

ΚΧΗ

ΒΕΡΟΙΑΣ

ΚΑΡΤΑ

ΑΠΟΦΟΡΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΒΕΡΟΙΑΣ

+

800
282

ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΒΕΡΟΙΑΣ

Αριθ. εις

282

Εξ αγοράς

Δωρεά

Υπουργείου Παιδείας

GRVBR 00101

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

PLUTARCHI

VITAE PARALLELAE

AGIDIS ET CLEOMENIS, GRACCHORUM.

RECOGNOVIT

CAROLUS SINTENIS.

LIPSIAE

IN AEDIBUS B. G. TEUBNERI.

MDCCCLXXXV.

1885

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Γ4

79

LIPSIÆ: TYPIS D. G. TEUBNERI.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

15 I. Οὐκ ἀτόπως τινὲς οὐδὲ φανύλως συγκαίεσθαι πρὸς τοὺς φιλοδόξους ὑπονοοῦσι τὸν ἐπὶ τῷ Ἰξίονι μῦθον, ὥς δὴ λαβόντι τὴν νεφέλην ἀντὶ τῆς Ἥρας καὶ τῶν Κενταύρων οὕτως γενομένων. Καὶ γὰρ οὗτοι τῆς ἀρετῆς ὥσπερ εἰδώλω τινὲ τῇ δόξῃ συνόντες οὐδὲν εἰλικρινὲς 10 οὐδ' ὁμολογημένον, ἀλλὰ νόθα καὶ μικτὰ πολλὰ πράττουσιν, ἄλλοτε ἄλλας φορὰς φερόμενοι, ξήλοις καὶ πάθεσιν ἐπακολουθοῦντες, ὅπερ οἱ Σοφοκλέους βοτῆρες ἐπὶ τῶν ποιμνίων λέγουσιν·

τούτοις γὰρ ὄντες δεσπόται δουλεύομεν, 15
καὶ τῶνδ' ἀνάγκη καὶ σιωπῶντων κλύειν.

Ὅπερ ἀληθῶς οἱ πρὸς ἐπιθυμίας ὄχλων καὶ ὁρμᾶς πολιτευόμενοι πάσχουσι, δουλεύοντες καὶ ἀκολουθοῦντες, ἵνα δημαγωγοὶ καὶ ἄρχοντες ὀνομάζωνται. Καθάπερ γὰρ οἱ πρωρεῖς τὰ ἔμπροσθεν προορῶμενοι τῶν κυβερνητῶν 20 ἀφορῶσι πρὸς ἐκείνους καὶ τὸ προστασσόμενον ὑπ' ἐκείνων ποιοῦσιν, οὕτως οἱ πολιτευόμενοι καὶ πρὸς δόξαν ὀρῶντες ὑπηρέται μὲν τῶν πολλῶν εἰσιν, ὄνομα δὲ ἀρχόντων ἔχουσιν.

II. Ὁ μὲν γὰρ ἀπηκριβωμένος καὶ τελείως ἀγαθὸς 25 οὐδ' ἂν ὅλως δόξης δεόιτο, πλὴν ὅση ἀεροδον ἐπὶ τὰς πράξεις καὶ διὰ τοῦ πιστεῦεσθαι δίδωσι· νέω δὲ ἐτι ὄντι καὶ φιλοτίμῳ δοτέον ἀπὸ τῶν καλῶν ἔργων καὶ δόξῃ τι καλλωπίσασθαι καὶ κομπᾶσαι. Φυόμεναι γὰρ ἐν τοῖς τηλικούτοις αἱ ἀρεταὶ καὶ βλαστάνουσαι τό τε κα- 30 τορθούμενον, ὥς φησι Θεόφραστος, ἐκβεβαίουσιν τοῖς ἐπαίνοις, καὶ τὸ λοιπὸν αὖξονται μετὰ φρονήματος ἐπαι-

ρόμεναι. Τὸ δὲ ἄγαν πανταχοῦ μὲν ἐπισφαλές, ἐν δὲ
 ταῖς πολιτικαῖς φιλοτιμίαις ὀλέθριον. Ἐκφέρει γὰρ εἰς
 μανίαν καὶ παραφροσύνην ὑπαιθρον ἐξουσίας μεγάλης
 ἐπιλαβομένους, ὅταν μὴ τὸ καλὸν ἐνδοξον εἶναι θέλω-
 5 σιν, ἀλλ' ἄγαθὸν ἡγῶνται τὸ ἐνδοξον εἶναι. Ὡς περ οὖν
 Φωκίων πρὸς Ἀντίπατρον ἀξιοῦντά τι παρ' αὐτοῦ τῶν
 μὴ καλῶν „Οὐ δύνασαι“ εἶπεν „ἅμα καὶ φίλῳ Φωκίῳ
 χρῆσθαι καὶ κόλακι“ τοῦτο λεκτέον ἢ ὁμοίον τι τούτῳ
 πρὸς τοὺς πολλούς· „Οὐ δύνασθε τὸν αὐτὸν ἔχειν καὶ
 10 ἄρχοντα καὶ ἀκόλουθον.“ Ἐπεὶ συμβαίνει γε καὶ οὕτως
 τὸ τοῦ δράκοντος, οὗ φησιν ὁ μῦθος τὴν οὐρὰν τῇ κε-
 φαλῇ στασιάσασαν ἀξιοῦν ἡγεῖσθαι παρὰ μέρος καὶ μὴ 796
 διὰ παντός ἀκολουθεῖν ἐκείνῃ, λαβοῦσαν δὲ τὴν ἡγε-
 μονίαν αὐτὴν τε κακῶς ἀπαλλάττειν ἀνοία πορευομέ-
 15 νην καὶ τὴν κεφαλὴν καταξάνειν, τυφλοῖς καὶ κωφοῖς
 μέρεσιν ἀναγκαζομένην παρὰ φύσιν ἔπεσθαι. Τοῦτο
 πολλοὺς τῶν πρὸς χάριν ἅπαντα πεπολιτευμένων ὀρω-
 μεν πεπονθότας· ἐξαρτήσαντες γὰρ αὐτοὺς ὅλῳ ἐκείνῳ
 φερομένων οὐτ' ἀναλαβεῖν ὕστερον οὐτ' ἐπιστῆσαι τὴν
 20 ἀταξίαν ἐδυνήθησαν. Ταῦτα δὲ ἡμῖν εἰς τὴν παρὰ τῶν
 πολλῶν δόξαν ἐπῆλθεν εἰπεῖν ἐννοήσασιν ἡλικίην ἔχει
 δύναμιν ἐκ τῶν Τιβερίῳ καὶ Γαίῳ τοῖς Γράρχοις συμ-
 πεσόντων, οὓς κάλλιστα μὲν φύντας, κάλλιστα δὲ τρα-
 φέντας, καλλίστην δὲ τῆς πολιτείας ὑπόθεσιν λαβόντας
 25 ἀπώλεσεν οὐχ οὕτως ἐπιθυμία δόξης ἄμετρος, ὥς φόβος
 ἀδοξίας ἐκ προφάσεως οὐκ ἀγεννοῦς πεφνηώς. Μεγά-
 λην γὰρ εὐνοίαν προειληφότες παρὰ τῶν πολιτῶν ἡσχύν-
 θησαν ἐγκαταλιπεῖν ὥς περ χρέος· ἀμιλλώμενοι δ' αἰεὶ
 πολιτεύμασι χρηστοῖς τὰς τιμὰς ὑπερβάλλεσθαι, καὶ τι-
 30 μώμενοι μᾶλλον ἐξ ὧν ἐπολιτεύοντο κεχαρισμένως, καὶ
 τοῦτον τὸν τρόπον ἴση φιλοτιμία πρὸς τε τὸν δῆμον ἑαυ-
 τοὺς καὶ τὸν δῆμον πρὸς ἑαυτοὺς ἐκκαύσαντες, ἔλαθον

ἀφάμενοι πραγμάτων, ἐν οἷς οὐκέτ' ἦν τὸ ἐπιμείναι καλόν, αἰσχρὸν δ' ἤδη τὸ παύσασθαι. Ταῦτα μὲν οὖν ἐπικρινεῖς αὐτοὺς ἐκ τῆς διηγήσεως· παραβάλωμεν δὲ αὐτοῖς Λακωνικὸν ξεῦρος δημαγωγῶν, Ἄγιν καὶ Κλεομένην τοὺς βασιλεῖς. Καὶ γὰρ οὗτοι τὸν δῆμον αὔξοντες, ὥσπερ ἐκεῖνοι, καὶ πολιτείαν καλὴν καὶ δικαίαν ἐκλειπυῖαν πολὺν χρόνον ἀναλαμβάνοντες ὁμοίως ἀπηχθάνοντο τοῖς δυνατοῖς μὴ βουλομένοις ἀφεῖναι τὴν συνήθη πλεονεξίαν. Ἀδελφοὶ μὲν οὖν οὐκ ἦσαν ἀλλήλων οἱ Λάκωνες, συγγενοῦς δὲ καὶ ἀδελφῆς ἦψαντο πολιτείας ἀρχὴν τοιαύτην λαβόντες.

III. Ἐπεὶ παρεισέδω πρῶτον εἰς τὴν πόλιν ἀργύρου καὶ χρυσοῦ ξῆλος καὶ συνηκολούθησε τοῦ πλούτου τῇ μὲν κτήσει πλεονεξία καὶ μικρολογία, τῇ δὲ χρήσει καὶ ἀπολαύσει τρυφή καὶ μαλακία καὶ πολυτέλεια, τῶν πλειίστων ἐξέπεσεν ἡ Σπάρτη καλῶν, καὶ ταπεινὰ πράτουσα παρ' ἄλλαν διετέλει μέχρι τῶν χρόνων ἐκείνων, ἐν οἷς Ἄγρις καὶ Λεωνίδας ἐβασίλευον, Ἄγρις μὲν Εὐρυπωντίδης καὶ Εὐδαμίδα παῖς, ἕκτος ἀπὸ Ἀγησιλάου τοῦ διαβάντος εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ μέγιστον Ἑλλήνων δυνηθέντος· ἦν γὰρ Ἀγησιλάου μὲν Ἀρχίδαμος ὁ περὶ Μανδύριον τῆς Ἰταλίας ὑπὸ Μεσσηπίων ἀποθανών, Ἀρχιδάμου δὲ πρεσβύτερος μὲν υἱὸς Ἄγρις, Εὐδαμίδας δὲ νεώτερος, ὅς, Ἄγριδος ὑπὸ Ἀντιπάτρου περὶ Μεγάλην πόλιν ἀναιρεθέντος ἀτόκρου, τὴν βασιλείαν ἔσχε, τοῦ δὲ Ἀρχίδαμος, Ἀρχιδάμου δὲ ἕτερος Εὐδαμίδας, Εὐδαμίδα δὲ Ἄγρις, περὶ οὗ τάδε γέγραπται· Λεωνίδας δὲ ὁ Κλεωνύμου τῆς μὲν ἑτέρας οἰκίας ἦν Ἀγιάδης, ὄγδοος δὲ ἀπὸ Πανσανίου τοῦ νικῆσαντος ἐν Πλαταιαῖς μάχῃ Μαρδόνιον. Πανσανίας γὰρ υἱὸν ἔσχε Πλειστῶνακτα, Πλειστῶναξ δὲ Πανσανίαν, οὗ φηγόντος εἰς Τεγέα ἐκ Λακεδαιμόνος ὃ τε πρεσβύτερος υἱὸς Ἀγησί-

πολις ἐβασίλευσε καὶ τούτου τελευτήσαντος ἀτέκνον
 , Κλεόμβροτος ὁ νεώτερος. Ἐκ δὲ Κλεομβρότου πάλιν
 ἄλλος Ἀγησίπολις ἦν καὶ Κλεομένης, ὧν Ἀγησίπολις
 μὲν οὔτε ἤρξε πολὺν χρόνον οὔτε παῖδας ἔσχε, Κλεομέ-
 5 νης δὲ βασιλεύσας μετὰ Ἀγησίπολιν τὸν μὲν πρεσβύτε-
 ρον τῶν υἱῶν Ἀκρότατον ἐτι ζῶν ἀπέβαλε, νεώτερον δὲ
 Κλεωνύμου κατέλιπεν, ὃς οὐκ ἐβασίλευσεν, ἀλλ' Ἄρεως
 υἱανὸς ὧν Κλεομένους, Ἀκροτάτου δ' υἱός· Ἄρεως δὲ
 πεσόντος περὶ Κόρινθον υἱός ὧν Ἀκρότατος τὴν βασι-
 10 λείαν κατέσχευ. Ἀπέθανε δὲ καὶ οὗτος ἡττηθεὶς μάχῃ 797
 περὶ Μεγάλην πόλιν ὑπὸ Ἀριστοδήμου τοῦ τυράννου,
 καταλιπὼν ἐγκύμονα τὴν γυναῖκα. Παιδίον δὲ ἄρρενος
 γενομένου Λεωνίδας ὁ Κλεωνύμου τὴν ἐπιτροπὴν ἔσχευ,
 εἰτα πρὶν ἐν ἡλικίᾳ γενέσθαι τελευτήσαντος, οὕτως εἰς
 15 αὐτὸν ἡ βασιλεία περιῆλθεν οὐ πάνυ τοῖς πολίταις εὐ-
 ἄρμοστον ὄντα. Καίπερ γὰρ ἐγκεκλικότων ἤδη τῇ δια-
 φθορᾷ τοῦ πολιτεύματος ὁμαλῶς ἀπάντων, ἣν τις ἐν
 τῷ Λεωνίδᾳ τῶν πατρῴων ἐπιφανὲς ἐκδιαιτήσις, ἄτε δὴ
 χρόνον ἡλινδημένῳ πολὺν ἐν αὐλαὶς σατραπικαῖς καὶ
 20 τεθεραπευκότι Σέλευκον, εἰτα τὸν ἐκεῖθεν ὄγκον εἰς
 Ἑλληνικὰ πράγματα καὶ νόμιμον ἀρχὴν οὐκ ἐμμελῶς
 μεταφέροντι.

IV. Ὁ δ' Ἄγρις οὕτω πολὺ παρήλλαττεν εὐφροσύνην καὶ
 φρονήματι ψυχῆς οὐ μόνον τοῦτον, ἀλλὰ σχεδὸν ἅπαν-
 25 τας, ὅσοι μετ' Ἀγησίλαον τὸν μέγαν ἐβασίλευσαν, ὥστε
 μηδέπω γεγονὼς εἰκοστὸν ἔτος, ἐντεθραμμένος δὲ πλού-
 τοις καὶ τρυφαῖς γυναικῶν, τῆς τε μητρὸς Ἀγησιστρά-
 τας καὶ τῆς μάμης Ἀρχιδαμίας, αἱ πλεῖστα χρήματα
 Λακεδαιμονίων ἐκέκτηντο, πρὸς τε τὰς ἡδονὰς εὐθύς
 30 ἀπισχυρίσασθαι καὶ τὸν ἐπιπρέφαι μάλιστα τῇ χάριτι
 τῆς μορφῆς ὠραίσμων δοκοῦντα περισπάσας τοῦ σώμα-
 τος, καὶ πᾶσαν ἐκδύς καὶ διαφυγὼν πολυτέλειαν ἐγκαλ-

λωπίζεσθαι τῷ τριβωνίῳ καὶ δεῖπνα καὶ λουτρά καὶ διαίτας Λακωνικὰς ζητεῖν καὶ λέγειν, ὥς οὐδὲν δέοιτο τῆς βασιλείας, εἰ μὴ δι' αὐτὴν ἀναλήψοιτο τοὺς νόμους καὶ τὴν πάτριον ἀγωγὴν.

✓ V. Ἀρχὴν μὲν οὖν διαφθορᾶς καὶ τοῦ νοσεῖν ἔσχε ἡ τὰ πράγματα τῶν Λακεδαιμονίων σχεδὸν ἀφ' οὗ τὴν Ἀθηναίων καταλύσαντες ἡγεμονίαν χρυσίου τε καὶ ἀργυρίου κατέπλησαν ἑαυτούς. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῶν οἰκων ὃν ὁ Λυκούργος ὥρισε φυλαττόντων ἀριθμὸν ἐν ταῖς διαδοχαῖς, καὶ πατρὸς παιδὶ τὸν κλῆρον ἀπολείπον- 10 τος, ἀμῶς γέ πως ἡ τάξις αὕτη καὶ ἰσότης διαμένουσα τὴν πόλιν ἐκ τῶν ἄλλων ἀνέφερεν ἀμαρτημάτων. Ἐπορευσας δέ τις ἀνὴρ δυνατός, ἀνθάδης δὲ καὶ χαλεπὸς τὸν τρόπον, Ἐπιτάδευσ ὄνομα, πρὸς τὸν υἱὸν αὐτῷ γενομένης διαφθορᾶς ρήτραν ἔγραψεν ἔξεσθαι τὸν οἶκον αὐ- 15 τοῦ καὶ τὸν κλῆρον ᾧ τις ἐθέλοι καὶ ζῶντα δοῦναι καὶ καταλιπεῖν διατιθέμενον. Οὗτος μὲν οὖν αὐτοῦ τινα θυμὸν ἀποπιμπλὰς ἰδίου εἰσήμεγκε τὸν νόμον· οἱ δὲ ἄλλοι πλεονεξίας ἔνεκα δεξάμενοι καὶ κυρώσαντες ἀπώλεσαν τὴν ἀρίστην κατάστασιν. Ἐκτῶντο γὰρ ἀφειδῶς 20 ἤδη παρωθοῦντες οἱ δυνατοὶ τοὺς προσήκοντας ἐκ τῶν διαδοχῶν· καὶ ταχὺ τῆς εὐπορίας εἰς ὀλίγους συρρυσίσης πενία τὴν πόλιν κατέσχευ, ἀσχολίαν τῶν καλῶν καὶ ἀνελευθερίαν ἐπιφέρειν μετὰ φθόρου καὶ δυσμενείας πρὸς τοὺς ἔχοντας. ✓ Απελείφθησαν οὖν ἑπτακοσίων αὐ- 25 πλείονες Σπαρτιάται, καὶ τούτων ἰσὼς ἑκατὸν ἦσαν οἱ γῆν κεκτημένοι καὶ κλῆρον· ὁ δ' ἄλλος ὄχλος ἄπορος καὶ ἄτιμος ἐν τῇ πόλει παρεκάθητο, τοὺς μὲν ἔξωθεν πολέμους ἀργῶς καὶ ἀπροθύμως ἀμυνόμενος, αἶψά δέ τινα καιρὸν ἐπιτηρῶν μεταβολῆς καὶ μεταστάσεως τῶν 30 παρόντων.

VI. Διὰ ταῦτα δὴ καλὸν ὁ Ἄγρις, ὥσπερ ἦν, ποιού-

μενος, ἐξιῶσαι καὶ ἀναπληρῶσαι τὴν πόλιν, ἐπειρᾶτο
 τῶν ἀνθρώπων. Οἱ μὲν οὖν νέοι ταχὺ καὶ παρ' ἐλπίδας
 ὑπήκουσαν αὐτῷ καὶ συναπεδύσαντο πρὸς τὴν ἀρετὴν,
 ὥσπερ ἐσθῆτα τὴν δίαιταν ἐπ' ἐλευθερίᾳ συμμεταβάλ-
 5 λοντες. Τῶν δὲ πρεσβυτέρων, ἅτε δὴ πόρρω διαφθο-
 ρᾶς γεγονότων, συνέβαινε τοῖς πλείστοις ὥσπερ ἐπὶ δε-
 σπότῃν ἀγομένους ἐκ δρασμοῦ δεδιέναι καὶ τρέμειν τὸν
 Αὐκοῦργον, καὶ καθήπτοντο τοῦ Ἀγιδος ὀδυρομένου
 τὰ παρόντα πράγματα καὶ τὸ παλαιὸν ἀξίωμα τῆς Σπάρ- 798
 10 τῆς ἐπιποθοῦντος. Αὐσανδρος δὲ ὁ Αἰβνος καὶ Μαν-
 δροκλείδας ὁ Ἐκφάνους, ἔτι δὲ Ἀγησίλαος ἀπεδέξαντο
 καὶ συμπαραώρμησαν αὐτοῦ τὴν φιλοτιμίαν. Ἦν δὲ Αὐ-
 σανδρος μὲν ἐν δόξῃ μάλιστα τῶν πολιτῶν, Μανδρο-
 κλείδας δὲ δεινότατος Ἑλλήνων πράγματα συσκευάσα-
 15 σθαι καὶ τὸ συνετὸν τοῦτο καὶ δολερὸν τόλμῃ μεμιγμένον
 ἔχων Ἀγησίλαον δὲ θείον ὄντα τοῦ βασιλέως καὶ
 δυνατὸν εἰπεῖν, ἄλλως δὲ μαλακὸν καὶ φιλοχρήματον,
 ἐμφανῶς μὲν ὁ υἱὸς Ἰππομέδων ἐκίνει καὶ παρεθάρρυν-
 νεν, εὐδόκιμος ἐν πολλοῖς πολέμοις ἀνὴρ καὶ μέγα δι'
 20 εὐνοίαν τῶν νέων δυνάμενος, ἣ δὲ ἀληθῶς ἀνακείσασα
 τὸν Ἀγησίλαον αἰτία τῶν πραττομένων μετασχεῖν ὀφλη-
 μάτων πλήθος ἦν, ὧν ἥλιπεν ἀπαλλαγῆσεσθαι μετα-
 βάλλων τὴν πολιτείαν. Ὡς οὖν τάχιστα προσηγάγετο
 τοῦτον ὁ Ἄγρις, εὐθύς ἐπιχειρεῖ μετ' αὐτοῦ τὴν μητέρα
 25 πείθειν, ἀδελφὴν οὖσαν τοῦ Ἀγησίλαου, πλήθει δὲ
 πελατῶν καὶ φίλων καὶ χρεωστῶν μέγα δυναμένην ἐν
 τῇ πόλει καὶ πολλὰ τῶν κοινῶν διαπραττομένην.

VII. Ἡ δὲ ἀκούσασα τὸ μὲν πρῶτον ἐξεπλάγῃ καὶ
 κατέπαυε τὸ μειράκιον ὥς οὔτε δυνατῶν οὔτε λυσιτελῶν
 30 ἐπιέμενον· ἐπεὶ δὲ ταῦτα μὲν ὁ Ἀγησίλαος ἐδίδασκεν
 ὥς καλῶς ἔξει καὶ πραχθήσεται συμφερόντως, αὐτὸς δὲ
 ὁ βασιλεὺς ἐδεῖτο τῆς μητρὸς ἐπιδοῦναι πρὸς δόξαν

αὐτῷ καὶ φιλοτιμίαν τὸν πλοῦτον, ὥς χρήμασι μὲν οὐ
 δυνάμενος πρὸς τοὺς ἄλλους βασιλεῖς ἐξισωθῆναι (σα-
 τραπῶν γὰρ οἰκέτας καὶ δούλους ἐπιτρόπων Πτολεμαίου
 καὶ Σελεύκου κεκτῆσθαι πλείονα συμπάντων ὁμοῦ τῶν
 ἐν Σπάρτῃ βασιλέων), ἴαν δὲ σωφροσύνη καὶ λιτότητι 5
 καὶ μεγαλοψυχία τὰς ἐκείνων ὑπερβαλόμενος τρυφὰς
 ἰσότητα καὶ κοινωνίαν καταστήσῃ τοῖς πολίταις, ὄνομα
 καὶ δόξαν ὥς ἀληθῶς βασιλέως μεγάλου κτησόμενος,
 οὕτω μετέπεσον ταῖς γνώμασι αἱ γυναῖκες ὑπὸ τῆς φι-
 λοτιμίας ἐπαρθεῖσαι τοῦ νεανίσκου, καὶ τοσαύτη κατε- 10
 σχέθησαν οἶον ἐπιπνοίᾳ πρὸς τὸ καλόν, ὥστε τὸν μὲν
 Ἄγιν συνεξορμᾶν καὶ συνεπιταχύνειν, μεταπιμπομένας
 δὲ τοὺς φίλους παρακαλεῖν καὶ ταῖς ἄλλαις διαλέγεσθαι
 γυναῖξιν, ἅτε δὴ τοὺς Λακεδαιμονίους ἐπισταμένους κα-
 τηκόους ὄντας αἰεὶ τῶν γυναικῶν καὶ πλείον ἐκείναις 15
 τῶν δημοσίων ἢ τῶν ιδίων αὐτοῖς πολυπραγμονεῖν δι-
 δόντας. Ἦν δὲ τότε τῶν Λακωνικῶν πλούτων ἐν ταῖς
 γυναῖξι τὸ πλείστον, καὶ τοῦτο τὴν πρᾶξιν τῷ Ἄγιδι
 δύσεργον καὶ χαλεπὴν ἐποίησεν. Ἀντέστησαν γὰρ αἱ
 γυναῖκες οὐ μόνον τρυφῆς ἐκπίπτουσαι δι' ἀπειροκα- 20
 λίαν εὐδαιμονιζομένης, ἀλλὰ καὶ τιμὴν καὶ δύναμιν, ἣν
 ἐκ τοῦ πλουτεῖν ἐκαρποῦντο, περικοπτομένην αὐτῶν
 ὀρώσαι. Καὶ πρὸς τὸν Λεωνίδα τραπόμεναι παρεκά-
 λουν ὄντα πρεσβύτερον ἐπιλαμβάνεσθαι τοῦ Ἄγιδος
 καὶ τὰ πραττόμενα διακωλύειν. Ἐβούλετο μὲν οὖν ὁ 25
 Λεωνίδας τοῖς πλουσίους βοηθεῖν, δεδιὼς δὲ τὸν δῆμον
 ἐπιθυμοῦντα τῆς μεταβολῆς οὐδὲν ἀντέπραπτε φανερώς,
 λάθρα δὲ τὴν πρᾶξιν ἐξήτει κακουργεῖν καὶ διαφθεῖρειν
 ἐντυγχάνων τοῖς ἄρχουσι καὶ διαβάλλων τὸν Ἄγιν, ὥς
 τυραννίδος μισθὸν τοῖς πένησι τὰ τῶν πλουσίων προ- 30
 τείνοντα καὶ γῆς μεταδόσεσι καὶ χρεῶν ἀφέεσι πολλοὺς
 ὠνούμενον ἑαυτῷ δορυφόρους, οὐ τῇ Σπάρτῃ πολίτας.

VIII. Οὐ μὴν ἀλλὰ διαπραξάμενος ὁ Ἄγις ἐφορον
 γενέσθαι τὸν Ἀύσανδρον εὐθύς εἰσέφερε δι' αὐτοῦ ῥή-
 τραν εἰς τοὺς γέροντας, ἧς ἦν κεφάλαια χρεῶν μὲν
 ἀφεσθῆναι τοὺς ὀφείλοντας, τῆς δὲ γῆς ἀναδασθείσης
 5 τὴν μὲν ἀπὸ τοῦ κατὰ Πελλήνην χαράδρου πρὸς τὸ
 Ταῦργετον καὶ Μαλέαν καὶ Σελασίαν κλήρους γενέσθαι
 τετρακισχιλίους πεντακοσίους, τὴν δ' ἔξω μυρίους πεν-
 τακισχιλίους· καὶ ταύτην μὲν τοῖς ὅπλα φέρειν δυναμέ- 799
 νοις τῶν περιοίκων μερισθῆναι, τὴν δὲ ἐντὸς αὐτοῖς
 10 Σπαρτιάταις ἀναπληρωθῆναι δὲ τούτους ἐκ τε περιοί-
 κων καὶ ξένων, ὅσοι τροφῆς μετεσχηκότες ἐλευθερίου
 καὶ χαρίεντες ἄλλως τοῖς σώμασι καὶ καθ' ἡλικίαν
 ἀκμάζοντες εἰεν· σύνταξιν δὲ τούτων εἰς πεντεκαίδεκα
 γενέσθαι φιδίτια κατὰ τετρακοσίους καὶ διακοσίους, καὶ
 15 δίαιταν ἦν εἶχον οἱ πρόγονοι διαιτᾶσθαι.

IX. Γραφείσης δὲ τῆς ῥήτρας καὶ τῶν γερόντων εἰς
 ταῦτ' αἰς γνώμαις οὐ συμφερομένων, ἐκκλησίαν συν-
 αγωγὴν ὁ Αὐσάνδρος αὐτός τε διελέχθη τοῖς πολίταις,
 καὶ Μανδροκλείδας καὶ Ἀγησίλαος ἐδέοντο μὴ δι'
 20 ὀλίγους ἐντροφῶντας αὐτοῖς περιδεῖν ἐρριμμένον τὸ
 ἄξιωμα τῆς Σπάρτης, ἀλλὰ τῶν τε προτέρων χρησμῶν
 μνημονεῦσαι, τὴν φιλοχρημοσύνην ὡς ὀλέθριον τῇ
 Σπάρτῃ φυλάττεσθαι διακελευομένων, καὶ τῶν ἑναγχοῦ
 ἐκ Πασιφάας κεκομισμένων αὐτοῖς. Ἰερὸν δὲ Πασιφάας
 25 καὶ μαντεῖον ἦν ἐν Θαλάμαις τιμώμενον, ἦν τινες μὲν
 ἱστοροῦσι τῶν Ἀτλαντίδων μίαν οὖσαν ἐκ Διὸς τὸν
 Ἄμμωνα τεκεῖν, τινὲς δὲ Κασάνδραν τὴν Πριάμον τε-
 λευτήσασαν ἐνταῦθα καὶ διὰ τὸ πᾶσι φαίνειν τὰ μαν-
 τεῖα Πασιφάαν προσαγορευθείσαν. Ὁ δὲ Φύλαρχος
 30 Ἀμύκλα θυγατέρα Δάφνην τοῦνομά φησιν ὑποφείγον-
 σαν Ἀπόλλωνα βουλόμενον αὐτῇ μιγῆναι, καὶ μεταβα-
 λούσαν εἰς τὸ φυτόν, ἐν τιμῇ τοῦ θεοῦ γενέσθαι καὶ

μαντικὴν λαβεῖν δύναμιν. Ἐφάσαν οὖν καὶ τὰ παρὰ ταύτης μαντεία προστάττειν τοῖς Σπαρτιάταις ἴσους γενέσθαι πάντας καθ' ὃν ὁ Αὐκοῦργος ἐξ ἀρχῆς ἔταξε νόμον. Ἐπὶ πᾶσι δὲ βασιλεὺς Ἄγρις εἰς μέσον παρελθὼν καὶ βραχέα διαλεχθεὶς ἔφη συμβολὰς διδόναι τῇ πολιτείας μεγίστας, ἣν καθίστησι· τὴν γὰρ αὐτοῦ πρῶτον οὐσίαν εἰς μέσον τιθέναι, πολλὴν μὲν οὖσαν ἐν τοῖς γεωργουμένοις καὶ νεμομένοις, ἄνευ δὲ τούτων ἑξακόσια τάλαντα νομίσματος ἔχουσαν· τὸ δὲ αὐτὸ καὶ τὰς μητέρας ποιεῖν καὶ τοὺς φίλους καὶ οἰκείους, πλουσιωτάτους ὄντας Σπαρτιᾶτων.

Χ. Ὁ μὲν οὖν δῆμος ἐξεπλάγη τὴν μεγαλοφυχίαν τοῦ νεανίσκου καὶ περιχαρὴς ἦν, ὥς δι' ἐτῶν ὁμοῦ τριακοσίων πεφηνότος ἀξίου τῆς Σπάρτης βασιλείας· ὁ δὲ Λεωνίδας τότε δὴ μάλιστα πρὸς τοῦναντίον ἐφιλονεύκησε. Δοριζόμενος γάρ, ὅτι ταῦτά μὲν ἀναγκασθήσεται ποιεῖν, οὐ τὴν αὐτὴν δὲ χάριν ἔξει παρὰ τοῖς πολίταις, ἀλλὰ πάντων ὁμοίως ἂν κέκτηνται κατατιθεμένων μόνῳ τῷ ἀρχαμένῳ προσθήσουσι τὴν τιμὴν, ἡρώτα τὸν Ἄγριν, εἰ δίκαιον ἄνδρα καὶ σπουδαῖον ἡγεῖται γεγονέναι Αὐκοῦργον. Ὁμολογήσαντος δ' ἐκείνου „Ποῦ τοίνυν“ ἔφη „Αὐκοῦργος ἢ χρεῶν ἀποκοπὰς ἔδωκεν ἢ ξένους κατέταξεν εἰς τὴν πολιτείαν, ὅς οὐδ' ὅλως ἐνόμιζεν ὑγιαίνειν τὴν πόλιν μὴ χρωμένην ξενηλασίαις;“ Ὁ δὲ Ἄγρις ἀπεκρίνατο μὴ θαυμάζειν τὸν Λεωνίδα, εἰ τεθραμμένος ἐν ξένη καὶ πεπαιδοποιημένος ἐκ γάμων σατραπικῶν ἄγνοεῖ τὸν Αὐκοῦργον, ὅτι τὸ μὲν ὀφείλειν καὶ δαυεῖν ἅμα τῷ νομίσματι συνεξέβαλεν ἐκ τῆς πόλεως, τῶν δ' ἐν ταῖς πόλεσι ξένων τοὺς τοῖς ἐπιτηδεύμασι καὶ ταῖς διαίταις ἀσυμφύλους μᾶλλον ἔδυς χεῖρα· καὶ γὰρ ἐκείνους ἤλαυνεν αὐ τοῖς σώμασι πολεμῶν, ἀλλὰ τοὺς βίους αὐτῶν καὶ τοὺς τρόπους δε-

- διῶς, μὴ συναναχωρῶννύμενοι τοῖς πόλιταις τρυφῆς καὶ
μαλακίας καὶ πλεονεξίας ἐντέκωσι ξήλον· ἐπεὶ Τέρπαν-
δρόν γε καὶ Θάλητα καὶ Φερεκύδην ξένους ὄντας, ὅτι
τὰ αὐτὰ τῷ Ἀνκούργῳ διετέλουν ἄδοντες καὶ φιλοσο-
5 φοῦντες, ἐν Σπάρτῃ τιμηθῆναι διαφερόντας. „Σὺν δὲ
Ἐκπρέπῃ μὲν“ ἔφησεν „ἐπαινεῖς, ὃς ἐφορεύων Φρύ-
νιδος τοῦ μουσικοῦ σκεπάρνῳ τὰς δύο τῶν ἐννέα χορ-
δῶν ἐξέτεμε, καὶ τοὺς ἐπὶ Τιμοθέῳ πάλιν τὸ αὐτὸ τοῦτο
πράξαντας, ἡμᾶς δὲ μέμψῃ τρυφὴν καὶ πολυτέλειαν καὶ 80
10 ἀλαζονείαν ἐκ τῆς Σπάρτης ἀναιροῦντας, ὥσπερ οὐχὶ
κἀκεῖνων τὸ ἐν μουσικῇ σοβαρὸν καὶ περικτὸν, ὅπως
ἐνταῦθα μὴ προέλθῃ, φυλαττομένων, ὅπου γενομένων
βίων καὶ τρόπων ἀμετρία καὶ πλημμέλεια τὴν πόλιν
ἀσύμφωνον καὶ ἀνάρμοστον ἑαυτῇ πεποίηκεν.“
- 15 **ΧΙ.** Ἐκ τούτου τῷ μὲν Ἀγιδι τὸ πλήθος ἐπηκολού-
θησεν, οἱ δὲ πλούσιοι τὸν τε Λεωνίδα παρῆλθον μὴ
σφᾶς προσέσθαι, καὶ τοὺς γέροντας, οἷς τὸ κράτος ἦν ἐν
τῷ προβουλευεῖν, δειόμενοι καὶ πελθόντες ἰσχυσαν, ὅσον
ἐνὶ πλείονας γενέσθαι τοὺς ἀποψηφισαμένους τὴν ῥή-
20 τραν. Ὁ δὲ Ἀύσανδρος ἔτι τὴν ἀρχὴν ἔχων ὥρμησε τὸν
Λεωνίδα διώκειν κατὰ δὴ τινὰ νόμον παλαιόν, ὃς οὐκ
ἔῃ τὸν Ἡρακλείδην ἐκ γυναικὸς ἄλλοδαπῆς τεκνοῦσθαι,
τὸν δὲ ἀπελθόντα τῆς Σπάρτης ἐπὶ μετοικισμῷ πρὸς
ἐτέρους ἀποθνήσκειν κελεύει. Ταῦτα κατὰ τοῦ Λεω-
25 νίδα λέγειν ἐτέρους διδάξας αὐτὸς παρεφύλαττε μετὰ
τῶν συναρχόντων τὸ σημεῖον. Ἔστι δὲ τοιόνδε· δι’
ἐτῶν ἐννέα λαβόντες οἱ ἔφοροι νύκτα καθαρὰν καὶ ἀσέ-
ληνον σιωπῇ καθέξονται πρὸς οὐρανὸν ἀποβλέποντες.
Ἐὰν οὖν ἐκ μέρους τινὸς εἰς ἕτερον μέρος ἀστήρ διαΐξῃ,
30 κρίνουσι τοὺς βασιλεῖς ὡς περὶ τὸ θεῖον ἐξαμαρτάνον-
τας καὶ καταπαύουσι τῆς ἀρχῆς, μέχρι ἂν ἐκ Δελφῶν
ἢ Ὀλυμπίας χρησμὸς ἔλθῃ τοῖς ἡλωκόσι τῶν βασιλέων

βοηθῶν. Τοῦτο δὲ τὸ σημεῖον αὐτῷ γεγονέναι λέγων ὁ Ἀνσάνδρος κρίσιν τῷ Λεωνίδᾳ προὔθηκε, καὶ μάρτυρας παρείχεν, ὥς ἐκ γυναικὸς Ἀσιανῆς, ἣν τῶν Σελεύκου τινὸς ὑπάρχων αὐτῷ συνοικίσαντος ἔσχε, τεκνώσαιο δύο παιδιὰ, δυσχεραίνόμενος δὲ καὶ μισούμενος ὑπὸ τῆς γυναικὸς ἐπανελθοὶ παρὰ γνώμην οἰκάδε, καὶ διαδοχῆς ἔρημον ἀνέλοιτο [τὸ *] βασιλείων. Ἄμα δὲ τῇ δίκῃ Κλεόμβροτον ἐπειθε τῆς βασιλείας ἀντιπαίσσιναι, γαμβρὸν ὄντα τοῦ Λεωνίδα, γένους δὲ τοῦ βασιλικοῦ. Φοβηθεὶς οὖν ὁ Λεωνίδας ἐκείνης γίνεται τῆς Χαλκιοῦ-10 κον, καὶ συνικέτευεν ἡ θυγάτηρ τῷ πατρὶ τὸν Κλεόμβροτον ἀπολιποῦσα. Καλούμενου δὲ πρὸς τὴν δίκην αὐτοῦ καὶ μὴ καταβαίνοντος, ἐκείνον ἀποψηφισάμενοι τὴν βασιλείαν τῷ Κλεομβρότῳ παρέδωκαν.

XII. Ἐν τούτῳ δὲ τῆς ἀρχῆς ὁ Ἀνσάνδρος ἀπηλ-15 λάγη τοῦ χρόνου διελθόντος. Οἱ δὲ κατασταθέντες ἔφοροι τὸν μὲν Λεωνίδα ἀνίστησαν ἐκετεύοντα, τῷ δὲ Ἀνσάνδρῳ καὶ τῷ Μανδροκλείδᾳ δίκην ἐπῆγον ὥς παρὰ τὸν νόμον χρεῶν ἀποκοπὰς καὶ γῆν ἀναδάσασθαι ψηφισαμένοις. Κινδυνεύοντες οὖν ἐκείνοι πείθουσι τοὺς βα-20 σιλεῖς ὁμοῦ γενομένους χαίρειν ἑᾶν τὰ τῶν ἐφόρων βουλευμάτα· τοῦτο γὰρ τὸ ἀρχεῖον ἰσχύειν ἐκ διαφορᾶς τῶν βασιλέων, τῷ τὰ βαλτιόνα λέγοντι προστιθέμενον τὴν ψῆφον, ὅταν ἄτερος ἐρίξῃ πρὸς τὸ συμφέρον· ἀμφοῖν δὲ ταῦτά βουλευομένων ἄλλοτον εἶναι τὴν ἐξουσίαν, 25 καὶ παρανόμως μαχεῖσθαι πρὸς τοὺς βασιλεῖς, ὧν μαχομένων διαιτᾶν καὶ βραβεύειν αὐτοῖς εἶναι προσήκον, οὐχὶ πολυπραγμονεῖν ὁμοφρονούντων. Οὕτω δὲ πεισθέντες ἀμφοτέρω καὶ μετὰ τῶν φίλων εἰς ἀγορὰν καταβάντες ἀνίστησαν μὲν ἐκ τῶν δίφρων τοὺς ἐφόρους, 30 ἄλλους δ' αὐτ' αὐτῶν ἀπέδειξαν, ὧν εἰς ἣν Ἀγησίλαος. Οπλίσαντες δὲ τῶν νέων πολλοὺς καὶ λύσαντες τοὺς

δεδεμένους ἐγένοντο φοβεροὶ τοῖς ὑπεναντίοις ὥς πολλοὺς ἀποκτενοῦντες. Ἀπέθανε δὲ οὐδεὶς ὑπ' αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ Λεωνίδαυ εἰς Τεγέαν ὑπεξίοντα βουλευθέντος διαφθεῖραι τοῦ Ἀγησιλάου καὶ πέμψαντος ἐπ' αὐτὸν εἰς
 5 τὴν ὁδὸν ἄνδρας, πυθόμενος ὁ Ἄγρις ἐτέρους ἀπέστειλε πιστοὺς, οἱ τὸν Λεωνίδαυ περισχόντες ἀσφαλῶς εἰς Τεγέαν κατέστησαν.

XIII. Οὕτω δὲ τῆς πράξεως αὐτοῖς ὁδῶ βαδιζούσης 80 καὶ μηδενὸς ἐνισταμένου μηδὲ διακαλύοντος, εἰς ἀνῆρ,
 10 Ἀγησίλαος, ἀνέτρεψε πάντα καὶ διελυμήνατο, κάλλιστον διανόημα καὶ Λακωνικώτατον αἰσχίστῳ νοσήματι τῇ φιλοπλουτίᾳ διαφθεύρας. Ἐπειδὴ γὰρ ἐκέκτητο μὲν ἐν τοῖς μάλιστα πολλὴν καὶ ἀγαθὴν χώραν, ὧφειλε δὲ πάμπολλα, μήτε διαλῦσαι δυνάμενος τὰ χρεᾶ μήτε τὴν χώ-
 15 ραν προέσθαι βουλόμενος ἔπεισε τὸν Ἄγιν, ὥς ἀμφοτέρων μὲν ἅμα πραττομένων μέγας ἔσοιτο περὶ τὴν πόλιν ὁ νεωτερισμός, εἰ δὲ τῇ τῶν χρεῶν ἀφῆσει θεραπευθεῖεν οἱ κτηματικοὶ πρότερον, εὐκόλως ἂν αὐτῶν καθ' ἡσυχίαν ὕστερον ἐνδεχομένων τὸν ἀναδασμόν. Ταῦτα
 20 δὲ καὶ τοῖς περὶ Λύσανδρον ἐδόκει, συνεξαπατωμένοις ὑπὸ τοῦ Ἀγησιλάου, καὶ τὰ παρὰ τῶν χρεωστῶν γραμματεῖα συνἐνέγκαντες εἰς ἀγοράν, ἃ κλάρια καλοῦσι, καὶ πάντα συνθέντες εἰς ἓν συνέκρησαν. Ἀρθείσης δὲ φλογὸς οἱ μὲν πλούσιοι καὶ δανειστικοὶ περιπαθοῦντες
 25 ἀπῆλθον, ὁ δὲ Ἀγησίλαος ὥσπερ ἐφρυβρίζων οὐκ ἔφη λαμπρότερον ἑώρακέναι φῶς οὐδὲ πῦρ ἐκείνου καθαρώτερον. Ἀξιούντων δὲ τῶν πολλῶν καὶ τὴν γῆν εὐθύς νέμεσθαι καὶ τῶν βασιλέων οὕτω ποιεῖν κελευόντων, ἀσχολίας τινὰς ἐμβάλλων ὁ Ἀγησίλαος αἰὲ καὶ προφά-
 30 σεις λέγων παρήγε τὸν χρόνον, ἄχρι οὗ στρατεία συνέβη τῷ Ἀγίδι, μεταπεμπομένων τῶν Ἀχαιῶν συμμάχων ὧν τῶν βοήθειαν ἐκ Λακεδαιμόνος. Αἰτωλοὶ γὰρ ἦσαν ἐπὶ

δοχοι διὰ τῆς Μεγαρικῆς ἐμβαλοῦντες εἰς Πελοπόννη-
σον· καὶ τοῦτο καλύψων Ἄρατος ὁ τῶν Ἀχαιῶν στρα-
τηγὸς ἥθηροίξε δύναμιν καὶ τοῖς ἐφόροις ἐγραφευ.

XIV. Οἱ δὲ τὸν Ἄριν εὐθὺς ἐξέπεμπον ἐπηρμένον
τῇ φιλοτιμίᾳ καὶ προθυμίᾳ τῶν συστρατευομένων. Νέοι 5
γὰρ ὄντες οἱ πλεῖστοι καὶ πένητες καὶ τὴν μὲν ἀπὸ τῶν
χρεῶν ἄδειαν ἔχοντες ἥδη καὶ λελυμένοι, τοὺς δὲ ἄγρους
ἐλπίζοντες, ἂν ἐπανέλθωσιν ἐκ τῆς στρατείας, νυμφηθή-
σεσθαι, θανμαστοὺς τῷ Ἀγιδι παρῆχον ἑαυτούς· καὶ
θέαμα ταῖς πόλεσιν ἦσαν ἀβλαβῶς καὶ πράως καὶ μονο- 10
νοῦκ ἀποφητὶ διαπορευόμενοι τὴν Πελοπόννησον, ὥστε
θανμάζειν καὶ διαλογίζεσθαι τοὺς Ἕλληνας, οἷος ἦν
ἄρα κόσμος Λακωνικοῦ στρατεύματος Ἀγησίλαον ἔχον-
τος ἢ Λύσανδρον ἐκείνον ἢ Λεωνίδαυ τὸν παλαιὸν ἡγού- 15
μενον, ὅπου πρὸς μειράκιον ὀλίγου δεῖν νεώτατον ἀπάν-
των αἰδῶς τοσαύτη καὶ φόβος ἐστὶ τῶν στρατευομένων.
Καὶ μέντοι καὶ αὐτὸς ὁ νεανίσκος εὐτελείᾳ καὶ φιλοπο-
νίᾳ καὶ τῷ μηδὲν ἰδιώτου λαμπρότερον ἡμφιεσθαι καὶ
ὠπλισθαι σεμνυνόμενος ἀξιοθέατος ἦν καὶ ζηλωτὸς ὑπὸ 20
τῶν πολλῶν· ἐπεὶ τοῖς γε πλουσίοις οὐκ ἤρεσκεν ὁ ντω-
τερισμὸς αὐτοῦ, δεδιόσι μὴ κίνημα καὶ παράδειγμα τοῖς
πανταχόσε δῆμοις γένηται.

XV. Συμμίξας δὲ τῷ Ἀράτῳ περὶ Κόρινθον ὁ Ἄρις
ἐτι βουλευομένῳ περὶ μάχης καὶ παρατάξεως πρὸς τοὺς
πολεμίους ἐπεδεξάτο καὶ προθυμίαν πολλὴν καὶ τὸλ- 25
μαν οὐ μανικὴν οὐδὲ ἀλόγιστον. Ἐφη γὰρ αὐτῷ μὲν
δοκεῖν διαμάχεσθαι καὶ μὴ παρίεναι τὸν πόλεμον εἰσω,
τὰς πύλας τῆς Πελοποννήσου προεμένους, ποιήσειν δὲ
τὸ δοκοῦν Ἀράτῳ· καὶ γὰρ πρεσβύτερόν τε εἶναι καὶ
στρατηγεῖν Ἀχαιῶν, οἷς οὐχὶ προστάξων οὐδὲ ἡγησόμε- 30
νος, ἀλλὰ συστρατευσόμενος ἦκοι καὶ βοηθήσων. Ὁ
δὲ Σινωπεὺς Βάτων αὐτὸν οὐκ ἐθέλειν μάχεσθαι φησι

τὸν Ἄρην Ἀράτου κελεύοντος, οὐκ ἐντετυχηκῶς οἷς Ἀράτος γέγραφε περὶ τούτων ἀπολογιζόμενος, ὅτι βέλτιον ἡγεῖτο, τοὺς καρπούς σχεδὸν ἅπαντας συνηκομισμένων ἤδη τῶν γεωργῶν, παρελθεῖν τοὺς πολέμους 5 ἢ μάχῃ διακινδυνεύσαι περὶ τῶν ὅλων. Ἐπεὶ δ' οὖν Ἀράτος ἀπέγνω μάχεσθαι καὶ τοὺς συμμάχους ἐπαινέσας διαφῆκε, θαυμασθεῖς ὁ Ἄρις ἀνεξεύγνηεν, ἡδὴ τῶν ἔνδον ἐν Σπάρτῃ θόρυβον πολὺν ἐχόντων καὶ μετα- 80 βολήν.

- 10 XVI. Ὁ γὰρ Ἀγησίλαος ἐφορεύων, ἀπηλλαγμένος οἷς ταπεινὸς ἦν πρότερον, οὐδενὸς ἐφείδετο φέροντος ἀργύριον ἀδικήματος, ἀλλὰ μῆνα τρισκαιδέκατον, οὐκ ἀπαιτούσης τότε τῆς περιόδου, παρὰ τὴν νενομισμένην τάξιν τῶν χρόνων ἐνέβαλε τοῖς τέλεσι καὶ παρέπραττε.
- 15 Δεδωὺς δὲ τοὺς ἀδικουμένους καὶ μισούμενος ὑπὸ πάντων ἔτρεφε μαχαιοφόρους, καὶ φυλαττόμενος ὑπὸ τούτων κατέβαινεν εἰς τὸ ἀρχεῖον. Καὶ τῶν βασιλέων τοῦ μὲν ὅλως καταφρονεῖν, τὸν δὲ Ἄρην ἐβούλετο δοκεῖν διὰ τὴν συγγένειαν μᾶλλον ἢ διὰ τὴν βασιλείαν ἐν τιμῇ τίθεσθαι.
- 20 Διέδωκε δὲ λόγον ὥς καὶ αὐτὸς ἐφορεύσων. Διὸ καὶ θᾶσσον ἀποκινδυνεύσαντες οἱ ἐχθροὶ καὶ συστάντες ἐκ Τεγέας ἀνάφανδον τὸν Λεωνίδα ἐπὶ τὴν ἀρχὴν κατήγαγον, ἡδέως καὶ τῶν πολλῶν θεασαμένων· ὠργίζοντο γὰρ πεφνεακισμένοι τῆς χώρας μὴ
- 25 νευηθείσης. Τὸν μὲν οὖν Ἀγησίλαον ὁ υἱὸς Ἰππομέδων δεόμενος τῶν πολιτῶν καὶ πᾶσι προσφιλὴς ὢν δι' ἀνδραγαθίαν ὑπέξηγαγε καὶ διέσωσε· τῶν δὲ βασιλέων ὁ μὲν Ἄρις ἐπὶ τὴν Χαλκίοικον κατέφυγεν, ὁ δὲ Κλεόμβροτος εἰς τὸ τοῦ Ποσειδῶνος ἱερὸν ἐλθὼν ἱκέτευε·
- 30 καὶ γὰρ ἐδόκει τούτῳ μᾶλλον ὁ Λεωνίδας χαλεπὸς εἶναι, καὶ παρὲς τὸν Ἄρην ἐπὶ τοῦτον ἀνέβη στρατιώτας ἔχων· καὶ κατηγόρει μετ' ὀργῆς, ὅτι γαμβρὸς ὢν ἐπεβούλευ-

σεν αὐτῷ καὶ τὴν βασιλείαν ἀφείλετο καὶ συνεξέβαλε
τῆς πατρὶδος.

XVII. Ὁ μὲν οὖν Κλεόμβροτος οὐδὲν εἶχεν εἰπεῖν,
ἀλλ' ἠπορημένος ἐκάθητο καὶ σιωπῶν· ἡ δὲ Χιλωνίς, ἡ
τοῦ Λεωνίδου θυγάτηρ, πρότερον μὲν ἀδικουμένῳ τῷ
πατρὶ συνηδικεῖτο, καὶ τοῦ Κλεομβρότου τὴν βασιλείαν
παραλαβόντος ἀποστᾶσα τὴν τοῦ πατρὸς συμφορὰν ἰδε-
οῦσα, καὶ παρόντι μὲν συνικέτευε, φεύγοντος δὲ
πενθοῦσα καὶ χαλεπῶς ἔχουσα πρὸς τὸν Κλεόμβροτον
διετέλει, τότε δὲ αὖ πάλιν ταῖς τύχαις συμμεταβάλλ-
λουσα μετὰ τοῦ ἀνδρὸς ἰκέτις ὥφθη καθεζομένη, περι-
βεβληκυῖα τὰς χειρας ἐκείνῳ καὶ τῶν παιδίων τὸ μὲν
ἐνθεν, τὸ δ' ἐνθεν ὕφ' αὐτὴν ἔχουσα. Θαυμαζόντων
δὲ πάντων καὶ θαυρούμενων ἐπὶ τῇ χρησιμότητι καὶ φιλο-
στοργίᾳ τῆς γυναικὸς, ἀψαμένη τῶν πέπλων καὶ τῆς
κόμης ἀτμηλῶς ἔχοντων „Τοῦτο“ εἶπεν „ὦ πάτερ, ἐμοὶ
τὸ σχῆμα καὶ τὴν ὄψιν οὐχ ὁ Κλεομβρότου περικέθηκεν
ἐλεος, ἀλλ' ἀπὸ τῶν σῶν κακῶν καὶ τῆς σῆς φυγῆς με-
μένηκε μοι σύντροφον καὶ σύννοικον τὸ πένθος. Πότε-
ρον οὖν δεῖ με σοῦ βασιλεύοντος ἐν Σπάρτῃ καὶ νι-
κῶντος ἐγκαταβιῶναι ταύταις ταῖς συμφοραῖς, ἢ λαβεῖν
ἐσθῆτα λαμπρὰν καὶ βασιλικὴν ἐπιδοῦσαν ὑπὸ σοῦ τὸν
παρθένιον ἄνδρα φρονεούμενον; ὅς εἰ μὴ παραιτεῖται
σε μηδὲ πείθει τέκνων καὶ γυναικὸς δάκρυσι, χαλεπω-
τέραν ἢ σὺ βούλει δίκην ὑφέξει τῆς κακοβουλίας, ἐπιδὼν
ἐμὲ τὴν φιλότατην αὐτῷ προαποθανοῦσαν. Τίμι γὰρ ἐμὲ
δεῖ ξὺν παρορησίᾳ πρὸς τὰς ἄλλας γυναῖκας, ἢ μήτε παρ'
ἀνδρὸς δεομένη μήτε παρὰ πατρὸς ἐλεός ἐστιν; ἀλλὰ
καὶ γυνὴ καὶ θυγάτηρ συνατυχεῖν καὶ συνατιμάζεσθαι
τοῖς ἐμαυτῆς ἐγερόμην. Τούτῳ μὲν οὖν εἰ καὶ τις ἦν
λόγος εὐπρεπής, ἐγὼ τοῦτον ἀφειλόμην τότε σοὶ συν-
εξετασθεῖσα καὶ καταμαρτυρήσασα τῶν ὑπὸ τούτου γε-

νομένων· σύ δὲ αὐτῷ τὸ ἁδίκημα ποιεῖς εὐαπολόγητον, οὕτω μέγα καὶ περιμάχητον ἀποφαίνων τὸ βασιλεύειν, ὥστε δι' αὐτὸ καὶ γαμβροὺς φονεύειν καὶ τέκνων ἀμελεῖν εἶναι δίκαιον.“

- 5 XVIII. Ἡ μὲν Χιλωνὶς τοιαῦτα ποτνωμένη τὸ τε πρόσωπον ἐπὶ τὴν κεφαλὴν ἐπέθηκε τοῦ Κλεομβρότου καὶ τὸ βλέμμα διεφθαρμένον καὶ συντετηκὸς ὑπὸ λύπης περιήνεγκεν εἰς τοὺς παρόντας. Ὁ δὲ Λεωνίδας δια-
 10 λεχθεὶς τοῖς φίλοις τὸν μὲν Κλεόμβροτον ἐκέλευσεν ἀναστάντα φεύγειν, τῆς δὲ παιδὸς μένειν ἐδεῖτο καὶ μὴ καταλιπεῖν ἑαυτὸν οὕτω φιλοῦντα καὶ δεδωκότα χάριν τὴν τοῦ ἀνδρὸς αὐτῇ σωτηρίαν. Οὐ μὲν ἐπεισεν, ἀλλ' ἀνισταμένῳ τῷ ἀνδρὶ θάτερον τῶν παιδίων ἐγκειρί-
 15 σασα, θάτερον δ' ἀναλαβοῦσα καὶ προσκυνήσασα τὸν βωμόν τῆς θεοῦ συνεξήλθεν, ὥστε, εἰ μὴ πάνν διεφθαρμένος ἦν ὑπὸ κενῆς δόξης ὁ Κλεόμβροτος, εὐτύ-
 20 χημα ἂν ἠρήσατο τὴν φυγὴν αὐτῷ τῆς βασιλείας μείζον εἶναι διὰ τὴν γυναῖκα. Μεταστησάμενος δὲ τὸν Κλεόμβροτον ὁ Λεωνίδας καὶ τοὺς πρώτους ἐφόρους ἐκβαλὼν
 25 τῆς ἀρχῆς, ἑτέρους δὲ ποιησάμενος, εὐθύς ἐπεβούλευε τῷ Ἀγιδί. Καὶ πρῶτον μὲν ἐπειθεν αὐτὸν ἀναστῆναι καὶ συμβασιλεύειν, ὥς δεδωκότων συγγνώμην τῶν πολιτῶν· συνεξηπατῆσθαι γὰρ ὑπὸ τοῦ Ἀγησιλάου νέον
 30 ὄντα καὶ φιλότιμον. Ἐκείνου δὲ ὑποφωμένου καὶ κατὰ χώραν μένοντος αὐτὸς μὲν ἐπ' αὐτῷ φανακίζων καὶ κατειρωνευόμενος, Ἀμφάρης δὲ καὶ Λαμοχάρης καὶ Ἀρκεσίλαος ἀναβαίνοντες εἰώθεσαν αὐτῷ διαλέγεσθαι· καί ποτε καὶ παραλαβόντες ἐπὶ λουτρὸν ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ κατήγαγον καὶ λουσάμενον πάλιν εἰς τὸ ἱερὸν κατέστησαν.
 Καὶ ἦσαν πάντες μὲν αὐτῷ συνήθεις, ὁ δὲ Ἀμφάρης καὶ κεχωρημένος ἑναρχος ἰμάτια καὶ ποτήρια τῶν πολυτελεῶν παρὰ τῆς Ἀγησιστράτας ἐπεβούλευε διὰ ταῦτα τῷ βασι-

λει καὶ ταῖς γυναῖξιν ὥς ἀποστερήσων. Καὶ μέλιστα γε αὐτὸς ὑπακοῦσαι τῷ Λεωνίδα λέγεται καὶ παροξύνει τοὺς ἐφόρους, ὧν καὶ αὐτὸς εἰς ἦν.

XIX. Ἐπεὶ δὲ ὁ Ἄγρις τὸν μὲν ἄλλον ἐν τῷ ἱερῷ διέτριβε χρόνον, εἰσῆλθε δὲ καταβαίνειν, ὅτε τύχοι, πρὸς τὸ λουτρόν, ἐκεῖ συλλαβεῖν αὐτὸν ἔγνωσαν, ὅταν ἔξω τοῦ ἱεροῦ γένηται. Καὶ παραφυλάξαντες λελουμένον ἀπήντησαν καὶ ἡσπάσαντο, καὶ συμπροῆγον ἅμα διαλεγόμενοι καὶ παίζοντες ὥς πρὸς συνήθη καὶ νέον. Ἐκτροπὴν δὲ τινα τῆς ὁδοῦ πλαγίαν πρὸς τὸ δεσμωτήριον ἐχούσης, ὥς ἐγένοντο κατ' αὐτὴν βαδίζοντες, ὁ μὲν Ἀμφάρης διὰ τὸ ἄρχειν ἀφάμενος τοῦ Ἀγιδος, „Ἄγω σε“ εἶπεν „ἐπὶ τοὺς ἐφόρους, ὧ Ἄγι, λόγον ὑφείκοντα τῶν πεπολιτευμένων.“ ὁ δὲ Λαμοχάρης, εὖρωστος ὧν καὶ μέγας, τὸ ἱμάτιον περιβαλὼν περὶ τὸν τράχηλον εἵλκεν. Ἄλλων δὲ ἐπωθοῦντων ὀπισθεν ἐκ παρασκευῆς, οὐδενὸς βοηθοῦντος, ἄλλ' ἐρημίας οὔσης, ἐμβάλλουσιν αὐτὸν εἰς τὸ δεσμωτήριον. Εὐθύς δὲ παρῆν ὁ μὲν Λεωνίδας μισθοφόρους ἔχων πολλοὺς καὶ τὸ οἶκημα περιέσχευεν ἔξωθεν, οἱ δὲ ἐφοροὶ πρὸς τὸν Ἄγιν εἰσῆλθον, καὶ τῶν γερόντων εἰς τὸ οἶκημα μεταπεμφάμενοι τοὺς ταῦτά βουλομένους, ὥς δὴ κρίσεως αὐτῷ γινομένης, ἐκέλευον ὑπὲρ τῶν πεπραγμένων ἀπολογεῖσθαι. Γέλᾶσαντος δὲ τοῦ νεανίσκου πρὸς τὴν εἰρωνεῖαν αὐτῶν, ὁ μὲν Ἀμφάρης οἰμωξόμενον ἐκάλει καὶ δίκην ὑφείκοντα τῆς Ἰταμό-25 τητος· ἄλλος δὲ τῶν ἐφόρων, οἷον ἐνδιδούς τῷ Ἀγιδι καὶ δεικνύων ἀποφυγὴν τῆς αἰτίας, ἠρώτησεν, εἰ ταῦτα ἐπραξεν ὑπὸ Ἀνσάνδρου καὶ Ἀγησιλάου βιασθεῖς. Ἀποκρινάμενον δὲ τοῦ Ἀγιδος, ὥς βιασθεῖς μὲν ὑπ' οὐδενός, ζηλῶν δὲ καὶ μιμούμενος τὸν Ἀνκοῦργον ἐπὶ τὴν 30 αὐτὴν ἔλθοι πολιτεῖαν, πάλιν ὁ αὐτὸς ἠρώτησεν, εἰ μετὰ τοῖς πεπραγμένοις. Φήσας δὲ τοῦ νεανίσκου

μὴ μετανοεῖν ἐπὶ τοῖς κάλλιστα βεβουλευμένοις, κἂν τα
 ἔσχατα πεισόμενον αὐτὸν ἴδῃ, θάνατον αὐτοῦ κατεψη-
 φίσαντο, καὶ τοὺς ὑπηρέτας ἐκέλευον ἄγειν εἰς τὴν κα-
 λουμένην Δεκάδα. Τοῦτο δὲ ἐστὶν οἶκημα τῆς εἰρκτῆς,
 5 ἐν ᾧ θανατοῦσι τοὺς καταδίκους ἀποπνίγοντες. Ὅρῳν
 δὲ τοὺς ὑπηρέτας ὁ Δεμοχάρης οὐ τολμῶντας ἄφασθαι
 τοῦ Ἄριδος, ὁμοίως δὲ καὶ τῶν μισθοφόρων τοὺς παρε-
 στώτας ἀποστρεφόμενους καὶ φεύγοντας τὸ ἔργον, ὥς
 οὐ θεμιτὸν οὐδὲ νενομισμένον βασιλέως σώματι τὰς χεῖ-
 10 ρας προσφέρειν, διαπειλησάμενος αὐτοῖς καὶ λοιδορη-
 θείς εἴλκεν αὐτὸς εἰς τὸ οἶκημα τὸν Ἄριν. Ἦδη γὰρ
 ἥσθηντο πολλοὶ τὴν σύλληψιν, καὶ θόρυβος ἦν ἐπὶ ταῖς
 θύραις καὶ φῶτα πολλά, καὶ παρήσαν ἥ τε μήτηρ τοῦ
 Ἄριδος καὶ ἡ μάμμη βοᾶσαι καὶ δεόμεναι τὸν βασιλέα
 15 τῶν Σπαρτιατῶν λόγου καὶ κρίσεως τυχεῖν ἐν τοῖς πο-
 λίταις. Διὸ καὶ μάλιστα κατήπειξαν τὴν ἀναίρεσιν, ὥς
 ἐξαρπαγησομένου νυκτός, ἂν πλείονες ἐπέλθωσιν.

XX. Ὁ μὲν οὖν Ἄρις ἐπὶ τὴν στραγγάλην πορευό-
 μενος, ὥς εἶδέ τινα τῶν ὑπηρετῶν δακρύνοντα καὶ περι-
 20 παθοῦντα, „Παῦσαι με“ εἶπεν „ὦ ἄνθρωπε, κλαίων·
 καὶ γὰρ οὕτως παρανόμως καὶ ἀδίκως ἀπολλύμενος
 κρείττων εἰμὶ τῶν ἀναιρούντων.“ καὶ ταῦτ' εἰπὼν
 παρέδωκε τῷ βρόχῳ τὸν τράχηλον ἐκουσίως. Ὁ δὲ Ἀμ-
 φάρης προελθὼν ἐπὶ τὰς θύρας καὶ τὴν Ἀγησιστράτην
 25 προσπεσούσας αὐτῷ διὰ συνήθειαν καὶ φιλίαν ἀναστή-
 σας, οὐδὲν ἔφη περὶ τὸν Ἄριν ἔσεσθαι βίαιον οὐδὲ ἀνή-
 κεστον· ἐκέλευε δὲ κἀκέλευν, εἰ βούλοιο, πρὸς τὸν
 υἱὸν εἰσελθεῖν. Ἐκείνης δὲ καὶ τὴν μητέρα μετ' αὐτῆς
 παρῆναι δεομένης οὐδὲν ἔφη κωλύειν ὁ Ἀμφάρης· καὶ
 30 δεξάμενος ἀμφοτέρας καὶ πάλιν κλείσαι τὰς θύρας τοῦ
 δεσποτηρίου κελεύσας, προτέραν μὲν τὴν Ἀρχιδαμίαν
 παρέδωκεν, ἥδη σφόδρα πρεσβῦτιν οὔσαν καὶ καταγε-

γηρακύνταν ἐν ἀξιώματι μεγίστῳ τῶν πολιτῶν, ἀπο-
θανούσης δὲ ἐκείνης ἐκέλευσε τὴν Ἀγησιστράταν ἔσω
βαδίζειν. Ὡς δὲ εἰσελθοῦσα τὸν τε υἱὸν ἐθεάσατο χα-
μαὶ κείμενον καὶ τὴν μητέρα νεκρὰν ἐκ τοῦ βρόχου
κρεμαμένην, ἐκείνην μὲν αὐτὴ τοῖς ὑπηρέταις συγκα- 5
θεῖλε καὶ παρεκτείνασα τῷ Ἀγιδι τὸ σῶμα περιέστειλε
καὶ κατεκάλυψε· τῷ δὲ υἱῷ προσπεσοῦσα καὶ φιλήσασα
τὸ πρόσωπον „Ἡ πολλή σε“ εἶπεν „ὦ παῖ, εὐλάβεια
καὶ τὸ πρῶτον καὶ φιλάνθρωπον ἀπώλεσε μεθ’ ἡμῶν.“
Ὁ δὲ Ἀμφάρης ἀπὸ τῆς θύρας ὄρων τὰ γινόμενα καὶ 10
τὰς φωνὰς ἀκούων ἐπεισῆλθε, καὶ πρὸς τὴν Ἀγησιστρά-
ταν μετ’ ὀργῆς εἶπεν „Εἰ τοίνυν“ ἔφη „ταῦτά ἰδοκί-
μαξες τῷ υἱῷ, ταῦτά καὶ πέσῃ.“ Καὶ ἡ Ἀγησιστράτα
πρὸς τὸν βρόχον ἀνισταμένη „Μόνον“ ἔφη „συνενέγκαι
ταῦτα τῇ Σπάρτῃ.“

15

XXI. Τοῦ δὲ πάθους εἰς τὴν πόλιν ἐξαγγελθέντος
καὶ τῶν τριῶν σωμάτων ἐκκομιζομένων οὐκ ἦν ὁ φόβος
οὕτω μέγας, ὥστε μὴ καταφανεῖς εἶναι τοὺς πολίτας
ἀλγοῦντας μὲν ἐπὶ τοῖς γεγονόσι, μισοῦντας δὲ τὸν Λεω-
νίδα καὶ τὸν Ἀμφάρην, μῆδὲν δεινότερον μῆδὲ ἀνο- 20
σιώτερον ἐξ οὗ ἄριστοι Πελοπόννησον οἰκοῦσιν οἰκί-
μους ἐν Σπάρτῃ πεπράχθαι. Βασιλεῖ γάρ, ὡς ἔοικε,
Λακεδαιμονίων οὐδὲ οἱ πολέμιοι ὁρμῶς ἐν ταῖς μάχαις
ἀπαντῶντες προσέφερον τὰς χεῖρας, ἀλλ’ ἀπειρέποντο
δεδιότες καὶ σεβόμενοι τὸ ἀξίωμα. Αὐτὸ καὶ πολλῶν γε- 25
γονότων Λακεδαιμονίοις ἀγῶνων πρὸς Ἕλληνας εἰς μό-
νον ἀνῆρέθη πρὸ τῶν Φιλιππικῶν ὁράτι πληγῆς περὶ
Λεῦκτρα Κλεόμβροτος. Μεσσηνίων δὲ καὶ Θεόπομπον
ὑπ’ Ἀριστομένους πεσεῖν λεγόντων οὗ φασι Λακεδαι-
μόνιοι, πληγῆναι δὲ μόνον. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἔχει τινὰς 30
ἀμφιλογίας. Ἐν δὲ Λακεδαίμονι πρῶτος Ἄγις βασιλεῦσιν
ὑπὸ ἐφόρων ἀπέθανε, καλὰ μὲν ἔργα καὶ πρόποντα τῇ

Σπάρτη προελόμενος, ἡλικίας δὲ γεγονώς, ἐν ᾗ ἄμαρ-
 τάνοντες ἄνθρωποι συγγνώμης τυγχάνουσι, μεμφθεὶς
 δὲ ὑπὸ τῶν φίλων δικαιοτέρον ἢ τῶν ἐχθρῶν, ὅτι καὶ
 Λεωνίδαυ περιέσωσε καὶ τοῖς ἄλλοις ἐπίστευσεν ἡμερώ-
 5 τος καὶ προτάτος γενόμενος.

1. Ἀποθανόντος δὲ αὐτοῦ τὸν μὲν ἀδελφὸν Ἀρχί-80
 δαμον οὐκ ἔφθη συλλαβεῖν ὁ Λεωνίδας εὐθύς ἐκφυ-
 15 ρόντα, τὴν δὲ γυναῖκα παιδίον ἔχουσαν νεογνὸν ἐκ τῆς
 οἰκίας ἀπαγαγὼν βίᾳ Κλεομένει τῷ υἱῷ συνώκισεν οὐ
 πάνυ γάμων ὥραν ἔχοντι, τὴν δὲ ἄνθρωπον ἄλλῳ δο-
 θῆναι μὴ βουλόμενος. Ἦν γὰρ οὐσίας τε μεγάλης ἐπί-
 κληρος ἡ Ἀριάτις Γυλιππου τοῦ πατρὸς, ὥρᾳ τε καὶ
 20 κάλλει πολὺ τῶν Ἑλληνίδων διαφέρουσα καὶ τὸν τρό-
 πον ἐπιεικής. Αἰὸ πολλὰ μὲν ἐποίησεν, ὥς φασι, μὴ
 βιασθῆναι δεομένη, συνελθοῦσα δὲ εἰς ταῦτό τῷ Κλεο-
 μέναι τὸν μὲν Λεωνίδαυ ἐμίσει, περὶ δὲ αὐτὸν τὸν νεα-
 νίσκον ἦν ἀγαθὴ γυνὴ καὶ φιλόστοργος, ἐρωτικῶς ἅμα
 25 τῷ λαβεῖν πρὸς αὐτὴν διατεθέντα καὶ τινα τρόπον συμ-
 παθοῦντα τῇ πρὸς τὸν Ἄριν εὐνοίᾳ καὶ μνήμῃ τῆς γυ-
 ναικός, ὥστε καὶ πυρθάνεσθαι πολλάκις περὶ τῶν γε-
 γονότων καὶ προσέχειν ἐπιμελῶς διηγουμένης ἐκείνης,
 ἦν ὁ Ἄρις ἔσχε διάνοιαν καὶ προαίρεσιν. Ἦν δὲ καὶ
 30 φιλότιμος μὲν καὶ μεγαλόφρων ὁ Κλεομένης καὶ πρὸς
 ἐγκράτειαν καὶ ἀφέλειαν οὐχ ἥττον τοῦ Ἀγιδος εὐ-
 πεφυκώς, τὸ δὲ εὐλαβεῖς ἄγαν ἐκείνο καὶ πρᾶον οὐκ εἰ-

χεν, ἀλλὰ κέντρον τι θυμοῦ τῇ φύσει προσέκειτο καὶ μετὰ σφοδρότητος ὁρμὴ πρὸς τὸ φαινόμενον αἰεὶ καλόν. Ἐφαίνεται δὲ κάλλιστον μὲν αὐτῷ κρατεῖν ἐκόντων, καλὸν δὲ καὶ μὴ πειδομένων περιεῖναι πρὸς τὸ βέλτιον ἐκβιαζόμενον. 5

II. Οὐκ ἤρεσκε μὲν οὖν αὐτῷ τὰ κατὰ τὴν πόλιν, ἀπραγμοσύνη καὶ ἡδονῇ κατακεκληλημένων τῶν πολιτῶν καὶ τοῦ βασιλέως πάντα τὰ πράγματα χαίρειν ἔωντος, εἰ μὴδεις αὐτὸν ἐνοχλοῖν σχολάζειν ἐν ἀφθούοις καὶ τρυφᾷ βουλόμενον, ἀμελουμένων δὲ τῶν κοινῶν, 10 κατ' οἰκίαν ἐκάστου πρὸς αὐτὸν ἔλκοντος τὸ κερδαλέον, ἀσκήσεως δὲ καὶ σωφροσύνης νέων καὶ καρτερίας καὶ ἰσότητος, οὐδὲ ἀσφαλὲς ἦν τούτων τῶν περὶ Ἀγιν ἀπολωλότων μνημονεύειν. Λέγεται δὲ καὶ λόγων φιλοσόφων τὸν Κλεομένην μετασχεῖν ἔτι μειράκιον ὄντα, Σφαί- 15 ρου τοῦ Βορυσθενίτου παραβαλόντος εἰς τὴν Λακεδαιμόνα καὶ περὶ τοὺς νέους καὶ τοὺς ἐφήβους οὐκ ἀμελῶς διατρέβοντος. Ὁ δὲ Σφαῖρος ἐν τοῖς πρώτοις ἐργόνει τῶν Ζήνωνος τοῦ Κιτιέως μαθητῶν, καὶ τοῦ Κλεομένους ἔοικε τῆς φύσεως τὸ ἀνδρωδὲς ἀγαπήσαι τε καὶ 20 προσεκκαῦσαι τὴν φιλοτιμίαν. Λεωνίδα μὲν γὰρ τὸν παλαιὸν λέγουσιν ἐπερωτηθέντα, ποῖός τις αὐτῷ φαίνεται ποιητὴς γεγονέναι Τυρταῖος, εἰπεῖν· „Ἀγαθὸς νέων ψυχὰς κακκανῆν.“ Ἐμπιπλάμενοι γὰρ ὑπὸ τῶν ποιημάτων ἐνθουσιασμοῦ παρὰ τὰς μάχας ἠφείδουν 25 ἑαυτῶν· ὁ δὲ Στωϊκὸς λόγος ἔχει τι πρὸς τὰς μεγάλας φύσεις καὶ ὀξείας ἐπισφαλὲς καὶ παράβολον, βαθεῖ δὲ καὶ πρῶτον κεραννύμενος ἤθει μάλιστα εἰς τὸ οἰκτεῖν ἀγαθὸν ἐπιδίδωσιν.

III. Ἐπεὶ δὲ τελευτήσαντος τοῦ Λεωνίδου τὴν βα- 30 σιλείαν παρέλαβε καὶ τοὺς πολίτας τότε δὴ παντάπασιν ἐκλελυμένους δῶρα, τῶν μὲν πλουσίων καθ' ἡδονὰς

ιδίας καὶ πλεονεξίας παρορῶντων τὰ κοινά, τῶν δὲ πολ-
 λῶν διὰ τὸ πράττειν κακῶς περὶ τὰ οἰκεῖα καὶ πρὸς τὸν
 πόλεμον ἀπροθύμων καὶ πρὸς τὴν ἀγωγὴν ἀφιλοτίμων
 γεγονότων, αὐτοῦ δὲ ὄνομα βασιλεύοντος ἦν μόνον, ἡ
 5 δὲ ἀρχὴ πᾶσα τῶν ἐφόρων, εὐθύς μὲν εἰς νοῦν ἔθετο
 τὰ παρόντα μεθίσταναι καὶ κινεῖν, ὅτος δὲ αὐτῷ φίλου
 Ξενάρχους, ἐραστοῦ γεγονότος (τοῦτο δὲ ἐμπνεῖσθαι Λα-
 κεδαιμόνιοι καλοῦσιν), ἀπεπειρᾶτο τοῦτον διαπυνθα-
 νόμενος τὸν Ἄγιν, ὁποῖος γένοιτο βασιλεὺς καὶ τίμι-
 10 τρόπῳ καὶ μετὰ τίνων ἐπὶ ταύτην ἔλθοι τὴν ὁδόν. Ὁ
 δὲ Ξενάρχης τὸ μὲν πρῶτον οὐκ ἀηδῶς ἐμέμνητο τῶν
 πραγμάτων ἐκείνων, ὥς ἐπράχθη καθ' ἕκαστα μυθολο-
 γῶν καὶ διηγούμενος, ὥς δὲ ἦν καταφανὴς ὁ Κλεομέ-
 νης ἐμπαθέστερον προσέχων καὶ κινούμενος ὑπερφυῶς
 15 πρὸς τὴν καινοτομίαν τοῦ Ἄγιδος καὶ ταῦτά πολλάκις
 ἀκούειν βουλούμενος, ἐπέπληξεν αὐτῷ πρὸς ὀργὴν ὁ Ξε-
 νάρχης ὥς οὐχ ὑγιαίνοντι, καὶ τέλος ἀπέστη τοῦ διαλέγε-
 σθαι καὶ φοιτᾶν πρὸς αὐτόν, οὐδενὶ μέντοι τὴν αἰτίαν
 ἔφρασε τῆς διαφορᾶς, ἀλλ' αὐτόν ἔφη γινώσκειν ἐκεῖ-
 20 νοι. Οὕτω δὲ τοῦ Ξενάρχους ἀντικρούσαντος ὁ Κλεομέ-
 νης καὶ τοὺς ἄλλους ὁμοίως ἔχειν ἡγούμενος αὐτὸς ἐν
 ἑαυτῷ συνετίθει τὴν πράξιν. Οἰόμενος δ' ἂν ἐν πολέμῳ
 μᾶλλον ἢ κατ' εἰρήνην μεταστῆσαι τὰ παρόντα, συν-
 ἔκρουσε πρὸς τοὺς Ἀχαιοὺς τὴν πόλιν, αὐτοὺς διδόντας
 25 ἐγκλημάτων προφάσεις. Ὁ γὰρ Ἄρατος ἰσχύων μέγι-
 στον ἐν τοῖς Ἀχαιοῖς ἐβούλετο μὲν ἐξ ἀρχῆς εἰς μίαν
 σύνταξιν ἀγαγεῖν Πελοποννησίους, καὶ τοῦτο τῶν πολ-
 λῶν στρατηγῶν αὐτῷ καὶ τῆς μακρᾶς πολιτείας ἦν τέ-
 λος, ἡγουμένῳ μόνως ἂν οὕτως ἀνεπιχειρήτους ἐσεσθαι
 30 τοῖς ἐκτὸς πολεμίοις. Ἐπεὶ δὲ τῶν ἄλλων σχεδὸν ἀπάν-
 των αὐτῷ προσγεγονότων ἀπελείποντο Λακεδαιμόνιοι
 καὶ Ἠλεῖοι καὶ ὅσοι Λακεδαιμονίοις Ἀρκάδων προσεί-

χοι, ἅμα τῷ τὸν Λεωνίδαυ ἀποθανεῖν παρηνώχλει τοῖς Ἀρκάσι καὶ περιέκοπτεν αὐτῶν μάλιστα τοὺς τοῖς Ἀχαιοῖς ὁμοροῦντας, ἀποπειρώμενος τῶν Λακεδαιμονίων, καὶ τοῦ Κλεομένους ὡς νέου καὶ ἀπείρου καταφρονῶν.

IV. Ἐκ τούτου Κλεομένη πρῶτον οἱ ἔφοροι πέμ- 5
πουσι καταληψόμενον τὸ περὶ τὴν Βέλβιναν Ἀθηναίων. Ἐμβολὴ δὲ τῆς Λακωνικῆς τὸ χωρίον ἐστί, καὶ τότε πρὸς τοὺς Μεγαλοπολίτας ἦν ἐπίδικον. Καταλαβόντος δὲ τοῦτο καὶ τειχίσαντος τοῦ Κλεομένους ὁ Ἄρατος οὐδὲν ἐγκαλέσας, ἀλλὰ νυκτὸς ἐκστρατεύσας ἐπεχείρησε Τι- 10
γεάταις καὶ Ὀρχομενίοις. Τῶν δὲ προδοτῶν ἀποδεικ-
σάντων ὁ μὲν Ἄρατος ἀνεχώρησε λεληθέναι νομίζων, ὁ δὲ Κλεομένης εἰρωνεῖα χρώμενος ἔγραψε πρὸς αὐτόν, ὡς δὴ παρὰ φίλου πυνθανόμενος, ποῦ τῆς νυκτὸς ἐξέλ-
θοι. Τοῦ δὲ ἀντιγράψαντος, ὡς ἐκείνου Βέλβιναν μέλ- 15
λειν τειχίζειν ἀκούσας καταβαίη τοῦτο κωλύσων, πάλιν ὁ Κλεομένης ἀποστείλας τοῦτο μὲν οὕτως ἔχειν ἔφη πε-
πεισθαι. „τοὺς δὲ φανούς καὶ τὰς κλίμακας“ εἶπεν „εἰ μὴ τί σοι διαφέρει, γράψου ἡμῖν, ἐπὶ τί σοι παρη-
κολούθουν.“ Τοῦ δὲ Ἀράτου πρὸς τὸ σκῶμα γελά- 20
σαντος καὶ πυνθανομένου, ποῖός τις ὁ νεανίσκος εἶη, Δαμοκράτης ὁ Λακεδαιμόνιος φηγὰς „Εἰ τι πράττεις“ ἔφη „πρὸς Λακεδαιμονίους, ὥρα σοι ταχύνειν πρὸ ταῦ
κέντρα φῦσαι τοῦτον τὸν νεοσσόν.“ Ἐκ τούτου Κλεο-
μένει μετὰ ἱππέων ὀλίγων καὶ πεζῶν τριακοσίων ἐν Ἀρ- 25
καδίᾳ στρατοπεδευομένῳ προσέταξαν ἀναχωρεῖν οἱ ἔφο-
ροι φοβούμενοι τὸν πόλεμον. Ἐπεὶ δὲ ἀναχωρήσαντος αὐτοῦ Καφύας ἔλαβεν ὁ Ἄρατος, αὐτὸς ἐξέπεμπον τὸν Κλεομένη. Αὐβόντος δὲ αὐτοῦ Μεθύδριον καὶ τὴν Ἀρ-
γολικὴν καταδραμόντος, ἐξεστράτευσαν οἱ Ἀχαιοὶ διαμν- 30
ρίοις πεζοῖς καὶ χιλλοῖς ἱππεῦσιν Ἀριστομέχον στρατη-

γοῦντος. Ἀπαντήσαντος δὲ περὶ Παλλάντιον Κλεομένους
καὶ βουλομένου μάχεσθαι, φοβηθεὶς τὴν τόλμαν ὁ
Ἄρατος οὐκ εἴασε διακινδυνεύσαι τὸν στρατηγόν, ἀλλ'
ἀπῆλθε λαιδορούμενος μὲν ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν, χλευαζό-
5 μένος δὲ καὶ καταφρονούμενος ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων
οὐδὲ πεντακισχιλίων τὸ πλῆθος ὄντων. Μέγας οὖν τῇ
φρονήματι γεγυῶς ὁ Κλεομένης ἐδρασύνετο πρὸς τοὺς
πολίτας, καὶ τῶν παλαιῶν τινος αὐτοὺς ἀνεμίμνησκε
βασιλέων εἰπόντος, ὅτι μάτην Λακεδαιμόνιοι πυνθά-
10 νονται περὶ τῶν πολεμίων, οὐ πόσοι εἰσὶν, ἀλλὰ ποῦ
εἰσιν.

V. Ἐπεὶ δὲ τοῖς Ἠλείοις πολεμουμένοις ὑπὸ τῶν
Ἀχαιῶν βοηθήσας, καὶ περὶ τὸ Λύκαιον ἀπιούσιν ἤδη
τοῖς Ἀχαιοῖς ἐπιβαλὼν, ἅπαν μὲν ἐτρέφετο καὶ διεπτόη- 80
15 σεν αὐτῶν τὸ στράτευμα, συχνοὺς δὲ ἀνέτελε καὶ ζῶντας
ἔλαβεν, ὥστε καὶ περὶ Ἀράτου φήμην ἐκπεσεῖν εἰς τοὺς
Ἕλληνας ὡς τεθνηκός, ὁ μὲν Ἄρατος ἄριστα τῷ καιρῷ
χρησάμενος ἐκ τῆς τροπῆς ἐκείνης εὐθὺς ἐπὶ Μαντί-
νειαν ἦλθε καὶ μηδενὸς αὖ προσδοκῆσαντος εἴλε τὴν
20 πόλιν καὶ κατέσχε, τῶν δὲ Λακεδαιμονίων παντάπασι
ταῖς γνώμαις ἀναπεσόντων καὶ τῷ Κλεομένει πρὸς τὰς
στρατείας ἐνισταμένων, ὥρμησε μεταπέμπεσθαι τὸν
Ἄριδος ἀδελφὸν Ἀρχίδαμον ἐκ Μεσσήνης, ᾧ βασιλεύειν
ἀπὸ τῆς ἐτέρας οἰκίας ἦν προσῆκον, οἰόμενος ἀμβλυτέ-
25 ραν τὴν τῶν ἐφόρων ἀρχὴν ἔσεσθαι τῆς βασιλείας ἰσορ-
ρόπου καὶ ὀλοκλήρου γενομένης. Οἱ δὲ ἀνηρηκότες
πρότερον τὸν Ἄγιν αἰσθόμενοι τοῦτο καὶ φοβηθέντες,
μὴ δίκην δῶσι τοῦ Ἀρχιδάμου κατελθόντος, ἐδέξαντο
μὲν αὐτὸν εἰς τὴν πόλιν παραγενόμενον κρύφα καὶ συγ-
30 κατήγον, εὐθὺς δὲ ἀπέκτειναν, εἰτε ἄκοντος τοῦ Κλεο-
μένους, ὥς οἴεται Φύλαρχος, εἰτε πεισθέντος ὑπὸ τῶν
φίλων καὶ προεμένου τὸν ἀνθρώπον αὐτοῖς. Τῆς γὰρ

αίτίας τὸ πλεῖστον ἐπ' ἐκείνους ἤλθε βεβιάσθαι τὸν Κλεομένη δοκοῦντας.

VI. Οὐ μὴν ἀλλὰ κινεῖν εὐθύς ἐγνωκὼς τὰ κατὰ τὴν πόλιν ἐπεισε τοὺς ἐφόρους χρήμασιν, ὅπως αὐτῷ ψηφίσωνται στρατεῖαν. Ἐθεράπευσε δὲ καὶ τῶν ἄλλων ὁ συχνοὺς διὰ τῆς μητρὸς Κρατησικλείας ἀφειδῶς συγχορηγούσης καὶ συμφιλοτιμουμένης, ἥ γε καὶ γάμου μὴ δεομένη λέγεται διὰ τὸν υἱὸν ἄνδρα λαβεῖν πρωτεύοντα δόξῃ καὶ δυνάμει τῶν πολιτῶν. Ἐξαγαγὼν δὲ τὴν στρατεῖαν καταλαμβάνει τῆς Μεγαλοπολίτιδος χωρίον 10 Λεῦκτρα· καὶ γενομένης πρὸς αὐτὸν ὀξείας τῶν Ἀχαιῶν βοηθείας Ἀράτου στρατηγούντος, ὑπὸ τὴν πόλιν αὐτὴν παραταξάμενος ἡττήθη μέρει τινὶ τοῦ στρατεύματος. Ἐπεὶ δὲ χαράδραν τινὰ βαθεῖαν οὐκ εἶασε διαβῆναι τοὺς Ἀχαιοὺς ὁ Ἀράτος, ἀλλ' ἐπέστησε τὴν δίωξιν, 15 ἀγανακτῶν δὲ Ἀνδιάδας ὁ Μεγαλοπολίτης συναξώμενος τοὺς περὶ αὐτὸν ἱππεῖς καὶ διώκων εἰς χωρίον ἀμπέλων καὶ τάφρων καὶ τειχῶν μεστὸν ἐνσείσας καὶ διασπασθεὶς περὶ ταῦτα κακῶς ἀπήλλαττε, κατιδὼν ὁ Κλεομένης ἀνῆκε τοὺς Ταραντίνους καὶ τοὺς Κρητάς ἐπ' αὐτόν, 20 ὅφ' ὧν ὁ Ἀνδιάδας ἀμυνόμενος εὐρώστως ἔπεσε. Πρὸς τοῦτο θαρρήσαντες οἱ Λακεδαιμόνιοι μετὰ βοῆς ἐνέβαλον τοῖς Ἀχαιοῖς καὶ τροπὴν ὅλου τοῦ στρατεύματος ἐποίησαν. Ἀποθανόντων δὲ συχνῶν τοὺς μὲν ἄλλους ὑποσπόνδους ὁ Κλεομένης ἀπέδωκε, τὸν δὲ Ἀνδιάδαν 25 νεκρὸν ἀχθῆναι πρὸς αὐτὸν κελεύσας, κοσμήσας πορφυρίδι καὶ στέφανον ἐπιθείς, πρὸς τὰς πύλας τῶν Μεγαλοπολιτῶν ἀπέστειλεν. Οὗτος ἦν Ἀνδιάδας ὁ καταθέμενος τὴν τυραννίδα καὶ τοῖς πολίταις ἀποδοὺς τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν πόλιν προσκομίσας Ἀχαιοῖς. 30

VII. Ἐκ τούτου Κλεομένης μέγα φρονῶν ἤδη καὶ πεπεισμένος, ἂν ὥς βούλεται τοῖς πράγμασι χρώμενος

πολεμῇ πρὸς τοὺς Ἀχαιοὺς, ῥαδίως ἐπικρατήσῃ, ἐδί-
 δασκε τὸν τῆς μητρὸς ἄνδρα Μεριστόνουν, ὡς χρῆ τῶν
 ἐφόρων ἀπαλλαγέντας εἰς μέσον θείναι τὰ κτήματα τοῖς
 πολίταις καὶ τὴν Σπάρτην ἰσὴν γενομένην ἐγείρειν καὶ
 5 προάγειν ἐπὶ τὴν τῆς Ἑλλάδος ἡγεμονίαν. Πεισθέντος
 δ' ἐκείνου δύο τῶν ἄλλων φίλων ἢ τρεῖς προσέλαβε.
 Συνέβη δὲ περὶ τὰς ἡμέρας ἐκείνας καὶ τῶν ἐφόρων ἓνα
 κοιμώμενον ἐν Πασιφάας ὄναρ ἰδεῖν θαυμαστόν· ἐδό-
 κει γὰρ ἐν ᾧ τόπῳ τοῖς ἐφόροις [ἔθος*] ἐστὶ καθεζομένοις
 10 χρηματίζειν ἓνα δίφρον κεῖσθαι, τοὺς δὲ τέτταρας ἀνι-
 ρῆσθαι, καὶ θαυμάζοντος αὐτοῦ φωνὴν ἐκ τοῦ λεγοῦ
 γενέσθαι φράζουσαν, ὡς τοῦτο τῇ Σπάρτῃ λῶόν ἐστι.
 Ταύτην τὴν ὄψιν διηγουμένου τοῦ ἐφόρου πρὸς τὸν 80
 Κλεομένη, τὸ μὲν πρῶτον διατεράχθη καθ' ὑποψίαν
 15 τινὰ πειράζεσθαι δοκῶν, ὡς δὲ ἐπέσθη μὴ ψεύδεσθαι
 τὸν διηγούμενον, ἐδάρρησε. Καὶ λαβὼν ὅσους ὑπό-
 πτευσ μάλιστα τῶν πολιτῶν ἐναντιώσεσθαι πρὸς τὴν
 προᾶν Ἡραίαν καὶ Ἀλσαίαν τὰς πόλεις ταττομένας ὑπὸ
 τοῖς Ἀχαιοῖς εἶλε, καὶ σίτον εἰσῆγαγεν Ὀρχομενοῖς, καὶ
 20 Μαντινείᾳ παρυστρατοπέδευσε, καὶ ὅλως ἄνω καὶ κάτω
 μακρὰς πορείαις ἀποτρύσας τοὺς Λακεδαιμονίους ἀπέ-
 λπεν αὐτῶν δεηθέντων τοὺς πολλοὺς ἐν Ἀρκαδίᾳ, τοὺς
 δὲ μισθοφόρους ἔχων αὐτὸς ἐπὶ τὴν Σπάρτην ἐχώρει.
 Καὶ καθ' ὁδὸν οἷς ἐπίστευε μάλιστα καλῶς πρὸς αὐτὸν
 25 ἔχειν ἀνεκοινοῦτο τὴν γνώμην, καὶ προῆει σχέδην, ὡς
 περὶ τὸ δεῖναι οὐσί τοῖς ἐφόροις ἐπιπέσοι.

VIII. Γενόμενος δὲ τῆς πόλεως ἐγγύς, Εὐρυκλείδαν
 μὲν εἰς τὸ τῶν ἐφόρων συσσίτιον ἀπέστειλεν ὥς τινα
 παρ' αὐτοῦ λόγον ἀπὸ στρατιᾶς κομίζοντα, Θηρυκίων
 30 δὲ καὶ Φοῖβις καὶ δύο τῶν συντρόφων τοῦ Κλεομένου,
 οὓς μόθakas καλοῦσιν, ἐπηκολούθουν στρατιώτας ὀλί-
 γους ἔχοντες. Ἐν δὲ τοῦ Εὐρυκλείδα διαλεγόμενον

τοῖς ἐφόροις ἐπιδραμόντες ἐσπασμέναις ταῖς μαχαίραις
 ἔπαιον αὐτούς. Ὁ μὲν οὖν πρῶτος Ἀγύλαιος, ὡς ἐπλή-
 γη, πεσὼν καὶ τεθνάναι δόξας ἀτρέμα συναγαγὼν καὶ
 παρέλκων ἑαυτὸν ἐκ τοῦ οἰκήματος ἔλαθεν εἰς τι δωμά-
 τιον εἰσερπύσας μικρὸν, ὃ φόβου μὲν ἦν λερόν, ἄλλως 5
 δὲ κεκλεισμένον αἶψά, τότε [δὲ] ἐκ τύχης ἀνερωγμένον
 ἐτύγγανεν. Εἰς τοῦτο συνεισενεγκὼν ἑαυτὸν ἀπέκλεισε
 τὸ θύριον. Οἱ δὲ τέσσαρες ἀνῆρέθησαν, καὶ τῶν ἐπιβοη-
 θούντων αὐτοῖς [οὐ*] πλείονες ἢ δέκα. Τοὺς γὰρ ἡσυχίαν
 ἄγοντας οὐκ ἔκτειναν, οὐδὲ τοὺς ἀπλέοντας ἐκ τῆς πόλεως 10
 ἐκώλυνον. Ἐφείσαντο δὲ καὶ τοῦ Ἀγυλαίου μεθ' ἡμέραν
 ἐκ τοῦ λεροῦ προσελθόντος.

ΙΧ. Ἔστι δὲ Λακεδαιμονίοις οὐ φόβου μόνον, ἀλλὰ
 καὶ θανάτου καὶ γέλωτος καὶ τριούτων ἄλλων παθημά-
 των λερά. Τιμῶσι δὲ τὸν φόβον οὐχ ὥσπερ οὖς ἀπο- 15
 τρέπονται δαίμονας, ἡγούμενοι βλαβερόν, ἀλλὰ τὴν πο-
 λιτείαν μάλιστα συνέχασθαι φόβῳ νομίζοντες. Διὸ καὶ
 προεκκήρυττον οἱ ἔφοροι τοῖς πολίταις εἰς τὴν ἀρχὴν εἰσ-
 ιόντες, ὡς Ἀριστοτέλης φησί, κείρεσθαι τὸν μύστακα
 καὶ προσέχειν τοῖς νόμοις, ἵνα μὴ χαλεποὶ ᾖσιν αὐτοῖς* 20
 τὸ τοῦ μύστακος, οἶμαι, προτείνοντες, ὅπως καὶ περὶ
 τὰ μικρότατα τοὺς νέους πειθαρχεῖν ἐθίζωσι. Καὶ τὴν
 ἀνδρείαν δέ μοι δοκοῦσιν οὐκ ἀφοβίαν, ἀλλὰ φόβον
 ψόγου καὶ δέος ἀδοξίας οἱ παλαιοὶ νομίζειν. Οἱ γὰρ δει-
 λότατοι πρὸς τοὺς νόμους θαρραλεώτατοι πρὸς τοὺς 25
 πολεμίους εἰσὶ καὶ τὸ παθεῖν ἥκιστα δεδιάσιν οἱ μά-
 λιστα φοβούμενοι τὸ κακῶς ἀκούσαι. Διὸ καὶ καλῶς ὁ
 εἰπὼν

— — ἵνα γὰρ δέος, ἐνθα καὶ αἰδώς.

καὶ Ὅμηρος

αἰδοτός τέ μοι ἔσσι, φίλε ἑκυρέ, δεινός τε.

καί

30

σιγῇ δειδιότες σημαντορας.

Τὸ γὰρ αἰσχύνεσθαι μάλιστα συμβαίνει πρὸς οὓς καὶ τὸ δεδοικέναι τοῖς πολλοῖς. Διὸ καὶ παρὰ τὸ τῶν ἐφόρων συσσίτιον τὸν φόβον ἰδρύνται Λακεδαιμόνιοι, μὴ ἀρχίας ἐγγυτάτω κατασκευασάμενοι τὸ ἀρχεῖον.

Χ. Ὁ δ' οὖν Κλεομένης ἡμέρας γενομένης προέγραψεν ὀρθοήκοντα τῶν πολιτῶν, οὓς ἔδει μεταστῆναι, καὶ τοὺς δέφορους ἀνέλε τῶν ἐφόρων πλὴν ἑνός, ἐν ᾧ καθήμενος ἐμελλεν αὐτοὺς χρηματίζειν. Ἐκκλησίην δὲ ποιήσας ἀπελογεῖτο περὶ τῶν πεπραγμένων. Ἐφη γὰρ ὑπὸ τοῦ Λυκούργου τοῖς βασιλεῦσι συμμιχθῆναι τοὺς γέροντας, καὶ πολὺν χρόνον οὕτω διοικεῖσθαι τὴν πόλιν οὐδὲν ἐτέρας ἀρχῆς δεομένην, ὥστερον δὲ τοῦ πρὸς Μεσσηνίους πολέμου μακροῦ γενομένου τοὺς βασιλεῖς διὰ τὰς στρατείας ἀσχόλους ὄντας αὐτοὺς πρὸς τὸ κρίνειν αἰρεῖσθαι τινὰς ἐκ τῶν φίλων καὶ ἀπολείπειν τοῖς πολίταις ἀνθ' ἑαυτῶν ἐφόρους προσαγορευθέντας, καὶ διατελεῖν γε τούτους τὸ πρῶτον ὑπηρέτας τῶν βασιλέων ὄντας, εἴτα κατὰ μικρὸν εἰς ἑαυτούς τὴν ἐξουσίαν ἐπιστρέφοντας οὕτως λαθεῖν ἰδίον ἀρχεῖον κατασκευασμένους. Σημεῖον δὲ τούτου τὸ μέχρι νῦν μεταπεμπομένων τὸν βασιλέα τῶν ἐφόρων τὸ πρῶτον ἀντιλέγειν καὶ τὸ δεύτερον, τὸ δὲ τρίτον καλούντων ἀναστάντα βαδίζειν πρὸς αὐτούς· καὶ τὸν πρῶτον ἐπισφοδρύναντα τὴν ἀρχὴν καὶ ἀνατεινόμενον Ἀστερωπὸν ἡλικίας ὥστερον πολλὰς ἐφορον γενέσθαι. Μετριάζοντας μὲν οὖν αὐτοὺς, ἔφη, κρεῖττον ἦν ὑπομένειν, ἐξουσίᾳ δὲ ἐπιθετῶ τὴν πάτριον καταλύοντας ἀρχὴν, ὥστε τῶν βασιλέων τοὺς μὲν ἐξελαύνειν, τοὺς δὲ ἀποκτινύνειν ἀκρίτους, ἀπειλεῖν δὲ τοῖς ποθοῦσιν αὐτοὺς ἐπιθεῖν τὴν καλλίστην καὶ θειοτάτην ἐν Σπάρτῃ κατάστασιν, οὐκ ἀνεκτόν. Εἰ μὲν οὖν δυνατόν ἦν ἀνευ σφαγῆς ἀπαλ-

λάξαι τὰς ἐπεισάκτους τῆς Λακεδαιμόνος κῆρας, τρυφὰς
καὶ πολυτελείας καὶ χρεᾶ καὶ δανεισμοὺς καὶ τὰ πρεσβύ-
τερα τούτων κακὰ, πενίαν καὶ πλοῦτον, εὐτυχέστατον
ἂν ἡγεῖσθαι πάντων βασιλείων ἑαυτὸν ὥσπερ ἱατρὸν
ἀνωδύνως ἰασάμενον τὴν πατρίδα· νῦν δὲ τῆς ἀνάγκης ὅ-
5 ἔχειν συγγνώμονα τὸν Λυκοῦργον, ὃς οὔτε βασιλεὺς ὦν
οὔτε ἄρχων, ἰδιώτης δὲ βασιλεύειν ἐπιχειρῶν ἐν τοῖς
ὅπλοις προῆλθεν εἰς ἀγορᾶν, ὥστε δεῖσαντα τὸν βασι-
λέα Χάρικλον ἐπὶ βωμὸν καταφυγεῖν. Ἄλλ' ἐκείνου
μὲν ὄντα χρηστὸν καὶ φιλόπατριν ταχὺ τῷ Λυκοῦργῳ 10
τῶν πρακτομένων μετασχεῖν καὶ τὴν μεταβολὴν δέξα-
σθαι τῆς πολιτείας, ἔργῳ δὲ μαρτυρηῆσαι τὸν Λυκοῦρ-
γον, ὅτι πολιτείαν μεταβαλεῖν ἄνευ βίας καὶ φόβου
χαλεπὸν ἐστίν, οἷς αὐτὸν ἔφη μετριώτατα κεχρησθαι,
τοὺς ἐνισταμένους τῇ θωτηρίᾳ τῆς Λακεδαιμόνος ἐκπο- 15
δῶν ποιησάμενον. Τοῖς δὲ ἄλλοις ἔφη πᾶσι τὴν τε γῆν
ἔπασαν εἰς μέσον τιθέναι, καὶ χρεῶν τοὺς ὀφείλοντας
ἀπαλλάττειν, καὶ τῶν ξένων κρίσιν ποιεῖν καὶ δοκιμα-
σίαν, ὅπως οἱ κράτιστοι γενόμενοι Σπαρτιᾶται σώξωσι
τὴν πόλιν τοῖς ὅπλοις καὶ πανσώμεθα τὴν Λακωνικὴν 20
Αἰτωλῶν καὶ Ἰλλυριῶν λεῖαν οὔσαν ἐρημίᾳ τῶν ἀμν-
νόντων ἐφορῶντες.

XI. Ἐκ τούτου πρῶτον μὲν αὐτὸς εἰς μέσον τὴν οὐ-
σίαν ἔθηκε καὶ Μεγιστόνους ὁ πατὴρ αὐτοῦ καὶ τῶν
ἄλλων φίλων ἕκαστος, ἔπειτα καὶ οἱ λοιποὶ πολῖται πάν- 25
τες, ἥ δὲ χώρα διενεμήθη. Κλῆρον δὲ καὶ τῶν ὑπ' αὐ-
τοῦ γεγονότων φυγᾶδων ἀπένειμεν ἕκαστῳ, καὶ κατάξειν
ἅπαντας ὡμολόγησε τῶν πραγμάτων ἐν ἡσυχίᾳ γενομέ-
νων. Ἀναπληρώσας δὲ τὸ πολίτευμα τοῖς χαριεστάτοις
τῶν περιοίκων ὀπλίτας τετρακισχιλίους ἐποίησε, καὶ 30
διδάξας αὐτοὺς ἀντὶ δόρατος χρῆσθαι σαρίσῃ δι' ἀμφο-
τέρων καὶ τὴν ἀσπίδα φερεῖν δι' ὀχάνης, μὴ διὰ πόρ-

πακος, ἐπὶ τὴν παιδείαν τῶν νέων ἐτρόπη καὶ τὴν λε-
 γομένην ἀγωγήν, ἧς τὰ πλεῖστα παρῶν ὁ Σφαῖρος αὐτῷ
 συγκαθίστη, ταχὺ τὸν προσήκοντα τῶν τε γυμνασίων
 καὶ τῶν συσσιτίων κόσμον ἀναλαμβάνοντων καὶ συ-
 5 στελλομένων ὀλίγων μὲν ὑπ' ἀνάγκης, ἐκουσίως δὲ τῶν
 πλείστων εἰς τὴν εὐτελῆ καὶ Ἀσκωνικὴν ἐκείνην διαί-
 ταν. Ὅμως δὲ τὸ τῆς μοναρχίας ὄνομα παραμυθούμενος
 ἀπέδειξε μεθ' ἑαυτοῦ βασιλέα τὸν ἀδελφὸν Εὐκλείδαν.
 Καὶ τότε μόνον Σπαρτιάταις ἐκ μιᾶς οἰκίας συνέβη δύο
 10 σχεῖν βασιλείας.

XII. Αἰσθόμενος δὲ τοὺς Ἀχαιοὺς καὶ τὸν Ἄρατον,
 ὥς ἐπισφαλῶς αὐτῷ τῶν πραγμάτων ἔχοντων διὰ τὸν
 νεωτερισμὸν, οὐκ ἂν οἰόμενος προσελθεῖν ἔξω τῆς Ἀα-
 κεδαίμονος οὐδὲ ἀπολιπεῖν μετέωρον ἐν κινήματι τηλι-
 15 κούτῳ τὴν πόλιν, οὐκ ἀγεννὲς οὐδὲ ἄχρηστον ἡγήσατο
 τὴν [ἐπιθυμίαν καὶ] προθυμίαν τοῦ στρατεύματος ἐπι-
 δεῖξαι τοῖς πολεμίοις. Ἐμβαλὼν οὖν εἰς τὴν Μεγαλο-
 πολιτικὴν ὠφελείας τε μεγάλης ἤθροισε καὶ φθορὰν
 πολλήν ἀπειργάσατο τῆς χώρας. Τέλος δὲ τοὺς περὶ 81
 20 τὸν Διόνυσον τεχνίτας ἐκ Μεσσήνης διαπορευομένους
 λαβὼν καὶ πηξάμενος θέατρον ἐν τῇ πολεμίᾳ καὶ προ-
 θεὶς ἀπὸ τετταράκοντα μιν ἄγωνα, μίαν ἡμέραν ἐθιᾶτο
 καθήμενος, οὐ δεόμενος θεάς, ἀλλ' οἷον ἐντροφῶν
 τοῖς πολεμίοις καὶ περιουσίαν τινα τοῦ κρατεῖν πολὺ
 25 τῷ καταφρονεῖν ἐπιδεικνύμενος. Ἐπεὶ ἄλλως γε τῶν
 Ἑλληνικῶν καὶ βασιλικῶν στρατευμάτων ἐκεῖνο μόνον
 οὐ μίμους παρακολουθοῦντας εἶχεν, οὐ θανματοποιούς,
 οὐκ ὀρχηστρίδας, οὐ ψαλτρίδας, ἀλλὰ πάσης ἀκολασίας
 καὶ βωμολοχίας καὶ πανηγυρισμοῦ καθαρὸν ἦν, τὰ μὲν
 30 πολλὰ μελετώντων τῶν νέων καὶ τῶν πρεσβυτέρων δι-
 δασκόντων, τὰς δὲ παιδιάς, ὅποτε σχολάζοιεν, ταῖς
 συνήθεσιν εὐτραπέλαις καὶ τῷ λέγειν τι χάριεν καὶ

Λακωνικὸν πρὸς ἀλλήλους διατιθεμένων. Ἦν δὲ ἔχει τὸ τοιοῦτον τῆς παιδείας εἶδος ὠφέλειαν, ἐν τῷ Ἀνκούρου βίῳ γέγραπται.

XIII. Πάντων δ' αὐτὸς ἐγένετο διδάσκαλος, εὐτελῇ καὶ ἀφελῇ καὶ φορτικῶν οὐδὲν οὐδὲ ὑπὲρ τοὺς πολλοὺς ἔχοντα τὸν ἑαυτοῦ βίον ὥσπερ παράδειγμα σωφροσύνης ἐν μέσῳ θήμενος· ὃ καὶ πρὸς τὰς Ἑλληνικὰς πράξεις ὁππῇ τινα παρέσχευ αὐτῷ. Τοῖς μὲν γὰρ ἄλλοις ἐντυγχάνοντες οἱ ἄνθρωποι βασιλευσιν οὐχ οὕτω κατεπλήττουτο τοὺς πλούτους καὶ τὰς πολυτελείας, ὥς ἐβδε- 10 λύττουτο τὴν ὑπεροψίαν αὐτῶν καὶ τὸν ὄγκον ἐπαχθῶς καὶ τραχέως προσφερομένων τοῖς ἐντυγχάνουσι· πρὸς δὲ Κλεομένη βαδίζοντες, ὅντα τε δὴ βασιλέα καὶ καλούμενον, εἴτα ὁρῶντες οὐ πορφύρας τινας οὐ χλαίνας περὶ αὐτὸν οὐδὲ κλινιδίων καὶ φορεῖων κατασκευάς, οὐδ' 15 ὑπ' ἀργέλιων ὄχλου καὶ θυρωρῶν ἢ διὰ γραμματείων χρηματίζοντα χαλεπῶς καὶ μάλιστα, ἀλλ' αὐτὸν ἐν ἱματίῳ τῷ τυχόντι πρὸς τὰς δεξιώσεις ἀπαντῶντα καὶ διαλεγόμενον καὶ σχολάζοντα τοῖς χρήζουσιν ἱλαρῶς καὶ φιλαν- 20 θρώπως, ἐκηλοῦντο καὶ κατεδημαγωγοῦντο καὶ μόνον ἀφ' Ἡρακλέους ἐκαῖνον ἔφασαν γεγενῆσθαι. Τῶν δὲ δειπνῶν αὐτοῦ τὸ μὲν καθημερινὸν ἦν ἐν τρικλίνῳ σφόδρα συνεσταλμένον καὶ Λακωνικόν, εἰ δὲ πρέσβεις ἢ ξένους δέχοιτο, δύο μὲν ἄλλαι προσπαρεβάλλοντο κλίνας, μικρῷ δὲ μᾶλλον οἱ ὑπηρέται τὴν τραπέζαν ἐπελάμπρου- 25 νον, οὐ καρυκταῖς τισὶν οὐδὲ πέμμασιν, ἀλλ' ὥστε ἀφθονωτέρας εἶναι τὰς παραθέσεις καὶ φιλανθρωπότερον τὸν οἶνον. Καὶ γὰρ ἐπετίμησέ τιμι τῶν φίλων ἀκούσας, ὅτι ξένους ἐστιῶν ζωμὸν αὐτοῖς μέλανα καὶ μάξαν, ὥσπερ ἔθος ἦν ἐν τοῖς φιδιτίοις, παρέθηκεν· οὐ γὰρ 30 ἔφη δεῖν ἐν τούτοις οὐδὲ πρὸς τοὺς ξένους λίαν ἀκριβῶς λακωνίζειν. Ἀπαρθείσης δὲ τῆς τραπέζης εἰσεκο-

μίξετο τρίπους κρατῆρα χαλκοῦν ἔχων οἴνου μεστὸν καὶ
 φιάλας ἀργυρᾶς δικούλους δύο καὶ ποτήρια τῶν ἀργυ-
 ρῶν ὀλίγα παντάπασιν, ἐξ ὧν ἐπινεν ὁ βουλούμενος,
 ἄκοντι δὲ οὐδεὶς ποτήριον προσέφερεν. Ἀκρόαμα δὲ
 5 οὔτ' ἦν οὔτ' ἐπεξητεῖτο· ἐπαιδαγωγῶν γὰρ αὐτοὺς ὁμιλία
 τὸν πότον, τὰ μὲν ἐρωτῶν, τὰ δὲ διηγούμενος, οὔτε τὴν
 σπουδὴν ἀηδὴ τῶν λόγων τὴν τε παιδιὰν ἐπὶ χαρὶν καὶ
 ἀσόλοικον ἐχόντων. Ὅς μὲν γὰρ οἱ λοιποὶ τῶν βασιλέων
 ἐπὶ τοὺς ἀνθρώπους θήρας ἐποιοῦντο, χρήμασι καὶ δω-
 10 ρεαῖς δελεάζοντες αὐτοὺς καὶ διαφθείροντες, ἀτέχνους
 καὶ ἀδίκους ἐνόμιζεν εἶναι· τὸ δὲ ὁμιλία καὶ λόγῳ
 χάριν ἔχοντι καὶ πίστιν οἰκείουσθαι καὶ προσάγεσθαι
 τοὺς ἐντυγχάνοντας ἐφαίνετο κάλλιστον αὐτῷ καὶ βασι-
 λικώτατον, ὥς οὐδενὶ φίλου διαφέροντα μισθωτὸν ἢ
 15 τῷ τὸν μὲν ἦθαι καὶ λόγῳ, τὸν δὲ ὑπὸ χρημάτων ἀλλί-
 σκεσθαι.

XIV. Πρῶτον μὲν οὖν οἱ Μαντινεῖς αὐτὸν ἐπηγά-
 γοντο, καὶ νύκτωρ εἰς τὴν πόλιν παρεισπεσόντι τὴν
 φρουρὰν τὴν Ἀχαιῶν συνεκβαλόντες ἐνεχείρισαν αὐτούς.
 20 Ὁ δὲ καὶ τοὺς νόμους αὐτοῖς καὶ τὴν πολιτείαν ἀποδοὺς
 αὐθημερὸν ἀπῆλθεν εἰς Τεγέαν. Ὀλίγῳ δ' ὕστερον ἐκ-
 περιελθὼν δι' Ἀρκαδίας κατέβαινεν ἐπὶ τὰς Ἀχαϊκὰς
 Φεράς, βουλούμενος ἢ μάχην θέσθαι πρὸς τοὺς Ἀχαιοὺς
 ἢ διαβάλλειν τὸν Ἄρατον ὡς ἀποδιδράσκοντα καὶ προῦ-
 25 ἔμενον αὐτῷ τὴν χώραν. Ἐστρατήγει μὲν γὰρ Ὑπερ-
 βατᾶς τότε, τοῦ δὲ Ἀράτου τὸ πᾶν ἦν κράτος ἐν τοῖς
 Ἀχαιοῖς. Ἐξελθόντων δὲ πανδημεὶ τῶν Ἀχαιῶν καὶ
 στρατοπεδευσασμένων ἐν Δύμαις περὶ τὸ Ἑκατόμβαιον,
 ἐπελθὼν ὁ Κλεομένης ἔδοξε μὲν οὐ καλῶς ἐν μέσῳ τῆς
 30 τε Δυμαίων πόλεως, πολεμίας οὔσης, καὶ τοῦ στρατεύ-
 ματος τῶν Ἀχαιῶν ἀνέλυσσθαι, τολμηρῶς δὲ προκαλοῦ-
 μενος τοὺς Ἀχαιοὺς ἠνάγκασε συμβαλεῖν, καὶ νικήσας

κατὰ κράτος καὶ τρεψάμενος τὴν φάλαγγα πολλοὺς μὲν ἐν τῇ μάχῃ διέφθειρεν αὐτῶν, πολλῶν δὲ καὶ ζώντων ἐκυρίευσεν, ἐπελθὼν δὲ Λάγγωνι καὶ τῶν Ἀχαιῶν τοὺς φρουροῦντας ἐξελάσας ἀπέδωκεν Ἠλείοις τὴν πόλιν.

XV. Οὕτω δὲ συντετριμμένοις τοῖς Ἀχαιοῖς ὁ μὲν ὁ Ἄρατος, εἰσθὼς παρ' ἐνιαυτὸν αἰὲς στρατηγεῖν, ἀπέπατο τὴν ἀρχὴν καὶ παρητήσατο καλοῦντων καὶ δεομένων· οὐ καλῶς, οἷον ἐν χειμῶνι πραγμάτων μείζονι, μεθεῖς ἐτέρῳ τὸν οἶακα καὶ προέμενος τὴν ἐξουσίαν. Ὁ δὲ Κλεομένης πρῶτον μὲν μέτρια τοῖς Ἀχαιοῖς ἐδόκει πρὸς 10 σβесιν ἐπιτάττειν, ἐτέρους δὲ πέμπων ἐκέλευεν αὐτῷ παραδιδόναι τὴν ἡγεμονίαν, ὥς τὰλλα μὴ διοισόμενος πρὸς αὐτοὺς, ἀλλὰ καὶ τοὺς αἰχμαλώτους εὐθύς ἀποδώσων καὶ τὰ χωρία. Βουλομένων δὲ τῶν Ἀχαιῶν ἐπὶ τούτοις δέχεσθαι τὰς διαλύσεις καὶ τὸν Κλεομένη κα- 15 λούντων εἰς Λέρναν, ὅπου τὴν ἐκκλησίαν ἐμελλον εἶχειν, ἔτυχε τὸν Κλεομένη συντόνως ὀδυσάμενα καὶ χρησάμενον παρὰ καιρὸν ὑδροποσίᾳ αἵματος πλήθος ἀνευεργεῖν καὶ τὴν φωνὴν ἀποκοπῆναι. Διὸ τῶν μὲν αἰχμαλώτων ἀπέπεμψε τοῖς Ἀχαιοῖς τοὺς ἐπιφανεστάτους, τὸν δὲ 20 σύλλογον ὑπερθέμενος ἀνεχώρησεν εἰς Αἰκεδαίμονα.

XVI. Τοῦτο διελυμήνατο τὰ πράγματα τῆς Ἑλλάδος, ἀμῶς γέ πως ἐκ τῶν παρόντων ἀναλαβεῖν αὐτὴν ἐτι καὶ διαφυγεῖν τὴν Μακεδόνων ὕβριν καὶ πλεονεξίαν δυναμένης. Ὁ γὰρ Ἄρατος, εἴτε ἀπιστία καὶ φόβῳ τοῦ 25 Κλεομένου, εἴτε φθονῶν εὐτυχοῦντι παρ' ἐλπίδα καὶ νομίζων, ἔτη τρία καὶ τριάκοντα πρωτεύοντος αὐτοῦ, δεινὸν εἶναι τὴν δόξαν ἅμα καὶ τὴν δύναμιν ἐπιφύντα νέον ἄνδρα καθελεῖν καὶ παραλαβεῖν πραγμάτων ἡῤῥη- 30 μένων ὑπ' αὐτοῦ καὶ κεκρατημένων χρόνον τοσοῦτον ἀρχὴν, πρῶτον μὲν ἐπειρᾶτο τοὺς Ἀχαιοὺς παραβιάζεσθαι καὶ διακωλύειν· ὥς δὲ οὐ προσείχον αὐτῷ τοῦ

Κλεομένους ἐκπεπληγμένοι τὸ θράσος, ἀλλὰ καὶ δι-
 καίαν ἐποιοῦντο τὴν ἀξίωσιν τῶν Λακεδαιμονίων εἰς τὸ
 πάτριον σχῆμα κοσμοῦντων τὴν Πελοπόννησον, τρέπε-
 ται πρὸς ἔργον οὐδενὶ μὲν τῶν Ἑλλήνων προσήκον, αἷ-
 5 σχιστον δ' ἐκείνῳ καὶ τῶν πεπραγμένων ὑπ' αὐτοῦ καὶ
 πεπολιτευμένων ἀναξιώτατον, Ἀντίγονον ἐπὶ τὴν Ἑλ-
 λάδα καλεῖν καὶ Μακεδόνων ἐμπιπλάναι τὴν Πελοπόν-
 νησον, οὓς αὐτὸς ἐκ Πελοποννήσου μεираκιον ὦν ἐξή-
 λασεν ἐλευθερώσας τὸν Ἀκροκόρινθον καὶ πᾶσι μὲν τοῖς
 10 βασιλεῦσιν ὑποπτος καὶ διάφορος γενόμενος, τουτοῦ
 δὲ αὐτὸν Ἀντίγονον εἰρηκῶς κακὰ μυρία δι' ὧν ἀπολέ-
 λοιπεν ὑπομνημάτων. Καίτοι πολλὰ παθεῖν καὶ παρα-
 βαλέσθαι φησὶν αὐτὸς ὑπὲρ Ἀθηναίων, ὅπως ἡ πόλις
 ἀπαλλαγῇ φρουρᾶς καὶ Μακεδόνων· εἰτα τούτους ἐπὶ
 15 τὴν πατρίδα καὶ τὴν ἐστίαν τὴν ἑαυτοῦ μεθ' ὅπλων εἰσ-
 ῆγαγεν ἄχρι τῆς γυναικωνίτιδος· τὸν δὲ ἀφ' Ἡρα-
 κλέους γεγονότα καὶ βασιλεύοντα Σπαρτιατῶν καὶ τὴν 81
 πάτριον πολιτείαν, ὥσπερ ἁρμονίαν ἐκκελυμένην, ἀνα-
 κρουόμενον αὐθις ἐπὶ τὸν σάφρονα καὶ Λῶριον ἐκείνον
 20 τοῦ Ἀνκούργου νόμον καὶ βίον, οὐκ ἡξίου Σικυωνίων
 ἡγεμόνα καὶ Τριταίων γράφεσθαι, φεύγων δὲ τὴν μά-
 ξαν καὶ τὸν τρίβωνα, καὶ τὸ δεινότατον ὧν κατηγορεῖ
 Κλεομένους, ἀναιρέσειν πλούτου καὶ πενίας ἐπανόρθω-
 σιν, διαδήματι καὶ πορφύρᾳ καὶ Μακεδονικοῖς καὶ σα-
 25 τραπικοῖς προστάγμασιν ὑπέβριψε μετὰ τῆς Ἀχαΐας αὐ-
 τόν, ἵνα μὴ Κλεομένει ποιεῖν δοκῇ τὸ προσταττόμενον,
 Ἀντιγόνεια θυῶν καὶ παιᾶνας ἔδων αὐτὸς ἐστεφανω-
 μένος εἰς ἄνθρωπον ὑπὸ φθόνης κατασηπόμενον. Ἀλλὰ
 ταῦτα μὲν οὐκ Ἀράτου βουλόμενοι κατηγορεῖν γράφο-
 30 μεν (ἐν πολλοῖς γὰρ ὁ ἀνὴρ οὗτος Ἑλληνικὸς γέρονε
 καὶ μέγας), οἰκτερόντες δὲ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τὴν
 ἀσθένειαν, εἰ μὴδὲ ἐν ἡθεσιν οὕτως ἀξιολόγοις καὶ

διαφόροις πρὸς ἀρετὴν ἐκφέρειν δύναται τὸ καλὸν ἀνέ-
μέσῃτον.

XVII. Ἐλθόντων δὲ Ἀχαιῶν εἰς Ἄργος αὐθις ἐπὶ
τὸν σύλλογον καὶ τοῦ Κλεομένου ἐκ Τερέας καταβεβη-
κότος ἐλπίς ἦν πολλή τῶν ἀνθρώπων ἔσσεσθαι τὴν διά- 5
λυσιν. Ὁ δὲ Ἀράτος, ἥδη διωμολογημένων αὐτῷ πρὸς
τὸν Ἀντίγονον τῶν μεγίστων, φοβούμενος τὸν Κλεο-
μένην, μὴ πάντα διαπράξῃται καθομιλήσας τὸ πλῆθος ἢ
καὶ βιασάμενος, ἤξιον λαβόντα τριακοσίους ὁμήρους
μόνον εἰσιεῖναι πρὸς αὐτοὺς, ἢ κατὰ γυμνάσιον ἐξωθεῖν 10
τὸ Κυλλαράβιον προσελθόντα μετὰ τῆς δυνάμεως δια-
λέγεσθαι. Ταῦτ' ἀκούσας ὁ Κλεομένης ἄδικα πάσχειν
ἔφρασκε· διὲν γὰρ εὐθὺς αὐτῷ τότε προσιπτεῖν, οὐ νῦν,
ἥκοντος ἐπὶ τὰς θύρας τὰς ἐκείνων, ἀπιστεῖν καὶ ἀπε-
λαύνειν. Γράψας δὲ περὶ τούτων ἐπιστολὴν πρὸς τοὺς 15
Ἀχαιοὺς, ἧς ἦν τὸ πλεῖστον Ἀράτου κατηγορία, πολλὰ
δὲ καὶ τοῦ Ἀράτου λοιδορήσαντος αὐτὸν πρὸς τὸ πλῆ-
θος, ἀνέβηξε διὰ ταχέων καὶ κήρυκα πόλεμον προε-
ρουῖντα τοῖς Ἀχαιοῖς ἐπεμψεν, οὐκ εἰς Ἄργος, ἀλλ' εἰς
Αἴγιον, ὥς φησιν Ἀράτος, ὅπως φθάσῃ τὴν παρασκευὴν 20
αὐτῶν. Ἐργεγόνει δὲ κίνημα τῶν Ἀχαιῶν καὶ πρὸς ἀπό-
στασιν ὥρμησαν αἱ πόλεις, τῶν μὲν δῆμιον νομὴν τε
χώρας καὶ χρεῶν ἀποκοπὰς ἐλπιδάτων, τῶν δὲ πρῶ-
των πολλαχοῦ βαρυνομένων τὸν Ἀράτου, ἐνίαν δὲ καὶ
δι' ὀργῆς ἐχόντων ὥς ἐπάρχοντα τῇ Πελοποννήσῳ Μα- 25
κεδόνας. Αὐο τούτοις ἐπαρθεὶς ὁ Κλεομένης εἰς Ἀχαΐαν
ἐνέβαλε· καὶ πρῶτον μὲν εἴλε Πελλήνην ἐξαπίνης ἐπι-
πεσὼν καὶ τοὺς φρουροῦντας ἐξέβαλε μετὰ τῶν Ἀχαιῶν·
μετὰ δὲ ταῦτα Φενεὸν προσηγάρετο καὶ Πεντέλειον.
Ἐπεὶ δὲ φοβηθέντες οἱ Ἀχαιοὶ προδοσίαν τινα πραττο- 30
μένην ἐν Κορίνθῳ καὶ Σικυῶνι τοὺς ἱππεῖς καὶ τοὺς
ξένους ἀπέστειλαν ἐξ Ἀργεὺς ἐκεί παραφυλάξοντας,

αὐτοὶ δὲ τὰ Νέμεια καταβάντες εἰς Ἄργος ἦγον, ἐλπί-
 σας, ὅπερ ἦν, ὁ Κλεομένης ὄχλον πανηγυρικοῦ καὶ θεα-
 τῶν τὴν πόλιν γέμουσαν ἀπροσδοκίῳ ἐπελθὼν μάλ-
 λον ταραξεῖν, νυκτὸς ἦγε πρὸς τὰ τεῖχη τὸ στράτευμα,
 5 καὶ τὸν περὶ τὴν Ἀσπίδα τόπον καταλαβὼν ὑπὲρ τοῦ
 θεάτρου χαλεπὸν ὄντα καὶ δυσπρόσοδον οὕτως τοὺς ἀν-
 θρώπους ἐξέπληξεν, ὥστε μηδὲν τραπεῖσθαι πρὸς ἄλ-
 κήν, ἀλλὰ καὶ φρουρὰν λαβεῖν καὶ δοῦναι τῶν πολιτῶν
 ὁμήρους εἴκοσι, καὶ γενέσθαι συμμάχους Λακεδαιμονίων,
 10 ἔχοντος ἐκείνου τὴν ἡγεμονίαν.

XVIII. Οὐ μικρὸν οὖν τοῦτο καὶ πρὸς δόξαν αὐτῷ
 καὶ δυνάμιν ὑπῆρχεν. Οὔτε γὰρ οἱ πάλαι βασιλεῖς Λα-
 κεδαιμονίων πολλὰ πραγματευσάμενοι προσαγαγέσθαι
 τὸ Ἄργος βεβαίως ἠδυνήθησαν, ὃ τε δεινότητος τῶν
 15 στρατηγῶν Πύρρος εἰσελθὼν καὶ βιασάμενος οὐ κατέ-
 σχε τὴν πόλιν, ἀλλ' ἀπέθανε καὶ πολὺ συνδιεφθάρη μέ-
 ρος αὐτῷ τῆς δυνάμεως. Ὅθεν ἐθαύμαζον τὴν ὀξύτητα
 καὶ διάνοιαν τοῦ Κλεομένου· καὶ οἱ πρότερον αὐτοῦ
 τὸν Σόλωνα καὶ τὸν Λυκούργον ἀπομιμήσασθαι φά-
 20 σκοντες ἐν τῇ τῶν χρητῶν ἀφ᾽ ἑσεί καὶ τῇ τῶν κτημάτων
 ἐξισώσει καταργεῶντες, τότε παντελῶς ἐπέλθοντο τοῦτο
 αἴτιον γεγενῆσθαι τῆς περὶ τοὺς Σπαρτιατίας μεταβολῆς.
 Οὕτω γὰρ ἐπραττον τὸ πρὶν ταπεινὰ καὶ βοηθεῖν αὐτοῖς
 ἀδυνάτως εἶχον, ὥστε πέντε μυριάδας ἀνδραπόδων ἐμ-
 25 βαλόντας εἰς τὴν Λακωνικὴν Αἰτωλοὺς ἀπαγαγεῖν, ὅτε
 φασὶν εἰπεῖν τινα τῶν πρεσβυτέρων Σπαρτιατῶν, ὡς
 ᾤνησαν οἱ πολέμοι τὴν Λακωνικὴν ἀποκουφίσαντες.
 Ὀλίγον δὲ χρόνον διελθόντος ἀφάμενοι μόνον τῶν πα-
 τρίων ἐθῶν καὶ καταστάντες εἰς ἴχνος ἐκείνης τῆς ἀγω-
 30 γῆς, ὥσπερ παρόντι καὶ συμπολιτευομένῳ τῷ Λυκούργῳ
 πολλὴν ἐπίδειξιν ἀνδρείας ἐποιοῦντο καὶ πειθαρχίας,

τὴν τῆς Ἑλλάδος ἀναλαμβάνοντες ἡγεμονίαν τῇ Ἀκα-
δαίμονι καὶ ἀνακτώμενοι τὴν Πελοπόννησον.

XIX. Ἐαλωκότος δὲ Ἄργους καὶ κατόπιν εὐθύς
προσθεμένων τῷ Κλεομένει Κλεωνῶν καὶ Φλιούντος,
ἐτύγχανε μὲν ὁ Ἄρατος ἐν Κορίνθῳ ποιούμενός τινα ὁ
τῶν λεγομένων λακωνίζειν ἐξέτασιν· ἀγγελίας δὲ περὶ
τούτων προσπεσούσης διαταραχθεὶς καὶ τὴν πόλιν ἀπο-
κλίνουσαν αἰσθόμενος πρὸς τὸν Κλεομένη καὶ τῶν
Ἀχαιῶν ἀπαλλαγῆναι βουλομένην, ἐκάλει μὲν εἰς τὸ
βουλευτήριον τοὺς πολίτας, ἔλαθε δὲ διολισθὼν ἄχρι τοῦ
τῆς πύλης. Ἐκεῖ δὲ τοῦ ἵππου προσεχθέντος ἀναβάς
ἔφυγεν εἰς Σικυνῶνα. Τῶν δὲ Κορινθίων ἀμιλλωμένων
εἰς Ἄρατος πρὸς τὸν Κλεομένη φησὶν ὁ Ἄρατος τοὺς ἵπ-
πους πάντας φάγῃναι, τὸν δὲ Κλεομένη μέμφεσθαι
τοὺς Κορινθίους μὴ συλλαβόντας αὐτόν, ἀλλ' ἐάσαντας 15
διαφυγεῖν· οὐ μὲν ἀλλὰ καὶ πρὸς αὐτὸν ἐλθεῖν Μεγι-
στόνουν παρὰ τοῦ Κλεομένου δεομένου παραλαβεῖν
τὸν Ἀκροκόρινθον (εἶχε γὰρ φρουρὰν Ἀχαιῶν) καὶ πολ-
λὰ χρήματα δίδοντας· ἀποκρίνασθαι δὲ αὐτόν, ὥς οὐκ
ἔχει τὰ πράγματα, μᾶλλον δὲ ὑπὸ τῶν πραγμάτων αὐ- 20
τὸς ἔχεται. Ταῦτα μὲν ὁ Ἄρατος γέγραπεν. Ὁ δὲ Κλεο-
μένης ἐκ τοῦ Ἄργους ἐπελθὼν καὶ προσαγαγόμενος
Τροιξηνίους, Ἐπιδαυρίους, Ἑρμιονίαις, ἦκεν εἰς Κόριν-
θον· καὶ τὴν μὲν ἄκραν περιεχαράκωσε, τῶν Ἀχαιῶν
οὐ βουλομένων ἐκλιπεῖν, τοῦ δὲ Ἀράτου τοὺς φίλους 25
καὶ τοὺς ἐπιτρόπους μεταπεμφάμενος ἐκέλευσε τὴν οἰ-
κίαν καὶ τὰ χρήματα λαβόντας φυλάττειν καὶ διοικεῖν.
Τρίτῳ μάλλον δὲ πάλιν τὸν Μεσσήνιον ἀπέστειλε πρὸς
αὐτόν, ἄξιῳ ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν καὶ τῶν Ἀκαδικαιμονίων
ὁμοῦ φυλάττεισθαι τὸν Ἀκροκόρινθον, ἰδίᾳ δὲ τῷ Ἀρά- 30
τῳ διπλὴν ἐπαγγελλούμενος τὴν σύνταξιν ἧς ἐλάμβανε
παρὰ Πτολεμαίου τοῦ βασιλέως. Ἐπεὶ δὲ ὁ Ἄρατος οὐχ

ὑπῆκουσεν, ἀλλὰ τὸν τε υἱὸν ἐπεμψε πρὸς τὸν Ἀντίγονον μετὰ τῶν ἄλλων ὁμήρων καὶ ψηφισασθαι τοὺς Ἀχαιοὺς ἐπείσειν Ἀντιγόνου παραδιδόναι τὸν Ἀροκόρινθον, οὕτως ὁ Κλεομένης τὴν τε Σικυωνίαν ἐμβαλὼν ἐπόρ-
5 θῆσε, καὶ τὰ χρήματα τοῦ Ἀράτου, τῶν Κορινθίων αὐ-
τῷ ψηφισαμένων, δωρεὰν ἔλαβε.

XX. Τοῦ δὲ Ἀντιγόνου μετὰ πολλῆς δυνάμεως τὴν
Γεράνειαν ὑπερβάλλοντος οὐκ ᾔετο δεῖν τὸν Ἰσθμόν,
ἀλλὰ τὰ ὄνεια χαρακώσας καὶ τειχίσας φυλάττειν, καὶ
10 τοπομαχῶν ἀποτρέβεσθαι τοὺς Μακεδόνας μᾶλλον ἢ
συμπλέεσθαι πρὸς φάλαγγα σνησηγμένην. Καὶ τού-
τοις χρώμενος τοῖς λογισμοῖς εἰς ἀπορίαν καθίστη τὸν
Ἀντίγονον. Οὔτε γὰρ σίτον εἶχεν ἐκ παρασκευῆς (κα-
νὼν, οὔτε βιάσασθαι τὴν πάροδον, καθημένον τοῦ Κλεο-
15 μένου, ἦν ῥάδιον· ἐπιχειρήσας δὲ παραδύεσθαι διὰ
τοῦ Λεχαιῶν νυκτός· ἐξέπεσε καὶ τινὰς ἀπέβαλε τῶν
στρατιωτῶν, ὥστε παντάπασι θαρρῆσαι τὸν Κλεομένη
καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν ἐπηρεζόμενους τῇ νίκῃ τραπέσθαι
πρὸς τὸ δεῖπνον, ἀθυμεῖν δὲ τὸν Ἀντίγονον εἰς οὐκ εὐ-
20 πόρους κατακλειόμενον ὑπὸ τῆς ἀνάγκης λογισμούς.
Ἐβουλεύετο γὰρ ἐπὶ τὴν ἄκραν ἀναξενεγνῖναι τὸ Ἡραῖον
κάκειθεν εἰς Σικυνῶνα πλοίοις περαιῶσαι τὴν δύναμιν·
ὃ καὶ χρόνου πολλοῦ καὶ παρασκευῆς ἦν οὐ τῆς τυχού-
σης. Ἦδη δὲ πρὸς ἐσπέραν ἦκον ἐξ Ἀργεὺς κατὰ θάλατ-
25 ταν ἄνδρες Ἀράτου φίλοι, καλοῦντες αὐτὸν ὥς ἀφι-
σταμένον τῶν Ἀργείων τοῦ Κλεομένου. Ὁ δὲ πρᾶτ-
των ἦν τὴν ἀπόστασιν Ἀριστοτέλης· καὶ τὸ πλῆθος οὐ
χαλεπῶς ἐπείσειν, ἀγανακτοῦν ὅτι χρεῶν ἀποκοπὰς οὐκ
ἐποίησεν αὐτοῖς ὁ Κλεομένης ἐλπίσασιν. Λαβὼν οὖν ὁ
30 Ἀράτος παρ' Ἀντιγόνου στρατιώτας χίλους καὶ πεν-
τακοσίους παρέπλευσεν εἰς Ἐπίδαυρον. Ὁ δὲ Ἀριστο-
τέλης ἐκεῖνον οὐ περιέμενεν, ἀλλὰ τοὺς πολλὰς παρα-

λαβὼν προσεμάχετο τοῖς φρουροῦσι τὴν ἀκρόπολιν· καὶ παρῆν αὐτῷ Τιμόξενος μετὰ τῶν Ἀχαιῶν ἐκ Σικυνῶνος βοηθῶν.

XXI. Ταῦτα περὶ δευτέραν φυλακὴν τῆς νυκτος ἀκούσας ὁ Κλεομένης μετεπέμψατο Μεγιστόνουν, καὶ 5 πρὸς ὄργην ἐκέλευσεν εὐθὺς εἰς Ἄργος βοηθεῖν· ὁ γὰρ ὑπὲρ τῶν Ἀργείων μάλιστα καταπιστωσάμενος πρὸς αὐτὸν ἐκεῖνος ἦν, καὶ διεκώλυσεν ἐκβαλεῖν τοὺς ὑπόπλους. Ἀπολύσας οὖν τὸν Μεγιστόνουν μετὰ δισχιλίων στρα- 10 τιωτῶν αὐτὸς προσεῖχε τῷ Ἀντιγόνῳ καὶ τοὺς Κορινθίους παρεθάρρυνεν, ὥς οὐδενὸς μεγάλου περὶ τὸ Ἄργος, ἀλλὰ ταραχῆς τινος ἀπ' ἀνθρώπων ὀλίγων γεγενημένης. Ἐπεὶ δὲ ὁ Μεγιστόνους τε παρεισπεσὼν εἰς τὸ Ἄργος ἀνηρέθη μαχόμενος καὶ μόγρις ἀντείχον οἱ φρου- 15 ροὶ καὶ διεπέμποντο συχνοὺς πρὸς τὸν Κλεομένην, φοβηθεῖς μὴ τοῦ Ἀργους οἱ πολέμοι κρατήσαντες καὶ τὰς παρόδους ἀποκλείσαντες αὐτοὶ πορθῶσιν ἁδεῶς τὴν Λακωνικὴν καὶ πολιορκῶσι τὴν Σπάρτην ἔρημον οὖ- 20 σαν, ἀπῆγεν ἐκ Κορίνθου τὸ στράτευμα. Καὶ ταύτης μὲν εὐθὺς ἐστέρητο τῆς πόλεως εἰσελθόντος Ἀντιγόνου καὶ φρουρὰν καταστήσαντος· ἐπιβαλὼν δὲ τῷ Ἀργεὶ κατὰ τὸ τεῖχος ἐπεχείρησε μὲν εἰσαλῆσθαι καὶ συνέστρε- 25 ψεν ἐκ τῆς πορείας τὴν δύναμιν, ἐκκόψας δὲ τὰς ὑπὸ τὴν Ἀσπίδα ψαλίδας ἀνέβη καὶ συνέμιξε τοῖς ἔνδον ἔτι πρὸς τοὺς Ἀχαιοὺς ἀντέχουσι, καὶ τῶν ἐντὸς ἑνία κλί- 30 μακας προσθεῖς κατέλαβε, καὶ τοὺς στενωποὺς ἐρήμους πολεμίων ἐποίησε, τοῖς βέλεσι χρήσασθαι προστάξας τοὺς Κοῖτας. Ὡς δὲ κατεῖδε τὸν Ἀντίγονον ἀπὸ τῶν ἄκρων εἰς τὸ πεδῖον καταβαλίνοντα μετὰ τῆς φάλαγγος, τοὺς δὲ ἵππεῖς ἤδη ῥύθην ἐλαύνοντας εἰς τὴν πόλιν, ἀπέγνω 35 κρατήσκειν· καὶ συναγαγὼν ἅπαντας πρὸς αὐτὸν ἀσφαλῶς κατέβη καὶ παρὰ τὸ τεῖχος ἀπηλλάττετο, μεγίστων

μὲν ἐν ἐλαχίστῳ χρόνῳ πραγμάτων ἐπικρατήσας, καὶ μετὰ μικρὸν ὅλης ὁμοῦ τι μιᾷ περιόδῳ Πελοποννήσου κύριος γενέσθαι θεήσας, ταχὺ δ' αὖθις ἐκπεσὼν ἑπάντων. Οἱ μὲν γὰρ εὐθὺς ἀπεχώρησαν αὐτοῦ τῶν στρα-
 5 τευομένων, οἱ δὲ ὀλίγον ὕστερον τῷ Ἀντιγόνῳ τὰς πό-
 λεις παρέδωκαν.

XXII. Οὕτω δ' αὐτῷ πεπραχότι κατὰ τὴν στρα-
 τείαν καὶ ἀπαγαγόντι τὴν δύναμιν, ἐσπέρας ἤδη περὶ
 Τεγέαν ἀφίκοντό τινες ἐκ Λακεδαιμόνος οὐκ ἐλάττονα
 10 τῆς ἐν χερσὶ δυστυχίαν ἀπαγγέλλοντες, τεθνάναι τὴν
 γυναικα, δι' ἣν οὐδὲ ταῖς πάνυ κατορθουμέναις ἐκεῖ-
 νος ἐνεκαρτέρει στρατείαις, ἀλλὰ συνεχῶς κατέβαινεν
 εἰς Σπάρτην, ἐρῶν τῆς Ἀγιάτιδος καὶ περὶ πλείστον ποι-
 ούμενος ἐκείνην. Ἐπλήγῃ μὲν οὖν καὶ ἡγήσεν, ὥς εἰ-
 15 κός ἦν νέον ἄνδρα καλλίστης καὶ σωφρονεστάτης ἀφη-
 ρημένον γυναικός, οὐ μὴν κατήσχυεν οὐδὲ προήκατο
 τῷ πάθει τὸ φρόνημα καὶ τὸ μέγεθος τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ
 καὶ φωνὴν καὶ σχῆμα καὶ μορφὴν ἐν ᾧ πρότερον εἶχεν
 ἦθει διαφυλάττων τὰ τε προστάγματα τοῖς ἡγεμόσιν
 20 ἐδίδου καὶ περὶ τῆς ἀσφαλείας τῶν Τεγαιῶν ἐφρόντι-
 ζεν. Ἄμα δὲ ἡμέρᾳ κατέβαινεν εἰς Λακεδαιμόνα, καὶ
 μετὰ τῆς μητρὸς οἴκοι καὶ τῶν παίδων ἀπαλγῆσας τὸ
 πένθος εὐθὺς ἦν ἐν τοῖς περὶ τῶν ὅλων λογισμοῖς.
 Ἐπεὶ δὲ Πτολεμαῖος ὁ τῆς Αἰγύπτου βασιλεὺς ἐπαγγελ-
 25 λόμενος αὐτῷ βοήθειαν ἡξίου λαβεῖν ὄμηρα τοὺς παῖ-
 δας καὶ τὴν μητέρα, χρόνον μὲν συχνὸν ἡσχύνετο φρά-
 σαι τῇ μητρὶ, καὶ πολλάκις εἰσελθὼν καὶ πρὸς αὐτῷ γε-
 νόμενος τῷ λόγῳ κατεσιώπησεν, ὥστε κἀκείνην ὑπο-
 νοεῖν καὶ παρὰ τῶν φίλων αὐτοῦ διακυνθάνεσθαι, μὴ
 30 τι κατοικνεῖ βουλόμενος ἐντυχεῖν αὐτῇ. Τέλος δὲ τοῦ
 Κλεομένουσ ἀποτολμήσαντος εἰπεῖν, ἐξεγέλασέ τε μέγα
 καί, „Τοῦτο ἦν“ εἶπεν „ὁ πολλάκις ὀρμήσας λέγειν ἄπε-

θειλάσας; οὐ θάττον ἡμᾶς ἐνθίμενος εἰς πλοῖον ἀπο-
 στελεῖς, ὅπου ποτὲ τῇ Σπάρτῃ νομίζεις τὸ σῶμα τοῦτο
 χρησιμώτατον ἔσσεθαι, πρὶν ὑπὸ γήρωσ αὐτοῦ καθήμε-
 νον διαλυθῆναι;“ Πάντων οὖν ἐτοιμῶν γενομένων
 ἀφίκοντο μὲν εἰς Ταύραρον πεζῇ καὶ προῦπεμψεν ἡ δὴ
 ναμὶς αὐτοὺς ἐν τοῖς ὅπλοις· μέλλουσα δὲ τῆς νεῶς ἐπι-
 βαίνειν ἡ Κρατησίλεια τὸν Κλεομένην μόνον εἰς τὸν
 νεῶν τοῦ Ποσειδῶνος ἀπήγαγε, καὶ περιβαλοῦσα καὶ κα-
 τασπασαμένη διαλγοῦντα καὶ συντεταραγμένον „Αγε“
 εἶπεν „ὦ βασιλεῦ Λακεδαιμονίων, ὅπως, ἐπὶ ἔξω γε-
 νώμεθα, μηδεὶς ἴδῃ δακρύοντας ἡμᾶς μηδὲ ἀνάξιόν τι
 τῆς Σπάρτης ποιοῦντας. Τοῦτο γὰρ ἐφ’ ἡμῶν μόνον· αἱ
 τύχαι δὲ, ὅπως ἂν ὁ δαίμων διδῷ, πάρεσι.“ Ταῦτα δ’
 εἰποῦσα καὶ καταστήσασα τὸ πρόσωπον ἐπὶ τὴν ναῦν
 ἐχώρει τὸ παιδίον ἔχουσα, καὶ διὰ τάχους ἐκέλευσεν
 ἀπαίρειν τὸν κυβερνήτην. Ἐπεὶ δὲ εἰς Αἴγυπτον ἀφί-
 κето καὶ τὸν Πτολεμαῖον ἐπύθετο λόγους παρ’ Ἀντιγό-
 νου καὶ πρεσβείας δεχόμενον, περὶ δὲ τοῦ Κλεομένου
 ἤκουσεν, ὅτι, τῶν Ἀχαιῶν προκαλουμένων αὐτὸν εἰς
 διαλύσεις, φοβοῖτο δι’ ἐκείνην ἄνευ Πτολεμαίου κατα-
 θέσθαι τὸν πόλεμον, ἐπέστειλεν αὐτῷ τὰ τῇ Σπάρτῃ
 πρέποντα καὶ συμφέροντα πράττειν καὶ μὴ διὰ μίαν
 γραῦν καὶ παιδάριον αἰεὶ δεδιέναι Πτολεμαῖον. Αὕτη
 μὲν οὖν παρὰ τὰς τύχας τοιαύτη λέγεται γενεῆσθαι.

XXIII. Τοῦ δὲ Ἀντιγόνου Τεγέαν μὲν παραλαβόν-
 τος, Ὀρχομενὸν δὲ καὶ Μαντίνειαν διαρπάσαντος, εἰς
 αὐτὴν τὴν Λακωνικὴν συνεσταλμένος ὁ Κλεομένης τῶν
 μὲν εἰλωτῶν τοὺς πέντε μῶς Ἀττικὰς καταβαλόντας
 ἔλευθέρους ἐποίησε καὶ τάλαντα πεντακόσια συνέλεξε,
 δισχιλίους δὲ προσκαθοπλίσας Μακεδονικῶς ἀντίταγμα
 τοῖς παρ’ Ἀντιγόνου λευκάσπισιν, ἔργον ἐπὶ νοῦν βάλ-
 λεται μέγα καὶ πᾶσιν ἀπροσδόκητον. Ἡ Μεγάλη πόλις

ἦν μὲν τότε καὶ καθ' ἑαυτὴν οὐδέν τι μέλων οὐδὲ ἀσθε-
 νεστέρα τῆς Λακεδαιμόνου, εἶχε δὲ τὴν ἀπὸ τῶν Ἀχαιῶν
 καὶ τοῦ Ἀντιγόνου βοήθειαν ἐν πλευραῖς καθεζομένου
 καὶ δοκοῦντος ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν ἐπικεκλήσθαι, μάλιστα
 5 τῶν Μεγαλοπολιτῶν σπουδασάντων. Ταύτην διαρπά-
 σαι διανοηθεὶς ὁ Κλεομένης (οὐ γὰρ ἔστιν ὃ μᾶλλον
 ἔοικε τὸ ταχὺ καὶ ἀπροσδόκητον ἐκείνης τῆς πράξεως)
 ἡμερῶν πέντε σιτία λαβεῖν κελεύσας ἐξῆγε τὴν δύναμιν
 ἐπὶ τὴν Σελασίαν ὥς τὴν Ἀργολικὴν κακουργήσων.
 10 ἐκεῖθεν δὲ καταβὰς ἐπὶ τὴν Μεγαλοπολιτικὴν καὶ δει-
 πνοποιησάμενος περὶ τὸ Ροίτειον εὐθὺς ἐπορεύετο τὴν
 δι' Ἐλικοῦντος ἐπὶ τὴν πόλιν· ἀποσχὼν δ' οὐ πολὺ
 Παντέα μὲν ἔχοντα δύο τάγματα τῶν Λακεδαιμονίων
 ἀπέστειλε, καταλαβέσθαι κελεύσας μεσοπύργιον, ὃ τῶν
 15 τειχῶν ἐρημώτατον εἶναι τοῖς Μεγαλοπολίταις ἐπυνθά-
 νετο, τῇ δὲ ἄλλῃ δυνάμει σχολαίως ἐπηκολούθει. Τοῦ
 δὲ Παντέως οὐ μόνον ἐκείνου τὸν τόπον, ἀλλὰ καὶ πολὺ
 μέρος τοῦ τείχους ἀφύλακτον εὐρόντος, καὶ τὰ μὲν κα-
 θαιροῦντος εὐθὺς, τὰ δὲ διασκάπτουτος, τῶν δὲ φρου-
 20 ρῶν οἷς ἐνέτυχε πάντας ἀποκτείναντος, ἔφθασε προσ-
 μίξας ὁ Κλεομένης, καὶ πρὶν αἰσθῆσθαι τοὺς Μεγαλο-
 πολίτας ἔνδον ἦν μετὰ τῆς δυνάμεως.

XXIV. Φανεροῦ δὲ μόλις τοῦ κακοῦ γενομένου τοῖς
 κατὰ τὴν πόλιν, οἱ μὲν εὐθὺς ἐξέπιπτον ὅσα τυγχάνοι
 25 τῶν χρημάτων λαμβάνοντες, οἱ δὲ συνεστρέφοντο μετὰ
 τῶν ὄπλων, καὶ τοῖς πολεμίοις ἐνιστάμενοι καὶ προσβάλ-
 λοντες ἐκείνους μὲν οὐκ ἴσχυσαν ἐκκρούσαι, τοῖς δὲ
 φεύγουσι τῶν πολιτῶν ἀσφαλῶς ἀπελθεῖν παρέσχον,
 ὥστε μὴ πλείονα τῶν χιλίων ἐγκαταληφθῆναι σώματα,
 30 τοὺς δὲ ἄλλους ἅπαντας ὁμοῦ μετὰ τέκνων καὶ γυναι-
 κῶν φθᾶσαι διαφνρόντας εἰς Μεσσήνην. Ἐσώθη δὲ
 καὶ τῶν προσβοηθούντων καὶ μαχομένων τὸ πλῆθος·

ὀλέγοι δὲ παντάπασι ἤλωσαν, ὧν ἦν Αὐσανδρίδας τε καὶ Θεαρίδας, ἄνδρες ἐνδοξοὶ καὶ δυνατοὶ μάλιστα τῶν Μεγαλοπολιτῶν. Διὸ καὶ λαβόντες αὐτοὺς εὐθύς οἱ στρατιῶται τῷ Κλεομένει προσῆγον. Ὁ δὲ Αὐσανδρίδας ὡς εἶδε τὸν Κλεομένην πόρρωθεν, ἀναβοήσας „Ἐξ- 5
στὶ σοι νῦν“ εἶπεν „ὦ βασιλεῦ Λακεδαιμονίων, ἔργον ἀποδειξαμένῳ τοῦ πεπραγμένου κάλλιον καὶ βασιλικώ-
τατον ἐνδοξοτάτῳ γενέσθαι.“ Ὁ Κλεομένης δὲ ὑποτο-
πήσας αὐτοῦ τὴν ἐντευξιν „Τί δέ“ εἶπεν „ὦ Αὐσαν-
δρίδα, λέγεις; οὐ γὰρ δὴ πού με τὴν πόλιν ὑμῖν ἀπο- 10
δοῦναι κελεύεις;“ Καὶ ὁ Αὐσανδρίδας „Αὐτὸ μὲν οὖν“
ἔφη „λέγω καὶ συμβουλεύω μὴ διαφθεῖραι πόλιν τηλι-
καύτην, ἀλλ’ ἐμπλήσαι φίλων καὶ συμμάχων πιστῶν
καὶ βεβαίων, ἀποδόντα Μεγαλοπολίταις τὴν πατρίδα καὶ
σωτήρα δῆμον τοσούτου γενόμενον.“ Μικρὸν οὖν ὁ 15
Κλεομένης διασιωπήσας „Χαλεπὸν“ ἔφη „τὸ πιστεῦσαι
ταῦτα, νικάτω δὲ τὸ πρὸς δόξαν αἰεὶ μᾶλλον ἢ τὸ λυσι-
τελὲς παρ’ ἡμῖν.“ Καὶ ταῦτα εἰπὼν ἀπέστειλε τοὺς ἄν-
δρας εἰς Μεσσήνην καὶ κήρυκα παρ’ ἑαυτοῦ, τοῖς Μεγα-
λοπολίταις ἀποδιδούς τὴν πόλιν ἐπὶ τῷ συμμάχῳ εἶναι 20
καὶ φίλῳ ἀποστάντας Ἀχαιῶν. Οὕτω δὲ τοῦ Κλεομέ-
νους εὐγνώμονα καὶ φιλάνθρωπα πρωτεύσαντος οὐκ
εἶασε τοὺς Μεγαλοπολίτας ὁ Φιλοποίμην ἐγκαταλιπεῖν
τὴν πρὸς τοὺς Ἀχαιοὺς πίστιν, ἀλλὰ κατηγορῶν τοῦ
Κλεομένου, ὥς οὐ ζητοῦντος ἀποδοῦναι τὴν πόλιν, 25
ἀλλὰ προσλαβεῖν τοὺς πολίτας, ἐξέβαλε τὸν Θεαρίδαν
καὶ τὸν Αὐσανδρίδαν ἐκ τῆς Μεσσήνης. Οὗτος ἦν Φι-
λοποίμην ὁ πρωτεύσας ὕστερον Ἀχαιῶν καὶ μεγίστην
κτησάμενος ἐν τοῖς Ἑλλήσι δόξαν, ὥς ἰδίᾳ περὶ αὐτοῦ
γέγραπται.

30

XXV. Τούτων δὲ ἀπαγγελθέντων τῷ Κλεομένει,
τετηρηκῶς τὴν πόλιν ἄδικτον καὶ ἀκέραιον, ὥστε μη-

δένα λαθεῖν μηδὲ τοῦλάχιστον λαβόντα, τότε παντά-
 πασι τραχυνθεὶς καὶ ἀνανακτῆσας τὰ μὲν χρήματα διηρ-
 πασεν, ἀνδριάντας δὲ καὶ γραφὰς ἀπέστειλεν εἰς Σπάρ-
 την, τῆς δὲ πόλεως τὰ πλεῖστα καὶ μέγιστα μέρη κατα-
 5 σκάψας καὶ διαφθεύρας ἀνέξενεξεν ἐπ' οἶκον, φοβούμενος
 τὸν Ἀντίγονον καὶ τοὺς Ἀχαιοὺς. Ἐπράχθη δὲ οὐδὲν
 ἀπ' αὐτῶν. Ἐτύγχανον μὲν γὰρ ἐν Αἰγίῳ βουλὴν ἔχον-
 τες· ἐπεὶ δὲ Ἄρατος ἀναβὰς ἐπὶ τὸ βῆμα πολὺν μὲν
 χρόνον ἔκλειπε τὴν χλαμύδα θέμενος πρὸ τοῦ προσώπου,
 10 θαυμαζόντων δὲ καὶ λέγειν κελευόντων εἶπεν, ὅτι Με-
 γάλη πόλις ἀπόλωλεν ὑπὸ Κλεομένους, ἡ μὲν σύνοδος
 εὐθύς διελύθη τῶν Ἀχαιῶν καταπλαγέντων τὴν δξύ-
 τητα καὶ τὸ μέγεθος τοῦ πάθους, ὁ δὲ Ἀντίγονος ἐπι-
 χειρήσας βοηθεῖν, εἶτα βραδέως αὐτῷ τῆς δυνάμεως ἐκ
 15 τῶν χειμαδίων ἀνισταμένης, ταύτην μὲν αὐθις ἐκέλευσε
 κατὰ χώραν μένειν, αὐτὸς δὲ παρήλθεν εἰς Ἄργος, οὐ
 πολλοὺς ἔχων στρατιώτας μεθ' ἑαυτοῦ. Διὸ καὶ τὸ δεύ-
 τερον ἐργχείρημα τοῦ Κλεομένους ἔδοξε μὲν τετολμῆσθαι
 παραβόλως καὶ μανικῶς, ἐπράχθη δὲ μετὰ πολλῆς προ-
 20 νοίας, ὥς φησι Πολύβιος. Εἰδὼς γὰρ εἰς τὰ χειμάδια
 διεσπαρμένους κατὰ πόλιν, ὥς φησι, τοὺς Μακεδόνας,
 καὶ τὸν Ἀντίγονον οὐ πολλοὺς ἔχοντα μισθοφόρους ἐν
 Ἄργει διαχειμαζόντα μετὰ τῶν φίλων, ἐνέβαλεν εἰς τὴν
 Ἄργεϊαν, λοριζόμενος ἢ δι' αἰσχύνην τοῦ Ἀντιγόνοιο
 25 παροξυνθέντος ἐπικρατήσειν ἢ μὴ τολμήσαντα μάχεσθαι
 διαβαλεῖν πρὸς τοὺς Ἀργεῖους. Ὁ καὶ συνέβη. Δια-
 φθειρομένης γὰρ τῆς χώρας ὑπ' αὐτοῦ καὶ πάντων ἀγο-
 μένων καὶ φερομένων, οἱ μὲν Ἀργεῖοι δυσανασχετοῦν-
 τες ἐπὶ τὰς θύρας συνεστρέφοντο τοῦ βασιλέως καὶ κα-
 30 τεβόων, μάχεσθαι κελεύοντες ἢ τοῖς κρείττοσιν ἐξίστα-
 σθαι τῆς ἡγεμονίας· ὁ δὲ Ἀντίγονος, ὥς ἔδει στρατηγὸν
 ἔμφορον, τὸ κινδυνεῦσαι παραλόγως καὶ προέσθαι τὴν

ἀσφάλειαν αἰσχρόν, οὐ τὸ κακῶς ἀκούσαι παρὰ τοῖς
ἐκτός ἡγνούμενος, οὐ προῆλθεν, ἀλλ' ἐνέμενε τοῖς αὐ-
τοῦ λογισμοῖς. Ὁ δὲ Κλεομένης ἄχρι τῶν τειχῶν τῷ
στρατῷ προσελθὼν καὶ καθυβρίσας καὶ διαλυμηνάμενος
ἔδεῴς ἀνεχώρησεν. 5

XXVI. Ὀλίγω δὲ ὕστερον αὐτῷ εἰς Τεγέαν ἀκού-
σας προῖναι τὸν Ἀντίγονον, ὡς ἐκεῖθεν εἰς τὴν Λακω-
νικὴν ἐμβαλοῦντα, ταχὺ τοὺς στρατιώτας ἀναλαβὼν καὶ
καθ' ἐτέρας ὁδοὺς παραλλάξας ἅμ' ἡμέρᾳ πρὸς τῇ πό-
λει τῶν Ἀργείων ἀνεφάνη, πορθῶν τὸ πεδῖον καὶ τὸν 10
σῖτον οὐ κείρων, ὥσπερ οἱ λοιποὶ, θρεπάνας καὶ μαχαί-
ραις, ἀλλὰ κόπτων ξύλοις μεγάλαις εἰς σχῆμα φομφαί-
ας ἀπειργασμένοις, ὡς ἐπὶ παιδιᾷ χρωμένους ἐν τῷ πα-
ρεῦεσθαι σὺν μηδενὶ πόνῳ πάντα συγκατατρῖψαι καὶ
διαφθεῖραι τὸν καρπὸν. Ὡς μέντοι κατὰ τὴν Κυλλάρη-15
βιν γενόμενοι τὸ γυμνάσιον ἐπεχείρουν προσφέρειν
πῦρ, ἐκώλυσεν, ὡς καὶ τῶν περὶ Μεγάλην πόλιν ὑπ'
ὄργῃς μᾶλλον ἢ καλῶς αὐτῷ πεπραγμένων. Τοῦ δὲ Ἀν-
τιγόπου πρῶτον μὲν εὐθύς εἰς Ἄργος ἀναχωρήσαντος,
ἔπειτα τὰ ὄρη καὶ τὰς ὑπερβολὰς πάσας φυλακαῖς κατὰ-20
λαβόντος, ἀμελεῖν καὶ καταφρονεῖν προσποιούμενος
ἔπεμψε κήρυκας τὰς κλεῖς ἀξιῶν τοῦ Ἡραίου λαβεῖν,
ὅπως ἀπαλλάττοιο τῇ θεῷ θύσας. Οὕτω δὲ παῖδας καὶ
κατειργανουσάμενος καὶ τῇ θεῷ θύσας ὑπὸ τὸν νεὼν κε-
κλεισμένον ἀπήγαγεν εἰς Φλιοῦντα τὸν στρατόν· ἐκεῖ-25
θεν δὲ τοὺς φρουροῦντας τὸν Ὀλίγυρτον ἐξελάσας κα-
τέβη παρὰ τὸν Ὀρχομενόν, οὐ μόνον τοῖς πολίταις φρό-
νημα καὶ θάρσος ἐμπειποιηκῶς, ἀλλὰ καὶ τοῖς πολεμίοις
ἀνὴρ ἡγεμονικὸς δοκῶν εἶναι καὶ πραγμάτων μεγάλων
ἄξιος. Τὸ γὰρ ἐκ μιᾶς πόλεως ὁρμώμενον ὁμοῦ τῇ Μα-30
κεδόνων δυνάμει καὶ Πελοποννησίοις ἅπασι καὶ χορη-
γία βασιλικῇ πολεμεῖν, καὶ μὴ μόνον ἄδικτον διαφυλάτ-

τοῦτα τὴν Λακωνικὴν, ἀλλὰ καὶ χώραν κακῶς ποι-
οῦντα τὴν ἐκείνων καὶ πόλεις αἰροῦντα τηλικαύτας, οὐ
τῆς τυχοῦσης ἐδόκει δεινότητος εἶναι καὶ μεγαλοφρο-
σύνης.

- 5 XXVII. Ἄλλ' ὁ πρῶτος τὰ χρήματα νεῦρα τῶν πραγ-
μάτων προσειπὼν εἰς τὰ τοῦ πολέμου πράγματα μάλι-
στα βλέψας τοῦτ' εἶπεν ἔοικε. Καὶ Δημάδης, τὰς τρι-
ήρεις μὲν καθέλκειν καὶ πληροῦν ποτε τῶν Ἀθηναίων
κελευόντων, χρήματα δ' οὐκ ἐχόντων „Πρότερόν ἐστιν“
10 ἔφη „τοῦ προωρατεῦσαι τὸ φυγεῖν.“ Ἀέγεται δὲ καὶ
Ἀρχίδαμος ὁ παλαιὸς ὑπὸ τὴν ἀρχὴν τοῦ Πελοποννη-
σιακοῦ πολέμου, κελευόντων εἰσφορὰς τάξει τῶν συμ-
μάχων αὐτόν, εἶπεν, ὥς ὁ πόλεμος οὐ τεταγμένα σιτεῖ-
ται. Καθάπερ γὰρ οἱ σεσωμασκηκότες ἀθληταὶ τῷ χρό-
15 νῳ καταβαροῦσι καὶ καταγωνίζονται τοὺς εὐρύθμους
καὶ τεχνίτας, οὕτως καὶ ὁ Ἀντίγονος ἐκ πολλῆς ἀναφέ-
ρων δυνάμεως πρὸς τὸν πόλεμον ἐξεπόνει καὶ κατήθλει
τὸν Κλεομένη γλίσχρως καὶ μόλις πορίζοντα τοῖς ξένοις
μισθὸν καὶ τροφήν τοῖς πολίταις. Ἐπεὶ τὰλλὰ γε πρὸς
20 τοῦ Κλεομένους ὁ χρόνος ἦν, τῶν οἰκοὶ πραγμάτων ἀνι-
στάντων τὸν Ἀντίγονον. Βάρβαροι γὰρ περιέκοπτον
ἀπόντος καὶ κατέτρεχον τὴν Μακεδονίαν, καὶ τότε δὴ
πολὺς ἄνωθεν Ἰλλυριῶν ἐμβεβλήκει στρατός, ὅφ' οὐ
πορθοῦμενοι μετεπέμποντο τὸν Ἀντίγονον οἱ Μακεδό-
25 νες. Καὶ παρ' ὀλίγον πρὸ τῆς μάχης συνένεuche ταῦτα τὰ
γράμματα κοιμισθῆναι πρὸς αὐτόν· ὃν κοιμισθέντων εὐ-
θύς ἂν ἀπῆλθε μακρὰ χάρειν φράσας Ἀχαιοῖς. Ἄλλ' ἢ
τὰ μέγιστα τῶν πραγμάτων κρίνουσα τῷ παρὰ μικρὸν
τύχῃ τηλικαύτην ἀπεδείξατο σοφὴν καιροῦ καὶ δύναμιν,
30 ὥστε, τῆς μάχης ἐν Σελασίᾳ γενομένης καὶ τοῦ Κλεο-
μένους ἀποβεβληκότες τὴν δύναμιν καὶ τὴν πόλιν, εὐ-
θύς παρεῖναι τοὺς καλοῦντας τὸν Ἀντίγονον. Ὅ καὶ

μάλιστα τὴν δυστυχίαν τοῦ Κλεομένουσ οἰκτροτέραν ἐποίησεν. Εἰ γὰρ ἡμέρας δύο μόνας ἐπέσχε καὶ παρήγαγε φυγομαχῶν, οὐκ ἂν ἐδέησεν αὐτῷ μάχης, ἀλλ' ἐφ' οἷς ἐβούλετο διηλλάγη πρὸς τοὺς Ἀχαιοὺς ἀπελθόντων τῶν Μακεδόνων· νῦν δέ, ὥσπερ εἴρηται, διὰ τὴν ἀρχοματίαν ἐν τοῖς ὅπλοις τὸ πᾶν θέμενος ἠναγκάσθη δυσμυρίοις, ὡς Πολύβιος φησι, πρὸς τρισμυρίους ἀντιπαρατάξασθαι.

XXVIII. Καὶ θαυμαστὸν μὲν ἐν τῷ κινδύνῳ παρσχὼν ἑαυτὸν στρατηγόν, ἐκθύμοις δὲ χρησάμενος τοῖς 10 πολίταις, οὐ μὴν οὐδὲ τῶν ξένων μεμπτῶς ἀγωνισαμένων, τῷ τρόπῳ τῆς ὀπλίσεως καὶ τῷ βάρει τῆς ὀπλικῆς φάλαγγος ἐξεθλίβη. Φύλαρχος δὲ καὶ προδοσίαν γενέσθαι φησὶ τὴν μάλιστα τῷ Κλεομένει τὰ πρᾶγματα 15 διεργασαμένην. Τοῦ γὰρ Ἀντιγόνου τοὺς Ἰλλυριοὺς καὶ τοὺς Ἀκαρνανὰς ἐπιπεριελθεῖν κρούει κελεύσαντος καὶ κυκλώσασθαι θάτερον κέρας, ἐφ' οὗ τεταγμένος ἦν Εὐκλείδας ὁ τοῦ Κλεομένουσ ἀδελφός, εἶτα τὴν ἄλλην ἐπὶ μάχῃ δύναμιν ἐκτάττοντος, ἀπὸ σκοπῆς θεωρῶν ὁ Κλεομένης, ὡς οὐδαμοῦ τὰ ὅπλα τῶν Ἰλλυριῶν καὶ τῶν 20 Ἀκαρνανῶν κατεῖδεν, ἐφοβήθη μὴ πρὸς τι τοιοῦτον αὐτοῖς ὁ Ἀντίγονος κέχρηται. Καλέσας δὲ Λαμοτέλη τὸν ἐπὶ τῆς κρυπτείας τεταγμένον, ὁρᾶν ἐκέλευσε καὶ ἔητεῖν, ὅπως ἔχει τὰ κατὰ νότου καὶ κύκλῳ τῆς παρατάξεως. Τοῦ δὲ Λαμοτέλους (ἦν γάρ, ὡς λέγεται, χρήμα- 25 σιν πρότερον ὑπ' Ἀντιγόνου διεφθαρμένος) ἀμελεῖν ἐκείνων εἰπόντος ὡς καλῶς ἐχόντων, τοῖς δὲ συνάπτουσιν ἐξ ἐναντίας προσέχειν καὶ τούτους ἀμύνεσθαι, πιστεύσας ἐπὶ τὸν Ἀντίγονον ἐχώρει, καὶ τῇ δύμῃ τῶν περὶ αὐτὸν Σπαρτιατῶν ὠσάμενος τὴν φάλαγγα τῶν Μακε- 30 δόνων ἐπὶ πέντε πού σταδίους ὑποχωρούντων ἐκβιαζόμενος καὶ κρατῶν ἠκολούθησεν. Εἶτα τῶν περὶ τὸν

Εὐκλείδαν ἀπὸ θατέρου κυκλωθέντων ἐπιστὰς καὶ κα-
τιδὼν τὸν κίνδυνον „Οἴχη μοι, φίλτατε ἀδελφε“ εἶπεν
„οἴχη, γενναῖος ὢν καὶ παισὶ ζηλωτὸς Σπαρτιατῶν καὶ
γυναιξὶν ἀοιδίμος.“ Οὕτω δὲ τῶν περὶ τὸν Εὐκλείδαν
ἀναιρεθέντων καὶ τῶν ἐκείθεν, ὡς ἐκράτουν, ἐπιφερο-
μένων ταραττομένους ὁρῶν τοὺς στρατιώτας καὶ μένειν
οὐκέτι τολμῶντας, ἔσωξεν ἑαυτόν. Ἀποθανεῖν δὲ καὶ τῶν
ξένων πολλοὺς λέγουσι καὶ Λακεδαιμονίους ἅπαντας
πλὴν διακοσίων, ἑξακισχιλίους ὄντας.

- 10 XXIX. Ἐπεὶ δὲ εἰς τὴν πόλιν ἀφίκετο, τοῖς μὲν
ἀπαντήσασι τῶν πολιτῶν παρήγει δέχεσθαι τὸν Ἀντί-
γονον, αὐτὸς δὲ εἶπεν εἴτε ζῶν εἴτε ἀποθανών, ὃ μέλ-
λοι τῇ Σπάρτῃ συνοίσειν, τοῦτο πράξειν. Ὅρῶν δὲ τὰς
γυναῖκας τοῖς μετ' αὐτοῦ πεφευγόσι προστρεχούσας καὶ
15 δεχομένας τὰ ὄπλα καὶ ποτὸν προσφερούσας, αὐτὸς εἰσ-
ῆλθε μὲν εἰς τὴν οἰκίαν τὴν ἑαυτοῦ, τῆς δὲ παιδείκης,
ἣν εἶχεν, ἐλευθέραν οὔσαν ἐκ Μεγάλης πόλεως ἀνειλη-
φὸς μετὰ τὴν τῆς γυναικὸς τελευτήν, ὡς εἰθιστο, προσ-
ιοῦσης καὶ βουλομένης ἀπὸ στρατείας ἥκοντα θείρα-
20 πεύειν, οὔτε πιεῖν ἐκδεδιψηκὸς ὑπέμεινεν οὔτε καθίσει
κεκμηκὸς, ἀλλ' ὥσπερ ἐτύγχανε τεθωρακισμένους τῶν
κίωνων τινὲ τὴν χεῖρα προσβαλὼν πλαγίαν καὶ τὸ πρό-
σωπον ἐπὶ τὸν πῆχυν ἐπιθείς, καὶ χρόνον οὐ πολὺν οὕτω
διαναπαύσας τὸ σῶμα καὶ τῇ διανοίᾳ περιδραμῶν ἅπαν-
25 τας τοὺς λογισμούς, ὥρμησε μετὰ τῶν φίλων εἰς τὸ Γύ-
θειον. Κἀκεῖθεν ἐπιβάντες ἐπ' αὐτὸ τοῦτο παρεσκευα-
σμένων πλοίων ἀνήχθησαν.

XXX. Ὁ δὲ Ἀντίγονος ἐξ ἐφόδου παραλαβὼν τὴν
πόλιν καὶ χρησάμενος τοῖς Λακεδαιμονίοις φιλανθρω-
30 πως, καὶ τὸ ἄξιωμα τῆς Σπάρτης οὐ προπηλακίσας οὐδ'
ἐνυβρίσας, ἀλλὰ καὶ νόμους καὶ πολιτείαν ἀποδοὺς καὶ
τοῖς θεοῖς θύσας, ἀνεχώρησεν ἡμέρᾳ τρίτῃ, πυνθόμενος ἐν

Μακεδονία πολὺν πόλεμον εἶναι καὶ πορθεῖσθαι τὴν
 χώραν ὑπὸ τῶν βαρβάρων. Ἦδη δὲ καὶ τὸ νόσημα κα-
 τεῖχεν αὐτόν, εἰς φθίσιν ἐκβεβηκὸς ἰσχυρὰν καὶ κατάρ-
 ρουν σύντονον. Οὐ μὴν ἀπέλεπεν, ἀλλ' ἀντήρκεσε πρὸς
 τοὺς οἰκείους ἀγῶνας ὅσον ἐπὶ νίκη μεγίστη καὶ φόνῳ 5
 πλείστῳ τῶν βαρβάρων εὐκλείστερον ἀποθανεῖν, ὥς
 μὲν εἰκὸς ἐστὶ καὶ λέγουσιν οἱ περὶ Φύλαρχον, αὐτῇ τῇ
 περὶ τὸν ἀγῶνα κραυγῇ τὸ σῶμα προσαναρρήξας· ἐν δὲ
 ταῖς σχολαῖς ἦν ἀκούειν, ὅτι βοῶν μετὰ τὴν νίκην ὑπὸ
 χαρᾶς „Ὁ καλῆς ἡμέρας“ πλήθος αἵματος ἀνήγαγε καὶ 10
 πυρρῆας συντόνως ἐταλεύτησε. Ταῦτα μὲν τὰ περὶ Ἀν-
 τίγονον.

XXXI. Κλεομένης δὲ πλέων ἀπὸ Κυθήρων εἰς νῆ-
 σον ἔτεραν, Αἰγιαλίαν, κατέσχευεν. Ὅθεν εἰς Κυρήνην
 περαιουῶσθαι μέλλοντος αὐτοῦ, τῶν φίλων εἰς ὄνομα Θη- 15
 ρυκίων, ἀνὴρ πρὸς τε τὰς πράξεις φρονήματι κεχηρημέ-
 νος μεγάλῳ καὶ τοῖς λόγοις γεγυῶς τις ὑψηλὸς ἀεὶ καὶ
 μεγάλαυχος, ἐντυχὼν αὐτῷ κατ' ἰδίαν „Τὸν μὲν κάλ-
 λιστον“ εἶπεν „ὦ βασιλεῦ, θάνατον ἐν τῇ μάχῃ προη-
 κάμεθα· καίτοι πάντες ἤκουσαν ἡμῶν λεγόντων, ὥς 20
 οὐχ ὑπερβήσεται τὸν βασιλέα τῶν Σπαρτιατῶν Ἀντίγο-
 νος, εἰ μὴ νεκρόν. Ὁ δὲ δεύτερος δόξῃ καὶ ἀρετῇ νῦν
 ἐτι πάρεστιν ἡμῖν. Ποῖ πλέομεν ἀλογίστως ἀποφεύγον-
 τες ἐγγὺς ὃν κακὸν καὶ μακρὰν διώκοντες; εἰ γὰρ οὐκ
 αἰσχρόν ἐστι δουλεύειν τοῖς ἀπὸ Φιλίππου καὶ Ἀλεξάν- 25
 δρου τοὺς ἀφ' Ἡρακλέους, πλοῦν πολὺν κερδανοῦμεν
 Ἀντιγόνῳ παραδόντες ἑαυτούς, ὃν εἰκὸς ἐστὶ Πτολε-
 μαίου διαφέρειν ὅσον Αἰγυπτίων Μακεδόνας. Εἰ δὲ
 ὕψ' ὧν κεκρατήμεθα τοῖς ὅπλοις οὐκ ἀξιοῦμεν ἄρχε-
 σθαι, τί τὸν μὴ νενικηκότα δεσπότην ποιοῦμεν αὐτῶν, 30
 ἵνα ἀνθ' ἐνὸς θυεῖν κακίους φανῶμεν, Ἀντίγονον μὲν
 φεύγοντες, Πτολεμαίου δὲ κολακεύοντες; ἢ διὰ τὴν

μητέρα φησομεν εἰς Αἴγυπτον ἦκειν; καλὸν μεντὰν
 αὐτῇ θέαμα γένοιο καὶ ζηλωτὸν ἐπιδεικνυμένη ταῖς
 Πτολεμαίου γυναιξὶν αἰχμάλωτον ἐκ βασιλείας καὶ φυ-
 γάδα τὸν υἱόν. Οὐχ ἔως ἐτι τῶν ἰδίων ξιφῶν ἄρχομεν
 5 καὶ τὴν Λακωνικὴν ἀφορῶμεν, ἐνταῦθα τῆς τύχης
 ἀπαλλάξαντες ἑαυτοὺς ἀπολογησόμεθα τοῖς ἐν Σελασίᾳ
 κειμένοις ὑπὲρ τῆς Σπάρτης, ἀλλ' ἐν Αἰγύπτῳ καθε-
 δούμεθα πνυθανόμενοι, τίνα τῆς Λακεδαιμονος σατρά-
 πην Ἀντίγονος ἀπολέλοιπε;“ Τοιαῦτα τοῦ Θηρουκίωνος
 10 εἰπόντος ὁ Κλεομένης ἀπεκρίνατο „Τῶν ἀνθρωπίνων
 τὸ ῥᾶστον, ὃ πονηρὸν καὶ πᾶσιν ἐν ἐτοίμῳ διώκων, ἀπο-
 θανεῖν, ἀνδρείος εἶναι δοκεῖς φεύγων αἰσχρόνα φυγὴν
 τῆς πρότερον; πολεμίοις μὲν γὰρ ἐνέδωκαν ἤδη καὶ
 κρείττους ἡμῶν ἢ τύχῃ σφαλέντες ἢ βιασθέντες ὑπὸ
 15 πλήθους· ὁ δὲ πρὸς πόρους καὶ ταλαιπωρίας ἢ φόβους
 καὶ δόξας ἀνθρώπων ἀπαγορεύων ἡττᾶται τῆς αὐτοῦ
 μαλακίας. Δεῖ γὰρ τὸν αὐθαίρετον θάνατον οὐ φυγὴν
 εἶναι πράξεων, ἀλλὰ πράξιν. Αἰσχρὸν γὰρ ξῆν μόνους
 ἑαυτοῖς καὶ ἀποθνήσκειν· ἐφ' ὃ σὺ νῦν παρακαλεῖς
 20 ἡμᾶς σπεύδων ἀπαλλαγῆναι τῶν παρόντων, καλὸν δὲ
 οὐδὲν οὐδὲ χρήσιμον ἄλλο διαπραττόμενος. Ἐγὼ δὲ καὶ
 σὲ καὶ ἐμαυτὸν οἶμαι δεῖν τὰς ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἐλπί-
 δας μὴ καταλιπεῖν· ὅπου δ' αὖ ἡμᾶς ἐκεῖναι καταλί-
 πωσι, ῥᾶστα βουλομένοις ἀποθανεῖν ὑπάρξει.“ Πρὸς
 25 ταῦτα Θηρουκίαν οὐδὲν ἀντειπὼν, ὅτε πρῶτον ἔσχε και-
 ρὸν ἀποστῆναι τοῦ Κλεομένου, ἐκτραπόμενος παρὰ τὸν
 αἰγιαλὸν ἔσφαξεν ἑαυτόν.

XXXII. Ὁ δὲ Κλεομένης ἀπὸ τῶν Αἰγιαλῶν ἀνα-
 χθεὶς τῇ Αἰβύῃ προσέβαλε· καὶ διὰ τῶν βασιλικῶν πα-
 30 ραπεμπόμενος ἦκεν εἰς Ἀλεξάνδρειαν. Ὁφθεις δὲ τῷ
 Πτολεμαίῳ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐτύγγαυε κοινῶς φιλανθρω-
 πον καὶ μετρίον πρὸς αὐτόν· ἐπεὶ δὲ γνώμης διδοὺς

πείραν ἀνὴρ ἐφαίνετο ἔμφρων, καὶ τῆς καθ' ἡμέραν
 ὁμιλίας αὐτοῦ τὸ Λακωνικὸν καὶ ἀφελὲς τὴν χάριν ἔλε-
 θεριον εἶχε, καὶ τὴν εὐγένειαν οὐδαμῇ καταισχύνων
 οὐδὲ καμπτόμενος ὑπὸ τῆς τύχης, τῶν πρὸς ἡδονὴν καὶ
 κολακείαν διαλεγομένων πιθανώτερος ἐφαίνετο, πολλὴ 5
 μὲν αἰδῶς καὶ μετάνοια τὸν Πτολεμαῖον εἶχεν ἀνδρὸς
 ἀμελήσαντα τοιούτου καὶ προέμενον τῷ Ἀντιγόνῳ,
 δόξαν ἅμα κεκτημένῳ τηλικαύτην καὶ δύναμιν, ἀναλαμ-
 βάνων δὲ τιμαῖς καὶ φιλοφροσύναις τὸν Κλεομένη πα-
 ρεθάρρουνεν, ὥς μετὰ νεῶν καὶ χρημάτων ἀποστελῶν 11
 αὐτὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ καταστήσων εἰς τὴν βασι-
 λείαν. Ἐδίδου δὲ καὶ σύνταξιν αὐτῷ τέσσαρα καὶ εἴ-
 κοσι τάλαντα καθ' ἑκάστον ἐνιαυτόν. Ἀφ' ὧν ἐκεῖνος
 αὐτὸν καὶ τοὺς φίλους εὐτελεῶς καὶ σωφρόνως διοικῶν
 τὰ πλεῖστα κατανήλισκεν εἰς φιλανθρωπίας καὶ μετα- 15
 δόσεις τῶν ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος εἰς Αἴγυπτον ἐκπεπτω-
 κῶτων.

XXXIII. Ὁ μὲν οὖν πρεσβύτερος Πτολεμαῖος πρὶν
 ἐκτελέσαι τῷ Κλεομένει τὴν ἐκπεμψιν ἐτελεύτησε· τῆς
 δὲ βασιλείας εὐθὺς εἰς πολλὴν ἀσέλγειαν καὶ παροινίαν 20
 καὶ γυναικοκρατίαν ἐμπεσούσης ἡμελεῖτο καὶ τὰ τοῦ
 Κλεομένου. Ὁ μὲν γὰρ βασιλεὺς αὐτὸς οὕτω διέφθαρτο
 τὴν ψυχὴν ὑπὸ γυναικῶν καὶ πότων, ὥστε, ὅποτε νή-
 φοι μάλιστα καὶ σπουδαιότατος αὐτοῦ γένοιτο, τελετὰς
 τελεῖν καὶ τύμπανον ἔχων ἐν τοῖς βασιλείοις ἀγείρειν, 25
 τὰ δὲ μέγιστα τῆς ἀρχῆς πράγματα διοικεῖν Ἀγαθό-
 κλειαν τὴν ἐρωμένην τοῦ βασιλέως καὶ τὴν ταύτης μη-
 τέρα καὶ πορνοβοσκὸν Οἰνάνθην. Ὅμως δ' οὖν ἔδοξε
 τις ἐν ἀρχῇ καὶ τοῦ Κλεομένου χρεῖα γεγενηναί. Δε-
 διῶς γὰρ Μάρκαν τὸν ἀδελφὸν Πτολεμαῖος, ὥς ἰσχύοντα 30
 διὰ τῆς μητρὸς ἐν τῷ στρατιωτικῷ, τὸν Κλεομένην προσ-
 ἐλάβανε καὶ μετεδίδου τῶν ἀπορρήτων συνεδρίων,

βουλευόμενος ἀνελεῖν τὸν ἀδελφόν. Ὁ δέ, καίπερ ἀπάν-
 των τοῦτο πράττειν κελευόντων, μόνος ἀπηγόρευσεν,
 εἰπὼν ὡς μᾶλλον, εἰ δυνατόν ἦν, ἔδει φῦσαι τῷ βασι-
 λεῖ πλείονας ἀδελφούς πρὸς ἀσφάλειαν καὶ διαμονήν
 5 τῶν πραγμάτων. Σωσίβιου δὲ τοῦ πλείστου ἐν τοῖς φί-
 λοις δυναμένου φήσαντος οὐκ εἶναι τὰ τῶν μισθοφόρων
 αὐτοῖς βέβαια τοῦ Μάρκα ζῶντος, ἀμελεῖν ἐκέλευσεν ὁ
 Κλεομένης ἕνεκά γε τούτου· πλείους γὰρ ἢ τρισχιλλίους
 τῶν ξένων εἶναι Πελοποννησίους προσέχοντας αὐτῷ,
 10 καὶ μόνον νεύσῃ προθύμως μετὰ τῶν ὅπλων παρεσο-
 μένους. Οὗτος ὁ λόγος τότε μὲν οὐ μικρὰν τῷ Κλεομέ-
 νει καὶ πίστιν εὐνοίας καὶ δόκησιν ἰσχύος προσέθηκεν,
 ὕστερον δέ, τοῦ Πτολεμαίου τῆς ἀσθενείας ἐπιτεινού-
 σης τὴν δειλίαν, καὶ καθάπερ εἰώθειν ἐν τῷ μηδὲν φο-
 15 νεῖν, τοῦ πάντα δεδοικέναι καὶ πᾶσιν ἀπιστεῖν ἀσφα-
 στάτου δοκοῦντος εἶναι, φοβερὸν ἐποίησε τὸν Κλεομένη
 τοῖς αὐτικοῖς, ὡς ἰσχύοντα παρὰ τοῖς ξένοις· καὶ πολ-
 λῶν ἦν ἀκούειν λεγόντων ὅτι, „Οὗτος ὁ λέων ἐν τούτοις
 τοῖς προβάτοις ἀναστρέφεται.“ Τῷ γὰρ ὄντι τοιοῦτον
 20 διέφαινε νῆθος ἐν τοῖς βασιλικοῖς, ὑποβλέπων ἀτρέμα
 καὶ παρεπισκοπῶν τὰ πραττόμενα.

XXXIV. Ναῦς μὲν οὖν αἰτῶν καὶ στρατιὰν ἀπέπε-
 πυνθανόμενος δὲ τεθνάναι τὸν Ἀντίγονον, Αἰτωλικῷ δὲ
 πολέμῳ συμπεπλέχθαι τοὺς Ἀχαιοὺς, τὰ δὲ πράγματα
 25 ποθεῖν αὐτὸν καὶ παρακαλεῖν ἐκεῖνον, ἐν ταραχῇ καὶ
 διασπασμῷ τῆς Πελοποννήσου γεγεννημένης, ἧξίου μὲν
 μόνος ἀποσταλῆναι μετὰ τῶν φίλων, ἐπειθε δὲ οὐδένα,
 τοῦ μὲν βασιλέως οὐκ εἰσακούοντος, ἀλλ' ἐν γυναιξὶ
 καὶ θιάσοις καὶ κώμοις συνέχοντος ἑαυτὸν, ὁ δὲ τῶν
 30 ὄλων προεσθηκὸς καὶ προβουλευὼν Σωσίβιος μόνοντα
 μὲν τὸν Κλεομένη παρὰ γνώμην ἡγεῖτο δυσμεταχείρι-
 στον εἶναι καὶ φοβερὸν, ἀφεθίντα δὲ τολμηρὸν, ἄνδρα

καὶ μεγαλοπράγμονα καὶ τῆς βασιλείας νοσοῦσης θεατὴν
γεγεννημένον. Οὐδὲ γὰρ αἱ δῶρα κατεπράυνον αὐτὸν,
ἀλλ' ὥσπερ τὸν Ἄπιν ἐν ἀφρόνοις διατιόμενον καὶ
τρυφᾶν δοκοῦντα τοῦ κατὰ φύσιν βίου καὶ δρόμων ἀφεί-
των καὶ σκιρτήσεων ἡμερος ἔχει, καὶ δῆλός ἐστι δυσκανα- 5
σχετῶν τὴν ἐν ταῖς χερσὶ τῶν λερέων διατριβήν, οὕτως
ἐκείνον οὐδὲν ἤρεσκε τῶν μαλθακῶν,

ἀλλὰ φθινύθεσκε φίλον κῆρ,

ὥσπερ Ἀχιλλεύς,

αὐτὶ μένων, ποθέεσκε δ' αὐτὴν τε πτόλεμόν τε. 10

XXXV. Τοιούτων δὲ τῶν κατ' αὐτὸν ὄντων πραγ-
μάτων ἀφικνεῖται Νικαγόρας ὁ Μεσσηνίος εἰς Ἀλεξάν-
δρειαν, ἀνὴρ μισῶν μὲν τὸν Κλεομένην, προσποιούμε-
νος δὲ φίλος εἶναι· χωρίου δὲ ποτε καλὸν αὐτῷ πεπρα-
κὼς [διὰ πονηρίαν, ὥς οἶμαι,] καὶ δι' ἀσχολίαν, ὥς 15
ἔοικε, διὰ πολέμους οὐκ ἀπειληφὼς τὸ ἀργύριον. Τοῦ-
του οὖν ἐκβαίνοντα τότε τῆς ὁλακάδος ἰδὼν ὁ Κλεομένης
(ἔτυχε γὰρ ἐν τῇ κρηπιδί τοῦ λιμένος περιπατῶν) ἤσπα-
ξετο προθύμως καὶ τίς αὐτὸν εἰς Αἴγυπτον ἄγει προ-
φασίς ἡρώτα. Τοῦ δὲ Νικαγόρου φιλοφρόνως ἀντα- 20
σπαζομένου καὶ φήσαντος ἵππους ἄγειν τῷ βασιλεῖ κα-
λοὺς τῶν πολεμιστηρίων, γελάσας ὁ Κλεομένης „Ἐβου-
λόμην ἂν“ ἔφη „σε μᾶλλον ἢκειν ἄγοντα σαμβυκιστρίας
καὶ κιναλίδους· ταῦτα γὰρ νῦν μάλιστα κατεπείρει τὸν
βασιλέα.“ Καὶ ὁ Νικαγόρας τότε μὲν ἐμειδίασεν· ἡμέ- 25
ραις δὲ ὕστερον ὀλίγαις ὑπομνήσας τοῦ χωρίου τὸν
Κλεομένην νῦν γοῦν ἔδειτο τὴν τιμὴν ἀπολαβεῖν, ὥς
οὐκ ἂν ἐνοχλήσας, εἰ μὴ περὶ τὴν τῶν φορτίων διάθε-
σιν μετρίως ἐξημιούτο. Τοῦ δὲ Κλεομένους φήσαντος
οὐδὲν αὐτῷ περιεῖναι τῶν δεδομένων, λυπηθεὶς ὁ Νι- 30
καγόρας ἐκφέρει τῷ Σωσιβίῳ τὸ σκῶμμα τοῦ Κλεομέ-
νους. Ὁ δὲ καὶ τοῦτο μὲν ἀσμένως ἔλαβεν, ἐκ δὲ μεῖζο-

νος αἰτίας τὸν βασιλέα παροξύνει ζητῶν ἐπεισε τὸν Νικαγόραν ἐπιστολὴν γράψαντα κατὰ τοῦ Κλεομένου ἀπολιπεῖν, ὥς ἐγνωκός, εἰ λάβοι τριήρεις καὶ στρατιώτας παρ' αὐτοῦ, Κυρήνην κατασχέιν. Ὁ μὲν οὖν
 5 Νικαγόρας ταῦτα γράψας ἀπέπλευσε· τοῦ δὲ Σωσιβίου μετὰ τέσσαρας ἡμέρας τὴν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Πτολεμαίου ἀνευεγκόντος ὡς ἀρτίως αὐτῷ δεδομένην καὶ παροξύναντος τὸ μειράκιον, ἔδοξεν εἰς οἰκίαν μεγάλην εἰσαγαγεῖν τὸν Κλεομένην, καὶ τὴν ἄλλην ὁμοίως παρέχον-
 10 τας διαταγὰς ἐξόδων εἰργεῖν.

XXXVI. Ἦν μὲν οὖν καὶ ταῦτα λυπηρὰ τῷ Κλεομένει, μοχθηροτέρας δὲ τὰς περὶ τοῦ μέλλοντος ἐλπίδας ἔσχευεν ἐκ τοιαύτης συντυχίας. Πτολεμαῖος ὁ Χρυσέριμον φίλος ὢν τοῦ βασιλέως πάντα τὸν χρόνον ἐπιεικῶς διε-
 15 λεκτο τῷ Κλεομένει, καὶ συνήθειά τις ὑπῆρχεν αὐτοῖς καὶ παρρησία πρὸς ἀλλήλους. Οὗτος οὖν τότε, τοῦ Κλεομένου δεηθέντος ἐλθεῖν πρὸς αὐτόν, ἦλθε μὲν καὶ διελέχθη μέτρια, τὸ ὑποπτον ἔξαιρων καὶ περὶ τοῦ βασιλέως ἀπολογούμενος· ἀπὼν δὲ πάλιν ἐκ τῆς οί-
 20 κίας, καὶ μὴ προνοήσας ἐξόπισθεν ἄχρὶ τῶν θυρῶν ἐπακολουθοῦντα τὸν Κλεομένην, πικρῶς ἐπετίμησε τοῖς φύνλαξιν, ὥς δὴ μέγα θηρίον καὶ δυστήρητον ἀμελῶς φυλάττουσι καὶ χαθύνως. Τούτων ὁ Κλεομένης αὐτήκοος γενόμενος, καὶ πρὶν αἰσθῆσθαι τὸν Πτολεμαίου ἀναχω-
 25 ρήσας, ἔφρασε τοῖς φίλοις. Εὐθύς οὖν πάντες ὥς πρότερον εἶχον ἐλπίδας ἐκβαλόντες πρὸς ὄργην ἐβουλεύσαντο τοῦ Πτολεμαίου τὴν ἀδικίαν ἀμυνάμενοι καὶ τὴν ὕβριν ἀξίως τῆς Σπάρτης ἀποθανεῖν καὶ μὴ περιμένειν ὥσπερ ἱερεῖα πιανθέντας κατακοπῆναι· δεινὸν γάρ, εἰ
 30 τὰς πρὸς Ἀντίγονον, ἄνδρα πολεμιστὴν καὶ δραστήριον, διαλύσεις ὑπεριδὼν Κλεομένης κάθηται μητρὰ γόντου βασιλέως σχολὴν ἀναμένων, ὅταν πρῶτον ἀπό-

θῆται τὸ τύμπανον καὶ καταπαύσῃ τὸν θίασον, ἀποκτε-
νοῦντος αὐτόν.

XXXVII. Ἐπεὶ δὲ ἔδοξε ταῦτα καὶ κατὰ τύχην ὁ
Πτολεμαῖος εἰς Κάνωβον ἐξώρμησε, πρῶτον μὲν διέδω-
καν λόγον, ὥς παραλύοιτο τῆς φυλακῆς ὑπὸ τοῦ βασι-
λέως· ἔπειτα ἐκ τινος ἔθνους βασιλικοῦ τοῖς μέλλουσιν
ἐξ εἰρκτῆς ἀπολύεσθαι δείπνον τε πεμπομένου καὶ ξε-
νίων, οἱ φίλοι πολλὰ τοιαῦτα τῷ Κλεομένει παρασκευά-
σαντες ἔξωθεν εἰσέπεμψαν, ἔξαπατώντες τοὺς φύλακας
οἰομένους ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἀπεστάλθαι. Καὶ γὰρ ἔθνε 10
καὶ μετεδίδου τούτων ἀφθόνηως αὐτοῖς, καὶ ἐπιτιθεῖς
στεφάνους καὶ κατακλιθεῖς εἰσιῖατο μετὰ τῶν φίλων.
Λέγεται δὲ τάχιον ἢ διεγνώκει πρὸς τὴν προᾶξιν ὀρμη-
σαι, συναισθόμενος αἰκνέτην ἔνα τῶν συνειδότεων τὴν
προᾶξιν ἔξω παρὰ γυναικὶ κεκοιμημένον ἥς ἦρα. Καὶ 15
φοβηθεῖς μήνυσιν, ἐπειδὴ μέσον ἡμέρας ἦν καὶ τοὺς
φύλακας ἥσθετο καθεύδοντας ὑπὸ τῆς μέθης, ἐνδυσάμε-
νος τὸν χιτῶνα καὶ τὴν ῥαφὴν ἐκ τοῦ δεξιοῦ παραλυσά-
μενος ὤμου, γυμνῶ τῷ ἔλπει μετὰ τῶν φίλων ἐξεπήδησεν
ἐνεσκευασμένων ὁμοίως, δεκατριῶν ὄντων. Ἰππίτας δὲ 20
χωλὸς ὢν τῇ μὲν πρώτῃ συνεξέπεσεν ὀρμῇ προθύμως,
ὥς δὲ ἑώρα σχολαίτερον πορευομένους δι' αὐτόν, ἐκέ-
λευσεν ἀνελεῖν καὶ μὴ διαφθείρειν τὴν προᾶξιν, ἄχρηστον
ἄνθρωπον περιμένοντας. Ἐτυχε δὲ τῶν Ἀλεξανδρέων
τις ἵππον ἄγων παρὰ τὰς θύρας· τοῦτον ἀφελόμενοι 25
καὶ τὸν Ἰππίταν ἀναβαλόντες ἐφέρουτο δρόμῳ διὰ τῶν
στενωπῶν καὶ παρεκάλουν τὸν ὄχλον ἐπὶ τὴν ἔλευθε-
ρίαν. Τοῖς δὲ τοσοῦτον, ὥς ἔοικεν, ἀλκῆς μετῆν, ὅσον
ἐπαινεῖν καὶ θαρμάζειν τὴν τοῦ Κλεομένου τολμᾶν,
ἀκολουθεῖν δὲ καὶ βοηθεῖν οὐδεὶς ἐθάρρει. Τὸν μὲν 30
οὖν τοῦ Χρυσέμου Πτολεμαίου ἐκ τῆς αὐλῆς ἐξίοντα
τραῖς εὐνὸς προσπεσόντες ἀπέκτειναν· ἑτέρου δὲ Πτο-

λεμαίου τοῦ φυλάσσοντος τὴν πόλιν ἐλαύνοντος ἄρματι
 πρὸς αὐτούς, ὁρμήσαντες ἐναντίοι τοὺς μὲν ὑπηρέτας
 καὶ δορυφόρους διεσκέδασαν, αὐτὸν δὲ κατασπᾶσαντες
 ἀπὸ τοῦ ἄρματος ἀπέκτειναν. Εἶτα πρὸς τὴν ἄκραν
 5 ἐχώρουν ἀναρρῆξαι διανοούμενοι τὸ δεσμοτῆριον καὶ
 χρῆσασθαι τῷ πλήθει τῶν δεδεμένων. Ἐφθασαν δὲ
 φραζάμενοι καλῶς οἱ φύλακες, ὥστε καὶ ταύτης ἀπο-
 κρουσθέντα τῆς πείρας τὸν Κλεομένη διαφέρεσθαι καὶ
 πλανᾶσθαι κατὰ τὴν πόλιν, οὐδενὸς αὐτῷ προσχωροῦν-
 10 τος, ἀλλὰ φευγόντων καὶ φοβουμένων ἀπάντων. Οὕτως
 οὖν ἀποστὰς καὶ πρὸς τοὺς φίλους εἰπὼν „Οὐδὲν ἦν
 ἄρα θαυμαστὸν ἄρχειν γυναικας ἀνθρώπων φευγόντων
 τὴν ἐλευθερίαν,“ παρεκάλεσε πάντας ἀξίως αὐτοῦ καὶ
 τῶν πεπραγμένων τελευτᾶν. Καὶ πρῶτος μὲν Ἰππίτας
 15 ὑπὸ τῶν νεωτέρων τινὸς ἐπλήρη δεηθείς, ἔπειτα τῶν
 ἄλλων ἕκαστος εὐκόλως καὶ ἀδεῶς ἐαυτὸν ἀποσφάττει,
 πλὴν Παντεῶς τοῦ πρώτου Μεγάλην πόλιν καταλαβόν-
 τος. Τοῦτον δὲ κάλλιστον ὦρα καὶ πρὸς τὴν ἀγωγὴν
 εὐφυστάτον τῶν νέων γενόμενον ἐρώμενον ἐσχηκὸς ὁ
 20 βασιλεὺς ἐκέλευσεν, ὅταν αὐτόν τε καὶ τοὺς ἄλλους ἴδῃ
 πεπτωκότας, οὕτω τελευτᾶν. Ἦδη δὲ κειμένων ἀπάν-
 των ἐπιπορευόμενος ὁ Παντεὺς καὶ τῷ ξιφιδίῳ παρα-
 πτόμενος καθ' ἕκαστον ἀπεπειρώτο, μὴ τις διαλανθάνοι
 ξῶν. Ἐπεὶ δὲ καὶ τὸν Κλεομένη νύξας παρὰ τὸ σφυρὸν
 25 εἶδε συστρέφοντα τὸ πρόσωπον, ἐφίλησεν αὐτόν, εἶτα
 παρεκάθισεν· καὶ τέλος ἔχοντος ἤδη περιβαλὼν τὸν νε-
 κρὸν ἐαυτὸν ἐπικατέσφαξε.

XXXVIII. Κλεομένης μὲν οὖν ἐκαίδεκα τῆς Σπάρ-
 τας βασιλεύσας ἔτη καὶ τοιοῦτος ἀνὴρ γενόμενος οὕτω
 30 κατέστρεψε. Τῆς δὲ φήμης εἰς τὴν πόλιν ὄλην σκεδα-
 σθείσης ἥ μὲν Κρατησίκλεια, καίπερ οὕσα γενναία
 γυνή, προὔδωκε τὸ φρόνημα πρὸς τὸ τῆς συμφορᾶς μέ-

γεθος, καὶ περιβαλοῦσα τὰ παῖδιά τοῦ Κλεομένουσιν ὠλο-
 φύρετο. Τῶν δὲ παιδίων τὸ πρεσβύτερον ἀποπηδήσαν,
 οὐδενὸς ἂν προσδοκῆσαντος, ἀπὸ τοῦ τέρουσιν ἐπὶ κεφα-
 λὴν ἔρριπεν ἑαυτό· καὶ κακῶσιν μὲν ἔσχευ, οὐ μὴν ἀπέ-
 θανεν, ἀλλ' ἤρθη βοῶν καὶ ἀγανακτοῦν ἐπὶ τῷ διακω-
 λύεσθαι τελευτῶν. Ὁ δὲ Πτολεμαῖος, ὡς ἔγνω ταῦτα,
 προσέταξε τὸ μὲν σῶμα τοῦ Κλεομένουσιν κρεμάσαι κατα-
 βυσσώσαντας, ἀποκτεῖναι δὲ τὰ παῖδιά καὶ τὴν μητέρα
 καὶ τὰς περὶ αὐτὴν γυναῖκας. Ἐν δὲ ταύταισιν ἦν καὶ
 Παντέως γυνὴ καλλίστη καὶ γενναϊοτάτη τὸ εἶδος. Ἐτι 19
 δὲ αὐτοῖσιν νεογάμοις οὖσιν ἐν ἀγκυαῖσιν ἐρώτων αἱ τύχαι
 συνέβησαν. Εὐθύσιν μὲν οὖν συνεκπλεῦσαι τῷ Παντεῖ
 βουλομένην αὐτὴν οὐκ εἶσαν οἱ γονεῖς, ἀλλὰ βίᾳ κα-
 τακλείσαντες ἐφύλαττον· ὀλίγον δὲ ὕστερον ἵππον ἑαυτῇ
 παρασκευάσασα καὶ χρυσίδιον οὐ πολὺν νυκτὸς ἀπέδρα, 15
 καὶ διώξασα συντόνως ἐπὶ Ταίναρον, ἐκεῖθεν ἐπέβη
 νεὼς εἰς Αἴγυπτον πλεούσης· καὶ διεκομίσθη πρὸς τὸν
 ἄνδρα καὶ συνδιήνεγκεν αὐτῷ τὸν ἐπὶ ξένης βίον ἀλύ-
 πως καὶ ἱλαρῶς. Αὕτη τότε τὴν Κρατησικλείαν ὑπὸ τῶν
 στρατιωτῶν ἐξαγομένην ἐχειραγῶγει, τὸν τε πέπλον αὐ- 20
 τῆς ὑπολαμβάνουσα καὶ θαρρεῖν παρακαλοῦσα μηδὲν τι
 μηδ' αὐτὴν ἐκπεπληγμένην τὸν θάνατον, ἀλλ' ἔν μόν-
 ον αἰτουμένην, πρὸ τῶν παιδίων ἀποθανεῖν. Ἐπεὶ δὲ
 ἦλθον εἰς τὸν τόπον, ἐν ᾧ ταῦτα δράν εἰώθεσαν οἱ ὑπη-
 ρέται, πρῶτον μὲν τὰ παῖδιά, τῆς Κρατησικλείας ὁρώ- 25
 σης, ἔσφαττον, εἰτα ἐκείνην, ἔν τοῦτο μόνον ἐπὶ τηλι-
 κούτοις φθερξαμένην πάθεισιν, „Ὡ τέκνα, ποῖ ἐμόλετε“;
 Ἡ δὲ Παντέως γυνὴ, περιζώσαμένη τὸ ἱμάτιον, εὐρωστος
 οὖσα καὶ μεγάλη τῶν ἀποθνησκουσῶν ἐκάστην σιωπῇ
 καὶ μεθ' ἡσυχίας ἐθεράπευε καὶ περιόστειλλεν ἐκ τῶν 30
 ἐνδεχομένων. Τέλος δὲ μετὰ πάσας ἑαυτὴν κοσμήσασα
 καὶ καταγαγοῦσα τὴν περιβολὴν καὶ μηδὲν προσελθεῖν

ἑάσασα μηδὲ ἰδεῖν ἄλλον ἢ τὸν ἐπὶ τῆς σφαγῆς τεταγμένον, ἡρώϊκῶς κατέστρεψεν, οὐδενὸς δεηθεῖσα κοσμοῦντος καὶ περικαλύπτοντος μετὰ τὴν τελευτήν. Οὕτω παρέμεινε τῷ θανάτῳ τὸ κόσμιον τῆς ψυχῆς, καὶ διεφύ-
 5 λαξεν ἦν ζῶσα φρουρὰν τῷ σώματι περιέσθηνεν.

XXXIX. Ἡ μὲν οὖν Λακεδαιμόνιον ἐφαιμίλλως ἀγωνισαμένη τῷ γυναικίῳ δράματι πρὸς τὸ ἀνδρεῖον ἐν τοῖς ἐσχάτοις καιροῖς ἐπέδειξε τὴν ἀρετὴν ὑβρισθῆναι μὴ δυναμένην ὑπὸ τῆς τύχης. Ὀλίγαις δὲ ὕστερον ἡμέραις
 10 οἱ τὸ σῶμα τοῦ Κλεομένου ἀνεσταυρωμένον παραφυλάττοντες εἶδον εὐμεγέθη δράκοντα τῇ κεφαλῇ περιεπλεγμένον καὶ ἀποκρύπτοντα τὸ πρόσωπον, ὥστε μηδὲν ὄρνεον ἐφίπτασθαι σαρκοφάγον. Ἐκ δὲ τούτου δεισι-
 15 δαιμονία προσέπεσε τῷ βασιλεῖ καὶ φόβος ἄλλων καὶ θαρμῶν ταῖς γυναιξὶν ἀρχὴν παρασχών, ὥς ἀνδρὸς ἀνηρημένου θεοφιλοῦς καὶ κρείττονος τὴν φύσιν. Οἱ δὲ Ἀλεξανδρεῖς καὶ προσετρέποντο φοιτῶντες ἐπὶ τὸν τόπον, ἥρωα τὸν Κλεομένη καὶ θεῶν παῖδα προσαγορεύοντες, ἄχρι οὗ κατέπαυσαν αὐτοὺς οἱ σοφώτεροι, δι-
 20 δόντες λόγον, ὥς μελίττας μὲν βόες, σφήμας δὲ ἵπποι κατασαπέντες ἐξανθοῦσι, κύνθαροι δὲ ὄντων τὰ αὐτὰ παθόντων ζωογονοῦνται, τὰ δὲ ἀνθρώπινα σώματα, τῶν περὶ τὸν μυελὸν ἰχώρῳ συρροῇν τινα καὶ σύστα-
 25 σιν ἐν ἑαυτοῖς λαβόντων, ὅφεις ἀνάδιδωσι. Καὶ τοῦτο κατιδόντες οἱ παλαιοὶ μάλιστα τῶν ζώων τὸν δράκοντα τοῖς ἥρωσι συνφικεύσαν.

ΤΙΒΕΡΙΟΣ ΚΑΙ ΓΑΙΟΣ ΓΡΑΓΧΟΙ.

I. Ἡμεῖς δὲ τὴν πρώτην ἱστορίαν ἀποδεδιωκότας ² *ἔχοντες*
 ἔχομεν οὐκ ἐλάττωνα πάθη τούτων ἐν τῇ Ῥωμαικῇ συζυ-
 γίᾳ ³ *θεωροῦντες* τὸν Τιβερίου καὶ Γαίου βίον ἀντιπαρα-
 βάλλοντες. Οὗτοι Τιβερίου Γράγχου παῖδες ἦσαν, ᾧ
 τιμητὴ τῇ Ῥωμαίων γενομένῳ καὶ δις ὑπατεύσαντι καὶ
 θριάμβους δύο καταγαρόντι λαμπρότερον ἢν τὸ ἀπὸ τῆς ¹⁰ *ἀρετῆς*
 ἀρετῆς ἀξίωμα. Διὸ καὶ τὴν Σκηπίωνος τοῦ καταπολε-
 μήσαντος Ἀννίβαν θυγατέρα Κορνηλίαν, οὐκ ὦν φίλος,
 ἀλλὰ καὶ διάφορος ¹¹ *τῷ ἀνδρὶ* γεγονώς, λαβεῖν ἤξειώθη
 μετὰ τὴν ἐκείνου τελευτήν. Λέγεται δὲ ποτε συλλαβεῖν
 αὐτὸν ἐπὶ τῆς κλίνης ξεῦγος δρακόντων, τοὺς δὲ μὲν ¹⁵ *ἀνελκύν*
 τεις σκεψαμένους τὸ τέρας, ἄμφω μὲν οὐκ εἶναι ἀνελκύν
 οὐδὲ ἀφεῖναι, περὶ δὲ θατέρου διακρινεῖν, ὥς ὁ μὲν ἄρ-
 ρην τῷ Τιβερίῳ φέροι θάνατον ἀναιρεθεὶς, ἡ δὲ θή-
 λεια τῇ Κορνηλίᾳ. Τὸν οὖν Τιβέριον καὶ φιλοῦντα τὴν ²⁰ *θυγατέρα*
 γυναῖκα καὶ μᾶλλον αὐτῷ προσήκειν, ὄντι πρεσβυτέρῳ,
 τελευτᾶν ἡγούμενον, εἰ νέας οὔσης ἐκείνης, τὸν μὲν
 ἄρρενα κτείνει τῶν δρακόντων, ἀφεῖναι δὲ τὴν θή-
 λειαν· εἶτα ὕστερον οὐ πολλῷ χρόνῳ τελευτήσασα δὲκα ²⁵ *παῖδας*
 δύο παῖδας ἐκ τῆς Κορνηλίας αὐτῷ γεγονότας καταλι-
 πόντα. Κορνηλία δὲ ἀναλαβοῦσα τοὺς παῖδας καὶ τὸν ²⁸ *οἶκον*
 οὕτω σώφρονα καὶ φιλότεκνον καὶ μεγαλόψυχον
 αὐτὴν παρῴσχευεν, ὥστε ²⁹ *κακῶς* δοῖναι βεβουλευσθαι
 τὸν Τιβέριον ἀντὶ τοιαύτης γυναικὸς ἀποθανεῖν ἐλόμε-
 νοι, ἢ γε καὶ Πτολεμαίου τοῦ βασιλέως κοινουμένου τὸ
 διάδημα καὶ μνωμένου τὸν γάμον αὐτῆς ἡρνήσατο, καὶ ³⁰ *ἐκείνη*
 χηρεύουσα τοὺς μὲν ἄλλους ἀπέβαλε παῖδας, μίαν δὲ
 τῶν θυγατέρων, ἣ Σκηπίωνι τῷ νεωτέρῳ συνώκησε,

καὶ δύο υἱούς, περὶ ὧν τὰδε γέγραπται, Τιβέριον καὶ
 Γάτον, διαγενομένους οὕτω φιλοτίμως ἐξέθρεψεν, ὥστε
 (πάντων εὐφυεστάτους Ῥωμαίων ὁμολογουμένως γέγο-
 νότες) πεπαιδευομένους δοκεῖν βέλτιον ἢ πεφυκέναι πρὸς
 ἀρετὴν.

II. Ἐπεὶ δέ, ὥσπερ ἡ τῶν πλασσομένων καὶ γρα-
 φομένων Διοσκοούρων ὁμοιότης ἔχει τινὰ τοῦ πνυτικου-
 πρὸς τὸν δρομικὸν ἐπὶ τῆς μορφῆς διαφορὰν, οὕτω τῶν
 νεανίσκων ἐκείνων ἐν πολλῇ τῇ πρὸς ἀνδρείαν καὶ σω-
 10 φροσύνην, ἔτι δὲ ἐλευθεριότητα καὶ λογιότητα καὶ με-
 γαλοφυλίαν ἐμφερεῖα μεγάλα περὶ τὰ ἔργα καὶ τὰς
 πολιτείας ὅλον ἐξήνθησαν καὶ διεφάνησαν ἀνομοιότητες,
 οὐ χεῖρον εἶναι μοι δοκεῖ ταύτας προεκθέσθαι. Πρῶ-
 15 του μὲν οὖν ἰδέα προσώπου καὶ βλέμματι καὶ κινήματι
 πρῶτος καὶ καταστημάτων ἦν ὁ Τιβέριος, ἔντονος δὲ
 καὶ σφοδρὸς ὁ Γάτος, ὥστε καὶ δημηγορεῖν τὸν μὲν ἐν
 μιᾷ χάρᾳ βεβηκότα κοσμίως, τὸν δὲ Ῥωμαίων πρῶτον
 ἐπὶ τοῦ βήματος περιπατῶν τε χρῆσασθαι καὶ περισπᾶσαι
 τὴν τήβεννον ἐξ ὧμον λέγοντα, καθάπερ Κλέωνα τὸν
 20 Ἀθηναίων ἱστορεῖται περισπᾶσαι τε τὴν περιβολὴν καὶ
 τὸν μηρὸν ἀλῶναι πρῶτον τῶν δημηγορούντων. Ἐπειτα
 ὁ λόγος τοῦ μὲν Γάτου φοβερός καὶ περιπαθὴς εἰς δει-
 25 κήν συνελθόντων, ἡδίων δὲ ὁ τοῦ Τιβερίου καὶ μᾶλλον ἐπαγωγὸς
 οἴκτου· τῇ δὲ λέξει καθαρός καὶ διαπεπονημένος ἀκρι-
 25 βῶς ἐκείνος, ὁ δὲ Γάτος πιθανὸς καὶ γέγραμμένος. Οὕτω
 δὲ καὶ περὶ δῖαιταν καὶ τράπεζαν εὐτελὴς καὶ ἀφελὴς ὁ
 Τιβέριος, ὁ δὲ Γάτος τοῖς μὲν ἄλλοις παραβαλεῖν σῶ-
 30 φρων καὶ αὐστηρὸς, τῇ δὲ πρὸς τὸν ἀδελφὸν διαφορὰ
 ἡγεμονίας καὶ περίεργος, ὡς οἱ περὶ Δρούσον ἤλεγχον,
 30 ὅτι δέλφικας ἀργυροὺς ἐπρίατο τιμῆς εἰς ἐκάστην λίτραν
 δραχμῶν χιλίων καὶ διακοσίων πεντήκοντα. Τῷ δὲ
 ἦναι κατὰ τὴν τοῦ λόγου διαφορὰν ὁ μὲν ἐπιεικής καὶ

πρῶτος, ὁ δὲ τραχὺς καὶ θυμοειδής, ὥστε καὶ παρὰ γνώ-
μην ἐν τῷ λέγειν ἐκφερόμενον πολλάκις ὑπ' ὀργῆς τὴν
τε φωνὴν ἀποξύνειν καὶ βλασφημεῖν καὶ συνταράττειν
τὸν λόγον. Ὅθεν καὶ βοήθημα τῆς ἐκτροπῆς ἐποιήσατο ^{ἐκ τῆς φωνῆς}
ταύτης τὸν Δικέννιον, οἰκέτην οὐκ ἀνόητον, ὃς ἔχων ὁ
φωναστικὸν ὄργανον, ὃ τοὺς φθόγγους ἀναβιβάζουσιν,
ὅπισθεν ἐστὼς τοῦ Γαῖου λέγοντος, ὀπηνέα τραχυτό-
μερον αἰσθόιτο τῇ φωνῇ καὶ παραρρηγνύμενον δι' ὄρ-
γην, ἐπεδίδου τόνον μαλακόν, ὃ τὸ σφοδρὸν εὐθὺς ^{ἐκ τῆς φωνῆς}
ἐκείνος ἅμα τοῦ πάθους καὶ τῆς φωνῆς ἀνιείς ἐπράν-
10 νετο καὶ παρείχεν ἑαυτὸν εὐανάκλητον.

III. Αἱ μὲν οὖν διαφοραὶ τοιαῦταί τινες ἦσαν αὐ-
τῶν· ἀνδραγαθία δὲ πρὸς τοὺς πολεμίους καὶ πρὸς τοὺς
ὑπηκόους δικαιοσύνη καὶ πρὸς τὰς ἀρχὰς ἐπιμέλεια καὶ
πρὸς τὰς ἡδονὰς ἐγκράτεια, ἀπαράλλυκτος. Ἦν δὲ ¹⁵ πρῶτος
πρεσβύτερος ἐν αὐτοῖς ἐννέα ὁ Τιβέριος· καὶ τοῦτο τὴν
ἐκατέρου πολιτείαν, ἀπηρτημένην τοῖς χρόνοις ἐποίησε,
καὶ τὰς πράξεις οὐχ ἥμισυ διελυμήνατο, μὴ συνακμα-
σάντων μὴδὲ συμβαλόντων εἰς τὸ αὐτὸ τὴν δύναμιν,
μεγάλην ἂν ἐξ ἀμφοῖν ὁμοῦ καὶ ἀνυπερβλητον γενομέ-
20 νην. Αἰστέον οὖν ἰδίᾳ περὶ ἐκατέρου καὶ περὶ τοῦ
πρεσβυτέρου πρότερον.

IV. Ἐκεῖνος τοίνυν εὐθύς ἐκ παίδων γενόμενος
οὕτως ἦν περιβόητος, ὥστε τῆς τῶν Αὐγούρων λεγομέ-
νης λεωσύνης ἀξιώθηται δι' ἀρετὴν μᾶλλον ἢ διὰ τὴν
25 εὐγένειαν. Ἐδήλωσε δὲ Ἀππίος Κλαύδιος, ἀνὴρ ὑπα-
τικὸς καὶ τιμητικὸς καὶ προγεγραμμένος κατ' ἀξίωμα
τῆς Ῥωμαίων βουλῆς καὶ πολὺ φρονήματι τοὺς καθ'
αὐτὸν ὑπεράγων. Ἐστιωμένων γὰρ ἐν ταύτῃ τῶν Σε-
ρέων προσαγορεύσας τὸν Τιβέριον καὶ φιλοφρονηθεὶς
30 αὐτὸς ἐμνάτο τῇ θυγατρὶ νυμφίον. Δεξαμένου δὲ ἀσμέ-
νως ἐκείνου καὶ τῆς καταινέσεως οὕτω γενόμενης, εἰσιῶν

ὁ Ἀππίος οἰκάδε πρὸς αὐτὸν ἀπὸ τῆς θύρας εὐθύς ἐκα-
 λει τὴν γυναῖκα μεγάλη τῇ φωνῇ βοῶν „ὦ Ἀντιστία,
 τὴν Κλαυδίαν ἡμῶν ἀνδρὶ καθωμολόγηκα.“ Κακείνη
 θαυμάσασα „Τίς“ εἶπεν „ἢ σπουδὴ ἢ τί τὸ τάχος; εἰ δέ τι
 5 Τιβέριον αὐτῇ Γράγχον εὐρήσεις νυμφίον;“ Οὐκ ἀγνοῶ
 δὲ ὅτι τοῦτό τις ἐπὶ τὸν πατέρα τῶν Γράγχων Τιβέ-
 ριον καὶ Σκηπίωνα τὸν Ἀφρικανὸν ἀναφέρουσιν, ἀλλ’
 οἱ πλείους ὥς ἡμεῖς γράφομεν ἱστοροῦσι, καὶ Πολύβιος
 μετὰ τὴν Σκηπίωνος Ἀφρικανοῦ τελευταίην τοῦ οἰκείου
 10 φησὶν ἐκ πάντων προκρίναντας τὸν Τιβέριον δοῦναι
 τὴν Κορνηλίαν, ὥς ὑπὸ τοῦ πατρὸς ἀνέκδοτον καὶ ἀνέγ-
 γνον ἀπολειφθεῖσαν. Ὁ δ’ οὖν νεώτερος Τιβέριος
 στρατευόμενος ἐν Λιβύῃ μετὰ τοῦ δευτέρου Σκηπίωνος,
 ἔχοντος αὐτοῦ τὴν ἀδελφὴν, ὁμοῦ συνδιαιωόμενος ὑπὸ
 15 σκηνῇ τῷ στρατηγῷ, ταχὺ μὲν αὐτοῦ τὴν φύσιν κατέ-
 μαθε, πολλὰ καὶ μεγάλα πρὸς ξῆλον ἀρετῆς καὶ μίμησιν
 ἐπὶ τῶν πράξεων ἐκφέρουσεν, ταχὺ δὲ τῶν νέων πάν-
 των ἐπρωτεύεν εὐταξία καὶ ἀνδρεία· καὶ τοῦ γε τείχους
 ἐπέβη τῶν πολεμίων πρῶτος, ὥς φησι Φάνιος, λέγων
 20 καὶ αὐτὸς τῷ Τιβερίῳ συνεπιβῆναι καὶ συμμετασχεῖν
 ἐκείνης τῆς ἀριστείας. Πολλὴν δὲ καὶ παρὼν εὐνοίαν
 εἶχεν ἐν τῷ στρατοπέδῳ καὶ πόθον ἀπαλλαττόμενος αὐ-
 τοῦ κατέλιπε.

V. Μετὰ δὲ τὴν στρατείαν ἐκείνην αἰρεθεὶς ταμίης
 25 ἔλαχε τῶν ὑπᾶτων Γαῖῳ Μαγκνίῳ συστρατεύειν ἐπὶ
 Νομαντίνοισι, ἀνθρώπῳ μὲν οὐ ποιηρῷ, βαρυπομπῷ
 τᾷ δὲ Ῥωμαίων στρατηγῷ. Διὸ καὶ μᾶλλον ἐν τύχαις
 παραλόγοις καὶ πράγμασιν ἐναντίοις τοῦ Τιβερίου διέ-
 λαμψεῖν οὐ μόνον τὸ σινετὸν καὶ ἀνδρεῖον, ἀλλ’ ὁ θαν-
 30 μάσιον ἦν, αἰδώς τε πολλὴ καὶ τιμὴ τοῦ ἀρχόντος, ὑπὸ
 τῶν κακῶν οὐδ’ ἑαυτὸν, εἰ στρατηγός ἐστιν, ἐπιγι-
 νώσκοντος. Ἡττηθεὶς γὰρ μάχαις μεγάλαις ἐπεχείρησε

μέν ἀναξευγνύναι νυκτὸς ἐκλιπὼν τὸ στρατόπεδον· ἀ-
 σθομένων δὲ τῶν Νομαντίνων καὶ τὸ μὲν στρατόπεδον
 εὐθὺς λαβόντων, τοῖς δὲ ἀνθρώποις ἐπιπεσόντων φεύ-
 γουσι καὶ τοὺς ἐσχάτους φονευόντων, τὸ δὲ πᾶν ἐγκυ-
 κλουμένων στρατεύματι καὶ συνωθούντων εἰς τόπους χα-
 λεποὺς καὶ διάφραξιν οὐκ ἔχοντας, ἀπογνοὺς τὴν ἐκ τοῦ
 βιάζεσθαι σωτηρίαν ὁ Μαγκίνος ἐπεκηρυκεύετο περὶ
 σπονδῶν καὶ διαλύσεων πρὸς αὐτούς· οἱ δὲ πιστεύειν
 ἔφρασαν οὐδενὶ πλὴν μόνῳ Τιβερίῳ, καὶ τοῦτον ἐκέλευον
 ἀποστέλλειν πρὸς αὐτούς. Ἐπεπόνθεσαν δὲ τοῦτο καὶ 10
 δι' αὐτὸν τὸν νεαύσκον (ἦν γὰρ αὐτοῦ πλεῖστος λόγος
 ἐπὶ στρατιάς), καὶ μεμνημένοι τοῦ πατρὸς Τιβερίου, ὅς
 πολυμήσας Ἰβηρσι καὶ πολλοὺς καταστρεφάμενος εἰρή-
 νην ἔθετο πρὸς τοὺς Νομαντίνους καὶ ταύτην ἐμπε-
 δοῦντα τὸν δῆμον ὀρθῶς καὶ δικαίως αἰεὶ παρέσχεν. 15
 Οὕτω δὲ πεμφθεὶς ὁ Τιβερίος, καὶ συγγενόμενος ταῖς
 ἀνδράσι, καὶ τὰ μὲν πείσας, τὰ δὲ δεξάμενος ἐσπείσατο
 καὶ δισχυρίους ἔσωσε περιφανῶς Ῥωμαίων πολίτας,
 καὶ ἀνεν θιραπείας καὶ τῶν ἔξω τάξεως ἐπομένων.

VI. Τὰ δὲ ἐν τῷ χάρακι ληφθέντα χορήματα πάντα 20
 κατέσχον οἱ Νομαντῖνοι καὶ διεπόρθησαν. Ἐν δὲ τού-
 τοις, καὶ πινακίδες ἦσαν τοῦ Τιβερίου, γράμματα καὶ
 λόγους ἔχουσαι τῆς ταμειυτικῆς ἀρχῆς, ὥς περὶ πολλοῦ
 ποιούμενος ἀπολαβεῖν, ἥδη τοῦ στρατοῦ προκεχωρηκό-
 τος· ἀνέστρεψε πρὸς τὴν πόλιν, ἔχων μεθ' αὐτοῦ τρεῖς 25
 ἢ τέτταρας ἐταίρους. Ἐγκαλίσας δὲ τῶν Νομαντίνων
 τοὺς ἄρχοντας ἤξιον κομίσασθαι ταῖς δέλταις, ὥς μὴ
 παρώσχοι τοῖς ἐχθροῖς διαβολὴν οὐκ ἔχων ἀπολογίσα-
 σθαι περὶ τῶν ὠκονομημένων. Ἡσθέντες οὖν οἱ Νο-
 μαντῖνοι τῇ συντυχίᾳ τῆς χρείας παρεκάλουν αὐτὸν 30
 εἰσελθεῖν εἰς τὴν πόλιν· ὥς δὲ εἰστήκει βουλευόμενος,
 ἔγγυς προσελθόντες ἐνεφύοντο ταῖς χερσὶ καὶ λιπαρεῖς

ἦσαν δεόμενοι μηκέτι νομίζειν αὐτοὺς πολεμίους, ἀλλ' ὥς φίλοις χρῆσθαι καὶ πιστεύειν. Ἔδοξεν οὖν τῷ Τιβερίῳ ταῦτα ποιεῖν, τῶν τε δέλτων περιεχομένων καὶ δεδουκότι παροξύνειν ὥς ἀπιστομένους τοὺς Νομαντίνους. Εἰσελθόντι δὲ εἰς τὴν πόλιν πρῶτον μὲν ἄριστον παρέθισαν, καὶ πᾶσαν ἐποιήσαντο δέησιν ἐμφαγεῖν τι κοινῇ μετ' αὐτῶν καθήμενον· ἔπειτα τὰς δέλτους ἀπέδοσαν, καὶ τῶν ἄλλων ἃ βούλοιο χρημάτων λαβεῖν ἐκέλευον. Ὁ δ' οὐδὲν ἢ τὸν λιβανωτόν, ᾧ πρὸς τὰς δημοσίας ἐχρήτο θυσίας, λαβὼν ἀπῆλθεν ἀσπασάμενος καὶ φιλοφρονηθεὶς τοὺς ἄνδρας.

VII. Ἐπεὶ δὲ εἰς Ῥώμην ἐπανῆλθεν, ἥ μὲν ὅλη πρᾶξις ὥς δεινὴ καὶ καταισχύνουσα τὴν Ῥώμην αἰτίαν εἶχε καὶ κατηγορίαν, οἱ δὲ τῶν στρατιωτῶν οἰκτοὶ καὶ φίλοι μέγα μέρος ὄντες τοῦ δήμου συνέτρεχον πρὸς τὸν Τιβερίον, τὰ μὲν αἰσχροῦ τῶν γεγονότων ἀναφέροντες εἰς τὸν ἄρχοντα, δι' αὐτὸν δὲ σώζεσθαι τοσοῦτους πολέτας φάσκοντες. Οἱ μὲντοι δόσχεράινοντες τὰ παλαιὰ ἐπιβεβημένα μιμεσθαι τοὺς προγόνους ἐκέλευον· καὶ γὰρ ἐκεῖνοι τοὺς ἀγαπησάντας ὑπὸ Σαννιτῶν ἐπεδῆναι στρατηγούς αὐτοὺς τε τοῖς πολεμίοις γυμνοὺς προσέροισαν, καὶ τοὺς ἐφραψαμένους καὶ μετασχόντας τῶν σπονδῶν, οἷον ταμίαι καὶ χιλιάρχους, ὁμοίως προὔβαλον, εἰς ἐκείνους τὴν ἐπιουρίαν καὶ τὴν διάλυσιν τῶν ὁμολογημένων τρέποντες. Ἐνθα δὲ καὶ μάλιστα τὴν πρὸς τὸν Τιβερίον εὐνοίαν καὶ σπουδὴν ἐξέφηεν ὁ δῆμος. Τὸν μὲν γὰρ ὑπατοὶ ἐψηφίσαντο γυμνὸν καὶ δεδωμένον παραδοῦναι τοῖς Νομαντίνοις, τῶν δὲ ἄλλων ἐφείσαντο πάντων διὰ Τιβερίον. Δοκεῖ δὲ καὶ Σαηπίων βοηθῆσαι, μέγιστος ὢν τότε καὶ πλείστον δυνάμενος Ῥωμαίων· ἀλλ' οὐδὲν ἤττον ἐν αἰτίαις ἦν, ὅτι τὸν Μαρκίων οὐ περιέσωσεν, οὐδὲ τὰς σπονδὰς ἐμπεδωθή-

ἡρωδῶν

και τοῖς Νομαντίνοις ἐσπούδασε, δι' ἀνδρὸς οἰκείου καὶ
 φίλου τοῦ Τιβερίου γενομένης. Τὸ δὲ πλεῖστον εἰσεν
 ἐκ φιλοτιμίας καὶ τῶν ἐπαιρούντων τὸν Τιβερίου φίλων
 καὶ σοφιστῶν ἐκρηνέσθαι τὰ τῆς διαφορᾶς. Ἀλλ' αὐτῇ
 γὰρ πρὸς οὐδὲν ἀνήκεστον οὐδὲ φαῦλον ἐξέπεσε. Δοκεῖ
 δ' ἂν μοι μηδαμῶς περιπεσεῖν ὁ Τιβέριος οἷς ἐπαθεν,
 εἰ παρῇν αὐτοῦ τοῖς πολιτεύμασι Σκηπίων ὁ Ἀφρικα-
 νός· νῦν δὲ ἐκείνου περὶ Νομαντίαν οὗτος ἤδη καὶ πο-
 λεμοῦντος ἤπατο τῆς περὶ τοὺς νόμους πολιτείας ἐκ
 τοιαύτης αἰτίας.

10

VIII. Ῥωμαῖοι τῆς τῶν ἀστυργειόνων χώρας ὅσην
 ἀπετέμοντο πολέμῳ, τὴν μὲν ἐπίπρασιν, τὴν δὲ ποι-
 ούμενοι δημοσίαν ἐδίδοσαν νέμεσθαι τοῖς ἀκτήμοσι καὶ
 ἀπόροις τῶν πολιτῶν, ἀποφορὰν οὐ πολλὴν εἰς τὸ δη-
 μόσιον τελοῦσιν. Ἀρξαμένων δὲ τῶν πλουσίων ὑπερ-
 βάλλειν τὰς ἀποφορὰς καὶ τοὺς πένητας ἐξελαυνόντων,
 ἐγράφη νόμος οὐκ ἔων πλέθρα γῆς ἔχειν πλείονα τῶν
 πεντακοσίων. Καὶ βραχὺν μὲν χρόνον ἐπέσχε τὴν πλεο-
 νεξίαν τὸ γράμμα τοῦτο καὶ τοῖς πένησιν ἐβρόθήθη κατὰ
 χώραν μένουσιν ἐπὶ τῶν μεμισθωμένων καὶ νεμομένων
 ἢν ἕκαστος ἐξ ἀρχῆς εἶχε μοτοκν. Ὅστερον δὲ τῶν γει-
 νιώντων πλουσίων ὑποβλήτοις προσώποις μεταφερον-
 των τὰς μισθώσεις εἰς ἑαυτούς, τέλος δὲ φανερώς ἤδη
 δι' ἑαυτῶν τὰ πλεῖστα κατεχόντων, ἐξωσθέντες οἱ πέ-
 νητες οὔτε ταῖς στρατείαις ἐτι προθύμους παρεῖχον
 ἑαυτούς, ἡμέλουν τε παίδων ἀνατροφῆς, ὥστε ταχὺ τὴν
 Ἰταλίαν ἄπασαν ὀλιγανδρίας ἐλευθέρων αἰσθέσθαι, δε-
 σμωτηρίων δὲ βαρβαρικῶν ἐμπεπλησθαι, δι' ὧν ἐγκώρ-
 ρουν οἱ πλούσιοι τὰ χωρία τοὺς πολίτας ἐξελάσαντες.
 Ἐπεχείρησε μὲν οὖν τῇ διορθώσει Γάιος Αἰλίου ὁ Σκη-
 πίωνος ἑταῖρος, ἀντικρουσάντων δὲ τῶν δυνατῶν φο-
 βηθεὶς τὸν θόρυβον καὶ παυσάμενος ἐπεκλήθη σοφός

ἢ φρόνιμος· ἐκάτερον γὰρ ἐδόκει σημαίνειν ὁ σαπίνης. Ὁ Τιβέριος δὲ δῆμαρχος ἀποδειχθεὶς εὐθύς ἐπ' αὐτὴν ὥρμησε τὴν πρᾶξιν, ὥς μὲν οἱ πλείστοι λέγουσι, Διοφάνους τοῦ ῥήτορος καὶ Βλοσσίου τοῦ φιλοσόφου παρορμησάντων αὐτὸν, ὧν ὁ μὲν Διοφάνης φυγὰς ἦν Μιτυληναῖος, ὁ δὲ αὐτόθεν ἐξ Ἰταλίας Κυμαῖος, Ἀντιπάτρου τοῦ Ταρσεὺς γεροντὸς ἐν ἄστει· βουλήθη καὶ τετιμημένος ὑπ' αὐτοῦ προσφωνήσεσι γραμμάτων φιλοσόφων. Ἐνιοὶ δὲ καὶ Κορινθίαν συνεπαιτιῶνται τὴν μητέρα πολλάκις τοὺς υἱοὺς ὀνειδίζουσιν, ὅτι Ῥωμαῖοι Σκηπίωνος αὐτὴν ἐτι πενθεράν, οὐπω δὲ μητέρα Γράγχων προσαγορεύουσιν. Ἄλλοι δὲ Σπόριόν τινα Ποστούμιον αἰτίου γενέσθαι λέγουσιν, ἡλικιώτην τοῦ Τιβερίου καὶ πρὸς δόξαν ἐφάμιλλον αὐτῷ περὶ τὰς συνηγορίας, ὧν, ὥς ἐπανήλθεν ἀπὸ τῆς στρατιᾶς, εὐρῶν πολλὰ τῇ δόξῃ καὶ τῇ δυνάμει παρηλλαχότα καὶ θαυμαζόμενον, ἠθέλησεν, ὥς ἔοικεν, ὑπερβαλέσθαι πολιτεύματος παρὰ τὸν βαβόλον καὶ μεγάλην προσδοκίαν ἔχοντος ἀψάμενος. Ὁ δ' ἀδελφὸς αὐτοῦ Γάιος ἐν τινὶ βιβλίῳ γέγραπεν εἰς Νομαντίαν πορευόμενον διὰ τῆς Τυρρηνίας τὸν Τιβέριον, καὶ τὴν ἐρημίαν τῆς χώρας ὁρῶντα καὶ τοὺς γεωργοῦντας ἢ νέμοντας οἰκέτας ἐπιστάκτους καὶ βαρβάρους, τότε πρῶτον ἐπὶ νοῦν βαλέσθαι τὴν μυρίαν κακῶν ἄρξασαν αὐτοῖς πολιτείαν. Τὴν δὲ πλείστην αὐτὸς ὁ δῆμος ὁρμὴν καὶ φιλοτιμίαν ἐξῆψε, προκαλούμενος διὰ γραμμάτων αὐτὸν ἐν στοαῖς καὶ τοίχοις καὶ μνήμασι καταγραφομένων ἀναλαβεῖν τοῖς πένησι τὴν δημοσίαν χώραν.

IX. Οὐ μὴν ἐφ' αὐτοῦ γε συνέθηκε τὸν νόμον, τοῖς δὲ πρωτεύουσιν ἀρετῇ καὶ δόξῃ τῶν πολιτῶν συμβούλοις χρησάμενος, ὧν καὶ Κράστος ἦν ὁ ἀρχιερεὺς καὶ Μούκιος Σκαιβόλας ὁ νομοδότης ὑπατεύων τότε καὶ

Κλαύδιος Ἀππίος ὁ κηδεστὴς τοῦ Τιβερίου. Καὶ δοκεῖ νόμος εἰς ἀδικίαν καὶ πλεονεξίαν τοσαύτην μηδέποτε πρότερος γραφῆναι καὶ μαλακώτερος. Οὓς γὰρ ἰδεῖ δίκην τῆς ἀπειθείας δοῦναι καὶ μετὰ ζημίας (ἢν παρὰ τοὺς νόμους ἐκαρποῦντο χώραν) ἀφείναι, τοὺτους ἐκέλευσε τιμὴν προσλαμβάνοντας ἐκβαίνειν ὧν ἀδίκως ἐκέκτηντο καὶ παραδέχεσθαι τοὺς βοηθείας δεομένους τῶν πολιτῶν. Ἀλλὰ καί περ οὕτω τῆς ἐπανορθώσεως οὐσης ἐδγνώμονος, ὁ μὲν δῆμος ἡγάπα, παρὲς τὰ γεγενημένα, πεύσασθαι τὸ λοιπὸν ἀδικούμενος, οἱ δὲ πλοῦ- σιοι καὶ κτηματικοὶ πλεονεξία μὲν τὸν νόμον, ὀργὴν δὲ καὶ φιλονεικίαν τὸν νομοθέτην δι' ἐχθρούς ἔχοντας ἐπεχειροῦν ἀποτρέπειν τὸν δῆμον, ὥς γῆς ἀναδασμὸν ἐπι- συγχύσει τῆς πολιτείας εἰσάγοντος τοῦ Τιβερίου καὶ πάντα πράγματα κινούντος. Ἀλλ' οὐδὲν ἐπέβαινον· ὁ γὰρ Τιβερίος πρὸς καλὴν ὑπόθεσιν καὶ δικαίαν ἀγωνιζόμενος λόγῳ καὶ φανλότερα κοσμήσαι δυναμένῳ πράγματα δεινὸς ἦν καὶ ἄμαχος, ὅποτε τοῦ δήμου τῷ βήματι περικεχυμένον κατὰστάς λέγει πρὸς τῶν πενήτων, ὥς τὰ μὲν θηρία τὰ τὴν Ἰταλίαν νεμόμενα καὶ φωλεὸν ἔχει καὶ κοιταλὸν ἐστὶν αὐτῶν ἐκάστῳ καὶ καταδύσεις τοῖς δὲ ὑπὲρ τῆς Ἰταλίας μαχομένοις καὶ ἀποθνήσκουσιν ἄεθος καὶ φωτός, ἄλλου δὲ οὐδενὸς μέτεστιν, ἀλλ' ἄοικοι καὶ ἀνίδρυτοι μετὰ τέκνων πλανῶνται καὶ γυναικῶν, οἱ δὲ αὐτοκράτορες ψεύδονται τοὺς στρατιώτας ἐν ταῖς μάχαις παρακαλοῦντες ὑπὲρ τάφρων καὶ ἱερῶν ἀμύνεσθαι τοὺς πολεμίους· οὐδενὶ γάρ ἐστιν οὐ βωμὸς πατρῶος, οὐκ ἡρώων προγονικὸν τῶν τοσούτων Ῥωμαίων, ἀλλ' ὑπὲρ ἀλλοτριᾶς τρυφῆς καὶ πλούτου πολεμοῦσι καὶ ἀποθνήσκουσι, κύριοι τῆς οἰκουμένης εἶναι λεγόμενοι, μίαν δὲ βῶλον ἰδίαν οὐκ ἔχοντες.

Χ. Τούτους ἀπὸ φρονήματος μεγάλου καὶ πάθους

ἀληθινού τοὺς λόγους κατιόντας εἰς τὸν δῆμον ἐνδο-
 σιῶντα καὶ ^{καὶ ἐνδοσίων} συνδεδεισμένον οὐδεὶς ὑψίστατο τῶν
 ἐναντίων. Ἐάσαντες οὖν τὸ ἀντιλέγειν, ἐπὶ Μάρκον
 Ὀκτάβιον τρέπονται τῶν δημάρχων ἕνα, νεανίαν ἐμ-
 βριδῇ τὸ ἥθος καὶ κόσμιον, ἐταίρον δὲ τοῦ Τιβερίου
 καὶ συγγῆτη. Διὸ τὸ μὲν πρῶτον αἰδουμένους ἐκείνον
 ἀνεδύστο ^{καὶ ἀνεδύστο} πολλῶν δὲ καὶ δυνατῶν θεομένων καὶ λιπα-
 ρούντων ὥσπερ ἐκβιασθεὶς ἀντικαθίστατο τῷ Τιβερίῳ
 καὶ διεκρούετο τὸν νόμον. Ἔστι δὲ τοῦ κωλύοντος ἐν
 τοῖς δημάρχois τὸ κράτος· οὐδὲν γὰρ οἱ πολλοὶ κελευ-
 οντες περαίνουσιν ἐνὸς ἐνισταμένου. Πρὸς τοῦτο παρο-
 ξυνθεὶς ὁ Τιβερίος τὸν μὲν φιλάνθρωπον ἐπανεῖλετο
 νόμον, τὸν δὲ ἡδῶ τε τοῖς πολλοῖς καὶ σφοδρότερον
 ἐπὶ τοὺς ἀδικούντας εἰσέφερεν ἡδὴ κελύων ἐλίστασθαι
 15 τῆς χώρας ἣν ἐκάστηντο παρὰ τοὺς προτέρους νόμους.
 Ἦσαν οὖν ὁμοῦ τι καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἀγῶνες αὐτῷ
 πρὸς τὸν Ὀκτάβιον ἐπὶ τοῦ βήματος, ἐν οἷς (καίπερ ἐξ
 ἡλικίας σπουδῆς καὶ φιλονεικίας ἀντιφρονούντες) οὐδὲν
 εἰπεῖν λέγονται περὶ ἀλλήλων φανῶν, οὐδὲ ῥημα προ-
 20 ποθεῖν ἑατέρου πρὸς τὸν ἕτερον δι' ὀργὴν ἀνεπιτηδεῖον.
 Οὐ γὰρ μόνον ἐν βακχευμασίῳ, ὥς ἔοικεν, ἀλλὰ καὶ ἐν
 φιλοτιμίαις καὶ ὀργαῖς τὸ πρὸν καὶ καλῶς καὶ πεπαι-
 δεῦσθαι σωφρόνας, ἐφιστῆσαι καὶ κατακοσμεῖν τὴν διά-
 νοιαν. Ἐπεὶ δὲ εἶσα τὸν Ὀκτάβιον ἐνεχόμενον τῷ νόμῳ
 25 καὶ κατέχοντα τῆς δημοσίας χώρας θυγῆν, ὁ Τιβερίος,
 ἰδὼς παθεῖν τὴν φιλοφειλίαν, ὑποστάμενος αὐτῷ τὴν
 τιμὴν ἀποδώσειν ἐκ τῶν ἰδίων, καίπερ οὐ λαμπρῶν ὀρ-
 30 γάνων. Οὐκ ἀνασχομένου δὲ τοῦ Ὀκταβίου διαγράμματι
 τὰς ἄλλας ἀρχὰς ἀπάσας ἐκώλυσε χρηματίζειν, ἄλλοι δὲ
 περὶ τοῦ νόμου διενεχθῆ ψήφος· τῷ δὲ τοῦ Κρόνου
 κατὰ σφραγίδας ἰδίαις ἐπέβαλεν, ὅπως οἱ ταμίαι μηδὲν
 35 αὐτοῦ λαμβάνουσιν μηδ' εἰσφέρουσιν, καὶ τοῖς ἀπειθῇ-
 σιν

σαι τῶν στρατηγῶν ζημίαν ἐπεκήρουν, ὥστε πάντας ὑποδείσαντας ἀφείναι τὴν ἐκάστῳ προσήκουσαν οἰκονομίαν. Ἐντεῦθεν οἱ κτηματικοὶ τὰς μὲν ἐσθῆτας μετέβαλον καὶ περιήρσαν οἰκτροὶ καὶ ταπεινοὶ κατὰ τὴν ἔργον, ἐπεβούλευον δὲ τῷ Τιβερίῳ κόρυφα καὶ συνίστασθαι ἐπ' αὐτὸν τοὺς ἀναιρήσοντας, ὥστε κακύνον (οὐδενὸς ἀγνοοῦντος) ὑποζώννυσθαι ξιφίδιον ληστρικόν, ὃ δὲ καλοῦσιν. —

XI. Ἐνστάσης δὲ τῆς ἡμέρας καὶ τὸν δῆμον αὐτοῦ καλοῦντος ἐπὶ τὴν ψῆφον, ἡρπάσθησαν ὑπὸ τῶν πλουσίων αἱ ὑδρίαι καὶ τὰ γινόμενα πολλὴν εἶχε σύγχυσιν. Οὐ μὴν ἀλλὰ, τῶν περὶ Τιβερίον πληθεὶ βιασάμενοι δυναμένων καὶ συστρεφομένων ἐπὶ τοῦτο, Μάλλιος καὶ Φούλβιος, ἄνδρες ὑπατικοί, προσπεισόντες τῷ Τιβερίῳ καὶ χειρῶν ἀπτόμενοι καὶ δακρύοντες ἐδέοντο παύσασθαι. Τοῦ δὲ καὶ τὸ μέλλον ὅσον οὐπω δεινὸν ἦδη συμφοροῦντος καὶ αἰδῶ τῶν ἀνδρῶν πυθομένου, τί κελεύουσι πράττειν αὐτόν, οὐκ ἔφασαν ἀξιόχρεω εἶναι, πρὸς τηλικαύτην συμβουλίαν, ἐπιτρέψαι δὲ τῇ βουλῇ κελεύοντες καὶ θεόμενοι συνέπεισαν. Ὡς δὲ αὐδὲν ἐπέραιεν ἡ βουλὴ συνελθοῦσα διὰ τοὺς πλουσίους ἰσχύοντας ἐν αὐτῇ, τρέπεται πρὸς ἔργον οὐ νόμιμον οὐδὲ ἐπικεκῆς, ἀφελῆσθαι τῆς ἀρχῆς τὸν Ὀκτάβιον, ἀμνηχεῶν/ἀλλως ἐπαγαγεῖν τῷ νομῷ τὴν ψῆφον. Καὶ πρῶτον μὲν ἐδείκτο φανερῶς αὐτοῦ, λόγους τε προσφῶρων φιλανθρωπῶν καὶ χειρῶν ἀπτόμενος, ἐνδοῦναι καὶ χαρίσασθαι τῷ δήμῳ δίκαια μὲν ἀξιοῦντι, μικρὰ δὲ ἀντὶ μεγάλων πόνων καὶ κινδύνων ληφόμενῳ. Διωκόμενον δὲ τοῦ Ὀκταβίου τῇ ἐντεῦξιν ὑπαίπων ὁ Τιβερίος, ὡς οὐκ ἔστιν ἀρχόντας ἐμφοτέροτος καὶ περὶ πραγμάτων μεγάλων ἀπ' ἰσῆς ἐξουσίας διαφερομένους, ἄνευ πολέμου διεξελθεῖν τὸν χρόνον, ἐν ἱαμα τούτου

μόνον ὁρᾶν ἐφη τὸ παύσασθαι τῆς ἀρχῆς τὸν ἕτερον.
 Καὶ περὶ αὐτοῦ ^{ἦν} πρῶτον τὸν Ὀκτάβιον ἐκέλευσε τῷ
 τῷ ^{ἦν} δῆμῳ ψῆφον ἀναδοῦναι· καταβήσεσθαι γὰρ εὐθύς ἰδιώ-
 της γενόμενος, ἂν τοῦτο δόξῃ τοῖς πολλοῖς. Τοῦ δὲ
 5 Ὀκταβίου μὴ θέλοντος αὐτὸς ἐφη περὶ ἐκείνου ψῆφον
 ἀναδῶσκειν, ἂν μὴ μεταγνῶ βουλευσάμενος.

XII. Καὶ τότε μὲν ἐπὶ τούτοις διέλυσε τὴν ἐκκλη-
 σίαν· τῇ δ' ὑστεραίᾳ τοῦ δῆμου συνελθόντος ἀναβὰς
 ἐπὶ τὸ βῆμα πάλιν ἐπειρᾶτο πείθειν τὸν Ὀκτάβιον· ὥς
 10 δὲ ἦν ἀμετάπειστος, εἰσῆνεγκε νόμον ἀφαιρούμενον
 αὐτοῦ τὴν δημαρχίαν, καὶ τοὺς πολλὰς εὐθύς ἐκάλει
 τὴν ψῆφον ἐπιφέροντας. Οὐσῶν δὲ πέντε καὶ τριά-
 κοντα φυλῶν, ὥς αἱ δεκαεπτὰ τὴν ψῆφον ἐπευηνόχει-
 σαν καὶ μίας ἔτι προσγενομένης ἔδει τὸν Ὀκτάβιον
 15 ἰδιώτην γενέσθαι, κελεύσας ἐπισχεῖν αὐτὸς ἐδίει τοῦ
 Ὀκταβίου καὶ περιέβαλεν αὐτὸν ἐν ᾧ τῷ δῆμῳ καὶ
 κατησπάζετο, λιπαρῶν καὶ δεόμενος μὴδ' ἑαυτὸν ἄτιμον
 περιδεῖν γενόμενον μὴτ' ἐκείνῳ βαρέος οὔτω καὶ σκυ-
 θρωποῦ πολινεύματος αἰτίαν προσάψαι. Τούτων τῶν
 20 δεήσεων οὐ παντελῶς ἄτεγκτον οὐδ' ἄτενῃ λέγουσιν
 ἀκροᾶσθαι τὸν Ὀκτάβιον, ἀλλὰ καὶ δακρύων ὑποπίμ-
 πλασθαι τὰ ὄμματα καὶ σιωπᾶν ἐπὶ πολὺν χρόνον. Ὡς
 μέντοι πρὸς τοὺς πλουσίους καὶ τοὺς κτηματικούς συνε-
 στῶτας ἀπέβλεψεν, αἰδεσθεῖς δοκεῖ καὶ φοβηθεῖς τὴν
 25 παρ' ἐκείνοις ἀδοξίαν ὑποστῆναι πᾶν δεινὸν οὐκ ἀγεν-
 νῶς καὶ κελεύσαι πράττειν ὃ βούλεται τὸν Τιβέριον.
 Οὔτω δὴ τοῦ νόμου κυρωθέντος ὁ μὲν Τιβέριος τῶν
 ἀπελευθέρων τινὶ προσέταξεν ἀπὸ τοῦ βήματος ἐλκύσαι
 τὸν Ὀκτάβιον· ἐχρήτο δὲ ὑπηρέταις ἀπελευθέροις ἰδίῳις,
 30 καὶ τοῦτο τὴν ὄψιν οἰκτροτέραν τοῦ Ὀκταβίου παρέσχεν
 ἐλκόμενον πρὸς ὕβριν. Ὁ δὲ δῆμος ἐφώρμησεν αὐτῷ,
 καὶ τῶν πλουσίων συνδραμόντων καὶ διασχόντων τὰς

χειρας, ὁ μὲν Ὀκτάβιος ἐσώθη μόλις ἑξαπαργεῖς καὶ διαφυγὼν τὸν ὄχλον, οἰκέτην δὲ αὐτοῦ πιστὸν ἔμπροσθεν ἐστῶτα καὶ προτεταγμένον ἐξετύφλωσαν, ἄκοντος τοῦ Τιβερίου καὶ πρὸς τὸν θόρυβον, ὡς ἦσθετο τὰ γινόμενα, πολλῇ σπουδῇ καταδραμόντος.

XIII. Ἐκ τούτου κυροῦται μὲν ὁ περὶ τῆς χώρας νόμος, αἰρουῦνται δὲ τρεῖς ἄνδρες ἐπὶ τὴν διάκρισιν καὶ διανομήν, αὐτὸς Τιβέριος καὶ Κλαύδιος Ἀππίος ὁ πενθερὸς καὶ Γάιος Γράγχος ὁ ἀδελφός, οὐ παρὼν οὗτος, ἀλλὰ ὑπὸ Σκηπίωνι πρὸς Νομαντίαν στρατευόμενος. 10 Ταῦτα τοῦ Τιβερίου διαπραξαμένου καθ' ἡσυχίαν μηδενὸς ἐνισταμένου καὶ πρὸς τούτοις δήμερχον ἀντικαταστήσαντος οὐδένα τῶν ἐπιφανῶν, ἀλλὰ Μούκιόν τινα, πελάτην αὐτοῦ, πρὸς πάντα δυσχεραίνοντες οἱ δυνατοὶ καὶ φοβούμενοι τοῦ Τιβερίου τὴν αὔξησιν ἐν τῇ βουλῇ 15 προσηλάκιζον αὐτόν, αἰτουμένῳ μὲν, ὡς ἔθος ἐστίν, ἐκ δημοσίου σκηνὴν, ὅπως ἔχοι διανέμων τὴν χώραν, οὐ δόντες, ἐτέρων ἐπ' ἐλάττωσι χρεῖαις πολλάκις λαβόντων, ἀνάλωμα δὲ εἰς ἐκάστην ἡμέραν ἐννέα ὀβολοὺς τάξαντες, εἰσηγουμένου ταῦτα Ποπλίου Νασικᾶ καὶ 20 δεδοκότος ἑαυτὸν εἰς τὴν πρὸς ἐκεῖνον ἑχθραν ἀφειδῶς· πλείστην γὰρ ἐκέκτητο γῆν δημοσίαν καὶ χαλεπῶς ἔφερεν ἐκβαλεῖν αὐτῆς ἀναγκαζόμενος. Ὁ δὲ δῆμος ἐτιμᾶλλον ἐξεκάετο· καὶ φίλου τινὸς τῷ Τιβερίῳ τελευτήσαντος αἰφνιδίως καὶ σημείων τῷ νεκρῷ μοχθηρῶν 25 ἐπιδραμόντων, βοῶντες ὑπὸ φαρμάκων ἀνῆρῃσθαι τὸν ἄνθρωπον ἐπὶ τὴν ἐκφορὰν συνέδραμον καὶ τὸ λείρος ἦσαντο καὶ θαπτομένῳ παρέστησαν, οὐ φάύλως ὑπονοῆσαι τὴν φαρμακείαν δόξαντες. Ἐρράγη γὰρ ὁ νεκρὸς καὶ διεφθορότων ὑγρῶν πλήθος ἐξέβλυσεν, ὥστε ἀπο- 30 σβέσαι τὴν φλόγα· καὶ φερόντων ἄλλην αὐτῷ οὐκ ἐκάετο πρὶν εἰς ἕτερον τόπον μετακομισθῆναι, καὶ πολλὰ

πραγματευσαμένων μόλις ἤψατο τὸ πῦρ αὐτοῦ. Πρὸς ταῦτα τοὺς πολλοὺς ἐτι μᾶλλον ὁ Τιβέριος παροξύνων μετέβαλε τὴν ἐσθῆτα, καὶ τοὺς παῖδας προκαγαῶν ἐδεῖτο τοῦ δήμου τούτων κήδεσθαι καὶ τῆς μητρὸς, ὥς αὐτὸς ἀπεγνωκὼς ἑαυτόν.

- XIV. Ἐπεὶ δὲ τοῦ Φιλομήτορος Ἀττάλου τελευτήσαντος Εὐδήμιος ὁ Περγαμηνὸς ἀνήνεγκε διαθήκην, ἐν ᾗ κληρονόμος ἐγγράπτο τοῦ βασιλέως ὁ Ῥωμαίων δῆμος, εὐθύς ὁ Τιβέριος δημαγωγῶν εἰσήνεγκε νόμον, ὅπως τὰ βασιλικά χρήματα κομισθέντα τοῖς τὴν χώραν διαλαγχάνουσι τῶν πολιτῶν ὑπάρχουι πρὸς κατασκευὴν καὶ γεωργίας ἀφορμήν. Περὶ δὲ τῶν πόλεων, ὅσαι τῆς Ἀττάλου βασιλείας ἦσαν, οὐδὲν ἔφη τῇ συγκλήτῳ βουλευέσθαι προσήκειν, ἀλλὰ τῷ δήμῳ γνώμην αὐτὸς προ-
 15 θῆσειν. Ἐκ τούτου μάλιστα προσέκρουσε τῇ βουλῇ καὶ⁸⁹ Πομπήιος μὲν ἀναστὰς ἔφη γειννῶν τῷ Τιβερίῳ καὶ διὰ τοῦτο γινώσκειν Εὐδήμιον αὐτῷ τὸν Περγαμηνὸν τῶν βασιλικῶν διάδημα δεδωκότα καὶ πορφύραν, ὥς μέλλουσι βασιλεύειν ἐν Ῥώμῃ, Κόιντος δὲ Μέτελλος
 20 ὠνειδίσεν τὸν Τιβέριον, ὅτι τοῦ μὲν πατρὸς αὐτοῦ τιμηθέντος, ὅσκις ἀναλῶι μετὰ δειπνον οἰκαδε, τὰ φῶτα κατεσβέννυσαν οἱ πολῖται, φοβούμενοι μὴ πορρωτέρῳ τοῦ μετρίου δόξωσιν ἐν συνουσίαις εἶναι καὶ πότοις, τούτῳ δὲ παραφαίνουσι νυκτὸς οἱ θρασυτάτοι
 25 καὶ ἀπορώτατοι τῶν δημοτῶν. Τίτος δ' Ἄννιος, οὐκ ἐπιεικὴς μὲν οὐδὲ σώφρων ἄνθρωπος, ἐν δὲ λόγοις πρὸς τὰς ἐρωτήσεις καὶ τὰς ἀποκρίσεις ἄμαχος εἶναι δοκῶν, εἰς ὀρισμὸν τινα προὐκαλεῖτο τὸν Τιβέριον, ἥ μὴν ἱερὸν ὄντα καὶ ἄσυλον ἐκ τῶν νόμων ἡτιμωκέναι
 30 τὸν συνάρχοντα. Θορυβούντων δὲ πολλῶν ἐκπηδήσας ὁ Τιβέριος τὸν τε δῆμον συνεκάλει καὶ τὸν Ἄννιον ἁχθῆναι κελεύσας ἐβούλετο κατηγορεῖν. Ὁ δὲ καὶ τῷ

λόγῳ καὶ τῇ δόξῃ πολὺν λειπόμενος εἰς τὴν ἑαυτοῦ δει-
νότητα κατεδύετο, καὶ παρεκάλει μικρὰ πρὸ τῶν λόγων
ἀποκρίνασθαι τὸν Τιβέριον. Συγχωροῦντος δὲ ἐρωτᾶν
ἐκείνου καὶ σιωπῆς γενομένης εἶπεν ὁ Ἄννιος, „Ἄν σὺ
μὲν ἀτιμοῦν με βούλῃ καὶ προπηλακίζῃς, ἐγὼ δὲ τινα 5
τῶν σῶν ἐπικαλέσωμαι συναρχόντων, ὁ δὲ ἀναβῇ βοη-
θήσων, σὺ δὲ ὀργισθῇς, ἄρα γε αὐτοῦ τὴν ἀρχὴν ἀφαι-
ρήσῃ;“ Πρὸς ταύτην λέγεται τὴν ἐρώτησιν οὕτω δια-
πορηθῆναι τὸν Τιβέριον, ὥστε πάντων ὄντα καὶ τὸ
λέγειν ἐτοιμώτατον καὶ τὸ θαρρεῖν ἱταμώτατον ἀποσιω- 10
πῆσαι.

XV. Τότε μὲν οὖν διέλυσε τὴν ἐκκλησίαν· αἰσθα-
νόμενος δὲ τῶν πολιτευμάτων τὸ περὶ τὸν Ὀκτάβιον οὐ
τοῖς δυνατοῖς μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς πολλοῖς ἐκπαθέστε- 15
ρον (μέγα γάρ τι καὶ καλὸν ἐδόκει τὸ τῶν δημάρχων
ἄξιωμα μέχρι τῆς ἡμέρας ἐκείνης διατετηρημένον ἀνη-
ρῆσθαι καὶ καθυβρίσθαι), λόγον ἐν τῷ δήμῳ διεξῆλ-
θεν, οὗ μικρὰ παραθέσθαι τῶν ἐπιχειρημάτων οὐκ
ἄτοπον ἦν, ὥστε ὑπονοηθῆναι τὴν πιθανότητα καὶ
πυκνότητα τοῦ ἀνδρός. Ἐφη γὰρ ἰερὸν τὸν δήμαρχον 20
εἶναι καὶ ἄστυλον, ὅτι τῷ δήμῳ καθωσίσταται καὶ τοῦ
δήμου προέστηκεν. Ἄν οὖν μεταβαλλόμενος τὸν δῆμον
ἀδικῇ καὶ τὴν ἰσχὺν κολούῃ καὶ παραιρῇται τὴν ψῆφον,
αὐτὸς ἑαυτὸν ἀπεστέρεγκε τῆς τιμῆς ἐφ' οἷς ἔλαβεν οὐ
ποιῶν· ἐπεὶ καὶ τὸ Καπετώλιον κατασκάπτοντα καὶ τὸ 25
νεώριον ἐμπιπράντα δήμαρχον εἶναι δεήσει. Καὶ ταῦτα
μὲν ποιῶν δήμαρχός ἐστι πονηρός· ἐὰν δὲ καταλύῃ τὸν
δῆμον, οὐ δήμαρχός ἐστι. Πῶς οὖν οὐ δεινόν, εἰ τὸν
μὲν ὑπάτον ὁ δήμαρχος ἄξει, τὸν δὲ δήμαρχον οὐκ ἀφαι-
ρήσεται τὴν ἐξουσίαν ὁ δῆμος, ὅταν αὐτῇ κατὰ τοῦ δε- 30
δωκότος χρῆται; καὶ γὰρ ὑπάτον καὶ δήμαρχον ὁμοίως
δῆμος αἰρεῖται. Καὶ μὴν ἥ γε βασιλεῖα πρὸς τῷ πᾶσαν

ἀρχὴν ἔχειν ἐν ἑαυτῇ συλλαβοῦσα καὶ ταῖς μεγίσταις
 λερουργίαις καθωσίωνται πρὸς τὸ θεῖον· ἀλλὰ Ταρκύ-
 νιον ἐξέβαλεν ἡ πόλις ἀδικοῦντα καὶ δι' ἐνὸς ἀνδρὸς
 ὕβριν ἡ πάτριος ἀρχὴ καὶ κτίσασα τὴν Ῥώμην κατε-
 5 λύθη. Τί δὲ οὕτως ἄγιον ἐν Ῥώμῃ καὶ σεμνόν, ὥς αἱ
 περιέπουσαι παρθένοι καὶ φυλάττουςαι τὸ ἄφθιτον
 πῦρ; ἀλλ' εἰ τις ἂν ἁμάρτη αὐτῶν, ζῶσα κατορούσεται·
 τὸ γὰρ ἄσυλον οὐ φυλάττουςιν ἀσεβοῦσαι εἰς τοὺς
 θεοὺς, ὃ διὰ τοὺς θεοὺς ἔχουσιν. Οὐκ οὐδὲ δῆμαρ-
 10 χος ἀδικῶν δῆμον ἔχειν τὴν διὰ τὸν δῆμον ἀσυλίαν δι-
 καίος ἐστίν· ἥ γὰρ ἰσχύει δυνάμει, ταύτην ἀναιρεῖ. Καὶ
 μὴν εἰ δικαίως ἔλαβε τὴν δημαρχίαν, τῶν πλείστων φυ-
 λῶν ψηφισαμένων, πῶς οὐχὶ καὶ ἀφαιρεθεῖν δικαιοτέ-
 ρον πασῶν ἀποψηφισαμένων; Ἰερὸν δὲ καὶ ἄσυλον
 15 οὐδὲν οὕτως ἐστίν, ὥς τὰ τῶν θεῶν ἀναθήματα· χρη-
 σθαὶ δὲ τούτοις καὶ κινεῖν καὶ μεταφέρειν, ὥς βούλεται,
 τὸν δῆμον οὐδεὶς κεκάλυκεν. Ἐξῆν οὖν αὐτῷ καὶ τὴν
 δημαρχίαν ὡς ἀνάθημα μετενεγκεῖν εἰς ἕτερον. Ὅτι δὲ
 οὐκ ἄσυλον οὐδὲ ἀναφαίρετον ἡ ἀρχή, δῆλόν ἐστι τῷ
 20 πολλάκις ἔχοντας ἀρχὴν τινὰς ἐξόμνυσθαι καὶ παραιτεῖ-
 σθαι δι' αὐτῶν.

XVI. Τοιαῦτα μὲν ἦν τὰ κεφάλαια τῆς τοῦ Τιβε-
 ρίου δικαιολογίας. Ἐπεὶ δὲ συνορῶντες οἱ φίλοι τὰς
 ἀπειλὰς καὶ τὴν σύστασιν ᾤοντο δεῖν ἑτέρας περιέχε-
 25 σθαι δημαρχίας εἰς τὸ μέλλον, αὐτοῖς ἄλλοις νόμοις
 ἀνελάμβανε τὸ πλῆθος, τοῦ τε χρόνου τῶν στρατειῶν
 ἀφαιρῶν, καὶ διδοὺς ἐπικαλεῖσθαι τὸν δῆμον ἀπὸ τῶν
 δικαστῶν καὶ τοῖς κρίνουσι τότε, συγκλητικοῖς οὖσι,
 καταμεινὺς ἐκ τῶν ἱππέων τὸν ἴσον ἀριθμόν, καὶ πάντα
 30 τρόπον ἤδη τῆς βουλῆς τὴν ἰσχὴν κολουῶν πρὸς ὀργὴν
 καὶ φιλονεικίαν μᾶλλον ἢ τὸν τοῦ δικαίου καὶ συμφέ-
 ροντος λογισμόν. Ἐπεὶ δὲ τῆς ψήφου φερομένης ἤσθοντο

τοὺς ἐναντίους κρατοῦντας (οὐ γὰρ παρὴν ἅπας ὁ δῆμος), πρῶτον μὲν εἰς βλασφημίας τραπόμενοι τῶν συναρχόντων εἴλκον τὸν χρόνον· ἔπειτα τὴν ἐκκλησίαν ἀφῆκαν, εἰς τὴν ὑστεραίαν ἀπαντᾶν κελεύσαντες. Καὶ πρῶτον μὲν εἰς τὴν ἀγορὰν καταβὰς ὁ Τιβέριος ἐκέλευε τοὺς ἀνθρώπους ταπεινὸς καὶ δεδακρυμένος, ἔπειτα δεδοικέναι φήσας, μὴ νυκτὸς ἐκκόψωσι τὴν οἰκίαν οἱ ἐχθροὶ καὶ διαφθείρωσιν αὐτόν, οὕτω τοὺς ἀνθρώπους διέθηκεν, ὥστε περὶ τὴν οἰκίαν αὐτοῦ παμπόλους τινὰς ἀλλίσασθαι καὶ διανυκτερεῦσαι παραφυλάτ- 10
τουτας.

XVII. Ἄμα δ' ἡμέρᾳ παρὴν ὁ τὰς ὄρνιθας αἰς διαμαντεύονται κομίζων, καὶ προέβαλλε τροφήν αὐταῖς. Αἱ δ' οὐ προῆλθον, εἰ μὴ μία μόνη, διασεύσαντος εὐμάλα τοῦ ἀνθρώπου τὸ ἀγγεῖον· οὐδὲ αὕτη δὲ τῆς τρο- 15
φῆς ἔθιγεν, ἀλλ' ἐπάρασα τὴν ἀριστερὰν πτέρυγα καὶ παρατείνασα τὸ σκέλος πάλιν εἰς τὸ ἀγγεῖον κατέφυγε. Τοῦτο καὶ τοῦ προτέρου σημείου τὸν Τιβέριον ἀνέμνησεν. Ἦν γὰρ αὐτῷ κράνος, ᾧ πρὸς τὰς μάχας ἐχρῆτο, κεκοσμημένον ἐκπρεπῶς καὶ διάσημον· εἰς τοῦτο κατα- 20
δύντες ὄφεις ἔλαθον ἐντεκόντες ὡά, καὶ ταῦτα ἐξεγλύψαντο. Διὸ καὶ μᾶλλον ὁ Τιβέριος τοῖς περὶ τὰς ὄρνιθας ἐταράττετο. Προῆει δὲ ὁμοῦ, ἄνω τὸν δῆμον ἡθροῖσθαι περὶ τὸ Καπετώλιον πυνθανόμενος· καὶ πρὶν ἐξελθεῖν προσέπταισε πρὸς τὸν οὐδόν, ἰσφοδρῶς οὕτω πληγῆς 25
γενομένης, ὥστε τὸν μὲν ὄνυχά τοῦ μεγάλου δακτύλου φαγῆναι, τὸ δὲ αἷμα διὰ τοῦ ὑποδήματος ἔξω φέρεσθαι. Μικρὸν δὲ αὐτοῦ προελθόντος ὥφθησαν ὑπὲρ κεράμον μαχόμενοι κόρακες ἐν ἀριστερᾷ· καὶ πολλῶν, ὡς εἰκός, ἀνθρώπων παρερχομένων κατ' αὐτόν τὸν Τιβέριον λί- 30
θος ἀπωσθεῖς ὑπὸ θατέρου τῶν κοράκων ἔπεσε παρὰ τὸν πόδα. Τοῦτο καὶ τοὺς θρασυτάτους τῶν περὶ αὐ-

τὸν ἐπέστησεν· ἀλλὰ Βλόσσιος ὁ Κυμαῖος παρὼν αἰσχύνην ἔφη καὶ κατήφειαν [παρ]εῖναι πολλήν, εἰ Τιβέριος, Γράγχου μὲν υἱός, Ἀφρικανοῦ δὲ Σκηπίωνος θυγατρίδους, προστάτης δὲ τοῦ Ῥωμαίων δήμου, κόρακα
 5 δείσας οὐχ ὑπακούσειε τοῖς πολίταις καλοῦσι· τοῦτο μέντοι τὸ αἰσχρὸν οὐκ ἐν γέλῳτι θήσεσθαι τοὺς ἐχθρούς, ἀλλ' ὥς τυραννοῦντος καὶ τρυφῶντος ἤδη καταβοήσεσθαι πρὸς τὸν δῆμον. Ἄμα δὲ καὶ προσέθεον πολλοὶ τῷ Τιβερίῳ παρὰ τῶν ἐν Καπετωλίῳ φίλων, ἐπέλγεσθαι
 10 κελεύοντες, ὥς τῶν ἐκεῖ καλῶς ἐχόντων. Καὶ τὰ γε πρῶτα λαμπρῶς ἀπήντα τῷ Τιβερίῳ, φανέντι μὲν εὐθὺς ἀραμένων βοήν φίλιον, ἀναβαλόντα δὲ προθύμως δεχομένων καὶ περὶ αὐτόν, ὥς μηδεὶς πελάσειεν ἀγνώως, παραταττομένων.

- 15 XVIII. Ἀρξαμένου δὲ πάλιν τοῦ Μουκίου τὰς φυλὰς ἀναγορεύειν, οὐδὲν ἐπεραίνετο τῶν εἰωθότων διὰ
 τὸν ἀπὸ τῶν ἐσχάτων θόρουβον, ὠθουμένων καὶ ὠθού-
 των τοὺς ἐναντίους εἰσβιαζομένους καὶ ἀναμιγνυμένους.
 20 Ἐν δὲ τούτῳ Φούλβιος Φλάκκος ἀπὸ βουλῆς ἀνὴρ εἰς
 20 ἐμφανὲς καταστάς, ὥς οὐκ ἦν φθεγγόμενον ἐφικέσθαι, διεσήμηνε τῇ χειρὶ φράσαι τι βουλόμενον αὐτὸν ἰδίᾳ τῷ Τιβερίῳ. Καὶ κελεύσαντος ἐκείνου διασχεῖν τὸ πλῆθος ἀναβὰς μόλις καὶ προσελθὼν ἀπήγγειλεν, ὅτι τῆς βουλῆς συγκαθεζομένης οἱ πλούσιοι τὸν ὕπατον μὴ πεῖθον-
 25 τες αὐτοὶ διανοοῦνται καθ' αὐτοὺς ἀποκτινύναι τὸν Τιβέριον, πολλοὺς ἐπὶ τοῦτο δούλους καὶ φίλους ὥπλισμένους ἔχοντες.

XIX. Ὡς οὖν ταῦτα τοῖς περὶ αὐτὸν ἐξήγγειλεν ὁ Τιβέριος, οὗτοι μὲν εὐθὺς τὰς τε τηβέννους περιεζών-
 30 νυντο καὶ τὰ τῶν ὑπηρετῶν δόρατα συγκλῶντες, οἷς ἀνείργουσι τὸν ὄχλον, διελάμβανον ὥς ἀμυνόμενοι τοῖς κλάσμασι τοὺς ἐπερχομένους. Τῶν δὲ ἀπωτέρω

θαυμαζόντων τὰ γινόμενα καὶ πυνθανομένων, ὁ Τιβέριος ἤψατο τῇ χειρὶ τῆς κεφαλῆς, ἐνδεικνύμενος τῇ ὄψει τὸν κίνδυνον, ἐπεὶ τῆς φωνῆς οὐκ ἐπήκουον. Οἱ δὲ ἐναντίοι τοῦτο ἰδόντες ἔθρονον πρὸς τὴν βουλὴν ἀπαγγέλλοντες αἰτεῖν διάδημα τὸν Τιβέριον· καὶ τούτου σημεῖον εἶναι τὸ τῆς κεφαλῆς ἐπιθιγγάνειν. Πάντες μὲν οὖν ἐθορυβήθησαν· ὁ δὲ Νασικᾶς ἤξιον τὸν ὕπατον τῇ πόλει βοηθεῖν καὶ καταλύειν τὸν τύραννον. Ἀποκρινάμενου δὲ πρῶτος ἐκείνου βίας μὲν οὐδεμιᾶς ὑπάρξειν οὐδὲ ἀναιρηθεῖν οὐδένα τῶν πολιτῶν ἄκριτον, εἰ μέντοι ψη-¹⁰φίσαιτό τι τῶν παρανόμων ὁ δῆμος ὑπὸ τοῦ Τιβερίου πεισθεὶς ἢ βιασθεὶς, τοῦτο κύριον μὴ φυλάξειν, ἀναπηδήσας ὁ Νασικᾶς „Ἐπεὶ τοίνυν“ ἔφη „προδίδωσιν ὁ ἄρχων τὴν πόλιν, οἱ βουλόμενοι τοῖς νόμοις βοηθεῖν ἀκολουθεῖτε.“ Καὶ ταῦτα λέγων ἅμα καὶ τὸ κράσπεδον¹⁵ τοῦ ἱματίου θέμενος ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἐχώρει πρὸς τὸ Καπετώλιον. Ἐκαστος δὲ τῶν ἐπομένων αὐτῷ τῇ χειρὶ τὴν τήβεννον περιελίξας ἐώθει τοὺς ἐμποδῶν, οὐθενὸς ἐνισταμένου πρὸς τὸ ἀξίωμα τῶν ἀνδρῶν, ἀλλὰ φερόντων καὶ πατούντων ἀλλήλους. Οἱ μὲν οὖν περὶ αὐ-²⁰τοὺς ῥόπαλα καὶ σκυτάλας ἐκόμιζον ὀλοομένη· αὐτοὶ δὲ τῶν δίφρων καταγρυμμένων ὑπὸ τοῦ φεύγοντος ὄχλου τὰ κλάσματα καὶ τοὺς πόδας λαμβάνοντες ἀνέβαινον ἐπὶ τὸν Τιβέριον ἅμα παίοντες τοὺς προτεταγμένους. Καὶ τούτων μὲν ἦν τροπὴ καὶ φόνος· αὐτοῦ δὲ τοῦ Τιβερίου²⁵ φεύγοντος ἀντελάβετό τις τῶν ἱματίων. Ὁ δὲ τὴν τήβεννον ἄφεις καὶ φεύγων ἐν τοῖς χιτῶσιν ἐσφάλη καὶ κατηνέχθη περὶ τινος τῶν πρὸ αὐτοῦ πεπιτωκότας. Ἀνιστάμενον δὲ αὐτὸν ὁ μὲν ἐμφανῶς καὶ πρῶτος εἰς τὴν κεφαλὴν πατάξας ποδὶ δίφρον Πόπλιος ἦν Σατυρήτος³⁰ εἰς τῶν συναρχόντων· τῆς δὲ δευτέρας ἀντεποιεῖτο πληγῆς Λεύκιος Ροῦφος, ὡς ἐπὶ καλῶς τιμὴν σεμνυνόμενος.

Τῶν δὲ ἄλλων ἀπέθανον ὑπὲρ τριακοσίους ξύλοις καὶ λίθοις συγκοπέντες, σιδήρῳ δὲ οὐδεὶς.

- XX. Ταύτην πρώτην ἱστοροῦσιν ἐν Ῥώμῃ στάσει, ἀφ' οὗ τὸ βασιλεύεσθαι κατέλυσαν, αἵματι καὶ φόνῳ
 5 πολιτῶν διακριθῆναι· τὰς δὲ ἄλλας οὔτε μικρὰς οὔτε περὶ μικρῶν γενομένας ἀνθυπεκόντες ἀλλήλοις, φόβῳ μὲν οἱ δυνατοὶ τῶν πολλῶν, αἰδούμενοι δὲ τὴν βουλήν ὁ δῆμος, ἔπανον. Ἐδόκει δὲ καὶ τότε μὴ χαλεπῶς ἐν ἐνδοῦναι παρηγορηθεὶς ὁ Τιβέριος, ἐτι δὲ ῥᾶον εἶξαι
 10 δόξα φόνου καὶ τραυμάτων ἐπιούσιν· οὐ γὰρ πλείονες ἢ τρισχίλιοι περὶ αὐτὸν ἦσαν. Ἀλλ' εἰκεν ὀργῇ τῶν πλουσίων καὶ μίσει πλέον ἢ δι' ἧς ἐσκήπτοντο προφάσεις ἢ σύστασις ἐπ' αὐτὸν γενέσθαι· καὶ τούτου μέγα τεκμήριον ὥμῳ καὶ παρανόμῳ ὑβρισθεὶς ὁ νεκρός.
 15 Οὐ γὰρ ἐπέτρεψαν ἀνελέσθαι τὸ σῶμα τῷ ἀδελφῷ θεο-⁸⁴ μένῳ καὶ θάψαι νυκτός, ἀλλὰ μετὰ τῶν ἄλλων νεκρῶν εἰς τὸν ποταμὸν ἔρριψαν. Καὶ τοῦτο πέρας οὐκ ἦν, ἀλλὰ καὶ τῶν φίλων αὐτοῦ τοὺς μὲν ἐξεκρήννυον ἀκρίτους, τοὺς δὲ συλλαμβάνοντες ἀπεκτείνονσαν· ἐν οἷς καὶ Διο-
 20 φάνης ὁ ῥήτωρ ἀπώλετο. Γάρον δὲ τινα Βίλλιον εἰς ἀγροῖον καθειρῶντες καὶ συνεμβάλλοντες ἐχίδνας καὶ δράκοντας οὕτω διέφθειραν. Ὁ δὲ Κυμαῖος Βλόσσιος ἀνήχθη μὲν ἐπὶ τοὺς ὑπάτους, ἐρωτώμενος δὲ περὶ τῶν γεγονότων ὁμολογεῖ πεποιτημέναι πάντα Τιβερίου κε-
 25 λεύοντος. Εἰπόντος δὲ τοῦ Νασικᾶ πρὸς αὐτόν „Τί οὖν, εἰ σε Τιβέριος ἐκέλευσεν ἐμπρῆσαι τὸ Καπετώλιον;“ τὸ μὲν πρῶτον ἀντέλεγεν, ὥς οὐκ ἂν τοῦτο Τιβερίου κελεύσαντος· πολλάκις δὲ καὶ πολλῶν τὸ αὐτὸ πυνθανομένων „Ἀλλ' ἐκείνου γε προστάσσοντος“ ἔφη
 30 „καὶ μοι τοῦτο πράξαι καλῶς εἶχεν· οὐ γὰρ ἂν Τιβέριος τοῦτο προσέταξεν, εἰ μὴ τῷ δήμῳ συνέφερον.“ Οὗτος μὲν οὖν διαφυγῶν ὕστερον ὄχλητο πρὸς Ἀριστόνικον εἰς

Ἀσίαν καὶ τῶν ἐκείνου πραγμάτων διαφθαρέντων ἑαυ-
τὸν ἀνέλεν.

XXI. Ἡ δὲ βουλὴ θεραπεύουσα τὸν δῆμον ἐκ τῶν
παρόντων οὔτε πρὸς τὴν διανομὴν ἐτι τῆς χώρας ἤναι-
τιοῦτο, καὶ ἀντὶ τοῦ Τιβερίου προὔθηκε τοῖς πολλοῖς 5
ὀριστὴν ἐλέσθαι. Λαβόντες δὲ τὰς ψήφους εἵλοντο Πό-
πλιον Κράσσον, οἰκτερον ὄντα Γράγχῳ· θυγάτηρ γὰρ
αὐτοῦ Λικιννία Γάτρῳ Γράγχῳ συνώκει. Καίτοι Νέπως
ὁ Κορνήλιός φησιν οὐ Κράσσου, Βρούτου δὲ τοῦ θριαμ-
βεύσαντος ἀπὸ Αὐσιτανῶν θυγατέρα γῆμαι Γάτρῳ· ἀλλὰ 10
οἱ πλείους ὥς ἡμεῖς γράφομεν ἱστοροῦσιν. Ἐπεὶ δὲ χα-
λεπῶς μὲν ὁ δῆμος εἶχε τῷ θανάτῳ τοῦ Τιβερίου καὶ
φανερὸς ἦν ἀμύνης περιμένων καιρὸν, ἤδη δὲ καὶ δίκαι
τῷ Νασικᾷ προανεσεύοντο, δείσασα περὶ τοῦ ἀνδρὸς ἡ
βουλὴ ψηφίζεται μηδὲν δεομένη πέμπειν αὐτὸν εἰς 15
Ἀσίαν. Οὐ γὰρ ἀπεκρύπτοντο κατὰ τὰς ἀπαντήσεις
οἱ ἄνθρωποι τὴν δυσμένειαν, ἀλλ' ἐξηγριάζοντο καὶ
κατεβόων, ὅπου προστύχοιεν, ἐναγῇ καὶ τύραννον καὶ
μεμιαγκότα φόνῳ σώματος ἀσύλου καὶ λεροῦ τὸ ἀγριώ-
τατον καὶ φρικωδέστατον ἐν τῇ πόλει τῶν λερῶν ἀπο- 20
καλοῦντες. Οὕτω μὲν ὑπεξῆλθε τῆς Ἰταλίας ὁ Νασικᾶς,
καίπερ ἐνδεδεμένος ταῖς μεγίσταις λερουργίαις· ἦν γὰρ
ὁ μέγιστος καὶ πρῶτος τῶν λερέων. Ἐξω δὲ ἀλύων καὶ
πλανώμενος ἀδόξως οὐ μετὰ πολὺν χρόνον κατέστρεψε
περὶ Πέργαμον. Οὐδεὶς δὲ θαυμάζειν, εἰ Νασικᾶν με- 25
μίσηκεν οὕτως ὁ δῆμος, ὅπου καὶ Σκηπίων ὁ Ἀφρι-
κανός, οὗ δοκοῦσι Ρωμαῖοι μηδένα δικαιοτέρον μηδὲ
μᾶλλον ἀγαπῆσαι, παρὰ μικρὸν ἤλθεν ἐκπεσεῖν καὶ
στέρεσθαι τῆς πρὸς τὸν δῆμον εὐνοίας, ὅτι πρῶτον μὲν
ἐν Νομαντίᾳ τὴν τελευταίην τοῦ Τιβερίου πυθόμενος 30
ἀνεφώνησεν ἐκ τῶν Ὀμηρικῶν

ὥς ἀπόλοιτο καὶ ἄλλος, ὃ τις τοιαυτὰ γε ῥέξοι.

ἔπειτα τῶν περὶ Γάϊον καὶ Φούλβιον αὐτοῦ δι' ἐκκλη-
σίας πυνθανομένων, τί φρονοῖη περὶ τῆς Τιβερίου τε-
λευτῆς, οὐκ ἀρεσκομένην τοῖς ὑπ' ἐκείνου πεπολιτευ-
μένοις ἀποκρισὼν ἔδωκεν. Ἐκ τούτου γὰρ ὁ μὲν δῆμος
5 αὐτέκρουσεν αὐτῷ λέγοντι, μηδέπω τοῦτο ποιήσας πρό-
τερον, αὐτὸς δὲ τὸν δῆμον εἰπεῖν κακῶς προήχθη.
Περὶ μὲν τούτων ἐν τῷ Σκηπίωνος βίῳ τὰ καθ' ἕκαστα
γέγραπται.

10

[Γ. Γ Ρ Α Γ Χ Ο Σ.]

- 15 I. Γάιος δὲ Γράρχος ἐν ἀρχῇ μὲν ἢ δεδιώς τοὺς
ἐχθροὺς ἢ φθόνον συνάγων ἐπ' αὐτοὺς ὑπεξέστη τε τῆς
ἀγορᾶς καὶ καθ' ἑαυτὸν ἡσυχίαν ἔχων διέτριβεν, ὥς
ἂν τις ἐν τε τῷ παρόντι ταπεινὰ πράττων καὶ τὸ λοιπὸν
οὕτως ἀπραγμόνως βιωσόμενος, ὥστε καὶ λόγον τισὶ 83^α
20 καθ' αὐτοῦ παρασχεῖν, ὥς δυσχεραίνοντος καὶ προβε-
βλημένου τὴν τοῦ Τιβερίου πολιτείαν. Ἦν δὲ καὶ
μειράμιον παντάπασιν· ἐννέα γὰρ ἐνιαυτοῖς ἐλείπετο
τᾷδελεφροῦ καθ' ἡλικίαν, ἐκεῖνος δὲ οὕτω τριάκοντα
γεγονώς ἀπέθανεν. Ἐπεὶ δὲ προϊόντος τοῦ χρόνου τὸν
25 τε τρόπον ἡσυχῇ διέφαινε ἀργίας καὶ μαλακίας καὶ
πότων καὶ χρηματισμῶν ἀλλότριον ὄντα, καὶ τὸν λόγον
ὥσπερ ὠκύπτερα κατασκευαζόμενος ἐπὶ τὴν πολιτείαν
δῆλος ἦν οὐκ ἡρεμήσων, δίκην τέ τιμι τῶν φίλων φεύ-
γonti Βεττίῳ συνειπών, τοῦ δῆμον συνενθουσιῶντος
30 ὑφ' ἡδονῆς καὶ βακχεύοντος περὶ αὐτόν, ἀπέδειξε τοὺς
ἄλλους φήτορας παίδων μηδὲν διαφέροντας, εἰς φόβον
αὐτῶν οἱ δυνατοὶ καθίσταντο, καὶ πολὺς ἦν ἐν αὐτοῖς

λόγος, ὥς οὐκ εἰσέουσιν ἐπὶ δημαρχίαν τὸν Γάτον προ-
 ελθεῖν. Συντυγχάνει δὲ ἀπὸ ταῦτομάτου λαχεῖν αὐτὸν
 εἰς Σαρδῶ ταμίαν Ὁρέστη τῷ ὑπάτῳ· καὶ τοῦτο τοῖς
 μὲν ἐχθροῖς καθ' ἡδονὴν ἐρεγόνει, τὸν δὲ Γάτον οὐκ
 ἐλύπησεν. Ἄτε γὰρ ὦν πολεμικὸς καὶ χεῖρον οὐδὲν πρὸς
 5 στρατείας ἡσκημένος ἢ δίκας, ἔτι δὲ τὴν πολιτείαν καὶ
 τὸ βῆμα φρίττων, ἀντέχειν δὲ καλοῦντι τῷ δήμῳ καὶ
 τοῖς φίλοις οὐ δυνάμενος, παντάπασι τὴν ἀποδημίαν
 ἐκείνην ἡγάπησε. Καίτοι κρατεῖ δόξα πολλὴ τοῦτον
 ἄκρατον γενέσθαι δημαγωγὸν καὶ πολὺ τοῦ Τιβερίου 10
 λαμπρότερον πρὸς τὴν ἀπὸ τῶν ὄχλων δόξαν. Οὐκ ἔχει
 δὲ οὕτω τὸ ἀληθές· ἀλλ' εἰσὶν ὑπ' ἀνάγκης τινὸς μάλ-
 λον οὗτος ἢ προαιρέσεως ἐμπεσεῖν εἰς τὴν πολιτείαν.
 Ἰστορεῖ δὲ καὶ Κικέρων ὁ ῥήτωρ, ὡς ἄρα φεύγοντι πα-
 σαν ἀρχὴν τῷ Γάτῳ καὶ μεθ' ἡσυχίας ἡσημένῳ ξῆν ὁ 15
 ἀδελφὸς ὄναρ φανείς καὶ προσαγορεύσας „Τί δήτα“
 φαίη „Γάτε, βραδύνεις; Οὐκ ἔστιν ἀπόδρασις, ἀλλ' εἰς
 μὲν ἡμῖν ἀμφοτέροις βίος, εἰς δὲ θάνατος ὑπὲρ τοῦ
 δήμου πολιτευομένων πέπρωται.“

II. Γενόμενος οὖν ὁ Γάτος ἐν Σαρδόνι πᾶσαν ἀρε- 20
 τῆς ἀπόδειξιν ἐδίδου, καὶ πολὺ πάντων διέφερε τῶν
 νέων ἐν τοῖς πρὸς τοὺς πολεμίους ἀγῶσι καὶ ἐν τοῖς
 πρὸς τοὺς ὑπηκόους δικαίοις καὶ ἐν τῇ πρὸς τὸν στρα-
 τηγὸν εὐνοίᾳ καὶ τιμῇ, σωφροσύνη δὲ καὶ λιτότητι καὶ
 φιλοπονίᾳ παρήλλαττε καὶ τοὺς πρεσβυτέρους. Ἰσχυ- 25
 ροῦ δὲ καὶ νοσώδους ἅμα χειμῶνος ἐν Σαρδόνι γενομέ-
 νου καὶ τοῦ στρατηγοῦ τὰς πόλεις ἐσθῆτα τοῖς στρα-
 τιώταις αἰτοῦντος, ἐπεμψαν εἰς Ῥώμην παραιτούμενοι.
 Δεξαμένης δὲ τῆς βουλῆς τὴν παραίτησιν αὐτῶν καὶ
 τὸν στρατηγὸν ἄλλοθεν ἀμφιέζειν τοὺς στρατιώτας κα- 30
 λευούσης, ἀποροῦντος δὲ ἐκείνου καὶ τῶν στρατιωτῶν
 κακοπαθούντων, ἐπελθὼν τὰς πόλεις ὁ Γάτος αὐτοὺς

ἀφ' ἐαυτῶν ἐποίησεν ἐσθῆτα πέμψαι καὶ βοηθῆσαι τοῖς
 Ῥωμαίοις. Ταῦτα πάλιν εἰς Ῥώμην ἀπαγγελλόμενα καὶ
 δοκοῦντα δημαγωγίας προάγωνες εἶναι διετάραττε τὴν
 βουλὴν. Καὶ πρῶτον μὲν ἐκ Λιβύης παρὰ Μικέψα τοῦ
 5 βασιλέως πρέσβεις παραγενομένους καὶ λέγοντας, ὡς ὁ
 βασιλεὺς χάριτι Γαίου Γράγχου πέμψειν εἰς Σαρδόνα
 σῖτον τῷ στρατηγῷ, δυσχεραίνοντες ἐξέβαλον· ἔπειτα
 δόγμα ποιοῦνται τοῖς μὲν στρατιώταις διαδοχὴν ἀποστα-
 λῆναι, τὸν δὲ Ὀρέστην ἐπιμένειν, ὡς δὴ καὶ τοῦ Γαίου
 10 διὰ τὴν ἀρχὴν παραμενοῦντος. Ὁ δὲ τούτων αὐτῷ
 προσπεσόντων εὐθύς ἐξέπλευσε πρὸς ὀργήν, καὶ φα-
 νεῖς ἐν Ῥώμῃ παρ' ἐλπίδας οὐ μόνον ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν
 αἰτίαν εἶχεν, ἀλλὰ καὶ τοῖς πολλοῖς ἀλλόκοτον εἰδόκει
 τὸ ταμίαν ὄντα προαποστήναι τοῦ ἄρχοντος. Οὐ μὴν
 15 ἀλλὰ κατηγορίας αὐτῷ γενομένης ἐπὶ τῶν τιμητῶν, αἰ-
 τησάμενος λόγον οὕτω μετέστησε τὰς γνώμας τῶν ἀκου-
 σάντων, ὡς ἀπελθεῖν ἡδικῆσθαι τὰ μέγιστα δόξας.
 Ἔστρατεῦσθαι μὲν γὰρ ἔφη δώδεκα ἔτη, τῶν ἄλλων δέκα
 20 στρατενομένων ἐν ἀνάγκαις, ταμιεύων δὲ τῷ στρατηγῷ
 παραμεμενηκέναι τριετίαν, τοῦ νόμου μετ' ἐνιαυτὸν ἐπ-
 αυελθεῖν διδόντος· μόνος δὲ τῶν στρατευσαμένων πλη-
 ρες τὸ βαλάντιον εἰσενηνοχῶς κενὸν ἐξενηνοχέαι, τοὺς
 δὲ ἄλλους ἐκπιόντας ὃν εἰσήμεγκαν οἶνον ἀργυρίου καὶ
 χρυσίου μεστοὺς δεῦρο τοὺς ἀμφορεῖς ἤκειν κομίζοντας.
 25 III. Ἐκ τούτου πάλιν ἄλλας αἰτίας αὐτῷ καὶ δίκας
 ἐπῆγον ὡς τοὺς συμμάχους ἀφιστάντι καὶ κεκοινωνη-
 κότε τῆς περὶ Φρέγελλαν ἐνδειχθείσης συνωμοσίας. Ὁ
 δὲ πᾶσαν ὑποψίαν ἀπολυσάμενος καὶ φανεῖς καθαρὸς
 εὐθύς ἐπὶ δημαρχίαν αἰρησεν, τῶν μὲν γνωρίμων ἀν-
 30 δρῶν ὁμαλῶς ἀπάντων ἐναντιουμένων πρὸς αὐτόν,
 ὄχλου δὲ τοσούτου συρρέοντος εἰς τὴν πόλιν ἐκ τῆς Ἰτα-
 λίας καὶ συναρχαιρεσιάζοντος, ὡς πολλοῖς μὲν οἰκήσεις

ἐπιλιπεῖν, τοῦ δὲ πεδίου μὴ δεξαμένου τὸ πλῆθος ἀπὸ
 τῶν τεταῶν καὶ τῶν κεράμων τὰς φωνὰς συνηγεῖν. Το-
 σοῦτον δ' οὖν ἐξεβιάσαντο τὸν δῆμον οἱ δυνατοὶ καὶ
 τῆς ἐλπίδος τοῦ Γαῖου καθείλον, ὅσον οὐχ, ὥς προσ-
 εδόκησε, πρῶτον, ἀλλὰ τέταρτον ἀναγορευθῆναι. Πα-
 ραλαβὼν δὲ τὴν ἀρχὴν εὐθύς ἦν ἀπάντων πρῶτος,
 ἰσχύων τε τῷ λέγειν, ὥς ἄλλος οὐδεὶς, καὶ τοῦ πάθους
 αὐτῷ παρηρησίαν πολλὴν διδόντος ἀνακλειομένου τὸν
 ἀδελφόν. Ἐνταῦθα γὰρ ἐξ ἀπάσης προφάσεως περιῆγε
 τὸν δῆμον, ἀναμιμνήσκων τῶν γεγονότων καὶ παρατι-
 θείς τὰ τῶν προγόνων, ὥς ἐκεῖνοι μὲν καὶ Φαλίσκοις
 ἐπολέμησαν ὑπὲρ Γενυκίου τινὸς δημάρχου λοιδορη-
 θέντος, καὶ Γαῖου Βετουρίου θάνατον κατέγνωσαν, ὅτι
 δημάρχῳ πορευομένῳ δι' ἀγορᾶς οὐχ ὑπεξέστη μόνος·
 „Τμῶν δὲ ὀρώντων“ ἔφη „Τιβέριον ξύλοις συνέκοπτον 15
 οὗτοι, καὶ διὰ μέσης τῆς πόλεως ἐσύρετο νεκρὸς ἐκ Κα-
 πετωλίου ζιγησόμενος εἰς τὸν ποταμόν· οἱ δὲ ἀλίσκό-
 μενοι τῶν φίλων ἀπέθνησκον ἄκριτοι. Καίτοι πάτριόν
 ἐστὶν ἡμῖν, εἴ τις ἔχων δίκην θανατικὴν μὴ ὑπακούει,
 τούτου πρὸς τὰς θύρας ἔωθεν ἐλθόντα σαλπικτὴν 20
 ἀνακαλεῖσθαι τῇ σάλπιγγι, καὶ μὴ πρότερον ἐπιφέρειν
 ψῆφον αὐτῷ τοὺς δικαστάς. Οὕτως εὐλαβεῖς καὶ περ-
 λαγμένοι περὶ τὰς κρίσεις ἦσαν.“

IV. Τοιούτοις λόγοις προαναδείξας τὸν δῆμον (ἦν
 δὲ καὶ μεγαλοφρονότατος καὶ ῥωμαλειώτερος ἐν τῷ λέ- 25
 γειν) δύο νόμους εἰσέφερε, τὸν μὲν, εἴ τις ἀρχοντας
 ἀφηρητο τὴν ἀρχὴν ὁ δῆμος, οὐκ ἔωντα τούτῳ δευτέρως
 ἀρχῆς μετουσίαν εἶναι· τὸν δέ, εἴ τις ἀρχὸν ἄκριτον
 ἐκκεκηρύχοι πολίτην, κατ' ὑποῦ διδόντα κρίσιν τῷ
 δήμῳ. Τούτων τῶν νόμων ἄντικρυς ὁ μὲν Μάρκον Ὁκ- 30
 τάβιον ἡτίμου τὸν ὑπὸ Τιβερίου τῆς δημαρχίας ἐκπε-
 σόντα, τῷ δ' ἐνείχετο Ποπίλλιος· οὗτος γὰρ στρατηγῶν

τοὺς τοῦ Τιβερίου φίλους ἐξεκήρυξε. Καὶ Ποπίλλιος
 μὲν οὐχ ὑποστάς τὴν κρίσιν ἐφυγεν ἐξ Ἰταλίας· τὸν δὲ
 ἕτερον νόμον Γάιος αὐτὸς ἐπαυείλετο, φήσας τῇ μητρὶ
 Κορνηλίᾳ δεηθεῖσθαι χαρίζεσθαι τὸν Ὀκτάβιον. Καὶ ὁ
 5 δῆμος ἠγάσθη καὶ συνεχώρησε τιμῶν τὴν Κορνηλίαν
 οὐδὲν ἥττον ἀπὸ τῶν παίδων ἢ τοῦ πατρός, ἧς γε καὶ
 χαλκῆν εἰκόνα στήσας ὕστερον ἐπέγραψε Κορνηλίαν
 μητέρα Γράγχων. Ἀπομνημονεύεται δὲ καὶ τοῦ Γαίου
 πολλὰ ῥητορικῶς καὶ ἀγοραίως ὑπὲρ αὐτῆς εἰρημένα
 10 πρὸς τινὰ τῶν ἐχθρῶν· „Σὺ γάρ“ ἔφη „Κορνηλίαν
 λαιδορεῖς τὴν Τιβερίου τεκοῦσαν;“ Ἐπεὶ δὲ διαβεβλη-
 μένος ἦν εἰς μαλακίαν ὁ λαιδορηθεὶς· „Τίνα δέ“ εἶπεν
 „ἔχων παρρησίαν συγκρίνεις Κορνηλίᾳ σεαντόν;“ Ἐτε-
 κες γὰρ ὡς ἐκείνη; Καὶ μὴν πάντες ἴσασι Ῥωμαῖοι
 15 πλείω χρόνον ἐκείνην ἀπ’ ἀνδρὸς οὔσαν ἢ σὲ τὸν ἄν-
 δρα.“ Τοιαύτη μὲν ἡ πικρία τῶν λόγων ἦν αὐτοῦ, καὶ
 πολλὰ λαβεῖν ἐκ τῶν γεγραμμένων ἐστὶν ὅμοια.

V. Τῶν δὲ νόμων, οὓς εἰσέφερε τῷ δήμῳ χαρίζο-
 831
 μένος καὶ καταλύων τὴν σύγκλητον, ὁ μὲν ἦν κληρου-
 20 χικὸς ἅμα νέμων τοῖς πένησι τὴν δημοσίαν, ὁ δὲ στρα-
 τιωτικὸς ἐσθιῆτά τε κελεύων δημοσίᾳ χορηγεῖσθαι καὶ
 μηδὲν εἰς τοῦτο τῆς μισθοφορᾶς ὑφαιρεῖσθαι τῶν στρα-
 τευομένων, καὶ νεώτερον ἐτῶν ἑπτακαίδεκα μὴ καταλέ-
 γεσθαι στρατιωτῆν· ὁ δὲ συμμαχικὸς ἰσοψήφους ποιῶν
 25 τοῖς πόλλιταις τοὺς Ἰταλιώτας, ὁ δὲ σιτικὸς ἐπευωνίζων
 τοῖς πένησι τὴν ἀγοράν, ὁ δὲ δικαστικὸς, ᾧ τὸ πλείστον
 ἀπέκοψε τῆς τῶν συγκλητικῶν δυνάμεως. Μόνοι γὰρ
 ἐκρίνουσας τὰς δίκας, καὶ διὰ τοῦτο φοβεροὶ τῷ τε δήμῳ
 καὶ τοῖς ἱππεῦσιν ἦσαν, ὁ δὲ τριακοσίους τῶν ἱππέων
 30 προσκατέλεξεν αὐτοῖς οὗσι τριακοσίοις, καὶ τὰς κρίσεις
 κοινὰς τῶν ἑξακοσίων ἐποίησε. Τοῦτον τὸν νόμον εἰσ-
 φέρων τὰ τε ἄλλα λέγεται σπουδάσαι διαφερόντως, καὶ

τῶν πρὸ αὐτοῦ πάντων δημαγωγῶν πρὸς τὴν σύγκλητον ἀφορώντων καὶ τὸ καλούμενον κομίτιον, πρῶτος τότε στραφεὶς ἔξω πρὸς τὴν ἀγορὰν δημηγορῆσαι, καὶ τὸ λοιπὸν οὕτω ποιεῖν ἔξ ἐκείνου, μικρᾷ παρεγκλίσει καὶ μεταθέσει σχήματος μέγα πρᾶγμα κινήσας καὶ μετανεγκῶν τρόπον τινὰ τὴν πολιτείαν ἐκ τῆς ἀριστοκρατίας εἰς τὴν δημοκρατίαν, ὥς τῶν πολλῶν δέον, οὐ τῆς βουλῆς, στοχάζεσθαι τοὺς λέγοντας.

VI. Ἐπεὶ δὲ οὐ μόνον ἐδέξατο τὸν νόμον τοῦτον ὁ δῆμος, ἀλλὰ καὶ κείνῳ τοὺς κρίνοντας ἐκ τῶν ἱππέων 10 ἔδωκε καταλέξει, μοναρχικὴ τις ἰσχὺς ἐρεγγύει περὶ αὐτόν, ὥστε καὶ τὴν σύγκλητον ἀνέχεσθαι συμβουλευόντος αὐτοῦ. Συνεβούλευε δὲ αἰετὶ τῶν ἐκείνῃ πρεπόντων εἰσηγούμενος· οἷον ἦν καὶ τὸ περὶ τοῦ σίτου δόγμα μετριώτατον καὶ κάλλιστον, ὃν ἔπεμψε μὲν ἔξ 15 Ἰβηρίας Φάβιος ἀντιστράτηγος, ἐκεῖνος δ' ἔπεισε τὴν βουλὴν ἀποδομένην τὸν σῖτον ἀναπέμψαι ταῖς πόλεσι τὸ ἀργύριον καὶ προσεπαιτιάσασθαι τὸν Φάβιον ὥς ἐπαχθῇ καὶ ἀφόρητον ποιοῦντα τὴν ἀρχὴν τοῖς ἀνθρώποις· ἐφ' ᾧ μεγάλην ἔσχε δόξαν μετὰ εὐνοίας ἐν ταῖς 20 ἐπαρχίαις. Ἐγραψε δὲ καὶ πόλεις ἀποικίδας ἐκπέμπεσθαι καὶ τὰς ὁδοὺς ποιεῖσθαι καὶ κατασκευάζεσθαι σιτοβόλια, τούτοις ἅπασιν πραττομένοις αὐτὸν ἄρχοντα καὶ διοικητὴν ἐφιστὰς καὶ πρὸς οὐδὲν ἀποτρυνόμενος τῶν τοσούτων καὶ τηλικούτων, ἀλλὰ καὶ θαυμαστῶ 25 τάχει καὶ πόνῳ τῶν γινομένων ὥς μόνον ἕκαστον ἔξερταζόμενος, ὥστε καὶ τοὺς πάνυ μισοῦντας αὐτὸν καὶ δεδοικότες ἐκπλήττεσθαι τὸ διὰ πάντων ἀνύσιμον καὶ τελεσιουργόν. Οἱ δὲ πολλοὶ καὶ τὴν ὄψιν αὐτὴν ἐθαύμαζον, ἐξηγητὴν ὁρῶντες αὐτοῦ πλῆθος ἐργολάβων, 30 τεχνιτῶν, πρεσβευτῶν, ἀρχόντων, στρατιωτῶν, φιλόλογων, οἷς πᾶσιν ἐντυγχάνων μετὰ εὐκολίας καὶ τῷ

σεμνὸν ἐν τῷ φιλανθρωπῷ διαφυλάττων καὶ νέμων αὐ-
τοῦ τὸ ἀρμόττον οἰκείως ἐκάστῳ χαλεποὺς ἀπεδείκνυε
συκοφάντας τοὺς φοβεροὺς αὐτὸν ἢ φορτικὸν ὅλως ἢ
βίαιον ἀποκαλοῦντας. Οὕτω δεινότερος ἦν ἐν ταῖς ὁμι-
5 λίαις καὶ ταῖς πράξεσιν ἢ τοῖς ἀπὸ τοῦ βήματος λόγοις
δημαγωγός.

VII. Ἐσπούδασε δὲ μάλιστα περὶ τὴν ὁδοποιίαν, τῆς
τε χρείας ἅμα καὶ τοῦ πρὸς χάριν καὶ κάλλος ἐπιπελη-
θεῖς. Εὐθδεῖται γὰρ ἤγοντο διὰ τῶν χωρίων ἀτρεμεῖς,
10 καὶ τὸ μὲν ἐστόρνυτο πέτρα ξεστῇ, τὸ δὲ ἄμμου χώμασι
νακτῆς ἐπυκνούτο. Πιμπλαμένων δὲ τῶν κοίλων καὶ
ζευγνυμένων γεφύραις ὅσα χεῖμαρροι διέκοπτον ἢ φά-
ραγγες, ὕψος τε τῶν ἐκατέρωθεν ἴσων καὶ παράλληλον
λαμβάνονταν, ὁμαλὴν καὶ καλὴν ὅψιν εἶχε δι' ὅλου τὸ 83⁸
15 ἔργον. Πρὸς δὲ τούτοις διαμετρήσας κατὰ μίλιον ὁδὸν
πᾶσαν (τὸ δὲ μίλιον ὀκτὼ σταδίων ὀλίγον ἀποδεί) κί-
νας λιθίνους σημεῖα τοῦ μέτρου κατέστησεν. Ἄλλους δὲ
λίθους ἐλάττον ἀπέχοντας ἀλλήλων ἐκατέρωθεν τῆς
ὁδοῦ διέθηκεν, ὥς εἴη ῥαδίως τοῖς ἵππους ἔχουσιν ἐπι-
20 βαίνειν ἀπ' αὐτῶν ἀναβολέως μὴ δεομένοις.

VIII. Ἐπὶ τούτοις τοῦ δήμου μεγαλύνοντος αὐτὸν
καὶ πᾶν ὁτιοῦν ἐτοίμως ἔχοντος ἐνδείκνυσθαι πρὸς εὖ-
νοιαν, ἔφη ποτὲ δημηγορῶν αὐτὸς αἰτήσιν χάριν, ἣν
λαβὼν μὲν ἀντὶ παντὸς ἔξειν, εἰ δὲ ἀποτύχοι, μηδὲν
25 ἐκείνοις μεμψιμοιρήσειν. Τοῦτο φηθὲν ἔδοξεν αἰτησις
ὑπατείας εἶναι, καὶ προσδοκίαν πᾶσιν ὥς ἅμα μὲν ὑπα-
τεῖαν, ἅμα δὲ δημαρχίαν μετιῶν παρέσχεν. Ἐνστάτων
δὲ τῶν ὑπατικῶν ἀρχαιρεσιῶν καὶ μετεώρων ὄντων
ἀπάντων ὥφθη Γάϊον Φάννιον κατάρων εἰς τὸ πεδῖον
30 καὶ συναρχαιρεσιάζων ἐκείνῳ μετὰ τῶν φίλων. Τοῦτο
δοπὴν ἤνεγκε τῷ Φαννίῳ μεγάλην. Κακείνος μὲν ὑπα-
τος, Γάϊος δὲ δημαρχος ἀπεδείχθη τὸ δεύτερον, οὐ παρ-

αγγέλλων οὐδὲ μετιών, ἀλλὰ τοῦ δήμου σπουδάσαντος. Ἐπεὶ δὲ εἶδρα τὴν μὲν σύγκλητον ἐχθρὰν ἄντικρυς, ἀμβλὺν δὲ τῇ πρὸς αὐτὸν εὐνοίᾳ τὸν Φάννιον, αὐθις ἐτέροις νόμοις ἀπηρτήσατο τὸ πλῆθος, ἀποικίας μὲν εἰς Τάραντα καὶ Καπύην πέμπεσθαι γράφων, καλῶν δὲ ἐπὶ 5 κοινῶν πολιτείᾳ τοὺς Λατίνους. Ἡ δὲ βουλὴ δεῖσασα, μὴ παντάπασιν ἄμαχος γένηται, καινὴν καὶ ἀσυνήθη πείραν ἐπῆγε τοῖς πολλοῖς ἀποτροπῆς, ἀντιδημαγωγούσα καὶ χαριζομένη παρὰ τὸ βέλτιστον. Ἦν γὰρ εἰς τῶν τοῦ Γαίου συναρχόντων Λίβιος Δρουῖσος, ἀνὴρ οὔτε γερο- 10 νῶς τινος Ῥωμαίων οὔτε τεθραμμένος χεῖρον, ἤθει δὲ καὶ λόγῳ καὶ πλούτῳ τοῖς μάλιστα τιμωμένοις καὶ δυναμένοις ἀπὸ τούτων ἐνάμιλλος. Ἐπὶ τοῦτον οὖν οἱ γνωριμώτατοι τρέπονται, καὶ παρεχάλουν αὐτὸν ἄψασθαι τοῦ Γαίου καὶ μετ' αὐτῶν ἐπὶ τὸν ἄνδρα συστήναι, 15 μὴ βιαζόμενον μηδὲ ἀντικρούοντα τοῖς πολλοῖς, ἀλλὰ πρὸς ἡδονὴν ἄρχοντα καὶ χαριζόμενον ὑπὲρ ὧν καὶ ἀπεχθάνεσθαι καλῶς εἶχεν.

IX. Ἐπιδούς οὖν ὁ Λίβιος εἰς ταῦτα τῇ βουλῇ τὴν ἑαυτοῦ δημαρχίαν νόμους ἔγραψεν οὔτε τῶν καλῶν τι- 20 νος οὔτε τῶν λυσιτελῶν ἐχομένους, ἀλλὰ ἐν μόνον, ὑπερβαλέσθαι τὸν Γαίον ἡδονῇ καὶ χάριτι τῶν πολλῶν, ὥσπερ ἐν κωμῳδίᾳ, σπεύδων καὶ διαμιλλώμενος. Ὡς καὶ καταφανεστάτην ἐποίησεν ἑαυτὴν ἢ σύγκλητος οὐ 25 δυσχεραίνουσιν τοῖς τοῦ Γαίου πολιτεύμασιν, ἀλλὰ αὐτὸν ἐκεῖνον ἀνελεῖν ἢ ταπεινῶσαι παντάπασιν βουλευμένην. Τὸν μὲν γὰρ ἀποικίας δύο γράψαντα καὶ τοὺς χαριστάτους τῶν πολιτῶν εἰσάγοντα δημοσκοπεῖν ἤτι- 30 ῶντο, Λιβίῳ δὲ δώδεκα κατοικίζοντι καὶ τρισχιλίους εἰς ἑκάστην ἀποστέλλοντι τῶν ἀπόρων συνελαμβάνοντο. Κάκεινῳ μὲν, ὅτι χώραν διένειμε τοῖς πένησι προστά- 35 ξας ἑκάστῳ τελεῖν ἀποφορὰν εἰς τὸ δημόσιον, ὥς κολα-
PLUT. VII. IV. 13

κεύοντι τοὺς πολλοὺς ἀπηχθάνοντο, Αἰβίος δὲ καὶ τὴν ἀποφορὰν ταύτην τῶν νειμαμένων ἀφαιρῶν ἤρσκειν αὐτοῖς. Ἔτι δὲ ὁ μὲν τοῖς Λατίνοις ἰσοψηφίαν διδοὺς ἐλύπει, τοῦ δὲ, ὅπως μὴδὲ ἐπὶ στρατείᾳ ἐξῇ τινα Λα-
 5 τίνων ῥάβδοις αἰκίσασθαι, γράψαντος ἐβοήθουν τῷ νόμῳ. Καὶ μέντοι καὶ αὐτὸς ὁ Αἰβίος ἀεὶ δημηγορῶν ἔλεγεν, ὥς γράφοι ταῦτα τῇ βουλῇ δοκοῦντα κηδομένη τῶν πολλῶν· ὁ δὲ καὶ μόνον ἀπὸ τῶν πολιτευμάτων αὐτοῦ χρήσιμον ὑπῆρχεν. Ἡμερώτερον γὰρ ἔσχε πρὸς
 10 τὴν βουλὴν ὁ δῆμος· καὶ τοὺς γνωριμωτάτους αὐτοῦ πρότερον ὑπορωμένους καὶ μισοῦντος ἐξέλυσε καὶ κατε-
 πράυνε τὴν μνησικακίαν καὶ χαλεπότητα ταύτην ὁ Αἰ- 839
 βίος, ὥς ἐκ τῆς ἐκείνων ὁρμώμενος γνώμης ἐπὶ τὸ δη-
 μαγωγεῖν καὶ χαρίζεσθαι τοῖς πολλοῖς.

- 15 Χ. Μερίστη δὲ τῷ Δρούσῳ πίστις εὐνόας πρὸς τὸν δῆμον ἐγένετο καὶ δικαιοσύνης τὸ μῆδεν αὐτῷ μὴδ' ὑπὲρ ἑαυτοῦ φαίνεσθαι γράφοντα. Καὶ γὰρ οἰκιστὰς ἐτίθους ἐξέπεμπε τῶν πόλεων καὶ διοικήσεσι χρημάτων οὐ προσ-
 ῆει, τοῦ Γαίου τὰ πλεῖστα καὶ μέγιστα τῶν τοιούτων
 20 αὐτῷ προστιθέντος. Ἐπεὶ δὲ Ῥουβρίου τῶν συναρχόν-
 των ἐνὸς οἰκίσεσθαι Καρχηδόνα γράψαντος ἀνηρημένην ὑπὸ Σκηπίωνος, κλήρω λαχὼν ὁ Γάιος ἐξέπλευσεν εἰς
 Αἰβύνην ἐπὶ τὸν κατοικισμόν, ἔτι μᾶλλον ἐπιβὰς ὁ Δρού-
 σος ἀπόντος αὐτοῦ τὸν δῆμον ὑπελάμβανε καὶ προσ-
 25 ἤγετο, μάλιστα ταῖς κατὰ τοῦ Φουλβίου διαβολαῖς. Ὁ
 δὲ Φούλβιος οὗτος ἦν τοῦ Γαίου φίλος καὶ συναρχων
 ἐπὶ τὴν διανομὴν τῆς χώρας ἡρημένος· ἦν δὲ θορυβώ-
 δης καὶ μισούμενος μὲν ὑπὸ τῆς βουλῆς ἄντικρυς, ὑπο-
 πτὸς δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις, ὥς τὰ συμμαχικὰ διακινῶν καὶ
 30 παροξύνων κρύφα τοὺς Ἰταλιώτας πρὸς ἀπόστασιν. Οἷς
 ἀναποδεκτῶς καὶ ἀνελέγκτως λεγομένοις αὐτὸς προσε-
 τίθει πίστιν ὁ Φούλβιος οὐχ ὑπαικυνούσης οὐδὲ εἰρημι-

κῆς ὧν προαιρέσεως. Τοῦτο μάλιστα κατέλυε τὸν Γάλον ἀπολαύοντα τοῦ μίσους. Καὶ ὅτε Σκηπίων ὁ Ἀφρिका-
νὸς ἐξ οὐδενὸς αἰτίου προφανοῦς ἐτελεύτησε καὶ σημειά-
τινα τῷ νεκρῷ πληγῶν καὶ βίας ἐπίδραμεν ἔδοξεν, ὥς
ἐν τοῖς περὶ ἐκείνου γέγραπται, τὸ μὲν πλείστον ἐπὶ τὸν 5
Φούλβιον ἦλθε τῆς διαβολῆς, ἐχθρὸν ὄντα καὶ τὴν ἡμέ-
ραν ἐκείνην ἐπὶ τοῦ βήματος τῷ Σκηπίωνι λελοιδορη-
μένον, ἥψατο δὲ καὶ τοῦ Γαίου ὑπόνοια. Καὶ δεινὸν
οὕτως ἔργον ἐπ' ἀνδρὶ τῷ πρώτῳ καὶ μεγίστῳ Ῥωμαίων
τολμηθῆν οὐκ ἔτυχε δίκης οὐδὲ εἰς ἔλεγχον προῆλθεν· 10
ἐνέστησαν γὰρ οἱ πολλοὶ καὶ κατέλυσαν τὴν κρίσιν ὑπὲρ
τοῦ Γαίου φοβηθέντες, μὴ περιπετῆς τῇ αἰτίᾳ τοῦ φό-
νου ζητουμένου γένηται. Ταῦτα μὲν οὖν ἐγγράφει πρό-
τερον.

XI. Ἐν δὲ τῇ Λιβύῃ περὶ τὸν τῆς Καρχηδόνας κα- 15
τοικισμὸν, ἣν ὁ Γάλος Ἰουνωνίαν, ὅπερ ἐστὶν Ἡραίαν,
ὠνόμασε, πολλὰ κωλύματα γενέσθαι παρὰ τοῦ δαιμο-
νίου λέγουσιν. Ἡ τε γὰρ πρώτη σημαία, πνεύματος
ἀφαρπάζοντος αὐτήν, τοῦ δὲ φέροντος ἐγκρατῶς ἀντε-
χομένου, συνετρίβη, καὶ τὰ λεγὰ τοῖς βωμοῖς ἐπικεί- 20
μενα διεσκέδασεν ἀνέμον θυέλλα καὶ διέρριψεν ὑπὲρ
τοὺς ὄρους τῆς γεγεννημένης ὑπογραφῆς, αὐτοὺς δὲ τοὺς
ὄρους ἀνέσπασαν ἐπελθόντες λύκοι καὶ μακρὰν ὥχοντο
φέροντες. Οὐ μὲν ἀλλὰ πάντα συντάξας καὶ διακοσμή-
σας ὁ Γάλος ἡμέρας ἑβδομήκοντα ταῖς πάσαις ἐπανῆλθεν 25
εἰς Ῥώμην, πιέζεσθαι τὸν Φούλβιον ὑπὸ τοῦ Δρούσου
πυνθανόμενος καὶ τῶν πραγμάτων τῆς αὐτοῦ παρου-
σίας δεομένων. Λεύκιος γὰρ Ὀπίμιος, ἀνὴρ ὀλιγαρχι-
κὸς καὶ δυνατὸς ἐν τῇ βουλῇ, πρότερον μὲν ἐξέπεσεν
ὑπατεῖαν παραγγέλλων, τοῦ Γαίου τὸν Φάνιον προ- 30
αγαρόντος, ἐκείνον δὲ καταρχαιρεσιάσαντος· τότε δὲ
πολλῶν βοηθούτων ἐπίδοξος ἦν ὑπατεύσειν, ὑπατεύων

δὲ καταλύσειν τὸν Γάϊον, ἥδη τρόπον τινὰ τῆς δυνά-
μειος αὐτοῦ μαραινομένης καὶ τοῦ δήμου μεστοῦ γεγο-
νότος τῶν τοιούτων πολιτευμάτων διὰ τὸ πολλοὺς τοὺς
πρὸς χάριν δημαγωγοῦντας εἶναι καὶ τὴν βουλὴν ὑπεί-
5 κειν ἐκούσαν.

XII. Ἐπανελθὼν δὲ πρῶτον μὲν ἐκ τοῦ Παλατίου
μετώκησεν εἰς τὸν ὑπὸ τὴν ἀγορὰν τόπον ὡς δημοτικώ-
τερον, ὅπου πλείστους τῶν ταπεινῶν καὶ πενήτων συν-
έβαινεν οἰκεῖν· ἔπειτα τῶν νόμων ἐξέθηκε τοὺς λοιποὺς
10 ὡς ἐπάξων τὴν ψῆφον αὐτοῖς. Ὀχλου δὲ πανταχόθεν
αὐτῷ συνιόντος ἔπεισεν ἡ βουλὴ τὸν ὑπάτον Φάννιον
ἐκβαλεῖν τοὺς ἄλλους πλὴν Ῥωμαίων ἅπαντας. Γενο- 840
μένου δὲ κηρύγματος ἀήθους καὶ ἄλλοκότου, μηδένα
τῶν συμμάχων μηδὲ τῶν φίλων ἐν Ῥώμῃ φανῆναι περὶ
15 τὰς ἡμέρας ἐκεῖνας, ἀντεξέθηκεν ὁ Γάϊος διάγραμμα
κατηγορῶν τοῦ ὑπάτου, καὶ τοῖς συμμάχοις, ἂν μένωσι,
βοηθήσειν ἐπαγγελλόμενος. Οὐ μὴν ἐβοήθησεν, ἀλλὰ
ὁρῶν ἕνα τῶν ξένων αὐτοῦ καὶ συνήθων ἐλκόμενον ὑπὸ
τῶν ὑπηρετῶν τῶν τοῦ Φαννίου, παρήλθε καὶ οὐ προσ-
20 ἤμυνεν, εἴτε τὴν ἰσχὺν ἐπιλείπουσαν ἤδη δεδιὼς ἐλέγ-
χειν, εἴτε μὴ βουλόμενος, ὡς ἔλεγεν, ἀψιμαχίας αὐτὸς
καὶ συμπλοκῆς ἀρχὰς ζητοῦσι τοῖς ἐχθροῖς παρασχεῖν.
Συνέτυχε δὲ αὐτῷ καὶ πρὸς τοὺς συνάρχοντας ἐν ὁρῇ
γενέσθαι διὰ τοιαύτην αἰτίαν. Ἐμελλεν ὁ δῆμος θεᾶσθαι
25 μονομάχους ἐν ἀγορᾷ, καὶ τῶν ἀρχόντων οἱ πλείστοι
θεωρητήρια κύκλῳ κατασκευάσαντες ἐξεμίσθουν. Ταῦτα
ὁ Γάϊος ἐκέλευεν αὐτοὺς καθαιρεῖν, ὅπως οἱ πένητες
ἐκ τῶν τόπων ἐκείνων ἀμισθὶ θεάσασθαι δύνωνται.
Μηδενὸς δὲ προσέχοντος ἀναμείνας τὴν πρὸ τῆς θεᾶς
30 νύκτα καὶ τῶν τεχνιτῶν ὅσους εἶχεν ἐργολάβους ὑφ'
ἑαυτῷ παραλαβὼν, τὰ θεωρητήρια καθείλε καὶ τῷ δήμῳ
σχολάζοντα μεθ' ἡμέραν ἀπέδειξε τὸν τόπον· ἐφ' ᾧ τοῖς

μὲν πολλοῖς ἀνὴρ ἔδοξεν εἶναι, τοὺς δὲ συνάρχοντας
ὥς ἰταμὸς καὶ βίαιος ἐλύπησεν. Ἐκ τούτου καὶ τὴν τρι-
την ἔδοξε δημαρχίαν ἀφηρῆσθαι, ψήφων μὲν αὐτῷ
πλείστων γενομένων, ἀδίκως δὲ καὶ κακούργως τῶν
συναρχόντων ποιησαμένων τὴν ἀναγόμευσιν καὶ ἀνά- 5
δειξιν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἀμφισβήτησιν εἶχεν. Ἦνεγκα
δὲ οὐ μετρίως ἀποτυχῶν, καὶ πρὸς γε τοὺς ἐχθροὺς
ἐπεγγελαῶντας αὐτῷ λέγεται θρασύτερον τοῦ δέοντος
εἶπειν, ὡς Σαρδόμιον γέλωτα γελαῶσιν, οὐ γινώσκον-
τες, ὅσον αὐτοῖς σκότος ἐκ τῶν αὐτοῦ περικέχνται πο- 10
λιτευμάτων.

XIII. Ἐπεὶ δὲ καὶ τὸν Ὀπίμιον καταστήσαντες ὕπα-
τον τῶν νόμων πολλοὺς διέγραφον καὶ τὴν Καρχηδόνος
ἐκίνουν διάταξιν, ἐρεθίζοντες τὸν Γάϊον, ὡς ἂν αἰτίαν
ὀργῆς παρασχῶν ἀναιρεθείη, τὸν μὲν πρῶτον χρόνον 15
ἐκαρτέρει, τῶν δὲ φίλων καὶ μάλιστα τοῦ Φουλβίου
παροξύνοντος ὥρμησε πάλιν συνάγειν τοὺς ἀντιταξομέ-
νους πρὸς τὸν ὕπατον. Ἐνταῦθα καὶ τὴν μητέρα λέ-
γουσιν αὐτῷ συστασιάζειν, μισθομένην ἀπὸ τῆς ξένης
κρύφα καὶ πέμπουσιν εἰς Ῥώμην ἄνδρας, ὡς δὴ θερι- 20
στάς· ταῦτα γὰρ ἐν τοῖς ἐπιστολίοις αὐτῆς ἡμιγμένα
γεγράφθαι πρὸς τὸν υἱόν. Ἄλλοι δὲ καὶ πάνυ τῆς
Κορινθίας δυσχεραίνουσης ταῦτα πράττεισθαι λέγουσιν.
Ἡ δ' οὖν ἐμελλον ἡμέρα τοὺς νόμους λύσειν οἱ περὶ
τὸν Ὀπίμιον, κατεῖληπτο μὲν ὑπὸ ἀμφοτέρων ξωθέν 25
εὐθὺς τὸ Καπετώλιον, θύσαντος δὲ τοῦ ὑπάτου τῶν
ὑπηρετῶν τις αὐτοῦ Κόλντος Ἀντύλλιος διαφέρων ἐτέ-
ρωσε τὰ σπλάγχνα πρὸς τοὺς περὶ τὸν Φούλβιον εἶπε·
„Δότε τόπον ἀγαθοῖς, κακοὶ πολῖται.“ Τινὲς δὲ φασιν
ἅμα τῇ φωνῇ ταύτῃ καὶ τὸν βραχίονα γυμνὸν οἶον ἐφ' 30
ὑβρεὶ σχηματίζοντα παρενεγκεῖν. Ἀποθνήσκει γοῦν
εὐθὺς ὁ Ἀντύλλιος ἐκεῖ μεγάλους γραφεῖς κεντούμε-

νος, ἐπ' αὐτῷ τούτῳ πεποιῆσθαι λεγομένοις. Καὶ τὸ μὲν
 πληθος διαταράχθη πρὸς τὸν νόμον, ἐναντία δὲ τοὺς
 ἡγεμόνας ἔσχε διάθεσις. Ὁ μὲν γὰρ Γάτος ἤχθετο καὶ
 κακῶς ἔλεγε τοὺς περὶ αὐτὸν ὡς αἰτίαν δεομένοις πά-
 5 λαι καθ' ἑαυτῶν τοῖς ἐχθροῖς δεδωκότας, ὁ δὲ Ὀπίμιος
 ὥσπερ ἐνδόσιμον λαβὼν ἐπῆρτο καὶ παρῴξυνε τὸν δῆ-
 μον ἐπὶ τὴν ἄμυναν.

XIV. Καὶ τότε μὲν ὄμβρου γενομένου διελύθησαν
 ἅμα δὲ ἡμέρᾳ τὴν μὲν βουλὴν ὁ ὕπατος συναγαγὼν ἐν-
 10 δον ἐχρημάτιζεν, ἕτεροι δὲ τὸ τοῦ Ἀντυλλίου σῶμα
 γυμνὸν ἐπὶ κλίνης προθέμενοι δι' ἀγορᾶς παρὰ τὸ βου-
 λευτήριον ἐπίτηδες παρεκόμιζον, οἰμωγῇ χρώμενοι καὶ
 θρήνῳ, γιγνώσκοντος μὲν τοῦ Ὀπιμίου τὰ πραττόμενα, 841
 προσποιουμένου δὲ θαυμάζειν, ὥστε καὶ τοὺς βουλευ-
 15 τὰς προελθεῖν. Κατατεθείσης δὲ τῆς κλίνης εἰς μέσον
 οἱ μὲν ἐσχετλίαζον ὡς ἐπὶ δεινῷ καὶ μεγάλῳ πάθει, τοῖς
 δὲ πολλοῖς ἐπῆει μισεῖν καὶ προβάλλεσθαι τοὺς ὀλιγαρ-
 χικοὺς, ὡς Τιβέριον μὲν Γράγχον ἐν Καπετωλίῳ φο-
 νεύσαντες αὐτοὶ δῆμαρχον ὄντα καὶ τὸν νεκρὸν προσ-
 20 ἐξέβαλον, ὁ δ' ὑπηρέτης Ἀντύλλιος, οὐ δίκαια μὲν
 ἴσως πεπονθώς, τὴν δὲ πλείστην αἰτίαν εἰς τὸ παθεῖν
 αὐτῷ παρασχών, ἐν ἀγορᾷ πρόκειται καὶ περιόστηκεν
 ἡ Ῥωμαίων βουλὴ θρηνοῦσα καὶ συνεκκομίζουσα μι-
 σθωτὸν ἄνθρωπον ἐπὶ τῷ τὸν ἐτι λειπόμενον ἀνελεῖν
 25 τῶν τοῦ δήμου κηδομένων. Ἐκ τούτου πάλιν εἰς τὸ
 βουλευτήριον ἀπελθόντες ἐψηφίσαντο καὶ προσέταξαν
 Ὀπιμίῳ τῷ ὑπάτῳ σῴζειν τὴν πόλιν, ὅπως δύναίτο, καὶ
 καταλύειν τοὺς τυράννους. Ἐκείνον δὲ προειπόντος
 ἐπὶ τὰ ὄπλα χωρεῖν τοὺς συγκλητικούς, καὶ τῶν ἱππέων
 30 ἐκάστῳ παράγγελμα δόντος ἄγειν ἕσθαι οἰκέτας δύο
 καθωπλισμένους, ὁ μὲν Φούλβιος ἀντιπαρεσκευάζετο
 καὶ συνῆγεν ὄχλον, ὁ δὲ Γάτος ἐκ τῆς ἀγορᾶς ἀπερχό-

μενος ἔσται κατὰ τὸν τοῦ πατρὸς ἀνδριάντα, καὶ πολὺν χρόνον ἐμβλέψας εἰς αὐτὸν οὐδὲν ἐφθέγγεατο, δακρύσας δὲ καὶ στενάξας ἀπῆει. Τοῦτο πολλοῖς τῶν ἰδόντων οἰκτεῖραι τὸν Γάϊον ἐπῆλθε· καὶ κακίσαντες αὐτοὺς ὡς ἐγκαταλείποντες τὸν ἄνδρα καὶ προδιδόντες ἤκου ἐπὶ τὴν οἰκίαν καὶ παρενυκτέρευον ἐπὶ τῶν θυρῶν, οὐχ ὁμοίως τοῖς τὸν Φούλβιον φυλάττουσιν. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ ἐν κρότοις καὶ ἀλαλαγμοῖς πίνοντες καὶ θρασυνόμενοι διετέλεσαν, αὐτοῦ τοῦ Φουλβίου πρώτου μεθυσκομένου καὶ πολλὰ φορτικῶς παρ' ἡλικίαν φθισσάμενου καὶ πράττοντος· οἱ δὲ περὶ τὸν Γάϊον ὡς ἐπὶ συμφορᾷ κοινῇ τῆς πατρίδος ἡσυχίαν ἄγοντες καὶ περισκοπούμενοι τὸ μέλλον ἐν μέρει φυλάττοντες καὶ ἀναπανόμενοι διῆγον.

XV. Ἄμα δὲ ἡμέρᾳ τὸν μὲν Φούλβιον ἐκ τοῦ πότου καθεύδοντα μόλις ἐπεγείραντες ὠπλίζοντο τοῖς περὶ τὴν οἰκίαν αὐτοῦ λαφύροις, ἃ Γαλάτας νευικηκῶς, ὅτε ὑπάτευεν, εἰλήφει, καὶ μετὰ πολλῆς ἀπειλῆς καὶ κραυγῆς ἐχώρουν καταληψόμενοι τὸν Ἀβεντίνον λόφον. Ὁ δὲ Γάϊος ὀπλίσασθαι μὲν οὐκ ἠθέλησεν, ἀλλ' ὥσπερ εἰς ἀγορὰν ἐν τηβένῳ προΐει μικρὸν ὑπεξωσμένος ἐργχειρίδιον, ἐξιόντι δὲ αὐτῷ περὶ τὰς θύρας ἡ γυνὴ προσπεσούσα καὶ περιπτύξασα τῶν χειρῶν τῇ μὲν αὐτὸν ἐκείνον, τῇ δὲ τὸ παιδίον „Οὐκ ἐπὶ τὸ βῆμά σε“ εἶπεν „ὦ Γάϊε, προπέμπω δῆμαρχον, ὡς πρότερον, καὶ νομοθέτην, οὐδ' ἐπὶ πόλεμον ἐνδοξον, ἵνα μοι καὶ παθῶν τι τῶν κοινῶν ἀπολίπης τιμώμενον γούν πένθος, ἀλλὰ τοῖς Τιβερίου φονεῦσιν ὑποβάλλεις ἑαυτὸν, ἄνοπλον μὲν καλῶς, ἵνα πάθῃς τι μᾶλλον ἢ θράσους, πρὸς οὐδὲν δὲ τοῖς κοινοῖς ὄφελος ἀπολεῖ. Κεκράτηκεν ἤδη τὰ χεῖρῶν βία καὶ σιδήρῳ τὰς δίκας πράττουσιν. Εἰ περὶ Νομαντίαν ὁ σὸς ἀδελφὸς ἔπεσεν, ὑπόσπονδος αὖ ἡμῖν ἀπε-

δόθη νεκρός· νῦν δὲ ἴσως ἀγὰρ ποταμοῦ τινος ἢ θαλάττης ἱκέτις ἔσομαι φῆναι ποτε τὸ σὸν σῶμα φρουρούμενον. Τί γὰρ ἢ νόμοις ἔτι πιστὸν ἢ θεοῖς μετὰ τὸν Τιβερίου φόνου;“ Τοιαῦτα τῆς Λικιννίας ὀδυρομένης, 5 ἄτρεμα τὰς περιβολὰς ἀπολυσάμενος αὐτῆς ὁ Γάιος ἐχώρει σιωπῇ μετὰ τῶν φίλων. Ἡ δὲ τοῦ ἱματίου λαβέσθαι γλιχομένη καταρρύνεισα πρὸς τοῦθ' αὖτος ἔκειτο πολὺν χρόνον ἄναυδος, μέχρι οὗ λιποθυμήσασαν αὐτὴν οἱ θεράποντες ἀράμενοι πρὸς Κράσσου ᾤχοντο τὸν ἀδελφὸν κομίζοντες.

XVI. Ὁ δὲ Φούλβιος, ὡς ἐγένοντο πάντες ἀθροοί, πεισθεὶς ὑπὸ τοῦ Γαίου πέμπει τῶν υἱῶν τὸν νεώτερον ἔχοντα κηρύκειον εἰς ἀγοράν. Ἦν δὲ κάλλιστος ὁ νεα- 842 νίσκος ὀφθῆναι· καὶ τότε καταστάς κοσμίως καὶ μετ' αἰδοῦς δεδακρυμένος ἐποιήσατο συμβατικὸν λόγον πρὸς τὸν ὕπατον καὶ τὴν σύγκλητον. Οἱ μὲν οὖν πολλοὶ τῶν παρόντων οὐκ ἀηδῶς πρὸς τὰς διαλύσεις εἶχον· ὁ δὲ Ὀπίμιος οὐ δι' ἀγγέλων ἔφη χρῆναι πείθειν τὴν σύγκλητον, ἀλλὰ καταβάντας ὡς ὑπευθύνους πολίτας 20 ἐπὶ κρίσειν καὶ παραδόντας αὐτοὺς οὕτως παραιτεῖσθαι τὴν ὀργήν· τῷ δὲ μειράκιῳ καὶ διηγόρευεν ἐπὶ τούτοις κατιέναι πάλιν ἢ μὴ κατιέναι. Γάτος μὲν οὖν, ὡς φασιν, ἐβούλετο βαδίζειν καὶ πείθειν τὴν σύγκλητον· οὐδενὸς δὲ τῶν ἄλλων συγχωροῦντος αὐτῷς ἔπεμψεν ὁ 25 Φούλβιος τὸν παῖδα διαλεξόμενον ὑπὲρ αὐτῶν ὅμοια τοῖς προτέροις. Ὁ δὲ Ὀπίμιος σπεύδων μάχην συνάψαι τὸ μὲν μειράκιον εὐθὺς συνέλαβε καὶ παρέδωκεν εἰς φυλακὴν, τοῖς δὲ περὶ τὸν Φούλβιον ἐπῆει μετὰ πολλῶν ὀπλιτῶν καὶ τοξοτῶν Κρητῶν, οἱ μάλιστα βάλλοντες αὐτοὺς καὶ κατατραυματίζοντες συνετάραξαν. Γε- 30 νομένης δὲ τῆς τροπῆς ὁ μὲν Φούλβιος εἰς τι βαλανεῖον ἡμελημένον καταφυγὼν καὶ μετὰ μικρὸν ἀνευρεθεὶς

κατεσφάγη μετὰ τοῦ πρεσβυτέρου παιδός, ὁ δὲ Γαῖος ὤφθη μὲν ὑπ' οὐδενὸς μαχόμενος, ἀλλὰ δυσανασχετῶν τοῖς γινομένοις ἀνεχώρησεν εἰς τὸ τῆς Ἀρτεμίδος ἱερὸν· ἐκεῖ δὲ βουλόμενος ἑαυτὸν ἀνελεῖν ὑπὸ τῶν πιστοτάτων ἑταίρων ἐκωλύθη, Πομπωνίου καὶ Λικιννίου· παρόντες γὰρ οὗτοι τό τε ξίφος ἀφείλουντο καὶ πάλιν φεύγειν ἐπῆραν αὐτόν. Ἐνθα δὲ λέγεται καθισθὲς εἰς γόνυ καὶ τὰς χεῖρας ἀνατείνας πρὸς τὴν θεὸν ἐπενύξασθαι τὸν Ῥωμαίων δῆμον ἀντὶ τῆς ἀχαριστίας ἐκείνης καὶ προδοσίας μηδέποτε παύσασθαι δουλεύοντα· φανερώς 10 γὰρ οἱ πλείστοι μετεβάλλοντο κηρύγματι δοθείσης ἀδείας.

XVII. Φεύγοντι δ' οὖν τῷ Γαίῳ τῶν ἐχθρῶν ἐπιφερομένων καὶ καταλαμβανόντων περὶ τὴν ξυλίνην γέφυραν, οἱ μὲν δύο φίλοι προχωρεῖν ἐκείνου κελεύσαν- 15 τες αὐτοὶ τοὺς διώκοντας ὑπέστησαν καὶ μαχόμενοι πρὸ τῆς γεφύρας οὐδένα παρήκαν, ἕως ἀπέθανον. Τῷ δὲ Γαίῳ συνέφευγεν εἰς οἰκίτης ὄνομα Φιλοκράτης, πάντων μὲν, ὥσπερ ἐν ἀμίλλῃ, παρακλενομένων, οὐδενὸς δὲ βοηθοῦντος οὐδὲ ἵππον αἰτουμένῳ παρασχεῖν ἐθέλησαντος· ἐπέκειντο γὰρ ἐγγὺς οἱ διώκοντες. Ὁ δὲ φθά- 20 νει μικρὸν εἰς ἱερὸν ἄλσος Ἑριννύων καταφυγὼν κακεῖ διαφθείρεται, τοῦ Φιλοκράτους ἀνελόντος ἐκείνον, εἰτα ἑαυτὸν ἐπισφάξαντος. Ὡς δὲ ἑνιοὶ φασιν, ἀμφοτέροι μὲν ὑπὸ τῶν πολεμίων κατελήφθησαν ζῶντες, τοῦ δὲ 25 θεράποντος τὸν δεσπότην περιβαλόντος οὐδεὶς ἐκείνον ἠδυνήθη πατάξαι πρότερον ἢ τοῦτον ὑπὸ πολλῶν παιόμενον ἀναιρεθῆναι. Τὴν δὲ κεφαλὴν τοῦ Γαίου λέγουσιν ἄλλον μὲν ἀποκόψαι καὶ νομίζειν, ἀφελῆσθαι δὲ τούτου φίλου Ὀπιμίου τινὰ, Σεπτουμουλήιον· ἦν γὰρ 30 προκεκηρυγμένον ἐν ἀρχῇ τῆς μάχης ἰσοστάσιον χερσίων τοῖς ἀνευεγκοῦσι τὴν Γαίου καὶ Φουλβίου κεφα-

λήν. Ἀνυνέχθη δὲ ὑπὸ τοῦ Σεπτουμουληίου περιπε-
 παρμένη θόρατι πρὸς τὸν Ὀπίμιον, καὶ ξυγοῦ κομισθέν-
 τος ἐντεθεῖσα λίτρας ἑπτακαίδεκα καὶ δέμοιρον εἴλκυσε,
 τοῦ Σεπτουμουληίου καὶ περὶ τοῦτο μιανοῦ γενομένου
 5 καὶ κακουργήσαντος· ἐξελὼν γὰρ τὸν ἐγκέφαλον ἐνέ-
 τηξε μόλυβδον. Οἱ δὲ τοῦ Φουλβίου τὴν κεφαλὴν κο-
 μίσαντες (ἦσαν γὰρ τῶν ἀσημοτέρων) οὐδὲν ἔλαβον.
 Τὰ δὲ σώματα καὶ τούτων καὶ τῶν ἄλλων εἰς τὸν ποτα-
 μὸν ἐρρίφη, τρισχιλίων ἀναιρεθέντων· καὶ τὰς οὐσίας
 10 αὐτῶν ἀπέδοντο πρὸς τὸ δημόσιον. Ἀπεῖπαν δὲ πεν-
 θεῖν ταῖς γυναιξί, τὴν δὲ Γάτου Δικινύλιαν καὶ τῆς
 προικὸς ἀπεστέρησαν. Ὁμότατον δὲ προσειργάσαντο
 τοῦ Φουλβίου τὸν νεώτερον υἱόν, οὔτε χειρὰς ἀνταρά-
 μενον οὔτ' ἐν τοῖς μαχομένοις γενόμενον, ἀλλὰ ἐπὶ
 15 σπονδὰς ἐλθόντα πρὸ τῆς μάχης συλλαβόντες καὶ μετὰ
 τὴν μάχην ἀνελόντες. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τούτου καὶ τῶν
 ἄλλων ἀπάντων μᾶλλον ἠνίασε τοὺς πολλοὺς τὸ κατα-
 σκευασθὲν Ὀμονοίας ἱερὸν ὑπὸ τοῦ Ὀπιμίου· σεμνύ-
 νεσθαι γὰρ ἐδόκει καὶ μέγα φρονεῖν καὶ τρόπον τινα
 20 θριαμβεύειν ἐπὶ φόνοις τοσούτοις πολιτῶν. Διὸ καὶ
 νυκτὸς ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ νεῶ παρενέγραψάν τι-
 νες τὸν στίχον τοῦτον· „ἔργον ἀπονοίας ναὸν ὁμο-
 νοίας ποιεῖ.“

XVIII. Οὗτος μέντοι πρῶτος ἐξουσία δικτάτορος ἐν
 25 ὑπατείᾳ χρησάμενος καὶ κατακτείνας ἀκρίτους ἐπὶ τρισ-
 χιλίοις πόλεταις Γάτον Γράρχον καὶ Φούλβιον Φλάκκον,
 αἷν ὁ μὲν ἦν ὑπατικὸς καὶ θριαμβικὸς, ὁ δὲ τῆς καθ'
 αὐτὸν ἡλικίας ἀρετῇ καὶ δόξῃ πεπρωτευνῶς, οὐκ ἀπέ-
 σχετο κλοπῆς, ἀλλὰ πεμφθεὶς ὡς Ἰουγούρθαν τὸν Νο-
 30 μάδα πρεσβευτῆς διεφθάρη χρήμασιν ὑπ' αὐτοῦ· καὶ
 δίκην ὀφλὼν αἰσχίστην δωροδοκίας ἐν ἀτιμίᾳ κατεγνή-
 ρασε μισούμενος καὶ προπηλακιζόμενος ὑπὸ τοῦ δήμου,

παρ' αὐτὰ μὲν τὰ πραχθέντα ταπεινοῦ γενομένου καὶ συσταλέντος, ὀλίγῳ δὲ ὕστερον ἐκφήναντος, ὅσον εἶχεν ἰμέρου καὶ πόθου τῶν Γράγχων. Εἰκόνας τε γὰρ αὐτῶν ἀναδείξαντες ἐν φανερώῳ προὔτιθεντο, καὶ τοὺς τόπους, ἐν οἷς ἐφονεύθησαν, ἀφιερῶσαντες ἀπήρχοντο 5 μὲν ὧν ὄραι φέρουσι πάντων, ἔθνον δὲ καὶ καθ' ἡμέραν πολλοὶ καὶ προσέπιπτον ὥσπερ θεῶν ἱεροῖς ἐπιφοιτῶντες.

XIX. Καὶ μέντοι καὶ ἡ Κορνηλία λέγεται τὰ τε ἄλλα τῆς συμφορᾶς εὐγενῶς καὶ μεγαλοψύχως ἐνεγκεῖν, καὶ 10 περὶ τῶν ἱερῶν, ἐν οἷς ἀνηρέθησαν, εἰπεῖν, ὥς ἀξίους οἱ νεκροὶ τάφους ἔχουσιν. Αὕτη δὲ περὶ τοὺς καλουμένους Μισηνοὺς διέτριβεν, οὐδὲν μεταλλάξασα τῆς συνήθους διαίτης. Ἦν δὲ πολύφιλος καὶ διὰ φιλοξενίαν εὐτράπεξος, αἰὲ μὲν Ἑλλήνων καὶ φιλολόγων περὶ αὐ- 15 τὴν ὄντων, ἀπάντων δὲ τῶν βασιλέων καὶ δεχομένων παρ' αὐτῆς δῶρα καὶ πεμπόντων. Ἠδίστη μὲν οὖν ἦν αὕτη τοῖς ἀφικνουμένοις καὶ συνοῦσι διηγούμενῃ τὸν τοῦ πατρὸς Ἀφρικανοῦ βίον καὶ δόξαν, θαυμασιωτάτῃ δὲ τῶν παίδων ἀπενθῆς καὶ ἀδάκρυτος μνημονεύ- 20 ούσα, καὶ πάθη καὶ πράξεις αὐτῶν, ὥσπερ ἀρχαίων τι-νῶν, ἐξηγουμένη τοῖς πυνθανομένοις. Ὅθεν ἔδοξεν ἐνίοις ἔκτους ὑπὸ γήρας ἢ μεγέθους κακῶν γεγονέναι καὶ τῶν ἀτυχημάτων ἀναίσθητος, αὐτοῖς ὥς ἀληθῶς ἀναίσθητοις οὔσιν, ὅσον ἐξ εὐφυΐας καὶ τοῦ γεγονέναι 25 καὶ τετράφθαι καλῶς ὄφελός ἐστι πρὸς ἀλυπίαν ἀνθρώποις, καὶ ὅτι τῆς ἀρετῆς ἢ τύχῃ φυλαττομένης μὲν τὰ κακὰ πολλάκις περιέσται, ἐν δὲ τῷ πταίσει τὸ φέρειν εὐλογίστως οὐ παραιρεῖται.

[ΑΓΙΛΟΣ ΚΑΙ ΚΛΕΟΜΕΝΟΥΣ ΚΑΙ ΓΡΑΓΧΩΝ
ΣΥΓΚΡΙΣΙΣ.]

5

I. Ἡμῖν δὲ καὶ ταύτης πέρας ἐχούσης τῆς διηγήσεως
 ὑπολείπεται λαβεῖν ἐκ παραλλήλου τῶν βίων τὴν ἀπο-
 θεώρησιν. Τοὺς μὲν οὖν Γράγχους οὐδ' οἱ πάντες τὰλλα
 κακῶς λέγοντες καὶ μισοῦντες ἐτόλμησαν εἰπεῖν, ὥς
 10 οὐκ εὐφρέστατοι πρὸς ἀρετὴν ἐγένοντο Ῥωμαίων ἀπάν-
 των καὶ τροφῆς τε καὶ παιδεύσεως ἐκπρεποῦς ἔτυχον· ἡ
 δὲ Ἀγιδος καὶ Κλεομένους φύσις ἐρρωμενεστέρα φαί-
 νεται τῆς ἐκείνων γενομένη, παρ' ὅσου οὔτε παιδείας
 μεταλαμβάνοντες ὀρθῆς, ἔθεσός τε καὶ διαίτης ἐντραφέντες,
 15 ὅφ' ὧν οἱ πρεσβύτεροι πάσαι διεφθόρεισαν, αὐτοὺς
 ἡγεμόνας εὐτελείας καὶ σωφροσύνης παρέσχον. Ἐτι δὲ
 οἱ μὲν, ὅτε λαμπρότατον εἶχεν ἡ Ῥώμη καὶ μέγιστον
 ἀξίωμα καὶ καλῶν ἔργων ξῆλον, ὥσπερ διαδοχὴν ἀρετῆς
 πατρῷας καὶ προγονικῆς ἡσχύνθησαν ἐγκαταλιπεῖν· οἱ
 20 δὲ καὶ πατέρων τάναντία προηρημένων γεγονότες καὶ
 τὴν πατρίδα μοχθηρὰ πράττουσαν καὶ νοσοῦσαν παρα-
 λαβόντες, οὐδέν τι διὰ ταῦτα τὴν πρὸς τὸ καλὸν ἀπήμ-
 βλυναν ὁρμὴν. Καὶ μὴν τῆς γε Γράγχων ἀφιλοχορημα-
 τίας καὶ πρὸς ἀργύριον ἐγκρατείας μέγιστόν ἐστιν, ὅτι
 25 λημμάτων ἀδίκων καθαρούς ἐν ἀρχαῖς καὶ πολιτείαις
 διεφύλαξαν ἑαυτούς· Ἀγίς δὲ καὶ διηγανάκτησεν ἐπὶ
 τῷ μηδὲν ἀλλότριον λαβεῖν ἐπαινούμενος, ὃς τὴν οὐ-
 σίαν τὴν ἑαυτοῦ τοῖς πολίταις ἐπέδωκεν ἄνευ τῶν ἄλ-
 λων κτημάτων ἑξακόσια τάλαντα νομίσματος ἔχουσαν.
 30 Πηλίκον οὖν ἐνόμιζε κακὸν εἶναι τὸ κερδαίνειν ἀδίκως
 ὁ καὶ δικαίως πλέον ἔχειν ἑτέρου πλεονεξίαν ἡγού-
 μενος;

II. Ἡ γε μὴν ἐπιβουλὴ καὶ τόλμα τῶν καινοτομου-
 μένων πολὺν τῷ μεγέθει παρήλλαττεν. Ἐπολιτεύοντα
 γὰρ ὁ μὲν ὁδῶν κατασκευὰς καὶ πόλεων κτίσεις, καὶ τὸ
 πάντων νεανικώτατον ἦν Τιβερίω μὲν ἀνασῶσαι δημο-
 σίους ἀγροὺς, Γαίῳ δὲ μῆξαι τὰ δικαστήρια προσεμβα- 5
 λόντι τῶν ἱππικῶν τριακοσίους· ὁ δὲ Ἄριδος καὶ
 Κλεομένους νεωτερισμὸς τὸ μικρὰ καὶ κατὰ μέρος τῶν
 ἡμαρτημένων ἰᾶσθαι καὶ ἀποκόπτειν ὕδραν τινὰ τέ-
 μνοντος, ὥς φησιν ὁ Πλάτων, ἡγησάμενος εἶναι, τὴν ἅμα
 πάντα ἀπαλλάξαι κακὰ καὶ μετασκευάσαι δυναμένην 10
 μεταβολὴν ἐπῆγε τοῖς πράγμασιν. Ἀληθέστερον δ' ἴσως
 εἰπεῖν ἐστίν, ὅτι τὴν πάντα ἀπεργασαμένην κακὰ με-
 ταβολὴν ἐξήλαιυνεν ἀπάγων καὶ καθιστὰς εἰς τὸ οἰκετον
 σχῆμα τὴν πόλιν. Ἐπεὶ καὶ τοῦτο ἂν τις εἴποι, τῇ μὲν
 Γράγῃ πολιτεία τοὺς μεγίστους ἐνίστασθαι Ῥωμαίων, 15
 οἷς δὲ Ἄρις ἐνεχείρησε, Κλεομένης δὲ τὸ ἔργον ἐπέ-
 θηκε, τῶν παραδειγμάτων τὸ κάλλιστον ὑπέκειτο καὶ
 μεγαλοπρεπέστατον, αἱ παῖτριαι ῥήτραι περὶ σωφροσύ-
 νης καὶ ἰσότητος, ὧν τούτοις μὲν ὁ Λυκούργος, ἐκεί-
 νοις δὲ ὁ Πυθίος βεβαιωτής. Ὁ δὲ μέγιστον, ὅτι τοῖς 20
 μὲν ἐκείνων πολιτεύμασιν εἰς οὐδὲν ἢ Ῥώμῃ μείζον
 ἐπέδωκε τῶν ὑπαρχόντων, ἐκ δὲ ὧν ὁ Κλεομένης ἐπρα-
 ξεν, ὀλίγου χρόνου τὴν Σπάρτην τῆς Πελοποννήσου
 κρατοῦσαν ἢ Ἑλλὰς ἐπεῖδε καὶ τοῖς τότε μέγιστον δυ-
 ναμένοις διαγωνιζομένην ἀγῶνα τὸν περὶ τῆς ἡγεμο- 25
 νίας, οὗ τέλος ἦν ἀπαλλαγείσαν Ἰλλυρικῶν ὅπλων καὶ
 Γαλατικῶν τὴν Ἑλλάδα κοσμεῖσθαι πάλιν ὑφ' Ἡρα-
 κλείδαις.

III. Οἶμαι δὲ καὶ τὰς τελευτὰς τῶν ἀνδρῶν ἐμφαί-
 νειν τινὰ τῆς ἀρετῆς διαφορὰν. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ μαχό- 30
 μενοι πρὸς τοὺς πολίτας, εἴτα φεύγοντες ἐτελεύτησαν·
 τούτων δὲ Ἄρις μὲν ὑπὲρ τοῦ μηδένα κτείνειν τῶν πο-

λιτῶν ὀλίγου δεῖν ἐκὼν ἀπέθανε, Κλεομένης δὲ προ-
 πηλακισθεὶς καὶ ἀδικηθεὶς ὥρμησε μὲν ἀμύνασθαι, τοῦ
 δὲ καιροῦ μὴ παρασχόντος αὐτὸν εὐτόλμως ἀνέιλε. Πά-
 λιν δὲ τάναντία σκοποῦσιν Ἄγρις μὲν οὐδὲν ἀπεδείξατο
 5 στρατηγίας ἔργον, ἀλλὰ προαυηρέθη, ταῖς δὲ Κλεομέ-
 νους νίκαις πολλαῖς καὶ καλαῖς γενομέναις παραβαλεῖν
 ἔστι Τιβερίου τὴν ἐν Καρχηδόνι τοῦ ταίχους κατάληψιν,
 οὐ μικρὸν ἔργον, καὶ τὰς ἐν Νομαντία σπονδάς, αἷς
 διαμυρίους Ῥωμαίων στρατιώτας οὐκ ἔχοντας ἄλλην
 10 ἐλπίδα σωτηρίας περιεποίησε· καὶ Γάιος δὲ πολλὴν μὲν
 αὐτόθι, πολλὴν δὲ ἐν Σαρδόνι στρατευόμενος ἀνδρα-
 γαθίαν ἔφηνεν, ὥστε τοῖς πρώτοις [ἄν*] ἐναμίλλουσι
 Ῥωμαίων γενέσθαι στρατηγοῖς, εἰ μὴ προαυηρέθησαν.

IV. Τῆς δὲ πολιτείας ὁ μὲν Ἄγρις ἔοικεν ἄφασθαι
 15 μαλακώτερον, ἐκκρουσθεὶς ὑπὸ Ἀγησιλάου καὶ ψευδᾶ-
 μενος τὸν ἀναδασμὸν τοῖς πολίταις, καὶ ὅλως ἑλλειπῆς
 καὶ ἀτελὲς ὢν προείλετο καὶ κατήγγειλεν ὑπὸ ἀτολμίας
 διὰ τὴν ἡλικίαν γενόμενος· ὁ δὲ Κλεομένης τούναντίον
 θρασύτερον καὶ βιαίότερον ἐπὶ τὴν μεταβολὴν ἦλθε τῆς
 20 πολιτείας, ἀποκτείνας τοὺς ἐφόρους παρὰ νόμους, οὓς καὶ
 προσαγαγέσθαι τοῖς ὅπλοις κρατοῦντα καὶ μεταστῆσαι
 ῥᾶδιον ἦν, ὥσπερ οὐκ ὀλίγους ἄλλους μετέστησεν ἐκ
 τῆς πόλεως. Τὸ γὰρ ἄνευ τῆς ἐσχάτης ἀνάγκης ἐπιφέ-
 ρειν σίδηρον οὔτε λατρικὸν οὔτε πολιτικόν, ἀλλ' ἄτε-
 25 χνίας μὲν ἀμφοτέρω, τούτῳ δὲ καὶ τὸ ἀδικεῖν μετ' ὁμό-
 τητος πρόσσεσι. Τῶν δὲ Γράγγων οὐδέτερος μὲν ἤρξατο
 σφαγῆς ἐμφυλίου, Γάιος δὲ λέγεται μηδὲ βαλλόμενος
 ὀρμῆσαι πρὸς ἄμυναν, ἀλλὰ λαμπρότατος ὢν ἐν τοῖς
 πολεμικοῖς ἀργότατος ἐν τῇ στάσει γενέσθαι. Καὶ γὰρ
 30 προήλθεν ἄοπλος καὶ μαχομένων ἀνεχώρησε, καὶ ὅλως
 πλείονα τοῦ μή τι δρᾶσαι πρόνοιαν ἢ τοῦ μὴ παθεῖν
 ἔχων ἐωρᾶτο. Διὸ καὶ τὴν φυγὴν αὐτῶν οὐκ ἀτολμίας

σημεῖον, ἀλλ' εὐλαβείας ποιητέον. Ἔδει γὰρ ὑπεῖλαι
 τοῖς ἐπιφερομένοις ἢ μένοντας ὑπὲρ τοῦ μὴ παθεῖν τῷ
 δρᾶν ἀμύνασθαι.

V. Τῶν τοίνυν ἐγκλημάτων τῶν κατὰ Τιβερίου με-
 ριστόν ἐστιν, ὅτι τὸν συνάρχοντα τῆς δημαρχίας ἐξέ-
 5 βαλε καὶ δευτέραν αὐτὸς [τῷ Γαίῳ] δημαρχίαν μετῆε·
 τῷ δὲ τὸν Ἀντυλλίου φόνον οὐ δικαίως οὐδὲ ἀλη-
 θῶς προσετρίβοντο· διεφθάρη γὰρ ἄκοντος αὐτοῦ καὶ
 ἀγανακτοῦντος. Κλεομένης δὲ, ἵνα τὰς σφαγὰς τῶν
 ἐφόρων ἐάσωμεν, ἡλευθέρωσε μὲν ἅπαντας τοὺς οἰκέ-
 10 τας, ἐβασίλευσε δὲ τῷ μὲν ἔργῳ μόνος, τῷ δὲ ὀνόματι
 δευτέρος, Εὐκλείδαν τὸν ἀδελφὸν ἐκ μιᾶς οἰκίας αὐτῷ
 προσελοόμενος, Ἀρχίδαμον δὲ, ὃς προσῆκον ἦν ἀπὸ τῆς
 ἐτέρας οἰκίας ὄντι συμβασιλεύειν, ἐπεισε μὲν ἐκ Μεσ-
 σῆνης κατελθεῖν, ἀποθανόντος δὲ τὸν φόνον οὐκ ἐπέ-
 15 λθὼν ἐβεβαίωσε τὴν αἰτίαν καθ' αὐτοῦ τῆς ἀναιρέ-
 σεως. Καίτοι Ἀνκούργος, ὃν προσεποιεῖτο μιμεῖσθαι,
 τὴν μὲν βασιλείαν ἐκὼν ἀπέδωκε τῷ παιδί τοῦ ἀδελφοῦ
 Χαρίλλῳ, φοβούμενος δὲ μὴ, κἂν ἄλλως ἀποθάνῃ τὸ
 20 μειράκιον, αἰτία τις ἐπ' αὐτὸν ἔλθῃ, πολὺν χρόνον ἐξῶ
 πλανηθεὶς οὐ πρότερον ἐπανῆλθεν ἢ παῖδα τῷ Χαρίλλῳ
 γενέσθαι διάδοχον τῆς ἀρχῆς. Ἀλλὰ Ἀνκούργος μὲν
 οὐδὲ ἄλλος τις Ἑλλήνων παραβλητὸς οὐδεὶς· ὅτι δὲ
 τοῖς Κλεομένους πολιτευμασι καινοτομίαι καὶ παρανο-
 25 μίαι μεζόνες ἐνεῖσι, δεδῶλται. Καὶ μὴν οἱ γε τὸν
 τρόπον αὐτῶν ψέγοντες τούτοις μὲν ἐξ ἀρχῆς τυραννι-
 κὸν καὶ πολεμοποιὸν αἰτιῶνται γενέσθαι, τῇ δὲ ἐκεί-
 νων φύσει φιλοτιμίας ἀμετρίαν, ἄλλο δὲ οὐδὲν οἱ
 φθονοῦντες ἐπικαλεῖν εἶχον· ἐκριπισθέντας δὲ τῷ πρὸς
 τοὺς ἐνισταμένους ἀγῶνι καὶ θυμῷ παρὰ τὴν αὐτῶν
 30 φύσιν ὥσπερ πνοαὶς ἐφείναι περὶ τὰ ἐσχάτα τὴν πολι-
 τείαν ὁμολογοῦν. Ἐπεὶ τῆς γε πρώτης ὑποθέσεως τί

κάλλιον ἢ δικαιότερον ἦν, εἰ μὴ κατὰ βίαν καὶ δυνα-
 στείαν ἐπιχειρήσαντες ἐξῴσαι τὸν νόμον οἱ πλούσιοι
 περιέστησαν ἀμφοτέροις ἀγῶνας, τῷ μὲν φοβουμένῳ
 ὑπὲρ αὐτοῦ, τῷ δὲ ἐκδικοῦντι τὸν ἀδελφὸν ἄνευ δίκης
 5 καὶ δόγματος οὐδὲ ὑπ' ἄρχοντος ἀναιρεθέντα; συνο-
 ρᾶς μὲν οὖν καὶ αὐτὸς ἐκ τῶν ἰσχυρίων τὴν διαφο-
 ράν· εἰ δὲ δεῖ καὶ καθ' ἕκαστον ἀποφασίσαι, Τιβέριος
 μὲν ἀρετῇ πεπωρωτευνέειν τίθημι, πείνην δὲ ἐλάττω
 δὲ ἡμαρτηκέναι τὸ μειράκιον Ἄγιν, πράξει δὲ καὶ τόλμῃ
 10 Γάιον οὐκ ὀλίγω Κλεομένους ὕστερον γεγονέναι.

ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ.

I. Θεμιστοκλεῖ δὲ τὰ μὲν ἐκ γένους ἀμαυρότερα πρὸς
δόξαν ὑπῆρχε· πατὴρ γὰρ ἦν Νεοκλέους οὐ τῶν ἄγαν
ἐπιφανῶν Ἀθηνησι, Φρεαργίου τῶν δῆμων ἐκ τῆς Λεον-
τίδος φυλῆς, νόθος δὲ πρὸς μητρός, ὥς λέγουσιν

Ἀβρότονον Θρηῖσσα γυνὴ γένος· ἄλλὰ τεκέσθαι 5

Τὸν μέγαν Ἑλλησίν φημι Θεμιστοκλέα.

Φανίας μέντοι τὴν μητέρα τοῦ Θεμιστοκλέους οὐ Θρηῖ-
ταν, ἀλλὰ Καρίνην, οὐδ' Ἀβρότονον ὄνομα, ἀλλ' Εὐ-
τέρπην ἀναγράφει. Νεάνθης δὲ καὶ πόλιν αὐτῇ τῆς

112 Καρίας Ἀλικαρνασσὸν προστίθῃσι. Διὸ καὶ τῶν νόθων 10
εἰς Κυνόσαργες συντελούντων (τοῦτο δ' ἐστὶν ἔξω πνυ-
λῶν γυμνάσιον Ἡρακλέους, ἐπεὶ κακεῖνος οὐκ ἦν γυνῆσιος
ἐν θεοῖς, ἀλλ' ἐνείχετο νοθεῖα διὰ τὴν μητέρα θνητὴν
οὕσαν) ἐπειθὲ τινὰς ὁ Θεμιστοκλῆς τῶν εὐ γεγυνημένων
νεανίσκων καταβαίνοντας εἰς τὸ Κυνόσαργες ἀλείφειν 15
μετ' αὐτοῦ. Καὶ τούτου γενομένου δοκεῖ πανούργως τὸν
τῶν νόθων καὶ γυνῆσιων διορισμὸν ἀνελεῖν. Ὅτι μέντοι
τοῦ Λυκομιδῶν γένους μετεῖχε δῆλός ἐστι· τὸ γὰρ Φλυῆσι
τελεστήριον, ὅπερ ἦν Λυκομιδῶν κοινόν, ἐμπρησθὲν
ὑπὸ τῶν βαρβάρων αὐτὸς ἐπεσκεύασε καὶ γραφαῖς ἐκό- 20
σμησεν, ὥς Σιμωνίδης ἱστορεῖ.

II. Ἐτι δὲ παῖς ὢν ὁμολογεῖται φορᾶς μεστὸς εἶναι,
καὶ τῇ μὲν φύσει συνετός, τῇ δὲ προαιρέσει μεγαλοπράγ-
μων καὶ πολιτικός. Ἐν γὰρ ταῖς ἀνέσεσι καὶ σχολαῖς ἀπὸ
τῶν μαθημάτων γινόμενος οὐκ ἐπαιξεν οὐδ' ἐρραυῦμαι, 25
καθάπερ οἱ λοιποὶ παῖδες, ἀλλ' εὐρίσκετο λόγους τινὰς
μελετῶν καὶ συνταττόμενος πρὸς ἑαυτόν. Ἦσαν δ' οἱ

- λόγοι κατηγορία τινὸς ἢ συνηγορία τῶν παιδίων. Ὅθεν εἰώθει λέγειν πρὸς αὐτὸν ὁ διδάσκαλος ὥς „οὐδὲν ἔση, παῖ, σὺ μικρὸν, ἀλλὰ μέγα πάντως ἀγαθὸν ἢ κακόν.“
- Ἐπεὶ καὶ τῶν παιδεύσεων τὰς μὲν ἡθοιοποιοὺς ἢ πρὸς
 5 ἡδονὴν τινα καὶ χάριν ἐλευθέριον σπουδαζομένας ὀκη-
 ρῶς καὶ ἀπροθύμως ἐξιμάνθανε, τῶν δὲ εἰς σύνεσιν ἢ
 πρᾶξιν λεγομένων δῆλος ἦν ὑπερορῶν παρ' ἡλικίαν,
 ὥς τῇ φύσει πιστεύων. Ὅθεν ὕστερον ἐν ταῖς ἐλευθε-
 ρίοις καὶ ἀστείαις λεγομέναις διατριβαῖς ὑπὸ τῶν πεπαι-
 10 δεῦσθαι δοκούντων χλευαζόμενος ἠναγκάζετο φορτικώ-
 τερον ἀμύνεσθαι, λέγων, ὅτι λύραν μὲν ἀρμόσασθαι καὶ
 μεταχειρίσασθαι ψαλτήριον οὐκ ἐπίσταται, πόλιν δὲ μι-
 κρὰν καὶ ἄδοξον παραλαβὼν ἐνδοξον καὶ μεγάλην ἀπερ-
 γάσασθαι. Καίτοι Σιτησίμβροτος Ἀναξαγόρου τε διακου-
 15 σαι τὸν Θεμιστοκλέα φησὶ καὶ περὶ Μελισσον σπουδάσαι
 τὸν φυσικόν, οὐκ εὖ τῶν χρόνων ἀπτόμενος. Περικλε-
 γάρ, ὅς πολὺ νεώτερος ἦν Θεμιστοκλέους, Μελισσος μὲν
 ἀντεστρατήγει πολιορκοῦντι Σαίονς, Ἀναξαγόρας δὲ
 συνδιέτριβε. Μᾶλλον οὖν ἂν τις προσέχοι τοῖς Μνησι-
 20 φίλου τὸν Θεμιστοκλέα τοῦ Θραρρίου ξηλωτὴν γενέ-
 σθαι λέγουσιν, οὔτε δῆτορος οὔτος οὔτε τῶν φυσικῶν
 κληθέντων φιλοσόφων, ἀλλὰ τὴν καλουμένην σοφίαν,
 οὔσαν δὲ δεινότητα πολιτικὴν καὶ δραστήριον σύνεσιν,
 ἐπιτηδεύμα πεποιημένον καὶ διασώζοντος ὥσπερ αἵρεσιν
 25 ἐκ διαδοχῆς ἀπὸ Σόλωνος· ἦν οἱ μετὰ ταῦτα δικανικαῖς
 μίξαντες τέχναις καὶ μεταγαρόντες ἀπὸ τῶν πράξεων τὴν
 ἄσκησιν ἐπὶ τοὺς λόγους, σοφισταὶ προσηγορεύθησαν.
 Τούτῳ μὲν οὖν ἤδη πολιτευόμενος ἐπλησίαζεν. Ἐν δὲ
 ταῖς πρώταις τῆς νεότητος ὁρμαῖς ἀνώμαλος ἦν καὶ
 30 ἀστάθμητος, ἅτε τῇ φύσει καθ' αὐτὴν χρώμενος ἄνευ
 λόγου καὶ παιδείας ἐπ' ἀμφοτέρα μεγάλας ποιουμένη
 μεταβολὰς τῶν ἐπιτηδευμάτων καὶ πολλάκις ἐξισταμένη

πρὸς τὸ χεῖρον, ὥς ὕστερον αὐτὸς ὠμολόγει, καὶ τοὺς τραχυτάτους πῶλους ἀρίστους ἵππους γίνεσθαι φάσκων, ὅταν ἥς προσήκει τύχῳσι παιδείας καὶ καταρτίσεως. Αἱ δὲ τούτων ἐξαρτῶσιν ἐνιοὶ διηγήματα πλάττοντες, ἀποκῆρυξιν μὲν ὑπὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, θάνατον δὲ τῆς μητρὸς ἐκούσιον ἐπὶ τῇ τοῦ παιδὸς ἀτιμίᾳ περιλύπου γενομένης, δοκεῖ κατεψεῦσθαι· καὶ τοῦναντίον εἰσὶν οἱ λέγοντες, ὅτι τὰ κοινὰ πράττειν ἀποτρέπων αὐτὸν ὁ πατὴρ ἐπεδείκνυε πρὸς τῇ θαλάττῃ τὰς παλαιὰς τριήρεις ἐρριμμένας καὶ παρορωμένας, ὥς δὴ καὶ πρὸς τοὺς δημαγωγοὺς, ὅταν ἄχρηστοι φαίνονται, τῶν πολλῶν ὁμοίως ἐχόντων.

III. Ταχὺ μέντοι καὶ νεανικῶς ἔοικεν ἄψασθαι τοῦ Θεμιστοκλέους τὰ πολιτικὰ πράγματα καὶ σφόδρα ἢ πρὸς δόξαν ὁρμὴ κρατήσῃ. Αἱ ἦν εὐθύς ἐξ ἀρχῆς τοῦ πρω-
 113 τεύειν ἐφρίμενος ἰταμῶς ὑφίστατο τὰς πρὸς τοὺς δυναμένους ἐν τῇ πόλει καὶ πρωτεύοντας ἀπεχθείας, μάλιστα δὲ Ἀριστείδην τὸν Αὐσιμάχου, τὴν ἐναντίαν αἰ πορευόμενος αὐτῷ. Καίτοι δοκεῖ παντάπασιν ἢ πρὸς τοῦτον ἔχθρα μειρακιώδη λαβεῖν ἀρχήν· ἡράσθησαν γὰρ ἀμφό-
 20 τεροι τοῦ καλοῦ Στησίλεω, Κεῖον τὸ γένος ὄντος, ὥς Ἀρίστων ὁ φιλόσοφος ἰστόρηκεν. Ἐκ δὲ τούτου διετέλουν καὶ περὶ τὰ δημόσια στασιάζοντες. Οὐ μὴν ἀλλ' ἡ τῶν βίων καὶ τῶν τρόπων ἀνομοιότης ἔοικεν αὐξῆσαι τὴν διαφοράν. Πρῶτος γὰρ ὡν φύσει καὶ καλοκαγαθικὸς
 25 τὸν τρόπον ὁ Ἀριστείδης, καὶ πολιτευόμενος οὐ πρὸς χάριν οὐδὲ πρὸς δόξαν, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ βελτίστου μετὰ ἀσφαλείας καὶ δικαιοσύνης, ἡναγκάζετο τῷ Θεμιστοκλεῖ τὸν δῆμον ἐπὶ πολλὰ κινεῖν καὶ μεγάλας ἐπιφέρουσι καινοτομίας ἐναντιοῦσθαι πολλαῖς, ἐπιστάμενος αὐτοῦ
 30 πρὸς τὴν αὐξήσιν. Λέγεται γὰρ οὕτω παράφορος πρὸς δόξαν εἶναι καὶ πράξεων μεγάλων ὑπὸ φιλοτιμίας ἐρα-

στῆς, ὥστε νέος ὢν ἔτι τῆς ἐν Μαραθῶνι μάχης πρὸς τοὺς βαρβάρους γενομένης καὶ τῆς Μιλτιάδου στρατηγίας διαβηθείσης σύννοους ὁρᾶσθαι τὰ πολλὰ πρὸς ἑαυτῷ καὶ τὰς νύκτας ἀγρυπνεῖν καὶ τοὺς πότους παραιτεῖσθαι τοὺς συνήθεις, καὶ λέγειν πρὸς τοὺς ἐρωτῶντας καὶ θανμάζοντας τὴν περὶ τὸν βίον μεταβολήν, ὡς καθεύδειν αὐτὸν οὐκ ἔφη τὸ τοῦ Μιλτιάδου τρόπαιον. Οἱ μὲν γὰρ ἄλλοι πέρας ᾤοντο τοῦ πολέμου τὴν ἐν Μαραθῶνι τῶν βαρβάρων ἦτταν εἶναι, Θεμιστοκλῆς δὲ ἀρχὴν μει-
 5 ζόντων ἀγώνων, ἐφ' οὗς ἑαυτὸν ὑπὲρ τῆς ὅλης Ἑλλάδος ἤλειφε καὶ τὴν πόλιν ἤσκει πόρρωθεν ἤδη προσδοκῶν τὸ μέλλον.

14. Καὶ πρῶτον μὲν τὴν Λαυρεωτικὴν πρόσοδον ἀπὸ τῶν ἀργυρείων μετᾶλλων ἔθρος ἐχόντων Ἀθηναίων δια-
 15 νέμεσθαι, μόνος εἶπεν ἐτόλμησε παρελθὼν εἰς τὸν δῆμον, ὡς χορὴ τὴν διανομὴν ἑάσαντας ἐκ τῶν χρημάτων τούτων κατασκευάσασθαι τριήρεις ἐπὶ τὸν πρὸς Αἰγινήτας πόλεμον. Ἦκμαζε γὰρ οὗτος ἐν τῇ Ἑλλάδι μάλιστα καὶ κατεῖχον οἱ Αἰγινῆται πλήθει νεῶν τὴν θάλασσαν.
 20 Ἦν καὶ ὅσον Θεμιστοκλῆς συνέπεισεν, οὐ Δαρεῖον οὐδὲ Πέρσας (μακρὰν γὰρ ἦσαν οὗτοι καὶ δέος οὐ πάνυ βέβαιον ὡς ἀφειζόμενοι παρεῖχον) ἐπισείων, ἀλλὰ τῇ πρὸς Αἰγινῆτας ὀργῇ καὶ φιλονεικίᾳ τῶν πολιτῶν ἀποχρησάμενος εὐκαίρως ἐπὶ τὴν παρασκευήν. Ἐκατὸν γὰρ ἀπὸ
 25 τῶν χρημάτων ἐκείνων ἐποιήθησαν τριήρεις, αἱ καὶ πρὸς Ξέρξην ἐναντιμάχθησαν. Ἐκ δὲ τούτου κατὰ μικρὸν ὑπάργων καὶ καταβιβάζων τὴν πόλιν πρὸς τὴν θάλασσαν, ὡς τὰ περὶ μὲν οὐδὲ τοῖς ὁμόροις ἀξιωμαχοὺς ὄντας, τῇ δ' ἀπὸ τῶν νεῶν ἀλκῇ καὶ τοὺς βαρβάρους ἀμύνασθαι καὶ
 30 τῆς Ἑλλάδος ἄρχειν δυναμένους, ἀντὶ μονίμων ὀπλιτῶν, ὡς φησιν ὁ Πλάτων, ναυβάτας καὶ θαλαττίους ἐποίησε, καὶ διαβολὴν καθ' αὐτοῦ παρέσχεν, ὡς ἄρα Θεμιστοκλῆς

τὸ δόρυ καὶ τὴν ἄσπίδα τῶν πολιτῶν παρελόμενος εἰς
 ὑπηρέσιον καὶ κώπην συνέστειλε τὸν Ἀθηναίων δῆμον.
 Ἐπραξε δὲ ταῦτα Μιλτιάδου κρατήσας ἀντιλέγοντος, ὥς
 ἱστορεῖ Στησίμβροτος. Εἰ μὲν δὴ τὴν ἀκρίβειαν καὶ τὸ
 καθαρὸν τοῦ πολιτεύματος ἐβλάψεν ἢ μὴ ταῦτα πράξας,
 ἔστω φιλοσοφώτερον ἐπισκοπεῖν· ὅτι δὲ ἡ τότε σωτηρία
 τοῖς Ἕλλησιν ἐκ τῆς θαλάσσης ὑπῆρξε καὶ τὴν Ἀθηναίων
 πόλιν ἀντίς ἀνέστησαν αἱ τριήρεις ἐκεῖναι, τὰ τ' ἄλλα
 καὶ Ξέρξης αὐτὸς ἐμαρτύρησε. Τῆς γὰρ περὶ αὐτῆς δυνά-
 μεως ἀθραύστου διαμενούσης ἔφυγε μετὰ τὴν τῶν ναῶν
 ἦταν, ὥς οὐκ ὦν ἀξιόμαχος, καὶ Μαρδόνιον ἐμποδῶν
 εἶναι τοῖς Ἕλλησι τῆς διώξεως μᾶλλον ἢ δουλωσόμενον
 αὐτοὺς, ὥς ἐμοὶ δοκεῖ, κατέλιπεν.

- 14 V. Σύντονον δὲ αὐτὸν γεγονέναι χρηματιστὴν οἱ μὲν
 τινὲς φασὶ δι' ἐλευθεριότητα· καὶ γὰρ φιλοθύτην ὄντα
 καὶ λαμπρὸν ἐν ταῖς περὶ τοὺς ξένους δαπάναις ἀφθόνον
 δεῖσθαι χορηγίας· οἱ δὲ τοῦναντίον γλισχρότητα πολλὴν
 καὶ μικρολογίαν κατηγοροῦσιν, ὥς καὶ τὰ πεμπόμενα
 τῶν ἐδωδίων πωλοῦντος. Ἐπεὶ δὲ Φιλίδης ὁ ἵπποτρό-
 φος αἰτηθεὶς ὑπ' αὐτοῦ πῶλον οὐκ ἔδωκεν, ἠπέλιψε
 τὴν οἰκίαν αὐτοῦ ταχὺ ποιῆσαι δούρειον ἵππον, αἰνιξά-
 μενος ἐγκλήματα συγγενικά καὶ δίκας τῷ ἀνθρώπῳ πρὸς
 οἰκέλους τινὰς ταράξαι. Τῇ δὲ φιλοτιμίᾳ πάντας ὑπερ-
 ἔβαλεν, ὥστ' ἔτι μὲν νέος ὦν καὶ ἀφανὴς Ἐπικλέα τὸν ἐξ
 Ἐρμιόνης καθαριστὴν σπουδαζόμενον ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων
 ἐκλιπαρῆσαι μελετᾶν παρ' αὐτῷ, φιλοτιμούμενος πολ-
 λούς τὴν οἰκίαν ζητεῖν καὶ φοιτᾶν πρὸς αὐτόν. Εἰς δ'
 Ὀλυμπίαν ἐλθὼν καὶ διαμιλλώμενος τῷ Κίμωνι περὶ
 δεῖπνα καὶ σκηναὶς καὶ τὴν ἄλλην λαμπρότητα καὶ παρα-
 σκευήν, οὐκ ἤρεσκε τοῖς Ἕλλησιν. Ἐκεῖνα μὲν γὰρ ὄντι
 νέω καὶ ἀπ' οὐκ ἰσχυρῆς μεγάλης ὄντο δεῖν τὰ τοιαῦτα συγ-
 χωρεῖν· ὁ δὲ μήπω γνῶριμος γεγονώς, ἀλλὰ δοκῶν ἐξ

- οὐχ ὑπαρχόντων καὶ παρ' ἀξίαν ἐπαίρεσθαι προσωφλί-
 σκανεὺν ἀλαζονείαν. Ἐνίκησε δὲ καὶ χορηγῶν τραγῳδοῖς,
 μεγάλην ἤδη τότε σπουδὴν καὶ φιλοτιμίαν τοῦ ἀρῶνος
 ἔχοντος, καὶ πίνακα τῆς νίκης ἀνέθηκε τοιαύτην ἐπι-
 5 γραφὴν ἔχοντα· „Θεμιστοκλῆς Φρεάριοις ἐχορήγει,
 Φρύνιχος ἐδίδασκεν, Ἀδεΐμαντος ἤρχεν.“ Οὐ μὲν ἀλλὰ
 τοῖς πολλοῖς ἐνῆρμοντε, τοῦτο μὲν ἐκάστου τῶν πολιτῶν
 τοῦνομα λέγων ἀπὸ στόματος, τοῦτο δὲ κριτὴν ἀσφαλῆ
 περὶ τὰ συμβόλαια παρέχων ἑαυτόν, ὥστε πού καὶ πρὸς
 10 Σιμωνίδην τὸν Κεῖον εἰπεῖν, αἰτούμενόν τι τῶν οὐ με-
 τρίων παρ' αὐτοῦ στρατηγοῦντος, ὥς οὐτ' ἐκεῖνος ἂν
 γένοιτο ποιητῆς ἀγαθὸς ᾄδων παρὰ μέλος οὐτ' αὐτὸς
 ἀστῆος ἄρχων παρὰ νόμον χαριζόμενος. Πάλιν δὲ ποτε
 τὸν Σιμωνίδην ἐπισκώπτων ἔλεγε νοῦν οὐκ ἔχειν, Κο-
 15 ρινθίους μὲν λαιδοροῦντα μεγάλην οἰκοῦντας πόλιν,
 αὐτοῦ δὲ ποιούμενον εἰκόνας οὕτως ὄντος αἰσχροῦ τὴν
 ὄψιν. Αὐξόμενος δὲ καὶ τοῖς πολλοῖς ἀρέσκων τέλος
 κατεστασίασε καὶ μετέστησεν ἑξοστρακισθέντα τὸν Ἀρι-
 στείδην.
- 20 VI. Ἦδη δὲ τοῦ Μήδου καταβαίνοντος ἐπὶ τὴν Ἑλ-
 λάδα καὶ τῶν Ἀθηναίων βουλευομένων περὶ στρατηγοῦ,
 τοὺς μὲν ἄλλους ἐκόντας ἐκστῆναι τῆς στρατηγίας λέ-
 γουσιν ἐκπεπληγμένους τὸν κίνδυνον, Ἐπικύδην δὲ τὸν
 Εὐφημίδου, δημαγωγὸν ὄντα δεινὸν μὲν εἰπεῖν, μαλα-
 25 κὸν δὲ τὴν ψυχὴν καὶ χρημάτων ἥττονα, τῆς ἀρχῆς ἐφίε-
 σθαι καὶ κρατήσῃ ἐπίδοξον εἶναι τῇ χειροτονίᾳ. Τὸν
 οὖν Θεμιστοκλέα δειδόντα, μὴ τὰ πράγματα διαφθαρείη
 παντάπασι τῆς ἡγεμονίας εἰς ἐκεῖνον ἐμπεσοῦσης, χρή-
 μασι τὴν φιλοτιμίαν ἐξωνήσασθαι παρὰ τοῦ Ἐπικύδους.
- 30 Ἐπαινέται δ' αὐτοῦ καὶ τὸ περὶ τὸν διγλωττον ἔργον ἐν
 τοῖς πεμφθεῖσιν ὑπὸ βασιλέως ἐπὶ γῆς καὶ ὕδατος αἰτη-
 σιν. Ἐρμηνέα γάρ ὄντα συλλαβῶν διὰ ψηφίσματος ἀπέ-

κτείνειν ὅτι φωνὴν Ἑλληνίδα βαρβάροις προστάγμασιν ἐτόλμησε χρῆσαι. Ἔτι δὲ καὶ τὸ περὶ Ἀρθμιον τὸν Ζελεΐτην· Θεμιστοκλέους γὰρ εἰπόντος καὶ τοῦτον εἰς τοὺς ἀτίμους καὶ παῖδας αὐτοῦ καὶ γένος ἐνέγραψαν, ὅτι τὸν ἐκ Μήδων χρυσὸν εἰς τοὺς Ἕλληνας ἐκόμισε. Μέγιστον δὲ πάντων τὸ καταλῦσαι τοὺς Ἑλληνικοὺς πολέμους καὶ διαλλάξαι τὰς πόλεις ἀλλήλαις, πείσαντα τὰς ἐχθρας διὰ τὸν πόλεμον ἀναβαλέσθαι· πρὸς ὃ καὶ Χεΐλεων τὸν Ἀρτάδα μάλιστα συναγωνίσασθαι λέγουσι.

VII. Παραλαβὼν δὲ τὴν ἀρχὴν εὐθὺς μὲν ἐπεχειρεῖ τοὺς πολίτας ἐμβιβάζειν εἰς τὰς τριήρεις, καὶ τὴν πόλιν πείθειν ἐκλιπόντας ὡς προσωτάτω τῆς Ἑλλάδος ἀπαντᾶν ὃ βαρβαρὸν κατὰ θάλατταν. Ἐπισταμένων δὲ πολλῶν ἔηγαγε πολλὴν στρατιὰν εἰς τὰ Τέμπη μετὰ Λακιδαιμονίων, ὡς αὐτόθι προκινδυνεύοντων τῆς Θετταλίας οὕτω ὅτε μηδὲν δοκούσης· ἐπεὶ δ' ἀνεχώρησαν ἐκεῖθεν ἄπρακτοι καὶ Θετταλῶν βασιλεῖ προσγενομένων ἐμῇδιξε ἅ μέχρι Βοιωτίας, μᾶλλον ἤδη τῷ Θεμιστοκλεῖ προσῆχον οἱ Ἀθηναῖοι περὶ τῆς θαλάσσης, καὶ πέμπεται μετὰ νεῶν ἐπ' Ἀρτεμίσιον τὰ στενὰ φυλάξων. Ἐνθα δὲ τῶν μὲν Ἑλλήνων Εὐρυβιάδην καὶ Λακιδαιμονίους ἡγεῖσθαι τελευόντων, τῶν δ' Ἀθηναίων, ὅτι πλήθει τῶν νεῶν ὑμπεκνῶντες ὁμοῦ τι τοὺς ἄλλους ὑπερέβαλλον, οὐκ ἐξήκοντων ἑτέροις ἐπισθαι, συνιδὼν τὸν κίνδυνον ὁ Θεμιστοκλῆς αὐτὸς τε τὴν ἀρχὴν τῷ Εὐρυβιάδῃ παρήκε καὶ καταπεράνυε τοὺς Ἀθηναίους, ὑπισχνούμενος, ἂν ἄνδρες ἔραστοι γένωνται πρὸς τὸν πόλεμον, ἐκόντας αὐτοῖς παρῆξιν εἰς τὰ λοιπὰ παιδομένους τοὺς Ἕλληνας. Διόπερ δοκεῖ τῆς σωτηρίας αἰτιώτατος γενέσθαι τῇ Ἑλλάδι καὶ μάλιστα τοὺς Ἀθηναίους προαγαγεῖν εἰς δόξαν, ὡς ἀνδρεία μὲν τῶν πολεμίων, εὐγνωμοσύνη δὲ τῶν συμμάχων περιγενομένους. Ἐπεὶ δὲ ταῖς Ἀφρεταῖς τοῦ βαρβα-

ρικοῦ στόλου προσμύζαντος ἐκπλαγείς ὁ Εὐρυβιάδης τῶν
 κατὰ στόμα νεῶν τὸ πλήθος, ἄλλας δὲ πυνθανόμενος
 διακοσίας ὑπὲρ Σκιαθον περιπλεῖν, ἐβούλετο τὴν ταχί-
 στην εἰσω τῆς Ἑλλάδος κομισθεὶς ἄψασθαι Πελοποννή-
 5 σου καὶ τὸν πεζὸν στρατὸν ταῖς ναυσὶ προσπεριβαλέσθαι,
 παντάπασιν ἀπρόσμαχον ἡγούμενος τὴν κατὰ θάλατταν
 ἄλκην βασιλέως, δέξαντες οἱ Εὐβοεῖς, μὴ σφᾶς οἱ Ἑλ-
 ληνες πρόωπται, κρύφα τῷ Θεμιστοκλεῖ διελέγοντο, Πε-
 λάγοντα μετὰ χρημάτων πολλῶν πέμψαντες. Ἀλαβῶν
 10 ἐκεῖνος, ὃς Ἡρόδοτος ἰστόρηκε, τοῖς περὶ τὸν Εὐρυβιά-
 δην ἔδωκεν. Ἐναντιούμενον δ' αὐτῷ μάλιστα τῶν πολι-
 τῶν Ἀρχιτέλους, ὃς ἦν μὲν ἐπὶ τῆς ἱερᾶς νεῶς τριήραρ-
 χος, οὐκ ἔχων δὲ χρήματα τοῖς ναύταις χορηγεῖν ἔσπευ-
 δεν ἀποπλεῦσαι, παρῳξυνεν ἐτι μᾶλλον ὁ Θεμιστοκλῆς
 15 τοὺς τριηρίτας ἐπ' αὐτόν, ὥστε τὸ δεῖπνον ἀρπάσαι συν-
 δραμόντας. Τοῦ δ' Ἀρχιτέλους ἀθυμοῦντος ἐπὶ τούτῳ
 καὶ βαρέως φέροντος, εἰσέπεμψεν ὁ Θεμιστοκλῆς πρὸς
 αὐτόν ἐν κίστῃ δεῖπνον ἄρτων καὶ κρεῶν, ὑποθεὶς κάτω
 τάλαντον ἀργυρίου καὶ κελεύσας αὐτόν τε δειπνεῖν ἐν
 20 τῷ παρόντι καὶ μεθ' ἡμέραν ἐπιμεληθῆναι τῶν τριηρι-
 τῶν· εἰ δὲ μὴ, καταβοήσειν αὐτοῦ πρὸς τοὺς πολίτας ὥς
 ἔχοντος ἀργύριον παρὰ τῶν πολεμίων. Ταῦτα μὲν οὖν
 Φανίας ὁ Λέσβιος εἶρηκεν.

VIII. Αἱ δὲ γενόμεναι τότε πρὸς τὰς τῶν βαρβάρων
 25 ναῦς περὶ τὰ στενὰ μάχαι κρῖσιν μὲν εἰς τὰ ὅλα μεγάλην
 οὐκ ἐποίησαν, τῇ δὲ πείρᾳ μέγιστα τοὺς Ἕλληνας ὤνη-
 σαν, ὑπὸ τῶν ἔργων παρὰ τοὺς κινδύνους διδαχθέντας,
 ὥς οὔτε πλήθη νεῶν οὔτε κόσμοι καὶ λαμπρότητες ἐπισή-
 μων οὔτε κραυγαὶ κομπῶδεις ἢ βάρβαροι παιᾶνες ἔχουσι
 30 τι δεινὸν ἀνδράσιν ἐπισταμένοις εἰς χεῖρας λέναι καὶ μά-
 χεσθαι τολμῶσιν, ἀλλὰ δεῖ τῶν τοιούτων καταφρονοῦν-
 τας ἐπ' αὐτὰ τὰ σώματα φέρεσθαι καὶ πρὸς ἐκείνα δια-

γωνίζεσθαι συμπλακέντας. Ὁ δὲ καὶ Πίνδαρος οὐ κακῶς
 ἔοικε συνιδῶν ἐπὶ τῆς ἐν Ἀρτεμισίῳ μάχης εἰπεῖν

ὅθι παῖδες Ἀθαναίων ἐβάλοντο φαιενᾶν

κρηπίδ' ἐλευθερίας·

ἀρχὴ γὰρ ὄντως τοῦ νικᾶν τὸ θαρρεῖν. Ἔστι δὲ τῆς Εὐ-5
 βοίας τὸ Ἀρτεμίσιον ὑπὲρ τὴν Ἑστίαιαν αἰγιαλὸς εἰς βο-
 ρεῖαν ἀναπεπταμένος, ἀντιτείνει δ' αὐτῷ μάλιστα τῆς
 ὑπὸ Φιλοκτήτῃ γενομένης χώρας Ὀλιζών. Ἐχει δὲ ναὸν
 16 τοῦ μέγαν Ἀρτέμιδος ἐπίκλησιν Προσηώας, καὶ δένδρα
 περὶ αὐτῷ πέφυκε καὶ στήλαι κύκλῳ λίθου λευκοῦ πε-10
 πήγασιν· ὁ δὲ λίθος τῇ χειρὶ τριβόμενος καὶ χροῶν καὶ
 ὁσμὴν κροκίζουσας ἀναδίδωσιν. Ἐν μιᾷ δὲ τῶν στήλων
 ἐλεγείου ἦν τόδε γεγραμμένον·

Παντοδαπῶν ἀνδρῶν γενεὰς Ἀσίης ἀπὸ χώρας

παῖδες Ἀθηναίων τῷδέ ποτ' ἐν πελάγει

15

ναυμαχίῃ δαμάσαντες, ἐπεὶ στρατὸς ὄλετο Μήδων,

σήματα ταῦτ' ἔθεσαν παρθένῳ Ἀρτέμιδι.

Δείκνυται δὲ τῆς ἀκτῆς τόπος ἐν πολλῇ τῇ περίῃ θινὴ κό-
 νιν τεφρώδη καὶ μέλαιναν ἐκ βάθους ἀναδιδούς, ὥσπερ
 πυρίκαυστον, ἐν ᾧ τὰ ναυάγια καὶ νεκροὺς καῦσαι δο-20
 κοῦσι.

ΙΧ. Τῶν μέντοι περὶ Θερμοπύλας εἰς τὸ Ἀρτεμίσιον
 ἀπαγγελθέντων πυθόμενοι Λεωνίδα τε κεῖσθαι καὶ κρα-
 τεῖν Ξέρξην τῶν κατὰ γῆν παρόδων, εἰσω τῆς Ἑλλάδος
 ἀνεκομίζοντο, τῶν Ἀθηναίων ἐπὶ πᾶσι τεταγμένων δι' 25
 ἀρετὴν καὶ μέγα τοῖς πεπραγμένοις φρονούντων. Παρα-
 πλέων δὲ τὴν χώραν ὁ Θεμιστοκλῆς, ἥπερ κατάρσεις ἀναγ-
 καίας καὶ καταφυγὰς ἑώρα τοῖς πολεμίοις, ἐνεχάρατε
 κατὰ τῶν λίθων ἐπιφανῆ γράμματα, τοὺς μὲν εὐρίσκειν
 ἀπὸ τύχης, τοὺς δ' αὐτὸς ἰστιάς περὶ τὰ ναύλοχα καὶ ἰὰς 30
 ὑδρείας, ἐπισκῆπτων ἴωσι διὰ τῶν γραμμάτων, εἰ μὲν
 οἶόν τε, μετατάξασθαι πρὸς αὐτοὺς πατέρας ὄντας καὶ

15 *

προκινδυνεύοντας ὑπὲρ τῆς ἐκείνων ἐλευθερίας, εἰ δὲ μή, κακοῦν τὸ βαρβαρικὸν ἐν ταῖς μάχαις καὶ συνταράττειν. Ταῦτα δ' ἠλπίξεν ἢ μεταστῆσιν τοὺς Ἴωνας ἢ ταράξειν ὑποπτοτέρους τοῖς βαρβάροις γενομένους. Ἐξέρ-
 5 ξου δὲ διὰ τῆς Δωρίδος ἄνωθεν ἐμβαλόντος εἰς τὴν Φωκίδα καὶ τὰ τῶν Φωκέων ἄσπερ πυρπολοῦντος οὐ προσήμουναν οἱ Ἕλληνες, καί περ τῶν Ἀθηναίων δεομένων εἰς τὴν Βοιωτίαν ἀπαντῆσαι πρὸ τῆς Ἀττικῆς, ὥσπερ αὐτοὶ κατὰ θάλατταν ἐπ' Ἀρτεμίσιον ἐβοήθησαν. Μηδενὸς
 10 δ' ὑπακούοντος αὐτοῖς, ἀλλὰ τῆς Πελοποννήσου περιεχομένων καὶ πᾶσαν ἐντὸς Ἰσθμοῦ τὴν δύναμιν ὠρμημένων συνάγειν καὶ διατειχιζόντων τὸν Ἰσθμὸν εἰς θάλατταν ἐκ θαλάττης, ἅμα μὲν ὁργῇ τῆς προδοσίας εἶχε τοὺς Ἀθηναίους, ἅμα δὲ δυσθυμία καὶ κατῆφεια μεμονωμέ-
 15 νους. Μάχεσθαι μὲν γὰρ οὐ διανοοῦντο μυριάσι στρατοῦ τοσαύταις· ὃ δ' ἦν μόνον ἀναγκαῖον ἐν τῷ παρόντι, τὴν πόλιν ἀφέντας ἐμφῦναι ταῖς ναυσίν, οἱ πολλοὶ χαλεπῶς ἤκουνον, ὥς μήτε νίκης δεόμενοι μήτε σωτηρίαν ἐπιστάμενοι θεῶν τε ἱερὰ καὶ κατέρων ἡρῶα προίε-
 20 μένων.

Χ. Ἐνθα δὲ Θεμιστοκλῆς ἀπορῶν τοῖς ἀνθρωπίνους λογισμοῖς προσάγεσθαι τὸ πλῆθος, ὥσπερ ἐν τραγωδίᾳ μηχανὴν ἄρας, σημεῖα δαιμόνια καὶ χρησμούς ἐπῆγεν αὐτοῖς· σημεῖον μὲν λαμβάνων τὸ τοῦ δράκοντος, ὃς ἀφα-
 25 νῆς ἐκείναις ταῖς ἡμέραις ἐκ τοῦ σηκοῦ δοκεῖ γενέσθαι καὶ τὰς καθ' ἡμέραν αὐτῷ προτιθεμένας ἀπαρχὰς εὐρίσκοντες ἀψαύστους οἱ ἱερεῖς, ἐξήγγελλον εἰς τοὺς πολλούς, τοῦ Θεμιστοκλέους λόγον διδόντος, ὥς ἀπολέλοιπε
 30 τὴν πόλιν ἢ θεὸς ὑφηγουμένη πρὸς τὴν θάλατταν αὐτοῖς. Τῷ δὲ χρησμῷ πάλιν ἐδημαγᾶγει, λέγων μηδὲν ἄλλο δηλοῦσθαι ξύλινον τεῖχος ἢ τὰς ναῦς· διὸ καὶ τὴν Σαλαμῖνα θείαν, οὐχὶ δειτὴν οὐδὲ σχετλίαν καλεῖν τὸν

θεόν, ὡς εὐτυχήματος μεγάλου τοῖς Ἕλλησιν ἐπώνυμον
 ἔσομένην. Κρατήσας δὲ τῇ γνώμῃ ψήφισμα γράφει, τὴν
 μὲν πόλιν παρακαταθέσθαι τῇ Ἀθηναίᾳ τῇ Ἀθηναίων
 μεδεούσῃ, τοὺς δ' ἐν ἡλικίᾳ πάντας ἐμβαίνειν εἰς τὰς
 τριήρεις, παῖδας δὲ καὶ γυναῖκας καὶ ἀνδράποδα σώζειν 5
 ἕκαστον ὡς δυνατόν. Κυρωθέντος δὲ τοῦ ψηφίσματος οἱ
 πλεῖστοι τῶν Ἀθηναίων ὑπεξέθεντο γυνείας καὶ γυναῖκας
 εἰς Τροιζήνα, φιλοτίμως πάντες τῶν Τροιζηνίων ὑποδε-
 117 χομένων· καὶ γὰρ τρέφειν ἐψηφίσαντο δημοσίᾳ, δύο ὀβο-
 λούς ἕκαστῳ διδόντες, καὶ τῆς ὀψώρας λαμβάνειν τοὺς 10
 παῖδας ἐξείναι πανταχόθεν, ἔτι δ' ὑπὲρ αὐτῶν διδασκά-
 λους τελεῖν μισθοὺς. Τὸ δὲ ψήφισμα Νικαγόρας ἔγραψεν.
 Οὐκ ὄντων δὲ δημοσίων χρημάτων τοῖς Ἀθηναίοις, Ἀρι-
 στοτέλης μὲν φησι τὴν ἐξ Ἀρείου πάγου βουλήν πορίσα-
 σαν ὅκτω δραχμας ἕκαστῳ τῶν στρατινομένων αἰτιωτά- 15
 την γενέσθαι τοῦ πληρωθῆναι τὰς τριήρεις, Κλειδῆμος
 δὲ καὶ τοῦτο τοῦ Θεμιστοκλέους ποιεῖται στρατήγημα.
 Καταβαινόντων γὰρ εἰς Πειραιᾶ τῶν Ἀθηναίων, φησὶν
 ἀπολέσθαι τὸ Γοργόνειον ἀπὸ τῆς θεοῦ τοῦ ἀγάλματος·
 τὸν οὖν Θεμιστοκλέα προσποιούμενον ζητεῖν καὶ διερεῖν 20
 νόμον ἀπαντὰ χρημάτων ἀνευρίσκειν πλῆθος ἐν ταῖς
 ἀποσκευαῖς ἀποκεκρυμμένον, ὃν εἰς μέσον κομισθέντων
 εὐπορῆσαι τοὺς ἐμβαίνοντας εἰς τὰς ναῦς ἐφοδίων. Ἐκ-
 πλεύσεως δὲ τῆς πόλεως τοῖς μὲν οἶκτον τὸ θέαμα, τοῖς
 δὲ θαῦμα τῆς τόλμης παρεῖχε, γενεάς μὲν ἄλλη προπεμ- 25
 πόντων, αὐτῶν δ' ἀκάμπτων πρὸς οἰμωγὰς καὶ δάκρυα
 γυνέων καὶ περιβολὰς διαπερώντων εἰς τὴν νῆσον. Καί-
 τοι πολλοὶ μὲν διὰ γῆρας ὑπολειπόμενοι τῶν πολιτῶν
 ἔλεον εἶχον· ἦν δὲ τις καὶ ἀπὸ τῶν ἡμέρων καὶ συντρό-
 φων ζῳῶν ἐπικλῶσα γλυκυθυμία, μετ' ὧν γῆς καὶ πό- 30
 θου συμπαράθεόντων ἐμβαλίνουσι τοῖς ἑαυτῶν τροφεῦ-
 σιν. Ἐν οἷς ἱστορεῖται κύων Ξανθίππου τοῦ Περικλέους

πατρός οὐκ ἀνασχόμενος τὴν ἀπ' αὐτοῦ μόνωσιν ἐναλῆσθαι τῇ θαλάττῃ καὶ τῇ τριήρει παρανηγόμενος ἐκπεσεῖν εἰς τὴν Σαλαμίνα καὶ λιποθυμήσας ἀποθανεῖν εὐθύς· οὗ καὶ τὸ δεικνύμενον ἄχρι νῦν καὶ καλούμενον Κυνὸς
5 σῆμα τάφον εἶναι λέγουσι.

XI. Ταῦτά τε δὴ μεγάλα τοῦ Θεμιστοκλέους, καὶ τοὺς πολίτας αἰσθόμενος ποθοῦντας Ἀριστείδην καὶ δεδιότας, μὴ δι' ὀργὴν τῷ βαρβάρῳ προσθεῖς ἑαυτὸν ἀνατρέψῃ τὰ πράγματα τῆς Ἑλλάδος (ἐξωστράκιστο γὰρ πρὸ
10 τοῦ πολέμου καταστασιασθεῖς ὑπὸ Θεμιστοκλέους), γράφει ψήφισμα, τοῖς ἐπὶ χρόνῳ μεθεστώσιν ἐξεῖναι κατελθούσιν πράττειν καὶ λέγειν τὰ βέλτιστα τῇ Ἑλλάδι μετὰ τῶν ἄλλων πολιτῶν. Εὐρυβιάδου δὲ τὴν μὲν ἡγεμονίαν τῶν νεῶν ἔχοντος διὰ τὸ τῆς Σπάρτης ἀξίωμα, μαλακοῦ
15 δὲ περὶ τὸν κίνδυνον ὄντος, αἰρεῖν δὲ βουλομένον καὶ πλεῖν ἐπὶ τὸν Ἰσθμόν, ὅπου καὶ τὸ πεζὸν ἤθροιστο τῶν Πελοποννησίων, ὁ Θεμιστοκλῆς ἀντέλεγεν· ὅτε καὶ τὰ μνημονευόμενα λεχθῇναί φασι. Τοῦ γὰρ Εὐρυβιάδου πρὸς αὐτὸν εἰπόντος· „ὦ Θεμιστόκλεις, ἐν τοῖς ἀγῶσι
20 τοὺς προεξανισταμένους ῥαπίζουσι“ „Ναί“ εἶπεν ὁ Θεμιστοκλῆς „ἀλλὰ τοὺς ἀπολειφθέντας οὐ στεφανοῦσιν.“ Ἐπαραμένου δὲ τὴν βακτηρίαν ὡς πατάξοντος, ὁ Θεμιστοκλῆς ἔφη· „Πάταξον μὲν, ἄκουσον δέ.“ Θαναμάσαντος δὲ τὴν προρότητα τοῦ Εὐρυβιάδου καὶ λέγειν κελεύ-
25 σαντος, ὁ μὲν Θεμιστοκλῆς ἀνῆγεν αὐτὸν ἐπὶ τὸν λόγον. Εἰπόντος δέ τινος, ὡς ἀνὴρ ἄπολις οὐκ ὀρθῶς διδάσκει τοὺς ἔχοντας ἐγκαταλιπεῖν καὶ προσεῖν τὰς πατρίδας, ὁ Θεμιστοκλῆς ἐπιστρέψας τὸν λόγον· „Ἡμεῖς τοι“ εἶπεν „ὦ μοχθηρὲ, τὰς μὲν οἰκίας καὶ τὰ τείχη καταλελοί-
30 παμεν, οὐκ ἀξιοῦντες ἀψύχων ἔνεκα δουλεύειν, πόλις δ' ἡμῖν ἔστι μεγίστη τῶν Ἑλληνίδων, αἱ διακόσιαι τριήρεις, αἱ νῦν μὲν ὑμῖν παρεστώσι βοηθοὶ σώζεσθαι δι' αὐτῶν

βουλομένοις, εἰ δ' ἄπιτε δεύτερον ἡμᾶς προδόντες, ἀν-
τίκα πεύσεται τις Ἑλλήνων Ἀθηναίους καὶ πόλιν ἐλευ-
θέραν καὶ χώραν οὐ χείρονα κεκτημένους ἥς ἀπέβαλον.
Ταῦτα τοῦ Θεμιστοκλέους εἰπόντος ἔννοια καὶ δέος ἔσχε
τὸν Εὐρυβιάδην τῶν Ἀθηναίων, μὴ σφᾶς ἀπολείποντες 5
οἰχονται. Τοῦ δ' Ἐρετριέως πειρωμένου τι λέγειν πρὸς
αὐτόν, Ἡ γὰρ καὶ ὑμῖν περὶ πολέμου τίς ἐστι λό-
γος, οἱ καθάπερ αἱ τευθίδες μάχαιραν μὲν ἔχετε, καρ-
δίαν δὲ οὐκ ἔχετε;

XII. Λέγεται δ' ὑπὸ τινων τὸν μὲν Θεμιστοκλέα περὶ 10
τούτων ἀπὸ τοῦ καταστρώματος ἄνωθεν τῆς νεῶς διαλέ-
γεσθαι, γλαῦκα δ' ὁφθῆναι διαπεστομένην ἀπὸ δεξιᾶς
τῶν νεῶν καὶ τοῖς καρχησίοις ἐπικαθίζουσιν· διὸ δὴ καὶ
μάλιστα προσέθεντο τῇ γνώμῃ καὶ παρεσκευάζοντο ναυ-
μαχήσοντας. Ἄλλ' ἐπεὶ τῶν πολεμίων ὅ τε στόλος τῇ Ἀτ- 15
τικῇ κατὰ τὸ Φαληρικὸν προσφερόμενος τοὺς πέριξ ἀπέ-
κρυψεν αἰγιαλοὺς αὐτὸς τε βασιλεὺς μετὰ τοῦ πεζοῦ στρα-
τοῦ καταβὰς ἐπὶ τὴν θάλατταν ἄθρους ὥφθη, τῶν δὲ θυ-
νάμεων ὁμοῦ γενομένων, ἐξερρύησαν οἱ τοῦ Θεμιστο-
κλέους λόγοι τῶν Ἑλλήνων καὶ πάλιν ἐπάπταινον οἱ Πε- 20
λοποννήσιοι πρὸς τὸν Ἰσθμόν, εἴ τις ἄλλο τι λέροι χαλε-
παίνοντες, ἰδούκει δὲ τῆς νυκτὸς ἀποχωρεῖν καὶ παρηγ-
γέλλετο πλοῦς τοῖς κυβερνήταις, ἔνθα δὴ βαρέως φέρον
ὁ Θεμιστοκλῆς, εἰ τὴν ἀπὸ τοῦ τόπου καὶ τῶν στενωπῶν
προέμενοι βοήθειαν οἱ Ἕλληνες διαλυθήσονται κατὰ πό- 25
λεις, ἐβουλεύετο καὶ συνετίθει τὴν περὶ τὸν Σίκινον
πραγματείαν. Ἦν δὲ τῷ μὲν γένει Πέρσης ὁ Σίκιννος,
αἰχμάλωτος, εὐνους δὲ τῷ Θεμιστοκλεῖ καὶ τῶν τέκνων
αὐτοῦ παιδαγωγός. Οὐ ἐκπέμπει πρὸς τὸν Ξέρξην κρυφά,
κελεύσας λέγειν, ὅτι Θεμιστοκλῆς ὁ τῶν Ἀθηναίων στρα- 30
τηγὸς αἰρουόμενος τὰ βασιλέως ἐξαγγέλλει πρῶτος αὐτῷ
τοὺς Ἕλληνας ἀποδιδράσκοντας καὶ διακελεύεται μὴ παρ-

εἶναι φυγεῖν αὐτοῖς, ἀλλ' ἐν ᾧ ταραττονται τῶν πεζῶν
 χωρὶς ἄντες ἐπιθέσθαι καὶ διαφθεῖραι τὴν ναυτικὴν δύ-
 ναμιν. Ταῦτα δ' ὁ Ξέρξης ὡς ἀπ' εὐνοίας λελεγμένα δεξά-
 μενος ἤσθη καὶ τέλος εὐθύς ἐξέφερε πρὸς τοὺς ἡγεμόνας
 5 τῶν νεῶν, τὰς μὲν ἄλλας πληροῦν καθ' ἡσυχίαν, διακο-
 σίαις δ' ἀναγκάσας ἤδη περιβαλέσθαι τὸν πόρον ἐν
 κύκλῳ πάντα καὶ διαζῶσαι τὰς νήσους, ὅπως ἐκφυγοί
 μηδεὶς τῶν πολεμίων. Τούτων δὲ πραττομένων Ἀριστεί-
 δης ὁ Αὐσιμάρχου πρῶτος αἰσθόμενος ἦκεν ἐπὶ τὴν σκη-
 10 νὴν τοῦ Θεμιστοκλέους, οὐκ ὢν φίλος, ἀλλὰ καὶ δι' ἐκεῖ-
 νον ἐξωστρακισμένος, ὥσπερ εἴρηται· προσελθόντι δὲ τῷ
 Θεμιστοκλεῖ φράζει τὴν κύκλωσιν. Ὁ δὲ τὴν τε ἄλλην
 καλοκαγαθίαν τοῦ ἀνδρὸς εἰδὼς καὶ τῆς τότε παρουσίας
 ἀγάμενος λέγει τὰ περὶ τὸν Σίκινον αὐτῷ καὶ παρεκά-
 15 λει τῶν Ἑλλήνων συνεπιλαμβάνεσθαι καὶ συμπροσθυμεῖ-
 σθαι πλῆσιν ἔχοντα μᾶλλον, ὅπως ἐν τοῖς στενοῖς ναυμα-
 χήσωσιν. Ὁ μὲν οὖν Ἀριστείδης ἐπαινέσας τὸν Θεμιστο-
 κλέα τοὺς ἄλλους ἐπήγει στρατηγούς καὶ τριηράρχους ἐπὶ
 τὴν μάχην παροξύνων. Ἔτι δ' ὁμως ἀπιστούντων ἐφάνη
 20 Τηγεῖα τριήρης αὐτόμολος, ἧς ἐνανάρχει Παναίτιος, ἀπαρ-
 γέλλουσα τὴν κύκλωσιν, ὥστε καὶ θυμῷ τοὺς Ἑλληνας
 ὀρμησαί μετὰ τῆς ἀνάγκης πρὸς τὸν κίνδυνον.

XIII. Ἄμα δ' ἡμέρα Ξέρξης μὲν ἄνω καθήστο τὸν
 στόλον ἐποπτεύων καὶ τὴν παράταξιν, ὡς μὲν Φανόδη-
 25 μός φησιν, ὑπὲρ τὸ Ἡράκλειον, ἢ βραχεὶ πόρῳ διεύργε-
 ται τῆς Ἀττικῆς ἢ νήσος, ὡς δ' Ἀεστιάδωρος, ἐν μεθο-
 ρίῳ τῆς Μεγαρίδος ὑπὲρ τῶν καλουμένων Κεράτων, χρο-
 σοῦν δίφρον θέμενος καὶ γραμματεῖς πολλοὺς παραστη-
 σάμενος, ὃν ἔργον ἦν ἀπογράφεσθαι τὰ κατὰ τὴν μάχην
 30 πραττόμενα. Θεμιστοκλεῖ δὲ παρὰ τὴν ναυαρχίδα τριήρη
 σφραγιαζομένῳ τρεῖς προσήχθησαν αἰχμάλωτοι, κάλλιστοι
 μὲν ἰδέσθαι τὴν ὄψιν, ἐσθ' ἧσι δὲ καὶ χρυσῷ κεκοσμημέ-

νοι διαπρεπεώς. Ἐλέγοντο δὲ Σανδαύκης παῖδες εἶναι
 τῆς βασιλέως ἀδελφῆς καὶ Ἀρταύκτου. Τούτους ἰδὼν
 Εὐφραντίδης ὁ μάντις, ὡς ἅμα μὲν ἀνέλαμψεν ἐκ τῶν
 19 ἱερῶν μέγα καὶ περιφανὲς πῦρ, ἅμα δὲ πταρμὸς ἐκ δε-
 ξιῶν ἐσήμηνε, τὸν Θεμιστοκλέα δεξιωσάμενος ἐκέλευσε
 τῶν νεανίσκων κατάρξασθαι καὶ καθιερεῦσαι πάντας
 ὠμῆστῇ Διονύσῳ προσευξάμενον· οὕτω γὰρ ἅμα σωτη-
 ρίαν τε καὶ νίκην ἐσεσθαι τοῖς Ἕλλησιν. Ἐκπλαγέντος
 δὲ τοῦ Θεμιστοκλέους ὡς μέγα τὸ μάντευμα καὶ δεινόν,
 οἷον εἰώθειν ἐν μεγάλοις ἀγῶσι καὶ πράγμασι χαλεποῖς, 10
 μᾶλλον ἐκ τῶν παραλόγων ἢ τῶν εὐλόγων τὴν σωτηρίαν
 ἐλπίζοντες οἱ πολλοὶ τὸν θεὸν ἅμα κοινῇ κατεκαλοῦντο
 φωνῇ καὶ τοὺς αἰχμαλώτους τῷ βωμῷ προσαγαγόντες
 ἠνάγκασαν, ὡς ὁ μάντις ἐκέλευσε, τὴν θυσίαν συντελε-
 σθῆναι. Ταῦτα μὲν οὖν ἀνὴρ φιλόσοφος καὶ γραμμάτων 15
 οὐκ ἄπειρος ἱστορικῶν Φανίας ὁ Λέσβιος εἴρηκε.

XIV. Περὶ δὲ τοῦ πλήθους τῶν βαρβαρικῶν νεῶν
 Αἰσχύλος ὁ ποιητὴς ὡς ἂν εἰδὼς καὶ διαβιβαιούμενος ἐν
 τραγωδίᾳ Πέρσαις λέγει ταῦτα·

Ξέρξης δὲ, καὶ γὰρ οἶδα, χιλιάς μὲν ἦν 20
 Νεῶν τὸ πλήθος· αἱ δ' ὑπέροκμοι τάχει
 Ἑκατὸν δις ἦσαν ἐπτά θ'· ὧδ' ἔχει λόγος.

Τῶν δ' Ἀττικῶν ἑκατὸν ὀγδοήκοντα τὸ πλήθος οὐσῶν
 ἐκάστη τοὺς ἀπὸ τοῦ καταστροφώματος μαχομένους ὀκτώ-
 καίδεκα εἶχεν, ὧν τοξόται τέσσαρες ἦσαν, οἱ λοιποὶ δ' 25
 ὀπλῖται. Δοκεῖ δ' οὐκ ἦττον εἰς τὸν καιρὸν ὁ Θεμιστο-
 κλῆς ἢ τὸν τόπον συνιδῶν καὶ φυλάξας μὴ πρότερον ἄν-
 τιπρώτους καταστῆσαι ταῖς βαρβαρικαῖς τὰς τριήρεις, ἢ
 τὴν εἰσθυῖαν ὄραν παραγενέσθαι, τὸ πνεῦμα λαμπρὸν
 ἐκ πελάγους αἰεὶ καὶ κῦμα διὰ τῶν στενῶν κατάγονσαν· 30
 ὃ τὰς μὲν Ἑλληνικὰς οὐκ ἔβλαπτε ναῦς ἀλιτεναῖς οὔσας
 καὶ ταπεινοτέρας, τὰς δὲ βαρβαρικὰς ταῖς τε πρύμναις

ἀνεστῶσας καὶ τοῖς καταστρώμασιν ὑφορόφους καὶ βα-
 ρείας ἐπιφερομένας ἐσφάλλε προσπίπτον καὶ παρεδίδου
 πλαγίας τοῖς Ἑλλήσιν ὁξέως προσφερομένοις καὶ τῷ Θε-
 μιστοκλεῖ προσέχουσιν, ὡς ὁρῶντι μάλιστα τὸ συμφέρον,
 5 καὶ ὅτι κατ' ἐκεῖνον ὁ Ξέρξου ναύαρχος Ἀριαμένης ναῦν
 ἔχων μεγάλην ὥσπερ ἀπὸ τείχους ἐτόξευε καὶ ἠκόνησεν,
 ἰνὴρ ἀγαθὸς ὢν καὶ τῶν βασιλέως ἀδελφῶν πολὺ κρά-
 τιστός τε καὶ δικαιοτάτος. Τοῦτον μὲν οὖν Ἀμεινίας ὁ
 Δεκελεύς καὶ Σωκλῆς ὁ Πεδιεύς ὁμοῦ πλέοντες, ὡς αἱ
 10 νῆες ἀντίπρωροι προσπεσοῦσαι καὶ συνειρῆσαι τοῖς
 χαλκώμασιν ἐνεσχέθησαν, ἐπιβαίνοντα τῆς αὐτῶν τριή-
 ρους ὑποστάντες καὶ τοῖς δόρασι τύπτοντες εἰς τὴν θά-
 λασσαν ἐξέβαλον· καὶ τὸ σῶμα μετ' ἄλλων διαφερόμενον
 ναυαγίων Ἀρτεμισία γνωρίσασα πρὸς Ξέρξην ἀνήνεγκεν.
 15 XV. Ἐν δὲ τούτῳ τοῦ ἀγῶνος ὄντος φῶς μὲν ἐκλάμ-
 ψαι μέγα λέγουσιν Ἐλευσινόθεν, ἥχον δὲ καὶ φωνὴν τὸ
 Θωριάσιον κατέχειν πεδῖον ἄχρι θαλάττης, ὡς ἀνθρώπων
 ὁμοῦ πολλῶν τὸν μυστικὸν ἐξαγόντων Ἰακχον. Ἐκ δὲ
 τοῦ πλήθους τῶν φθεγγομένων κατὰ μικρὸν ἀπὸ γῆς
 20 ἀναφερόμενον νέφος ἔδοξεν αὐτοῖς ὑπονοστεῖν καὶ κατα-
 σκήπτειν εἰς τὰς τριήρεις. Ἄλλοι δὲ φάσματα καὶ εἰδῶλα
 καθορᾶν ἔδοξαν ἐνόπλων ἀνδρῶν ἀπ' Ἀλγίνης τὰς χεῖρας
 ἀνεχόντων πρὸ τῶν Ἑλληνικῶν τριηρῶν· οὓς εἰκάζον
 Αἰακίδας εἶναι παρακεκλημένους εὐχαῖς πρὸ τῆς μάχης
 25 ἐπὶ τὴν βοήθειαν. Πρῶτος μὲν οὖν λαμβάνει ναῦν Ἀνκο-
 μήδης, ἄνθρωπος Ἀθηναῖος τριηραρχῶν, ἥς τὰ παράσημα πε-
 ρικόφως ἀνέθηκεν Ἀπόλλωνι δαφνηφόρῳ Φλυσίῳ. Οἱ
 δ' ἄλλοι τοῖς βαρβάροις ἐξισούμενοι τὸ πλήθος ἐν στενῷ
 κατὰ μέρος προσφερομένους καὶ περιπίπτοντας ἀλλήλοις
 30 ἐτρέψαντο, μέχρι δαίλης ἀντισχόντας, ὡς εἰρηκε Σιμωνί-
 δης, τὴν καλὴν ἐκείνην καὶ περιβόητον ἀράμενοι νίκην,
 ἥς οὐδ' Ἑλλήσιν οὔτε βαρβάροις ἐνάλιον ἔργον εἰργα-

σται λαμπρότερον, ἀνδρεία μὲν καὶ προθυμία κοινὴ τῶν ναυμαχησάντων, γνώμη δὲ καὶ δεινότητι Θεμιστοκλέους.

120 XVI. Μετὰ δὲ τὴν ναυμαχίαν Ξέρξης μὲν ἔτι θυμομαχῶν πρὸς τὴν ἀπότην ἐπεχείρει διὰ χωμάτων ἐπάγειν τὸ πεζὸν τοῖς Ἑλλήσιν εἰς Σαλαμῖνα, ἐμφράξας τὸν δὲ διὰ μέσου πόρον· Θεμιστοκλῆς δ' ἀποπειρώμενος Ἀριστείδου λόγῳ γνώμην ἐποιεῖτο λύειν τὸ ξυγμα ταῖς ναυσὶν ἐπιπλεύσαντας εἰς Ἑλλήσποντον „Ὅπως“ ἔφη „τὴν Ἀσίαν ἐν τῇ Εὐρώπῃ λάβωμεν.“ Δυσχεραίνοντος δὲ τοῦ Ἀριστείδου καὶ λέγοντος ὅτι „Νῦν μὲν τρυφῶντι 10 τῷ βαρβάρῳ πεπολεμήκαμεν, ἂν δὲ κατακλείσωμεν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ καταστήσωμεν εἰς ἀνάγκην ὑπὸ δέους ἄνδρα τηλικούτων δυνάμεων κύριον, οὐκέτι καθήμενος ὑπὸ σκιάδι χρυσῇ θεάσεται τὴν μάχην ἐφ' ἡσυχίας, ἀλλὰ πάντα τολμῶν καὶ πᾶσιν αὐτὸς παρὼν διὰ τὸν κίνδυνον 15 ἐπανορθώσεται τὰ παρειμένα καὶ βουλευσεται βέλτιον ὑπὲρ τῶν ὄλων· οὐ τὴν οὖσαν οὖν“ ἔφη „δεῖ γέφυραν, ὃ Θεμιστόκλεις, ἡμᾶς ἀναιρεῖν, ἀλλ' ἐτέραν, εἴπερ οἶόν τε, προσκατασκευάσαντας ἐκβαλεῖν διὰ τάχους τὸν ἄνθρωπον ἐκ τῆς Εὐρώπης.“ „Οὐκοῦν“ εἶπεν ὁ Θεμιστο- 20 κλῆς „εἰ δοκεῖ ταῦτα συμφέρειν, ὧρα σκοπεῖν καὶ μηχανᾶσθαι πάντας ἡμᾶς, ὅπως ἀπαλλαγῇται τὴν ταχίστην ἐκ τῆς Ἑλλάδος.“ Ἐπεὶ δὲ ταῦτα ἔδοξε, πέμπει τινὰ τῶν βασιλικῶν εὐνοούων ἐν τοῖς αἰχμαλώτοις ἀνενθρώων, Ἀρ- 25 νάκην ὄνομα, φράζειν βασιλεῖ κλυεύσας, ὅτι τοῖς μὲν Ἑλλήσι δέδοκται τῷ ναυτικῷ κικρατηκότας ἀναπλεῖν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον ἐπὶ τὸ ξυγμα καὶ λύειν τὴν γέφυραν, Θεμιστοκλῆς δὲ κηδόμενος βασιλέως παραινέει σπεύδειν ἐπὶ τὴν ἑαυτοῦ θάλατταν καὶ περαιοῦσθαι, μέχρις αὐτοῦς ἐμποιεῖ τινὰς διατριβὰς τοῖς συμμάχοις καὶ μελλήσεις 30 πρὸς τὴν δίωξιν. Ταῦθ' ὁ βάρβαρος ἀκούσας καὶ γενόμενος περίφοβος διὰ τάχους ἐποιεῖτο τὴν ἀναχώρησιν.

Καὶ πείραν ἡ Θειμιστοκλέους καὶ Ἀριστείδου φρόνησις ἐν Μαρδονίῳ παρέσχευ, εἶγε πολλοστημορίῳ τῆς Ξέρξου δυνάμεως διαγωνισάμενοι Πλαταιᾶσιν εἰς τὸν περὶ τῶν ὅλων κίνδυνον κατέστησαν.

- 5 XVII. Πόλεων μὲν οὖν τὴν Αἰγινητῶν ἀριστεύσαι φησὶν Ἡρόδοτος, Θειμιστοκλεῖ δὲ, καίπερ ἄκοντες ὑπὸ φθόρου, τὸ πρωτεῖον ἀπέδωσαν ἅπαντες. Ἐπεὶ γὰρ ἀναχωρήσαντες εἰς τὸν Ἴσθμὸν ἀπὸ τοῦ βωμοῦ τὴν ψῆφον ἔφερον οἱ στρατηγοί, πρωτον μὲν ἕκαστος ἑαυτὸν ἀπέ-
10 φαινεν ἀρετῇ, δεύτερον δὲ μεθ' ἑαυτὸν Θειμιστοκλέα. Λακεδαιμόνιοι δ' εἰς τὴν Σπάρτην αὐτὸν καταγαρόντες Εὐρυβιάδῃ μὲν ἀνδρείας, ἐκείνῳ δὲ σοφίας ἀριστεῖον ἔδωσαν θαλλοῦ στέφανον, καὶ τῶν κατὰ τὴν πόλιν ἀρμάτων τὸ πρωτεῖον ἔδωκον καὶ τριακοσίους τῶν νέων
15 πομπούς ἄχρι τῶν ὄρων συνεξέπεμψαν. Λέγεται δ' Ὀλυμπίων τῶν ἐφεξῆς ἀγομένων καὶ παρελθόντος εἰς τὸ στάδιον τοῦ Θειμιστοκλέους ἀμελήσαντας τῶν ἀγωνιστῶν τοὺς παρόντας ὅλην τὴν ἡμέραν ἐκείνου θεᾶσθαι καὶ τοῖς ξένοις ἐπιδεικνύειν ἅμα θαυμάζοντας καὶ κρο-
20 τοῦντας, ὥστε καὶ αὐτὸν ἡσθέντα πρὸς τοὺς φίλους ὁμολογῆσαι τὸν καρπὸν ἀπέχειν τῶν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος αὐτῷ πονηθέντων.

- XVIII. Καὶ γὰρ ἦν τῇ φύσει φιλοτιμότητος, εἰ δὲ τεκμαίρεσθαι διὰ τῶν ἀπομνημονευομένων. Αἰρεθεὶς
25 γὰρ ναύαρχος ὑπὸ τῆς πόλεως οὐδὲν οὔτε τῶν ἰδίων οὔτε τῶν κοινῶν κατὰ μέρος ἐχρημάτιζεν, ἀλλὰ πᾶν ἀνεβάλλετο τὸ προσπίπτον εἰς τὴν ἡμέραν ἐκείνην, καθ' ἣν ἐκπλεῖν ἔμελλεν, ἵν' ὁμοῦ πολλὰ πρᾶττων πράγματα καὶ παντοδαποῖς ἀνθρώποις ὁμιλῶν μέγας εἶναι δοκῇ
30 καὶ πλείστον δύνασθαι. Τῶν δὲ νεκρῶν τοὺς ἐκπεσόντας ἐπισκοπῶν παρὰ τὴν θάλατταν, ὥς εἶδε περικειμένους ψέλια χρυσᾶ καὶ στρεπτοὺς, αὐτὸς μὲν παρήλθε, τῷ δ'

121 ἔπομένω φίλῳ δεύξας εἶπεν· „Ἀνελοῦ σαυτῷ· σὺ γὰρ οὐκ εἶ Θεμιστοκλῆς.“ Πρὸς δὲ τινα τῶν καλῶν γερονότων, Ἀντιφάτην, ὑπερηφάνως αὐτῷ κεχρημένον πρότερον, ὕστερον δὲ θεραπεύοντα διὰ τὴν δόξαν „Ὁ μισθόκιον“ εἶπεν „ὁψὲ μὲν, ἀμφοτέρω δ’ ἅμα νοῦν ἴσχηκαμεν.“ Ἐλεγε δὲ τοὺς Ἀθηναίους οὐ τιμᾶν αὐτὸν οὐδὲ θαυμάζειν, ἀλλ’ ὥσπερ πλατάνω χειμαζομένους μὲν ὑποτρέχειν κινδυνεύοντας, εὐδίας δὲ περὶ αὐτοὺς γενομένης τίλλειν καὶ κολοῦειν. Τοῦ δὲ Σεριφίου πρὸς αὐτὸν εἰπόντος, ὡς οὐ δι’ αὐτὸν ἴσχηκε δόξαν, ἀλλὰ διὰ 10 τὴν πόλιν· „Ἀληθῇ λέγεις“ εἶπεν „ἀλλ’ οὐτ’ ἂν ἐγὼ Σεριφίος ὢν ἐγενόμην ἐνδοξος, οὔτε σὺ Ἀθηναῖος.“ Ἐτέρου δὲ τινος τῶν στρατηγῶν, ὡς ἔδοξέ τι χρήσιμον διαπεπραῆσθαι τῇ πόλει, θρασυνομένου πρὸς τὸν Θεμιστοκλέα καὶ τὰς ἑαυτοῦ ταῖς ἐκείνου πράξειςιν ἀντιπα- 15 ραβάλλοντος, ἔφη τῇ ἑορτῇ τὴν ὕστεραίαν ἐρίσσει λίγονσαν, ὡς ἐκείνη μὲν ἀσχολιῶν τε μεστὴ καὶ κοπώδης ἐστίν, ἐν αὐτῇ δὲ πάντες ἀπολαύουσι τῶν παρεσθενασμένων σχολάζοντες· τὴν δ’ ἑορτὴν πρὸς ταῦτ’ εἰπεῖν· „Ἀληθῇ λέγεις· ἀλλ’ ἐμοῦ μὴ γενομένης σὺ οὐκ ἂν 20 ἦσθα.“ „καμοῦ τοίνυν“ ἔφη „τότε μὴ γενομένου, ποῦ ἂν ἦτε νῦν ὑμεῖς;“ Τὸν δὲ νῖδον ἐντροφῶντα τῇ μητρὶ καὶ δι’ ἐκείνην αὐτῷ σκώπτων ἔλεγε πλείστον τῶν Ἑλλήνων δύνασθαι· τοῖς μὲν γὰρ Ἑλλήσιν ἐπιτάττειν Ἀθηναίους, Ἀθηναίοις δ’ αὐτόν, αὐτῷ δὲ τὴν ἐκείνου μητέρα, 25 τῇ μητρὶ δ’ ἐκείνον. Ἰδιος δὲ τις ἐν πᾶσι βουλόμενος εἶναι χωρίον μὲν πιπράσκων ἐκέλευε κηρύττειν, ὅτι καὶ γέτονα χρηστὸν ἔχει· τῶν δὲ μυωμένων αὐτοῦ τὴν θυγατέρα τὸν ἐπιεικῆ τοῦ πλουσίου προκρίνας ἔφη ζητεῖν ἄνδρα χρημάτων δεόμενον μᾶλλον ἢ χρήματα ἄνδρός. 30 Ἐν μὲν οὖν τοῖς ἀποφθέρμασι τοιοῦτός τις ἦν.

XIX. Γενόμενος δ’ ἀπὸ τῶν πράξεων ἐκείνων εὐθύς

ἐπεχείρει τὴν πόλιν ἀνοικοδομεῖν καὶ τειχίζειν, ὥς μὲν
 ἱστορεῖ Θεόπομπος, χρήμασι πείσας μὴ ἐναντιωθῆναι
 τοὺς ἐφόρους, ὥς δ' οἱ πλείστοι, παρακρουσάμενος.
 Ἦκε μὲν γὰρ εἰς Σπάρτην ὄνομα πρεσβείας ἐπιγραφά-
 5 μένος· ἐγκαλούντων δὲ τῶν Σπαρτιατῶν, ὅτι τειχίζουσι
 τὸ ἄστυ, καὶ Πολυάρχου κατηγοροῦντος ἐπίτηδες ἐξ Αἰ-
 γίνης ἀποσταλέντος, ἤρουντο καὶ πέμπειν ἐκέλευεν εἰς
 Ἀθήνας τοὺς κατοφρομένους, ἅμα μὲν ἐμβάλλων τῷ τε-
 χισμῷ χρόνον ἐκ τῆς διατριβῆς, ἅμα δὲ βουλόμενος ἀντί-
 10 αὐτοῦ τοὺς πεμπομένους ὑπάρχειν τοῖς Ἀθηναίοις. Ὁ
 καὶ συνέβη· γνόντες γὰρ οἱ Λακεδαιμόνιοι τὸ ἀληθές
 οὐκ ἠδίκησαν αὐτόν, ἀλλ' ἀδήλως χαλεπαίνοντες ἀπέ-
 πεμψαν. Ἐκ δὲ τούτου τὸν Πειραιᾶ κατεσκεύαζε, τὴν τῶν
 λιμένων εὐφυΐαν κατανοήσας καὶ τὴν πόλιν ὅλην ἀρμο-
 15 τόμενος πρὸς τὴν θάλατταν, καὶ τρόπον τινα τοῖς πα-
 λαιοῖς βασιλεῦσι τῶν Ἀθηναίων ἀντιπολιτευόμενος.
 Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ, ὥς λέγεται, πραγματευόμενοι τοὺς
 πολίτας ἀποσπάσαι τῆς θαλάττης καὶ συνεθίσαι ξὴν μὴ
 πλείοντας, ἀλλὰ τὴν χώραν φυτεύοντας, τὸν περὶ τῆς
 20 Ἀθηνᾶς διέδοσαν λόγον, ὥς ἐρίσαντα περὶ τῆς χώρας
 τὸν Ποσειδῶν δελξάσα τὴν μορίαν τοῖς δικασταῖς ἐνίκησε.
 Θεμιστοκλῆς δ' οὐχ, ὥς Ἀριστοφάνης ὁ κωμικὸς λέγει,
 τῇ πόλει τὸν Πειραιᾶ προσέμαξεν, ἀλλὰ τὴν πόλιν
 ἐξῆψε τοῦ Πειραιῶς καὶ τὴν γῆν τῆς θαλάττης· ὅθεν καὶ
 25 τὸν δῆμον ἠϋξῆσε κατὰ τῶν ἀρίστων καὶ θρασέων ἐνέ-
 πλησεν, εἰς ναύτας καὶ κελυστὰς καὶ κυβερνήτας τῆς
 δυνάμεως ἀφικομένης. Αἰὶδὸν καὶ τὸ βῆμα τὸ ἐν Πνυκί πε-
 ποιημένον ὥστ' ἀποβλέπειν πρὸς τὴν θάλασσαν ὕστερον
 οἱ τριάκοντα πρὸς τὴν χώραν ἀπέστρεψαν, οἰόμενοι τὴν
 30 μὲν κατὰ θάλατταν ἀρχὴν γένεσιν εἶναι δημοκρατίας,
 ὀλιγαρχία δ' ἦττον δυσχεραίνειν τοὺς γεωργοῦντας.

XX. Θεμιστοκλῆς δὲ καὶ μείζον τι περὶ τῆς ναυτικῆς

²διενοήθη δυνάμειος. Ἐπεὶ γὰρ ὁ τῶν Ἑλλήνων στόλος ἀπὸ πηλλαιγμένου Ξέρξου κατήρειν εἰς Παγασὰς καὶ διεχέμαξε, δημηγορῶν ἐν τοῖς Ἀθηναίοις ἔφη τινα πρᾶξιν ἔχειν ὠφέλιμον μὲν αὐτοῖς καὶ σωτήριον, ἀπόρρητον δὲ πρὸς τοὺς πολλούς. Τῶν δ' Ἀθηναίων Ἀριστείδης φράσαι μόνῳ κελευόντων, κἂν ἐκεῖνος δοκιμάσῃ περιφέρειν, ὁ μὲν Θεμιστοκλῆς ἔφρασε τῷ Ἀριστείδει, τὸ νεώριον ἐμπρῆσαι διανοεῖσθαι τῶν Ἑλλήνων· ὁ δ' Ἀριστείδης εἰς τὸν δῆμον παρελθὼν ἔφη τῆς πράξεως, ἣν διανοεῖται πράττειν ὁ Θεμιστοκλῆς, μηδεμίαν εἶναι μήτε λυσιτελε- 10 στέραν μήτ' ἀδικωτέραν. Οἱ μὲν οὖν Ἀθηναῖοι διὰ ταῦτα παύσασθαι τῷ Θεμιστοκλεῖ προσέταξαν. Ἐν δὲ τοῖς Ἀμφικτυονικοῖς συνεδρίοις τῶν Λακεδαιμονίων εἰσηγουμένων, ὅπως ἀπεργάζονται τῆς Ἀμφικτυονίας αἱ μὴ συμμαχήσασαι κατὰ τοῦ Μήδου πόλεις, φοβηθεῖς, μὴ Θε- 15 ταλοὺς καὶ Ἀργεῖους, ἔτι δὲ Θηβαίους ἐκβαλόντες τοῦ συνεδρίου παντελῶς ἐπικρατήσωσι τῶν ψήφων καὶ γένηται τὸ δοκοῦν ἐκείνοις, συνέιπε ταῖς πόλεσι καὶ μετέθηκε τὰς γνώμας τῶν πυλαγόρων, διδάξας, ὡς τριάκοντα καὶ μία μόναι πόλεις εἰσὶν αἱ μετασχοῦσαι τοῦ πολέμου, 20 καὶ τούτων αἱ πλείους παντάπασι μικραί· δεινὸν οὖν, εἰ τῆς ἄλλης Ἑλλάδος ἐκσπύνδου γενομένης ἐπὶ ταῖς μερίσταις δυεῖν ἢ τριεὶ πόλεσιν ἔσται τὸ συνέδριον. Ἐκ τούτου μὲν οὖν μάλιστα τοῖς Λακεδαιμονίοις προσέκρουσε· διὸ καὶ τὸν Κίμωνα προήγον ταῖς τιμαῖς, ἀντί- 25 παλον ἐν τῇ πολιτείᾳ τῷ Θεμιστοκλεῖ καθιστάντες.

XXI. Ἦν δὲ καὶ τοῖς συμμάχοις ἐπαχθὴς περιπλέων τε τὰς νήσους καὶ χρηματιζόμενος ἀπ' αὐτῶν· οἷα καὶ πρὸς Ἀνδρόους ἀργύριον αἰτοῦντά φησιν αὐτὸν Ἡρόδοτος εἰπεῖν τε καὶ ἀκοῦσαι. Δύο γὰρ ἦκειν ἔφη θεοὺς 30 κομίζων, Πειθῶ καὶ Βίαν· οἱ δ' ἔφασαν εἶναι καὶ παρ' αὐτοῖς θεοὺς μεγάλους δύο, Πενίαν καὶ Ἀπορίαν, ὑφ'

ὧν κωλύεσθαι δοῦναι χρήματα ἐκείνῳ. Τιμοκρέων δ' ὁ
 Ῥόδιος μελοποιὸς ἐν ἄσματι καθάπτεται πικρότερον τοῦ
 Θεμιστοκλέους, ὥς ἄλλους μὲν ἐπὶ χρήμασι φυγάδας δια-
 πραξαμένον κατελθεῖν, αὐτὸν δὲ ξένον ὄντα καὶ φίλον
 5 προεμένον δι' ἀργύριον. Λέγει δ' οὕτως·

Ἀλλ' εἰ τύγε Πανσανίαν ἢ καὶ τύγε Ξάνθιππον αἰνεῖς
 ἢ τύγε Λευτυρίδαν, ἐγὼ δ' Ἀριστείδαν ἐπαινέω
 ἄνδρ' ἱερᾶν ἀπ' Ἀθηνᾶν
 ἐλθεῖν ἕνα λῶστον· ἐπεὶ Θεμιστοκλῆ' ἤχθαρε Δατώ,
 10 ψεύσταν, ἄδικον, προδόταν, ὃς Τιμοκρέοντα ξείνον
 ἔοντ'

ἀργυρίοις σκυβαλικοῖσι πεισθεὶς οὐ κατὰ γεν
 εἰς πάτραν Ἰάλυσον,
 λαβὼν δὲ τρεῖς ἀργυρίου τάλαντ' ἔβα πλέων εἰς ὄλε-
 15 θρον,
 τοὺς μὲν κατὰ γων ἀδίκως, τοὺς δ' ἐκδιώκων, τοὺς δὲ
 καίνων

ἀργυρίων ὑπόπλεως, Ἰσθμοὶ δ' ἐπανδόκευε γελοῖως
 ψυχρὰ κρέα παρέχων·
 20 οἱ δ' ἡσθιον κηῦχοντο μὴ ὥραν Θεμιστοκλεῦς γενέ-
 σθαι.

Πολὺ δ' ἀσελγεστέρα καὶ ἀναπεπταμένη μᾶλλον εἰς τὸν
 Θεμιστοκλέα βλασφημία κέχρηται μετὰ τὴν φυγὴν αὐτοῦ
 καὶ τὴν καταδίκην ὁ Τιμοκρέων ἄσμα ποιήσας, οὗ ἐστίν
 25 ἀρχή·

Μούσα τοῦδε τοῦ μέλεος
 κλέος ἀν' Ἑλλαντας τίθει,
 ὥς εἰκόδς καὶ δίκαιον.

Λέγεται δ' ὁ Τιμοκρέων ἐπὶ μηδισμῷ φυγεῖν συγκατα-
 30 ψηφισαμένου τοῦ Θεμιστοκλέους. Ὡς οὖν ὁ Θεμιστο-
 κλῆς αἰτίαν ἔσχε μηδίξειν, ταῦτ' ἐποίησεν εἰς αὐτόν·

Οὐκ ἄρα Τιμοκρέων μούνος Μήδοισιν ὀρκιατομεῖ,

Ἄλλ' ἐντὶ κάλλοι δὴ πονηροί· οὐκ ἔγωγ' μόνα κόλουρις·
Ἐντὶ καὶ ἄλλαι ἀλώπεκες.

23 XXII. Ἦδη δὲ καὶ τῶν πολιτῶν διὰ τὸ φθονεῖν ἡδέως
τὰς διαβολὰς προσιεμένων ἠναγκάζετο λυπηρὸς εἶναι
τῶν αὐτοῦ πράξεων πολλάκις ἐν τῷ δῆμῳ μνημονεύων· 5
καὶ πρὸς τοὺς δυσχεραίνοντας „Τί κοπιᾶτε“ εἶπεν „ὑπὸ
τῶν αὐτῶν πολλάκις εὖ πάσχοντες;“ Ἠνίασε δὲ τοὺς
πολλοὺς καὶ τὸ τῆς Ἀρτέμιδος ἱερὸν εἰσάμενος, ἣν Ἀρι-
στοβούλην μὲν προσηγόρευσεν, ὡς ἄριστα τῇ πόλει καὶ
τοῖς Ἕλλησι βουλευσάμενος, πλησίον δὲ τῆς οἰκίας κατε- 10
σκεύασεν ἐν Μελίτῃ τὸ ἱερὸν, οὗ νῦν τὰ σώματα τῶν
θανατουμένων οἱ δῆμοι προβάλλουσι καὶ τὰ ἱμάτια καὶ
τοὺς βρόχους τῶν ἀπαγχομένων καὶ καθαιρεθέντων ἐκ-
φέρουσιν. Ἐκεῖτο δὲ καὶ τοῦ Θεμιστοκλῆους εἰκότιον ἐν
τῷ ναῷ τῆς Ἀριστοβούλης ἐτι καθ' ἡμᾶς· καὶ φαίνεται 15
τις οὗ τὴν ψυχὴν μόνου, ἀλλὰ καὶ τὴν ὅψιν ἡρωϊκὸς γε-
νόμενος. Τὸν μὲν οὖν ἐξοστρακισμόν ἐποίησαντο κατ'
αὐτοῦ κολοῦντες τὸ ἀξίωμα καὶ τὴν ὑπεροχὴν, ὥσπερ
εἰώθεσαν ἐπὶ πάντων, οὓς ὄντο τῇ δυνάμει βερεῖς καὶ
πρὸς ἰσότητά δημοκρατικὴν ἀσυμμέτρους εἶναι. Κόλασις 20
γὰρ οὐκ ἦν ὁ ἐξοστρακισμός, ἀλλὰ παραμυθία φθόρου
καὶ κουφισμός ἡδομένου τῷ ταπεινῶν τοὺς ὑπερέχοντας
καὶ τὴν δυσμένειαν εἰς ταύτην τὴν ἀτιμίαν ἀποπνέοντος.

XXIII. Ἐκπεσόντος δὲ τῆς πόλεως αὐτοῦ καὶ διατρέ-
βοντος ἐν Ἀργεὶ τὰ περὶ Πausανίαν συμπεσόντα κατ' 25
ἐκείνου παρέσχεν τοῖς ἐχθροῖς ἀφορμὰς. Ὁ δὲ γραψάμενος
αὐτὸν προδοσίας Λεωβότης ἦν ὁ Ἀλκμαίωνος Ἀγραυ-
λῆθεν, ἅμα συνεπαιτιωμένων τῶν Σπαρτιατῶν. Ὁ γὰρ
Pausanίας πράττων ἐκεῖνα δὴ τὰ περὶ τὴν προδοσίαν
πρότερον μὲν ἀπεκρύπτετο τὸν Θεμιστοκλῆα, καί περ 30
ὄντα φίλον· ὡς δ' εἶδεν ἐκπεπτωκότα τῆς πολιτείας καὶ
φέροντα χαλεπῶς ἐθάρσησεν ἐπὶ τὴν κοινωνίαν τῶν

πραττομένων παρακαλεῖν, τὰ γράμματα τοῦ βασιλέως ἐπιδεικνύμενος αὐτῷ καὶ παροξύνων ἐπὶ τοὺς Ἕλληνας ὥς πονηροὺς καὶ ἀχαρίστους. Ὁ δὲ τὴν μὲν δέησιν ἀπειρήφατο τοῦ Πανσανίου καὶ τὴν κοινωνίαν ὕλως
 5 ἀπέλειπτο, πρὸς οὐδένα δὲ τοὺς λόγους ἐξήνεγκεν οὐδὲ κατεμήνυσε τὴν πράξιν, εἴτε πᾶνσεσθαι προσδοκῶν αὐτόν, εἴτ' ἄλλως καταφανῇ γενήσεσθαι σὺν οὐδενὶ λογισμῷ πραγμάτων ἀτόπων καὶ παραβόλων ὀρεγόμενον. Οὕτω δὲ τοῦ Πανσανίου θανατωθέντος ἐπιστολαὶ τινες
 10 ἀνευρεθεῖσαι καὶ γράμματα περὶ τούτων εἰς ὑποψίαν ἐνέβαλον τὸν Θεμιστοκλέα· καὶ κατεβόων μὲν αὐτοῦ Λακεδαιμόνιοι, κατηγοροῦν δ' οἱ φθονοῦντες τῶν πολιτῶν, οὐ παρόντος, ἀλλὰ διὰ γραμμάτων ἀπολογουμένου μάλιστα ταῖς προτέραις κατηγορίαις. Διαβαλλό-
 15 μενος γὰρ ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν πρὸς τοὺς πολίτας ἔγραφεν, ὥς ἄρχειν μὲν αἰεὶ ζητῶν, ἄρχεσθαι δὲ μὴ πεφυκῶς μηδὲ βουλούμενος, οὐκ ἂν ποτε βαρβάρους καὶ πολεμίοις αὐτόν ἀποδοῦσθαι μετὰ τῆς Ἑλλάδος. Οὐ μὲν ἀλλὰ συμπεισθεὶς ὑπὸ τῶν κατηγορούντων ὁ δῆμος ἐπεμψεν ἄνδρας, οἷς
 20 εἴρητο συλλαμβάνειν καὶ ἄγειν αὐτόν κριθησόμενον ἐν τοῖς Ἕλλησιν.

XXIV. Προαισθόμενος δ' ἐκεῖνος εἰς Κέρκυραν διέπερασεν, οὔσης αὐτῷ πρὸς τὴν πόλιν εὐεργεσίας. Γενόμενος γὰρ αὐτῶν κριτὴς πρὸς Κορινθίους ἐχόντων δια-
 25 φοράν, ἔλυσε τὴν ἐχθρὰν εἰκοσι τάλαντα κρίνας τοὺς Κορινθίους καταβαλεῖν καὶ Λευκάδα κοινῇ νέμειν ἀμφοτέρων ἀποικον. Ἐκεῖθεν δ' εἰς Ἥπειρον ἔφυγε· καὶ διακόμενος ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν Λακεδαιμονίων ἔρριψεν αὐτόν εἰς ἐλπίδας χαλεπὰς καὶ ἀπόρους κατα-
 30 φυγῶν πρὸς Ἀθῆναι, ὃς βασιλεὺς μὲν ἦν Μολοττῶν, δεηθεὶς δέ τι τῶν Ἀθηναίων καὶ προπηλακισθεὶς ὑπὸ τοῦ Θεμιστοκλέους, ὅτ' ἤκμαζεν ἐν τῇ πολιτείᾳ, δι' ὀργῆς

124 εἶχεν αὐτὸν αἰεὶ καὶ δῆλος ἦν, εἰ λάβοι, τιμωρησόμενος.
 Ἐν δὲ τῇ τότε τύχῃ μᾶλλον ὁ Θεμιστοκλῆς φοβηθεὶς
 συγγενῇ καὶ πρόσφατον φθόνου ὀργῆς παλαιᾶς καὶ
 βασιλικῆς, ταύτῃ φέρων ὑπέθηκεν ἑαυτὸν, ἰκέτης τοῦ
 Ἀδμήτου καταστάς ἰδιὸν τινα καὶ παρηλλαγμένον τρό- 5
 πον. Ἐχων γὰρ αὐτοῦ τὸν υἱὸν ὄντα παῖδα πρὸς τὴν
 ἐστίαν προσέπεσε, ταύτην μεγίστην καὶ μόνην σχεδὸν
 ἀναντίρρητον ἡγουμένων ἱεσσίαν τῶν Μολοσσῶν. Ἔνιοι
 μὲν οὖν Φθίαν τὴν γυναῖκα τοῦ βασιλέως λέγουσιν ὑπο-
 θέσθαι τῷ Θεμιστοκλεῖ τὸ ἱκέτευμα τοῦτο καὶ τὸν υἱὸν 10
 ἐπὶ τὴν ἐστίαν καθίσει μετ' αὐτοῦ· τινὲς δ' αὐτὸν τὸν
 Ἀδμήτου, ὥς ἀφοσιώσαιο πρὸς τοὺς διώκοντας τὴν
 ἀνάγκην, δι' ἣν οὐκ ἐκδίδωσι τὸν ἄνδρα, διαθεῖναι καὶ
 συντραγωδεῖν τὴν ἱεσσίαν. Ἐκεῖ δ' αὐτῷ τὴν γυναῖκα
 καὶ τοὺς παῖδας ἐκκλέψας ἐκ τῶν Ἀθηνῶν Ἐπικράτης ὁ 15
 Ἀχαρνεὺς ἀπέστειλεν· ὃν ἐπὶ τούτῳ Κίμων ὕστερον κρι-
 νας ἐθανάτωσεν, ὥς ἱστορεῖ Στεσίμβροτος. Εἰτ' οὐκ
 οἶδ' ὅπως ἐπιλαθόμενος τούτων ἢ τὸν Θεμιστοκλέα
 ποιῶν ἐπιλαθόμενον πλεῦσαι φησιν εἰς Σικελίαν καὶ
 παρ' Ἰέρωνος αἰτεῖν τοῦ τυράννου τὴν θυγατέρα πρὸς 20
 γάμον, ὑπισχνόμενον αὐτῷ τοὺς Ἕλληνας ὑπηκόους
 ποιήσιν· ἀποστρεφάμενου δὲ τοῦ Ἰέρωνος, οὕτως εἰς
 τὴν Ἀσίαν ἀπᾶραι.

XXV. Ταῦτα δ' οὐκ εἰκὸς ἐστίν οὕτω γενέσθαι. Θεό-
 φραστος γὰρ ἐν τοῖς Περί βασιλείας ἱστορεῖ τὸν Θεμι- 25
 στοκλέα πέμψαντος εἰς Ὀλυμπίαν Ἰέρωνος ἵππους ἀγω-
 νιστάς καὶ σκηνὴν τινα κατεσκευασμένην πολυτελεῶς
 στήσαντος, εἰπεῖν ἐν τοῖς Ἕλλησι λόγον, ὥς χρή τὴν
 σκηνὴν διαρπάσαι τοῦ τυράννου καὶ κωλύσαι τοὺς ἵπ-
 πους ἀγωνίσασθαι. Θουκυδίδης δὲ φησι καὶ πλεῦσαι 30
 αὐτὸν ἐπὶ τὴν ἐτέραν καταβάντα θάλασσαν ἀπὸ Πύδνης,
 οὐδενὸς εἰδότος ὅστις εἴη τῶν πλεόντων, μέχρι οὗ

πνεύματι τῆς ὁλκάδος εἰς Νάξον καταφερομένης ὑπὸ
 Ἀθηναίων πολιορκουμένην τότε φοβηθεὶς ἀναδείξειεν
 εαυτὸν τῷ τε ναυκλήρῳ καὶ τῷ κυβερνήτῃ, καὶ τὰ μὲν
 δεόμενος, τὰ δ' ἀπειλῶν καὶ λέγων, ὅτι κατηγορήσοι καὶ
 5 καταψεύδοιτο πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, ὥς οὐκ ἄγνοοῦντες,
 ἀλλὰ χρήμασι πεισθέντες ἐξ ἀρχῆς, ἀναλάβοιεν αὐτὸν,
 οὕτως ἀναγκάσειε παραπλεῦσαι καὶ λαβέσθαι τῆς Ἀσίας.
 Τῶν δὲ χρημάτων αὐτῷ πολλὰ μὲν ὑπεκκλαπέντα διὰ
 τῶν φίλων εἰς Ἀσίαν ἔπλει· τῶν δὲ φανερῶν γενομένων
 10 καὶ συναχθέντων εἰς τὸ δημόσιον Θεόπομπος μὲν ἑκάτὸν
 τάλαντα, Θεόφραστος δὲ ὀγδοήκοντά φησι γενέσθαι τὸ
 πλῆθος, οὐδὲ τριῶν ἄξια ταλάντων κεκτημένου τοῦ
 Θεμιστοκλέους πρὶν ἄπτεσθαι τῆς πολιτείας.

XXVI. Ἐπεὶ δὲ κατέπλευσεν εἰς Κύμην καὶ πολλοὺς
 15 ἦσθετο τῶν ἐπὶ θαλάττῃ παραφυλάττοντας αὐτὸν λαβεῖν,
 μάλιστα δὲ τοὺς περὶ Ἐργοτέλη καὶ Πυθόδορον (ἦν γὰρ
 ἡ θήρα λυσιτελὴς τοῖς τὸ κερδαίνειν ἀπὸ παντός ἀγα-
 πῶσι, διακοσίων ἐπικεκηρυγμένων αὐτῷ ταλάντων ὑπὸ
 τοῦ βασιλέως), ἔφυγεν εἰς Αἰγὰς, Αἰολικὸν πολισμάτιον.
 20 ὑπὸ πάντων ἀγνοούμενος πλὴν τοῦ ξένου Νικογέτους,
 ὃς Αἰολέων πλείστην οὐσίαν ἐκέκτητο καὶ τοῖς ἀνω δυ-
 νατοῖς γνώριμος ὑπῆρχε. Παρὰ τούτῳ κρυπτόμενος
 ἡμέρας ὀλίγας διέτριψεν· εἶτα μετὰ τὸ δεῖπνον ἐκ ἰθυσίας
 τινὸς Ὀλβιος ὁ τῶν τέκνων τοῦ Νικογέτους παιδαγωγὸς
 25 ἔκφρων γενόμενος καὶ θεοφόρητος ἀνεφώνησε μέτρω
 ταυτί

Νυκτὶ φωνήν, νυκτὶ βουλὴν, νυκτὶ τὴν νίκην δίδου.
 Καὶ μετὰ ταῦτα κοιμηθεὶς ὁ Θεμιστοκλῆς ὄναρ ἔδοξεν
 ἰδεῖν δράκοντα κατὰ τῆς γαστρὸς αὐτοῦ περιελιττόμενον
 30 καὶ προσανέρποντα τῷ τραχήλῳ· γενόμενον δ' αἰετὸν, ὥς
 ἦφατο τοῦ προσώπου, περιβαλόντα τὰς πτέρυγας ἐξᾶραι
 καὶ κομίζειν πολλὴν ὁδόν, εἶτα χρυσοῦ τινὸς κηρυκεῖον

φανέντος, ἐπὶ τούτου στήσαι βεβαίως αὐτὸν ἀμηχάνου
 5 δείματος καὶ ταραχῆς ἀπαλλαγέντα. Πέμπεται δ' οὖν
 ὑπὸ τοῦ Νικογένους μηχανησαμένου τι τοιοῦτον. Τοῦ
 βαρβαρικοῦ γένους τὸ πολὺ καὶ μάλιστα τὸ Περσικὸν
 εἰς ζηλοτυπίαν τὴν περὶ τὰς γυναῖκας ἄγριον φύσει καὶ
 χαλεπὸν ἐστίν. Οὐ γὰρ μόνον τὰς γυναικας, ἀλλὰ καὶ τὰς
 ἀργυρωνήτους καὶ παλλακισκόμενας ἰσχυρῶς παραφυ-
 λάττουσιν, ὥς ὑπὸ μηδενὸς ὁρᾶσθαι τῶν ἐκτός, ἀλλ'
 οἴκοι μὲν διαιτᾶσθαι κατακεκλεισμένας, ἐν δὲ ταῖς ὁδοί-
 πορίαις ὑπὸ σκηνὰς κύκλῳ περιπεφραγμένας ἐπὶ τῶν 10
 ἄρμαμαξῶν ὀχεῖσθαι. Τοιαύτης τῷ Θεμιστοκλεῖ κατα-
 σκευασθείσης ἀπήνης καταδὺς ἐκομίζετο, τῶν περὶ αὐ-
 τὸν αἰεὶ τοῖς ἐντυγχάνουσιν καὶ πυνθανομένοις λεγόντων,
 ὅτι γύναιον Ἑλληνικὸν ἄγουσιν ἀπ' Ἰωνίας πρὸς τινα
 τῶν ἐπὶ θύραις βασιλέως.

15

XXVII. Θουκυδίδης μὲν οὖν καὶ Χάρων ὁ Λαμψακη-
 νὸς ἱστοροῦσι τεθνηκότος Ξέρξου πρὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ
 τῷ Θεμιστοκλεῖ γενέσθαι τὴν ἐντευξίν. Ἐφορος δὲ καὶ
 Δείνων καὶ Κλείταρχος καὶ Ἡρακλείδης, ἐπὶ δ' ἄλλοι
 πλείονες, πρὸς αὐτὸν ἀφικέσθαι τὸν Ξέρξην. Τοῖς δὲ 20
 χρονικοῖς δοκεῖ μᾶλλον ὁ Θουκυδίδης συμφέρεσθαι,
 καίπερ οὐδ' αὐτοῖς ἀτρέμα συνταττομένοις. Ὁ δ' οὖν
 Θεμιστοκλῆς γενόμενος παρ' αὐτὸ τὸ διηνὸν ἐντυγχάνει
 πρῶτον Ἀρταβάνῳ τῷ χιλιάρχῳ λέγων, Ἕλληνα μὲν εἶναι,
 βούλεσθαι δ' ἐντυχεῖν βασιλεῖ περὶ μεγίστων πραγμάτων 25
 καὶ πρὸς ᾧ τυγχάνει μάλιστα σπουδάζων ἐκεῖνος. Ὁ
 δὲ φησιν, „Ὡς ξένε, νόμοι διαφέρουσιν ἀνθρώπων· ἄλλα
 δ' ἄλλοις καλὰ· καλὸν δὲ πᾶσι τὰ οἰκεῖα κοσμεῖν καὶ
 σῶζειν. Ὑμᾶς μὲν οὖν ἐλευθερίαν μάλιστα θαυμάζειν καὶ
 ἰσότητά λόγος· ἡμῶν δὲ πολλῶν νόμων καὶ καλῶν ὄντων 30
 κάλλιστος οὗτός ἐστι, τιμᾶν βασιλέα, καὶ προσκυνεῖν ὡς
 εἰκόνα θεοῦ τοῦ τὰ πάντα σῶζοντος. Εἰ μὲν οὖν ἐπαινεῖν

τὰ ἡμέτερα προσκυνήσεις, ἔστι σοι καὶ θεάσασθαι βασιλέα καὶ προσειπεῖν· εἰ δ' ἄλλο τι φρονεῖς, ἀγγέλοις ἑτέροις χρήσῃ πρὸς αὐτόν. Βασιλεῖ γὰρ οὐ πάτριον ἀνδρὸς ἀκροᾶσθαι μὴ προσκυνήσαντος.“ Ταῦτα ὁ Θεμιστοκλῆς ἀκούσας λέγει πρὸς αὐτόν· „Ἀλλ' ἔγωγε τὴν βασιλέως, ὦ Ἀρτάβανε, φήμην καὶ δύναμιν αὐξήσων ἀφίγμαι, καὶ αὐτὸς τε πείσομαι τοῖς ὑμετέροις νόμοις, ἐπεὶ θεῶ τῷ μεγαλύνοντι Πέρσας οὕτω δοκεῖ, καὶ δι' ἐμὲ πλείονες τῶν νῦν βασιλέα προσκυνήσουσιν. Ὡστε τοῦτο 10 μὴδὲν ἐμποδὼν ἔστω τοῖς λόγοις, οὓς βούλομαι πρὸς ἐκείνον εἰπεῖν.“ „Τίνα δ'“ εἶπεν ὁ Ἀρτάβανος „Ἐλλήνων ἀφίχθαι σε φῶμεν; οὐ γὰρ ἰδιώτῃ τὴν γνώμην ἔοικας.“ Καὶ ὁ Θεμιστοκλῆς· „Τοῦτ' οὐκέτ' ἂν“ ἔφη „πύθοιτό τις, Ἀρτάβανε, πρότερος βασιλέως.“ Οὕτω 15 μὲν ὁ Φανίας φησὶν. Ὁ δ' Ἑρατοσθένης ἐν τοῖς Περὶ πλούτου προσιστόρησε, διὰ γυναικὸς Ἑρετρικῆς, ἣν ὁ χιλίαρχος εἶχε, τῷ Θεμιστοκλεῖ τὴν πρὸς αὐτόν ἐντενεῖν γενέσθαι καὶ σύστασιν.

XXVIII. Ἐπεὶ δ' οὖν εἰσῆχθη πρὸς βασιλέα καὶ προσ- 20 κυνήσας ἔστη σιωπῇ, προστάξαντος τῷ ἑρμηνεῖ τοῦ βασιλέως ἐρωτῆσαι, τίς ἐστὶ, καὶ τοῦ ἑρμηνεύως ἐρωτήσαντος, εἶπεν· „Ἦκω σοι, βασιλεῦ, Θεμιστοκλῆς ὁ Ἀθηναῖος ἐγὼ φυγὰς ὑφ' Ἑλλήνων διωχθεὶς, ᾧ πολλὰ μὲν ὀφείλουσι Πέρσαι κακὰ, πλείω δὲ ἀγαθὰ κωλύσαντι τὴν 25 δίδωξιν, ὅτε τῆς Ἑλλάδος ἐν ἀσφαλεῖ γενομένης παρέσχε τὰ οἴκοι σωζόμενα χαρίσασθαι τι καὶ ὑμῖν. Ἐμοὶ μὲν οὖν πάντα πρόποντα ταῖς παρούσαις συμφοραῖς ἐστὶ, καὶ παρεσκευασμένος ἀφίγμαι δέξασθαι τε χάριν εὐμενῶς διαλλαττομένου καὶ παραιτεῖσθαι μνησικακοῦντος ὀργήν· 30 γὰρ σὺ δὲ τοὺς ἐμοὺς ἐχθροὺς μάρτυρας θέμενος ὦν εὐεργέτησα Πέρσας, νῦν ἀπόχρησαι ταῖς ἐμαῖς τύχαις πρὸς ἐπίδειξιν ἀρετῆς μᾶλλον ἢ πρὸς ἀποπλήρωσιν

ὄργης. Σώσεις μὲν γὰρ ἱκέτην σόν, ἀπολεῖς δ' Ἑλλήνων
 126 πολέμιον γενόμενον. Ταῦτ' εἰπὼν ὁ Θεμιστοκλῆς ἐπε-
 θείλασε τῷ λόγῳ προσδιελθὼν τὴν ὄψιν, ἣν εἶδεν ἐν Νι-
 κογένους, καὶ τὸ μάντευμα τοῦ Δωδωναίου Διὸς, ὡς
 κελευσθεὶς πρὸς τὸν ὁμῶννυμον τοῦ θεοῦ βαδίζειν συμ- 5
 φρονήσεις πρὸς ἐκεῖνον ἀναπέμπεσθαι· μεγάλους γὰρ
 ἀμφοτέρους εἶναι τε καὶ λέγεσθαι βασιλέας. Ἀκούσας δ'
 ὁ Πέρσης, ἐκείνῳ μὲν οὐδὲν ἀπεκρίνατο, καί περ θαν-
 μάσας τὸ φρόνημα καὶ τὴν τόλμαν αὐτοῦ· μακαρίσας δὲ
 πρὸς τοὺς φίλους ἑαυτὸν, ὡς ἐπ' εὐτυχίᾳ μεγίστῃ, καὶ 10
 κατευξάμενος αἰετὶ τοῖς πολεμίοις τοιαύτας φρένας διδό-
 ναι τὸν Ἀριμάνιον, ὅπως ἐλαύνωσι τοὺς ἀρίστους ἐξ
 ἑαυτῶν, θύσαι τε τοῖς θεοῖς λέγεται καὶ πρὸς πόσιν
 εὐθύς τραπέσθαι καὶ νύκτωρ ὑπὸ χαρᾶς διὰ μέσων τῶν
 ὕπνων βοῇσαι τρίς, „Ἐχω Θεμιστοκλέα τὸν Ἀθηναῖον.“ 15

XXIX. Ἀμα δ' ἡμέρα συγκαλίσας τοὺς φίλους εἰση-
 γεν αὐτὸν μηδὲν ἐλπίζοντα χρηστὸν ἐξ ὧν εἴωρα τοὺς ἐπὶ
 θύραις, ὡς ἐπύθοντο τοῦνομα παρόντος αὐτοῦ, χαλεπῶς
 διακειμένους καὶ κακῶς λέγοντας. Ἐτι δὲ Ῥωξάνης ὁ
 χιλιάρχος, ὡς κατ' αὐτὸν ἦν ὁ Θεμιστοκλῆς προσιῶν, 20
 καθημένου βασιλέως καὶ τῶν ἄλλων σιαπώντων, ἀτρέμα
 στενάξας εἶπεν, „Ὅφρις Ἑλλήν ὁ ποικίλος, ὁ βασιλίως σε
 δαίμων δεῦρο ἤγαγεν.“ Οὐ μὴν ἀλλ' εἰς ὄψιν ἐλθόντος
 αὐτοῦ καὶ πάλιν προσκυνήσαντος, ἀσπασάμενος καὶ
 προσειπὼν φιλοφρόνως ὁ βασιλεὺς, ἥδη μὲν ἔφησεν 25
 αὐτῷ διακόσια τάλαντα ὀφείλειν· κομίσαντα γὰρ αὐτὸν
 ἀπολήψεσθαι δικαίως τὸ ἐπικηρυχθὲν τῷ ἀγαγόντι·
 πολλῷ δὲ πλείω τούτων ὑπισχνεῖτο καὶ παρεθάρρυνε
 καὶ λέγειν ἐδίδου περὶ τῶν Ἑλληνικῶν, ἃ βούλοιτο,
 παρρησιαζόμενον. Ὁ δὲ Θεμιστοκλῆς ἀπεκρίνατο, τὸν 30
 λόγον εἰκέναι τοῦ ἀνθρώπου τοῖς ποικίλοις στρώμασιν·
 ὡς γὰρ ἐκεῖνα καὶ τοῦτον ἐκτεινόμενον μὲν ἐπιδείκνυ-

σθαι τὰ εἶδη, συσσελλόμενον δὲ κρύπτειν καὶ διαφθεῖ-
 ρειν· ὅθεν αὐτῷ χρόνου δεῖν. Ἐπεὶ δὲ, ἡσθέντος τοῦ
 βασιλέως τῇ εἰκασίᾳ καὶ λαμβάνειν κελεύσαντος, ἐνικν-
 τὸν αἰτησάμενος καὶ τὴν Περσίδα γλωττίαν ἀποχρώντως
 5 ἐκμαθὼν ἐνετύγχανε βασιλεῖ δι' αὐτοῦ, τοῖς μὲν ἐκτὸς
 δόξαν παρέσχε περὶ τῶν Ἑλληνικῶν πραγμάτων διειλέ-
 χθαι, πολλῶν δὲ καινοτομουμένων περὶ τὴν αὐλήν καὶ
 τοὺς φίλους ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ, φθό-
 ρον ἔσχε παρὰ τοῖς δυνατοῖς, ὥς καὶ κατ' ἐκείνων παρ-
 10 ρησία χρήσασθαι πρὸς αὐτὸν ἀποτετολμηκώς. Οὐδὲν
 γὰρ ἦσαν αἱ τιμαὶ ταῖς τῶν ἄλλων εἰκνεῖται ξένων, ἀλλὰ
 καὶ κυνηγεσίῳ βασιλεῖ μετέσχε καὶ τῶν οἴκοι διατρι-
 βῶν, ὥστε καὶ μητρὶ τῇ βασιλίδος εἰς ὅψιν ἐλθεῖν καὶ
 γενέσθαι συνήθης, διακοῦσαι δὲ καὶ τῶν μαγικῶν λόγων
 15 τοῦ βασιλέως κελεύσαντος. Ἐπεὶ δὲ Δημάρατος ὁ Σπαρ-
 τιάτης αἰτήσασθαι δωρεὰν κελευσθεὶς ἡτήσατο τὴν κί-
 ταριν, ὥσπερ οἱ βασιλεῖς, ἐπαράμενος εἰσελάσαι διὰ
 Σάρδεων, Μιθροπαύστης μὲν ἀνεψιὸς ὢν βασιλέως εἶπε
 τοῦ Δημαράτου τῆς τιμῆς ἀψάμενος· „Αὐτὴ μὲν ἡ κί-
 20 ταρις οὐκ ἔχει ἐγκέφαλον, ὃν ἐπικαλύψει· σὺ δ' οὐκ ἔση
 Ζεὺς ἂν λάβῃς κεραυνόν.“ ἀπωσαμένου δὲ τὸν Δημά-
 ρατον ὀργῇ διὰ τὸ αἶτημα τοῦ βασιλέως καὶ δοκοῦντος
 ἀπαραιτήτως ἔχειν πρὸς αὐτόν, ὁ Θεμιστοκλῆς δεηθεὶς
 ἔπεισε καὶ διήλλαξε. Λέγεται δὲ καὶ τοὺς ὕστερον βασι-
 25 λεῖς, ἐφ' ὧν μᾶλλον αἱ Περσικαὶ πράξεις ταῖς Ἑλληνικαῖς
 ἀνεκράθησαν, ὅσάκις δεηθεῖεν ἀνδρὸς Ἑλληνος, ἐπαγ-
 γέλλεσθαι καὶ γράφειν ἕκαστον, ὥς μελῶν ἔσοιτο παρ'
 αὐτῷ Θεμιστοκλέους. Αὐτὸν δὲ τὸν Θεμιστοκλέα φασὶν
 ἤδη μέγαν ὄντα καὶ θεραπευόμενον ὑπὸ πολλῶν λαμ-
 30 πρὰς ποτε τραπέζης παρατεθείσης πρὸς τοὺς παῖδας
 εἰπεῖν· „ὦ παῖδες, ἀπωλόμεθα ἂν, εἰ μὴ ἀπωλόμε-
 θα.“ Πόλεις δ' αὐτῷ τρεῖς μὲν οἱ πλείστοι δοθῆναι

λέγουσιν εἰς ἄρτον καὶ οἶνον καὶ ὄψον, Μαγνησίαν καὶ
 Λάμψακον καὶ Μυοῦντα· δύο δ' ἄλλας προστίθῃσιν ὁ
 Κυξιακὸς Νεάνθης καὶ Φανίας, Περικώτην καὶ Παλαί-
 σκηψιν εἰς στρωμνὴν καὶ ἀμπεχόνην.

XXX. Καταβαίνοντι δ' αὐτῷ πρὸς τὰς Ἑλληνικάς ἡ
 πράξεις ἐπὶ θάλατταν Πέρσης ἀνὴρ Ἐπιξύης ὄνομα, σα-
 τραπεύων τῆς ἀνῶ Φρυγίας, ἐπεβούλευσε, παρεσκευα-
 κὼς ἑκπαλαί Πισίδας τινὰς ἀποκτενοῦντας, ὅταν ἐν
 τῇ καλουμένῃ πόλει Λεοντοκεφάλῳ γενόμενος κατα-
 λισθῇ. Τῷ δὲ λέγεται καθυσύδοντι μεσημβρίας τὴν μη- 10
 τέρα τῶν θεῶν ὄναρ φανείσαν εἰπεῖν· „Ὁ Θεμιστοκλῆς,
 ὕστερὲι κεφαλῆς λεόντων, ἵνα μὴλέοντι περιπέσῃς.
 Ἐγὼ δὲ ἀντὶ τούτου σε αἰτῶ θεράπειναι Μνησιπτολέ-
 μαν.“ Διαταραχθεὶς οὖν ὁ Θεμιστοκλῆς προσευξάμε-
 νος τῇ θεῷ τὴν μὲν λεωφόρον ἀφῆκεν, ἑτέρα δὲ περιελ- 15
 θὼν καὶ παραλλάξας τὸν τόπον ἐκείνον ἤδη νυκτὸς
 οὔσης κατηυλίσσατο. Τῶν δὲ τὴν σκηνὴν κομιζόντων
 ὑπορυγίων ἐνὸς εἰς τὸν ποταμὸν ἐμπεσόντος, οἱ τοῦ
 Θεμιστοκλέους οἰκείται τὰς αὐλαίας διαβρόχους γενομέ-
 νας ἐκπετάσαντες ἀνέψυχον· οἱ δὲ Πισίδαι τὰ ξίφη λα- 20
 βόντες ἐν τούτῳ προσεφέροντο, καὶ τὰ ψυχόμενα πρὸς
 τὴν σελήνην οὐκ ἀκριβῶς ἰδόντες φῆθησαν εἶναι τὴν
 σκηνὴν τὴν Θεμιστοκλέους κάκεῖνον ἔνδον εὐρήσειν
 ἀναπαυόμενον. Ὡς δ' ἐγγὺς γενόμενοι τὴν αὐλαίαν
 ἀνέστελλον, ἐπιπίπτουσιν αὐτοῖς οἱ παραφυλάσσοντες 25
 καὶ συλλαμβάνουσι. Διαφυγὼν δὲ τὸν κίνδυνον οὕτω
 καὶ θαυμάσας τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θεοῦ ναὸν κατεσκευά-
 σεν ἐν Μαγνησίᾳ Διουμήνης καὶ τὴν θυγατέρα Μνη-
 σιπτολέμαν ἱέρειαν ἀπέδειξεν.

XXXI. Ὡς δ' ἦλθεν εἰς Σάρδεῖς καὶ σχολὴν ἔργων 30
 ἐθεάτο τῶν ἱερῶν τὴν κατασκευὴν καὶ τῶν ἀναθημάτων
 τὸ πλῆθος, εἶδε δὲ ἐν μητρὸς ἱερῷ τὴν καλουμένην

- ὑδροφόρον κόρην χαλκὴν, μέγεθος δίπηχυν, ἣν αὐτὸς
 ὅτε τῶν Ἀθηνησιν ὑδάτων ἐπιστάτης ἦν, ἐλὼν τοὺς
 ὑφαιρουνμένους τὸ ὕδωρ καὶ παροχετεύοντας, ἀνέθηκεν
 ἐκ τῆς ξημίας ποιησάμενος, εἴτε δὴ παθὼν τι πρὸς τὴν
 5 εἰχμαλωσίαν τοῦ ἀναδήματος εἴτε βουλόμενος ἐνδείξασ-
 θῆναι τοῖς Ἀθηναίοις, ὅσῃν ἔχει τιμὴν καὶ δύναμιν ἐν
 τοῖς βασιλείῳ πράγμασι, λόγον τῷ Αὐδίας σατράπῃ
 προσήνεγκεν αἰτούμενος ἀποστεῖλαι τὴν κόρην εἰς τὰς
 Ἀθήνας. Χαλεπαίνοντος δὲ τοῦ βαρβάρου καὶ βασιλεῦς
 10 γράφειν φήσαντος ἐπιστολὴν, φοβηθεὶς ὁ Θεμιστοκλῆς
 εἰς τὴν γυναικωνίτιν κατέφυγε καὶ τὰς παλλακίδας αὐ-
 τοῦ θεραπεύσας χρήμασιν ἐκείνόν τε κατεπράυνε τῆς
 ὀργῆς καὶ πρὸς τὰ ἄλλα παρεῖχεν ἑαυτὸν εὐλαβέστερον
 ἤδη καὶ τὸν φθόνου τῶν βαρβάρων δεδοικώς. Οὐ γὰρ
 15 πλανώμενος περὶ τὴν Ἀσίαν, ὥς φησι Θεόπομπος, ἀλλ'
 ἐν Μαγνησίᾳ μὲν οἰκῶν, καρπούμενος δὲ δωρεὰς μεγά-
 λας καὶ τιμώμενος ὅμοια Περσῶν τοῖς ἀρίστοις, ἐπὶ πολ-
 λὺν χρόνον ἀδεῶς διῆγεν, οὐ πᾶν τι τοῖς Ἑλληνικοῖς
 πράγμασι βασιλείῳ προσέχοντος ὑπ' ἀσχολιῶν περὶ τὰς
 20 ἄνω πράξεις. Ὡς δ' Αἰγυπτίος τε ἀφισταμένη βοηθού-
 των Ἀθηναίων καὶ τριήρεις Ἑλληνικὰς μέχρι Κύπρου
 καὶ Κιλικίας ἀναπλέουσai καὶ Κίμων θαλαττοκρατῶν
 ἐπέστρεψεν αὐτὸν ἀντεπιχειρεῖν τοῖς Ἑλλήσι καὶ κω-
 λῦειν αὐξανομένους ἐπ' αὐτόν, ἤδη δὲ καὶ δυνάμεις
 25 ἐκινούντο καὶ στρατηγοὶ διεπέμποντο καὶ κατέβαινον εἰς
 Μαγνησίαν ἀγγελίαι πρὸς Θεμιστοκλέα, τῶν Ἑλληνικῶν
 ἐξάπτεσθαι κελεύοντος βασιλέως καὶ βεβαιοῦν τὰς ὑπο-
 σχέςεις, οὔτε δι' ὀργὴν τινα παροξυνθεὶς κατὰ τῶν
 πολιτῶν οὔτε ἐπαρθεὶς τιμῇ τοσαύτῃ καὶ δυνάμει πρὸς
 30 τὸν πόλεμον, ἀλλ' ἴσως μὲν οὐκ ἐφικτὸν ἡγρούμενος τὸ
 ἔργον, ἄλλους τε μεγάλους τῆς Ἑλλάδος ἐχούσης στρα-
 τηροὺς τότε καὶ Κίμωνος ὑπερφυῶς εὐημεροῦντος ἐν¹²

τοῖς πολεμικοῖς, τὸ δὲ πλεῖστον αἰδοῖ τῆς τε δόξης τῶν
 πράξεων τῶν ἑαυτοῦ καὶ τῶν τροπαίων ἐκείνων, ἀριστα
 βουλευσάμενος ἐπιθεῖναι τῷ βίῳ τὴν τελευτὴν πρέπου-
 σαν, ἔθυσσε τοῖς θεοῖς, καὶ τοὺς φίλους συναγαγὼν καὶ
 δεξιωσάμενος, ὥς μὲν ὁ πολὺς λόγος, αἷμα ταύρειον 5
 πῶν, ὥς δ' ἔνιοι, φάρμακον ἐφήμερον προσενεγκάμε-
 νος, ἐν Μαγνησίᾳ κατέστρεψε πέντε πρὸς τοῖς ἐξήκοντα
 βεβιωκὸς ἔτη καὶ τὰ πλεῖστα τούτων ἐν πολιτείαις καὶ
 ἡγεμονίαις. Τὴν δ' αἰτίαν τοῦ θανάτου καὶ τὸν τρόπον
 πνυθόμενον βασιλεῖα λέγουσιν ἔτι μᾶλλον θαυμάσαι τὸν 10
 ἄνδρα καὶ τοῖς φίλοις αὐτοῦ καὶ οἰκείοις χρώμενον δια-
 τελεῖν φιλανθρωπίῳ.

XXXII. Ἀπέλιπε δὲ Θεμιστοκλῆς παῖδας ἐκ μὲν
 Ἀρχίππης τῆς Ἀυσάνδρου τοῦ Ἀλωπεκῆθεν Ἀρχέπτολι
 καὶ Πολύευκτον καὶ Κλεόφαντον, οὗ καὶ Πλάτων ὁ φι- 15
 λόσοφος ὡς ἱππέως ἀρίστου, τάλλα δ' οὐδενὸς ἀξίου γε-
 νομένου μνημονεύει. Τῶν δὲ πρεσβυτάτων Νεοκλῆς
 μὲν ἔτι παῖς ὢν ὑφ' ἱππου δηχθεὶς ἀπέθανε, Διοκλέα
 δὲ Ἀυσάνδρος ὁ πάππος υἱὸν ἐποίησατο. Θυγατέρας δὲ
 πλείους ἔσχεν, ὧν Μνησιπτολέμαν μὲν ἐκ τῆς ἐπιγαμῆ- 20
 θεΐσης γενομένην Ἀρχέπτολις ὁ ἀδελφὸς οὐκ ὦν ὁμο-
 υῆτος ἐργασεν, Ἰταλίαν δὲ Πανθοίδης ὁ Χίος, Σύβαριν
 δὲ Νικομήδης ὁ Ἀθηναῖος· Νικομάχην δὲ Φρασικλῆς ὁ
 ἀδελφιδοῦς Θεμιστοκλέους, ἥδη τετελευτηκότος ἐκείνου,
 πλεύσας εἰς Μαγνησίαν ἔλαβε παρὰ τῶν ἀδελφῶν, νεώ- 25
 τάτην δὲ πάντων τῶν τέκνων Ἀσίαν ἔθρεψε. Καὶ τάφον
 μὲν αὐτοῦ λαμπρὸν ἐν τῇ ἀγορᾷ Μάγνητες ἔχουσι· περὶ
 δὲ τῶν λειψάνων οὕτ' Ἀνδοκίδῃ προσέχειν ἄξιον ἐν τῷ
 Πρὸς τοὺς ἐταίρους λέγουσι, φωράσαντας τὰ λείψανα
 διαρρεῖψαι τοῖς Ἀθηναίοις (ψεύδεται γὰρ ἐπὶ τὸν δῆμον 30
 παροξύνων τοὺς ὀλιγαρχικοὺς), ὃ τε Φύλαρχος, ὥσπερ
 ἐν τραγῳδίᾳ τῇ ἱστορίᾳ μονοῦ μηχανὴν ἄρας καὶ προ-

αγαγὼν Νεοκλέα τινὰ καὶ Δημόπολιν, υἱοὺς Θεμιστοκλέους, ἀγῶνα βούλεται κινεῖν καὶ πάθος, ὃ οὐδ' ἂν ὁ τυχὼν ἀγνοήσειεν ὅτι πέπλασται. Διόδωρος δ' ὁ περιηγητὴς ἐν τοῖς Περὶ μνημάτων εἰρηκεν ὡς ὑπονοῶν μᾶλλον ἢ γινώσκων, ὅτι περὶ τὸν μέγαν λιμένα τοῦ Πειραιῶς ἀπὸ τοῦ κατὰ τὸν Ἀλκιμον ἀκρωτηρίου πρόκειται τις οἶον ἀγκῶν, καὶ κάμψαντι τοῦτον ἐντὸς, ἢ τὸ ὑπεύδιον τῆς θαλάττης, κρηπὶς ἐστὶν εὐμεγέθης καὶ τὸ περὶ αὐτὴν βωμοειδὲς τάφος τοῦ Θεμιστοκλέους. Οἴεται δὲ 10 καὶ Πλάτων αὐτὸν κωμικὸν αὐτῷ μαρτυρεῖν ἐν τούτοις·

Ὁ σὸς δὲ τύμβος ἐν καλῷ κεχωσμένος
τοῖς ἐμπόροις πρόσρησις ἔσται πανταχοῦ,
τούς τ' ἐκπλέοντας εἰσπλέοντάς τ' ὄψεται,
χῶπόταν ἄμιλλα τῶν νεῶν θεάσεται.

15 Τοῖς δ' ἀπὸ γένους τοῦ Θεμιστοκλέους καὶ τιμαί τινες ἐν Μαγνησίᾳ φυλαττόμεναι μέχρι τῶν ἡμετέρων χρόνων ἦσαν, ἃς ἐκαρπούτο Θεμιστοκλῆς Ἀθηναῖος, ἡμέτερος συνήθης καὶ φίλος παρ' Ἀμμωνίῳ τῷ φιλοσόφῳ γενόμενος.

20

Κ Α Μ Ι Λ Α Ο Σ.

Ι. Περὶ δὲ Φουρίου Καμίλλον πολλῶν καὶ μεγάλων λεγομένων ἰδίων εἶναι δοκεῖ μάλιστα καὶ παράδοξον, ὅτι 25 πλεῖστα μὲν ἐν ἡγεμονίαις καὶ μέγιστα κατορθώσας, δικτάτωρ δὲ πεντάκις αἰρεθεὶς, θριαμβεύσας δὲ τετράκις, κτίστης δὲ τῆς Ῥώμης ἀναγραφεὶς δευτέρος, οὐδὲ ἅπασι ὑπάτευσε. Τούτου δ' αἰτίον ἢ τῆς τότε πολιτείας κατὰστάσις, ἐκ διαφορᾶς τοῦ δήμου πρὸς τὴν σύγκλητον 30 ὑπάτους μὲν εἰσάσαντος μὴ ἀποδείκνυσθαι, χιλιάρχους δὲ χειροτονοῦντος ἐπὶ τὴν ἡγεμονίαν, ὧν, καίπερ ἀπ' ἐξουσίας καὶ δυνάμεως ὑπατικῆς ἅπαντα πραττόντων, ἦττον

ἦν ἐπαχθὴς ἡ ἀρχὴ διὰ τὸ πλῆθος. Τὸ γὰρ ἔξ ἀνδρας, ἀλλὰ μὴ δύο, τοῖς πράγμασιν ἐφιστάναι, παρεμυθεῖτο τοὺς βαρυνομένους τὴν ὀλιγαρχίαν. Κατὰ τοῦτο δὴ καιροῦ μάλιστα τῇ δόξῃ καὶ τοῖς πράγμασιν ἀκμάσας οὐ Κάμιλλος ὑπάτος μὲν οὐκ ἤξίωσεν ἄκοντι τῷ δήμῳ γενέσθαι, καίπερ ἐν τῷ διὰ μέσου δεξαμένῃς ὑπατικὰς ἀρχαιρεσίαις τῆς πολιτείας πολλάκις, ἐν δὲ ταῖς ἄλλαις ἡγεμονίαις πολλὰς καὶ παντοδαπαῖς γενομέναις τοιοῦτον αὐτῶν παρέσχεν, ὥστε τὴν μὲν ἐξουσίαν καὶ μοναρχοῦντος εἶναι κοινήν, τὴν δὲ δόξαν ἰδίαν καὶ μεθ' ἑτέρων στρατηγούντος· ὧν τοῦ μὲν ἡ μετριότης αἴτιον ἀνεπιφθόνως ἄρχοντος, τοῦ δ' ἡ φρόνησις, δι' ἣν ὁμολογουμένως ἐπρώτευσεν.

II. Οὕτω δὲ τότε περὶ τὸν τῶν Φουρίων οἶκον οὔσης μεγάλης ἐπιφανείας αὐτὸς ἀφ' ἑαυτοῦ πρῶτος εἰς τὴν δόξαν προῆλθεν ἐν τῇ μεγάλῃ μάχῃ πρὸς Αἰκανοὺς καὶ Οὐλοῦσκους ὑπὸ δικτάτορι Πιστουμίῳ Τουβέρτῳ στρατενόμενος. Προῖππεύων γὰρ τοῦ στρατοῦ καὶ πληγῇ περιπεσὼν εἰς τὸν μηρὸν οὐκ ἀνήκεν, ἀλλ' ἐγκείμενον τῷ τραύματι παρέλκων τὸ ἀκόντισμα καὶ συμπλέ-
 20
 κόμενος τοῖς ἀρίστοις τῶν πολεμίων τροπὴν ἐποίησεν. Ἐκ δὲ τούτου τῶν τ' ἄλλων γερῶν εὖτυχε καὶ τιμητῆς ἀπεδείχθη, μὲν γὰρ τῆς ἀρχῆς ἀξίωμα ταύτης ἐπὶ τῶν τότε χρόνων ἐχούσης. Μνημονεύεται δὲ αὐτοῦ τιμητεύοντος καλὸν μὲν ἔργον τὸ τοὺς ἀγάμους λόγοις τε πείθοντα
 25
 καὶ ζημίαις ἀπειλοῦντα συγκαταξεῦξαι ταῖς χηρευούσαις γυναῖξι (πολλὰ δ' ἦσαν αὐταὶ διὰ τοὺς πολέμους), ἀναγκάσει δὲ τὸ καὶ τοὺς ὀρφανοὺς ὑποτελεῖς ποιῆσαι πρότερον ἀναισφόρους ὄντας. Αἰτίαι δ' ἦσαν αἱ συνεχεῖς στρατεῖαι μεγάλων ἀναλωμάτων δεσόμεναι, καὶ μάλιστα
 30
 κατῆπειγεν ἡ Οὐνῆτων πολιορκία. Τούτους ἐνιοὶ Οὐνῆτανούς καλοῦσιν. Ἦν δὲ πρόσχημα τῆς Τυρρηνίας ἡ

πόλις, ὅπλων μὲν ἀριθμῷ καὶ πλήθει τῶν στρατενομέ-
 νων οὐκ ἀποδέουσα τῆς Ῥώμης, πλούτῳ δὲ καὶ βίῳ
 ἀβρότῳ καὶ τρυφαίᾳ καὶ πολυτελείαις ἀγαλλομένη πολ-
 λούς καὶ καλοὺς ἀγῶνας ἡγωνίσατο περὶ δόξης καὶ δυνα-
 5 στείας πολεμοῦσα Ῥωμαίοις. Ἐν δὲ τῷ τότε χρόνῳ τῆς
 μὲν φιλοτιμίας ἀφειστήκει συντριβεῖσα μεγάλαις μάχαις
 ἐπαράμενοι δὲ τείχη μεγάλα καὶ καρτερά καὶ τὴν πόλιν
 ὅπλων καὶ βελῶν καὶ σίτου καὶ παρασκευῆς ἀπάσης ἐμ-
 πλήσαντες, ἀδεῶς ὑπέμενον τὴν πολιορκίαν, μακρὰν
 10 μὲν οὖσαν, οὐχ ἥττον δὲ τοῖς πολιορκουσὶν ἐργώδη καὶ
 χαλεπὴν γενομένην. Εἰδισμένοι γάρ οὐ πολὺν χρόνον
 ἅμα ὥρα θέρους ἔξω στρατεύειν, οἱκοὶ δὲ διαχειμᾶζειν,
 τότε πρῶτον ἠναγκάσθησαν ὑπὸ τῶν χιλιάρχων φρου-
 ρία κατασκευασάμενοι καὶ τὸ στρατόπεδον τειχίσαντες
 15 ἐν τῇ πολεμίᾳ χειμῶνα καὶ θέρος συνάπτειν, ἥδη σχε-
 δὸν ἔτους ἐβδόμου τῷ πολέμῳ τελευτῶντος. Ὡστε καὶ
 τοὺς ἀρχοντας ἐν αἰτία γενέσθαι καὶ μαλακῶς πολιορ-
 κεῖν δοκοῦντας ἀφαιρεθῆναι τὴν ἀρχήν, ἑτέρων αἰρε-
 θέντων ἐπὶ τὸν πόλεμον· ὧν ἦν καὶ Κάμιλλος τότε χι-
 20 λιάρχων τὸ δεύτερον. Ἐπραξε δὲ περὶ τὴν πολιορκίαν
 οὐδὲν ἐν ἐκείνῳ τῷ χρόνῳ, λαχὼν Φαλερίοις καὶ Καπη-
 νάταις πολεμεῖν, οἳ δι' ἀσχολίαν τότε πολλὰ τὴν χώραν
 καθυβρίσαντες καὶ παρὰ πάντα τὸν Τυρρηνικὸν πόλε-
 μον ἐνοχλήσαντες ἐπίσθησαν ὑπὸ τοῦ Καμίλλου καὶ
 25 συνεστάλησαν εἰς τὰ τείχη πολλοὺς ἀποβαλόντες.

III. Ἐκ τούτου τὸ περὶ τὴν Ἀλβανίδα λίμνην πάθος
 ἀκμάζοντι τῷ πολέμῳ συνενεχθὲν οὐδενὸς ἥττον τῷ
 ἀπλότων πυνθίσθαι θαυμάτων αἰτίας κοινῆς ἀπορίας καὶ
 λόγου φυσικὴν ἔχοντος ἀρχὴν ἐφόβησεν. Ἦν μὲν γὰρ
 30 ὥρα μετοπωρινή, καὶ τὸ θέρος ἔληγεν οὗτ' ἐπομβριον
 οὔτε πνεύμασι νοτίοις χαλεπὸν ἐπιδήλως γενόμενον·
 πολλὰς δὲ λίμνας καὶ ποταμούς καὶ νάματα παντοδαπὰ

τῆς Ἰταλίας ἐχούσης τὰ μὲν ἐξέλιπε κομιδῇ, τὰ δ' ἀν-
 ἔσχε γλίσχρως καὶ μόλις, οἱ δὲ ποταμοὶ πάντες ὥσπερ
 αἰετοὶ καὶ ταπεινοὶ διὰ θέρους ἐρρύνησαν. Τὸ δὲ τῆς
 Ἀλβανίδος λίμνης ἀρχὴν ἔχον ἐν ἑαυτῷ καὶ τελευτὴν,
 ὅρεσιν εὐγείοις περιεχόμενον, ἀπ' οὐδενὸς αἰτίου, πλὴν ὅ
 εἴ τι θεῖον, αὐξόμενον ἐπιδήλως διωγκοῦτο καὶ προσί-
 στατο ταῖς ὑπωρεΐαις καὶ τῶν ἀνωτάτω λόφων ὁμαλῶς
 ἐπέψαυεν, ἄνευ σάλου καὶ κλύδωνος ἔξανιστάμενον. Καὶ
 πρῶτον μὲν ἦν ποιμένων θαῦμα καὶ βοτῆρων· ἐπεὶ δὲ,
 τοῦ διεύργοντος ἀπὸ τῆς κάτω χώρας οἶον ἰσθμοῦ τὴν 10
 λίμνην ὑπεκραγέμενος ὑπὸ τοῦ πλήθους καὶ βάρους, μέγα
 ῥεῦμα κατέβαινε διὰ τῶν ἀρουμένων καὶ φυτευομένων
 ἐπὶ τὴν θάλατταν, οὐ μόνον αὐτοῖς παρῆχε Ῥωμαίοις
 ἐκπληξιν, ἀλλὰ καὶ πᾶσιν ἐδόκει τοῖς τὴν Ἰταλίαν κατ-
 οικούσι μηδενὸς μικροῦ σημεῖον εἶναι. Πλεῖστος δ' 15
 αὐτοῦ λόγος ἦν ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῷ πολιορκοῦντι τοὺς
 Οὐνίτους, ὥστε ἀκρίνοις ἔκπυστον γενέσθαι τὸ περὶ τὴν
 λίμνην πάθος.

IV. Οἷα δ' ἐν πολιορκίᾳ διὰ χρόνου μῆκος ἐπιμιξίας
 τε πολλὰς ἐχούσῃ καὶ κοινολογίᾳ πρὸς τοὺς πολεμίους, 20
 ἐγγεγόνει τινὲ Ῥωμαῖοι συνήθεια καὶ παρρησία πρὸς ἕνα
 τῶν πολιτῶν, ἄνθρωπον ἐμπειρόν τε λόγιον παλαιῶν
 καὶ τι καὶ πλέον εἰδέναι τῶν ἄλλων ἀπὸ μαντικῆς δο-
 κοῦντα. Τοῦτον οὖν ὁ Ῥωμαῖος, ὡς ἤκουσε τὴν ἐπί-
 δοσιν τῆς λίμνης, ὁρῶν ὑπερηδόμενόν τε καὶ καταγε- 25
 λῶντα τῆς πολιορκίας, οὐ ταῦτ' ἔφη μόνον ἐνηνοχέειν
 θαυμαστὰ τὸν παρόντα χρόνον, ἀλλ' ἔτετρα τούτων ἀτο-
 πώτερα σημεῖα Ῥωμαίοις γεγονέναι, περὶ ὧν ἐθέλειν
 ἐκείνῳ κοινωσάμενος, εἴ τι δύναιτο, θέσθαι τῶν ἰδίων
 ἅμεινον ἐν τοῖς κοινοῖς νοσοῦσιν. Ὑπακούσαντος δὲ τοῦ 30
 ἀνθρώπου προθύμως καὶ διδόντος ἑαυτὸν εἰς κοινολο-
 γίαν, ὡς ἀπορρήτων τινῶν ἀκροατὴν ἐσόμενον, κατὰ

- μικρόν οὕτω διαλεγόμενος καὶ ὑπάγων αὐτόν, ὡς πορρωτέρω τῶν πυλῶν ἐργόνεισαν, αἶρει τε μετέωρον εὐρωστώτερος ὢν καὶ τινῶν ἀπὸ στρατοπέδου προσδραμόντων χειρῶσάμενος καὶ κρατήσας παρέδωκε τοῖς στρατηγοῖς. Ἐν τούτῳ δ' ἀνάγκης γεγυνώς ὁ ἄνθρωπος καὶ μαθὼν ἄρα τὸ πεπωμένον ὡς ἄφυκτον εἴη, λόγια προὔφαινεν ἀπόρητα περὶ τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος, ὡς οὐκ οὕσης ἀλωσίμου πρότερον ἢ τὴν Ἀλβανίδα λίμνην ἐκχυνθεῖσαν καὶ φερομένην ὁδοὺς ἑτέρας ὥσαντες ὀπίσω καὶ
- 10 περισπάσαντες οἱ πολέμιοι κωλύσουσι μίγνυσθαι τῇ θαλάττῃ. Ταῦτα τῇ συγκλήτῳ πυθομένη καὶ διαπορούσῃ¹ καλῶς ἔχειν ἔδοξε πέμψαντας εἰς Δελφοὺς ἐρέσθαι τὸν θεόν. Οἱ δὲ πεμφθέντες ἄνδρες ἐνδοχοὶ καὶ μεγάλοι, Κόσσος Αἰκίνιος καὶ Οὐαλλέριος Ποίτιος καὶ Φάβιος
- 15 Ἀμβουστός, πλῶ τε χρησάμενοι καὶ τῶν παρὰ τοῦ θεοῦ τυχόντες ἤκουσ' ἄλλας τε μαντείας κομίζοντες, αἱ πατρίων τινῶν περὶ τὰς καλουμένας Λατίνας ἐορτὰς ὀλιγορῶν ἔφραζον αὐτοῖς, καὶ τὸ τῆς Ἀλβανίδος ὕδωρ ἐκέλευον εἰσφέροντας ὡς ἀνυστόν ἐσθι τῆς θαλάσσης ἀνωθεὶν εἰς
- 20 τὸν ἀρχαῖον πόρον, ἢ τοῦτο μὴ δυναμένους ὑρύγμασι καὶ τάφροις παράγειν εἰς τὸ πεδίον καὶ καταναλίσκειν. Ἀπαγγελθέντων δὲ τούτων οἱ μὲν ἱερεῖς τὰ περὶ τὰς θυσίας ἐπραττον, ὁ δὲ δῆμος ἐχώρει πρὸς τὰ ἔργα καὶ τὸ ὕδωρ ἐξέτρεπεν.
- 25 V. Ἡ δὲ σύγκλητος εἰς τὸ δέκατον ἔτος τοῦ πολέμου καταλύσασα τὰς ἄλλας ἀρχὰς δικτάτορα Κάμιλλον ἀπέδειξεν. Ἰπαρχον δ' ἐκεῖνος αὐτῷ προσελόμενος Κορνήλιον Σκηπίωνα, πρῶτον μὲν εὐχὰς ἐποιήσατο τοῖς θεοῖς ἐπὶ τῷ πολέμῳ τέλος εὐκλεὲς λαβόντι τὰς μεγάλας
- 30 θείας ἄξιαν καὶ νεῶν θεᾶς, ἣν μητέρα Ματουῖταν καλοῦσι Ῥωμαῖοι, καθιερώσειν. Ταύτην ἂν τις ἀπὸ τῶν ὁρωμένων ἱερῶν μάλιστα Λευκοθέαν νομίσσειεν εἶναι.

Καὶ γὰρ θεράπαιναν εἰς τὸν σηκὸν εἰσάγουσαι χαρίζου-
 σιν, εἰτ' ἐξελαύνουσι καὶ τὰ τῶν ἀδελφῶν τέκνα πρὸ
 τῶν ἰδίων ἐναγκαλίζονται καὶ δρωσὶ περὶ τὴν θυσίαν ἃ
 ταῖς Διονύσου τροφοῖς καὶ τοῖς διὰ τὴν παλλακὴν πά-
 θει τῆς Ἰουῦς προσέοικε. Μετὰ δὲ τὰς εὐχὰς ὁ Κάμιλλ- 5
 λος εἰς τὴν Φαλλίσκων ἐνέβαλε, καὶ μάχη μεγάλη τούτους
 τε καὶ Καπηνάτας προσβοηθήσαντας αὐτοῖς ἐνίκησεν.
 Ἔπειτα πρὸς τὴν πολιορκίαν τραπόμενος τῶν Οὐνῆτων καὶ
 τὸν ἐκ προσβολῆς ἀγῶνα χαλεπὸν καὶ δύσεργον ὄρων
 ὑπονόμους ἔτεμνε, τῶν περὶ τὴν πόλιν χωρίων ἐνδι- 10
 δόντων τοῖς ὀρύγμασι καὶ καταδυσχομίνων εἰς βάθος
 ἄγειν ἄδηλον τοῖς πολεμίοις τὰ ἔργα. Διὸ καὶ προϊού-
 σης ὁδῷ τῆς ἐλπίδος αὐτὸς μὲν ἔξωθεν προσέβαλλεν, ἐκ-
 καλούμενος ἐπὶ τὰ τείχη τοὺς πολεμίους, ἄλλοι δ' ἀδή-
 λως ὑποπορευόμενοι διὰ τῶν ὑπονόμων ἔλαθον ἐντὸς 15
 γινόμενοι τῆς ἄκρας κατὰ τὸ Ἦρας ἱερὸν, ὃ μέγιστον
 ἦν ἐν τῇ πόλει καὶ μάλιστα τιμώμενον. Ἐνταῦθα λέγε-
 ται τυχεῖν κατ' ἐκεῖνο καιροῦ τὸν ἡγεμόνα τῶν Τυρρη-
 νῶν ἐφ' ἱεροῖς τὸν δὲ μάντιν εἰς τὰ σπλάγχνα κατιδούτα
 καὶ μέγα φθιερῆάμενον εἰπεῖν, ὅτι νίκην ὁ θεὸς δίδωσι 20
 τῷ κατακολουθήσαντι τοῖς ἱεροῖς ἐκείνοις· ταύτης δὲ
 τῆς φωνῆς τοὺς ἐν τοῖς ὑπονόμοις Ῥωμαίους ἐπακού-
 σαντας ταχὺ διασπάσαι τὸ ἔδαφος, καὶ μετὰ βοῆς καὶ
 ψόφου τῶν ὅπλων ἀναδύντας, ἐκπλαγέντων τῶν πολε-
 μίων καὶ φυγόντων, ἀρπάσαντας τὰ σπλάγχνα κομίσαι 25
 πρὸς τὸν Κάμιλλον. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἴσως εἰκέναι δόξει
 μυθεύμασιν. Ἀλούσης δὲ τῆς πόλεως κατὰ κράτος καὶ
 τῶν Ῥωμαίων ἀγόντων καὶ φερόντων ἄπειρόν τινα
 πλοῦτον, ἐφορῶν ὁ Κάμιλλος ἀπὸ τῆς ἄκρας τὰ πρῶ-
 τόμενα, πρῶτον μὲν ἐστὼς ἐδάκρυσεν, εἶτα μακαρισθεὶς 30
 ὑπὸ τῶν παρόντων ἀνέσχε τὰς χεῖρας τοῖς θεοῖς καὶ
 προσευχόμενος εἶπε· „Ζεῦ μέγιστε καὶ θεοὶ χρηστίων

ἐπίσκοποι καὶ πονηρῶν ἔργων, αὐτοὶ περὶ συνίστα Ῥωμαίοις, ὥς οὐ παρὰ δίκην, ἀλλὰ κατ' ἀνάγκην ἀμυνόμενοι μετερχόμεθα δυσμενῶν ἀνδρῶν καὶ παρανόμων πόλιν. Εἰ δ' ἄρα τις“ ἔφη, „καὶ ἡμῖν ἀντίστροφος ὄφελ-
5 λεται τῆς παρούσης νέμεσις εὐπραξίας, εὐχομαι ταύτην ὑπὲρ τε πόλεως καὶ στρατοῦ Ῥωμαίων εἰς ἑμαυτὸν ἐλαχίστῳ κακῷ τελευτῆσαι.“ Ταῦτ' εἰπὼν, καθάπερ ἐστὶ Ῥωμαίοις ἔθος ἐπευξαμένοις καὶ προσκυνήσασιν ἐπὶ δεξιᾷ ἐξελίττειν, ἐσφάλη περιστροφόμενος. Διαταραχθέν-
10 των δὲ τῶν παρόντων πάλιν ἀναλαβὼν ἑαυτὸν ἐκ τοῦ πτώματος εἶπεν, ὥς γέγονεν αὐτῷ κατ' εὐχὴν σφάλμα μικρὸν ἐπ' εὐτυχίᾳ μεγίστη.

VI. Διαπορθήσας δὲ τὴν πόλιν ἔγνω τὸ ἄγαλμα τῆς
15 Ἥρας μεταφέρειν εἰς Ῥώμην, ὥσπερ εὐξάτο. Καὶ συνελθόντων ἐπὶ ταύτῳ τῶν τεχνιτῶν, ὁ μὲν ἔθνε καὶ προσεύχετο τῇ θεῷ δέχεσθαι τὴν προθυμίαν αὐτῶν καὶ εὐμενῇ γενέσθαι σύνοικον τοῖς λαχοῦσι τὴν Ῥώμην θεοῖς, τὸ δ' ἄγαλμά φασιν ὑποφθεργάμενον εἰπεῖν, ὅτι καὶ βούλεται καὶ συγκαταίνεῖ. Διούκτος δὲ φησὶν εὐ-
20 χεσθαι μὲν τὸν Κάμιλλον ἀπτόμενον τῆς θεοῦ καὶ παρακαλεῖν, ἀποκρίνασθαι δὲ τινὰς τῶν παρόντων, ὅτι καὶ βούλεται καὶ συγκαταίνεῖ καὶ συνακολουθεῖ προθύμως. Οἱ δ' ἰσχυριζόμενοι καὶ τῷ παραδόξῳ βοηθοῦντες
25 ἦν ἀπὸ μικρᾶς καὶ καταφρονουμένης ἀρχῆς ἐπὶ τοσοῦτου θόξης καὶ δυνάμεως προελθεῖν δίχα θεοῦ πολλὰς καὶ μεγάλας ἐπιφανείας ἐκάστοτε συμπαρόντος ἀμήχανον· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ συνάγουσιν ὁμοειδῆ τινα, τοῦτο μὲν ἰδρωῶτας ἀγαλμάτων πολλάκις ἐκχυθέντας, τοῦτο δὲ
30 στεναγμούς ἀκουσθέντας ἀποστροφάς τε δεικνύντες καὶ καταμύσεις ξοάνων, ὥς ἰστορήκασιν οὐκ ὀλίγοι τῶν πρότερον. Πολλὰ δὲ καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς ἀκηκοότες ἀνθρώ-

πων λέγειν ἔχομεν ἄξια θανάτου, ὧν οὐκ ἂν τις εἰκὴ καταφρονήσειεν. Ἀλλὰ τοῖς τοιούτοις καὶ τὸ πιστεῦν σφόδρα καὶ τὸ λίαν ἀπιστεῖν ἐπισφαλές ἐστι διὰ τὴν ἀνθρώπινην ἀσθένειαν ὅρον οὐκ ἔχουσιν οὐδὲ κρατοῦσαν αὐτῆς, ἀλλ' ἐκφερομένην ὅπου μὲν εἰς δεισιδαιμονίαν καὶ τύφον, ὅπου δ' εἰς ὀλιγωρίαν τῶν θεῶν καὶ περιφρόνησιν· ἡ δ' εὐλάβεια καὶ τὸ μηδὲν ἄγαν ἄριστον.

VII. Ὁ δὲ Κάμιλλος εἴτε μεγέθει τοῦ ἔργου, πόλιν ἀντίπαλον τῆς Ῥώμης εἴτε δεκάτῳ τῆς πολιορκίας καθηρηνώως, εἴτε ὑπὸ τῶν εὐδαιμονιζόντων αὐτὸν εἰς ὄγκον 10 ἑξαρθεῖς καὶ φρόνημα νομίμου καὶ πολιτικῆς ἀρχῆς ἐπαχθέστερον, τὰ τε ἄλλα-σοβαρῶς ἐθριάμβευσε καὶ τέθριππον ὑποξευξάμενος λευκόπωλον ἐπὶ βῆ καὶ διεξήλασε τῆς Ῥώμης, οὐδενὸς τοῦτο ποιήσαντος ἡγεμόνος πρότερον οὐδ' ὕστερον. Ἰερὸν γὰρ ἡγοῦνται τὸ τοιοῦτον ὄχημα τῷ βασιλεὶ καὶ πατρὶ τῶν θεῶν ἐπιπεφημι- 15 σμένον. Ἐκ τε δὴ τούτου διεβλήθη πρὸς τοὺς πολίτας οὐκ εἰθισμένους ἐντροφεῖσθαι, καὶ δευτέραν ἔλαβεν αἰτίαν ἐνιστάμενος νόμῳ διοικίζοντι τὴν πόλιν. Εἰσηγοῦντο γὰρ οἱ δῆμαρχοι τὸν τε δῆμον καὶ τὴν σύγκλητον 20 ἴσα μέρη δύο νεμηθῆναι, καὶ τοὺς μὲν αὐτόθι κατοικεῖν, τοὺς δὲ κλήρῳ λαχόντας εἰς τὴν αἰχμάλωτον μεταστῆναι πόλιν, ὥς εὐπορωτέρων ἐσομένων καὶ δυσὶ μεγάλοις καὶ καλοῖς ἄστεσι τὴν τε χώραν ὁμοῦ καὶ τὴν ἄλλην εὐδαιμονίαν φυλαζόντων. Ὁ μὲν οὖν δῆμος ἤδη πολὺς 25 γεγωνὺς καὶ ἀχρήματος ἄσμενος ἐδέξατο, καὶ συνεχῆς ἦν τοῖς περὶ τὸ βῆμα θορύβοις αἰτῶν τὴν ψῆφον· ἡ δὲ βουλή καὶ τῶν ἄλλων οἱ κρείτιστοι πολιτῶν οὐ διαίρειν, ἀλλ' ἀναίρεσιν ἡγούμενοι τῆς Ῥώμης πολιτεύεσθαι τοὺς δημάρχους καὶ δυσκασχετοῦντες ἐπὶ τὸν Κάμιλλον κατ- 30 ἔφυγον. Κάκεινος ὁρρωδῶν τὸν ἀγῶνα προφάσεις ἀνέβαλλε τῷ δήμῳ καὶ ἀσχολίας, δι' ὧν αἰεὶ τὸν νόμον ἐξέ-

κρουεν. Ἦν μὲν οὖν διὰ ταῦτα λυπηρὸς. Ἡ δὲ φανε-
 ρωτάτη καὶ μεγίστη τῶν ἀπεχθειῶν αὐτῷ πρὸς τὸν δῆ-
 μον ἐκ τῆς δεκάτης τῶν λαφύρων ὑπῆρξεν, οὐκ ἄλογον,
 εἰ καὶ μὴ πάνυ δικαίαν ἀρχὴν τῶν πολλῶν λαβόντων.
 5 Εὐῖξατο μὲν γὰρ ἐπὶ τοὺς Οὐήτους, ὥς ἔοικε, βαδίζων,
 εἰ τὴν πόλιν ἔλοι, τῷ θεῷ τούτων τὴν δεκάτην καθιε-
 ρώσειν. Ἀλούσης δὲ τῆς πόλεως καὶ διαρπασθείσης, εἴτ'
 δακνῆσας ἐνοχλήσας τοῖς πολίταις, εἴτε λήθῃ τις αὐτὸν
 ὑπὸ τῶν παρόντων πραγμάτων ἔλαβε τῆς εὐχῆς, περιεί-
 10 δεν ὠφεληθέντας. Ὅσπερον δὲ χρόνῳ τῆς ἀρχῆς ἐκείνης
 ἤδη πεπανμένος ἀνῆνεγκε περὶ τούτων πρὸς τὴν σύγκλη-
 τον, οἳ τε μάντις ἤγγελλον ἐπὶ τοῖς ἱεροῖς προφαίνε-
 σθαι θεῶν μῆνιν ἰλασμοῦ καὶ χαριστηρίων δεομένην.

VIII. Ψηφισαμένης δὲ τῆς βουλῆς τὴν μὲν ὠφέλειαν
 15 (χαλεπὸν γὰρ ἦν) ἀνάδαστον μὴ γενέσθαι, τοὺς δὲ λα-
 βόντας αὐτοὺς σὺν ὄρκῳ τὴν δεκάτην παραφέρειν εἰς
 μέσον, ἐγένετο πολλὰ λυπηρὰ καὶ βίαια περὶ τοὺς στρα-
 τιώτας, ἀνθρώπους πένητας καὶ πολλὰ πεπονηκότας,
 ἀναγκαζομένους τῶν ἐκέκτηντο καὶ κατεκρέχοντο μέρος
 20 εἰσφέρειν τοσούτου. Θορυβουμένων δ' ὑπ' αὐτῶν τῷ
 Καμίλλῳ καὶ προφάσεως ἀποροῦντι βελτίονος εἰς τὸν
 ἀτοπώτατον τῶν λόγων συνέβαινε καταφεύγειν, ὁμολο-
 γοῦντι ἐπιλαθέσθαι τῆς εὐχῆς. Οἱ δ' ἐχαλέπαινον, εἰ
 τὰ τῶν πολεμίων δεκατεύσειν εὐξάμενος τότε νῦν δεκα-
 25 τεύει τὰ τῶν πολιτῶν. Οὐ μὲν ἀλλὰ πάντων ὅσον ἔδει
 μέρος εἰσενεγκόντων ἔδοξε κρατῆρα χρυσοῦν κατασκευά-
 σαντας εἰς Δελφοὺς ἀποστελεῖν. Χρυσίου δ' ἦν σπάνις
 ἐν τῇ πόλει· καὶ τῶν ἀρχόντων ὅθεν ἂν πορισθεῖν σκο-
 πούντων, αἱ γυναῖκες αὐταὶ καθ' αὐτὰς βουλευσάμεναι
 30 τὸν ὄντα χρυσοῦν ἐκάστη περὶ τὸ σῶμα κόσμον ἐπέδω-
 καν εἰς τὸ ἀνάθημα, σταθμῷ χρυσίου γεγόμενον ὁκτῶ
 ταλάντων. Καὶ ταύταις μὲν ἡ σύγκλητος ἀποδιδούσα

τιμὴν πρόκεινσαν ἐψηφίσατο μετὰ θάνατον ὥσπερ ἐπὶ τοῖς ἀνδράσι καὶ ταῖς γυναξὶ λέγεσθαι τὸν ἄξιον ἐπαινον· οὐ γὰρ ἦν εἰδισμένον πρότερον ἐγκωμιάζεσθαι γυναῖκα δημοσίᾳ τελευτήσασαν· ἐλόμενοι δὲ τρεῖς ἄνδρας ἐκ τῶν ἀρίστων θεωροῦς καὶ ναῦν μακρὰν εὐαν-δροῦντι πληρώματι καὶ κόσμῳ πανηγυρικῶ κατασκευάσαντες ἐξέπεμψαν. Ἦν δ' ἄρα καὶ χειμῶν καὶ γαλήνη θαλάσσης ἀργαλέον, ὥς ἐκείνοις συνέτυχε τότε παρ' οὐδὲν ἐλθόντας ἀπολέσθαι διαφυγεῖν αὐτοῖς ἀπροσδοκῆτως τὸν κίνδυνον. Ἐπέπλευσαν γὰρ αὐτοῖς Αἰπαραίων 10 τριήρεις περὶ τὰς Αἰόλου νήσους τοῦ πνεύματος ἐκλιπόντος ὥς λησταῖς. Δεομένων δὲ καὶ προῖσχομένων χειρας ἐμβολῆς μὲν ἔσχοντο, τὴν δὲ ναῦν ἀναψάμενοι καὶ καταγαγόντες ἀπεκήρυττον ἅμα καὶ τὰ χρήματα καὶ τὰ σώματα, πειρατικὰ κρίναντες εἶναι. Μόλις δ' ἐνός 15 ἀνδρός ἀρετῇ καὶ δυνάμει Τιμησιθέου τοῦ στρατηγοῦ πεισθέντες μεθῆκαν. Ὁ δὲ καὶ προσκαθελκύνσας ἰδία πλοῖα παρέπεμψε καὶ συγκαθιέρωσε τὸ ἀνάθημα· δι' ὃ καὶ τιμὰς ἔσχεν, ὥς εἰκὸς ἦν, ἐν Ῥώμῃ.

IX. Τῶν δὲ δημάρχων αὐτοῖς ἐπεγειρόντων τὸν 20 περὶ τοῦ διοικισμοῦ νόμον, ὃ πρὸς Φαλίσκους πόλεμος ἐν καιρῷ παραφανεῖς ἔδωκε τοῖς πρώτοις ἀνδράσιν ἀρχαί-φρασιάζειν κατὰ γνώμην καὶ Κάμιλλον ἀποδεῖξαι μὲν ἑτέρων πέντε χιλιαρχόν, ὥς τῶν πραγμάτων ἡγεμόνος δεομένων ἀξίωμα καὶ δόξαν μετ' ἐμπειρίας ἔχοντος. 25 Ψηφισαμένου δὲ τοῦ δήμου λαβὼν δύναμιν ὁ Κάμιλλος εἰς τὴν Φαλίσκων ἐνέβαλε· καὶ πόλιν ἐρυμνὴν κατεσκευασμένην πᾶσιν εἰς πόλεμον καλῶς Φαλερίους ἐπολιόρκει, τὸ μὲν εἶναι οὐ μικρὸν ἔργον οὐδὲ χρόνου τοῦ τυχόντος ἡγούμενος, ἄλλως δὲ τριβεῖν τοὺς πολίτας καὶ 30 περισπᾶν βουλόμενος, ὥς μὴ σχολάζοιεν οἴκοι καθήμενοι δημαγωγείσθαι καὶ στασιάζειν. Ἐπεικῶς γὰρ ἔει-

φαρμάκῳ τούτῳ χρώμενοι διετέλουν, ὥσπερ ἰατροὶ, τὰ
ταρακτικά πάθη τῆς πολιτείας ἔξω τρέποντες.

Χ. Οὕτως δὲ τῆς πολιορκίας κατεφρόνονν οἱ Φα-
λέριοι τῷ πανταχόθεν ἔξωχυρῶσθαι πιστεύοντες, ὥστε
5 πλὴν τῶν τὰ τεῖχη φυλαττόντων τοὺς ἄλλους ἐν ἱματίοις
κατὰ τὴν πόλιν ἀναστρέφεσθαι, τοὺς δὲ παῖδας αὐτῶν
εἰς τε τὰ διδασκαλεῖα φοιτᾶν καὶ παρὰ τὰ τεῖχη περιπα-
τήσοντας καὶ γυμνασμένους ὑπὸ τοῦ διδασκάλου κατα-
βιβάζεσθαι. Κοινῷ γὰρ ἐχρῶντο τῷ διδασκάλῳ, ὥσπερ
10 Ἕλληνες, οἱ Φαλέριοι, βουλόμενοι συντρέφεσθαι καὶ
συναγελάζεσθαι μετ' ἀλλήλων εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τοὺς παῖ-
δας. Οὗτος οὖν ὁ διδάσκαλος ἐπιβουλεύων τοῖς Φαλε-
ρίοις διὰ τῶν παίδων ἐξηγεῖν αὐτοὺς ἡμέρας ἐκάστης ὑπὸ
τὸ τεῖχος ἐγγὺς τὸ πρῶτον, εἰτ' ἀπῆγεν αὐτοῖς εἰσω γυ-
15 μνασμένους. Ἐκ δὲ τούτου κατὰ μικρὸν ὑπάγων εἰδίσε
θαρεῖν ὥς πολλῆς οὔσης ἀδείας, καὶ τέλος ἔχων ἅπαν-
τας εἰς τοὺς προφύλακας τῶν Ῥωμαίων ἐνέβαλε καὶ παρ-
έδωκεν, ἄγειν κελεύσας πρὸς τὸν Κάμιλλον. Ἀχθεῖς δὲ
καὶ καταστάς εἰς μέσον ἔλεγε παιδευτῆς μὲν εἶναι καὶ
20 διδάσκαλος, τὴν δὲ πρὸς ἐκείνον χάριν ἀντὶ τούτων ἐλό-
μενος τῶν δικαίων, ἥκειν αὐτῷ τὴν πόλιν ἐν τοῖς παισὶ
κομίζων. Λεινὸν οὖν ἀκούσαντι τὸ ἔργον ἐφάνη Κα-
μίλλῳ· καὶ πρὸς τοὺς παρόντας εἰπὼν, ὥς χαλεπὸν μὲν
ἔστι πόλεμος καὶ διὰ πολλῆς ἀδικίας καὶ βιαιῶν περαι-
25 νόμενος ἔργων, εἰσὶ δὲ καὶ πολέμων ὅμως τινὲς νόμοι
τοῖς ἀγαθοῖς ἀνδράσι, καὶ τὸ νικᾶν οὐχ οὕτω διωκτέον,
ὥστε μὴ φεύγειν τὰς ἐκ κακῶν καὶ ἀσεβῶν ἔργων χάρι-
τας (ἀρετῇ γὰρ οἰκεία τὸν μέγαν στρατηγὸν, οὐκ ἄλλο-
τρίᾳ θαρροῦντα κακία χρῆναι στρατεύειν), προσέταξε
30 τοῖς ὑπηρέταις τοῦ μὲν ἀνθρώπου καταρρηγνύναι τὰ
ἱμάτια καὶ τὰς χεῖρας ὀπίσω περιάγειν, τοῖς δὲ παισὶ
διαδοῦναι ῥάβδους καὶ μάστιγας, ὅπως κολάζοντες τὸν

προδότην ἐλαυνωσιν εἰς τὴν πόλιν. Ἄρτι δὲ τῶν Φαλε-
 ρίων ἡσθημένων τὴν τοῦ διδασκάλου προδοσίαν καὶ τὴν
 μὲν πόλιν, οἷον εἰκός, ἐπὶ συμφορᾷ τηλικαύτῃ θρήνου
 κατέχοντος, ἀνδρῶν δ' ὁμοῦ καὶ γυναικῶν ἐπὶ τὰ τεῖχη
 καὶ τὰς πύλας σὺν οὐδενὶ λογισμῷ φερομένων, προσῆ-5
 γον οἱ παῖδες τὸν διδάσκαλον γυμνὸν καὶ δεδεμένον
 προπηλακίζοντες, τὸν δὲ Κάμιλλον σωτήρα καὶ πατέρα
 καὶ θεὸν ἀνακαλοῦντες, ὥστε μὴ μόνον τοῖς γονεῦσι
 τῶν παίδων, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις πολίταις ταῦθ' ὁρῶσι
 θαυμά τε καὶ πόθον ἐμπесεῖν τῆς τοῦ Καμίλλου δικαιο-10
 σύνης. Καὶ συνδραμόντες εἰς ἐκκλησίαν πρέσβεις ἔπεμ-
 ψαν ἐκείνῳ τὰ καθ' ἑαυτοὺς ἐπιτρέποντες, οὓς ὁ Κά-
 μιλλος ἀπίστευεν εἰς Ῥώμην. Ἐν δὲ τῇ βουλῇ κατα-
 στάντες εἶπον, ὅτι Ῥωμαῖοι τῆς νίκης τὴν δικαιοσύνην
 προτιμήσαντες ἐδίδαξαν αὐτοὺς τὴν ἥτιαν ἀγαπήσαι 15
 πρὸ τῆς ἐλευθερίας, οὐ τοσοῦτον τῇ θυνάμει λείπεσθαι
 δοκοῦντας, ὅσον ἡττᾶσθαι τῆς ἀρετῆς ὁμολογοῦντας.
 Ἀποδόσης δὲ τῆς βουλῆς πάλιν ἐκείνῳ τὸ κρῖναι καὶ
 διαιτῆσαι ταῦτα, χρήματα λαβὼν παρὰ τῶν Φαλερίων καὶ
 φίλιαν πρὸς ἅπαντας Φαλίσκους θέμενος ἀνεχώρησεν. 20

XI. Οἱ δὲ στρατιῶται διαρπάσειν προσδοκήσαντες
 τοὺς Φαλερίους, ὡς ἐπανήλθον εἰς Ῥώμην κεναῖς χερσὶ,
 κατηγοροῦν τοῦ Καμίλλου πρὸς τοὺς ἄλλους πολίτας ὡς
 μισοδῆμον καὶ φθονήσαντος ὠφελῆσθαι τοῖς πένησιν.
 Ἐπεὶ δὲ τὸν περὶ τοῦ διοικισμοῦ νόμον οἱ δῆμαρχοι προ- 25
 θέντες αὐτίς ἐπὶ τὴν ψῆφον ἐκάλουν τὸν δῆμον, ὁ δὲ
 Κάμιλλος οὐδεμιᾶς ἀπεχθείας οὐδὲ παρησίας φεισάμε-
 νος ἐφάνη μάλιστα πάντων ἐκβιαζόμενος τοὺς πολλοὺς,
 τὸν μὲν νόμον ἄκουτες ἀπεψηφίσαντο, τὸν δὲ Κάμιλλον
 δι' ὀργῆς εἶχον, ὥστε καὶ δυστυχῆσαντος αὐτοῦ περὶ τὰ 30
 οἴκετα (τῶν γὰρ υἱῶν ἀπέβαλε τὸν ἕτερον νοσήσαντα)
 μηδὲν οἴκῳ τῆς ὀργῆς ὑφέσθαι. Καίτοι τὸ πάθος οὐ

μετρίως ἤνεγκεν ἀνὴρ ἡμερος φύσει καὶ χρηστός, ἀλλὰ
τῆς δίκης προγεγραμμένης αὐτῷ διὰ πένθος οἰκούρει
καθηργμένος μετὰ τῶν γυναικῶν.

XII. Ὁ μὲν οὖν κατήγορος ἦν Λεύκιος Ἀπουλήιος,
5 ἐγκλημα δὲ κλοπῆς περὶ τὰ Τυρρηνικὰ χρήματα. Καὶ
δῆτα καὶ θύραι τινὲς ἐλέγοντο χαλκαὶ παρ' αὐτῷ φανή-
ναι τῶν αἰχμαλώτων. Ὁ δὲ δῆμος ἐξηρέθιστο καὶ δῆλος
ἦν ἐκ πάσης προφάσεως κατ' αὐτοῦ τῇ ψήφῳ χρησόμε-
νος. Οὕτως οὖν συναγαγὼν τοὺς τε φίλους καὶ τοὺς
10 συστρατευσαμένους [καὶ τοὺς συνάρεξαντας] οὐκ ὀλίγους
τὸ πλῆθος ὄντας, ἐδεῖτο μὴ περιιδεῖν αὐτὸν ἀδίκως ἐπ'
αἰτίαις πονηραῖς ὀφλόντα καὶ καταγέλαστον ὑπὸ τῶν
ἐχθρῶν γενόμενον. Ἐπεὶ δ' οἱ φίλοι βουλευσάμενοι καὶ
διαλεχθέντες ἑαυτοῖς ἀπεκρίναντο, πρὸς μὲν τὴν κρίσιν
15 αὐτῷ μηδὲν οἰεσθαι βοηθήσειν, τὴν δὲ ζημίαν ὀφλόντι
συνεκτίσειν, οὐκ ἀνασχόμενος ἔγνω μεταστῆναι καὶ φυ-
γεῖν ἐκ τῆς πόλεως πρὸς ὀργήν. Ἀσπασάμενος οὖν τὴν
γυναῖκα καὶ τὸν υἱὸν ἐπὶ τῆς οἰκίας προῆει σιωπῇ μέχρι
τῆς πύλης· ἐκεῖ δὲ ἐπέστη καὶ μεταστραφεὶς ὀπίσω καὶ
20 τὰς χεῖρας ἀνατείνας πρὸς τὸ Καπιτώλιον ἐπεύξατο τοῖς
θεοῖς, εἰ μὴ δικαίως, ἀλλ' ὕβρει δήμου καὶ φθόνῳ προ-
πηλακίζόμενος ἐκπίπτει, ταχὺ Ῥωμαίους μετανοῆσαι καὶ
πᾶσιν ἀνθρώποις φανεροὺς γενέσθαι δεομένους αὐτοῦ
καὶ ποθοῦντας Κάμιλλον.

25 XIII. Ἐκεῖνος μὲν οὖν, ὥσπερ ὁ Ἀχιλλεὺς, ἀρὰς
θέμενος ἐπὶ τοὺς πολίτας καὶ μεταστὰς ὥφλε τὴν δίκην
ἐρήμην, τίμημα μυρίων καὶ πεντακισχιλίων ἀσσαρίων
ἔχουσαν. Ὁ γίνεται πρὸς ἀργυρίου λόγον χίλια δραχ-
μαὶ καὶ πεντακόσiai· ἀσσάριον γὰρ ἦν τὸ ἀργύριον, καὶ
30 τὸ δεκάχαλκον οὕτως ἐκαλεῖτο δηνάριον. Οὐδεὶς δ' ἐστὶ
Ῥωμαίων, ὃς οὐ νομίζει τὰς εὐχὰς τοῦ Καμίλλου ταχὺ
τὴν Δίκην ὑπολαβεῖν, καὶ γενέσθαι τιμωρίαν αὐτῷ τῆς

ἀδικίας οὐχ ἤδεσαν, ἀλλ' ἀνιστάμεν, ὀνομασθὴν δὲ καὶ περιβόητον· τοσαύτη περιῆλθε τὴν Ῥώμην νέμεσις, καὶ τοσοῦτον ἄγων φθόρον καὶ κίνδυνον ἅμα μετ' αἰσχύνης ἐφάνη καιρὸς ἐπὶ τὴν πόλιν, εἴτε τῆς τύχης οὕτω συνελθούσης, εἴτε καὶ θεῶν τινος ἔργον ἐστὶ μὴ παραμελεῖν ὁ ἀρετῆς ἀχαριστουμένης.

XIV. Πρῶτον μὲν οὖν ἔδοξε σημῖον γεγονέναι κακοῦ μεγάλου προσιόντος Ἰουλίου τοῦ τιμητοῦ τελευτῆ· μά-
λιστα γὰρ δὴ Ῥωμαῖοι σέβονται καὶ νομίζουσιν ἰσθῆναι τὴν
τῶν τιμητῶν ἀρχήν. Δεύτερον δὲ πρὸς τῆς Καμίλλου 10
φυγῆς ἀνὴρ οὐκ ἐπιφανὴς μὲν οὐδὲ ἐκ τῆς βουλῆς, ἐπιει-
κὴς δὲ καὶ χρηστὸς εἶναι δοκῶν, Μάρκος Καϊδίμιος,
ἀνὴρ ἐνεκεν πρὸς τοὺς χιλιάρχους πρᾶγμα φροντίδος ἄξιον.
Ἐφη γὰρ ἐν τῇ παρωχημένῃ νυκτὶ καθ' ὁδὸν βαδίζων, ἦν
Καινὴν ὀνομάζουσι, κληθεὶς ὑπὸ τινος φθιγευμένου 15
μεταστραφῆναι, καὶ θιάσασθαι μὲν οὐδένα, φωνῆς δὲ
μειζονος ἢ κατ' ἀνθρωπίνην ἀκοῦσαι τὰδε λεγούσης·
„Ἄγε, Μάρκε Καϊδίμιε, λέγε πρὸς τοὺς ἄρχοντας ἔωθεν
ἐλθὼν ὀλίγου χρόνου Γαλάτας προσδέχεσθαι.“ Ταῦτ'
ἀκούσαντες οἱ χιλιάρχοι γέλωτα καὶ παιδιὰν ἐποιοῦντο. 20
Καὶ μετ' ὀλίγον συνέβη τὰ περὶ Καμίλλον.

XV. Οἱ δὲ Γαλάται τοῦ Κελτικοῦ γένους ὄντες ὑπὸ
πλήθους λέγονται τὴν αὐτῶν ἀπολιπόντες, οὐκ οὐδὲν
αὐτάρκη τρέφειν ἄπαντας, ἐπὶ γῆς ξήτησιν ἐτέρας ὁρμη-
σαι· μυριάδες δὲ πολλὰι γενόμενοι νέων ἀνδρῶν καὶ 25
μαχίμων, ἐτι δὲ πλείους παίδων καὶ γυναικῶν ἄγοντες,
οἱ μὲν ἐπὶ τὸν βόρειον Ὠκεανὸν ὑπερβαλόντες τὰ Ῥι-
πατα ὄρη θυῆναι καὶ τὰ ἔσχατα τῆς Εὐρώπης κατασχεῖν,
οἱ δὲ μετὰ τὴν Πυρρῶν ὄρους καὶ τῶν Ἀλπεων ἰδρυμέν-
τες ἐγγὺς Σενώνων καὶ Κελτορίων κατοικεῖν χρόνον 30
πολὺν· ὥστε δ' οἷον γενεάμενοι τότε πρῶτον ἐξ Ἰταλίας
διακομισθέντος οὕτως ἄρα θαυμάσαι τὸ πόμα καὶ πρὸς

τὴν καινότητα τῆς ἡδονῆς ἔκφρονες γενέσθαι πάντες
 ὥστε ἀράμενοι τὰ ὅπλα καὶ γενέας ἀναλαμβάνοντες ἐπὶ τὰς
 "Αλπεῖς φέρεσθαι καὶ ζητεῖν ἐκείνην τὴν γῆν, ἣ τοιοῦτον
 καρπὸν ἀναδίδωσι, τὴν δ' ἄλλην ἄκαρπον ἡγεῖσθαι καὶ
 5 ἀνήμερον. Ὁ δ' εἰσαγαγὼν τὸν οἶνον πρὸς αὐτοὺς καὶ
 παροξύνας ἐπὶ τὴν Ἰταλίαν μάλιστα καὶ πρῶτος Ἀρρω
 λέγεται γενέσθαι Τυρρηνός, ἀνὴρ ἐπιφανὴς καὶ φίλος
 μὲν οὐ ποιηρὸς, συμφορὰ δὲ τοιαύτη χρησάμενος. Ἦν
 ἐπίτροπος παιδὸς ὀρφανοῦ πλούτῳ τε πρῶτον τῶν πολι
 10 τῶν καὶ θαυμαζομένου κατ' εἶδος, ὄνομα Λουκούμωτος.
 Οὗτος ἐκ νέου παρὰ τῷ Ἀρρωῖ διαιταν εἶχε, καὶ με
 ράκιον ὦν οὐκ ἀπέλιπε τὴν οἰκίαν, ἀλλὰ προσεποιεῖτο
 χαίρειν συνῶν ἐκείνῳ. Καὶ πολὺν χρόνον ἐλάνθαν
 διεφθαρκῶς αὐτοῦ τὴν γυναῖκα καὶ διεφθαρμένος ὑπὲρ
 15 ἐκείνης· ἥδη δὲ πόρρω τοῦ πάθους ἀμφοτέρων γεγονό
 των καὶ μήτ' ἀφείναι τὴν ἐπιθυμίαν μήτε κρύπτειν ἐν
 δυναμένων, ὁ μὲν νεανίσκος ἐπεχείρει φανερώς ἀποσπά
 σαι ἔχειν τὴν ἄνθρωπον, ὁ δ' ἀνὴρ ἐπὶ δίκην ἑλθὼν κα
 κρατούμενος πλήθει φίλων καὶ χρημάτων διαπάναις ὑπὲρ
 20 τοῦ Λουκούμωτος ἐξέλιπε τὴν ἑαυτοῦ· καὶ πυνθόμενος
 τὰ τῶν Γαλατῶν ἦκεν εἰς αὐτοὺς καὶ καθηγγέσατο τῆς ἐκ
 τὴν Ἰταλίαν στρατείας.

XVI. Οἱ δ' ἐμβαλόντες εὐθὺς ἐκράτουν τῆς χώρας
 ὅσῃν τὸ παλαιὸν οἱ Τυρρηνοὶ κατεῖχον, ἀπὸ τῶν "Αλπεῖων
 25 ἐπ' ἀμφοτέρως καθήκουσαν τὰς θαλάσσας, ὥς καὶ τοῦ
 νομα μαρτυρεῖ τῷ λόγῳ. Τὴν μὲν γὰρ βόρειον θάλατταν
 Ἀδρίαν καλοῦσιν ἀπὸ Τυρρηνικῆς πόλεως Ἀδρίας, τὴν
 δὲ πρὸς νότον κεκλιμένην ἄντικρυς Τυρρηνικὸν πέλα
 γος. Πᾶσα δ' ἐστὶ δεινρόφυτος αὕτη καὶ θρέμμασι
 30 εὖβοτος καὶ κατάρρητος ποταμοῖς. Καὶ πόλεις εἶχε
 ὀκτωκαίδεκα καλὰς καὶ μεγάλας καὶ κατεσκευασμένας
 πρὸς τε χρηματισμὸν ἐργατικῶς καὶ πρὸς διαίταν πανή

νυθικῶς, ὥς οἱ Γαλάται τοὺς Τυρρηνοὺς ἐκβαλόντες αὐτοὶ κατέσχον. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐπράχθη συγχρῶς τινι χρόνῳ πρότερον.

XVII. Οἱ δὲ Γαλάται τότε πρὸς πόλιν Τυρρηνίδα Κλουσίον στρατεύσαντες ἐπολιόρκουν. Οἱ δὲ Κλουσί-5 νοι καταφυγόντες ἐπὶ τοὺς Ῥωμαίους ἤτήσαντο πρέσβεις παρ' αὐτῶν καὶ γράμματα πρὸς τοὺς βαρβάρους. Ἐπίμνησαν δὲ τοῦ Φαβίων γένους τρεῖς ἄνδρες εὐδόκιμοι καὶ τιμᾶς μεγάλας ἔχοντες ἐν τῇ πόλει. Τούτους ἐδέ-10 ξαντο μὲν οἱ Γαλάται φιλανθρώπως διὰ τὸ τῆς Ῥώμης ὄνομα, καὶ παυσάμενοι τῆς πρὸς τὰ τεῖχη μάχης εἰς λόγους συνῆλθον. Πυνθανομένων δ' αὐτῶν, ὅτι παθόν-15 τας ὑπὸ Κλουσίων ἤκοιεν ἐπὶ τὴν πόλιν, γελάσας ὁ βασιλεὺς τῶν Γαλατῶν Βρέννος· „Ἀδικοῦσιν ἡμᾶς“ ἔφη „Κλουσίνοι γῆν καὶ χώραν ὀλίγην μὲν γεωργεῖν 15 δυνάμενοι, πολλὴν δὲ κατέχειν ἀξιοῦντες καὶ μὴ μεταδιδόντες ἡμῖν ξένοις οὐσί καὶ πολλοῖς καὶ πίνησι. Ταῦτα δ' ἄρα καὶ ὑμᾶς ἡδέικουν, ὦ Ῥωμαῖοι, πρότερον μὲν Ἀλβανοὶ καὶ Φιδηνᾶται καὶ Ἀρδεᾶται, νῦν δὲ Οὐήτιοι καὶ Καπηνᾶται καὶ πολλοὶ Φαλίσκων καὶ Οὐολούσκων· ἐφ' 20 οὓς ὑμεῖς στρατεύοντες, ἐὰν μὴ μεταδιδῶσιν ὑμῖν τῶν ἀγαθῶν, ἀνδραποδίσθετε καὶ λεηλατίζετε καὶ κατασκάπτετε τὰς πόλεις αὐτῶν, οὐδὲν οὐδὲ ὑμεῖς γε δεινὸν οὐδὲ ἄδικον ποιοῦντες, ἀλλὰ τῷ πρεσβυτάτῳ τῶν νόμων ἀκο-25 λουθοῦντες, ὃς τῷ κρείττονι τὰ τῶν ἡττιόνων δίδωσιν ἄρχόμενος ἀπὸ τοῦ θεοῦ καὶ τελευτῶν εἰς τὰ θηρία. Καὶ γὰρ τούτοις ἐκ φύσεως ἐνεστι τὸ ζητεῖν πλέον ἔχειν τὰ κρείττονα τῶν ὑποδεεστέρων. Κλουσίνοὺς δὲ παύσασθε πολιορκουμένους οἰκτείροντες, ὥς μὴ καὶ Γαλάτας δι-30 δάξετε χρηστοὺς καὶ φιλοικτίμονας γενέσθαι τοῖς ὑπὸ Ῥωμαίων ἀδικουμένοις.“ Ἐκ τούτων τῶν λόγων ἔγνωσαν οἱ Ῥωμαῖοι τὸν Βρέννον ἀσυμβάτως ἔχοντα, καὶ

- παρελθόντες εἰς τὸ Κλούσιον ἐθάρονον καὶ παρώρων
 τοὺς ἄνδρας ἐπεξελεῖν τοῖς βαρβάροις μετ' αὐτῶν εἶτε
 τὴν ἐκείνων ἀλκὴν καταμαθεῖν εἶτε τὴν ἑαυτῶν ἐπιδεί-
 ξασθαι θέλοντες. Ἐκδρομῆς δὲ τῶν Κλουσίων καὶ μά-
 5 χης παρὰ τὰ τείχη γενομένης εἰς τῶν Φαβίων, Κόντων,
 Ἀμβουστος, ἵππον ἔχων ἐξήλασεν ἀντίος ἀνδρὶ μεγάλῳ
 καὶ καλῷ Γαλάτῃ πολὺ προίππεύοντι τῶν ἄλλων, ἀγνοή-
 θεις ἐν ἀρχῇ διὰ τὸ τὴν σύνοδον ὄξεϊαν γενέσθαι καὶ τὴν
 10 ὄπλα περιλάμποντα τὴν ὄψιν ἀποκρύπτειν. Ὡς δ' ἐπε-
 κρατήσας τῇ μάχῃ καὶ καταβαλὼν ἐσκύλευε τὸν ἄνθρω-
 πον, γνωρίσας ὁ Βρέννος αὐτὸν ἐπεμαρτύρατο θεοῦς,
 ὥς παρὰ τὰ κοινὰ καὶ νενομισμένα πᾶσιν ἀνθρώποις
 ὅσια καὶ δίκαια πρεσβευτοῦ μὲν ἦκοντας, πολέμια δὲ
 εἰργασμένους. Καταπαύσας δὲ τὴν μάχην ἀντίκα Κλου-
 15 σίανους μὲν εἰα χαίρειν, ἐπὶ δὲ τὴν Ῥώμην τὸν στρατὸν
 ἤγεν. Οὐ βουλόμενος δὲ δόξαι τὴν ἀδικίαν αὐτοῖς ὥσπερ
 ἄσμενοις γερονέναι καὶ δεομένοις προσφάσεως, ἐπιμψῆ
 ἔξαιτῶν ἐπὶ τιμωρίᾳ τὸν ἄνδρα καὶ προῆγεν ἅμα σχο-
 λαίως.
- 20 XVIII. Ἐν δὲ Ῥώμῃ τῆς βουλῆς συναχθείσης ἄλλοι τε
 πολλοὶ τοῦ Φαβίου κατηγοροῦν καὶ τῶν ἱερῶν οἱ καλόν-
 μενοι Φητιαλεῖς ἐνῆγον ἐπιθειάζοντες καὶ κελεύοντες τὴν
 τῶν πεπραγμένων ἄγος τὴν σύγκλητον εἰς ἓνα τὸν αἰ-
 25 τιον τρέψασαν ὑπὲρ τῶν ἄλλων ἀφοσιώσασθαι. Τοὺς
 τοὺς Φητιαλεῖς Πομπίλιος Νομάς, βασιλέων ἡμερῶν
 τατος γενόμενος καὶ δικαιοτάτος, κατέστησε φύλακας μετ'
 εἰρήνης, ἐπιγνώμονας δὲ καὶ βεβαιωτὰς αἰτιῶν, αἱ δὲ
 δίκη πόλεμον συνάπτουσι. Τῆς δὲ βουλῆς ἐπὶ τὸν δῆμον
 ἀνενεγκαμένης τὸ πρᾶγμα καὶ τῶν ἱερῶν ὅμοια τοῖς
 30 Φαβίου κατηγορούντων, οὕτω περιῦβρισαν οἱ πολλοὶ
 τὰ θεῖα καὶ κατεγέλασαν, ὥστε καὶ χιλιάρχον ἀποδείξαι
 τὸν Φάβιον μετὰ τῶν ἀδελφῶν. Οἱ δὲ Κελτοὶ πυνθό-

μιν οὖν ταῦτα καὶ χαλεπῶς φέροντες οὐδὲν ἐμποδῶν ἐποι-
 οῦντο τῆς σπουδῆς, ἀλλ' ἐχώρουν παντὶ τάχει· καὶ πρὸς
 τὸ πλῆθος αὐτῶν καὶ τὴν λαμπρότητα τῆς παρασκευῆς
 καὶ βίαν καὶ θυμὸν ἐκπεπληγμένων τῶν διὰ μέσου, καὶ
 τὴν τε χώραν ἀπολωλέναι πᾶσαν ἤδη καὶ τὰς πόλεις εὐ- 5
 θὺς ἀπολεῖσθαι δοκούντων, παρ' ἐλπίδας οὐδὲν ἠδίκουν
 οὐδ' ἐλάμβανον ἐκ τῶν ἀγρῶν, ἀλλὰ καὶ παρὰ τὰς πό-
 λεις ἐγγὺς παρεξιώντες ἐβόων ἐπὶ τὴν Ῥώμην πορεύεσθαι
 καὶ μόνοις πολεμεῖν Ῥωμαίοις, τοὺς δ' ἄλλους φίλους
 ἐπίστασθαι. Τοιαύτη δὲ χρωμένων ὁρμῇ τῶν βαρβάρων 10
 ἐξήγον οἱ χιλιάρχοι τοὺς Ῥωμαίους ἐπὶ τὸν ἀγῶνα, πλήθει
 μὲν οὐκ ἐνδεεῖς (ἐγένοντο γὰρ ὀπλῖται τετρακισμυρῶν
 οὐκ ἐλάσσους), ἀνασκήτους δὲ τοὺς πολλοὺς καὶ τότε
 πρῶτον ἀποτομένους ὀπλῶν. Ἐπὶ δ' ἐξημέλητο τὰ τῶν
 θεῶν αὐτοῖς οὔτε καλλιερήσασιν οὔτε μάντις ἢ πρὸ 15
 κινδύνου καὶ μάχης εἰκὸς ἦν ἐρομένοις. Οὐδενὸς δὲ
 ἦτοιν ἐπιτάραττεν ἢ πολυαρχία τὰ πραττόμενα. Καίτοι
 πρότερόν γε καὶ πρὸς ἐλάττονας ἀγῶνας εἴλοντο πολλὰ-
 κίς μονάρχους, οὓς Δικτάτορας καλοῦσιν, οὐκ ἀγνοοῦν-
 τες, ὅσον ἐστὶν εἰς ἐπισφαλῆ καιρὸν ὄφελος μιᾷ χρωμέ- 20
 νους γνώμῃ πρὸς ἀνυπεύθυνον ἀρχὴν ἐν χειρὶ τὴν
 δίκην ἔχουσαν εὐτακτεῖν. Οὐχ ἥκιστα δὲ καὶ Κάμιλλος
 ἀγνωμονηθεὶς ἐβλάψε τὰ πράγματα, τοῦ μὴ πρὸς χάριν
 μὴδὲ κολακεύοντας ἄρχειν φοβεροῦ γενομένου. Προελ-
 θόντες οὖν ἀπὸ τῆς πόλεως σταδίους ἐνενήκοντα παρὰ 25
 τὸν Ἀλλίαν ποταμὸν ἠρλίσθησαν, οὐ πόρρω τοῦ στρατο-
 πέδου τῷ Θύμβριδι συμφερόμενον. Ἐνταῦθα δὲ τῶν
 βαρβάρων ἐπιφανέντων αἰσχροῦς ἀγωνισάμενοι δι' ἀτα-
 ξίαν ἐτράποντο. Καὶ τὸ μὲν ἀριστερὸν κέρας εὐθύς
 ἐμβαλόντες εἰς τὸν ποταμὸν οἱ Κελτοὶ διέφθειραν· τὸ 30
 δὲ δεξιὸν ὑπεκκλίναν τὴν ἐπιφορὰν ἐκ τοῦ πεδίου πρὸς
 τοὺς λόφους ἦτοιν ἐξεκόπη· καὶ διεξέπεσον ἀπὸ τούτων

εἰς τὴν πόλιν οἱ πολλοί. Τοῖς δ' ἄλλοις, ὅσοι τῶν πολέ-
μιων ἀπειπόντων πρὸς τὸν φόνον ἐσώθησαν, εἰς Οὐλήους
αἱ φυγαὶ διὰ νυκτὸς ἦσαν, ὥς τῆς Ῥώμης οἰχομένης καὶ
τῶν ἐκεῖ πάντων ἀπολωλότων.

- 5 XIX. Ἐγένετο δ' ἡ μάχῃ μετὰ τροπᾶς θερυνὰς περὶ
τὴν πανσέληνον, ἥ καὶ πρότερον ἡμέρᾳ μέγα πάθος συν-
έβη τὸ περὶ τοὺς Φαβίους· τριακόσιοι γὰρ ἐκ τοῦ γένους
ἄνδρες ὑπὸ Τυρρηγῶν ἀνηρέθησαν. Ἐκράτησε δὲ τὴν
ἡμέραν ἀπὸ τῆς δευτέρας ἡττῆς Ἀλιάδα μέχρι νῦν καλεῖ-
10 σθαι διὰ τὸν ποταμόν. Περὶ δ' ἡμερῶν ἀποφράδων, εἴτε
χρὴ τίθεσθαι τινας, εἴτε ὀρθῶς Ἡράκλειτος ἐπέπληξεν·
Ἡσιόδῳ τὰς μὲν ἀγαθὰς ποιουμένων, τὰς δὲ φανί-
λας, ὥς ἀγνοοῦντι φύσιν ἡμέρας ἀπάσης μίαν οὖσαν,
ἐτέρωθι διηπόρηται. Τῇ δ' ὑποκειμένη γραφῇ τὸ μνη-
15 μονεῦσαι παραδειγμάτων ὀλίγων ἴσως ἂν ἀρμόσει.
Τοῦτο μὲν τοίνυν Βοιωτοῖς Ἱπποδρομίῳ μηνὸς, ὥς δ'
Ἀθηναῖοι καλοῦσιν Ἐκατομβαιῶνος, Ἰσταμένου πέμπτη
δύο λαβεῖν συνέβη νίκας ἐπιφανεστάτας, αἷς τοὺς Ἑλ-
ληνας ἡλευθέρωσαν, τὴν τε περὶ Λεύκτρα καὶ τὴν ἐπὶ
20 Κερνησσῶ ταύτης πρότερον ἔτεσι πλείοσιν ἢ διακοσίῳ
ὅτε Λατταμύαν καὶ Θεσσαλοὺς ἐνίκησαν. Τοῦτο δ' αἱ
πάλιν Πέρσαι μηνὸς Βοηδρομιῶνος ἕκτη μὲν ἐν Μαρω-
θῶνι, τρίτη δ' ἐν Πλαταιαῖς ἄμα καὶ περὶ Μυκάλῃν ἡτ-
τήθησαν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, πέμπτη δὲ φθίνοντος ἐ-
25 Ἀρβήλοισι. Οἱ [δ' *] Ἀθηναῖοι καὶ τὴν περὶ Νάξου ἐνίκῃ
ναυμαχίαν, ἥς Χαβρίας ἐστρατήγει, τοῦ Βοηδρομιῶνος
περὶ τὴν πανσέληνον, ἐν δὲ Σαλαμῖνι περὶ τὰς εἰκάδας
ὥς ἡμῖν ἐν τῷ Περὶ ἡμερῶν ἀποδεδεικται. Ἐνῆνοχος δ'
καὶ ὁ Θαρρηγιῶν μὴν τοῖς βαρβάροις ἐπιδήλως ἀτυχίας
30 καὶ γὰρ Ἀλέξανδρος ἐπὶ Γρανικῷ τοὺς βασιλέως στρατη-
γοὺς Θαρρηγιῶνος ἐνίκησε, καὶ Καρχηδόνιοι περὶ Σικι-
λίαν ὑπὸ Τιμολέοντος ἡττώοντο τῇ ἐβδόμῃ φθίνοντο.

περὶ ἣν δοκεῖ καὶ τὸ Ἴλιον ἀλῶναι, Θαρρηλιῶνος, ὡς
 Ἐφορος καὶ Καλλισθένης καὶ Δαμάστης καὶ Φύλαρχος
 ἱστορήκασιν. Ἀνάπαλιν δ' ὁ Μεταγρεῖτινών, ὃν Βοιωτοὶ
 Πάνεμον καλοῦσιν, τοῖς Ἕλλησιν οὐκ εὖμενῆς γέροντι.
 Τοῦτου γὰρ τοῦ μηνὸς ἐβδόμη καὶ τὴν ἐν Κρανῶνι 5
 μάχην ἤττηθέντες ὑπ' Ἀντιπάτρου τελέως ἀπώλοντο,
 καὶ πρότερον ἐν Χαιρωνείᾳ μαχόμενοι πρὸς Φίλιππον
 ἠτύχησαν. Τῆς δ' αὐτῆς ἡμέρας ταύτης ἐν τῷ Μετα-
 γρεῖτινῳι κατὰ τὸν αὐτὸν ἐνιαυτὸν οἱ μετ' Ἀρχιδέμου
 διαβάντες εἰς Ἰταλίαν ὑπὸ τῶν ἐκεῖ βαρβάρων διεφθάρ- 10
 ησαν. Καρχηδόνοι δὲ τὴν ἐνάτην φθίνοντος ὡς τὰ
 πλεῖστα καὶ μέγιστα τῶν ἀτυχημάτων αὐτοῖς ἀεὶ φέ-
 ρουσιν παραφυλάττουσιν. Οὐκ ἄγνωσθ' ὅτι περὶ τὸν
 τῶν μυστηρίων καιρὸν αὐθις Θῆβαι τε κατεσκάφησαν
 ὑπὸ Ἀλεξάνδρου, καὶ μετὰ ταῦτα φρουρὰν Ἀθηναῖοι 15
 Μακεδόνων ἐδέξαντο περὶ αὐτὴν τὴν εἰκάδα τοῦ Βοη-
 δρομιῶνος, ἥ τὸν μυστικὸν Ἰακχὸν ἐξάγουσιν. Ὁμοίως
 δὲ Ῥωμαῖοι τῆς αὐτῆς ἡμέρας πρότερον μὲν ὑπὸ Κίμ-
 βρων τὸ μετὰ Καίπιωνος ἀπέβαλον στρατόπεδον, ὕστε-
 ρον δὲ Λευκούλλου στρατηγούντος Ἀρμενίους καὶ Τι- 20
 γράνην ἐνίκησαν. Ἀτταλὸς δ' ὁ βασιλεὺς καὶ Πομπήιος
 Μάγνος ἐν τοῖς ἑαυτῶν γενεθλίοις ἀπέθανον. Καὶ ὅλως
 ἐστὶ πολλοὺς ἐπ' ἀμρότερα ταῖς αὐταῖς χρησαμένους
 ἀποδειξάι περιόδοις. Ἀλλὰ Ῥωμαίοις αὕτη μία τῶν
 μάλιστα ἀποφράδων ἐστὶ, καὶ δι' αὐτὴν ἐκάστου μηνὸς 25
 ἑτερεῖαι δύο, τῆς πρὸς τὸ συμβᾶν εὐλαβείας καὶ δεισιδαι-
 μονίας ἐπὶ πλεῖον, ὥσπερ εἰώθε, θνείσης. Ταῦτα μὲν
 οὖν ἐν τῷ Περὶ αἰτιῶν Ῥωμαίων ἐπιμυλίστερον διη-
 οῖται.

XX. Μετὰ δὲ τὴν μάχην ἐκείνην εἰ μὲν εὐθὺς ἐπηκο- 30
 λούθησαν οἱ Γαλάται τοῖς φεύγουσιν, οὐδὲν ἂν ἐκόλυσε
 τὴν Ῥώμην ἄρδην ἀναιρεθῆναι καὶ πάντας ἀπολέσθαι

τοὺς ἐν αὐτῇ καταλειφθέντας· τοσοῦτον οἱ φεύγοντες
 ἐνεργάζοντο δαῖμα τοῖς ὑποδεχομένοις, καὶ τοσαύτης
 πάλιν ἐνεπίμπλυντο ταραχῆς καὶ παραφροσύνης. Νυνὶ
 δ' ἀπιστία τοῦ μερέθους οἱ βάρβαροι τῆς νίκης καὶ πρὸς
 5 εὐπάθειαν ἐκ τοῦ περιχαροῦς ἅμα καὶ νεμῆσεως τῶν ἰσ-
 λωκότων ἐν τῷ στρατοπέδῳ χρημάτων τραπόμενοι, τῷ
 μὲν ἐκπίπτουσι τῆς πόλεως ὄχλῳ ἡστυάνην φυγῆς παρ-
 σχον, ἐλπίζει δ' ἔτι καὶ παρασκευάσασθαι τοῖς ὑπομέ-
 νουσι. Τὴν γὰρ ἄλλην πόλιν προέμενοι τὸ Καπιτώλιον
 10 ἐφράξαντο βέλεσι καὶ διατειχίσμασιν. Ἐν πρώτοις δὲ
 τῶν ἱερῶν ἃ μὲν εἰς τὸ Καπιτώλιον ἀνεσκευάσαντο, τὸ
 δὲ πῦρ τῆς Ἑστίας αἱ παρθένοι μετὰ τῶν ἱερῶν ἀφρευον
 ἀρπασάμεναι. Καίτοι τινὲς οὐδὲν εἶναι τὸ φρουρούμε-
 νον ὑπ' αὐτῶν ἕτερον ἢ πῦρ ἄφθιτον ἱστοροῦσι, Νομῶ
 15 τοῦ βασιλέως καταστήσαντος ὡς ἀρχὴν ἀπάντων σίβε-
 σθαι. Κινητικώτατον γὰρ ἐν τῇ φύσει τοῦτο· κίνησις δὲ
 τις ἢ σὺν τιμὴ κινήσει πάντως ἢ γένεσις· τὰ δ' ἄλλα τῆς
 ὕλης μόρια θερμότητος ἐπιλιπούσης ἀργὰ κείμενα καὶ
 νεκροῖς εἰκότα ποθεῖ τὴν τοῦ πυρὸς δύναμιν, ὡς ψυχὴν·
 20 καὶ προσελθούσης ἁμῶς γέ πως ἐπὶ τὸ θρᾶν τι καὶ πάσχειν
 τρέπεται. Τοῦτ' οὖν ἅτε δὴ περιττὸν ἄνδρα τὸν Νομῶν
 καὶ λόγον ἔχοντα ταῖς Μούσαις συνεῖναι διὰ σοφίαν
 ἐξοσιῶσαι καὶ φρουρεῖν ἀκοίμητον ἐν εἰκόνι τῆς τὰ
 πάντα κοσμοῦσης αἰδίου δυνάμεως. Οἱ δὲ τὸ μὲν πῦρ
 25 ὥσπερ παρ' Ἑλλήσι, πρὸ ἱερῶν αἰθεσθαι καθάρσιον,
 ἄλλα δὲ τὰ ἐντὸς ἀθέατα κρύπτεσθαι πᾶσι, πλὴν ταύ-
 ταις ταῖς παρθένοις, ὥς Ἑστιάδας ἐπονομάζουσι. Καὶ
 πλεῖστος μὲν λόγος κατεῖχε τὸ Τρωϊκὸν ἐκεῖνο Παλλὰ-
 διον ἀποκείσθαι δι' Αἰνείου κομισθὲν εἰς Ἰταλίαν· εἶδ'
 30 δ' οἱ τὰ Σκαυθράκια μυθολογοῦντες Ἀάρδανον μὲν εἰς
 Τροίαν ἐξενεγκάμενον ὀργιάσαι καὶ καθιερωῶσαι κτε-
 ροῦσαν τὴν πόλιν, Αἰνείαν δὲ περὶ τὴν ἄλωσιν ἐκκλέ-

παντα διασῶσαι μέχρι τῆς ἐν Ἰταλίᾳ κατοικήσεως. Οἱ δὲ προσποιούμενοι πλέον ἐπίστασθαι τι περὶ τούτων δύο φασὶν οὐ μεγάλους ἀποκείσθαι πίδους, ὡς τὸν μὲν ἀνεφρότα καὶ κενὸν, τὸν δὲ πλήρη καὶ κατασεσημασμένον, ἀμφοτέρους δὲ τὰς παναγίσαι μόναις παρθένους ὁρατοὺς εἶναι. Ἄλλοι δὲ τούτους διεψεῦσθαι νομίζουσι τῷ τὰ πλείστα τῶν ἱερῶν τότε τὰς κόρας ἐμβαλούσας εἰς πίδους δύο κρύψαι κατὰ γῆς ὑπὸ τὸν νεῶν τοῦ Κυρήνου, καὶ τὸν τόπον ἐκεῖνον εἶτι καὶ νῦν τῶν Πιθίσκων φέρεσθαι τὴν ἐπωνυμίαν.

10

XXI. Τὰ δὲ κυριώτατα καὶ μέγιστα τῶν ἱερῶν αὐταὶ λαβοῦσαι φυγῇ παρὰ τὸν ποταμὸν ἐποιοῦντο τὴν ἀποχώρησιν. Ἐνταῦθα Λεύκιος Ἀλβίνος ἀνὴρ δημοτικὸς ἐν τοῖς φεύγουσιν ἔτυχε τέκνα νήπια καὶ γυναῖκα μετὰ χρημάτων ἀναγκαίων ἐφ' ἀμάξης ὑπεκκομίζων. Ὡς δ' εἶδε τὰς παρθένους ἐν τοῖς κόλποις φερούσας τὰ τῶν θεῶν ἱερὰ θεραπείας ἐρήμους παραπόρευομένας καὶ κακοπαθοῦσας, ταχὺ τὴν γυναῖκα μετὰ τῶν παιδῶν καὶ τῶν χρημάτων καθελὼν ἀπὸ τῆς ἀμάξης ἐκείναις παρέδωκεν ἐπιβῆναι καὶ διαφυγεῖν εἰς τινα τῶν Ἑλληνίδων πόλεων. Τὴν μὲν οὖν Ἀλβίνου πρὸς τὸ θεῖον εὐλάβειαν καὶ τιμὴν ἐν τοῖς ἐπισφαλεστάτοις καιροῖς ἐκφανῆ γενόμενῃ οὐκ ἄξιον ἦν ἀμνημόνευτον παρελθεῖν. Οἱ δὲ τῶν ἄλλων θεῶν ἱερεῖς οἳ τε γηραιοὶ τῶν ὑπατικῶν καὶ θριαμβικῶν ἀνδρῶν τὴν μὲν πόλιν ἐκλιπεῖν οὐχ ὑπέ-
25
μειναν, ἱερὰς δὲ καὶ λαμπρὰς ἀναλαβόντες ἐσθῆτας, ἐξηγουμένου Φαβίου τοῦ ἀρχιερέως, ἐπευξάμενοι τοῖς θεοῖς, ὥς ἑαυτοὺς ὑπὲρ τῆς πατρίδος τῷ δαίμονι καθιεροῦντες, ἐπὶ τῶν ἐλεφαντίνων δίφρων ἐν ἀγορᾷ καθῆντο κεκοσμημένοι, τὴν ἐπιούσαν τύχην ὑπομένοντες.

30

XXII. Τρίτῃ δ' ἀπὸ τῆς μάχης ἡμέρᾳ παρῆν ὁ Βρέννος ἄγων ἐπὶ τὴν πόλιν τὸ στράτευμα· καὶ τὰς τε πύλας

εὐρὼν ἀνεφωγμένους καὶ τὰ τείχη φυλάκων ἔρημα, πρῶτον
 μὲν ἔδειξεν ἐνέδραν καὶ δόλον, ἀπιστῶν οὕτω παντά-
 πασιν ἀπειρηκέναι τοὺς Ῥωμαίους. Ἐπεὶ δ' ἔγνω τὸ
 ἀληθές, εἰσελάσας διὰ τῆς Κολλίνης πύλης εἴλε την
 5 Ῥώμην ἐξήκοντα καὶ τριακοσίων ἐτῶν πλείονα βραχὺ
 χρόνον ἀπὸ τῆς κτίσεως ἔχουσιν, εἴ τῳ πιστὸν ἀποσώ-
 ξεσθαι τινα τῶν χρόνων ἀκριβείαν, οἷς καὶ περὶ νεωτέ-
 ρων ἄλλων ἀμφισβήτησιν ἢ σύγχυσις ἐκείνη παρέσχε.
 Τοῦ μέντοι πάθους αὐτοῦ καὶ τῆς ἀλώσεως ἔοικεν ἄν-
 10 δρᾶ τις εὐθύς εἰς τὴν Ἑλλάδα φήμη διελθεῖν. Ἡρακλεί-
 δης γὰρ ὁ Ποντικὸς οὐ πολὺ τῶν χρόνων ἐκείνων ἀπο-
 λειπόμενος ἐν τῷ Περὶ ψυχῆς συγγράμματι φησιν ἀπὸ
 τῆς ἐσπέρας λόγον κατασχεῖν, ὡς στρατὸς ἐξ Ὑπερβο-
 ρέων ἐλθὼν ἐξωθεν ἡγήκοι πόλιν Ἑλληνίδα Ῥώμην, ἐκεῖ
 15 που κατρωχημένην περὶ τὴν μεγάλην θάλασσαν. Οὐκ ἂν
 οὖν θαυμάσαιμι μνησθῆναι καὶ πλασματῖαν ὄντα τὸν Ἡρα-
 κλείδην ἀληθεῖ λόγῳ τῷ περὶ τῆς ἀλώσεως ἐπικομπᾶσαι
 τοὺς Ὑπερβορέους καὶ τὴν μεγάλην θάλατταν. Ἀριστο-
 τέλης δὲ ὁ φιλόσοφος τὸ μὲν ἀλῶναι τὴν πόλιν ὑπὸ Κελ-
 20 τῶν ἀκριβῶς δῆλός ἐστιν ἀκηκοώς, τὸν δὲ σώσαντα Λεύ-
 κιον εἶναι φησιν· ἦν δὲ Μάρκος, οὐ Λεύκιος, ὁ Κάμιλ-
 λος. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν εἰκασμῶς λέλεκται. Κατασχὼν δὲ
 τὴν Ῥώμην ὁ Βρέννος τῷ μὲν Καπιτωλίῳ φρουρὰν περι-
 ἔστησεν, αὐτὸς δὲ καταβαίνων δι' ἄγορᾶς ἐθαύμαζε τοὺς
 25 προκαθημένους ἄνδρας ἐν κόσμῳ καὶ σιωπῇ θεώμενος,
 ὡς οὐθ' ὑπέξενέστησαν ἐπιόντων πολέμιων οὔτ' ὄψιν ἢ
 χρόαν ἔτρεψαν, ἀλλὰ θαυμάως καὶ ἄδεως ἐγκεκλιμένοι
 τοῖς σκίπτουσιν, οὓς ἔφερον, καὶ προσβλέποντες ἀλλήλοις
 ἡσύχαζον. Ἦν οὖν θαῦμα τοῖς Γαλάταις πρὸς τὴν ἀτο-
 30 πίαν, καὶ πολὺν χρόνον ὀκνοῦντες ἄφασθαι καὶ προσελ-
 θεῖν ὡς κρείττους διηπόρουν. Ἐπεὶ δὲ τολμήσας τις ἐξ
 αὐτῶν ἐγγὺς παρέστη Παπειρίῳ Μάρκῳ καὶ προσαγαγὼν

τὴν χεῖρα πρῶτος ἤψατο τοῦ γενείου καὶ κατήγε τὴν ὑπὲρ-
 νην βαθεῖαν οὖσαν, ὁ μὲν Παπίριος τῇ βακτηρίᾳ τὴν
 κεφαλὴν αὐτοῦ πατάξας συνέτριψεν, ὁ δὲ βάρβαρος σπα-
 σάμενος τὴν μάχαιραν ἀπέκτεινεν ἐκεῖνον. Ἐκ δὲ τούτου
 καὶ τοὺς λοιποὺς ἀνῆρουν προσπесόντες, καὶ τῶν ἄλλων ὅ-
 σοις ἐπιτύχοιεν διεχρῶντο, καὶ τὰς οἰκίας ἐπόρθουν ἐφ'
 ἡμέρας πολλὰς ἄγοντες καὶ φέροντες, εἴτα κατεπίμπα-
 σαν καὶ κατέσκαπτον ὀργιζόμενοι τοῖς ἔχουσι τὸ Καπι-
 τῶλιον, ὅτι καλούντων αὐτῶν οὐχ ὑπήκουον, ἀλλὰ καὶ
 προσβάλλουσι πληγὰς ἔδοσαν ἀπὸ τοῦ διατειχίσματος 10
 ἀμυνόμενοι. Διὰ ταῦτα μὲν οὖν ἐλυμήναντο τὴν πόλιν
 καὶ προσδιέφθειραν τοὺς ἀλισκομένους, ὁμοίως μὲν
 ἄνδρας καὶ γυναῖκας, ὁμοίως δὲ πρεσβύτας καὶ παῖδας.

XXIII. Τῆς δὲ πολιορκίας μῆκος λαμβανούσης ἐπι-
 σιτισμοῦ τοῖς Γαλάταις ἔδει· καὶ διελόντες ἑαυτοὺς οἱ 15
 μὲν τῷ βασιλεῖ παραμένοντες ἐφροῦρουν τὸ Καπιτῶλιον,
 οἱ δὲ τὴν χώραν περιδόντες ἐλεηλάτουν καὶ τὰς κώμας
 ἐπόρθουν προσπίπτοντες, οὐχ ὁμοῦ πάντες, ἄλλοι δ'
 ἄλλη καθ' ἡγεμονίας καὶ συντάγματα, τῷ μέγα φρονεῖν
 ὑπὸ τῶν εὐτυχημάτων καὶ δεδιέναι μηδὲν ἀποσκιδνά- 20
 μενοι. Τὸ δὲ πλεῖστον αὐτῶν καὶ μάλιστα συντεταγμέ-
 νον ἐχώρει πρὸς τὴν Ἀρδεατῶν πόλιν, ἐν ᾗ διέτριβε
 Κάμιλλος ἀργῶν ταῖς πράξεσι μετὰ τὴν φνυγὴν καὶ ἰδιω-
 τεύων, ἐλπίδας δὲ λαμβάνων καὶ διαλογισμοὺς οὐχὶ τὸ
 λαθεῖν καὶ διαφυγεῖν τοὺς πολεμίους ἀγαπῶντος ἀνδρός, 25
 ἀλλ' ὅπως, εἰ παραγένοιτο καιρὸς, ἀμυννῆται σκοποῦν-
 τος. Διὸ καὶ τοὺς Ἀρδεάτας ὁρῶν πλήθει μὲν ἱκανοὺς
 ὄντας, ἐνδεεῖς δὲ τόλμης δι' ἀπειρίαν καὶ μαλακίαν τῶν
 στρατηγῶν, ἐνέβαλε λόγον εἰς τοὺς νέους πρῶτον, ὥς
 οὐ χρὴ τὴν Ῥωμαίων ἀτυχίαν ἀνδρείαν Κελτῶν νομίζειν, 30
 οὐδ' ἂ κακῶς φρονήσασι συνέβη παθεῖν ἐκείνοις ἔργα
 τῶν οὐδὲν εἰς τὸ νικῆσαι παρασχόντων, ἀλλὰ τύχης ἐπί-

δειξιν ἡγεῖσθαι. Καλὸν μὲν οὖν εἶναι καὶ διακινδύνων
 ἀπόσασθαι πόλεμον ἀλλόφυλον καὶ βαρβαρικόν, ᾧ τοῦ
 κρατεῖν πέρας, ὥσπερ τῷ πυρὶ, διαφθαρεῖναι τὸ νικᾷ-
 μενον· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ θαρροῦσι καὶ προθυμουμένοις
 5 αὐτοῖς ἀκινδύνον ἐν καιρῷ τὴν νίκην παρέξειν. Τού-
 τους τοὺς λόγους τῶν νέων δεξαμένων ἐπὶ τοὺς ἄρχον-
 τας ἦει καὶ τοὺς προβούλους τῶν Ἀρδεατῶν ὁ Κάμιλλος.¹⁴⁾
 Ὡς δὲ κἀκείνους συνέπεισεν, ὥπλισε τοὺς ἐν ἡλικίᾳ πάν-
 τας καὶ συνέειχε τοῦ τείχους ἐντός, ἀγνοεῖσθαι βουλόμενος
 10 ὑπὸ τῶν πολεμίων ἐγγὺς ὄντων. Ἐπεὶ δὲ τὴν χώραν ἱπ-
 पासάμενοι καὶ βαρεῖς ὄντες ὑπὸ πλήθους τῶν ἀγομένων
 καὶ φερομένων ἀμελῶς καὶ ὀλιγώρως ἐν τῷ πεδίῳ κατε-
 στρατοπέδευσαν, ἐκ δὲ τούτου νύξ ἐπῆλθε μεθύουσιν
 αὐτοῖς καὶ σιωπῇ κατέσχε τὸ στρατόπεδον, πυθόμενος
 15 ταῦτα παρὰ τῶν κατασκοπῶν ὁ Κάμιλλος ἐξῆγε τοὺς
 Ἀρδεάτας· καὶ διελθὼν καθ' ἡσυχίαν τὸν μεταξὺ τόπον
 περὶ μέσας νύκτας προσέμιξε τῷ χάρακι κραυγῇ τε
 χρώμενος πολλῇ καὶ ταῖς σάλπιγξι πανταχόθεν ἐκτα-
 ράτων ἀνθρώπους κακῶς ὑπὸ μέθης καὶ μόλις ἐκ τῶν
 20 ὕπνων ἀναφέροντας πρὸς τὸν θόρυβον. Ὀλίγοι μὲν οὖν
 ἀνανήψαντες ἐν τῷ φόβῳ καὶ διασκευασάμενοι τοὺς περὶ
 τὸν Κάμιλλον ὑπέστησαν, ὥστ' ἀμυνόμενοι πεσεῖν· τοὺς
 δὲ πλείστους ἔτι κρατουμένους ὕπνῳ καὶ οἴνῳ καταλαμ-
 βάνοντες ἀνόπλους ἔκτεινον. Ὅσοι δὲ νυκτὸς ἀπέδρασαν
 25 ἐκ τοῦ χάρακος οὐ πολλοὶ, τούτους μεθ' ἡμέραν σπο-
 ράδας ἐν τῇ χώρᾳ διαφερομένους ἐπελαύνοντες ἱππεῖς
 διέφθειρον.

XXIV. Ἡ δὲ φήμη ταχὺ διαγγέλλουσα τὴν πράξιν ἐπὶ
 τὰς πόλεις ἐξεκαλεῖτο πολλοὺς τῶν ἐν ἡλικίᾳ συρισταμέ-
 30 νους, μάλιστα δὲ Ῥωμαίων ὅσοι διαφυγόντες ἐκ τῆς ἐπ'
 Ἀλλὰ μάχης ἐν Οὐνίλοις ἦσαν· καὶ ὠδύροντο κατὰ σφᾶς
 αὐτοὺς, ὡς οἶον ἡγεμόνα τῆς Ῥώμης ὁ δαίμων ἀφελόμενος

Ἀρδεάτας ἐκόσμησε τοῖς Καμίλλου κατορθώμασιν, ἡ δὲ
 γειναμένη καὶ θρέψασα τοιοῦτον ἄνδρα πόλις οἶχεται καὶ
 ἀπόλωλεν. Ἡμεῖς δ' ἀπορία στρατηγῶν ἀλλότρια τεῖχη
 περιβαλόμενοι καθήμεθα προέμενοι τὴν Ἰταλίαν. Φέρε,
 πέμψαντες Ἀρδεάτας ἀπαιτῶμεν τὸν ἐαυτῶν στρατηγόν, ὃ
 ἡ λαβόντες αὐτοὶ τὰ ὅπλα πρὸς ἐκεῖνον βαδίζωμεν· οὐκέτι
 γὰρ ἐστὶ φυγὰς οὐδ' ἡμεῖς πολῖται πατρίδος οὐκ οὔσης,
 ἀλλὰ κρατουμένης ὑπὸ τῶν πολεμίων. Ταῦτ' ἔδοξε καὶ
 πέμψαντες ἐδέοντο τοῦ Καμίλλου δέχεσθαι τὴν ἀρχήν.
 Ὁ δὲ οὐκ ἔφη πρότερον ἢ τοὺς ἐν τῷ Καπιτωλίῳ πολῖτας
 ἐπιψηφίσασθαι κατὰ τὸν νόμον. Ἐκείνους γὰρ ἡγεῖσθαι
 πατρίδα σωζομένους, καὶ κελεύουσι μὲν ὑπακούειν προ-
 θύμως, ἀκόντων δὲ μηδὲν πολυπραγμονήσειν. Τῆς μὲν
 οὖν εὐλαβείας καὶ καλοκαγαθίας τὸν Κάμιλλον ἐθαύ-
 μασαν. Ἦν δ' ἀπορία τοῦ ταῦτα διαγγελοῦντος εἰς τὸ 15
 Καπιτώλιον· μᾶλλον δ' ὅλως ἀδύνατον ἐδόκει τῶν πο-
 λεμίων ἐχόντων τὴν πόλιν ἄγγελον εἰς τὴν ἀκρόπολιν
 παρελθεῖν.

XXV. Ἦν δέ τις ἐν τοῖς νέοις Πόντιος Κομίνιος, τῶν
 μέσων κατὰ γένος πολιτῶν, δόξης δὲ καὶ τιμῆς ἐραστής· 20
 οὗτος ὑπέστη τὸν ἄθλον ἐκούσιος. Καὶ γράμματα μὲν
 οὐκ ἔλαβε πρὸς τοὺς ἐν τῷ Καπιτωλίῳ, μὴ ληφθέντος
 αὐτοῦ φωράσασιν οἱ πολέμιοι δι' αὐτῶν τοῦ Καμίλλου
 τὴν διάνοιαν, ἐσθῆτα δὲ φάυλην ἔχων καὶ φελλοὺς ὑπ'
 αὐτῇ κομίζων τὴν μὲν ἄλλην ὁδὸν ἡμέρας ἁδεῶς διηλθεῖν, 25
 ἐγγὺς δὲ τῆς πόλεως γενόμενος ἤδη σκοταῖος, ἐπεὶ κατὰ
 γέφυραν οὐκ ἦν τὸν ποταμὸν περᾶσαι τῶν βαρβάρων
 παραφυλακτόντων, τὴν μὲν ἐσθῆτα τῇ κεφαλῇ περι-
 σπειράσας οὐ πολλὴν οὐδὲ βαρεῖαν, τοῖς δὲ φίλοις
 ἐφείς τὸ σῶμα καὶ συνεπικουφίζων τῷ περαιοῦσθαι 30
 πρὸς τὴν πόλιν ἐξέβη. Καὶ παραλλάττων ἀεὶ τοὺς ἐργη-
 γορότας, τοῖς φέγγεσι καὶ τῷ θορόνῳ τεκμαιρόμενος,

ἰβάδιζε πρὸς τὴν Καρμεντίδα πύλην, ἣ πλείστην εἶχεν
 ἡσυχίαν καὶ μάλιστα κατ' αὐτὴν ὄρθιος ὁ τοῦ Καπιτω-
 λίου λόφος ἀνέστηκε καὶ πέτρα κύκλῳ πολλή καὶ τραχεῖα
 περιπέφυκε· δι' ἧς ἀνέβη λαθῶν καὶ προσέμιξε τοῖς
 5 φυλάττουσι τὸ διατείχισμα χαλεπῶς καὶ μόλις κατὰ τὸ
 λαγαρώτατον. Ἀσπασάμενος δὲ τοὺς ἄνδρας καὶ φράσας
 ἑαυτὸν ἐξ ὀνόματος, ἀναληφθεὶς ἐχώρει πρὸς τοὺς ἐν
 τέλει τῶν Ῥωμαίων. Ταχὺ δὲ συγκλήτου γενομένης
 παρελθὼν τὴν τε νίκην ἀπήγγειλε τοῦ Καμίλλου πρό-
 10 τερον οὐ πυνθομένοις, καὶ τὰ δοκοῦντα τοῖς στρατιώταις
 διηγέτο· καὶ παρεκάλει τῷ Καμίλλῳ βεβαιῶσαι τὴν ἀρ-
 χὴν, ὥς μόνῳ πεισομένων ἐκείνῳ τῶν ἔξω πολιτῶν. Οἱ
 δ' ἀκούσαντες καὶ βουλευσάμενοι τὸν τε Κάμιλλον ἀπο-
 δεικνύουσι δικτάτορα, καὶ τὸν Πόντιον αὐθις ἀποπέμ-
 15 πουςι τὴν αὐτὴν ὁδὸν ὁμοίως ἀγαθῇ τύχῃ χρησάμενον.
 Ἐλαθε γὰρ τοὺς πολεμίους καὶ τὰ παρὰ τῆς βουλῆς
 ἀπήγγειλε τοῖς ἔξω Ῥωμαίοις.

XXVI. Ἐκείνων δὲ δεξαμένων προθύμως ἀφικόμενος
 ὁ Κάμιλλος ἦδη μὲν ἐν ὅπλοις δισμυροῦς κατέλαβε,
 20 πλείονας δὲ συνῆγεν ἀπὸ τῶν συμμάχων καὶ παρεσκευ-
 άξετο πρὸς τὴν ἐπίθεσιν. [Οὕτω μὲν ἡρέθη δικτάτωρ ὁ
 Κάμιλλος τὸ δεύτερον καὶ πορευθεὶς εἰς Οὐνίλους ἐνέ-
 τυχε τοῖς στρατιώταις καὶ συνῆγε πλείους ἀπὸ τῶν συμ-
 μάχων ὥς ἐπίθησόμενος τοῖς πολεμίοις.] Ἐν δὲ τῇ Ῥώμῃ
 25 τῶν βαρβάρων τινὲς ἐκείνῃ κατὰ τύχην παρεξιόντες, ἢ διὰ
 νυκτὸς ὁ Πόντιος προσέβη τῷ Καπιτωλίῳ, καταμαθόντες
 πολλὰ μὲν ἰχνη ποδῶν καὶ χειρῶν, ὥς ἀντελαμβάνετο
 καὶ περιεδράττετο, πολλὰ δὲ τῶν ἐπιπεφυκόντων τοῖς
 κρημνοῖς ἀποτριβὰς καὶ περιολισθήσεις τῶν γεωδῶν,
 30 φράζουσι τῷ βασιλεῖ. Κάκεινος ἐπελθὼν καὶ θεασάμε-
 νος τότε μὲν ἡσύχαζεν, ἐσπέρας δὲ τοὺς ἐλαφροτάτους
 τοῖς σώμασι καὶ πεφυκότας ὀρειβατεῖν μάλιστα τῶν Κελ-

τῶν συναγαγῶν, „Τὴν μὲν ὁδὸν“ εἶπεν „ἡμῖν ἐφ’ ἑαυ-
τοὺς ἀγνοοιμένην οἱ πολέμιοι δεικνύουσιν ὥς οὐτ’ ἀπό-
ρευτος οὔτε ἄβατος ἀνθρώποις ἐστίν, αἰσχύνῃ δὲ πολλῇ
τὴν ἀρχὴν ἔχοντας ἐλλείπειν πρὸς τὸ τέλος καὶ προῖσθαι
τὸν τόπον ὥς ἀνάλωτον, αὐτῶν τῶν πολεμίων ἢ ληπτὸς ἔ-
στι διδασκόντων. Ἦι γὰρ ἐνὶ προσβῆναι ῥάδιον, οὐδὲ
πολλοῖς καθ’ ἓνα δύσκολον, ἀλλὰ καὶ ῥώμῃ καὶ βοήθειᾳ
πολλῇ μετ’ ἀλλήλων ἐπιχειροῦσι. Λωρεαὶ δὲ καὶ τιμαὶ
πρέπουσαι τῆς ἀνδραγαθίας ἐκάστῳ δοθήσονται.“

XXVII. Τοιαῦτα τοῦ βασιλέως διαλεχθέντος ὑπέ- 10
στησαν οἱ Γαλάται προθύμως, καὶ περὶ μέσας νύκτας
ἐπιβάντες ἅμα πολλοὶ τῆς πέτρας ἐχώρουν ἄνω μετὰ
σιωπῆς, ἐμφυόμενοι τοῖς χωρίοις ἀποτόμοις οὖσι καὶ
χαλεποῖς, οὐ μὴν ἀλλὰ μᾶλλον ἢ προσεδοκῆθη πειρω-
μένων αὐτῶν προσιεμένοις καὶ παρείκουσιν, ὥστε τοὺς 15
πρώτους ἀψαμένους τῶν ἄκρων καὶ διασκευασμένους
ὅσον οὐκ ἦδη τοῦ προτειχίσματος ἄπτεσθαι καὶ τοῖς
φύλαξι ἐπιχειρεῖν κοιμωμένοις· ἦσθετο γὰρ οὐτ’ ἀν-
θρῶπος οὔτε κύων. Ἀλλὰ χῆνες ἦσαν ἱεροὶ περὶ τὸν
νεῶν τῆς Ἥρας τρεφόμενοι τὸν ἄλλον χρόνον ἀφθύνως, 20
τότε δὲ τῶν σιτίων ἦδη γλίσχως καὶ μόλις αὐτοῖς δια-
κούντων ἀμελούμενοι κακῶς ἔπραττον. Ἔστι μὲν οὖν
καὶ φύσει πρὸς αἰσθησιν ὀξύ καὶ ψοφοδὲς τὸ ζῷον·
ἐκεῖνοι δὲ καὶ διὰ λιμὸν ἀγρυπνητικοὶ καὶ θορυβώ-
δεις γεγονότες ταχὺ τὴν ἐφοδὸν ἦσθοντο τῶν Γαλα- 25
τῶν, καὶ μετὰ θρόμου καὶ κλαγγῆς φερόμενοι πρὸς αὐ-
τοὺς ἐπήγειραν ἅπαντας, ἦδη καὶ τῶν βαρβάρων διὰ τὸ
μὴ λαυθάνειν ἀφειδούντων θορύβου καὶ βιαιότερον ἐπι-
τιθεμένων. Ἀρπάσαντες οὖν ὑπὸ σπουδῆς ὧς τις ἕκαστος
ὄπλῳ προσετύγχανεν, ἐκ τοῦ παρόντος ἐβοήθουν. Πάν- 30
των δὲ πρώτος Μάλλιος, ἀνὴρ ὑπατικὸς, τό τε σῶμα
ῥωμαλέος καὶ φρονήματι ψυχῆς ἐπιφανής, ἀπαντήσας

δυσὶν ὁμοῦ τῶν πολεμίων τοῦ μὲν ἔφθασε διηρημένον
 κοπίδα τῷ ξίφει τὴν δεξιὰν ἀποκόψας, τὸν δὲ τῷ θυρεῷ
 πατάξας εἰς τὸ πρόσωπον ἔωσεν ὀπίσω κατὰ τῆς πέ-
 τρας. Ἐπιστὰς δὲ τῷ τείχει μετὰ τῶν συνδραμόντων καὶ
 5 γενομένων περὶ αὐτὸν ἀπέστρεψε τοὺς ἄλλους, οὔτε πολ-
 λούς ἄνω γενομένους οὔτε πράξαντάς τι τῆς τόλμης
 ἄξιον. Οὕτω δὲ τὸν κίνδυνον ἐκφυγόντες ἅμ' ἡμέρα
 τὸν μὲν ἄρχοντα τῶν φυλάκων ἔρριψαν εἰς τοὺς πολε-
 μίους κατὰ τῆς πέτρας, τῷ δὲ Μαλλίῳ τῆς νίκης ἀριστεῖα
 10 πρὸς τιμὴν μεγάλην μᾶλλον ἢ χρεῖαν ψηφισάμενοι συν-
 ἤνεγκαν ὅσον ἡμέρας ἕκαστος ἐλάμβανεν εἰς τροφήν,
 σίτου μὲν ἡμίλιτρον ἐπιχωρίον (οὕτω γὰρ καλοῦσιν
 αὐτὸ), οἴνου δὲ κοτύλης Ἑλληνικῆς τέταρτον.

XXVIII. Ἐκ τούτου τὰ τῶν Κελτῶν ἦν ἀθυρότερα.
 15 Καὶ γὰρ ἐπιτηδεῖων ἐσπᾶνιζον εἰργόμενοι προνομῆς
 φόβῳ τοῦ Καμύλλου καὶ νόσος ὑποικουρήσεν αὐτοὺς ἐν
 νεκρῶν πλήθει χύδην καταβεβλημένων σκηνοῦντας
 ἐν ἐρειπίοις, τό τε βάθος τῆς τέφρας ἀέρα ξηρότητι
 καὶ δριμύτητι φαῦλον ὑπὸ πνευμάτων καὶ καυμάτων
 20 ἀναθυμιάσεως ἐλυμαίνετο τὰ σώματα διὰ τῆς ἀναπνοῆς.
 Μάλιστα δ' ἡ μεταβολὴ τῆς συντροφῆς διαίτης ἐκ τόπων
 σκιερῶν καὶ θέρους καταφυγὰς ἀλύπους ἐχόντων ἐμβα-
 λόντας εἰς χώραν ταπεινὴν καὶ κεκραμένην ἀφυῶς πρὸς
 τὸ μετόπισθον ἐκίνησεν αὐτούς, ἥ τε πρὸς τῷ Καπιτωλίῳ
 25 καθέδρα καὶ σχολὴ γενομένη χρόνιος. Ἐβδομον γὰρ
 ἐκέλευον οἰκούρου μῆνα πολιορκοῦντες. Ὡστε φθοραν
 εἶναι πολλὴν ἐν τῷ στρατοπέδῳ καὶ μηδὲ θάπτεσθαι διὰ
 πληθὸς ἔτι τοὺς ἀποθνήσκοντας. Οὐ μὴν περὶ τοῦτο τὰ
 πράγματα βελτίω τοῖς πολιορκουμένοις ἦν. Ἐπέτεινε
 30 γὰρ ὁ λιμός, ἥ τε τῶν περὶ Κάμλλον ἄγνοια παρεῖχε
 δυσθυμίαν· οὐδεὶς γὰρ ἐφοίτα παρ' αὐτῶν διὰ τὸ φρου-
 ρεῖσθαι τὴν πόλιν ἀκριβῶς ὑπὸ τῶν βαρβάρων. Ὅθεν

οὕτω πράττουσιν ἀμφοτέροις ἐγίνοντο συμβατικοὶ λόγοι
 διὰ τῶν προφυλάκων τὸ πρῶτον ἀλλήλοις ἐντυγχανόν-
 των· εἶτα, ὡς ἔδοξε τοῖς κρατίστοις, συνελθόντος εἰς λό-
 γους Βρέννω Σουλπικίου τοῦ χιλιάρχου τῶν Ῥωμαίων,
 ὁμολογήθη τοὺς μὲν χίλλας λίτρας χρυσοῦ καταβαλεῖν, 5
 τοὺς δὲ λαβόντας ἐκ τῆς πόλεως αὐτίκα καὶ τῆς χώρας
 ἀναχωρεῖν. Ἐπὶ τοῦτοις γενομένων ὄρκιων καὶ τοῦ χρυ-
 σοῦ κομισθέντος, τῶν δὲ Κελτῶν περὶ τὸν σταθμὸν
 ἀγνωμονούντων κρύφα τὸ πρῶτον, εἶτα καὶ φανερώς
 ἀφελκόντων καὶ διαστρεφόντων τὴν ἑσπέρην, ἤγανάντου 10
 οἱ Ῥωμαῖοι πρὸς αὐτούς. Ὁ δὲ Βρέννος οἷον ἐρυβρίζων
 καὶ καταγελῶν ἀπολυσάμενος τὴν μάχαιραν ἅμα καὶ τὸν
 ῥωστήρα προσέειπεν τοῖς σταθμοῖς. Πυνθανομένου δὲ
 τοῦ Σουλπικίου „Τί τοῦτο;“ „Τί γὰρ ἄλλο“ εἶπεν „ἢ
 τοῖς νενικημένοις ὀδύνη;“ τοῦτο μὲν οὖν ἤδη παροι- 15
 μιώδης λόγος γέγονε. Τῶν δὲ Ῥωμαίων οἱ μὲν ἠγανά-
 κτου καὶ τὸ χρυσοῦν ᾤοντο δεῖν λαβόντας αὐτίς ἀπέναι
 καὶ τὴν πολιορκίαν ὑπομένειν· οἱ δὲ συγχωρεῖν ἐκέλευον
 ἀδικουμένους μέτρια, καὶ μὴ τῷ πλέον διδόναι προσλομή-
 ξεσθαι τὸ αἰσχρὸν, αὐτὸ γὰρ τὸ δοῦναι διὰ τὸν καιρὸν οὐ 20
 καλῶς ἀλλ' ἀναγκαίως ὑπομένοντας.

XXIX. Οὕσης δὲ περὶ τούτων πρὸς τε τοὺς Κελτοὺς
 καὶ πρὸς αὐτοὺς διαφορᾶς ἄγων τὸν στρατὸν ὁ Κάμιλλος
 ἐν ταῖς πύλαις ἦν· καὶ πυνθόμενος τὰ γινόμενα τοῖς ἄλ-
 λους ἐκέλευσεν ἐν τάξει καὶ σχέδην ἐπακολουθεῖν, αὐτὸς 25
 δὲ μετὰ τῶν ἀρίστων ἐπειγόμενος εὐθύς ἐπορεύετο πρὸς
 τοὺς Ῥωμαίους. Διαστάντων δὲ πάντων καὶ δεξαμένων
 αὐτὸν ὡς αὐτοκράτορα κόσμῳ καὶ σιωπῇ, τὸ μὲν χρυ-
 σοῦ ἄρας ἀπὸ τοῦ ζυγοῦ τοῖς ὑπηρέταις ἔδωκε, τὸν δὲ
 ζυγὸν καὶ τὰ σταθμὰ τοὺς Κελτοὺς λαβόντας ἀποχωρεῖν 30
 ἐκέλευσεν εἰπών, ὡς σιδήρῳ πάτριόν ἐστι Ῥωμαίοις, οὐ
 χρυσῷ τὴν πατρίδα σῶζειν. Ἀγανακτοῦντος δὲ του

Βρέννου καὶ φάσκοντος ἀδικεῖσθαι λυομένης τῆς ὁμο-
 λογίας, ἀντείπε μὴ νομίμως γεγονέναι μηδὲ κυρίας εἶναι
 τὰς συνθήκας· ἥδη γὰρ αὐτοῦ δικτάτορος ἡρημένου καὶ
 μηδεὸς ἄρχοντος ἑτέρου νόμῳ πρὸς οὐκ ἔχοντας ἔξου-
 5 σίαν ὁμολογηθῆναι. Νυνὶ δὲ χρῆναι λέγειν εἰ τι βού-
 λονται· νόμῳ γὰρ ἦκειν κύριος γεγονώς συγγνώμην τε
 δεομένοις δοῦναι καὶ δίκην, εἰ μὴ μετανουῶσιν, ἐπιθεῖναι
 τοῖς αἰτίοις. Πρὸς ταῦτα θορυβηθεὶς ὁ Βρέννος ἤψατο
 μὲν ἀψιμαχίας, καὶ προῆλθον ἄχρι ξιφουλκίας ἐκάτεροι
 10 καὶ διωθισμῶν ἀναμειγμένοι πρὸς ἀλλήλους, ὥσπερ
 εἰκός, ἐν οἰκίαις καὶ στενωποῖς ἀναστρεφόμενοι καὶ
 χωρίοις δέξασθαι παράταξιν οὐ δυναμένοις. Ταχὺ δὲ
 συμφρονήσας ὁ Βρέννος ἀπήγαγε τοὺς Κελτοὺς εἰς τὸ
 στρατόπεδον οὐ πολλῶν πεσόντων. Καὶ νυκτὸς ἀναστή-
 15 σας ὑπαντας ἐξέλιπε τὴν πόλιν, καὶ προσελθὼν ἐξήκοντα
 σταδίους κατεστρατοπέδευσε παρὰ τὴν Γαβινίαν ὁδόν.
 Ἄμα δ' ἡμέρα παρῆν ὁ Κάμιλλος ἐπ' αὐτὸν ὀπλισμένος
 λαμπρῶς καὶ τεθαρρηκότας ἔχων τότε τοὺς Ῥωμαίους·
 καὶ γενομένης ἰσχυρᾶς μάχης ἐπὶ πολὺν χρόνον κτύπους
 20 τε τρέπεται πολλῷ φόνῳ καὶ λαμβάνει τὸ στρατόπεδον.
 Τῶν δὲ φευγόντων οἱ μὲν εὐθὺς ἀνηρέθησαν καταδιω-
 χθέντες, τοὺς δὲ πλείστους διασπαρέντας ἐπεκθέοντες ἐκ
 τῶν πέριξ κωμῶν καὶ πόλεων ἐκτείνου.

XXX. Οὕτω μὲν ἡ Ῥώμη παραλόγως ἦλω καὶ παρὰ
 25 λογώτερον ἐσώθη, μῆνας ἐπὶ τοὺς πάντας ὑπὸ τοῖς
 βαρβάροις γενομένη. Παρελθόντες γὰρ εἰς αὐτὴν ὀλί-
 γαις ἡμέραις ὕστερον τῶν Κυντιλίων εἰδῶν περὶ τὰς
 Φεβρουαρίας εἰδούς ἐξέπεσον. Ὁ δὲ Κάμιλλος ἐθροιάμ-
 βευσε μὲν, ὥς εἰκός ἦν, τὸν ἀπολωλίας σωτῆρα πατρί-
 30 δος γενόμενον καὶ κατάροντα τὴν πόλιν αὐτὴν εἰς ἐαν-
 τήν· οἱ τε γὰρ ἔξωθεν ἅμα παισὶ καὶ γυναιξὶν εἰσελαύ-
 νοντος αὐτοῦ συγκατήσαν, οἱ τε πολιορκηθέντες ἐν τῷ

Καπιτωλίῳ, μικροῦ δεήσαντες ἀπολέσθαι διὰ λιμόν, ἀπήντων περιβάλλοντες ἀλλήλους καὶ δακρύνοντες ἀπὸ σίας τῆς παρούσης ἡδονῆς, ἱερεῖς τε καὶ ξάκοροι θεῶν, ὅσα φεύγοντες αὐτόθι τῶν ἀβεβήλων ἐκρυψαν ἢ σὺν αὐτοῖς ἐξέκλεψαν, ἀνασωζόμενα κομίζοντες ἐπεδείκνυντο 5 ποθομένους ὅψεις τοῖς πόλταις δεχομένοις μετὰ χαρᾶς, ὥσπερ αὐτῶν τῶν θεῶν αὐθις εἰς τὴν Ῥώμην συγκατερχομένων· θύσας δὲ τοῖς θεοῖς καὶ καθάρας τὴν πόλιν ἐξηγουμένων τῶν περὶ ταῦτα δεινῶν, τὰ μὲν ὄντα τῶν ἱερῶν κατέστησεν, αὐτὸς δὲ ἰδρύσατο νεῶν Φήμης καὶ 10 Κληδόνος, ἀνευρῶν ἐκείνου τὸν τόπον, ἐν ᾧ νύκτωρ ἡ καταγγέλλουσα τὴν τῶν βαρβάρων στρατιὰν ἐκ θεοῦ τῷ Καϊδίῳ Μάρκῳ φωνὴ προσέειπε.

XXXI. Χαλεπῶς μὲν οὖν καὶ μόλις αἱ τῶν ἱερῶν ἀνεκαλύπτοντο χώραι φιλοτιμίᾳ τοῦ Καμίλλου καὶ πόνῳ 15 πολλῷ τῶν ἱεροφαντῶν· ὥς δὲ καὶ τὴν πόλιν ἀνοικοδομεῖν ἔδει παντάπασι διεφθαρμένην, ἀθυμία πρὸς τὸ ἔργον ἐνέπιπτε τοῖς πολλοῖς καὶ μέλλησις ἦν ἐστερημένοις ἀπάντων καὶ τινος ἐν τῷ παρόντι ὁρσώμενης καὶ ἀναπαύσεως ἐκ κακῶν δεομένοις μᾶλλον ἢ κάμνειν καὶ 20 ἀποτρυχεῖν ἑαυτοὺς οὔτε χρήμασιν οὔτε σώμασιν ἐρρωμένους. Οὕτω δὲ ἡσυχῇ πρὸς τοὺς Οὐνίτους αὐθις ἀποστρεφόμενοι, πόλιν ἅπασι κατεσκευασμένην καὶ διαμένουσιν, ἀρχὰς δημαγωγῶν ἐνέδοσαν τοῖς πρὸς χάριν εἰθισμένοις ὁμιλεῖν, καὶ λόγων ἡεροῶντο στασιαστικῶν 25 πρὸς τὸν Κάμιλλον, ὥς ἐκείνου φιλοτιμίας ἐνεκα καὶ δόξης ἰδίας ἀποστεροῦντος αὐτοὺς πόλεως ἐτοίμης καὶ βιαζομένου σκηνοῦν ἐρείπια καὶ πυρκαϊὰν τοσαύτην ἐγείρειν, ὅπως μὴ μόνον ἡγεμῶν Ῥώμης καὶ στρατηγός, ἀλλὰ καὶ κτίστης λέγεται παρώσας Ῥωμύλον. Ἐκ τούτου 30 φοβηθεῖσα τὸν θόρυβον ἡ βουλὴ τὸν μὲν Κάμιλλον οὐκ εἶλεσε βουλόμενον ἀποθέσθαι τὴν ἀρχὴν ἐν τῷ ἐνιαυτοῦ.

καίπερ ἕξ μῆνας οὐδενὸς ὑπερβαλόντος ἐτέρου δικτά-
τορος, αὐτὴ δὲ παρεμυθεῖτο καὶ κατεπράυνε πείθονσα
καὶ δεξιουμένη τὸν δῆμον, ἐπιδεικνυμένη μὲν ἡρία καὶ
τάφους πατέρων, ὑπομιμνήσκουσα δὲ χωρίων ἱερῶν καὶ
5 τόπων ἁγίων, οὓς Ῥωμύλος ἢ Νομάς ἢ τις ἄλλος αὐτοῖς
τῶν βασιλέων ἐπιθειάσας παρέδωκεν. Ἐν πρώτοις δὲ
τῶν θείων τὴν τε νεοσφαγῇ κεφαλὴν προὔφερον ἐν τῇ¹
θεμελιώσει τοῦ Καπιτωλίου φανείσαν, ὥς τῷ τόπῳ πε-
ρωμένον ἐκείνῳ τῆς Ἰταλίας κεφαλῇ γενέσθαι, καὶ τὸ
10 τῆς Ἑστίας πῦρ, ὃ μετὰ τὸν πόλεμον ὑπὸ τῶν παρθένων
ἀναπτόμενον αὐτῆς ἀφανίζειν καὶ σβεννύναι τοὺς προ-
λιπόντας τὴν πόλιν, ὄνειδος αὐτοῖς ἐσόμενον, ἅν τε ὑπ'
ἄλλων οἰκουμένην ὁρῶσιν ἐπηλύθων καὶ ξένων ἅν τ'
ἔρημον οὔσαν καὶ μηλόβοτον. Τοιαῦτα καὶ πρὸς ἕκαστον
15 ἰδίᾳ καὶ κοινῇ πολλάκις ἐν τῷ δῆμῳ σχετλιαζόντες ἐπε-
κλῶντο πάλιν ὑπὸ τῶν πολλῶν τὴν παρούσαν ὀλοφυρο-
μένων ἀμυχανίαν, καὶ δεομένων μὴ σφᾶς ὥσπερ ἐκ ναυ-
αγίου γυμνοὺς καὶ ἀπόρους σωθέντας προσβιάζεσθαι
τὰ λείψανα τῆς διεφθαρμένης συμπηγνύναι πόλεως, ἐτέ-
20 ρας ἐτοίμης παρουσίας.

XXXII. Ἐδοξεν οὖν βουλὴν προθεῖναι τῷ Καμίλλῳ·
καὶ πολλὰ μὲν αὐτὸς διεξῆλθε παρακαλῶν ὑπὲρ τῆς
πατρίδος, πολλὰ δὲ καὶ τῶν ἄλλων ὁ βουλούμενος· τέλος
δὲ τὸν πρῶτον εἰωθότα λέγειν γνώμην Λεύκιον Λου-
25 κρητίου ἀναστήσας ἐκέλευσεν ἀποφήνασθαι πρῶτον,
εἰτα τοὺς ἄλλους ἐφεξῆς. Γενομένης δὲ σιωπῆς καὶ τοῦ
Λουκρητίου μέλλοντος ἐνάρχεσθαι, κατὰ τύχην ἔξωθεν
ἐκατοντάρχης ἄγων τάγμα φυλακῆς ἡμερινῆς παρεπο-
ρεύετο, καὶ τὸν φέροντα πρῶτον τὸ σημεῖον μεγάλη φωνῇ
30 προσαγορεύσας ἐκέλευσεν αὐτοῦ μένειν καὶ τὸ σημεῖον
τίθεσθαι· κάλλιστα γὰρ ἐνταῦθα καθεδεῖσθαι καὶ με-
νεῖν. Ἄμα δὲ τῷ καιρῷ καὶ τῇ περὶ τοῦ μέλλοντος ἐννοίᾳ

καὶ ἀδελότητι τῆς φωνῆς γενομένης, ὃ τε Λουκρήτιος
 ἔφη προσκυνήσας τῷ θεῷ προστίθεσθαι τὴν ἑαυτοῦ
 γνώμην καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστος ἐπηκολούθησε. Θαυ-
 μαστὴ δὲ καὶ τὸ πλῆθος ἔσχε μεταβολὴ τῆς ὁρμῆς, ἀλ-
 λήλους παρακαλοῦντων καὶ τρεπομένων πρὸς τὸ ἔργον, οὐκ
 ἐκ διανομῆς τινος ἢ τάξεως, ἀλλ' ὡς ἕκαστος ἐτοι-
 μότητος ἢ βουλήσεως εἶχε τῶν χωρίων καταλαμβανόμε-
 νων. Διὸ καὶ τεταραγμένην τοῖς στενωποῖς καὶ συμ-
 πεφυρμένην ταῖς οἰκήσεσιν ἀνῆγαγον τὴν πόλιν ὑπὸ
 σπουδῆς καὶ τάχους. Ἐντὸς γὰρ ἐνιαυτοῦ λέγεται καὶ 10
 τοῖς τείχεσι καινὴ καὶ ταῖς ἰδιωτικαῖς οἰκοδομαῖς ἀνα-
 στήναι πάλιν. Οἱ δὲ τοὺς ἱεροὺς τόπους ἀναλαβεῖν καὶ
 ὁρίσαι ταχθέντες ὑπὸ τοῦ Καμίλλου, συγκεχυμένων
 πάντων, ὡς ἦκον ἐπὶ τὴν καλιάδα τοῦ Ἄρεως περι-
 δεύοντες τὸ Παλάτιον, αὐτὴν μὲν, ὡς τὰ ἄλλα, διε- 15
 φθαρμένην καὶ κατακαυμένην εὗρον ὑπὸ τῶν βαρ-
 βάρων, σκευωρούμενοι δὲ καὶ καθαίροντες τὸ χωρίον
 ἐντυγχάνουσι τῷ μαντικῷ ξύλῳ τοῦ Ῥωμύλου κατὰ τέ-
 φρας πολλῆς καὶ βαθείας καταδεδνκότε. Τοῦτο δ' ἔστι
 μὲν ἐπικαμπὲς ἐκ θατέρου πέδατος, καλεῖται δὲ λίτρου· 20
 χρῶνται δ' αὐτῷ πρὸς τὰς τῶν πλινθίων ὑπογραφὰς
 ὅταν ἐπ' ὄρνεσι διαμαντευόμενοι καθίζωνται, ὡς ἀκρί-
 νος ἐχρήτο μαντικώτατος ὢν. Ἐπειδὴ δ' ἐξ ἀνθρώπων
 ἠφανίσθη, παραλαβόντες οἱ ἱερεῖς τὸ ξύλον ὥσπερ ἄλλο
 τι τῶν ἱερῶν ἄφανστον ἐφύλαττον. Τοῦτο δὴ τότε τῶν 25
 ἄλλων ἀπολωλότων ἀνευρόντες διαπεφευγὸς τὴν φθο-
 ρὰν ἡδίστους ἐγένοντο ταῖς ἐλπίσιν ὑπὲρ τῆς Ῥώμης, ὡς
 αἰδίων αὐτῇ τὴν σωτηρίαν τοῦ σημείου βεβαιούντος.

XXXIII. Οὕτω δὲ τῆς περὶ ταῦτα πεπαισμένοις ἀσχο-
 λίας αὐτοῖς ἐπιπίπτει πόλεμος, Αἰκανῶν μὲν ἅμα καὶ 30
 Οὐολούσκων καὶ Λατίνων εἰς τὴν χώραν ἐμβαλλόντων,
 Τυρρηνῶν δὲ πολιορκούντων Σούτριον, συμμαχίᾳ

Ῥωμαίων πόλιν. Ἐπειδὴ δ' οἱ τὴν ἡγεμονίαν ἔχοντες
 χιλιάρχοι στρατοπεδευσάμενοι περὶ τὸ Μάρκιον ὄρος
 ὑπὸ τῶν Λατίνων ἐπολιορκοῦντο καὶ κινδυνεύοντες
 ἀποβαλεῖν τὸ στρατόπεδον εἰς Ῥώμην ἐπεψαν, ἀπο-
 5 δεικνύνται τὸ τρίτον Κάμιλλος δικτάτωρ. Περὶ τούτου
 τοῦ πολέμου διττοὶ λόγοι λέγονται· διείμι δὲ τὸν μυ-
 θώδη πρότερον. Φασὶ τοὺς Λατίνους, εἴτε προφάσει
 χρωμένους εἴτε βουλομένους ὥς ἀληθῶς ἀναμίξασθαι
 τὰ γένη πάλιν ἐξ ὑπαρχῆς, πέμψαντας αἰτεῖν παρὰ τῶν
 10 Ῥωμαίων παρθένους ἑλευθέρας γυναικας. Ἀποροῦντων
 δὲ τῶν Ῥωμαίων, τί χρὴ ποιεῖν (καὶ γὰρ τὸν πόλεμον
 ὠρρώδουν οὕτω καθεστῶτες οὐδ' ἀνελιγφότες αὐτούς,
 καὶ τὴν αἰτησιν τῶν γυναικῶν ὑπώπτεον ἐξομήρευσιν
 εἶναι, τοῦ δ' εὐπρεποῦς χάριν ἐπιγαμίαν καλεῖσθαι),
 15 θεραπευνίδα τοῦνομα Τουτούλαν, ὥς δ' ἔνιοι λέγουσι,
 Φιλωτίδα, τοῖς ἄρχουσι παραινέσαι πέμπειν σὺν αὐτῇ
 τῶν δμῶιδων τὰς ἐν ὧρα μάλιστα καὶ ταῖς ὄψεσιν ἑλευ-
 θερίους, κοσμήσαντας ὥς νύμφας εὐγενεῖς, τὰ λοιπὰ δ'
 αὐτῇ μελήσειν. Πεισθέντας δὲ τοὺς ἄρχοντας ἐπιλέξα-
 20 σθαι τῶν θεραπαινίδων ὅσας ἐκείνη πρὸς τὴν χρείαν
 ἔδοκίμασε, καὶ κοσμήσαντας ἐσθῆτι καὶ χρυσῷ παρα-
 δοῦναι τοῖς Λατίνοις οὐ πᾶν πόρρω τῆς πόλεως στρα-
 τοπεδεύουσι. Νύκτωρ δὲ τὰς μὲν ἄλλας ὑφελέσθαι τὰ
 ἐγχειρίδια τῶν πολεμίων, τὴν δ' εἴτε Τουτούλαν εἴτε
 25 Φιλωτίδα προσβάσαν ἐρινεῶ μεγάλῃ καὶ παρατείνασαι
 ὀπίσω τὸ ἱμάτιον ἄραι πυρσὸν εἰς τὴν Ῥώμην, ὥσπερ ἦν
 συγκεῖμενον αὐτῇ πρὸς τοὺς ἄρχοντας, οὐδενὸς ἄλλον
 τῶν πολιτῶν εἰδότος. Δι' ὃ καὶ θορυβῶδη γενέσθαι τὴν
 τῶν στρατιωτῶν ἔξοδον, ὥς κατήπειγον οἱ ἄρχοντες,
 30 ἀλλήλους ἀνακαλούντων καὶ μόλις εἰς τὴν τάξιν καθι-
 σταμένων. Ἐπελθόντας δὲ τῷ χάρακι τῶν πολεμίων οὐ
 προσδεχομένων καὶ καθευδόντων ἔλειν τὸ στρατόπεδον

καὶ διαφθεῖραι τοὺς πλείστους. Τοῦτο δὲ γενέσθαι ταῖς νῦν Ἰουλλαῖς, τότε δὲ Κύντιλαις νώναις, καὶ τὴν ἀγομένην ἑορτὴν ὑπόμνημα τῆς πράξεως ἐκείνης εἶναι. Πρῶτον μὲν γὰρ ἐξιόντες ἄνθρωποι διὰ τῆς πύλης πολλὰ τῶν ἐπιχωρίων καὶ κοινῶν ὀνομάτων βοῇ φθέγγονται, 5 Γάϊον, Μάρκον, Λούκιον καὶ τὰ τούτοις ὅμοια, μιμούμενοι τὴν τότε γενομένην μετὰ σπουδῆς ἀλλήλων ἀνάκλησιν· ἔπειτα κεκοσμημένοι λαμπρῶς αἱ θεραπεαινίδες περιΐασι παλῶσαι διὰ σκαμμάτων εἰς τοὺς ἀπαντῶντας. Γίνεται δὲ καὶ μάχη τις αὐταῖς πρὸς ἀλλήλας, ὥς καὶ τότε 10 τοῦ πρὸς τοὺς Λατίνους ἀγῶνος συνεπιλαμβανόμεναις. Ἔστιώμεναι δὲ καθέξονται κλάδοις σκυῆς σκιαζόμεναι· καὶ τὴν ἡμέραν νώνας Καπρατίνας καλοῦσιν, ὥς οἴονται διὰ τὸν ἔρινεόν, ἀφ' οὗ τὴν παιδίσκην τὸν πυρσὸν ἄραι· τὸν γὰρ ἔρινεόν καπρίφικον ὀνομάζουσιν. Ἔτεροι 15 δὲ τούτων τὰ πλείστα δρᾶσθαι καὶ λέγεσθαί φασιν ἐπὶ τῷ τοῦ Ῥωμύλου πάθει· κατὰ ταύτην γὰρ ἀφανισθῆναι τὴν ἡμέραν αὐτὸν ἔξω πύλης, ζόφου καὶ θυέλλης ἄφνω περισχούσης, ὥς δ' ἐνιοὶ νομίζουσιν, ἐκλείψειας ἡλίου γενομένης, καὶ τὴν ἡμέραν ἀπὸ τοῦ τόπου νώνας Κα- 20 πρατίνας κληθῆναι, τὴν γὰρ αἶγα κάπραν ὀνομάζουσιν· ὁ δὲ Ῥωμύλος ἠφανίσθη δημηγορῶν περὶ τὸ τῆς αἰγὸς ἔλος προσαγορευόμενον, ὥς ἐν τοῖς περὶ ἐκείνου γέγραπται.

XXXIV. Τὸν δ' ἕτερον λόγον οἱ πλείστοι τῶν συγ- 25 γραφέων δοκιμάζοντες οὕτω λέγουσιν. Ἀποδειχθεὶς δικτάτωρ τὸ τρίτον ὁ Κάμιλλος καὶ πυθόμενος τὸ μετὰ τῶν χιλιάρχων στράτευμα πολιορκούμενον ὑπὸ τῶν Λατίνων καὶ τῶν Οὐολούσκων, ἠναγκάσθη καὶ τοὺς οὐκ ἐν ὄρα τῶν πολιτῶν, ἀλλ' ἤδη παρηρηγότας καθοπλί- 30 σαι. Περιελθὼν δὲ μακρὰν περίοδον περὶ τὸ Μάρκιον ὄρος καὶ λαθὼν τοὺς πολεμίους ἴδρυνσε τὴν στρατιάν

κατόπιν αὐτῶν, καὶ πυρὰ πολλὰ καύσας διεσήμηνε τὴν
 ἑαυτοῦ παρουσίαν. Οἱ μὲν οὖν πολιορκούμενοι θαρρή-
 σαντες ἐπιέναι διανοοῦντο καὶ μάχην συνάπτειν· οἱ δὲ
 Λατῖνοι καὶ Οὐλολοῦσκοι συστellaντες εἰσω τοῦ χάρακος
 5 ἑαυτοὺς ἀπεσταύρουν ξύλοις πολλοῖς καὶ διεφράγγνυντο
 πανταχόθεν τὸ στρατόπεδον, ἀμφίβολοι γερονότες ὑπὸ
 τῶν πολεμίων καὶ περιμένειν ἐγνωκότες ἐτέραν οἰκοθεῖν
 δύναμιν, ἅμα δὲ καὶ Τυρρηνῶν προσδεχόμενοι βοή-
 θειαν. Τοῦτο δ' αἰσθόμενος ὁ Κάμιλλος καὶ δεδοικώς
 10 παθεῖν ὅπερ ἐποίησεν αὐτὸς τοὺς πολεμίους κυκλωσά-
 μενος ἔσπευδε προλαβεῖν τὸν καιρὸν. Ὅντος δὲ τοῦ
 περιφράγματος ξυλίνου καὶ πνεύματος μεγάλου κατιόν-
 τος ἀπὸ τῶν ὄρων ἅμα φάει, πυροβόλα παρασκευασά-
 μενος καὶ περὶ τὸν ὄρθρον ἐξαγαγὼν τὴν δύναμιν τοὺς
 15 μὲν ἄλλους ἐκέλευσε χρῆσθαι βέλεσι καὶ κραυγῇ καθ'
 ἕτερον μέρος, αὐτὸς δὲ τοὺς τὸ πῦρ ἀφήσειν μέλλοντας
 ἔχων ὅθεν εἰσῶθαι μάλιστα προσπίπτειν ὁ ἄνεμος τῷ
 χάρακι τῶν πολεμίων ἀνέμενε τὴν ὥραν. Ἐπεὶ δὲ συν-
 εστάσης τῆς μάχης ὅτε ἥλιος ἀνῆει καὶ τὸ πνεῦμα λαμ-
 20 πρὸν ἐξέπιπτε, σημήνας ἐπιδρομὴν κατέσπειρε τοῦ χά-
 ρακος ἄφθονα τῶν πυροβόλων. Ταχὺ δὲ τῆς φλογὸς
 ἐν ὕλῃ πυκνῇ καὶ σταυρώμασι ξυλίνοις ἀνατραφείσης
 καὶ κύκλῳ περινευομένης, οὐδὲν ἄκος οὐδὲ σβαστήριον
 ἔχοντες οἱ Λατῖνοι παρεσκευασμένοι, ὥς πληρὲς ἦν ἤδη
 25 τὸ στρατόπεδον πυρός, ἐπ' ὀλίγον συσπελλόμενοι τόπον
 ἐξέπιπτον ὑπ' ἀνάγκης πρὸς ὀπλισμένους καὶ παρατε-
 ταγμένους πρὸ τοῦ χάρακος τοὺς πολεμίους. Καὶ τού-
 των μὲν ὀλίγοι διέφυγον, τοὺς δὲ καταλειφθέντας ἐν τῷ
 στρατοπέδῳ πάντας διέφθειρε τὸ πῦρ, μέχρι οὐ κατα-
 30 σβέσαντες οἱ Ῥωμαῖοι τὰ χρήματα διήρπασαν.

XXXV. Γεγονότων δὲ τούτων ἀπολιπὼν ἐπὶ τοῦ
 στρατοπέδου τὸν υἱὸν Λεύκιον φύλακα τῶν ἡλωκόντων

ἀνθρώπων καὶ χρημάτων αὐτὸς εἰς τὴν τῶν πολεμίων
ἐνέβαλε. Καὶ τὴν Αἰκανῶν πόλιν ἐξελὼν καὶ προσαγα-
γόμενος τοὺς Οὐολούσκους εὐθύς ἤγε τὴν στρατιάν
πρὸς τὸ Σούτριον, οὕτω τὰ συμβεβηκότα τοῖς Σουτρί-
νοις πεπυσμένος, ἀλλ' ὥς ἐτι κινδυνεύουσι καὶ πολιορ-
κουμένοις ὑπὸ τῶν Τυρρηνῶν βοηθῆσαι σπεύδων. Οἱ
δ' ἔτυχον ἤδη τὴν μὲν πόλιν τοῖς πολεμίοις παραδεδω-
κότες, αὐτοὶ δὲ πάντων ἐνδεεῖς ἐν ἱματίοις μόνον ἀφει-
μένοι· καὶ καθ' ὁδὸν ἄντι τῷ Καμίλλῳ μετὰ παίδων καὶ
γυναικῶν ἀπήντων ὀδυρόμενοι τὰς ἑαυτῶν τύχας. Ὁ 10
δὲ Κάμιλλος αὐτὸς τε πρὸς τὴν ὄψιν ἐπικλασθεὶς καὶ
τοὺς Ῥωμαίους ὁρῶν ἐμφυομένων αὐτοῖς τῶν Σουτρί-
νων δακρύοντας καὶ δυσανασχετοῦντας ἐπὶ τοῖς γεγενη-
μένοις, ἔγνω μὴ ποιῆσθαι τῆς τιμωρίας ἀναβολήν, ἀλλ'
εὐθύς ἄγειν ἐπὶ τὸ Σούτριον ἐκείνης τῆς ἡμέρας, λογι- 15
ζόμενος ἀνθρώπους εὐδαίμονα καὶ πλουσίαν πόλιν ἄρτι
κατειληφότας καὶ μηδένα τῶν πολεμίων ὑπολελοιπότας
ἐν αὐτῇ μηδὲ προσδεχομένους ἔξωθεν, ἐκλελυμένους
παντάπασι καὶ ἀφυλάκτους εὐρήσειν· ὀρθῶς λογισά-
μενος. Οὐ γὰρ μόνον τὴν χώραν ἔλαθε διελθὼν, ἀλλὰ 20
καὶ πρὸς ταῖς πύλαις γενόμενος καὶ τὰ τεῖχη καταλαβὼν·
ἐφύλαττε γὰρ οὐδεὶς, ἀλλ' ἐν οἴνῳ καὶ συνουσίαις ἦσαν
ἑσκεδασμένοι κατὰ τὰς οἰκίας. Ἐπεὶ δὲ ἦσθοντο τοὺς
πολεμίους κρατοῦντας ἤδη, οὕτω διέκειντο μοχθηρῶς
ὑπὸ πλησμονῆς καὶ μέθης, ὥς μηδὲ πρὸς φυγὴν ὀρμηῆσαι 25
πολλοὺς, ἀλλ' ἐν ταῖς οἰκίαις αἰσχιστα πάντων ὑπομέ-
νοντας ἀποθνήσκειν ἢ παραδιδόναι σφᾶς αὐτοὺς τοῖς
πολεμίοις. Τὴν μὲν οὖν Σουτρίνων πόλιν ἡμέρα μιᾷ
δις ἄλοῦσκαν οὕτω συνέβη καὶ τοὺς ἔχοντας ἀποβαλεῖν,
καὶ τοὺς ἀφρημένους ἀπολαβεῖν διὰ Κάμιλλον. 30

XXXVI. Ὁ δ' ἀπὸ τούτων θρίαμβος αὐτῷ χάριν οὐκ
ἐλάττονα καὶ κόσμον ἤνεγκε τῶν πρώτων δεῖν. Καὶ

γὰρ τοὺς πάνυ βασκαίνοντας τῶν πολιτῶν καὶ πάντα
 βουλομένους εὐτυχίᾳ τινὶ μᾶλλον ἢ δι' ἀρετὴν κατορ-
 θῶσθαι, τότε ἠνάγκαζον αἱ πράξεις τῇ δεινότητι καὶ τῷ
 δραστηρίῳ τοῦ ἀνδρὸς ἀποδιδόναι τὴν δόξαν. Ἦν δὲ
 5 τῶν διαμαχομένων αὐτῷ καὶ προσφθονούντων ἐπιφανέ-
 στατος Μάρκος Μάλλιος, ὁ πρῶτος ὠσάμενος τοὺς Κελ-
 τοὺς ἀπὸ τῆς ἄκρας ὅτε τῷ Καπιτωλίῳ διὰ νυκτὸς ἐπέ-
 θευτο καὶ διὰ τοῦτο Καπιτωλίνος ἐπικληθεῖς. Οὗτος
 γὰρ ἀξιῶν πρῶτος εἶναι τῶν πολιτῶν καὶ μὴ δυνάμενος
 10 τὸν Κάμιλλον ἀπὸ τοῦ βελτίστου τρόπου τῇ δόξῃ παρελ-
 θεῖν, ὑπόθεσιν τυραννίδος ἐποιήσατο κοινὴν καὶ συν-
 ῆθη, δημαγωγῶν τοὺς πολλοὺς, μάλιστα δὲ τῶν ὀφει-
 λόντων χρεὰ τοῖς μὲν ἀμύνων καὶ συνδικῶν ἐπὶ τοὺς
 δανειστάς, τοὺς δ' ἀφαιρούμενος βία καὶ κωλύων ἄγε-
 15 σθαι πρὸς τὸν νόμον, ὥστε πολλοὺς τῶν ἀπόρων ταχὺ
 περὶ αὐτὸν γενέσθαι καὶ πολὺν φόβον παρασχεῖν τοῖς
 βελτίστοις τῶν πολιτῶν θρασυνομένους καὶ ταράττον-
 τας τὴν ἀγορὰν. Ἐπεὶ δὲ κατασταθεῖς ἐπὶ ταῦτα δικτά-
 τωρ Κούνιος Καπιτωλίνος εἰς τὴν εἰρκτὴν ἐνέβαλε τὸν
 20 Μάλλιον, ὁ δὲ δῆμος γενομένου τούτου μετέβαλε τὴν
 ἐσθῆτα, πρᾶγμα γινόμενον ἐπὶ συμφοραῖς μεγάλαις καὶ
 δημοσίαις, δέισασα τὸν θόρυβον ἢ σύγκλητος ἐκέλευσεν
 ἀφεθῆναι τὸν Μάλλιον. Ὁ δ' οὐδὲν ἦν ἀφεθεῖς ἀμεί-
 νων, ἀλλὰ σοβαρώτερον ἐδημαγωγῶει καὶ διεστασίαζε
 25 τὴν πόλιν. Αἰροῦνται δὲ πάλιν χιλιάρχον τὸν Κάμιλ-
 λον. Εἰσαγομένων δὲ τῶν κατὰ τοῦ Μαλλίου δικῶν
 μέγαρα τοὺς κατηγοροὺς ἐβλαπτεν ἡ ὄψις. Ὁ γὰρ τόπος,
 ἐφ' οὗ βεβηκὼς ὁ Μάλλιος ἐνυκτομάχησε πρὸς τοὺς
 Κελτοὺς, ὑπερφαίνετο τῆς ἀγορᾶς ἀπὸ τοῦ Καπιτωλίου
 30 καὶ παρεῖχεν οἶκτον τοῖς ὀρώσιν· αὐτὸς τε τὰς χεῖρας
 ὀρέγων ἐκείσε καὶ δακρύων ὑπεμίμνησκε τῶν ἀγῶνων,
 ὥστε τοὺς κρίνοντας ἀπορεῖν καὶ πολλάκις ἀναβάλλε-

σθαι τὴν δίκην, μὴτ' ἀφείναι βουλομένους ἐπὶ τεκμηρίοις
 φανεροῖς τὸ ἀδίκημα μὴτε χρήσασθαι τῷ νόμῳ δυναμέ-
 νους ἐν ὀφθαλμοῖς τῆς πράξεως οὔσης διὰ τὸν τόπον.
 Ὁ δὲ συμφρονήσας ὁ Κάμιλλος μετήγαγεν ἔξω πύλης τὸ
 δικαστήριον εἰς τὸ Πετηλῖνον ἄλσος· ὅθεν οὐκ ὄντος
 τοῦ Καπιτωλίου καταφανοῦς ὃ τε διώκων ἐχρήσατο τῇ
 κατηγορίᾳ καὶ τοῖς κρίνουσι παρεχώρησεν ἡ μνήμη τῶν
 γεγονότων ἄξιαν λαβεῖν ὀργὴν ἐπὶ τοῖς παροῦσιν ἀδική-
 μασιν. Ὁ μὲν οὖν Μάλλιος ἀλοῦς εἰς τὸ Καπιτώλιον
 ἀπήχθη, καὶ κατὰ τῆς πέτρας ὠσθεὶς τὸν αὐτὸν τόπον
 ἔσχε καὶ τῶν εὐτυχεστάτων ἔργων καὶ τῶν μερίστων
 ἀτυχημάτων μνημεῖον. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι τὴν οἰκίαν αὐτοῦ
 κατασκάψαντες ἱερὸν ἰδρύσαντο θεᾶς, ἣν Μονῆταν κα-
 λουσί, καὶ τὸ λοιπὸν ἐψηφίσαντο μηδένα τῶν πατρικίων
 ἐπὶ τῆς ἄκρας κατοικεῖν. 15

XXXVII. Ὁ δὲ Κάμιλλος ἐπὶ χιλιάρχῳ ἔκτῃν καλού-
 μενος παρητεῖτο, γεγονὼς μὲν ἡλικίας ἤδη πρόσω καί
 πού τινα καὶ φθόνον δεδιὼς καὶ νέμεσιν ἐπὶ δόξῃ τοσαύ-
 τη καὶ κατορθώμασιν· ἡ δὲ φανερωτάτη τῶν αἰτιῶν ἦν
 ἄφρωστία σώματος· ἐτύγχανε γὰρ νοσῶν περὶ τὰς ἡμέ- 20
 ρας ἐκεῖνας. Οὐ μὲν παρήκειν αὐτῷ τὴν ἀρχὴν ὁ δῆμος,
 ἀλλὰ βοῶν μὴτε ἱππεύοντος αὐτοῦ μὴτε ὀπλομαχοῦντος
 ἐν τοῖς ἀγῶσι δεῖσθαι, βουλευομένου δὲ μόνου καὶ προσ-
 τάντοντος, ἠνάγκασεν ὑποστῆναι τὴν στρατηγίαν καὶ
 μεθ' ἐνὸς τῶν συναρχόντων Λευκίου Φουρίου τὸν στρα- 25
 τὸν ἄγειν ἐνθὺς ἐπὶ τοὺς πολεμίους. Οὗτοι δ' ἦσαν
 Πραίνεστῖνοι καὶ Οὐολοῦσκοι μετὰ πολλῆς δυνάμεως
 τὴν συμμαχίδα τῶν Ῥωμαίων πορθοῦντες. Ἐξελθὼν δὲ
 καὶ παραστρατοπεδεύσας τοῖς πολεμίους αὐτὸς μὲν ἤξιον
 τρεῖβειν τὸν πόλεμον χρόνῳ, καὶ εἰ μάχης δεήσειε ῥῶϊσας 30
 τὸ σῶμα διαγωνίσασθαι, Λευκίου δὲ τοῦ συναρχοντος
 ἐπιθυμία δόξης φερομένου πρὸς τὸν κίνδυνον ἀκατα-

σχέτως καὶ συνεξορμῶντος ἅμα ταξίαρχους καὶ λοχα-
 γούς, φοβηθεὶς μὴ φθόνῳ δὴ τινι δοκῇ κατόρθωμα καὶ
 φιλοτιμίαν ἀφαιρεῖσθαι νέων ἀνδρῶν συνεχώρησεν
 ἅκων ἐκείνῳ παρατάξαι τὴν δύναμιν, αὐτὸς δὲ διὰ τὴν
 5 ἀσθένειαν ὑπελείφθη μετ' ὀλίγων ἐν τῷ στρατοπέδῳ.
 Τοῦ δὲ Λευκίου προπετῶς χρησαμένου τῇ μάχῃ καὶ σφα-
 λέντος, αἰσθόμενος τὴν τροπὴν τῶν Ῥωμαίων οὐ κατέ-
 σχεν αὐτόν, ἀλλ' ἀναθορῶν ἐκ τῆς στιβάδος ἀπήντα
 μετὰ τῶν ὀπαδῶν ἐπὶ τὰς πύλας τοῦ χάρακος, διὰ τῶν
 10 φευγόντων ὠθοῦμενος εἰς τοὺς διώκοντας, ὥστε τοὺς
 μὲν εὐθὺς ἀναστρέφειν καὶ συνακολουθεῖν, τοὺς δὲ
 προσφερομένους ἔξωθεν ἵστασθαι πρὸ αὐτοῦ καὶ συν-
 ασπῆζειν, παρεγγυῶντας ἀλλήλοις μὴ ἀπολείπεσθαι τοῦ
 στρατηγοῦ. Τότε μὲν οὖν οὕτως ἀπετράποντο τῆς διώ-
 15 ξεως οἱ πολέμοι· τῇ δ' ὕστεραία προαγαγὼν τὴν δύνα-
 μιν ὁ Κάμιλλος καὶ συνάψας μάχην αὐτοὺς τε νικᾷ κατὰ
 κράτος καὶ τὸν χάρακα λαμβάνει συνεισπεσὼν τοῖς φευ-
 γουσι καὶ διαφθείρας τοὺς πλείστους. Ἐκ δὲ τούτου
 πυνθόμενος πόλιν Σατρίαν ὑπὸ Τυρρηνῶν ἐαλωκέναι
 20 καὶ τοὺς οἰκήτορας ἀπεσφάχθαι Ῥωμαίους ἅπαντας ὄν-
 τας, τὴν μὲν πολλὴν καὶ βαρεῖαν τῆς δυνάμεως εἰς Ῥώ-
 μην ἀπέστειλεν, αὐτὸς δὲ τοὺς ἀκμάζοντας μάλιστα καὶ
 προθυμοτάτους ἀναλαβὼν ἐπέβαλε τοῖς τὴν πόλιν ἔχουσι
 Τυρρηνοῖς, καὶ κρατήσας τοὺς μὲν ἐξήλασεν αὐτῶν, τοὺς
 25 δὲ ἀπέκτεινεν.

XXXVIII. Ἐπανελθὼν δὲ μετὰ πολλῶν λαφύρων εἰς
 Ῥώμην ἐπέδειξε φρονιμωτάτους ἅπαντων τοὺς μὴ φο-
 βηθέντας ἀσθένειαν καὶ γῆρας ἡγεμόνος ἐμπειρίαν καὶ
 τόλμαν ἔχοντος, ἀλλ' ἔλομένους ἐκείνου ἅκοντα καὶ
 30 νοσοῦντα μᾶλλον ἢ τῶν ἐν ἡλικίᾳ τοὺς δεομένους καὶ
 σπουδάζοντας ἄρχειν. Διὸ καὶ Τουσκλανῶν ἀφρυσταναι
 λεγομένων ἐκέλευον ἐξιέναι τὸν Κάμιλλον ἐπ' αὐτούς

ἓνα τῶν πέντε συστρατῆγων προσελάμενον. Ὁ δὲ, καί-
 περ ἅπαντων βουλομένων καὶ δεομένων, ἔασας τοὺς
 ἄλλους, προσεῖλετο Λεύκιον Φούριον οὐδενὸς ἂν προσ-
 δοκήσαντος. Ἐκείνος γὰρ ἦν ὁ παρὰ γνώμην τοῦ Κα-
 μίλλου διαγωνίσασθαι προθυμηθεὶς ἐναγχος καὶ δυστυ-
 χήσας περὶ τὴν μάχην· ἀλλὰ βουλόμενος, ὥς ἔοικεν,
 ἀποκρύψαι τὴν συμφορὰν καὶ τὴν αἰσχύνην ἀπαλλάξαι
 τοῦ ἀνδρὸς ἀντὶ πάντων τοῦτον προῆγεν. Οἱ δὲ Του-
 σκανοὶ τὴν ἁμαρτίαν ἐπανορθούμενοι πανούργως, ἥδη
 βαδίζοντος ἐπ' αὐτοὺς τοῦ Καμίλλου τὸ μὲν πεδίον ἀν-
 θρώπων ὥς ἐν εἰρήνῃ γεωργοῦντων καὶ νεμόντων ἐνέ-
 πλησαν, τὰς δὲ πύλας εἶχον ἀνεωγμένας καὶ τοὺς παῖδας
 ἐν τοῖς διδασκαλείοις μαρτυράοντας, τοῦ δὲ δήμου τὸ
 μὲν βάνανσον ἐπὶ τῶν ἐργαστηρίων ἑωρᾶτο περὶ τὰς
 τέχνας, τὸ δ' ἄσταιον ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς ἐν ἱματίοις· οἱ δ' 15
 ἄρχοντες περιήεσαν σπουδῇ καταλύσεις τοῖς Ῥωμαίοις
 ἐπαγγέλλοντες, ὥς οὐδὲν κακὸν προσδοκῶντες οὐδὲ
 συνειδότες. Τούτων δὲ πραττομένων ἀπιστεῖν μὲν οὐκ
 ἐπῆει τῷ Καμίλλῳ τὴν προδοσίαν, οἰκτείρας δὲ τὴν ἐπὶ
 τῇ προδοσίᾳ μετάνοιαν αὐτῶν ἐκέλευσε πρὸς τὴν σύγ- 20
 κλητον ἐλθόντας παραιτεῖσθαι τὴν ὀργήν· καὶ παραι-
 τουμένοις συνέπραξεν αὐτοὺς ἀφεθῆναι τε τὴν πόλιν
 αἰτίας ἁπάσης καὶ μεταλαβεῖν ἰσοπολιτείας. Αὐταὶ μὲν
 οὖν ἐγένοντο τῆς ἕκτης χιλιαρχίας ἐπιφανέσταται
 πράξεις.

25

XXXIX. Μετὰ δὲ ταῦτα Λικιννίου Στόλωνος ἐν τῇ
 πόλει τὴν μεγάλην στάσιν ἐγείροντος, ἦν ὁ δῆμος ἑστα-
 σίαζε πρὸς τὴν σύγκλητον βιαζόμενος δυεῖν ὑπάτων
 καθισταμένων τὸν ἕτερον πάντως ἐκ δημοτῶν εἶναι καὶ
 μὴ συναμφοτέρους πατρικίους, δῆμαρχοι μὲν ἡρώδη- 30
 θαν, τὰς δ' ὑπατικὰς ἀρχαιρεσίας ἐπιτελεσθῆναι δις-
 κώλυσαν οἱ πολλοί. Καὶ τῶν πραγμάτων δι' ἀναρχίας

φερομένων ἐς μείζονας ταραχὰς ἀποδείκνυται δικτάτωρ
 ὁ Καμίλλος ὑπὸ τῆς βουλῆς ἄκοντι τῷ δήμῳ τὸ τέταρτον,
 οὐδ' αὐτὸς ὢν πρόθυμος οὐδὲ βουλόμενος ἐναντιου-
 σθαι πρὸς ἀνθρώπους παρηγσίαν ἔχοντας ἀπὸ πολλῶν
 5 καὶ μεγάλων ἀγώνων πρὸς αὐτόν, ὥς πλεονα διαπε-
 πραγμένος ἐν στρατηγίαις μετ' αὐτῶν ἢ μετὰ τῶν πατρι-
 κίων ἐν πολιτείαις, καὶ νῦν διὰ φθόνον ἐκείνων ἡγήμε-
 νος ὑπ' αὐτῶν, ὅπως ἢ καταλύσειε τὸν δῆμον ἰσχύσας
 ἢ καταλυθείη μὴ κρατήσας. Οὐ μὴν ἀλλὰ πειρώμενος
 10 ἀμύνειν τοῖς παροῦσι, τὴν ἡμέραν γνοὺς, ἐν ᾗ νομοθε-
 τεῖν οἱ δῆμαρχοι διενοοῦντο, προέγραψε στρατιᾶς κα-
 τάλογον καὶ μετεκάλει τὸν δῆμον ἐκ τῆς ἀγορᾶς εἰς τὸ
 πεδῖον μεγάλας ζημίας ἀπειλῶν κατὰ τοῦ μὴ ὑπακού-
 σαντος. Τῶν δὲ δημάρχων ἐκείθεν αὖ πάλιν ἀντανι-
 15 σταμένων ταῖς ἀπειλαῖς καὶ διομνυμένων πέντε μυριά-
 σιν ἀργυρίου ζημιώσκειν, εἰ μὴ παύσαιοτο τοῦ δήμου τὸν
 νόμον ἀφαιρούμενος καὶ τὴν ψῆφον, εἴτε δεισας φυγῇ
 ἐτέραν καὶ καταδίκην, ὥς ἀνδρὶ πρεσβύτῃ καὶ κατειρ-
 γασμένῳ μεγάλα μὴ πρόεπουσαν, εἴτε τοῦ δήμου τὴν
 20 βίαν ἄμαχον οὔσαν καὶ δυσνίκητον ὑπερβαλέσθαι μὴ
 δυνάμενος μηδὲ βουλόμενος, τότε μὲν ὑπεχώρησεν οἰ-
 καδε· ταῖς δ' ἐξῆς ἡμέραις σκηψάμενος ἀρρωστέειν ἐξω-
 μόσατο τὴν ἀρχήν. Ἡ δὲ σύγκλητος ἕτερον δικτάτορα
 κατέστησε· κἀκεῖνος ἀποδείξας ἱππαρχον αὐτόν τὸν
 25 ἡγεμόνα τῆς στάσεως Στόλωνα παρήκεν ἐπικυρῶσαι τὸν
 νόμον τὸν μάλιστα λυποῦντα τοὺς πατρικίους. Ἐκέ-
 λευσε δ' οὗτος μηδένα πλεθρῶν πεντακοσίων πλείονα
 χώραν κεκτηθῆναι. Τότε μὲν οὖν λαμπρὸς ὁ Στόλων
 ἐργόνοι τῇ ψήφῳ κρατήσας· ὀλίγῳ δ' ὕστερον αὐτὸς
 30 ἑάλω κεκτημένος δσην ἔχειν ἐκώλπεν ἑτέρους, καὶ κατὰ
 τὸν αὐτοῦ νόμον δίκην ἔδωκεν.

XL. Ὑπολειπομένης δὲ τῆς περὶ τῶν ὑπατικῶν ἀρ-

χαιρεσιῶν φιλονεικίας, ὃ δὴ χαλεπώτατον τῆς στάσεως
 ἦν καὶ πρῶτον ἤρξε καὶ πλείστα πράγματα τῇ βουλῇ
 παρέσχε διαφερομένη πρὸς τὸν δῆμον, ἀγγελλὰι προσέ-
 πεσον σαφεῖς, Κελτοὺς αὐθις ἀπὸ τῆς Ἀδριατικῆς ἄραν-
 τας θαλάσσης μυριάσι πολλὰς ἐπὶ τὴν Ῥώμην ἐλαύνειν. 5
 Ἀμα δὲ τῷ λόγῳ καὶ τὰ ἔργα τοῦ πολέμου παρῆν πορ-
 θουμένης τῆς χώρας καὶ τῶν ἀνθρώπων, ὅσοις μὴ ἡ-
 διον ἦν εἰς τὴν Ῥώμην καταφυγεῖν, ἀνὰ τὰ ὄρη σκεδαν-
 νυμένων. Οὗτος ὁ φόβος κατέπαυσε τὴν στάσιν, καὶ
 συνελθόντες εἰς ταῦτό τοῖς πολλοῖς οἱ κρείτιστοι καὶ τῇ 10
 βουλῇ τὸ δημοτικὸν εἶλοντο πάντες ἐκ μιᾶς γνώμης δι-
 κτάτορα τὸ πῆμpton Κάμιλλον. Ὁ δ' ἦν μὲν σφόδρα
 γέρον καὶ μικρὸν ἀπέλειπεν ὀγδοήκοντα ἔτη γεγονέναι·
 συνορῶν δὲ τὴν ἀνάγκην καὶ τὸν κίνδυνον, οὔτε ὑποτί-
 μῃσιν εἰπὼν, ὥς πρότερον, οὔτε προφάσει χρησάμενος, 15
 ἀλλ' αὐτόθεν ὑποστάς τὴν στρατηγίαν κατέλεγε τοὺς
 μαχησομένους. Εἰδὼς δὲ τῆς τῶν βαρβάρων ἀλκῆς τὴν
 βαιοτάτην ἐν ταῖς μαχαίραις οὔσαν, ἃς βαρβαρικῶς καὶ
 σὺν οὐδεμιᾷ τέχνῃ καταφέροντες ὤμους μάλιστα καὶ κε-
 φαλὰς διέκοπτον, ἐχαλκεύσατο μὲν κράνη τοῖς πλείστοις 20
 ὀλοσίδηρα καὶ λεῖα ταῖς περιφερείαις, ὥς ἀπολισθαίνειν
 ἢ κατὰ γυνυσθαι τὰς μαχάρας, τοῖς δὲ θυρεοῖς κύκλῳ
 περιήροσε λεπίδα χαλκῇν, τοῦ ξύλου καθ' αὐτὸ τὰς
 πληγὰς μὴ στέγοντος· αὐτοὺς δὲ τοὺς στρατιώτας ἐδί-
 δαξε τοῖς ὕσσοις μακροῖς διὰ χειρὸς χρῆσθαι καὶ τοῖς 25
 ἔιφεσι τῶν πολεμίων ὑποβάλλοντας ἐκδέχεσθαι τὰς κα-
 ταφοράς.

XLI. Ἐπεὶ δὲ πλησίον ἦσαν οἱ Κελτοὶ περὶ τὸν Ἀνί-
 ωνα ποταμὸν στρατόπεδον βαρὺ καὶ μεστὸν ἀφθάνου
 λείας ἔχοντες, ἐξαγαγὼν τὴν δύναμιν ἴδρυνσε κατὰ νά- 30
 πης μαλακῆς καὶ συγκλίσεις πολλὰς ἐχούσης, ὥστε τὸ
 μὲν πλείστον ἀποκρύπτεσθαι, τὸ δ' ὁρώμενον δοκεῖν

ὑπὸ δέους εἰς χωρία προσάντη κατειλίσθαι. Ταύτην
 δὲ τὴν δόξαν αὐτῶν ὁ Κάμιλλος αὖξιν βουλόμενος οὐ
 προσήμυνε τῶν ὑπὸ πόδας πορθουμένων, ἀλλὰ τὸν
 χάρακα φραξάμενος ἡρέμει, μέχρι οὗ τοὺς μὲν ἐν προνο-
 5 μαῖς ἐσκαδασμένους κατεῖδε, τοὺς δ' ἐν τῷ στρατοπέδῳ
 πᾶσαν ὥραν ἐμπιπλάμενους ἀφειδῶς καὶ μεθύοντας.
 Τότε δὲ νυκτὸς ἔτι τοὺς ψιλοὺς προεκπέμφας ἐμποδῶν
 εἶναι τοῖς βαρβάροις εἰς τάξιν καθισταμένοις καὶ διατα-
 ράττειν εὐθὺς ἐπεξιόντας, κατεβίβαζεν ὄρθρου τοὺς
 10 ὀπλίτας καὶ παρέταττεν ἐν τοῖς ἐπιπέδοις, πολλοὺς καὶ
 προθύμους, οὐχ ὥσπερ οἱ βάρβαροι προσεδόκων, ὀλί-
 γους καὶ ἀτόλμους φανέντας. Πρῶτον μὲν οὖν τοῦτο
 τῶν Κελτῶν ἀνέτρεψε τὰ φρονήματα παρ' ἧς ἔστιν ἐπιχει-
 ρεῖσθαι δοκούντων. Ἐπειτα προσπίπτοντες οἱ ψιλοὶ καὶ
 15 πρὶν ἢ τὸν συνήθη λαβεῖν κόσμον καὶ διακριθῆναι κατα-
 λόχους κινουῦντες αὐτοὺς καὶ βιαζόμενοι πρὸς τὸ συν-
 τυχὸν ἀτάκτους ἠνάγκασαν μάχεσθαι. Τέλος δὲ τοῦ
 Καμίλλου τοὺς ὀπλίτας ἐπάγοντος, οἱ μὲν ἀνατεινόμενοι
 τὰς μαχαίρας συνδραμεῖν ἔσπευδον, οἱ δὲ τοῖς ὕσσοις
 20 ἀπαντῶντες καὶ τὰ σεσιδηρωμένα μέρη ταῖς πληγαῖς ὑπο-
 φέροντες ἀνέστρεφον τὸν ἐκείνων σίδηρον μαλακὸν ὄντα
 καὶ λεπτῶς ἐληλαμένον, ὥστε κάμπτεσθαι ταχὺ καὶ δι-
 πλοῦσθαι τὰς μαχαίρας, τοὺς δὲ θυρεοὺς συμπεσπάρθαι
 καὶ βαρύνεσθαι τῶν ὕσσων ἐφελκομένων. Διὸ καὶ μεθ-
 25 ιστάμενοι τῶν ἰδίων ὀπλῶν ἐπειρῶντο τοῖς ἐκείνων
 συστρέφεσθαι καὶ τοὺς ὕσσους παραφέρειν ἐπιλαμβα-
 νόμενοι ταῖς χερσίν. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι γυμνοὺς ὀρῶντες
 ἤδη τοῖς ξίφεσιν ἐχρῶντο, καὶ φόνος μὲν ἦν πολὺς τῶν
 προτάκτων, φυγὴ δὲ τῶν ἄλλων πανταχόσε τοῦ πεδίου.
 30 Τοὺς γὰρ λόφους καὶ τὰ ὑψηλὰ προκατειλήφει Κάμιλ-
 λος, τὸ δὲ στρατόπεδον διὰ τὸ θαρσεῖν ἀφρακτον ἔχον-
 τες ἤδεσαν οὐ χαλεπῶς ἀλωσόμενον. Ταύτην τὴν μάχην

ἔτεσιν ὕστερον τρισκαίδεκα γενέσθαι λέγουσι τῆς Ῥώ-
μης ἀλώσεως, καὶ βέβαιον ἐξ αὐτῆς φρόνημα κατὰ τῶν
Κελτῶν ἐργενέσθαι Ῥωμαίοις σφόδρα δεδοικόσι τοὺς
βαρβάρους, ὥς τὸ πρῶτον διὰ νόσους καὶ τύχας παρα-
λόγους, οὐ κατὰ κράτος, ὑπ' αὐτῶν νενικημένους. Οὕτως
δ' οὖν ὁ φόβος ἦν ἰσχυρός, ὥστε θέσθαι νόμον ἀφείσθαι
τοὺς ἱερεῖς στρατείας χωρὶς ἂν μὴ Γαλατικὸς ἢ πόλεμος.

ΧΙΙ. Τῶν μὲν οὖν στρατιωτικῶν ἀγώνων οὗτος
ἠγωνίσθη τῷ Καμίλλῳ τελευταῖος. Τὴν γὰρ Οὐελιτρα-
νῶν πόλιν εἴλεν ἐν παρέργῳ ταύτης τῆς στρατείας ἀμαχελ 10
προσχωρήσασαν αὐτῷ. Τῶν δὲ πολιτικῶν ὁ μέγιστος
ὑπελείπετο χαλεπώτερος πρὸς τὸν δῆμον ἰσχυρον ἐπ-
ανήκοντα τῇ νίκῃ καὶ βιαζόμενον ἐκ δημοτῶν ὑπάτον
ἀποδείξει παρὰ τὸν καθεστῶτα νόμον, ἀντιτακτομένης
τῆς βουλῆς καὶ τὸν Κάμιλλον οὐκ ἐώσης ἀποθέσθαι τὴν 15
ἀρχήν, ὥς μετ' ἰσχυρᾶς καὶ μεγάλης ἐξουσίας τῆς ἐκείνου
μαχσομένων ἂν βέλτιον ὑπὲρ τῆς ἀριστοκρατίας. Ἐπεὶ
δὲ προκαθημένον τοῦ Καμίλλου καὶ χρηματίζοντος ἐπὶ
τῆς ἀγορᾶς ὑπηρέτης πεμφθεὶς παρὰ τῶν δημάρχων
ἐκέλευσεν ἀκολουθεῖν καὶ τὴν χεῖρα τῷ σώματι προσῆ- 20
γεῖν ὥς ἀπάξων, κραυγὴ δὲ καὶ θόρυβος, οἷος οὕτω,
κατέσχε τὴν ἀγοράν, τῶν μὲν περὶ τὸν Κάμιλλον ὠθούν-
των ἀπὸ τοῦ βήματος τὸν δημόσιον, τῶν δὲ πολλῶν
κάτωθεν ἔλκεν ἐπικελευομένων, ἀπορούμενος τοῖς πα-
ροῦσι τὴν μὲν ἀρχὴν οὐ προήκατο, τοὺς δὲ βουλευτάς 25
ἀναλαβὼν ἐβάδιξεν ἐπὶ τὴν σύγκλητον. Καὶ πρὶν εἰσελ-
θεῖν μεταστραφεὶς εἰς τὸ Καπιτώλιον εὗξατο τοῖς θεοῖς
κατεσθῆναι τὰ παρόντα πρὸς τὸ κάλλιστον τέλος, ὑποσχό-
μενος ναὸν Ὀμονοίας ἰδρύσασθαι τῆς ταραχῆς καταστά-
σης. Μεγάλου δ' ἁγῶνος ἐν τῇ συγκλήτῳ γενομένου πρὸς 30
τὰς ἐναντίας γνώμας, ὅμως ἐνίκησεν ἡ μαλακωτέρα καὶ
ὑπείκουσα τῷ δήμῳ καὶ διδοῦσα τῶν ὑπάτων τὸν ἕτερον

- ἀπὸ τοῦ πλήθους ἀρχαιρεσιάζσαι. Ταῦτα δ' ὡς τῇ βουλῇ δοκοῦντα τοῦ δικτάτορος ἀνειπόντος ἐν τῷ δήμῳ, παρα-
 χρῆμα μὲν, οἷον εἰκὸς, ἡδόμενοι τῇ βουλῇ διηλλάττοντο
 καὶ τὸν Κάμιλλον οἰκαδὲ κρότῳ καὶ βοῇ προέπεμπον.
 5 Τῇ δ' ὑστεραίᾳ συνελθόντες ἐψηφίσαντο τῆς μὲν Ὀμο-
 νοίας λερόν, ὥσπερ εὖξατο Κάμιλλος, εἰς τὴν ἀγο-
 ραν καὶ τὴν ἐκκλησίαν ἄποπτον ἐπὶ τοῖς γεγενημένοις
 ἰδρῦσασθαι, ταῖς δὲ καλουμέναις Λατίναῖς μίαν ἡμέραν
 προσθέντας ἐορτάζειν τέτταρας, παραντία δὲ θύειν καὶ
 10 στεφανηφορεῖν Ῥωμαίους ἅπαντας. Τῶν δ' ἀρχαιρεσίῳ
 βραβευθέντων ὑπὸ Καμίλλου κατεστάθησαν ὕπατοι.
 Μάρκος μὲν Αἰμίλιος ἐκ πατρικίων, Λεύκιος δὲ Σέξτιος
 ἐκ δημοτῶν πρῶτος. Καὶ τοῦτο πέρας αἱ Καμίλλου πρά-
 ξεις ἔσχον.
- 15 XLIII. Ἐν δὲ τῷ κατόπιν ἐνιαυτῷ λοιμῶδης νόσος
 ἐμπεσοῦσα τῇ Ῥώμῃ τὸν μὲν ἄλλον ὄχλον οὐ περιληπτὸν
 ἀριθμῷ διέφθιρε, τῶν δ' ἀρχόντων τοὺς πλείστους.
 Ἐτελεύτησε δὲ καὶ Κάμιλλος, ἡλικίας μὲν οὐνεκα καὶ
 βίου τελειότητος, ὥς εἰ τις ἄλλος ἀνθρώπων ὥρατος,
 20 ἀνιάσας δὲ Ῥωμαίους ὥς οὐδὲ σύμπαντες οἱ τῇ νόσῳ
 κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον ἀποθανόντες.

Π Ε Ρ Ι Κ Λ Η Σ.

1. Ξένους τινὰς ἐν Ῥώμῃ πλουσίους κυνῶν τέκνα καὶ
 πιθήκων ἐν τοῖς κύλοις περιφέροντας καὶ ἀγαπῶντας
 ἰδὼν ὁ Κάσαρ, ὡς ἔοικεν, ἠρώτησεν, εἰ παιδία παρ'
 αὐτοῖς οὐ τίκτουςιν αἱ γυναῖκες, ἡγεμονικῶς σφόδρα
 30 νουθετήσας τοὺς τὸ φύσει φιλητικὸν ἐν ἡμῖν καὶ φιλό-
 στοργγον εἰς θηρία καταναλίσκοντας ἀνθρώποις ὀφειλό-
 μενον. Ἀρ' οὖν, ἐπεὶ φιλομαθὲς τι κέκτηται καὶ φιλο-

θεάμον ἡμῶν ἡ ψυχὴ φύσει, λόγον ἔχει φέγειν τοὺς
 καταχρωμένους τούτῳ πρὸς τὰ μηδεμιᾶς ἄξια σπουδῆς
 ἀκούσματα καὶ θεάματα, τῶν δὲ καλῶν καὶ ὠφελίμων
 παραμελοῦντας; Τῇ μὲν γὰρ αἰσθῆσει κατὰ πάθος τῆς
 πληγῆς ἀντιλαμβανομένη τῶν προστυγχανόντων ἰσως
 ἀνάγκη πᾶν τὸ φαινόμενον, ἂν τε χρησίμου ἂν τ' ἄχρη-
 στον ᾗ, θεωρεῖν, τῷ νῶ δ' ἕκαστος εἰ βούλοιτο χρησθαι,
 καὶ τρέπειν ἑαυτὸν αἰεὶ καὶ μεταβάλλειν ὅσα πρὸς τὸ
 δοκοῦν πέφυκεν, ὥστε χρὴ διώκειν τὸ βέλτιστον, ἵνα
 μὴ θεωρῇ μόνον, ἀλλὰ καὶ τρέφεται τῷ θεωρεῖν. Ὡς 10
 γὰρ ὀφθαλμῷ χροῶ πρόσφορος, ἥς τὸ ἀνθηρὸν ἄμα καὶ
 τερνὸν ἀναξωπυρεῖ καὶ τρέφει τὴν ὄψιν, οὕτω τὴν
 διάνοιαν ἐπάγειν δεῖ θεάμασιν ἃ τῷ χαίρειν πρὸς τὸ οἰ-
 κεῖον αὐτὴν ἀγαθὸν ἐκκαλεῖ. Ταῦτα δὲ ἔστιν ἐν τοῖς ἀπ' 15
 ἀρετῆς ἔργοις, ἃ καὶ ξηλὸν τινα καὶ προθυμίαν ἀγωγὸν
 εἰς μίμησιν ἐμποιεῖ τοῖς ἱστορήμασιν· ἐπεὶ τῶν γ' ἄλλων
 οὐκ εὐθὺς ἀκολουθεῖ τῷ θαυμάσαι τὸ πραχθὲν ὁρμῇ
 πρὸς τὸ πράξει· πολλάκις δὲ καὶ τοῦναντίον χαίροντες
 τῷ ἔργῳ τοῦ δημιουργοῦ καταφρονοῦμεν, ὥς ἐπὶ τῶν 20
 μύθων καὶ τῶν ἀλουργῶν, τούτοις μὲν ἠδόμεθα, τοὺς
 δὲ βαρεῖς καὶ μυρεψοὺς ἀνελευθέρους ἡγούμεθα καὶ
 βαυκύνουσιν. Διὸ καλῶς μὲν Ἀντισθένης ἀκούσας ὅτι
 σπουδαῖός ἐστιν αὐλητῆς Ἰσμενίας, „Ἄλλ' ἄνθρωπος“
 ἔφη „μοχθηρός· οὐ γὰρ ἂν οὕτω σπουδαῖός ᾗν αὐλη- 25
 τῆς.“ ὁ δὲ Φίλιππος πρὸς τὸν υἱὸν ἐπιτερπῶς ἐν τινι
 πότῳ ψήλαντα καὶ τεχνικῶς εἶπεν· „Οὐκ αἰσχύνῃ κα-
 λῶς οὕτω ψάλλον;“ Ἀρκεῖ γὰρ, ἂν βασιλεὺς ἀκροᾶσθαι
 ψαλλόντων σχολάζῃ, καὶ πολὺ νέμει ταῖς Μούσαις ἐτέ-
 ρων ἀγωνιζομένων τὰ τοιαῦτα θεατῆς γιγνόμενος.

53 - II. Ἡ δ' αὐτοργία τῶν ταπεινῶν τῆς εἰς τὰ καλὰ ὁρ- 30
 θυμίας μάστιγα τὸν ἐν τοῖς ἀχρήστοις πόνον παρέχεται
 καθ' αὐτῆς· καὶ οὐδεὶς εὐφυῆς νέος ἢ τὸν ἐν Πίση θεα-

σάμενος Δία γενέσθαι Φειδίας ἐπεθύμησεν ἢ τὴν Ἥραν
τὴν ἐν Ἀργεὶ Πολύκλειτος, οὐδ' Ἀνακρέων ἢ Φιλητάς
ἢ Ἀρχίλοχος ἡσθεῖς αὐτῶν τοῖς ποιήμασιν. Οὐ γὰρ ἀναγ-
καῖον, εἰ τέρπει τὸ ἔργον ὡς χάριεν, ἄξιον σπουδῆς
5 εἶναι τὸν εἰργασμένον. Ὅθεν οὐδ' ὠφελεῖ τὰ τοιαῦτα
τοὺς θεωμένους, πρὸς ἃ μιμητικὸς οὐ γίνεται ζήλος
οὐδὲ ἀνάδοσις κινουσα προθυμίαν καὶ ἀφορμὴν ἐπὶ τὴν
ἐξομοίωσιν. Ἄλλ' ἢ γε ἀρετὴ ταῖς πράξεσιν εὐθὺς οὕτω
διατίθῃσιν, ὥστε ἅμα θαυμάζεσθαι τὰ ἔργα καὶ ζηλου-
10 σθαι τοὺς εἰργασμένους. Τῶν μὲν γὰρ ἐκ τῆς τύχης
ἀγαθῶν τὰς κτήσεις καὶ ἀπολαύσεις, τῶν δ' ἀπ' ἀρετῆς
τὰς πράξεις ἀγαπῶμεν, καὶ τὰ μὲν ἡμῖν παρ' ἑτέρων, τὰ
δὲ μᾶλλον ἑτέροις παρ' ἡμῶν ὑπάρχειν βουλόμεθα. Τὸ
γὰρ καλὸν ἐφ' αὐτὸ πρακτικῶς κινεῖ καὶ πρακτικὴν εὐ-
15 θὺς ὁρμὴν ἐντίθῃσιν, ἡθοιοποιῶν οὐ τῇ μιμήσει τὸν θεω-
τὴν, ἀλλὰ τῇ ἱστορίᾳ τοῦ ἔργου τὴν προαίρεσιν παρε-
χόμενον. Ἐδοξεν οὖν καὶ ἡμῖν ἐνδιατρεῖναι τῇ περὶ τοὺς
βίους ἀναγραφῇ, καὶ τοῦτο τὸ βιβλίον δέκατον συντε-
τάχαμεν τὸν Περικλέους βίου καὶ τὸν Φαβίου Μαξίμου
20 τοῦ διαπολεμήσαντος πρὸς Ἀννίβαν περιέχον, ἀνδρῶν
κατὰ τε τὰς ἄλλας ἀρετὰς ὁμοίων, μάλιστα δὲ πραότητα
καὶ δικαιοσύνην, καὶ τῷ δύνασθαι φέρειν δῆμων καὶ
συναρχόντων ἀγνωμοσύνας ὠφελιμωτάτων ταῖς πατρίδι
γενομένων. Εἰ δ' ὀρθῶς στοχαζόμεθα τοῦ δέοντος, ἐξε-
25 στι κρίνειν ἐκ τῶν γραφομένων.

III. Περικλῆς γὰρ ἦν τῶν μὲν φυλῶν Ἀκαμαντιδῆς,
τῶν δὲ δῆμων Χολαργεὺς, οἴκου δὲ καὶ γένους τοῦ πρώ-
του κατ' ἀμφοτέρους. Ξάνθικπος γὰρ ὁ νικῆσας ἐν Μυ-
κάλλῃ τοὺς βασιλέως στρατηγούς ἐρημην Ἀγαρίστην Κλει-
30 σθένους ἔργονον, ὃς ἐξήλασε Πεισιστρατίδας καὶ κατέ-
λυσε τὴν τυραννίδα γενναίως καὶ νόμους ἔθετο καὶ
πολιτείαν ἄριστα κεκραμένην πρὸς ὁμόνοιαν καὶ σωτη-

ρίαν κατέστησεν. Αὕτη κατὰ τοὺς ὕπνους ἔδοξε τεκεῖν
 λέοντα, καὶ μεθ' ἡμέρας ὀλίγας ἔτεκε Περικλέα, τὰ μὲν
 ἄλλα τὴν ιδέα τοῦ σώματος ἄμεμπτον, προμήκη δὲ τὴν
 κεφαλὴν καὶ ἀσύμμετρον. Ὅθεν αἱ μὲν εἰκόνας αὐτοῦ
 σχεδὸν ἅπασαι κράνεσι περιέχονται, μὴ βουλομένων, ὥς
 εἴκοι, τῶν τεχνιτῶν ἐξουσιάζειν. Οἱ δ' Ἀττικοὶ ποιηταὶ
 σχινοκέφαλον αὐτὸν ἐκάλουν· τὴν γὰρ σκίλλαν εἶναι ὅτε
 καὶ σχῖνον ὀνομάζουσι. Τῶν δὲ κωμικῶν ὁ μὲν Κρατί-
 νος ἐν Χείρωσι· Στάσις δὲ (φησί) καὶ πρεσβυγε-
 νῆς Κρόνος ἀλλήλοισι μιγέντε μέγιστον τί- 10
 κτετον τύραννον, ὃν δὴ κεφαλῆγερέταν θεοὶ
 καλέουσι· καὶ πάλιν ἐν Νεμέσει· Μόλ', ὦ Ζεῦ ξέ-
 νιε καὶ καραιέ. Τηλεκλείδης δὲ ποτὲ μὲν ὑπὸ τῶν
 πραγμάτων ἠπορημένον καθῆσθαι φησιν αὐτὸν ἐν τῇ
 πόλει καρηβαροῦντα, ποτὲ δὲ μόνον ἐκ κεφαλῆς 15
 ἐνδεκακλίνον θόρυβον πολὺν ἐξανατέλλειν·
 ὁ δ' Εὐπόλις ἐν τοῖς Δήμοις πυθανόμενος περὶ ἐκάστου
 τῶν ἀναβεβηκότων ἐξ ἄδου δημαγωγῶν, ὥς ὁ Περικλῆς
 ὀνομάσθη τελευταῖος·

Ὅ τι περ κεφάλαιον τῶν κάτωθεν ἡγάγες. — 20

IV. Διδάσκαλον δ' αὐτοῦ τῶν μουσικῶν αἱ πλείστοι
 Δάμωνα γενέσθαι λέγουσιν, οὗ φασὶ δεῖν τοῦνομα βρα-
 χύνοντας τὴν προτέραν συλλαβὴν ἐκφέρειν· Ἀριστοτέ-
 λης δὲ παρὰ Πυθοκλείδῃ μουσικὴν διαπονηθῆναι τὸν
 ἄνδρα φησίν. Ὁ δὲ Δάμων εἴκοι ἄκρος ὢν σοφιστῆς 25
 καταδύεσθαι μὲν εἰς τὸ τῆς μουσικῆς ὄνομα πρὸς τοὺς
 πολλοὺς ἐπικρυπτόμενος τὴν δεινότητα, τῷ δὲ Περικλεῖ
 154 συνῆν καθάπερ ἀθλητῇ τῶν πολιτικῶν ἀλείπτῃ καὶ
 διδάσκαλος. Οὐ μὲν ἔλαθεν ὁ Δάμων τῇ λύρᾳ παρα-
 καλύμματα χρώμενος, ἀλλ' ὥς μεγαλοπράγμων καὶ φι- 30
 λοτύραννος ἐξωστρακίσθη καὶ παρέσχε τοῖς κωμικοῖς

διατριβήν. Ὁ γοῦν Πλάτων καὶ πυνθανόμενον αὐτοῦ
τινα πεποίηκεν οὕτω·

Πρῶτον μὲν οὖν μοι λέξον, ἀντιβολῶ· σὺ γάρ,
ὥς φασιν, ὁ Χείρων ἐξέθρεψας Περικλέα.

5 Διήκουσε δὲ Περικλῆς καὶ Ζήνωνος τοῦ Ἐλεάτου πραγ-
ματευομένου περὶ φύσιν, ὡς Παρμενίδης, ἐλεγκτικὴν
δὲ τινα καὶ δεῖ ἀντιλογίας κατακλείουσιν εἰς ἀπορίαν
ἐξασκήσαντος ἔξιν, ὥσπερ καὶ Τίμων ὁ Φλιάσιος εἰρηκε
διὰ τούτων·

10 Ἀμφοτερογλώσσου τε μέγα σθένος οὐκ ἀλαπαδνὸν
Ζήνωνος, πάντων ἐπιλήπτορος.

Ὁ δὲ πλείστα Περικλεῖ συγγενόμενος καὶ μάλιστα περι-
θεὶς ὄγκον αὐτῷ καὶ φρόνημα δημαγωγίας ἐμβριθέστε-
ρον, ὅλως τε μετεωρίσας καὶ συνεξάρας τὸ ἀξίωμα τοῦ
15 ἡθους, Ἀναξαγόρας ἦν ὁ Κλαζομένιος, ὃν οἱ τότε ἄνθρω-
ποι Νοῦν προσηγόρευον, εἴτε τὴν σύνεσιν αὐτοῦ μεγά-
λην εἰς φυσιολογίαν καὶ περιττὴν διαφανεῖσιν θαυμά-
σαντες, εἰδ' ὅτι τοῖς ὅλοις πρῶτος οὐ τύχην οὐδ' ἀνάγκην
διακοσμήσεως ἀρχήν, ἀλλὰ νοῦν ἐπέστησε καθαρὸν καὶ
20 ἄκρατον ἐν μεμιγμένοις πᾶσι τοῖς ἄλλοις ἀποκρίνοντα
τὰς ὁμοιομερείας. ✦

V. Τοῦτον ὑπερφυῶς τὸν ἄνδρα θαυμάσας ὁ Περικ-
κλῆς καὶ τῆς λεγομένης μετεωρολογίας καὶ μεταρσιολο-
σχίας ὑποπιμπλάμενος οὐ μόνον, ὡς εἰκοι, τὸ φρόνημα
25 σοβαρὸν καὶ τὸν λόγον ὑψηλὸν εἶχε καὶ καθαρὸν ὀχλικῆς
καὶ πανούργου βωμολοχίας, ἀλλὰ καὶ προσώπου σύστα-
σις ἄθρυπτος εἰς γέλωτα καὶ προότης πορείας καὶ κατα-
στολὴ περιβολῆς πρὸς οὐδὲν ἐκταραττομένη πάθος ἐν
τῷ λέγειν καὶ πλάσμα φωνῆς ἀδόρυβον, καὶ ὅσα τοιαῦτα
30 πάντας θαυμαστικῶς ἐξέπληττε. Λοιδορούμενος γοῦν ποτε
καὶ κακῶς ἀκούων ὑπὸ τινος τῶν βδελυγῶν καὶ ἀκολά-
στων ὄλην ἡμέραν ὑπέμεινε σιωπῇ κατ' ἀγοράν, ἅμα τε

τῶν ἐπειγόντων καταπραττόμενος· ἐσπέρας δ' ἀπῆι
 κοσμίως οἰκαδὲ παρακολουθοῦντος τοῦ ἀνθρώπου καὶ
 πάσῃ χρωμένον βλασφημίᾳ πρὸς αὐτόν. Ὡς δὲ ἔμελλεν
 εἰσιέναι σκότους ὄντος ἤδη, προσέταξέ τινα τῶν οἰκετῶν
 φῶς λαβόντι παραπέμψαι καὶ καταστήσαι πρὸς τὴν οἰ-
 κίαν τὸν ἄνθρωπον. Ὁ δὲ ποιητὴς Ἴων μοθωνικὴν φησι
 τὴν ὁμιλίαν καὶ ὑπότυπον εἶναι τοῦ Περικλέους, καὶ ταῖς
 μεγαλαυχίαις αὐτοῦ πολλὴν ὑπεροψίαν ἀναμεμῖχθαι καὶ
 περιφρόνησιν τῶν ἄλλων· ἐπαινεῖ δὲ τὸ Κίμωνος ἡ-
 μελὲς καὶ ὑγρὸν καὶ μεμουςωμένον ἐν ταῖς περιφοραῖς. 10
 Ἀλλ' Ἴωνα μὲν, ὥσπερ τραγικὴν διδασκαλίαν, ἀξιοῦντα
 τὴν ἀρετὴν ἔχειν τι πάντως καὶ σατυρικὸν μέρος ἔωμεν·
 τοὺς δὲ τοῦ Περικλέους τὴν σεμνότητα δοξοκοπίαν τε
 καὶ τυφον ἀποκαλοῦντας ὁ Ζήνων παρεκάλει καὶ αὐτοὺς
 τι τοιοῦτο δοξοκοπεῖν, ὥς τῆς προσποιήσεως αὐτῆς τῶν 15
 καλῶν ὑποποιούσης τινὰ λεληθότως ξῆλον καὶ συνή-
 θειαν.

VI. Οὐ μόνον δὲ ταῦτα τῆς Ἀναξαγόρου συνουσίας
 ἀπέλαυσε Περικλῆς, ἀλλὰ καὶ δεισιδαιμονίας δοκεῖ γενέ-
 σθαι καθυπερτέρος, ὅσῃν πρὸς τὰ μετέωρα θάμβος ἐνε-
 γάγεται τοῖς αὐτῶν τε τούτων τὰς αἰτίας ἀγνοοῦσι καὶ
 περὶ τὰ θεῖα δαιμονῶσι καὶ ταραττομένοις δι' ἀπειρίαν
 ἐντῶν, ἣν ὁ φυσικὸς λόγος ἀπαλλάττων ἀντὶ τῆς φοβε-
 ρᾶς καὶ φλεγμαινούσης δεισιδαιμονίας τὴν ἀσφαλῆ μετ'
 ἐλπίδων ἀγαθῶν εὐσέβειαν ἐργάζεται. Λέγεται δὲ ποτε 25
 κριοῦ μονόκερω κεφαλὴν ἐξ ἀγροῦ τῷ Περικλεῖ κομι-
 σθῆναι, καὶ Ἀάμπωνα μὲν τὸν μάντιν, ὥς εἶδε τὸ κέρα
 ἰσχυρὸν καὶ στερεὸν ἐκ μέσου τοῦ μετώπου πεφυκόσ,
 εἰπεῖν, ὅτι θυεῖν οὐσῶν ἐν τῇ πόλει δυναστειῶν, τῆς
 Θουκυλίδου καὶ Περικλέους, εἰς ἓνα περιστήσεται τὸ 30
 κράτος παρ' ᾧ γένοιτο τὸ σημεῖον· τὸν δ' Ἀναξαγόραν
 τοῦ κρανίου διακοπέντος ἐπιδείξει τὸν ἐγκέφαλον οὐ

πεπληρωκότα τὴν βάσιν, ἀλλ' ὅξυν ὥσπερ ὠδὴν ἐκ τοῦ
 παντός ἀργεῖον συνωλισθηκότα κατὰ τὸν τόπον ἐκείνου,
 ὅθεν ἡ ῥίξα τοῦ κέρατος εἶχε τὴν ἀρχήν. Καὶ τότε μὲν
 θανυμασθῆναι τὸν Ἀναξαγόραν ὑπὸ τῶν παρόντων, ὀλί-
 5 γω δ' ὕστερον τὸν Λάμπωνα, τοῦ μὲν Θουκυδίδου κατὰ
 λυθέντος, τῶν δὲ τοῦ δήμου πραγμάτων ὁμαλῶς ἀπάν-
 των ὑπὸ τῷ Περικλεῖ γενομένων. Ἐκώλυε δ' οὐδέν
 οἶμαι, καὶ τὸν φυσικὸν ἐπιτυγχάνειν καὶ τὸν μάντιν
 τοῦ μὲν τὴν αἰτίαν, τοῦ δὲ τὸ τέλος καλῶς ἐκλαμβά-
 10 νοντος· ὑπέκειτο γὰρ τῷ μὲν, ἐκ τίνων γέγονε καὶ πῶς
 πέφυκε, θεωρῆσαι, τῷ δέ, πρὸς τί γέγονε καὶ τί σημαί-
 νει, προειπεῖν. Οἱ δὲ τῆς αἰτίας τὴν εὐρεσιν ἀναίρουν
 εἶναι λέγοντες τοῦ σημείου οὐκ ἐπινοοῦσιν ἅμα τοῖς
 θεοῖς καὶ τὰ τεχνητὰ τῶν συμβόλων ἀθετοῦντες, ψό-
 15 φους τε δίσκων καὶ φῶτα πυρσῶν καὶ γινωμόνων ἀπο-
 σκιασμούς· ὃν ἕκαστον αἰτία τινὶ καὶ κατασκευῇ σημείου
 εἶναι τινας πεποιήται. Ταῦτα μὲν οὖν ἴσως ἑτέρας ἐστὶ
 πραγματείας.

VII. Ὁ δὲ Περικλῆς νέος μὲν ὢν σφόδρα τὸν δῆμον
 20 εὐλαβεῖτο. Καὶ γὰρ ἐδόκει Πεισιστράτῳ τῷ τυράννῳ τὸ
 εἶδος ἐμφερέως εἶναι, τὴν τε φωνὴν ἠδεῖαν οὖσαν αὐτοῦ
 καὶ τὴν γλῶτταν εὐτροχον ἐν τῷ διαλέγεσθαι καὶ ταχέειν
 οἱ σφόδρα γέροντες ἐξεπλήττοντο πρὸς τὴν ὁμοιότητα.
 Πλούτου δὲ καὶ γένους προσόντος αὐτῷ λαμπροῦ καὶ
 25 φίλων, οἱ πλείστον ἠδύναντο, φοβούμενος ἐξοστρακι-
 σθῆναι, τῶν μὲν πολιτικῶν οὐδὲν ἐπραττεν, ἐν δὲ ταῖς
 στρατείαις ἀνὴρ ἀγαθὸς ἦν καὶ φιλοκίνδυνος. Ἐπεὶ δ'
 Ἀριστείδης μὲν ἀποτεθνήκει καὶ Θεμιστοκλῆς ἐξεπεπτώ-
 κει, Κίμων δ' αἱ στρατεῖαι τὰ πολλὰ τῆς Ἑλλάδος ἔξω
 30 κατεῖχον, οὕτω δὴ φέρων ὁ Περικλῆς τῷ δήμῳ προσέ-
 νειμεν ἑαυτόν, ἀντὶ τῶν πλουσίων καὶ ὀλίγων τὰ τῶν
 πολλῶν καὶ πενήτων ἐλόμενος παρὰ τὴν αὐτοῦ φύσιν

ἥκιστα δημοτικὴν οὖσαν. Ἀλλ', ὥς ἔοικε, δεδιὼς μὲν ὑποψία περιπεσεῖν τυραννίδος, ὁρῶν δ' ἀριστοκρατικὸν τὸν Κίμωνά καὶ διαφερόντως ὑπὸ τῶν καλῶν κάγαθων ἀνδρῶν ἀγαπώμενον, ὑπῆλθε τοὺς πολλοὺς ἀσφάλειαν μὲν ἑαυτῷ, δύνανται δὲ κατ' ἐκείνου παρασκευαζόμενος. 5 Εὐθύς δὲ καὶ τοῖς περὶ τὴν δίκαιαν ἐτέραν τάξιν ἐπέθηκεν. Ὀδόν τε γὰρ ἐν ἄστει μίαν ἐωρᾶτο τὴν ἐπ' ἀγορᾶν καὶ τὸ βουλευτήριον πορευόμενος, κλήσεις τε δειπνῶν καὶ τὴν τοιαύτην ἅπασαν φιλοφροσύνην καὶ συνήθειαν ἐξέλιπεν, ὥς ἐν οἷς ἐπολιτεύσατο χρόνοις μακροῖς γενο- 10 μένοις πρὸς μηδένα τῶν φίλων ἐπὶ δεῖπνον ἐλθεῖν, πλὴν Εὐρυπτολίμου τοῦ ἀνεψιοῦ γαμοῦντος ἄχρι τῶν σποιδῶν παραγευόμενος εὐθύς ἐξανέστη. Διευὰ γὰρ αἱ φιλοφροσύναι παντὸς ὄγκου περιγενέσθαι καὶ δυσφύλακτον ἐν συννηθείᾳ τὸ πρὸς δόξαν σεμνόν ἐστι· τῆς 15 ἀληθινῆς δ' ἀρετῆς κάλλιστα φαίνεται τὰ μάλιστα φαινόμενα, καὶ τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν οὐδὲν οὕτω θαυμάσιον τοῖς ἐκτὸς ὥς ὁ καθ' ἡμέραν βίος τοῖς συνοῦσιν. Ὁ δὲ καὶ τοῦ δήμου τὸ συνεχὲς φεύγων καὶ τὸν κόρον οἶον ἐκ διαλειμμάτων ἐπλησίαζεν, οὐκ ἐπὶ παντὶ πράγματι λέ- 20 γων οὐδ' αἰ παριῶν εἰς τὸ πλῆθος, ἀλλ' ἑαυτὸν ὥσπερ τὴν Σαλαμινίαν τριήρη, φησὶ Κριτόλαος πρὸς τὰς μεγάλας χρείας ἐπιδιδούς, τὰλλα δὲ φίλους καὶ ῥήτορας ἑτέρους καθιεῖς ἔπραττεν. Ὡν ἕνα φασὶ γενέσθαι τὸν Ἐφιάλτην, ὃς κατέλυσε τὸ κράτος τῆς ἐξ Ἀρείου πάγου 25 βουλῆς, πολλήν, κατὰ τὸν Πλάτωνα, καὶ ἄκρατον τοῖς πολίταις ἐλευθερίαν οἰνοχοῶν, ὑφ' ἧς, ὥσπερ ἵππον, ἐξυβρίσαντα τὸν δῆμον οἱ κωμωδοποιοὶ λέγουσι πει- 30 θασθαι οὐκέτι τολμᾶν, ἀλλὰ δάκνειν τὴν Εὐβοίαν καὶ ταῖς νήσοις ἐπιπηδᾶν.

VIII. Τῇ μέντοι περὶ τὸν βίον κατασκευῇ καὶ τῷ με-
γέθει τοῦ φρονήματος ἀρμόζοντα λόγον, ὥσπερ ὄργανον,

ἑξαρτυνόμενος παρενέτεινε πολλαχοῦ τὸν Ἀναξαγόραν,
 οἷον βαφὴν τῇ ῥητορικῇ τὴν φυσιολογίαν ὑποχιάμενος.
 Τὸ γὰρ ὑψηλόνοουν τοῦτο καὶ πάντῃ τελεσίουρ-
 γόν, ὡς ὁ θεὸς Πλάτων φησί, πρὸς τῷ εὐφυῆς εἶ-
 ναι κτησάμενος ἐκ φυσιολογίας, καὶ τὸ πρόσφορον
 ἐλκύσας ἐπὶ τὴν τῶν λόγων τέχνην, πολὺ πάντων διή-
 νεγκε. Διὸ καὶ τὴν ἐπὶ κλησιν αὐτῷ γενέσθαι λέγουσι·
 καίτοι τινὲς ἀπὸ τῶν οἷς ἐκόσμησε τὴν πόλιν, οἱ δ' ἀπὸ
 τῆς ἐν τῇ πολιτείᾳ καὶ ταῖς στρατηγίαις δυνάμεως Ὀλύμ-
 10 πιον αὐτὸν οἰοῦνται προσαγορευθῆναι· καὶ συνδραμεῖν
 οὐδὲν ἀπέοικεν ἀπὸ πολλῶν προσόντων τῷ ἀνδρὶ τὴν
 δόξαν. Αἱ μέντοι κωμωδίαί τῶν τότε διδασκάλων σπουδῇ
 τε πολλὰς καὶ μετὰ γέλωτος ἀφεικότων φωνὰς εἰς αὐτὸν
 ἐπὶ τῷ λόγῳ μάλιστα τὴν προσωπομίαν γενέσθαι δηλοῦ-
 15 σι, βρουντᾶν μὲν αὐτὸν καὶ ἀστράπτειν, ὅτε δημη-
 γοροίῃ, δεινὸν δὲ κεραυνὸν ἐν γλώσσει φέρειν
 λεγόντων. Διαμνημονεύεται δέ τις καὶ Θουκυδίδου τοῦ
 Μελησίου λόγος εἰς τὴν δεινότητα τοῦ Περικλέους μετὰ
 παιδιᾶς εἰρημένος. Ἦν μὲν γὰρ ὁ Θουκυδίδης τῶν καλῶν
 20 καὶ ἀγαθῶν ἀνδρῶν καὶ πλεῖστον ἀντεπολιτευσατο τῷ
 Περικλεῖ χρόνον· Ἀρχιδάμου δὲ τοῦ Λακεδαιμονίων
 βασιλέως πυνθανομένου, πότερον αὐτὸς ἢ Περικλῆς
 παλαίει βέλτιον. Ὅταν, εἶπεν, ἐγὼ καταβάλω παλαίων,
 ἐκεῖνος ἀντιλέγων, ὡς οὐ πέπτωκε, νικᾷ καὶ μεταπειθεῖ
 25 τοὺς ὁρῶντας. Οὐ μὲν ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Περικλῆς περὶ
 τὸν λόγον εὐλαβῆς ἦν, ὥστ' αἰετὶ πρὸς τὸ βῆμα βαδίζων
 εὐχετο τοῖς θεοῖς μηδὲ δῆμα μηδὲν ἐκπεσεῖν ἄκοντος αὐ-
 τοῦ πρὸς τὴν προκειμένην χρεῖαν ἀνάγκοστον. Ἐγγρα-
 φον μὲν οὖν οὐδὲν ἀπολέλοιπε πλὴν τῶν ψηφισμάτων·
 30 ἀπομνημονεύεται δ' ὀλίγα παντάπασιν· οἷον τὸ τὴν Αἰ-
 γυνίαν ὡς λήμην τοῦ Περικλεῶς ἀφελεῖν κελεύσαι, καὶ τὸ
 τὸν πόλεμον ἤδη φάναι καθορᾶν ἀπὸ Πελοποννήσου

προσφερόμενον. Καί ποτε τοῦ Σοφοκλέους, ὅτε συστρα-
τηγῶν ἐξέπλευσε μετ' αὐτοῦ, παῖδα καλὸν ἐπαινέσαντος
„Οὐ μόνον“ ἔφη „τὰς χεῖρας, ὃ Σοφόκλεις, δεῖ καθαρὰς·
ἔχειν τὸν στρατηγὸν, ἀλλὰ καὶ τὰς ὕψεις.“ Ὁ δὲ Στη-
σίμβροτος φησιν, ὅτι τοὺς ἐν Σάμῳ τεθνηκότας ἐγκω-
μιάζων ἐπὶ τοῦ βήματος ἀθανάτους ἔλεγε γεγονέναι
καθάπερ τοὺς θεούς· οὐ γὰρ ἐκείνους αὐτοὺς ὀρώμεν,
ἀλλὰ ταῖς τιμαῖς, ἃς ἔχουσι, καὶ τοῖς ἀγαθοῖς, ἃ παρ-
έχουσιν, ἀθανάτους εἶναι τεκμαιρόμεθα· ταῦτ' οὖν
ὑπάρχειν καὶ τοῖς ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἀποθανοῦσιν. — 10

IX. Ἐπεὶ δὲ Θουκυδίδης μὲν ἀριστοκρατικὴν τινα
τὴν τοῦ Περικλέους ὑπογράφει πολιτείαν, λόγῳ μὲν
οὐσαν δημοκρατίαν, ἔργῳ δ' ὑπὸ τοῦ πρώτου ἀνδρὸς
ἀρχήν, ἄλλοι δὲ πολλοὶ πρῶτον ὑπ' ἐκείνου φασὶ τὸν
δῆμον ἐπὶ κληρουχίας καὶ θεωρικὰ καὶ μισθῶν διανομὰς 15
προαχθῆναι κακῶς ἐθισθέντα καὶ γενόμενον πολυτελεῖ
καὶ ἀκόλαστον ὑπὸ τῶν τότε πολιτευμάτων ἀντὶ σώ-
φρονος καὶ αὐτουργοῦ, θεωρεῖσθαι διὰ τῶν πραγμάτων
αὐτῶν ἢ αἰτία τῆς μεταβολῆς. Ἐν ἀρχῇ μὲν γάρ, ὥσπερ
εἴρηται, πρὸς τὴν Κίμωνος δόξαν ἀντιταττόμενος ὑπε- 20
ποιεῖτο τὸν δῆμον· ἐλαττούμενος δὲ πλούτῳ καὶ χρη-
μασιν, ἀφ' ὧν ἐκεῖνος ἀνελάμβανε τοὺς πένητας δειπνόν-
τε καθ' ἡμέραν τῷ δεομένῳ παρέχων Ἀθηναίων καὶ τοὺς
πρεσβυτέρους ἀμφιπνύων, τῶν τε χωρίων τοὺς φραγ-
157 μούς ἀφαιρῶν, ὅπως ὀπωρίξωσιν οἱ βουλόμενοι, τοῦ- 25
τοις ὁ Περικλῆς καταδημαγωγούμενος τρέπεται πρὸς
τὴν τῶν δημοσίων διανομὴν, συμβουλευσάντος αὐτῷ
Δαμωνίδου τοῦ Ὁαθεν, ὡς Ἀριστοτέλης ἱστορήκα. Καὶ
ταχὺ θεωρικοῖς καὶ δικαστικοῖς λήμμασιν ἄλλαις τε μι-
σθοφοραῖς καὶ χορηγίαις συνδεκάσας τὸ πλῆθος ἐχοῖτω 30
κατὰ τῆς ἐξ Ἀρείου πάγου βουλῆς, ἧς αὐτὸς οὐ μετέχε
διὰ τὸ μήτ' ἄρχων μήτε θεσμοθέτης μήτε βασιλεὺς μήτε
20 *

πολέμαρχος λαχέτω. Αὐταὶ γὰρ αἱ ἀρχαὶ κληρωταὶ τε ἦσαν ἐκ παλαιοῦ καὶ δι' αὐτῶν οἱ δοκιμασθέντες ἀνέβαινον εἰς Ἄρειον πάγον. Διὸ καὶ μᾶλλον ἰσχύσας ὁ Περικλῆς ἐν τῷ δήμῳ κατεστασίασε τὴν βουλήν, ὥστε 5 τὴν μὲν ἀφαιρεθῆναι τὰς πλείστας κρίσεις δι' Ἐφιάλτου, Κίμωνα δ' ὡς φιλολάκωνα καὶ μισόδημον ἐξοστρακισθῆναι, πλούτῳ μὲν καὶ γένει μηδενὸς ἀπολειπόμενον, νίκας δὲ καλλίστας νενικηκότα τοὺς βαρβάρους καὶ χρημάτων πολλῶν καὶ λαφύρων ἐμπεπληκότα τὴν πόλιν, 10 ὡς ἐν τοῖς περὶ ἐκείνου γέγραπται. Τοσοῦτον ἦν τὸ κράτος ἐν τῷ δήμῳ τοῦ Περικλέους.

Χ. Ὁ μὲν οὖν ἐξοστρακισμὸς ὠρισμένην εἶχε νόμον δεκαετίαν τοῖς φεύγουσιν· ἐν δὲ τῷ διὰ μέσου Λακεδαιμονίων στρατῷ μεγάλῳ ἐμβαλόντων εἰς τὴν Ταναγρα- 15 κήν καὶ τῶν Ἀθηναίων εὐθὺς ὀρμησάντων ἐπ' αὐτούς, ὁ μὲν Κίμων ἐλθὼν ἐκ τῆς φυγῆς ἔθετο μετὰ τῶν φυλετῶν εἰς λόχον τὰ ὅπλα καὶ δι' ἔργων ἀπολύεσθαι τὸν Λακωνισμόν ἐβούλετο συγκινδυνεύσας τοῖς πολίταις, οἱ δὲ φίλοι τοῦ Περικλέους συστάντες ἀπήλασαν αὐτὸν ὡς 20 φυνάδα. Διὸ καὶ δοκεῖ Περικλῆς ἐρωταμένιστατα τὴν μάχην ἐκείνην ἀγωνίσασθαι καὶ γενέσθαι πάντων ἐπιφανέστατος ἀφειδήσας τοῦ σώματος. Ἐπεσον δὲ καὶ τοῦ Κίμωνος οἱ φίλοι πάντες ὁμαλῶς, οὓς Περικλῆς συνεπητιάτο τοῦ Λακωνισμοῦ καὶ μετάνοια δεινὴ τοὺς Ἀθηναίους καὶ 25 πόθος ἔσχε τοῦ Κίμωνος, ἡττημένους μὲν ἐπὶ τῶν ὄρων τῆς Ἀττικῆς, προσδοκῶντας δὲ βαρὺν εἰς ἔτους ὄραν πόλεμον. Αἰσθόμενος οὖν ὁ Περικλῆς οὐκ ὤκνησε χαρίσασθαι τοῖς πολλοῖς, ἀλλὰ τὸ ψήφισμα γράψας αὐτὸς ἐκάλει τὸν ἄνδρα, κακεῖνος κατελθὼν εἰρήνην ἐποίησε 30 ταῖς πόλεσιν. Οἰκείως γὰρ εἶχον οἱ Λακεδαιμόνιοι πρὸς αὐτὸν ὥσπερ ἀπῆχθοντο τῷ Περικλεῖ καὶ τοῖς ἄλλοις δημαγωγοῖς. Ἐνιοὶ δὲ φασιν οὐ πρότερον γραφῆναι τῷ

Κίμωνι τὴν ἀποροδὸν ὑπὸ τοῦ Περικλέους ἢ συνθήκας αὐτοῖς ἀπορορήτους γενέσθαι δι' Ἑλπινίκης, τῆς Κίμωνος ἀδελφῆς, ὥστε Κίμωνα μὲν ἐκπλεῦσαι λαβόντα ναῦς διακοσίας καὶ τῶν ἔξω στρατηγεῖν καταστρεφόμενον τὴν βασιλέως χώραν, Περικλεῖ δὲ τὴν ἐν ἄστει δύναμιν ὑπάρχειν. Ἐδόκει δὲ καὶ πρότερον ἢ Ἑλπινίκη τῷ Κίμωνι τὸν Περικλέα πρότερον παρασχεῖν ὅτε τὴν θανατικὴν δίκην ἐφευγεν. Ἦν μὲν γὰρ εἰς τῶν κατηγορῶν ὁ Περικλῆς ὑπὸ τοῦ δήμου προβεβλημένος, ἐλθούσης δὲ πρὸς αὐτὸν τῆς Ἑλπινίκης καὶ δεομένης μειδιάσας εἶπεν· „Ὡς 10 Ἑλπινίκη, γραῦς εἴ, γραῦς εἴ, ὡς πράγματα τηλικαῦτα πράσσειν.“ Οὐ μὲν ἄλλὰ καὶ πρὸς τὸν λόγον ἅπαξ ἀνέστη, τὴν προβολὴν ἀφοσιούμενος, καὶ τῶν κατηγορῶν ἐλάχιστα τὸν Κίμωνα λυπήσας ἀπεχώρησε. Πῶς ἂν οὖν τις ἰδομένη πιστεύσειε κατηγοροῦντι τοῦ Περικλέους, 15 ὡς τὸν δημαγωγὸν Ἐφιάλτην φίλον γενόμενον καὶ κοινὸν ὄντα τῆς ἐν τῇ πολιτείᾳ προαιρέσεως δολοφονήσαντος διὰ ζηλοτυπίαν καὶ φθόνου τῆς δόξης; Ταῦτα γὰρ οὐκ οἶδ' ὅθεν συναγαγὼν ὥσπερ χολὴν τάνδρῃ προσβέβληκε, πάντῃ μὲν ἰσως οὐκ ἀνεπιλήπτῳ, φρό- 20 νημα δ' εὐγενὲς ἔχοντι καὶ ψυχὴν φιλότιμον, οἷς οὐδὲν ἐμφύεται πάθος ὥμῳ οὕτω καὶ θηριώδεις. Ἐφιάλτην 158 μὲν οὖν φοβερόν ὄντα τοῖς ὀλιγαρχικοῖς καὶ περὶ τὰς εὐθύνας καὶ διώξεις τῶν τὸν δῆμον ἀδικούντων ἀπαράιτητον ἐπιβουλεύσαντες οἱ ἐχθροὶ δι' Ἀριστοδίκου 25 τοῦ Ταίναρχικοῦ κρυφαίως ἀνεῖλον, ὡς Ἀριστοτέλης εἶρηκεν. Ἐτελεύτησε δὲ Κίμων ἐν Κύπρῳ στρατηγῶν.

XI. Οἱ δ' ἀριστοκρατικοὶ μέγιστον μὲν ἤδη τὸν Περικλέα καὶ πρόσθεν ὀργῶντες γεγονότα τῶν πολιτῶν, βουλόμενοι δ' ὅμως εἶναι τινα τὸν πρὸς αὐτὸν ἀντιτασ- 30 σόμενον ἐν τῇ πόλει καὶ τὴν δύναμιν ἀμβλύνοντα, ὥστε μὴ κοιμῶν μοναρχίαν εἶναι, Θουκυδίδην τὸν Ἀλωπεκῆ-

θεῖν, ἄνδρα σώφρονα καὶ κηδεστὴν Κίμωνος, ἀντέστη-
 σαν ἐναντιωσόμενον, ὃς ἦττον μὲν ὢν πολεμικὸς τοῦ
 Κίμωνος, ἀγορευτὸς δὲ καὶ πολιτικὸς μᾶλλον, οἰκουρῶν
 ἐν ἅστει καὶ περὶ τὸ βῆμα τῷ Περικλεῖ συμπλεκόμενος
 5 ταχὺ τὴν πολιτείαν εἰς ἀντίπαλον κατέστησεν. Οὐ γὰρ
 εἶασε τοὺς καλοὺς κἀγαθοὺς καλουμένους ἄνδρας ἐνδιε-
 σπάρθαι καὶ συμμείχθαι πρὸς τὸν δῆμον, ὥς πρότερον,
 ὑπὸ πλήθους ἡμαυρωμένους τὸ ἀξίωμα, χωρὶς δὲ δια-
 κρίνας καὶ συναγαγὼν εἰς ταὐτὸ τὴν πάντων δύναμιν
 10 ἐμβριθῆ γενομένην ὥσπερ ἐπὶ ζυγοῦ ῥοπὴν ἐποίησεν.
 Ἦν μὲν γὰρ ἐξ ἀρχῆς διπλὴ τις ὕπουλος, ὥσπερ ἐν σι-
 δήρῳ, διαφορὰν ὑποσημαίνουσα δημοτικῆς καὶ ἀριστο-
 κρατικῆς προαιρέσεως, ἥ δ' ἐκείνων ἄμιλλα καὶ φιλοτι-
 μία τῶν ἀνδρῶν βαθυτάτην τομὴν τεμοῦσα τῆς πόλεως
 15 τὸ μὲν δῆμον, τὸ δ' ὀλίγους ἐποίησε καλεῖσθαι. Διὸ καὶ
 τότε μάλιστα τῷ δῆμῳ τὰς ἡνίας ἀνείλ, ὃ Περικλῆς ἐπο-
 λιτεύετο πρὸς χάριν, αἰ μὲν τινα θείαν πανηγυρικὴν ἢ
 ἐστίαν ἢ πομπὴν εἶναι μηχανώμενος ἐν ἅστει καὶ δια-
 παιδαγωγῶν οὐκ ἀμούσοις ἡδοναῖς τὴν πόλιν, ἐξήκοντα
 20 δὲ τριήρεις καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἐκπέμπων, ἐν αἷς
 πολλοὶ τῶν πολιτῶν ἔπλεον ὀκτῶ μῆνας ἐμμισθοί, μελε-
 τῶντες ἅμα καὶ μανθάνοντες τὴν ναυτικὴν ἐμπειρίαν.
 Πρὸς δὲ τούτοις χιλλοὺς μὲν ἔστειλεν εἰς Χερρόνησον
 κληρούχους, εἰς δὲ Νάξον πεντακοσίους, εἰς δὲ Ἄνδρον
 25 ἡμίσεις τούτων, εἰς δὲ Θωράκην χιλλοὺς Βισάλταις συνοι-
 κήσοντας, ἄλλους δ' εἰς Ἰταλίαν οἰκισομένης Δυβάρως,
 ἣν Θουρίους προσηγόρευσαν. Καὶ ταῦτ' ἐπραττεν ἀπο-
 κουφίζων μὲν ἀργοῦ καὶ διὰ σχολὴν πολυπράγμονος
 ὄχλου τὴν πόλιν, ἐπανορθούμενος δὲ τὰς ἀπορίας τοῦ
 30 δῆμου, φόβον δὲ καὶ φρουρὰν τοῦ μὴ νεωτερίζειν τι
 παρακατοικίζων τοῖς συμμάχοις.

XII. Ὁ δὲ πλείστην μὲν ἡδονὴν ταῖς Ἀθήναις καὶ

κόσμον ἤνεγκε, μεγίστην δὲ τοῖς ἄλλοις ἐκπληξεν ἀν-
 θρώποις, μόνον δὲ τῇ Ἑλλάδι μαρτυρεῖ, μὴ ψευδεσθαι
 τὴν λεγομένην δύναμιν αὐτῆς ἐκείνην καὶ τὸν παλαιὸν
 ὄλβον, ἢ τῶν ἀναθημάτων κατασκευῇ, τοῦτο μάλιστα
 τῶν πολιτευμάτων τοῦ Περικλέους ἐβάσκαινον οἱ ἐχθροὶ 5
 καὶ διέβαλλον ἐν ταῖς ἐκκλησίαις βοῶντες, ὡς ὁ μὲν δῆ-
 μος ἀδοξεῖ καὶ κακῶς ἀκούει τὰ κοινὰ τῶν Ἑλλήνων
 χρήματα πρὸς αὐτὸν ἐκ Ἀθήλου μεταγαγών, ἢ δ' ἐνεστιν
 αὐτῷ πρὸς τοὺς ἐγκαλοῦντας εὐπρεπεστάτη τῶν προφά-
 σεων, δίδοντα τοὺς βαρβάρους ἐκείθεν ἀνελέσθαι καὶ 10
 φυλάττειν ἐν ὀχυρῷ τὰ κοινὰ, ταύτην ἀνῆρχε Περι-
 κλῆς· καὶ δοκεῖ δεινὴν ὕβριν ἢ Ἑλλὰς ὑβρίζεσθαι καὶ
 τυραννεῖσθαι περιφανῶς, ὁρῶσα τοῖς εἰσφερομένοις ὑπ'
 αὐτῆς ἀναγκαίως πρὸς τὸν πόλεμον ἡμᾶς τὴν πόλιν κα-
 ταχρυσοῦντας καὶ καλλωπίζοντας ὥσπερ ἀλαξόνα γυν- 15
 ναῖκα, περιεπτομένην λίθους πολυτελεῖς καὶ ἀγάλματα
 καὶ ναοὺς χιλιοταλάντους. Ἐδίδασκεν οὖν ὁ Περικλῆς
 τὸν δῆμον, ὅτι χρημάτων μὲν οὐκ ὀφείλουσι τοῖς συμ-
 μάχοις λόγον προπολεμοῦντες αὐτῶν καὶ τοὺς βαρβά-
 ρους ἀνείργουτες, οὐχ ἵππον, οὐ ναῦν, οὐχ ὀπλίτην, 20
 159 ἀλλὰ χρήματα μόνον τελούντων, ἃ τῶν διδόντων οὐκ
 ἔστιν, ἀλλὰ τῶν λαμβανόντων, ἂν παρέχωσιν ἀνθ' οὗ
 λαμβάνουσι· δεῖ δὲ τῆς πόλεως κατεσκευασμένης ἱκανῶς
 τοῖς ἀναγκαίοις πρὸς τὸν πόλεμον, εἰς ταῦτα τὴν εὐπο-
 ρίαν τρέπειν αὐτῆς, ἀφ' ὧν δόξα μὲν γενομένων αἰδῖος, 25
 εὐπορία δὲ γινομένων ἐτοίμη παρέσται, παντοδαπῆς
 ἐργασίας φανείσης καὶ ποικίλων χρειῶν, αἱ πᾶσαν μὲν
 τέχνην ἐγείρουσαι, πᾶσαν δὲ χεῖρα κινεῖν, σχεδὸν
 ὅλην ποιοῦσιν ἔμμισθον τὴν πόλιν ἐξ αὐτῆς ἅμα κο-
 σμουμένην καὶ τρεφομένην. Τοῖς μὲν γὰρ ἡλικίαν ἔχουσι 30
 καὶ ῥώμην αἱ στρατεῖαι τὰς ἀπὸ τῶν κοινῶν εὐπορίας
 παρεῖχον, τὸν δ' ἀσύντακτον καὶ βάνανσον ὄχλον οὗτ'

ἄμοιρον εἶναι λημμάτων βουλόμενος οὔτε λαμβάνειν
 ἄργον καὶ σχολάζοντα, μεγάλας κατασκευασμάτων ἐπι-
 βολὰς καὶ πολυτέχνους ὑποθέσεις ἔργων διατριβὴν ἐχόν-
 των ἐνέβαλε φέρων εἰς τὸν δῆμον, ἵνα μηδὲν ἤττον τῶν
 5 πλεόντων καὶ φρουρούντων καὶ στρατευομένων τὸ οἰ-
 κουροῦν ἔχη πρόφασιν ἀπὸ τῶν δημοσίων ὠφελεῖσθαι
 καὶ μεταλαμβάνειν. Ὅπου γὰρ ὕλη μὲν ἦν λίθος, χαλκός,
 ἐλέφας, χρυσός, ἔβενος, κυπάρισσος, αἱ δὲ ταύτην ἐκ-
 πουνοῦσαι καὶ κατεργαζόμεναι τέχναι, τέκτονες, πλάσται,
 10 χαλκοτύποι, λιθορρυτοί, βαφεῖς, χρυσοῦ μαλακτῆρες
 [καὶ *] ἐλέφαντος, ζωγράφοι, ποικιλταί, τορευταί, πομ-
 ποι δὲ τούτων καὶ κομιστῆρες, ἔμποροι καὶ ναῦται καὶ
 κυβερνηταὶ κατὰ θάλατταν, οἱ δὲ κατὰ γῆν ἡμαξοπηγοί
 καὶ ξευγοτρόφοι καὶ ἡνίοχοι καὶ καλωστροφοὶ καὶ λινουρ-
 15 γοὶ καὶ σκυτοτόμοι καὶ ὁδοποιοὶ καὶ μεταλλεῖς, ἐκάστη
 δὲ τέχνη, καθάπερ στρατηγὸς ἰδίον στρατεύμα, τὸν ἀτη-
 τικὸν ὄχλον καὶ ἰδιώτην συντεταγμένον εἶχεν, ὄργανον
 καὶ σῶμα τῆς ὑπηρεσίας γινόμενον, εἰς πάσαν, ὡς ἔπος
 εἴπειν, ἡλικίαν καὶ φύσιν αἱ χρεταὶ διένεμον καὶ διέ-
 20 σπειρον τὴν εὐπορίαν.

XIII. Ἀναβαινόντων δὲ τῶν ἔργων ὑπερηφάνων μὲν
 μεγέθει, μορφῇ δ' ἀμιμήτων καὶ χάριτι, τῶν δημιουργ-
 ῶν ἀμιλλωμένων ὑπερβάλλεσθαι τὴν δημιουργίαν τῇ
 καλλιτεχνίᾳ, μάλιστα θαυμάσιον ἦν τὸ τάχος. Ὡν γὰρ
 25 ἕκαστον ᾤοντο πολλὰς διαδοχαῖς καὶ ἡλικίαις μόλις ἐπὶ
 τέλος ἀφίξεσθαι, ταῦτα πάντα μιᾷς ἀκμῇ πολιτείας ἐλάμ-
 βανε τὴν συντέλειαν. Καίτοι ποτὲ φασιν Ἀγαθάρχου
 τοῦ ζωγράφου μέγα φρονούντος ἐπὶ τῷ ταχύ καὶ ὁσδίως
 τὰ ζῶα ποιεῖν ἀκούσαντα τὸν Ζεῦξιν εἰπεῖν· „Ἐγὼ δ' ἐν
 30 πολλῷ χρόνῳ.“ Ἡ γὰρ ἐν τῷ ποιεῖν εὐχέρεια καὶ ταχύ-
 της οὐκ ἐντίθησι βάρος ἔργῳ μόνιμον οὐδὲ κάλλους
 ἀκρίβειαν· ὁ δ' εἰς τὴν γένεσιν τῷ πόνῳ προδανεισθεὶς

χρόνος ἐν τῇ σωτηρίᾳ τοῦ γενομένου τὴν ἰσχὺν ἀποδί-
 δωσιν. Ὅθεν καὶ μᾶλλον θαυμάζεται τὰ Περικλέους
 ἔργα πρὸς πολλὸν χρόνον ἐν ὀλίγῳ γεγόμενα. Κάλλει
 μὲν γὰρ ἕκαστον εὐθύς ἦν τότε ἀρχαῖον, ἀκμὴ δὲ μέχρι
 νῦν πρόσφατόν ἐστι καὶ νεουργόν· οὕτως ἐπανθεί και-
 νότης τις ἄθικτον ὑπὸ τοῦ χρόνου διατηροῦσα τὴν
 ὄψιν, ὥσπερ ἀειθαλὲς πνεῦμα καὶ ψυχὴν ἀγῆρω κατα-
 μεμιγμένην τῶν ἔργων ἔχόντων. Πάντα δὲ διείπε καὶ
 πάντων ἐπίσκοπος ἦν αὐτῷ Φειδίας, καίτοι μεγάλους
 ἀρχιτέκτονας ἔχόντων καὶ τεχνίτας τῶν ἔργων. Τὸν μὲν 10
 γὰρ ἑκατόμπεδον Παρθενῶνα Καλλικράτης εἰργάζετο
 καὶ Ἰκτίνος, τὸ δ' ἐν Ἑλευσίνι τελεστήριον ἤρξατο μὲν
 Κόροιβος οἰκοδομεῖν, καὶ τοὺς ἐπ' ἐδάφους κίονας ἐθήκειν
 οὗτος καὶ τοῖς ἐπιστυλίοις ἐπέξευξεν· ἀποθανόντος δὲ
 τούτου Μεταγένης ὁ ἑνὸς τοῦ διάζωμα καὶ τοὺς ἄνω 15
 κίονας ἐπέστησε· τὸ δ' ὀπαῖον ἐπὶ τοῦ ἀνακτόρου Ξενο-
 κλῆς ὁ Χολαργεὺς ἐκορύφωσε· τὸ δὲ μακρὸν τεῖχος,
 περὶ οὗ Σωκράτης ἀκοῦσαι φησιν αὐτὸς εἰσηγουμένου
 γνώμην Περικλέους, ἠργολάβησε Καλλικράτης. Κωμω-
 δεῖ δὲ τὸ ἔργον Κρατῖνος ὡς βραδέως περαινόμενον· 20
 πάλαι γὰρ αὐτό, φησί,

λόγοισι προᾶγει Περικλῆς, ἔργοισι δ' οὐδὲ κινεῖ.
 Τὸ δ' Ὀιδεῖον, τῇ μὲν ἐντὸς διαθέσει πολὺν δρόμον καὶ
 πολὺν στύλον, τῇ δ' ἐρέψει περικλινὲς καὶ κάταντες ἐκ
 μιᾶς κορυφῆς πεποιημένον, εἰκόνα λέγουσι γενέσθαι 25
 καὶ μίμημα τῆς βασιλέως σκηνῆς, ἐπιστατοῦντος καὶ
 τούτῳ Περικλέους. Διὸ καὶ πάλιν Κρατῖνος ἐν Θράτταις
 παίζει πρὸς αὐτόν·

Ὁ σχινοκέφαλος Ζεὺς ὅδε προσέρχεται
 Περικλῆς τῷ δαίμονι ἐπὶ τοῦ κρανίου 30
 ἔχων, ἐπεὶ δὲ τοῦ στρακον παροίχεται.
 Φιλοτιμούμενος δ' ὁ Περικλῆς τότε πρῶτον ἐψηφίσατο

- μουσικῆς ἀγῶνα τοῖς Παναθηναίοις ἄγειν καὶ δι-
 ταξεν αὐτὸς ἀθλοθέτης αἰρεθεὶς καθότι χρηὶ τοὺς ἀγ-
 νιζομένους αὐλεῖν ἢ ᾄδειν ἢ καθαρίζειν. Ἐθεῶντο δὲ
 καὶ τότε καὶ τὸν ἄλλον χρόνον ἐν Ὀιδίῳ τοὺς μουσι-
 5 κοὺς ἀγῶνας. Τὰ δὲ Προπύλαια τῆς ἀκροπόλεως ἐξε-
 γράσθη μὲν ἐν πενταετίᾳ Μνησικλέους ἀρχιτεκτονοῦν-
 τος· τύχη δὲ θαυμαστὴ συμβᾶσα περὶ τὴν οἰκοδομίαν
 ἐμήνυσε τὴν θεὸν οὐκ ἀποστατοῦσαν, ἀλλὰ συνεπραπτο-
 μένην τοῦ ἔργου καὶ συνεπιτελοῦσαν. Ὁ γὰρ ἐνεργό-
 10 τατος καὶ προθυμώτατος τῶν τεχνιτῶν ἀποσφαλεῖς ἔ-
 ὕφους ἔπεσε καὶ διέκειτο μοχθηρῶς, ὑπὸ τῶν ἰατρῶν
 ἀπεγνωσμένος. Ἀθυμοῦντος δὲ τοῦ Περικλέους ἡ θεὸς
 ὄναρ φανείσα συνέταξε θεραπείαν, ἣ χρώμενος ὁ Περικ-
 κλῆς ταχὺ καὶ ῥαδίως ἰάσατο τὸν ἄνθρωπον. Ἐπὶ τούτῳ
 15 δὲ καὶ τὸ χαλκοῦν ἄγαλμα τῆς Ὑγίειας Ἀθηναῖς ἀνέστησεν
 ἐν ἀκροπόλει παρὰ τὸν βωμόν, ὃς καὶ πρότερον ἦν, ὡς
 λέγουσιν. Ὁ δὲ Φειδίας εἰργάζετο μὲν τῆς θεοῦ τὸ χρυ-
 σοῦν ἔδος καὶ τούτου δημιουργὸς ἐν τῇ στήλῃ εἶναι γέ-
 γραπται, πάντα δ' ἦν σχεδὸν ἐπ' αὐτῷ, καὶ πᾶσιν, ὡς
 20 εἰρήκαμεν, ἐπιστάται τοῖς τεχνίταις διὰ φιλίαν Περικ-
 κλέους. Καὶ τοῦτο τῷ μὲν φθόρον, τῷ δὲ βλασφημίαν
 ἤνεγκεν, ὡς ἔλευθέρως τῷ Περικλείῳ γυναικάς εἰς τὰ ἔργα
 φοιτώσας ὑποδεχομένου τοῦ Φειδίου. Δεξάμενοι δὲ τὸν
 λόγον οἱ κωμικοὶ πολλὴν ἀσέλγειαν αὐτοῦ κατεσκεδάσα-
 25 εἰς τε τὴν Μενίππου γυναικὰ διαβάλλοντες, ἀνδρὸς φί-
 λου καὶ ὑποστρατηγοῦντος, εἰς τε τὰς Πυριλάμπους
 ὀρνιθοτροφίας, ὃς ἑταῖρος ὢν Περικλέους αἰτίαν εἶχε
 ταῶνας ὑφιέναι ταῖς γυναιξίν, αἷς ὁ Περικλῆς ἐπλη-
 σίαζε. Καὶ τί ἂν τις ἀνθρώπους σατυρικοὺς τοῖς βίοις
 30 καὶ τὰς κατὰ τῶν κρείττωνων βλασφημίας ὥσπερ δαί-
 μονι κακῷ τῷ φθόνῳ τῶν πολλῶν ἀποθύοντας ἐκάστοτε
 θαυμάσειεν, ὅπου καὶ Στησίμβροτος ὁ Θάσιος δεινὸν

ἀσέβημα καὶ μυθῶδες ἐξευεγκεῖν ἐτόλμησεν εἰς τὴν γυναικα τοῦ υἱοῦ κατὰ τοῦ Περικλέους; οὕτως ἔοικε πάντῃ χαλεπὸν εἶναι καὶ δυσθῆρατον ἱστορίᾳ τάληθες, ὅταν οἱ μὲν ὕστερον γεγονότες τὸν χρόνον ἔχωσιν ἐπιπροσθοῦντα τῇ γνώσει τῶν πραγμάτων, ἡ δὲ τῶν πράξεων καὶ τῶν βίων ἡλικιωτὶς ἱστορία τὰ μὲν φθόνοις καὶ δυσμενεῖαις, τὰ δὲ χαριζομένη καὶ κολακεύουσα λυμαίνηται καὶ διαστρέφῃ τὴν ἀλήθειαν.

XIV. Τῶν δὲ περὶ τὸν Θουκυδίδην ζητόρων καταβούτων τοῦ Περικλέους ὡς σπαθῶντος τὰ χρήματα καὶ 10 τὰς προσόδους ἀπολλύντος, ἠρώτησεν ἐν ἐκκλησίᾳ τὸν δῆμον, εἰ πολλὰ δοκεῖ διδαπανῆσθαι φησάντων δὲ πάνπολλα. „Μὴ τοίνυν“ εἶπεν „ὑμῖν, ἀλλ’ ἐμοὶ δεδαπανῆσθαι καὶ τῶν ἀναθημάτων ἰδίαν ἑμαυτοῦ ποιήσομαι τὴν ἐπιγραφὴν.“ Εἰπόντος οὖν ταῦτα τοῦ Περικλέους, 15 εἶτε τὴν μεγαλοφροσύνην αὐτοῦ θαυμάσαντες εἶτε πρὸς τὴν δόξαν ἀντιφιλοτιμούμενοι τῶν ἔργων, ἀνέκραγον κελεύοντες ἐκ τῶν δημοσίων ἀναλίσκειν καὶ χορηγεῖν μηδενὸς φειδόμενον. Τέλος δὲ πρὸς τὸν Θουκυδίδην εἰς ἄγωνα περὶ τοῦ ὀστράκου καταστάς καὶ διακινδυνεύσας 20 ἐκεῖνον μὲν ἐξέβαλε, κατέλυσε δὲ τὴν ἀντιτεταγμένην ἐταιρείαν.

XV. Ὡς οὖν παντάπασι λυθείσης τῆς διαφορᾶς καὶ τῆς πόλεως ὅλον ὁμαλῆς καὶ μιᾶς γενομένης κομιδῇ, περι- 25 ἤνεγκεν εἰς ἑαυτὸν τὰς Ἀθήνας καὶ τὰ τῶν Ἀθηναίων ἐξηρημένα πράγματα, φόρους καὶ στρατεύματα καὶ τριήρεις καὶ νῆσους καὶ θάλασσαν καὶ πολλὴν μὲν δι’ Ἑλλήνων, πολλὴν δὲ καὶ διὰ βαρβάρων ἤκουσαν ἰσχυρὰ καὶ ἡγεμονίαν ὑπηκόοις ἔθνεσι καὶ φιλίαις βασιλέων καὶ 30 συμμαχίαις πεφραγμένην δυναστῶν, οὐκέθ’ ὁ αὐτὸς ἦν οὐδ’ ὁμοίως χειροῆθης τῷ δήμῳ καὶ ῥάδιος ὑπείκειν καὶ ἀνενδιδόναί τας ἐπιθυμίας ὥσπερ πνοαῖς τῶν πολλῶν,

ἀλλ' ἐκ τῆς ἀνειμένης ἐκείνης καὶ ὑποθρυπτομένης ἐν
 δημογωγίας ὥσπερ ἀνθηρᾶς καὶ μαλακῆς ἀρμονίας ἀρι-
 στοκρατικὴν καὶ βασιλικὴν ἐντεινόμενος πολιτείαν, καὶ
 χρώμενος αὐτῇ πρὸς τὸ βέλτιστον ὁρθῇ καὶ ἀνεγκλίτῳ
 5 τὰ μὲν πολλὰ βουλόμενον ἤγε πείθων καὶ διδάσκων τὸν
 δῆμον, ἣν δ' ὅτε καὶ μάλα δυσχεραίνοντα κατατείνων
 καὶ προσβιάζων ἐχειροῦτο τῷ συμφέροντι, μιμούμενος
 ἀτεχνῶς λατρὸν ποικίλῳ νοσήματι καὶ μακρῷ κατὰ και-
 ρὸν μὲν ἡδονὰς ἀβλαβεῖς, κατὰ καιρὸν δὲ δηγμοὺς καὶ
 10 φάρμακα προσφέροντα σωτήρια. Παντοδαπῶν γὰρ, ὡς
 εἰκός, παθῶν ἐν ὄχλῳ τοσαύτην τὸ μέγεθος ἀρχὴν ἔχοντα
 φνομένων, μόνος ἐμμελῶς ἕκαστα διαχειρίσασθαι πεφυ-
 κώς, μάλιστα δ' ἐλπίσι καὶ φόβοις ὥσπερ οἶαξι προανα-
 στέλλων τὸ θρασυνόμενον αὐτῶν καὶ τὸ δύσθυμον ἀνεί-
 15 καὶ παραμυθούμενος, ἔδειξε τὴν ῥητορικὴν κατὰ Πλά-
 τωνα ψυχαγωγίαν οὖσαν καὶ μέγιστον ἔργον αὐτῆς τὴν
 περὶ τὰ ἥθη καὶ πάθη μέθοδον, ὥσπερ τινὰς τόνους καὶ
 φθόγγους ψυχῆς μάλ' ἐμμελοῦς ἀφῆς καὶ κρούσεως δεο-
 μένους. Αἰτία δ' οὐχ ἡ τοῦ λόγου ψιλῶς δύναμις, ἀλλ'
 20 ὡς Θουκυδίδης φησὶν, ἡ περὶ τὸν βίον δόξα καὶ πίστις
 τοῦ ἀνδρός, ἀδωροτάτου περιφανῶς γενομένου καὶ χρη-
 μάτων κρείττονος· ὅς καὶ τὴν πόλιν ἐκ μεγάλης μεγίστης
 καὶ πλουσιωτάτης ποιήσας καὶ γενόμενος δυνάμει πολ-
 λῶν βασιλέων καὶ τυράννων ὑπέρτερος, ὧν ἔνιοι καὶ
 25 ἐπὶ τοῖς νῦν διέθεντο, ἐκεῖνος μᾶλλον δραχμῇ μέλζονα τῇ
 οὐσίαν οὐκ ἐποίησεν ἢ ὁ πατήρ αὐτῷ κατέλιπε.

XVI. Καίτοι τὴν δύναμιν αὐτοῦ σαφῶς μὲν ὁ Θου-
 κυδίδης διηγείται, κακοήθως δὲ παρεμφαίνουσιν οἱ κω-
 μικοὶ, Πεισιστρατίδας μὲν νέους τοὺς περὶ αὐτὸν ἐταί-
 30 ρους καλοῦντες, αὐτὸν δ' ἀπομόσαι μὴ τυραννῆσαι
 κελεύοντες, ὡς ἀσυμμέτρου πρὸς δημοκρατίαν καὶ βα-

φυτέρας περὶ αὐτὸν οὐσης ὑπεροχῆς. Ο δὲ Τηλεκλειδῆς
 παραδεδωκέναι φησὶν αὐτῷ τοὺς Ἀθηναίους

Πόλεων τε φόρους αὐτάς τε πόλεις, τὰς μὲν δεῖν, τὰς
 δ' ἀναλύνειν,

λαῖνα τείχῃ, τὰ μὲν οἰκοδομεῖν τὰ δὲ αὐτὰ πάλιν κατα-
 βάλλειν,

σπονδάς, δύναμιν, κράτος, εἰρήνην πλοῦτόν τ' εὐ-
 δαιμονίαν τε.

Καὶ ταῦτα καιρὸς οὐκ ἦν οὐδ' ἀκμὴ καὶ χάρις ἀνθούσης
 ἐφ' ὧρα πολιτείας, ἀλλὰ τεσσαράκοντα μὲν ἔτη πρωτεύων 10
 ἐν Ἐφιάλταις καὶ Λεωκράταις καὶ Μυρωνίδαῖς καὶ Κί-
 μωσι καὶ Τολμίδαῖς καὶ Θουκυδίδαις, μετὰ δὲ τὴν Θου-
 κυδίδου κατάλυσιν καὶ τὸν ὀστρακισμόν οὐκ ἐλάττω τῶν
 πεντεκαίδεκα ἐτῶν διηνεκῇ καὶ μίαν οὐσαν ἐν ταῖς ἐνιαυ-
 σίσι στρατηγίαις ἀρχὴν καὶ δυναστείαν κτησάμενος, ἐφύ- 15
 λαξεν αὐτὸν ἀνάλωτον ὑπὸ χρημάτων, καί περ οὐ παντά-
 πασιν ἀργῶς ἔχων πρὸς χρηματισμόν, ἀλλὰ τὸν πατρῷον
 καὶ δίκαιον πλοῦτον, ὥς μὴτ' ἀμελούμενος ἐκφύγοι μῆτε
 πολλὰ πράγματα καὶ διατριβὰς ἀσχολουμένῳ παρέχοι,
 συνέταξεν εἰς οἰκονομίαν, ἣν ᾤετο ῥᾷστην καὶ ἀκριβε- 20
 στάτην εἶναι. Τοὺς γὰρ ἐπετείους καρποὺς ἅπαντας
 ἀθρόους ἐπίπρασκεν, εἴτα τῶν ἀναγκαίων ἕκαστον ἐξ
 ἀγορᾶς ὠνούμενος διώκει τὸν βίον καὶ τὰ περὶ τὴν διαί-
 ταν. Ὅθεν οὐχ ἡδὺς ἦν ἐνηλίκοις παισὶν οὐδὲ γυναιξὶ
 δαψιλῆς χορηγός, ἀλλ' ἐμέμφοντο τὴν ἐφήμερον ταύτην 25
 καὶ συνηγμένην εἰς τὸ ἀκριβέστατον δαπάνην, οὐδενός,
 οἷον ἐν οἰκίᾳ μεγάλη καὶ πράγμασιν ἀφθόνοις, περιρ-
 ρεύοντος, ἀλλὰ παντὸς μὲν ἀναλώματος, παντὸς δὲ λήμ-
 ματος δι' ἀριθμοῦ καὶ μέτρου βαδίζοντος. Ὁ δὲ πᾶσαν
 αὐτοῦ τὴν τοιαύτην συνέχων ἀκρίβειαν εἰς ἣν οἰκίτης, 30
 Εὐάγγελος, ὥς ἕτερος οὐδεὶς εὖ πεφυκὼς ἢ κατεσκευα-
 σμένος ὑπὸ τοῦ Περικλέους πρὸς οἰκονομίαν. Ἀπάδοντα

μὲν οὖν ταῦτα τῆς Ἀναξαγόρου σοφίας, εἶγε καὶ τὴν
 οἰκίαν ἐκεῖνος ἐξέλιπε καὶ τὴν χώραν ἀφῆκεν ἀργὴν καὶ
 μηλόβοτον ὑπ' ἐνθουσιασμοῦ καὶ μεγαλοφροσύνης, οὐ
 ταῦτόν δ' ἐστίν, οἶμαι, θεωρητικῷ φιλοσόφῳ καὶ πολί-
 5 τικοῦ βίος, ἀλλ' ὁ μὲν ἀνόργανον καὶ ἀπροσδεῖ τῆς ἐκτὸς
 ὕλης ἐπὶ τοῖς καλοῖς κινεῖ τὴν διάνοιαν, τῷ δ' εἰς ἀνθρώ-
 πειας χρείας ἀναμειγνύντι τὴν ἀρετὴν ἐστὶν οὐ γένοιτ' ἂν
 οὐ τῶν ἀναγκαίων μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν καλῶν ὁ πλου-
 τος, ὥσπερ ἦν καὶ Περικλεῖ βοηθοῦντι πολλοῖς τῶν
 10 πενήτων. Καὶ μέντοι γε τὸν Ἀναξαγόραν αὐτὸν λέ-
 γουσιν ἀσχολουμένου Περικλέους ἀμελούμενον κεῖσθαι
 συγκαλυμμένον ἤδη γηραιὸν ἀποκαρτεροῦντα· προσ-
 πεσόντος δὲ τῷ Περικλεῖ τοῦ πράγματος ἐκπλαγέντα
 θεῖν εὐθύς ἐπὶ τὸν ἄνδρα καὶ δεῖσθαι πάσαι δέησιν·
 15 ὁλοφρυγόμενον οὐκ ἐκείνον, ἀλλ' ἑαυτόν, εἰ τοιοῦτον
 ἀπολεῖ τῆς πολιτείας σύμβουλον. Ἐκκαλυψάμενον οὖν
 τὸν Ἀναξαγόραν εἶπεν πρὸς αὐτόν· „ὦ Περικλεῖς, καὶ
 οἱ τοῦ λύχνου χρεῖαν ἔχοντες ἔλαιον ἐπιχέουσιν.“

XVII. Ἀρχομένων δὲ Λακεδαιμονίων ἄχθεσθαι τῇ
 20 αὐξήσει τῶν Ἀθηναίων, ἐπαίρων ὁ Περικλῆς τὸν δῆμον·
 ἔτι μᾶλλον μέγα φρονεῖν καὶ μεγάλων αὐτὸν ἀξιοῦν
 πραγμάτων γράφει ψήφισμα, πάντας Ἕλληνας τοὺς
 ὀπήποτε κατοικοῦντας Εὐρώπης ἢ τῆς Ἀσίας παρακα-
 λεῖν καὶ μικρὰν πόλιν καὶ μεγάλην, εἰς σύλλογον πέμπειν·
 25 Ἀθήναζε τοὺς βουλευσομένους περὶ τῶν Ἑλληνικῶν
 ἰερῶν, ἃ κατέπρησαν οἱ βάρβαροι, καὶ τῶν θυσιῶν, ἃς
 ὀφείλουσιν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος εὐξάμενοι τοῖς θεοῖς· ὅτι
 πρὸς τοὺς βαρβάρους ἐμάχοντο, καὶ τῆς θαλάττης· ὅπως
 πλέωσι πάντες ἀδεῶς καὶ τὴν εἰρήνην ἄγωσιν. Ἐπὶ ταῦτα
 30 δ' ἄνδρες εἴκοσι τῶν ὑπὲρ πεντήκοντα ἔτη γεγονότων
 ἐπέμψθησαν, ὧν πέντε μὲν Ἴωνας καὶ Ἀσσιεῖς τοὺς ἐκ
 Ἀσίας καὶ νησιώτας ἄλλοι Ἀέσβου καὶ Ρόδου παρακάλονται

πάντε δὲ τοὺς ἐν Ἑλλησπόντῳ καὶ Θρᾷκῃ μέχρι Βυζαν-
τίου τόπους ἐπήγessαν, καὶ πάντε ἐπὶ τούτοις εἰς Βοιωτίαν
καὶ Φωκίδα καὶ Πελοπόννησον, ἐκ δὲ ταύτης διὰ Λοκρῶν
ἐπὶ τὴν πρόσοικον ἤπειρον ἕως Ἀκαρνανίας καὶ Ἀμβρα-
κίας ἀπεστάλησαν· οἱ δὲ λοιποὶ δι' Εὐβοίας ἐπ' Οἰταίους
καὶ τὸν Μαλιέα κόλπον καὶ Φθιώτας Ἀχαιοὺς καὶ Θεσ-
σαλοὺς ἐπορεύοντο, συμπείδοντες ἵεναι καὶ μετέχειν τῶν
βουλευμάτων ἐπ' εἰρήνῃ καὶ κοινοπραγίᾳ τῆς Ἑλλάδος.
Ἐπράχθη δὲ οὐδὲν οὐδὲ συνῆλθον αἱ πόλεις Λακεδαι-
μονίων ὑπεναντιωθέντων, ὥς λέγεται, καὶ τὸ πρῶτον
ἐν Πελοποννήσῳ τῆς πείρας ἐλεγχθείσης. Τοῦτο μὲν
οὖν παρεθέμην ἐνδεικνύμενος αὐτοῦ τὸ φρόνημα καὶ
τὴν μεγαλοφροσύνην.

163 XVIII. Ἐν δὲ ταῖς στρατηγαῖς εὐδοκίμει μάλιστα διὰ
τὴν ἀσφάλειαν, οὔτε μάχης ἐχούσης πολλὴν ἀδηλότητα
καὶ κίνδυνον ἐκουσίως ἀπτόμενος, οὔτε τοὺς ἐκ τοῦ παρα-
βάλλεσθαι χρησαμένους τύχῃ λαμπρᾷ καὶ θαυμασθέντας
ὥς μεγάλους ξηλῶν καὶ μιμούμενος στρατηγούς, αἰεὶ τε
λέγων πρὸς τοὺς πολίτας, ὥς ὅσον ἐπ' αὐτῷ μενοῦσιν
ἐθῆναι πάντα τὸν χρόνον. Ὅρῶν δὲ Τολμίδην τὸν
Τολμαίου διὰ τὰς πρότερον εὐτυχίας καὶ διὰ τὸ τιμᾶσθαι
διαφερόντως ἐκ τῶν πολεμικῶν σὺν οὐδενὶ καιρῷ παρ-
σκευαζόμενον εἰς Βοιωτίαν ἐμβαλεῖν καὶ πεπεικότες τῶν
ἐν ἡλικίᾳ τοὺς ἀρίστους καὶ φιλοτιμοτάτους ἐθέλοντι
στρατεύεσθαι χιλίους γενομένους ἄνευ τῆς ἄλλης δυνά-
μεως, κατέχειν ἐπειρᾶτο καὶ παρακαλεῖν ἐν τῷ δήμῳ τὸ
μνημονευόμενον εἰπὼν, ὥς, εἰ μὴ πείθοιτο Περικλεῖ,
τόν γε σοφώτατον οὐχ ἁμαρτήσεται σύμβουλον ἀναμεί-
νας χρόνον. Τότε μὲν οὖν μετρίως εὐδοκίμησε τοῦτ'
εἰπὼν· ὀλίγαις δ' ὕστερον ἡμέραις, ὥς ἀνηγγέλθη τε-
θνεῶς μὲν αὐτὸς Τολμίδης περὶ Κορώνειαν ἡττηθεὶς
μάχῃ, τεθνεῶτες δὲ πολλοὶ κάραθοι τῶν πολιτῶν, με-

γάλην τοῦτο τῷ Περικλεῖ μετ' εὐνοίας δόξαν ἤνεγκεν, ὡς ἀνδρὶ φρονίμῳ καὶ φιλοπολίτῃ.

XIX. Τῶν δὲ στρατηγιῶν ἡγαπήθη μὲν ἡ περὶ Χερ-
 ρόνησον αὐτοῦ μάλιστα, σωτήριος γενομένη τοῖς αὐτόθι
 5 κατοικοῦσι τῶν Ἑλλήνων· οὐ γὰρ μόνον ἐποίκουσ' Ἀθη-
 ναίων χιλίους κομίσας ἐρωσεν εὐανδρίᾳ τὰς πόλεις,
 ἀλλὰ καὶ τὸν αὐχένα διαξώσας ἐρύμασι καὶ προβλήμασιν
 ἐκ θαλάττης εἰς θάλατταν ἀπετείχισε τὰς καταδρομὰς
 τῶν Θρακῶν περικεχυμένων τῇ Χερρονήσῳ καὶ πόλεμον
 10 ἐνδελεχῇ καὶ βαρὺν ἐξέκλεισεν, ᾧ συνέχετο πάντα τὸν
 χρόνον ἡ χώρα βαρβαρικῆς ἀναμειγμένη γειννιάσει
 καὶ γέμουσα ληστηρίων ὁμόρων καὶ συνοίκων· ἐθανυά-
 σθη δὲ καὶ διεβοήθη πρὸς τοὺς ἐκτὸς ἀνθρώπους περι-
 πλεύσας Πελοπόννησον ἐκ Πηγῶν τῆς Μεγαρικῆς ἀνα-
 15 χθεῖς ἑκατὸν τριήρεσιν. Οὐ γὰρ μόνον ἐπόρθησε τῆς
 παραλίας πολλήν, ὡς Τολμίδης πρότερον, ἀλλὰ καὶ
 πόρρω θαλάττης προελθὼν τοῖς ἀπὸ τῶν νεῶν ὀπλίταις
 τοὺς μὲν ἄλλους εἰς τὰ τεῖχη συνέστειλε δέισαντας αὐτοῦ
 τὴν ἐφοδον, ἐν δὲ Νεμέᾳ Σικυωνίους ὑποστάντας καὶ
 20 συνάψαντας μάχην κατὰ κράτος τρεψάμενος ἔστησε τρό-
 παιον. Ἐκ δ' Ἀχαῖας φίλης οὔσης στρατιώτας ἀναλαβὼν
 εἰς τὰς τριήρεις ἐπὶ τὴν ἀντιπέραν ἡπειρον ἐκομίσθη τῷ
 στόλῳ, καὶ παραπλεύσας τὸν Ἀχελῷον Ἀκαρνανίαν κατέ-
 δραμε καὶ κατέκλεισεν Οἰνιάδας εἰς τὸ τεῖχος, καὶ τερμὼν
 25 τὴν γῆν καὶ κακῶσας ἀπῆρεν ἐπ' οἶκον, φοβερός μὲν
 φανεῖς τοῖς πολεμίοις, ἀσφαλῆς δὲ καὶ δραστήριος τοῖς
 πολίταις. Οὐδὲν γὰρ οὐδ' ἀπὸ τύχης πρόσκρουσμα συν-
 ἔβη περὶ τοὺς στρατενομένους.

XX. Εἰς δὲ τὸν Πόντον εἰσπλεύσας στόλῳ μεγάλῳ
 30 καὶ κεκοσμημένῳ λαμπρῶς ταῖς μὲν Ἑλληνίσιν πόλεσιν
 ὧν ἐδέοντο διεπράξατο καὶ προσηνέχθη φιλανθρώπως,
 τοῖς δὲ περιοικοῦσι βαρβάροις ἔθνεσι καὶ βασιλεῦσιν

αὐτῶν καὶ δυνάσταις ἐπεδείξατο μὲν τῆς δυνάμεως τὸ μέ-
γεθος καὶ τὴν ἄδειαν καὶ τὸ θάρσος ἢ βούλονται πλεόν-
των καὶ πᾶσαν ὑφ' αὐτοῖς πεποιημένων τὴν θάλασσαν,
Συνωπεῦσι δὲ τρισκαίδεκα ναῦς ἀπέλιπε μετὰ Λαμάρχου
καὶ στρατιώτας ἐπὶ Τιμησίλεων τύραννον. Ἐκπεσόντος δὲ
τοῦτου καὶ τῶν ἐταίρων ἐψηφίσατο πλεῖν εἰς Σινώπην
Ἀθηναίων ἐθειλοντὰς ἑξακοσίους καὶ συγκατοικεῖν Σι-
νωπεῦσι, νειμαμένους οἰκίας καὶ χώραν, ἣν πρότερον
οἱ τύραννοι κατεῖχον. Τάλλα δ' οὐ συνεχάρει ταῖς ὁρμαῖς
τῶν πολιτῶν, οὐδὲ συνεξέπιπτεν ὑπὸ ῥώμης καὶ τύχης
τοσαύτης ἐπαιρομένων Αἰγύπτου τε πάλιν ἀντιλαμβά-
νεσθαι καὶ κινεῖν τῆς βασιλείας ἀρχῆς τὰ πρὸς θαλάσσην.
Πολλοὺς δὲ καὶ Σικελίας ὁ δύσειως ἐκεῖνος ἤδη καὶ δύσ-
ποτμος ἔρωε εἶχεν, ὃν ὕστερον ἐξέκαυσαν οἱ περὶ τὸν
Ἀλκιβιάδην ῥήτορες. Ἦν δὲ καὶ Τυρρηνία καὶ Καρχηδῶν
ἐνίοις ὄνειρος οὐκ ἀπ' ἐλπίδος διὰ τὸ μέγεθος τῆς ὑπο-
κειμένης ἡγεμονίας καὶ τὴν εὐροίαν τῶν πραγμάτων.

XXI. Ἀλλ' ὁ Περικλῆς κατεῖχε τὴν ἐκδρομὴν ταύτην
καὶ περιέκοπτε τὴν πολυπραγμοσύνην, καὶ τὰ πλεῖστα
τῆς δυνάμεως ἔτριπεν εἰς φυλακὴν καὶ βεβαιότητα τῶν
ὑπαρχόντων, μέγα ἔργον ἡγούμενος ἀνείργειν Λακεδαι-
μονίους καὶ ὅλως ὑπεναυτιούμενος ἐκείνοις, ὥς ἄλλοις
τε πολλοῖς ἐδειξε καὶ μάλιστα τοῖς περὶ τὸν ἱερὸν πρα-
χθεῖσι πόλεμον. Ἐπεὶ γὰρ οἱ Λακεδαιμόνιοι στρατεύ-
σαντες εἰς Δελφούς Φωκίων ἐχόντων τὸ ἱερὸν Δελφοὺς
ἀπέδωκαν, εὐθύς ἐκείνων ἀπαλλαγέντων ὁ Περικλῆς
ἐπιστρατεύσας πάλιν εἰσήγαγε τοὺς Φωκίους. Καὶ τῶν
Λακεδαιμονίων ἦν ἔδωκεν αὐτοῖς Δελφοὶ προμαντεῖαν
εἰς τὸ μέτωπον ἐγκολαψάντων τοῦ χαλκοῦ λύκου, λαβῶν
καὶ αὐτὸς προμαντεῖαν τοῖς Ἀθηναίοις εἰς τὸν αὐτὸν λύ-
κον κατὰ τὴν δεξιὰν πλευρὰν ἐνεχάραξεν.

XXII. Ὅτι δ' ὀρθῶς ἐν τῇ Ἑλλάδι τὴν δύναμιν τῶν

- Ἀθηναίων συνείχεν, ἐμαρτύρησεν αὐτῷ τὰ γενόμενα. Πρῶτον μὲν γὰρ Εὐβοεῖς ἀπέστησαν, ἐφ' οὓς διέβη μετὰ θυνάμεως. Εἴτ' εὐθὺς ἀπηγγέλλοντο Μεγαρεῖς ἐκπεπολεωμένοι καὶ στρατιὰ πολεμίων ἐπὶ τοῖς ὄροις
- 5 τῆς Ἀττικῆς οὖσα, Πλειστούνεκτος ἡγουμένου, βασιλέως Λακεδαιμονίων. Πάλιν οὖν ὁ Περικλῆς κατὰ τάχος ἐκ τῆς Εὐβοίας ἀνεκομίζετο πρὸς τὸν ἐν τῇ Ἀττικῇ πόλεμον· καὶ συνάψαι μὲν εἰς χεῖρας οὐκ ἐθάρσησε πολλοῖς καὶ ἀγαθοῖς ὀπλίταις προκαλουμένοις, ὁρῶν δὲ τὸν
- 10 Πλειστούνεκτα νέον ὄντα κομιδῇ, χρώμενον δὲ μάλιστα Κλεανδρίδῃ τῶν συμβούλων, ὃν οἱ ἔφοροι φύλακα καὶ πάρεδρον αὐτῷ διὰ τὴν ἡλικίαν συνέπεμπαν, ἐπειρᾶτο τοῦτου κρύφα· καὶ ταχὺ διαφθείρας χρήμασιν αὐτὸν ἐπείσεν ἐκ τῆς Ἀττικῆς ἀπαγαγεῖν τοὺς Πελοποννησίους.
- 15 Ὡς δ' ἀπεχώρησεν ἡ στρατιὰ καὶ διελύθη κατὰ πόλεις, βαθείως φέροντες οἱ Λακεδαιμόνιοι τὸν μὲν βασιλέα χρήμασιν ἐξημίωσαν, ὧν τὸ πλῆθος οὐκ ἔχων ἐκτίσαι μετέστησεν αὐτὸν ἐκ Λακεδαιμονος, ταῦ δὲ Κλεανδρίδου φεύγοντος θάνατον κατέγνωσαν. Οὗτος δ' ἦν πατήρ
- 20 Γυλίππου τοῦ περὶ Σικελίαν Ἀθηναίους καταπολεμήσαντος. Ἔοικε δ' ὥσπερ συγγενικὸν αὐτῷ προστρέψασθαι νόσημα τὴν φιλαργυρίαν ἢ φύσις, ὅφ' ἧς καὶ αὐτὸς αἰσχροῶς ἐπὶ καλοῖς ἔργοις ἄλous ἐξέπεσε τῆς Σπάρτης. Ταῦτα μὲν οὖν ἐν τοῖς περὶ Λυσάνδρου δεδηλώκαμεν.
- 25 **XXIII.** Τοῦ δὲ Περικλέους ἐν τῷ τῆς στρατηγίας ἀπολογισμῷ δέκα ταλάντων ἀνάλωμα γράψαντος ἐνηλωμένων εἰς τὸ θεόν, ὁ δῆμος ἀπεδέξατο μὴ πολυπραγμονήσας μηδ' ἐλέγξας τὸ ἀπόρητον. Ἐνιοὶ δ' ἱστορήκασιν, ὧν ἐστὶ καὶ Θεόφραστος ὁ φιλόσοφος, ὅτι καθ' ἕκαστον
- 30 ἐνιαυτὸν εἰς τὴν Σπάρτην ἐφοῖτα δέκα τάλαντα παρὰ τοῦ Περικλέους, οἷς τοὺς ἐν τέλει πάντας θεραπεύων παρητεῖτο τὸν πόλεμον, οὐ τὴν εἰρήνην ὠνούμενος,

ἀλλὰ τὸν χρόνον, ἐν ᾧ παρασκευασάμενος κατ' ἡσυχίαν
ἐμπλεε πολεμήσαιν βέλτιον. Εὐθύς οὖν ἐπὶ τοὺς ἀφε-
στῶτας τραπόμενος καὶ διαβὰς εἰς Εὐβοίαν πεντήκοντα
ναυσὶ καὶ πεντακισχίλοις ὀπλίταις κατεστρέψατο τὰς
πόλεις. Καὶ Χαλκιδέων μὲν τοὺς ἱπποβότας λεγομένους 5
πλούτῳ καὶ δόξῃ διαφέροντας ἐξέβαλεν, Ἑστίεις δὲ πάν-
τας ἀναστήσας ἐκ τῆς χώρας Ἀθηναίους κατῴκισε, μό-
165 νοις τούτοις ἀπαραιτήτως χρῆσάμενος ὅτι ναῦν Ἀττικὴν
αἰχμάλωτον λαβόντες ἀπέκτειναν τοὺς ἄνδρας.

XXIV. Ἐκ τούτου γενομένων σπονδῶν Ἀθηναίοις 10
καὶ Λακεδαιμονίοις εἰς ἔτη τριάκοντα ψηφίζεται τὸν εἰς
Σάμον πλοῦν, αἰτίαν ποιησάμενος κατ' αὐτῶν, ὅτι τὸν
πρὸς Μιλησίους κελυνόμενοι διαλύσασθαι πόλεμον οὐχ
ὑπῆκουον. Ἐπεὶ δ' Ἀσπασία χαριζόμενος δοκεῖ πρᾶξαι
τὰ πρὸς Σαμίους, ἐνταῦθα ἂν εἴη καιρὸς διαπορῆσαι 15
μάλιστα περὶ τῆς ἀνθρώπου, τίνα τέχνην ἢ δύναμιν
τοσαύτην ἔχουσα τῶν τε πολιτικῶν τοὺς πρωτεύοντας
ἐχειρώσατο καὶ τοῖς φιλοσόφοις οὐ φαῦλον οὐδ' ὀλίγον
ὑπὲρ αὐτῆς παρέσχε λόγον. Ὅτι μὲν γὰρ ἦν Μιλησία
γένος, Ἀξιώχου θυγάτηρ, ὁμολογεῖται· φασὶ δ' αὐτήν 20
Θαργηλίαν τινὰ τῶν παλαιῶν Ἰάδων ξηλώσασαν ἐπιθέ-
σθαι τοῖς δυνατωτάτοις ἀνδράσι. Καὶ γὰρ ἡ Θαργηλία
τό τ' εἶδος εὐπρεπὲς γενομένη καὶ χάριν ἔχουσα μετὰ
δεινότητος πλείστοις μὲν Ἑλλήνων συνώκησεν ἀνδράσι,
πάντας δὲ προσεποίησε βασιλεῖ τοὺς πλησιάσαντας αὐτῇ, 25
καὶ ταῖς πόλεσι μηδισμοῦ δι' ἐκείνων ὑπέσπειρεν ἀρχὰς
δυνατωτάτων ὄντων καὶ μεγίστων. Τὴν δ' Ἀσπασίαν οἱ
μὲν ὡς σοφὴν τίνα καὶ πολιτικὴν ὑπὸ τοῦ Περικλέους
σπουδασθῆναι λέγουσι· καὶ γὰρ Σωκράτης ἐστὶν ὅτε
μετὰ τῶν γνωρίμων ἐφοίτα, καὶ τὰς γυναῖκας ἀκροασ- 30
μένας οἱ συνήθεις ἦγον εἰς αὐτήν, καίπερ οὐ κοσμίον
προεστῶσαν ἐργασίας οὐδὲ σεμνῆς, ἀλλὰ παιδίσκας ἐταί-

- ροίσας τρέφουσαν· Αἰσχίνης δὲ φησι καὶ Λυσικλέα τὸν
 προβατοκάπηλον ἐξ ἀγρυνούς καὶ ταπεινοῦ τὴν φύσιν
 Ἀθηναίων γενέσθαι πρῶτον Ἀσπασία συνόντα μετὰ τὴν
 Περικλέους τελευτήν. Ἐν δὲ τῷ Μενεξένῳ τῷ Πλάτωνος,
 5 εἰ καὶ μετὰ παιδείας τὰ πρῶτα γέγραπται, τοσοῦτόν γ'
 ἱστορίας ἔνεστιν, ὅτι δόξαν εἶχε τὸ γύναιον ἐπὶ ῥητορικῇ
 πολλοῖς Ἀθηναίων ὁμιλεῖν. Φαίνεται μέντοι μᾶλλον
 ἐρωτική τις ἢ τοῦ Περικλέους ἀγάπησις γενομένη πρὸς
 Ἀσπασίαν. Ἦν μὲν γὰρ αὐτῷ γυνὴ προσήκουσα μὲν
 10 κατὰ γένος, συνωκηκυῖα δ' Ἰππονίκῳ πρότερον, ἐξ οὗ
 Καλλιὰν ἔτεκε τὸν πλούσιον· ἔτεκε δὲ καὶ παρὰ τῷ Πε-
 ρικλῇ Ξάνθιππον καὶ Πάραλον. Εἶτα τῆς συμβιώσεως
 οὐκ οὔσης αὐτοῖς ἀρεστῆς, ἐκείνην μὲν ἑτέρῳ βουλομέ-
 νην συνεξέδωκεν, αὐτὸς δὲ τὴν Ἀσπασίαν λαβὼν ἔστερξε
 15 διαφερόντως. Καὶ γὰρ ἐξιὼν, ὥς φασι, καὶ εἰσιὼν ἀπ'
 ἀγορᾶς ἡσπάζετο καθ' ἡμέραν αὐτὴν μετὰ τοῦ καταφι-
 λεῖν. Ἐν δὲ ταῖς κωμωδίαις Ὀμφάλη τε νέεα καὶ Αἰγί-
 νειρα καὶ πάλιν Ἥρα προσαγορεύεται. Κρατῖνος δ'
 ἄντικρυς παλλακὴν αὐτὴν εἶρηκεν ἐν τούτοις·
 20 Ἦσαν τέ οἱ Ἀσπασίαν τίκτει Καταπυγούνη
 παλλακὴν κυνώπιδα.
 Δοκεῖ δὲ καὶ τὸν νόθον ἐκ ταύτης τεκνῶσαι, περὶ οὗ
 πεποιήκεν Εὐπόλις ἐν Δήμοις αὐτὸν μὲν οὕτως ἐρω-
 τῶντα·
 25 Ὁ νόθος δέ μοι ξῆ;
 τὸν δὲ Μυρωνίδην ἀποκρινόμενον·
 Καὶ πάλαι γ' ἂν ἦν ἀνὴρ,
 εἰ μὴ τὸ τῆς πόρνης ὑπωρρώδει κακόν.
 Οὕτω δὲ τὴν Ἀσπασίαν ὀνομαστὴν καὶ κλεινὴν γενέσθαι
 30 λέγουσιν, ὥστε καὶ Κύρον τὸν πολεμήσαντα βασιλεῖ περὶ
 τῆς τῶν Περσῶν ἡγεμονίας τὴν ἀγαπωμένην ὑπ' αὐτοῦ
 μάλιστα τῶν παλλακίδων Ἀσπασίαν ὀνομάσαι καλουμέ-

νην Μιλτώ πρότερον. Ἦν δὲ Φωκαῖς το γένος Ἐρμού-
μου θυγάτηρ· ἐν δὲ τῇ μάχῃ Κύρου πεισόντος ἀπαχθεῖσα
πρὸς βασιλέα πλεῖστον ἰσχυσε. Ταῦτα μὲν ἐπελθόντα τῇ
μνήμῃ κατὰ τὴν γραφὴν ἀπώσασθαι καὶ παρελθεῖν ἴσως
ἀπάνθρωπον ἦν. 5

XXV. Τὸν δὲ πρὸς Σαμίους πόλεμον αἰτιῶνται μάλιστα τὸν Περικλέα ψηφίσασθαι διὰ Μιλησίους Ἀσπασίας δεηθείσης. Αἱ γὰρ πόλεις ἐπολέμουν τὸν περὶ Πριή-
νης πόλεμον, καὶ κρατοῦντες οἱ Σάμιοι, παύσασθαι τῶν
166 Ἀθηναίων κελευόντων καὶ δίκας λαβεῖν καὶ δοῦναι παρ' αὐτοῖς, οὐκ ἐπέειποντο. Πλεύσας οὖν ὁ Περικλῆς τὴν μὲν οὖσαν ὀλιγαρχίαν ἐν Σάμῳ κατέλυσεν, τῶν δὲ πρώτων λαβῶν ὁμήρους πεντήκοντα καὶ παῖδας ἰσούς εἰς Ἀθήνας ἀπέστειλε. Καίτοι φασὶν ἕκαστον μὲν αὐτῷ τῶν ὁμήρων διδόναι τάλαντον ὑπὲρ ἑαυτοῦ, πολλὰ δ' ἄλλα τοὺς μὴ θέλοντας ἐν τῇ πόλει γενέσθαι δημοκρατίαν. Ἐπὶ δὲ Πισσοῦθνης ὁ Πέρσης ἔχων τινὰ πρὸς Σαμίους εὐνοίαν ἀπέστειλεν αὐτῷ μυρίους χρυσοὺς παραιτούμενος τὴν πόλιν. Οὐ μὲν ἔλαβε τούτων οὐδὲν ὁ Περικλῆς, ἀλλὰ χρησάμενος ὥσπερ ἐγνώκει τοῖς Σαμίοις καὶ καταστήσας 20 δημοκρατίαν ἀπέπλευσεν εἰς τὰς Ἀθήνας. Οἱ δ' εὐθὺς ἀπέστησαν, ἐκκλέψαντος αὐτοῖς τοὺς ὁμήρους Πισσοῦθνου καὶ τὰλλα παρασκευάσαντος πρὸς τὸν πόλεμον. Αὐθις οὖν ὁ Περικλῆς ἐξέπλευσεν ἐπ' αὐτοὺς οὐχ ἡσυχάζοντας οὐδὲ κατεπτηχότας, ἀλλὰ καὶ πάνυ προθύμως 25 ἐγνωκότας ἀντιλαμβάνεσθαι τῆς θαλάττης. Γενομένης δὲ καρτερᾶς ναυμαχίας περὶ νῆσον, ἣν Τραγίας καλοῦσι, λαμπρῶς ὁ Περικλῆς ἐνίκη, τέσσαρσι καὶ τέσσαράκοντα ναυσὶν ἑβδομήκοντα καταναυμαχήσας, ὧν εἴκοσι στρατιώτιδες ἦσαν. 30

XXVI. Ἀμα δὲ τῇ νίκῃ καὶ τῇ διώξει τοῦ λιμένος κρατήσας ἐπολιόρκει τοὺς Σαμίους ἁμῶς γέ πως ἐτι τολ-

μῶντας ἐπεξιέναι καὶ διαμάχεσθαι πρὸ τοῦ τείχους· Ἐπεὶ δὲ μείζων ἕτερος στόλος ἦλθεν ἐκ τῶν Ἀθηνῶν καὶ παντελῶς κατεκλείσθησαν οἱ Σάμιοι, λαβὼν ὁ Περικλῆς ἐξήκοντα τριήρεις ἐπλευσεν εἰς τὸν ἕξω πόντον, ὥς μὲν
 5 οἱ πλείστοι λέγουσι, Φοινισσῶν νεῶν ἐπικουρῶν τοῖς Σαμίοις προσφερομένων ἀπαντῆσαι καὶ διαγωνίσασθαι πορρωτάτῳ βουλόμενος, ὥς δὲ Στησίμβροτος, ἐπὶ Κῦ-
 προν στελλόμενος· ὅπερ οὐ δοκεῖ πιθανὸν εἶναι. Ὅπο-
 τέρω δ' οὖν ἐχρήσατο τῶν λογισμῶν, ἁμαρτεῖν ἐδοξε.
 10 Πλεύσαντος γὰρ αὐτοῦ Μελίσσος ὁ Ἰθαγένους, ἀνὴρ φιλόσοφος στρατηγῶν τότε τῆς Σάμου, καταφρονήσας τῆς ὀλιγότητος τῶν νεῶν ἢ τῆς ἀπειρίας τῶν στρατηγῶν ἐπεισε τοὺς πολίτας ἐπιθέσθαι τοῖς Ἀθηναίοις. Καὶ γενομένης μάχης νικήσαντες οἱ Σάμιοι καὶ πολλοὺς μὲν
 15 αὐτῶν ἄνδρας ἐλόντες, πολλὰς δὲ ναῦς διαφθείραντες, ἐχρῶντο τῇ θαλάσῃ καὶ παρετίθεντο τῶν ἀναγκαίων πρὸς τὸν πόλεμον ὅσα μὴ πρότερον εἶχον. Ὑπὸ δὲ τοῦ Μελίσσου καὶ Περικλέα φησὶν αὐτὸν Ἀριστοτέλης ἡττη-
 θῆναι ναυμαχοῦντα πρότερον. Οἱ δὲ Σάμιοι τοὺς αἰχμα-
 20 λώτους τῶν Ἀθηναίων ἀνθυβρίζοντες ἐστίζον εἰς τὸ μέτωπον γλαῦκας· καὶ γὰρ ἐκείνους οἱ Ἀθηναῖοι σά-
 μαιναν. Ἡ δὲ σάμαινα ναῦς ἐστὶν ὑπόπρωτος μὲν τὸ σίμωμα, κοιλοτέρα δὲ καὶ γαστροειδής, ὥστε καὶ φορ-
 τοφορεῖν καὶ ταχυναυτεῖν. Οὕτω δ' ὠνομάσθη διὰ τὸ
 25 πρῶτον ἐν Σάμῳ φανῆναι, Πολυκράτους τυράννου κατασκευάσαντος. Πρὸς ταῦτα τὰ στίγματα λέγουσι καὶ τὸ Ἀριστοφάνειον ἠνίχθαι·

Σαμίων ὁ δῆμος ἐστὶν ὡς πολυγράμματος.

XXVII. Πυθόμενος δ' οὖν ὁ Περικλῆς τὴν ἐπὶ στρα-
 30 τοπέδῳ συμφορὰν ἐβοήθει κατὰ τάχος. Καὶ τοῦ Μελί-
 σσου πρὸς αὐτὸν ἀντιταξαμένου κρατήσας καὶ τρεψάμενος τοὺς πολεμίους εὐθὺς περικτείχιζε, διαπάνη καὶ χρόνῳ

μᾶλλον ἢ τραύμασι καὶ κινδύνοις τῶν πολιτῶν περι-
 γνεσθαι καὶ συνελθεῖν τὴν πόλιν βουλόμενος. Ἐπεὶ δὲ
 δυσχεραίνοντες τῇ τριβῇ τοὺς Ἀθηναίους καὶ μάχεσθαι
 προθυμουμένους ἔργον ἦν κατασχεῖν, ὅκτω μέρη διελὼν
 τὸ πᾶν πλῆθος ἀπεκλήρου, καὶ τῷ λαβόντι τὸν λευκὸν
 κύαμον εὖωχεῖσθαι καὶ σχολάζειν παρεῖχε τῶν ἄλλων
 μαχομένων. Διὸ καὶ φασὶ τοὺς ἐν εὐπαθείαις τισὶ γενο-
 μένους λευκὴν ἡμέραν ἐκείνην ἀπὸ τοῦ λευκοῦ κυάμου
 167 προσαγορεύειν. Ἐφορος δὲ καὶ μηχαναῖς χρήσασθαι τὸν
 Περικλέα, τὴν καινότητα θαυμάσαντα, Ἀρτέμιωνος τοῦ 10
 μηχανικοῦ παρόντος, ὃν χωλὸν ὄντα καὶ φορεῖν πρὸς
 τὰ κατεπεύγοντα τῶν ἔργων προσκομιζόμενον ὀνομα-
 σθῆναι περιφόρητον. Τοῦτο μὲν οὖν Ἡρακλείδης ὁ
 Ποντικὸς ἐλέγχει τοῖς Ἀνακρέοντος ποιήμασιν, ἐν οἷς ὁ
 περιφόρητος Ἀρτέμιων ὀνομάζεται πολλαῖς ἔμπρο- 16
 σθεν ἡλικίαις τοῦ περὶ Σάμον πολέμου καὶ τῶν πραγ-
 μάτων ἐκείνων· τὸν δ' Ἀρτέμιονά φησι τρυφερόν τινα
 τῷ βίῳ καὶ πρὸς τοὺς φόβους μαλακὸν ὄντα καὶ κατα-
 πλῆγα τὰ πολλὰ μὲν οἴκοι καθέζεσθαι, χαλκὴν ἀσπίδα
 τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ θυεῖν οἴκετῶν ὑπερεχόντων, ὥστε 20
 μηδὲν ἐμπεσεῖν τῶν ἄνωθεν, εἰ δὲ βιασθεῖν προελθεῖν,
 ἐν κλινιδίῳ κρεμαστῷ παρὰ τὴν γῆν αὐτὴν περιφερόμε-
 νον κομίζεσθαι καὶ διὰ τοῦτο κληθῆναι περιφόρητον.

XXVIII. Ἐν ἄτῳ δὲ μηνὶ τῶν Σαμίων παραστάντων ὁ
 Περικλῆς τὰ τεῖχη καθεῖλε καὶ τὰς ναῦς παρέλαβε καὶ 25
 χρήμασι πολλοῖς ἐξημίωσεν, ὧν τὰ μὲν εὐθύς ἤνεγκαν
 οἱ Σάμιοι, τὰ δ' ἐν χρόνῳ ῥητῷ ταξάμενοι κατοίσειν
 ὁμήρους ἔδωκαν. Δουρὶς δ' ὁ Σάμιος τούτοις ἐπιτραγω-
 δεῖ πολλὴν ὁμότητα τῶν Ἀθηναίων καὶ τοῦ Περικλέους
 κατηγορῶν, ἣν οὔτε Θουκυδίδης ἰστόρηκεν οὔτ' Ἐφορος 30
 οὔτ' Ἀριστοτέλης· ἀλλ' οὐδ' ἀληθεύειν ἔοικεν, ὥς ἄρα
 τοὺς τριηφάρχους καὶ τοὺς ἐπιβάτας τῶν Σαμίων εἰς τὴν

Μιλησίων ἀγορὰν ἀγαγὼν καὶ σανίσι προσδήσας ἐφ'
 ἡμέρας δέκα κακῶς ἤδη διακειμένους προσέταξεν ἀνελεῖν,
 ξύλοις τὰς κεφαλὰς συγκόψαντας, εἴτα προβαλεῖν ἀκή-
 δευτα τὰ σώματα. Δούρις μὲν οὖν οὐδ' ὅπου μηδὲν αὐ-
 5 τῷ πρόσσεστιν ἰδίον πάθος εἰωθὼς κρατεῖν τὴν διήγησιν
 ἐπὶ τῆς ἀληθείας, μᾶλλον ἔοικεν ἐνταῦθα δεινῶσαι τὰς
 τῆς πατρίδος συμφορὰς ἐπὶ διαβολῇ τῶν Ἀθηναίων. Ὁ
 δὲ Περικλῆς καταστρεφάμενος τὴν Σάμον ὡς ἐπανήλθεν
 εἰς τὰς Ἀθήνας, ταφάς τε τῶν ἀποθανόντων κατὰ τὸν
 10 πόλεμον ἐνδόξους ἐποίησε καὶ τὸν λόγον εἰπὼν, ὥσπερ
 ἔθος ἐστίν, ἐπὶ τῶν σημάτων ἐθαυμαστώθη. Καταβαί-
 νοντα δ' αὐτὸν ἀπὸ τοῦ βήματος αἱ μὲν ἄλλαι γυναῖκες
 ἐδεξιόουντο καὶ στεφάνοις ἀνέδουν καὶ ταινίαις ὥσπερ
 ἀθλητὴν νικηφόρον, ἡ δ' Ἑλπινίκη προσελθοῦσα πλη-
 15 σίον· „Ταῦτ’“ ἔφη „θαυμαστά, Περικλείς, καὶ ἄξια
 στεφάνων, ὅς ἡμῖν πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς ἀπώλεσας πο-
 λίτας οὐ Φοῖνιξι πολεμῶν οὐδὲ Μήδοις, ὥσπερ οὐμὸς
 ἀδελφὸς Κίμων, ἀλλὰ σύμμαχον καὶ συγγενὴ πόλιν
 καταστρεφόμενος.“ Ταῦτα τῆς Ἑλπινίκης λεγούσης ὁ
 20 Περικλῆς μειδιάσας ἀτρέμα λέγεται τὸ τοῦ Ἀρχιλόχου
 πρὸς αὐτὴν εἶπεν·

Οὐκ ἂν μύροισι γραῦς ἐοῦς' ἡλείψω.

Θαυμαστὸν δέ τι καὶ μέγα φρονῆσαι καταπολεμήσαντα
 τοὺς Σαμίους φησὶν αὐτὸν ὁ Ἴων, ὡς τοῦ μὲν Ἀγαμέ-
 25 μνονος ἔτεσι δέκα βάρβαρον πόλιν, αὐτοῦ δὲ μηνὶ ἐννέα
 τοὺς πρῶτους καὶ δυνατωτάτους Ἰώνων ἐλόντος. Καὶ
 οὐκ ἦν ἄδικος ἡ ἀξίωσις, ἀλλ' ὅντως πολλὴν ἀδελότητα
 καὶ μέγαν ἔσχε κίνδυνον ὁ πόλεμος, εἶπερ, ὡς Θουκυδί-
 δης φησί, παρ' ἐλάχιστον ἦλθε Σαμίων ἡ πόλις ἀφελέ-
 30 σθαι τῆς θαλάττης τὸ κράτος Ἀθηναίων.

XXIX. Μετὰ ταῦτα κυμαίνοντος ἤδη τοῦ Πελοπον-
 νησιακοῦ πολέμου, Κερκυραίοις πολεμουμένοις ὑπὸ Κο-

ρινθίων ἐπεισε τὸν δῆμον ἀποστείλαι βοήθειαν καὶ
 προσλαβεῖν ἐρρωμένην ναυτικὴν δύναμει νῆσον, ὡς ὅσον
 οὐδέπω Πελοποννησίων ἐκπεπολεωμένων πρὸς αὐτούς.
 Ψηφισαμένου δὲ τοῦ δήμου τὴν βοήθειαν ἀπέστειλε δέκα
 ναῦς μόνας ἔχοντα Λακεδαιμόνιον, τὸν Κίμωνος υἱόν, ὃ
 οἶον ἐφυβρίζων· πολλή γὰρ ἦν εὐνοία καὶ φιλία τῷ Κί-
 μωνος οἴκῳ πρὸς Λακεδαιμονίους. Ὡς ἂν οὖν, εἰ μηδὲν
 18 ἔργον μέγα μηδ' ἐκπρεπὲς ἐν τῇ στρατηγίᾳ τοῦ Λακεδαί-
 μονίου γένοιτο, προσδιαβληθεῖ μάλλον εἰς τὸν λακω-
 νισμόν, ὀλέγας αὐτῷ ναῦς ἔδωκε καὶ μὴ βουλόμενον ἐξέ- 10
 πεμψε. Καὶ ὅλως διετέλει κολούων, ὡς μηδὲ τοῖς ὀνόμασι
 γνησίους, ἀλλ' ὀθνεῖους καὶ ξένους, ὅτι τῶν Κίμωνος
 υἱῶν τῷ μὲν ἦν Λακεδαιμόνιος ὄνομα, τῷ δὲ Θεσσαλός,
 τῷ δὲ Ἥλειος. Ἐδόκουν δὲ πάντες ἐκ γυναικὸς Ἀρκαδι-
 κῆς γεγονέναι. Κακῶς οὖν ὁ Περικλῆς ἀκούων διὰ τὰς 15
 δέκα ταύτας τριήρεις, ὡς μικρὰν μὲν βοήθειαν τοῖς δεη-
 θεῖσι, μεγάλην δὲ πρόφασιν τοῖς ἐγκαλοῦσι παρειαχικῶς,
 ἐτέρως αὐτίς ἔστειλε πλείονας εἰς τὴν Κέρκυραν, αἱ μετὰ
 τὴν μάχην ἀφίκοντο. Χαλεπαίνουσι δὲ τοῖς Κορινθίοις
 καὶ κατηγοροῦσι τῶν Ἀθηναίων ἐν Λακεδαίμονι προσε- 20
 γίνοντο Μεγαρεῖς, αἰτιώμενοι πάσης μὲν ἀγορᾶς, πάν-
 των δὲ λιμένων, ὧν Ἀθηναῖοι κρατοῦσιν, εἰργεσθαι καὶ
 ἀπελαύνεσθαι παρὰ τὰ κοινὰ δίκαια καὶ τοὺς γεγενημέ-
 νους ὅρκους τοῖς Ἕλλησιν· Αἰγυπῆται δὲ κακοῦσθαι δο-
 κοῦντες καὶ βίαια πάσχειν ἐποτινῶντο κρύφα πρὸς τοὺς 25
 Λακεδαιμονίους, φανερώς ἐγκαλεῖν τοῖς Ἀθηναίοις οὐ
 θαρροῦντες. Ἐν δὲ τούτῳ καὶ Ποτίδαια, πόλις ὑπήκοος
 Ἀθηναίων, ἄποικος δὲ Κορινθίων, ἀποσταῖσα καὶ πο-
 λιορκουμένη μάλλον ἐπετάχυνε τὸν πόλεμον. Οὐ μὲν
 ἀλλὰ πρεσβειῶν τε πεμπομένων Ἀθήναζε καὶ τοῦ βασι- 30
 λέως τῶν Λακεδαιμονίων Ἀρχιδάμου τὰ πολλὰ τῶν ἐγ-
 κλημάτων εἰς διαλύσεις ἄγοντος καὶ τοὺς συμμαχοὺς

πραϋνόντος, οὐκ ἂν δοκεῖ συμπεσεῖν ὑπὸ γε τῶν ἄλλων αἰτιῶν ὁ πόλεμος τοῖς Ἀθηναίοις, εἰ τὸ ψήφισμα καθελὲν τὸ Μεγαρικὸν ἐπέισθησαν καὶ διαλλαγῆναι πρὸς αὐτούς. Διὸ καὶ μάλιστα πρὸς τοῦτο Περικλῆς ἐναντιώ-
 5 θηείς καὶ παροξύνας τὸν δῆμον ἐμμεῖναι τῇ πρὸς Μεγα-
 ρεῖς φιλονεικίᾳ, μόνος ἔσχε τοῦ πολέμου τὴν αἰτίαν.

XXX. Λέγουσι δὲ πρεσβείας Ἀθήναζε περὶ τούτων ἐκ Λακεδαιμόνος ἀφιγμένης, καὶ τοῦ Περικλέους νόμον
 τινὰ προβαλλομένου κωλύοντα καθελὲν τὸ πινάκιον, ἐν
 10 ᾧ τὸ ψήφισμα γεγραμμένον ἐτύγγανεν, εἰπεῖν Πολυάλλα
 τῶν πρέσβεων τινά· „Σὺ δὲ μὴ καθέλῃς, ἀλλὰ στρέψον
 εἰσὼ τὸ πινάκιον· οὐ γὰρ ἔστι νόμος ὁ τοῦτο κωλύων.“
 Κομψοῦ δὲ τοῦ λόγου φανέντος οὐδέν τι μᾶλλον ὁ Περικ-
 κλῆς ἐνέδωκεν. Ὑπὴν μὲν οὖν τις, ὡς ἔοικεν, αὐτῷ καὶ
 15 ἰδίᾳ πρὸς τοὺς Μεγαρεῖς ἀπέχθεια· κοινὴν δὲ καὶ φανε-
 ρὰν ποιησάμενος αἰτίαν κατ' αὐτῶν ἀποτέμνεσθαι τὴν
 ἱερὰν ὀργάνδα, γράφει ψήφισμα κήρυκα πεμφθῆναι πρὸς
 αὐτούς καὶ πρὸς Λακεδαιμονίους τὸν αὐτὸν κατηγο-
 ρούντα τῶν Μεγαρέων. Τοῦτο μὲν οὖν τὸ ψήφισμα
 20 Περικλέους ἐστὶν εὐγνώμονος καὶ φιλανθρώπου δι-
 καιολογίας ἐχόμενον· ἐπεὶ δ' ὁ πεμφθεὶς κήρυξ Ἀντι-
 μόκριτος αἰτίας τῶν Μεγαρέων ἀποθανεῖν ἔδοξε, γράφει
 ψήφισμα κατ' αὐτῶν Καρῖνος, ἄσπονδον μὲν εἶναι καὶ
 ἀκήρυκτον ἔχθραν, ὅς δ' ἂν ἐπιβῇ τῆς Ἀττικῆς Μεγα-
 25 ρέων θανάτῳ ζημιουῖσθαι, τοὺς δὲ στρατηγούς, ὅταν
 ὁμνύωσι τὸν πάτριον ὅρκον, ἐπομνύειν, ὅτι καὶ δις
 ἀνὰ πᾶν ἔτος εἰς τὴν Μεγαρικὴν ἐμβαλοῦσι· ταφῆναι
 δ' Ἀνθεμόκριτον παρὰ τὰς Θωριάδας πύλας, αἱ νῦν Ἀλ-
 πυλον ὀνομάζονται. Μεγαρεῖς δὲ τὸν Ἀνθεμόκριτον
 30 φόνον ἀπαρνούμενοι τὰς αἰτίας εἰς Ἀσπασίαν καὶ Περικ-
 κλέα τρέπουσι, χρώμενοι τοῖς περιβοήτοις καὶ δημόδεσιν
 τούτοις ἐκ τῶν Ἀχαρνέων στιχιδίοις·

Πόρνην δὲ Σιμαίταν ἰόντες Μεγάραδε
νεανίαι κλέπτουσι μεθυσοκότταβοι·
καθ' οἱ Μεγαρεῖς ὁδύναϊς πεφνυσιγγωμένοι
αὐτεξέκλεψαν Ἀσπασίας πόρνας δύο.

XXXI. Τὴν μὲν οὖν ἀρχὴν ὅπως ἔσχεν οὐ ῥάδιον εἶ-
νῶναι, τοῦ δὲ μὴ λυθῆναι τὸ ψήφισμα πάντες ὥσαν-
τως τὴν αἰτίαν ἐπιφέρουσι τῷ Περικλεῖ. Πλὴν οἱ μὲν ἐκ
φρονήματος μεγάλου μετὰ γνώμης κατὰ τὸ βέλτιστον
ἀπισχυρίσασθαι φασιν αὐτόν, πείραν ἐνδόσεως τὸ πρόσ-
ταγμα καὶ τὴν συγχώρησιν ἐξομολόγησιν ἀσθενείας 10
ἡγούμενον· οἱ δὲ μᾶλλον ἀνθαδείᾳ τινὶ καὶ φιλονεικίᾳ
πρὸς ἐνδειξιν ἰσχύος περιφρονησάι Λακκεδαιμονίων. Ἡ
δὲ χειρίστη μὲν αἰτία πασῶν, ἔχουσα δὲ πλείστους μάρ-
τυρας, οὕτω πως λέγεται. Φειδίας ὁ πλάστης ἐργολάβος
μὲν ἦν τοῦ ἀγάλματος, ὥσπερ εἴρηται, φίλος δὲ τῷ Πε- 15
ρικλεῖ γενόμενος καὶ μέγιστον παρ' αὐτῷ δυνηθεὶς τοὺς
μὲν δι' αὐτόν ἔσχην ἐχθροὺς φθονοῦμενος, οἱ δὲ τοῦ
δήμου ποιοῦμενοι πείραν ἐν ἐκείνῳ, πολὺς τις ἔσοιτο
Περικλεῖ κριτής, Μένωνά τινα τῶν Φειδίου συνεργῶν
πείσαντες ἰκέτην ἐν ἀγορᾷ καθίζουσιν αἰτούμενον ἄδειαν 20
ἐπὶ μηνύσει καὶ κατηγορίᾳ τοῦ Φειδίου. Προσδεξαμένον
δὲ τοῦ δήμου τὸν ἄνθρωπον καὶ γενομένης ἐν ἐκκλησίᾳ
διώξεως, κλοπαὶ μὲν οὐκ ἠλέγχοντο· τὸ γὰρ χρυσίον οὐ-
τως εὐθύς ἐξ ἀρχῆς τῷ ἀγάλματι προσειργάσατο καὶ
περιέθηκεν ὁ Φειδίας γνώμῃ τοῦ Περικλείους, ὥστε πᾶν 25
δυνατὸν εἶναι περιελούσιν ἀποδείξαι τὸν σταθμόν, ὃ καὶ
τότε τοὺς κατηγοροὺς ἐκέλευσε ποιεῖν ὁ Περικλῆς· ἡ δὲ
δόξα τῶν ἔργων ἐπίσξε φθόνῳ τὸν Φειδίαν, καὶ μάλιστα
ὅτι τὴν πρὸς Ἀμαζόνων μάχην ἐν τῇ ἀσπίδι ποιῶν αὐτοῦ
τινα μορφὴν ἐνετύπωσε πρεσβύτου φαλακροῦ πέτρου 30
ἐπηρεμένου δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν, καὶ τοῦ Πери-
κλέους εἰκόνα παγκάλην ἐνέθηκε μεχομένου πρὸς Ἀμα-

ζόνα. Τὸ δὲ σχῆμα τῆς χειρὸς, ἀνατεινουσῆς δόρυ πρὸ
τῆς ὄψεως τοῦ Περικλέους, πεποιημένον εὐμηγάνως οἷον
ἐπικρύπτειν βούλεται τὴν ὁμοιότητα παραφαινομένην
ἐκατέρωθεν. Ὁ μὲν οὖν Φειδίας εἰς τὸ δεσμοπτήριον
ἀπαχθεὶς ἐτελεύτησε νοσήσας, ὡς δὲ φασιν ἔνιοι, φαρ-
μάκοις, ἐπὶ διαβολῇ τοῦ Περικλέους τῶν ἐχθρῶν παρὰ
σκευασάντων. Τῷ δὲ μηνυτῇ Μένανι γράψαντος Γλυ-
κωνος ἀτέλειαν ὁ δῆμος ἔδωκε, καὶ προσέταξε τοῖς στρα-
τηγοῖς ἐπιμελεῖσθαι τῆς ἀσφαλείας τοῦ ἀνθρώπου.

- 10 XXXII. Περὶ δὲ τοῦτον τὸν χρόνον Ἀσπασία δίκην
ἔφηνεν ἀσεβείας, Ἐρμίππου τοῦ κωμωδοποιοῦ διωκόν-
τος καὶ προσκατηγοροῦντος, ὡς Περικλεὶ γυναῖκας ἔλεν-
θέρας εἰς τὸ αὐτὸ φοιτῶσας ὑποδέχοιτο. Καὶ ψήφισμα
Διοπίδης ἔγραψεν εἰσαγγέλλεσθαι τοὺς τὰ θεῖα μὴ
15 νομίζοντας ἢ λόγους περὶ τῶν μεταρσίων διδάσκοντας,
ἀπεριδόμενος εἰς Περικλέα δι' Ἀναξαγόρου τὴν ὑπό-
νοιαν. Λεχομένου δὲ τοῦ δήμου καὶ προσιεμένου τὰς
διαβολάς, οὕτως ἤδη ψήφισμα κυροῦται, Ἀρακοντίδου
γράψαντος, ὅπως οἱ λόγοι τῶν χρημάτων ὑπὸ Περικ-
20 κλέους εἰς τοὺς Πρυτάνεις ἀποτεθεῖεν, οἱ δὲ δικαστὰς
τὴν ψήφον ἀπὸ τοῦ βωμοῦ φέροντες ἐν τῇ πόλει κρί-
νοιν. Ἄγνω δὲ τοῦτο μὲν ἀφείλε τοῦ ψηφίσματος,
κρίνεσθαι δὲ τὴν δίκην ἔγραψεν ἐν δικασταῖς χιλίοις καὶ
πεντακοσίοις, εἴτε κλοπῆς καὶ δώρων εἴτ' ἀδικίου βού-
25 λαιτό τις ὀνομάζειν τὴν δίωξιν. Ἀσπασίαν μὲν οὖν ἐξη-
τήσατο, πολλὰ πάνυ παρὰ τὴν δίκην, ὡς Αἰσχίνης φησὶν,
ἀφείδς ὑπὲρ αὐτῆς δάκρυα καὶ δεηθεὶς τῶν δικαστῶν
Ἀναξαγόραν δὲ φοβηθεὶς ἐξέπεμψε [καὶ προὔπεμψε] ἐκ
τῆς πόλεως. Ὡς δὲ διὰ Φειδίου προσέπταισε τῷ δήμῳ
30 φοβηθεὶς τὸ δικαστήριον μέλλοντα τὸν πόλεμον καὶ
ὑποτιμώμενον ἐξέκαυσεν, ἐλπίζων διασκεδάσειν τὰ ἐγ-
κλήματα καὶ ταπεινώσειν τὸν φθόρον ἐν πράγμασι με-

οις καὶ κινδύνοις τῆς πόλεως ἐκείνῳ μόνῳ διὰ τὸ
 ἡμᾶ καὶ τὴν δύναμιν ἀναθείσης ἑαυτήν. Αἱ μὲν οὖν
 αἱ, οἱ ἄς οὐκ εἴασεν ἐνδοῦναι Λακεδαιμονιοῖς τοι-
 ον, αὐταὶ λέγονται, τὸ δ' ἀληθὲς ἄδηλον.

XXXIII. Οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι γινώσκοντες, ὡς ἐκεῖ- 5
 καταλυθέντος εἰς πάντα μαλακωτέροις χρήσονται
 ἡ Αῖθηνάοις, ἐκέλευον αὐτοὺς τὸ ἄγος ἐλαύνειν, ὃ
 μητρόθεν γένος τοῦ Περικλέους ἔνοχον ἦν, ὡς Θου-
 δίδης εἰρηκεν. Ἡ δὲ πείρα περιέστη τοῖς πέμψασιν εἰς
 ὑναντίον· ἀντὶ γὰρ ὑποψίας καὶ διαβολῆς ὁ Περικλῆς 10
 μέγιστον πίστιν ἔσχε καὶ τιμὴν παρὰ τοῖς πολίταις, ὡς
 λίστα μισούντων καὶ φοβουμένων ἐκείνον τῶν πολε-
 ων. Διὸ καὶ πρὶν ἐμβαλεῖν εἰς τὴν Ἀττικὴν τὴν Ἀρχί-
 μων ἔχοντα τοὺς Πελοποννησίους προεῖπε τοῖς Ἀθη-
 αῖοις, ἂν ἄρα τὰλλα δηῶν ὁ Ἀρχίδαμος ἀπέχηται τῶν 15
 εἰνὸν διὰ τὴν ξενίαν τὴν οὖσαν αὐτοῖς, ἢ διαβολῆς τοῖς
 θροῖς ἐνδιδούς ἀφορμὰς, ὅτι τῇ πόλει καὶ τὴν χώραν
 αἱ τὰς ἐπαύλεις ἐπιδίδωσιν. Ἐμβαλλουσιν οὖν εἰς τὴν
 Ἀττικὴν στρατῷ μεγάλῳ Λακεδαιμόνιοι μετὰ τῶν συμ-
 ἔχων Ἀρχίδαμον τοῦ βασιλέως ἡγουμένου. Καὶ δηοῦν- 20
 τὴν χώραν προῆλθον εἰς Ἀχαρνὰς καὶ κατεστρατοπέ-
 ευσαν, ὡς τῶν Ἀθηναίων οὐκ ἀνεξομένων, ἀλλ' ὑπ'
 ὀργῆς καὶ φρονήματος διαμαχουμένων πρὸς αὐτούς. Τῷ
 Περικλεῖ δεινὸν ἐφαίνετο πρὸς τοὺς ἑξακισμυσίους
 Πελοποννησίων καὶ Βοιωτῶν ὀπλίτας (τοσοῦτοι γὰρ 25
 ἦσαν οἱ τὸ πρῶτον ἐμβαλόντες) ὑπὲρ αὐτῆς τῆς πόλεως
 ἔχην συνάψαι· τοὺς δὲ βουλομένους μάχεσθαι καὶ θυσ-
 εῖν αὐτοὺς πρὸς τὰ γινόμενα κατεπράϋνε λόγων, ὡς
 ἄνδρα μὲν τηθέντα καὶ κοπέντα φύεται ταχέως, ἀνδρῶν
 διαφθαρέντων αὐτῶν τυχεῖν οὐ ῥαδίον ἔστι. Τὸν δὲ 30
 ἡμῶν εἰς ἐκκλησίαν οὐ συνῆγε δεδιὼς βιασθῆναι παρὰ
 ὀργήν, ἀλλ' ὥσπερ νεὼς κυβερνήτης ἀνέμου κατιόντος

ἐν πελάγει θέμενος εὐ πάντα καὶ κατατείνας τὰ ὄπλα
 χρῆται τῇ τέχνῃ, δάκρυα καὶ δεήσεις ἐπιβατῶν ναυτιών-
 των καὶ φοβουμένων ἐάσας, οὕτως ἐκεῖνος τό τε ἄστυ
 συγκλείσας καὶ καταλαβὼν πάντα φυλακαῖς πρὸς ἀσφά-
 5 λειαν ἐχοῖτο τοῖς αὐτοῦ λογισμοῖς, βραχέα φρουρτίξων
 τῶν καταβοάντων καὶ δυσχεραινόντων. Καίτοι πολλοὶ
 μὲν αὐτοῦ τῶν φίλων δεόμενοι προσέκειντο, πολλοὶ δὲ
 τῶν ἐχθρῶν ἀπειλοῦντες καὶ κατηγοροῦντες, πολλοὶ δ'
 ἦδον ἄσματα καὶ σκώμματα πρὸς αἰσχύνῃν ἐφύβριζοντες
 10 αὐτοῦ τὴν στρατηγίαν ὥς ἄνανδρον καὶ προεμέμνην τὰ
 πράγματα τοῖς πολεμίοις. Ἐπεφύετο δὲ καὶ Κλέων ἤδη
 διὰ τῆς πρὸς ἐκεῖνον ὀργῆς τῶν πολιτῶν πορευόμενος
 ἐπὶ τὴν δημαγωγίαν, ὥς τὰνάπαιστα ταῦτα δηλοῖ ποιή-
 σαντος Ἑρμῖππου·

- 15 Βασιλεῦ σατύρων, τί ποτ' οὐκ ἐθέλεις
 δόρυ βαστάζειν, ἀλλὰ λόγους μὲν
 περὶ τοῦ πολέμου δεινοὺς παρ' ἑχθρῶν,
 ψυχὴν δὲ Τέλητος ὑπέστης;
 Καρχηριδίου δ' ἀκόνῃ σκληροῦ
 20 παραθρομένου βρύχεις κοπίδας,
 δηχθεῖς αἰθῶνι Κλέωνι.

XXXIV. Πλὴν ὅτι οὐδενὸς ἐκινήθη τῶν τοιούτων ὁ
 Περικλῆς, ἀλλὰ πρῶτος καὶ σιωπῇ τὴν ἀδοξίαν καὶ τὴν
 ἀπέχθειαν ὑφιστάμενος καὶ νεῶν ἑκατὸν ἐπὶ τὴν Πελο-
 25 πόνησον στόλον ἐκπέμπων αὐτὸς οὐ συνεξέπλευσεν,
 ἀλλ' ἔμεινεν οἰκουρῶν καὶ διὰ χειρὸς ἔχων τὴν πόλιν, ὥς
 ἀπηλλάγησαν οἱ Πελοποννήσιοι. Θεραπεύων δὲ τοὺς
 πολλοὺς ὁμοῦς ἀσχάλλοντας ἐπὶ τῇ πολέμῳ, διανομαῖς τε
 χρημάτων ἀνελάμβανε καὶ κληρουχίας ἐγραφε· Αἰ-
 30 γινήτας γὰρ ἐξελάσας ἅπαντας διένειμε τὴν νῆσον Ἀθη-
 ναίων τοῖς λαχοῦσιν. Ἦν δὲ τις παρηγορία καὶ ἅψ' ὧν
 ἐπασχον οἱ πολέμοι. Καὶ γὰρ οἱ περιπλέοντες τὴν Πε-

λοπόνυνησον χάραν τε πολλὴν κώμας τε καὶ πόλεις μι-
κρὰς διεπόρθησαν, καὶ κατὰ γῆν αὐτὸς ἐμβαλὼν εἰς τὴν
Μεγαρικὴν ἐφθίρει πᾶσαν. Ἦι καὶ δῆλον ἦν, ὅτι πολλὰ
μὲν δοῶντες κακὰ τοὺς Ἀθηναίους, πολλὰ δὲ πάσχοντες
ὑπ' ἐκείνων ἐκ θαλάττης, οὐκ ἂν εἰς μῆκος πολέμου το- 5
σοῦτον προὔβησαν, ἀλλὰ ταχέως ἀπείπον, ὥσπερ ἐξ
ἀρχῆς ὁ Περικλῆς προηγόρευσε, εἰ μὴ τι δαιμόνιον
ὑπηρεντιώθη τοῖς ἀνθρωπίνοις λογισμοῖς. Νῦν δὲ
πρωτον μὲν ἡ λοιμώδης ἐνέπεσε φθορὰ καὶ κατανεμήθη
τὴν ἀκμάζουσαν ἡλικίαν καὶ δύναμιν· ὅφ' ἧς καὶ τὰ 10
σώματα κακούμενοι καὶ τὰς ψυχὰς παντάπασιν ἡγοιώ-
θησαν πρὸς τὸν Περικλέα, καὶ καθάπερ ἰατρὸν ἢ πατέρα
τῇ νόσῳ παραφρονήσαντες ἀδικεῖν ἐπεχείρησαν, ἀνα-
πεισθέντες ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, ὥς τὴν μὲν νόσον ἢ τοῦ
χωρικοῦ πλῆθους εἰς τὸ ἄστυ συμφορήσεις ἐργάζεται, 15
θερούς ὥρα πολλῶν ὁμοῦ χύδην ἐν οἰκήμασι μικροῖς καὶ
σκηνώμασι πυγηροῖς ἡναγκασμένων διατᾶσθαι δίαυται
οἰκουρὸν καὶ ἀργὴν ἀντὶ καθαράς καὶ ἀναπεπταμένης
τῆς πρότερον, τούτου δ' αἰτίας ὁ τῷ πολέμῳ τὸν ἀπὸ τῆς
χώρας ὄχλον εἰς τὰ τεῖχη καταχεάμενος καὶ πρὸς οὐδέν 20
ἄνθρωποις τοσούτοις χρώμενος, ἀλλ' ἐὼν ὥσπερ βοσκή-
ματα καθειργμένους ἀναπίμπλασθαι φθορᾶς ἀπ' ἀλλή-
λων καὶ μηδεμίαν μεταβολὴν μηδ' ἀναψυχὴν ἐκπορίζων.

XXXV. Ταῦτα βουλόμενος ἰᾶσθαι καὶ τι παραλυπεῖν
τοὺς πολεμίους ἑκατὸν καὶ πεντήκοντα ναῦς ἐπλήρου καὶ 25
πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς ὀπλίτας καὶ ἱππέας ἀναβιβασάμε-
νος ἐμελλεν ἀνάγεσθαι μεγάλην ἐλπίδα τοῖς πολέταις καὶ
φόβον οὐκ ἐλάττω τοῖς πολεμίοις ἀπὸ τσαύτης ἰσχύος
παρασχών. Ἦδη δὲ πεπληρωμένων τῶν νεῶν καὶ τοῦ
Περικλείους ἀναβεβηκότος ἐπὶ τὴν ἑαυτοῦ τριήρη τὸν 30
μὲν ἥλιον ἐκλιπεῖν συνέβη καὶ γενέσθαι σκότος, ἐκ-
πλαγῆναι δὲ πάντας ὥς πρὸς μέγα σημεῖον. Ὁρῶν οὖν

ὁ Περικλῆς περίφοβον τὸν κυβερνήτην καὶ διηπορημέ-
 νον, ἀνέσχε τὴν χλαμύδα πρὸ τῆς ὄψεως αὐτοῦ, καὶ παρα-
 καλύψας ἠρώτησε, μή τι δεινὸν ἢ δεινοῦ τινος οἰεται
 σημεῖον· ὥς δ' οὐκ ἔφη „Τί οὖν“ εἶπεν „ἐκεῖνο τοῦτου
 5 διαφέρει, πλὴν ὅτι μεῖζόν τι τῆς χλαμύδος ἐστὶ τὸ πε-
 ποιηκὸς τὴν ἐπισκότησιν;“ Ταῦτα μὲν οὖν ἐν ταῖς σχο-
 λαῖς λέγεται τῶν φιλοσόφων. Ἐκπλεύσας δ' οὖν ὁ Περικ-
 κλῆς οὗτ' ἄλλο τι δοκεῖ τῆς παρασκευῆς ἄξιον δρᾶσαι,
 πολιορκήσας τε τὴν ἱερὰν Ἐπίδαυρον ἐλπίδα παρασχοῦ-
 10 σαν ὥς ἀλωσομένην ἀπέτυχε διὰ τὴν νόσον. Ἐπιγενο-
 μένη γὰρ οὐκ αὐτοὺς μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς ὁπωσοῦν
 τῇ στρατιᾷ συμμίζαντας προσδιέφθειρεν. Ἐκ τούτου
 χαλεπῶς διακειμένους τοὺς Ἀθηναίους πρὸς αὐτὸν ἐπει-
 ρᾶτο παρηγορεῖν καὶ ἀναθαρρύνειν. Οὐ μὴν παρέλυσεν
 15 τὴν ὀργὴν οὐδὲ μετέπεισε πρότερον ἢ τὰς ψήφους λα-
 βόντας ἐπ' αὐτὸν εἰς τὰς χεῖρας καὶ γενομένους κυρίους
 ἀφελέσθαι τὴν στρατηγίαν καὶ ζημιῶσαι χρήμασιν, ὃν
 ἀριθμὸν οἱ τὸν ἐλάχιστον πεντεκαίδεκα τάλαντα, πεντή-
 κοντα δ' οἱ τὸν πλεῖστον γράφουσιν. Ἐπεγράφη δὲ τῇ
 20 δίκῃ κατήγορος, ὥς μὲν Ἰδομενεὺς λέγει, Κλέων, ὥς δὲ
 Θεόφραστος, Σιμμίας· ὁ δὲ Ποντικός Ἡρακλείδης Λα-
 κκατίδαν εἶρηκε.

XXXVI. Τὰ μὲν οὖν δημόσια ταχέως ἔμελλε παύε-
 σθαι, καθάπερ κέντρον εἰς τοῦτον ἅμα πληγῇ τὸν θυμὸν
 25 ἀφεικότων τῶν πολλῶν· τὰ δ' οἰκεῖα μοχθηρῶς εἶχεν
 αὐτῷ κατὰ τε τὸν λοιμὸν οὐκ ὀλίγους ἀποβαλόντι τῶν
 ἐπιτηδείων καὶ στάσει διατεταραγμένῳ πέρρωθιν. Ὁ
 γὰρ πρεσβύτατος αὐτοῦ τῶν γνησίων υἱῶν Ξάνθιππος
 φύσει τε δαπανηρὸς ὢν καὶ γυναικὶ νέᾳ καὶ πολυτελεῖ
 30 συνοικῶν, Τιςάνδρου θυγατρὶ τοῦ Ἐπιλύκου, χαλεπῶς
 ἔφερε τὴν τοῦ πατρὸς ἀκρίβειαν γλίσχρα καὶ κατὰ μικρὸν
 αὐτῷ χορηγοῦντος. Πέμψας οὖν πρὸς τινα τῶν φίλων

ἔλαβεν ἀργύριον ὥς τοῦ Περικλέους καλεῦσαντος. Ἐκείνου δ' ὕστερον ἀπαιτοῦντος, ὁ μὲν Περικλῆς καὶ δίκην αὐτῷ προσέλαχε, τὸ δὲ μειράκιον ὁ Ξάνθιππος ἐπὶ τούτῳ χαλεπῶς διατεθεὶς ἐλοιδορεῖ τὸν πατέρα, πρῶτον μὲν ἐκφέρων ἐπὶ γέλωτι τὰς οἰκοὶ διατριβὰς αὐτοῦ καὶ τοὺς λόγους, οὓς ἐποίει μετὰ τῶν σοφιστῶν. Πεντάθλου γάρ τινος ἀκοντίῳ πατάξαντος Ἐπίτιμον τὸν Φαρσάλιον ἀκουσίως καὶ κατακτείναντος, ἡμέραν ὅλην ἀναλῶσαι μετὰ Πρωταγόρου διαποροῦντα, πότερον τὸ ἀκόντιον ἢ τὸν βαλόντα μᾶλλον ἢ τοὺς ἀγωνοθέτας κατὰ τὸν ὅρ- 10 θότατον λόγον αἰτίους χρῆ τοῦ πάθους ἡγεῖσθαι. Πρὸς δὲ τούτοις καὶ τὴν περὶ τῆς γυναικὸς διαβολὴν ὑπὸ τοῦ Ξανθίππου φησὶν ὁ Στησίμβροτος εἰς τοὺς πολλοὺς διασπαρῆναι, καὶ ὅλως ἀνήκεστον ἄχρι τῆς τελευτῆς τῷ νεανίσκῳ πρὸς τὸν πατέρα παραμεῖναι τὴν διαφορὰν. 15 ἀπέθανε γὰρ ὁ Ξάνθιππος ἐν τῷ λοιμῷ νοσήσας. Ἀπέβαλε δὲ καὶ τὴν ἀδελφὴν ὁ Περικλῆς τότε καὶ τῶν κηδεστῶν καὶ φίλων τοὺς πλείστους καὶ χρησιμωτάτους πρὸς τὴν πολιτείαν. Οὐ μὲν ἀπέπευ οὐδὲ προὔδωκε τὸ φρόνημα καὶ τὸ μέγεθος τῆς ψυχῆς ὑπὸ τῶν συμφορῶν, ἀλλ' 20 οὐδὲ κλαίων οὐδὲ κηδεύων οὐδὲ πρὸς τάφῳ τινὸς ὤφθη τῶν ἀναγκαίων, πρὶν γε δὴ καὶ τὸν περίλοιπον αὐτοῦ τῶν γνησίων ἀποβαλεῖν Πάραλον. Ἐπὶ τούτῳ δὲ καμψθεὶς ἐπειρᾶτο μὲν ἐγκαρτερεῖν τῷ ἥθει καὶ διαφυλάττειν τὸ μεγαλόψυχον, ἐπιφέρων δὲ τῷ νεκρῷ στέφανον 25 ἡττήθη τοῦ πάθους πρὸς τὴν ὥψιν, ὥστε κλαυθμὸν τε ῥῆξαι καὶ πλῆθος ἐκχεῖν δακρύων, οὐδέποτε τοιοῦτον οὐδὲν ἐν τῷ λοιπῷ βίῳ πεποιηκώς.

XXXVII. Τῆς δὲ πόλεως πειρωμένης τῶν ἄλλων στρατηγῶν εἰς τὸν πόλεμον καὶ ζητόρων, ὥς δ' οὐδεὶς 30 βάρους ἔχων ἰσόρροπον οὐδ' ἀξίωμα πρὸς τοσαύτην ἐχέγγυον ἡγεμονίαν ἐφαίνετο, ποθοῦσης ἐκείνον καὶ

καλούσης ἐπὶ τὸ βῆμα καὶ τὸ στρατήριον, ἀδυμῶν καὶ
 κείμενος οἴκοι διὰ τὸ πένθος ὑπ' Ἀλκιβιάδου καὶ τῶν
 ἄλλων ἐπέσθη φίλων προελθεῖν. Ἀπολογησαμένου δὲ
 τοῦ δήμου τὴν ἀγνωμοσύνην πρὸς αὐτόν, ὑποδεξάμενος
 5 αὐτὸς τὰ πράγματα καὶ στρατηγὸς αἰρεθεὶς ἡτήσατο
 λυθῆναι τὸν περὶ τῶν νόθων νόμον, ὃν αὐτὸς εἰσενη-
 νόχει πρότερον, ὥς μὴ παντάπασιν ἐρημία διαδοχῆς τὸν
 οἶκον ἐκλίποι τοῦ νόμου καὶ τὸ γένος. Εἶχε δ' οὕτω τὰ
 περὶ τὸν νόμον. Ἀκμάζων ὁ Περικλῆς ἐν τῇ πολιτείᾳ
 10 πρὸ πάντων πολλῶν χρόνων καὶ παῖδας ἔχων, ὥσπερ εἰρη-
 ται, γνησίους νόμον ἔγραψε, μόνους Ἀθηναίους εἶναι
 τοὺς ἐκ θυεῖν Ἀθηναίων γεγονότας. Ἐπεὶ δὲ τοῦ βασι-
 λέως τῶν Αἰγυπτίων δωρεὰν τῷ δήμῳ πέμψαντος τε-
 τρακισμυρίους πυρῶν μεδίμνους ἔδει διανεμέσθαι τοὺς
 15 πόλεις, πολλὰ μὲν ἀνεφύοντο δίκαι τοῖς νόθοις ἐκ τοῦ
 γράμματος ἐκείνου τέως διαλαυθάνουσαι καὶ παρορῶμε-
 ναι, πολλοὶ δὲ καὶ συγκοφαντήμασι περιέπιπτον. Ἐπρά-
 θησαν οὖν ἄλουντες ὀλίγῳ πεντακισχιλίων ἐλάττους, οἱ
 δὲ μέιναντες ἐν τῇ πολιτείᾳ καὶ κριθέντες Ἀθηναῖοι μύ-
 20 ριοι καὶ τετρακισχίλιοι καὶ τεσσαράκοντα τὸ πλῆθος ἐξη-
 τάσθησαν. Ὄντος οὖν δεινοῦ τὸν κατὰ τοσοῦτων ἰσχύ-
 σαντα νόμον ὑπ' αὐτοῦ πάλιν λυθῆναι τοῦ γράψαντος,
 ἢ παροῦσα δυστυχία τῷ Περικλεῖ περὶ τὸν οἶκον, ὥς
 δίκην τινὰ δεδωκότι τῆς ὑπεροψίας καὶ τῆς μεγαλαυχίας
 25 ἐκέλευς, ἐπέκλασε τοὺς Ἀθηναίους, καὶ δόξαντες αὐτόν
 νημεσητὰ τε παθεῖν ἀνθρωπίνως τε δεῖσθαι συνεχώρη-
 σαν ἀπογράψασθαι τὸν νόθον εἰς τοὺς φράτορας ὕνομ-
 θέμενον τὸ αὐτοῦ. Καὶ τοῦτον μὲν ὕστερον ἐν Ἀργινού-
 σαις καταναυμαχῆσαντα Πελοποννησίους ἀπέκτεινεν
 30 δῆμος μετὰ τῶν συστρατηγῶν.

XXXVIII. Τότε δὲ τοῦ Περικλέους ἔοικεν ὁ λοιμός
 λαβέσθαι λαβὴν οὐκ ὀξεῖαν, ὥσπερ ἄλλων, οὐδὲ συν-

τονον, ἀλλὰ βληχρῶς τιμι νόσῳ καὶ μῆκος ἐν ποικίλαις
 ἐχούσῃ μεταβολαῖς διαχρωμένῃν τὸ σῶμα σχολαίως καὶ
 ὑπερείπουσαν τὸ φρόνημα τῆς ψυχῆς. Ὁ γοῦν Θεό-
 φραστος ἐν τοῖς Ἑθνικοῖς διαπορήσας, εἰ πρὸς τὰς τύχας
 τρέπεται τὰ ἥδη καὶ κινούμενα τοῖς τῶν σωμάτων πά- 5
 θεσιν ἐξίσταται τῆς ἀρετῆς, ἰστόρηκεν, ὅτι νοσῶν ὁ Πε-
 ρικλῆς ἐπισκοποῦμένῳ τινὶ τῶν φίλων δείξει περιλαπτον
 ὑπὸ τῶν γυναικῶν τῷ τραχήλῳ περιηρημένον, ὥς σφό-
 δρα κακῶς ἔχων, ὁπότε καὶ ταύτην ὑπομένει τὴν ἀβελ-
 τερίαν. Ἦδη δὲ πρὸς τῷ τελευτῶν ὄντος αὐτοῦ περι- 10
 καθημένοι τῶν πολιτῶν οἱ βέλτιστοι καὶ τῶν φίλων οἱ
 περιόντες λόγον ἐποιοῦντο τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς δυνά-
 μεως, ὅση γένοιτο, καὶ τὰς πράξεις ἀνιμετροῦντο καὶ
 τῶν τροπαίων τὸ πλήθος· ἐννέα γὰρ ἦν ἂ στρατηγῶν
 καὶ νικῶν ἔστησεν ὑπὲρ τῆς πόλεως. Ταῦτα, ὥς οὐκέτι 15
 συνιέντος, ἀλλὰ καθηρημένου τὴν αἰσθησιν αὐτοῦ δι-
 λέρουντο πρὸς ἀλλήλους· ὁ δὲ πᾶσιν ἐτυγχανε τὸν νοῦν
 προσεσχηκῶς καὶ φθαρξάμενος εἰς μέσον ἔφη θαυμάζειν,
 ὅτι ταῦτα μὲν ἐπαινοῦσιν αὐτοῦ καὶ μνημονεύουσιν, ἃ
 καὶ πρὸς τύχην ἐστὶ κοινὰ καὶ γέγονεν ἤδη πολλοῖς στρα- 20
 τηγοῖς, τὸ δὲ κάλλιστον καὶ μέγιστον οὐ λένουσιν. „Οὐ-
 δεις γὰρ“ ἔφη „δι’ ἐμὲ τῶν ὄντων Ἀθηναίων μέλαν ἡμέ-
 τιον περιεβάλετο.“

XXXIX. Θαυμαστός οὖν ὁ ἀνὴρ οὐ μόνον τῆς ἐπιει-
 κείας καὶ προαότητος, ἣν ἐν πράγμασι πολλοῖς καὶ με- 25
 γάλαις ἀπεχθραῖς διετήρησεν, ἀλλὰ καὶ τοῦ φρονήματος,
 εἰ τῶν αὐτοῦ καλῶν ἤγειτο βέλτιστον εἶναι τὸ μῆτε φθό-
 νῳ μῆτε θυμῷ χαρίσασθαι μηδὲν ἀπὸ τηλικαύτης δυνά-
 μεως μηδὲ χρήσασθαι τιμι τῶν ἐχθρῶν ὥς ἀνηκέστω. Καί
 μοι δοκεῖ τὴν μειρακιώδη καὶ σοβαρὰν ἐκείνην προσω- 30
 νυμίαν ἐν τοῦτο ποιεῖν ἀνεπίφθονον καὶ πρέπουσαν,
 οὕτως εὐμενὲς ἦθος καὶ βίον ἐν ἐξουσίᾳ καθαρὸν καὶ

- ἀμίαντον Ὀλύμπιον προσαγορεύεσθαι, καθάπερ τὸ τῶν
 θεῶν γένος ἀξιούμεν αἷτιον μὲν ἀγαθῶν, ἀναίτιον δὲ
 κακῶν πεφυκὸς ἄρχειν καὶ βασιλεύειν τῶν ὄντων, οὐχ
 ὥσπερ οἱ ποιηταὶ συνταράττοντες ἡμᾶς ἀμαθεστάταις
 5 δόξαις ἀλίσκονται τοῖς αὐτῶν ποιήμασι, τὸν μὲν τόπον,
 ἐν ᾧ τοὺς θεοὺς κατοικεῖν λέγουσιν, ἀσφαλὲς ἔδος καὶ
 ἀσάλευτον καλοῦντες, οὐ πνεύμασιν, οὐ νέφεσι χρώμε-
 νον, ἀλλ' αἰθρία μαλακῇ καὶ φωτὶ καθαρῷ τὸν ἅπαντα
 χρόνον ὁμαλῶς περιλαμπόμενον, ὥς τοιαύτης τῷ μακα-
 10 ρίῳ καὶ ἀθανάτῳ διαγωγῇς μάλιστα προεπούσης, αὐτοὺς
 δὲ τοὺς θεοὺς ταραχῇς καὶ δυσμενείας καὶ ὀργῇς ἄλλω-
 τε μεστοὺς παθῶν ἀποφαίνοντες οὐδ' ἀνθρώποις νοῦν
 ἔχουσι προσηκόντων. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἴσως ἑτέρας δόξαι
 πραγματείας εἶναι. Τοῦ δὲ Περικλέους ταχέαν αἰσθησιν
 15 καὶ σαφῇ πόθῳ Ἀθηναίοις ἐνειργάζετο τὰ πράγματα.
 Καὶ γὰρ οἱ ζῶντος βαρυνόμενοι τὴν δύναμιν ὥς ἀμαν-
 ροῦσαν αὐτούς, εὐθὺς ἐκ ποδῶν γενομένου πειρώμενοι
 ζητόρων καὶ δημαγωγῶν ἑτέρων ἀνωμολογοῦντο με-
 τριώτερον ἐν ὄγκῳ καὶ σεμνότερον ἐν προᾷτητι μὴ
 20 φῦναι τρόπον· ἡ δ' ἐπίφθορος ἰσχὺς ἐκείνη, μοναρχία
 λεγομένη καὶ τυραννὶς πρότερον, ἐφάνη τότε σωτήριον
 ἔρυσμα τῆς πολιτείας γενομένη· τοσαύτη φθορὰ καὶ πλη-
 θος ἐπέκειτο κακίας τοῖς πράγμασιν, ἣν ἐκεῖνος ἀσθενῇ
 καὶ ταπεινῇ ποιῶν ἀπέκρυπτε καὶ κατεκάλυψε ἀνήκε-
 25 στον ἐξουσίᾳ γενέσθαι.

ΦΑΒΙΟΣ ΜΑΞΙΜΟΣ.

- 30 I. Τοιούτου δὲ τοῦ Περικλέους ἐν τοῖς ἀξίοις μνήμης
 γεγονότος, ὥς παρελήφαμεν, ἐπὶ τὸν Φάβιον τὴν ἱστο-
 ρίαν μεταγάγωμεν. Νυμφῶν μιᾶς λέγουσιν, οἱ δὲ γυ-

ναικὸς ἐπιχωρίας, Ἡρακλεῖ μιγείσης περὶ τὸν Θύμβριον
 ποταμὸν γενέσθαι Φάβιον, ἄνδρα πολὺν καὶ δόκιμον ἐν
 Ῥώμῃ τὸ Φαβίων γένος ἀφ' αὐτοῦ παρασχόντα. Τινὲς δὲ
 τοὺς ἀπὸ τοῦ γένους τούτου πρώτους τῇ δι' ὀρυγματίων
 χρησαμένους ἄρχα Φοδίους ἱστοροῦσιν ὀνομάζεσθαι τὸς
 παλαιόν· οὕτω γὰρ ἄχρι νῦν αἱ διώρυχες φέρεται καὶ
 φόδεραι τὰ σκάψαι καλεῖται· χρόνῳ δὲ τῶν δυνεῖν φθόγ-
 γων μεταπεσόντων Φάβιοι προσηγορεύθησαν. Πολλοὺς
 δὲ καὶ μεγάλους τῆς οἰκίας ἐξενεγκαμένης ἄνδρας, ἀπὸ
 Ῥούλλου τοῦ μεγίστου καὶ διὰ τοῦτο Μαξίμου παρὰ 10
 Ῥωμαίοις ἐπονομασθέντος τέταρτος ἦν Φάβιος Μάξιμος,
 περὶ οὗ τάδε γράφομεν. Ἦν δ' αὐτῷ σωματικὸν μὲν
 παρωνύμιον ὁ Βερούκωσος· εἶχε γὰρ ἀκροχορδόνεα μι-
 κρὰν ἐπάνω τοῦ χεῖλους ἐπιπεφυκνῖαν· ὁ δὲ Οὐρικούλας
 σημαίνει μὲν τὸ προβάτιον, ἐτέθη δὲ πρὸς τὴν πρᾶξιν 15
 καὶ βραδυτῆτα τοῦ ἡθους ἐπὶ παιδὸς ὄντος. Τὸ γὰρ ἡσύ-
 χιον αὐτοῦ καὶ σιωπηλὸν καὶ μετὰ πολλῆς εὐλαβείας τῶν
 παιδικῶν ἀπτόμενον ἡδονῶν, βραδέως δὲ καὶ διαπόνως
 δεχόμενον τὰς μαθήσεις, εὐκόλον δὲ πρὸς τοὺς συνήθεις
 καὶ κατήκοον ἀβελτερίας τινὸς καὶ νωθρότητος ὑπὸ 20
 νοίαν εἶχε παρὰ τοῖς ἐκτός· ὀλργοὶ δ' ἦσαν οἱ τὸ δυσκί-
 νητον ὑπὸ βάθους καὶ τὸ μεγαλόψυχον καὶ λεοντώδες
 ἐν τῇ φύσει καθορῶντες αὐτοῦ. Ταχὺ δὲ τοῦ χρόνου
 προύοντος ὑπὸ τῶν πραγμάτων ἐγερσόμενος διεσῆμαινε
 καὶ τοῖς πολλοῖς ἀπάθειαν μὲν οὐσαν τὴν δοκοῦσαν 25
 ἐπ' αἰσθάνειαν, εὐβουλίαν δὲ τὴν εὐλάβειαν, τὸ δὲ πρὸς
 μηδὲν ὀξὺν μηδ' ἐνέκνητον ἐν πᾶσι μόνιμον καὶ βέβαιον.
 Ὁρῶν δὲ καὶ τῆς πολιτείας τὸ μέγεθος καὶ τῶν πολέ-
 μων τὸ πλῆθος, ἥσκει τὸ μὲν σῶμα πρὸς τοὺς πολέμους,
 ὥσπερ ὅπλον σύμφυτον, τὸν δὲ λόγον ὄργανον πειθοῦς 30
 πρὸς τὸν δῆμον, εὐ μάλα πρεπόντως τῷ βίῳ κατασκευ-
 σμημένον. Οὐ γὰρ ἐπὶ ὥραϊσμός οὐδὲ κενὴ καὶ ἄγο-

ραῖος χάρις, ἀλλὰ νοῦς ἴδιον καὶ περιττὸν ἐν γνωμο-
γίαις σχῆμα καὶ βάθος ἔχων, ὃς μάλιστα ταῖς Θουκυδί-
δου προσεικέναι λέγουσι. Διασώζεται γὰρ αὐτοῦ λόγος,
ὃν εἶπεν ἐν τῷ δήμῳ, τοῦ παιδὸς αὐτοῦ μεθ' ὑπατεῖαν
5 ἀποθανόντος ἐγκώμιον.

- II. Πέντε δ' ὑπατειῶν, ὥς ὑπάτευσεν, ἡ πρώτη τὸν
ἀπὸ Διγύων θρόμβον ἔσχευ. Ἡττηθέντες γὰρ ὑπ' αὐ-
τοῦ μάχη καὶ πολλοὺς ἀποβαλόντες εἰς τὰς Ἀλπεις ἀνε-
στάλησαν, καὶ τὴν πρόσοικον ἐπαύσαντο τῆς Ἰταλίας λη-
10 ζόμενοι καὶ κακῶς ποιοῦντες. Ἐπεὶ δ' Ἀντίβας ἐμβαλὼν
εἰς Ἰταλίαν καὶ μάχη πρῶτον περὶ τὸν Τρεβίαν ποταμὸν
ἐπικρατήσας αὐτὸς μὲν ἤλαυνε διὰ Τυρρηνίας πορθῶν
τὴν χώραν, ἐκπληξιν δὲ δεινὴν καὶ φόβον εἰς τὴν Ῥώμην
ἐνέβαλε, σημεῖα δὲ τὰ μὲν συνήθη Ῥωμαίοις ἀπὸ κεραυ-
15 νῶν, τὰ δ' ὅλως ἐξηλλαγμένα καὶ πολλὴν ἀτοπίαν ἔχοντα
προσέπιπτε (θυρεοὺς τε γὰρ ἀφ' αὐτῶν αἵματι γενέσθαι
διαβρόχους ἐλέχθη, καὶ θέρη σταχύων περὶ Ἄντιον ἐναίμα
κείρεσθαι, καὶ λίθους μὲν ἐκ τοῦ ἀέρος διαπύρους καὶ
φλεγόμενους φέρεσθαι, τοῦ δ' ὑπὲρ Φαλιρίου οὐρανοῦ
20 ῥαγῆναι δόξαντος ἐκπίπτειν καὶ διασπείρεσθαι πολλὰ
γραμματοεῖα, καὶ τούτων ἐν ἐνὶ γεγραμμένον φανῆναι κα-
τὰ λέξιν· ΑΡΗΣ ΤΑ ΕΑΤΤΟΥ ΟΠΑΑ ΣΑΛΕΤΕΙ), τὸν
μὲν ὕπατον Γάιον Φλαμίνιον οὐδὲν ἡμβλυνε τούτων,
ἄνδρα πρὸς τῷ φύσει θυμοειδὲς καὶ φιλοτίμῳ μεγάλαις
25 ἐπαιρόμενον εὐτυχίαις, ὥς πρόσθεν εὐτύχησε παραλό-
γως, τῆς τε βουλῆς ἀποκαλούσης καὶ τοῦ συνάρχοντος
ἐνισταμένου βίᾳ συμβαλὼν τοῖς Γαλάταις μάχη καὶ κρα-
τήσας, Φάβιον δὲ τὰ μὲν σημεῖα, καίπερ ἀπτόμενα πολ-
λῶν, ἦττον ὑπέθραττε διὰ τὴν ἀλογίαν· τὴν δ' ὀλιγό-
30 τητα τῶν πολεμίων καὶ τὴν ἀχρηματίαν πυνθανόμενος
καρτερεῖν παρεκάλει τοὺς Ῥωμαίους καὶ μὴ μάχεσθαι
πρὸς ἄνθρωπον ἐπ' αὐτῷ τούτῳ διὰ πολλῶν ἐγώνων

ἡσκημένῃ στρατιᾷ χρώμενον, ἀλλὰ τοῖς συμμάχοις ἐπι-
πέμποντας βοηθείας καὶ τὰς πόλεις διὰ χειρὸς ἔχοντας
αὐτὴν εἶναι περὶ αὐτῇ μαρτυρεῖσθαι τὴν ἀκμὴν τοῦ Ἀν-
νίβου, καθάπερ φλόγα λάμπασαν ἀπὸ μικρᾶς καὶ κούφης
δυνάμεως. 5

III. Οὐ μὴν ἐπεισε τὸν Φλαμίνιον, ἀλλὰ φήσας οὐκ
ἀνέξεσθαι προσιόντα τῇ Ῥώμῃ τὸν πόλεμον οὐδ', ὥσπερ
ὁ παλαιὸς Κάμιλλος, ἐν τῇ πόλει διαμαχεῖσθαι περὶ αὐ-
τῆς, τὸν μὲν στρατὸν ἐξάγειν ἐκέλευσε τοὺς χιλιάρχους,
αὐτὸς δ' ἐπὶ τὸν ἵππον ἀλλόμενος ἐξ οὐδενὸς αἰτίου προ- 10
δήλου παραλόγως ἐντρομόν τοῦ ἵππου γενομένον καὶ
πυρρέντος ἐξέπεσε καὶ κατενεχθεὶς ἐπὶ κεφαλὴν ὅμως
οὐδὲν ἔτρεψε τῆς γνώμης, ἀλλ' ὥς ὥρμησεν ἐξ ἀρχῆς
ἀπαντῆσαι τῷ Ἀννίβῃ, περὶ τὴν καλουμένην Θρασυλίαν
λίμνην τῆς Τυρρηνίας παρετάξατο. Τῶν δὲ στρατιωτῶν 15
συμβαλόντων εἰς χεῖρας ἅμα τῷ καιρῷ τῆς μάχης συνέ-
πεισε σεισμός, ὑφ' οὗ καὶ πόλεις ἀντετράπησαν καὶ ρεύ-
ματα ποταμῶν ἐξ ἑδρας μετέστη καὶ κρημνῶν ὑπώρειαι
περιερράγησαν. Ἀλλὰ, καίπερ οὕτω γενομένου βιαίου
πάθους, οὐδεὶς τὸ παράπαν ἤσθετο τῶν μαχομένων. 20
Αὐτὸς μὲν οὖν ὁ Φλαμίνιος πολλὰ καὶ τόλμης ἔργα καὶ
φώμης ἐπιδεικνύμενος ἔπεσε, καὶ περὶ αὐτὸν οἱ κράτι-
στοι· τῶν δ' ἄλλων τραπέντων πολλὸς ἦν φόνος καὶ
πεντακισχίλιοι πρὸς μυρίοις κατεκόπησαν, καὶ ἐάλωσαν
ἕτεροι τοσοῦτοι. Τὸ δὲ Φλαμινίου σῶμα φιλοτιμούμενος 25
θάψαι καὶ κοσμηῆσαι δι' ἀρετὴν ὁ Ἀννίβας οὐχ εὗρεν ἐν
τοῖς νεκροῖς, ἀλλ' ἠγνοεῖτο τὸ παράπαν ὅπως ἠφρανίσθη.
Τὴν μὲν οὖν ἐπὶ τοῦ Τρεβίου γενομένην ἤτταν οὗθ' ὁ
γράφας στρατηγὸς οὗθ' ὁ πεμφθεὶς ἄγγελος ἀπ' εὐθείας
ἔφρασεν, ἀλλ' ἐψεύσατο τὴν νίκην ἐπιδίκον αὐτοῖς καὶ 30
ἀμφίδοξον γενέσθαι· περὶ δὲ ταύτης ὡς πρῶτον ἤκουσεν
ὁ στρατηγὸς Πουμπόλιος, συναγαγὼν εἰς ἐκκλησίαν τὸν

δῆμον οὐ περιπλοκάς οὐδὲ παραγωγὰς, ἀλλ' ἀντικρὺς
 ἔφη προσελθὼν· „Νενικήμεθα, ὦ ἄνδρες Ῥωμαῖοι, με-
 γάλη μάχη καὶ διέφθαρται τὸ στρατόπεδον καὶ Φλαμί-
 νιος ὑπάτος ἀπόλωλεν. Ἀλλὰ βουλευέσθε περὶ σωτηρίας
 5 αὐτῶν καὶ ἀσφαλείας.“ Οὗτος μὲν οὖν ὥσπερ πνεῦμα τον
 λόγον ἐμβαλὼν εἰς πέλαγος τοσοῦτου δῆμου συνετάραξε
 τὴν πόλιν, οὐδ' ἐστάναι πρὸς τοσαύτην ἑκπληξιν οἱ
 λογισμοὶ καὶ διαμένειν ἐδύναντο. Πάντες δ' εἰς μίαν
 γνώμην συνήχθησαν ἀνυπευθύνου δεῖσθαι τὰ πράγ-
 10 ματα μοναρχίας, ἣν δικτατορίαν καλοῦσι, καὶ τοῦ μετα-
 χειριουμένου ταύτην ἀθρόπτως καὶ ἀδεῶς ἀνδρός· εἶναι
 δὲ τοῦτον ἓνα Φάβιον Μάξιμον, ἰσόρροπον ἔχοντα τῷ
 μεγέθει τῆς ἀρχῆς τὸ φρόνημα καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ ἥθους,
 ἡλικίας τε κατὰ τοῦτο γεγεννημένον, ἐν ᾧ συνέστηκεν ἔτι
 15 πρὸς τὰ τῆς ψυχῆς βουλευόμενα τὸ σῶμα τῇ φώμῃ καὶ
 συγκέκραται τῷ φρονίμῳ τὸ θαρραλέον.

IV. Ὡς οὖν ταῦτ' ἔδοξεν, ἀποδειχθεὶς δικτάτωρ Φά-
 βιος καὶ ἀποδείξας αὐτὸς ἱππαρχον Μάρκον Μινούκιον
 πρῶτον μὲν ἡγήσατο τὴν σύγκλητον ἱππῳ χρησθαι παρὰ
 20 τὰς στρατείας. Οὐ γὰρ ἐξήν, ἀλλ' ἀπηγόρευτο κατὰ δὴ
 τινὰ νόμον παλαιόν, εἴτε τῆς ἀλκῆς τὸ πλεῖστον ἐν τῷ
 πεζῷ τιθεμένων καὶ διὰ τοῦτο τὸν στρατηγὸν οἰομένων
 δεῖν παραμένειν τῇ φάλαγγι καὶ μὴ προλείπειν, εἰδ',
 1 ὅτι τυραννικὸν εἰς ἅπαντα τὰλλα καὶ μέγα τὸ τῆς ἀρχῆς
 25 κράτος ἐστίν, ἐν γε τούτῳ βουλομένων τὸν δικτάτορα
 τοῦ δῆμον φαίνεσθαι δεόμενον. Οὐ μὲν ἀλλὰ καὶ αὐτὸς
 ὁ Φάβιος εὐθύς ἐνδείξασθαι θέλων τῆς ἀρχῆς τὸ μέγε-
 θος καὶ τὸν ὄγκον, ὡς μᾶλλον ὑπηκόοις χρῶτο καὶ πει-
 θηνίοις τοῖς πολίταις, προῆλθε συνενεργάμενος εἰς
 30 ταῦτ' ῥαβδουχίας εἰκοσιτέσσαρας· καὶ τοῦ ἑτέρου τῶν
 ὑπᾶτων ἀπαντῶντος αὐτῷ τὸν ὑπηρέτην πέμψας ἐκέ-
 λευσε τοὺς ῥαβδούχους ἀπαλλάξαι καὶ τὰ παράσημα τῆς

ἀρχῆς ἀποθίμενον ἰδιώτην ἀπαντᾶν. Μετὰ δὲ ταῦτα
καλλίστην ἀρχόμενος ἐκ θεῶν ἀρχὴν καὶ διδάσκων τὸν
δῆμον ὥς ὀλιγοῖα καὶ περιφρονήσει τοῦ στρατηγοῦ
πρὸς τὸ δαιμόνιον, οὐ μοχθηροῖα τῶν ἀγωνισαμένων
σφαλέντα, προὔτρεπε μὴ δεδιέναι τοὺς ἐχθρούς, ἀλλὰ
τοὺς θεοὺς ἐξευμενίζεσθαι καὶ τιμᾶν, οὐ δεισιδαιμο-
νίαν ἐργαζόμενος, ἀλλὰ θαρρύνων εὐσεβεῖα τὴν ἀρε-
τὴν καὶ ταῖς παρὰ τῶν θεῶν ἐλπίσι τὸν ἀπὸ τῶν πο-
λεμίων φόβον ἀφαιρῶν καὶ παραμυθούμενος. Ἐκινή-
θησαν δὲ τότε πολλὰ καὶ τῶν ἀπορρήτων καὶ χρησίμων
αὐτοῖς βίβλων, ἃς Σιβυλλεῖους καλοῦσι· καὶ λέγεται
συνδραμεῖν ἓνα τῶν ἀποκειμένων ἐν αὐταῖς λογίων
πρὸς τὰς τύχας καὶ τὰς πράξεις ἐκείνας. Καὶ τὸ μὲν
γνωσθὲν οὐκ ἦν ἐτέρῳ πυθέσθαι· προσελθὼν δὲ ὁ δι-
κτάτωρ εἰς τὸν ὄχλον εὗξατο τοῖς θιτοῖς ἑναιεντοῦ μὲν
αἰῶν καὶ συῶν καὶ προβάτων καὶ βοῶν ἐπιγονήν, ὅσῃν
Ἰταλίας ὄρη καὶ πεδία καὶ ποταμοὶ καὶ λειμῶνες εἰς ὥραν
ἰσομένην θρέψουσι, καταθύσειν ἅπαντα, θέας δὲ μου-
σικὰς καὶ θυμελικὰς ἄξειν ἀπὸ σηστερτίων τριακοσίων
τριακόνα τριῶν καὶ ἀθηαρίων τριακοσίων τριάκοντα
τριῶν ἔτι τριτημορίου προσόντος. Τοῦτο τὸ κεφάλαιον
ἔστιν ὀκτὼ μυριάδες δραχμῶν καὶ δραχμαὶ τρισχίλια
πεντακόσια ὀγδοήκοντα τρεῖς καὶ δύο ὀβολοί. Λόγον
δὲ τῆς εἰς τοῦτο τοῦ πλήθους ἀκριβείας καὶ διανομῆς
χαλεπὸν ἔστιν εἰπεῖν, εἰ μὴ τις ἄρα βούλοιτο τῆς τριάδος
ὑμνεῖν τὴν δύναμιν, ὅτι καὶ φύσει τέλειος καὶ πρῶτος
τῶν περιπτῶν ἀρχὴ τε πλήθους ἐν αὐτῷ τὰς τε πρῶτας
διαφοράς καὶ τὰ παντὸς ἀριθμοῦ στοιχεῖα μίξας καὶ
συναρμόσας εἰς ταῦτόν ἀνείληφε.

V. Τῶν μὲν οὖν πολλῶν ὁ Φάβιος τὴν γνώμην
ἀπαρτήσας εἰς τὸ θεῖον ἤδωκε πρὸς τὸ μέλλον ἐποίησεν·
αὐτὸς δὲ πάσας θέμενος ἐν αὐτῷ τὰς τῆς νίκης ἐλπίδας,

ὥς καὶ τοῦ θεοῦ τὰς εὐπραξίας δι' ἀρετῆς καὶ φρονή-
 σεως παραδιδόντος, τρέπεται πρὸς Ἀντίβαν, οὐχ ὥς
 διαμαχοῦμενος, ἀλλὰ χρόνῳ τὴν ἀκμὴν αὐτοῦ καὶ χρή-
 μασι τὴν ἀπορίαν καὶ πολυανθρωπίαν τὴν ὀλιγότητα
 5 τριβεῖν καὶ ὑπαναλίσκειν βεβουλευμένος. Ὅθεν αἱ
 μετέωρος ἀπὸ τῆς ἵππου τῶν πολεμίων ἐν τόποις ὁρει-
 νοῖς στρατοπεδεύων ἐπηωρεῖτο, καθημένον μὲν ἡσυχά-
 ζων, κινουμένου δὲ κατὰ τῶν ἄκρων κύκλῳ περιῶν καὶ
 περιφαινόμενος ἐκ διαστήματος ὅσον ἀκοντὶ μὴ βιασθῆ-
 10 ναι μάχεσθαι καὶ φόβον ὥς μαχησόμενος τοῖς πολεμίοις
 ἀπὸ τῆς μελλήσεως αὐτῆς παρέχειν. Οὕτω δὲ παράγων τὸν
 χρόνον ὑπὸ πάντων κατεφρονεῖτο, καὶ κακῶς μὲν ἤκουεν
 ἐν τῷ στρατοπέδῳ, κομιδῇ δὲ τοῖς πολεμίοις ἄτολμος
 ἐδόκει καὶ τὸ μηδὲν εἶναι πλὴν ἐνὸς ἀνδρὸς Ἀντίβου.
 15 Μόνος δ' ἐκεῖνος αὐτοῦ τὴν δεινότητα καὶ τὸν τρόπον,
 ᾧ πολεμεῖν ἐγνώκει, συνιδὼν καὶ διανοηθεὶς, ὥς πάσῃ
 τέχνῃ καὶ βίᾳ κινητέος ἐστὶν εἰς μάχην ὁ ἀνὴρ ἢ διαπέ-
 πρακταὶ τὰ Καρχηδονίων, οἷς μὲν εἰσι κρείττους ὅπλοις
 χρησασθαι μὴ δυναμένων, οἷς δὲ λείπονται σώμασι καὶ
 20 χρήμασιν ἐλαττωμένων καὶ θάπανωμένων εἰς τὸ μηδὲν
 ἐπὶ πᾶσαν ἰδέαν στρατηγικῶν σοφισμάτων καὶ παλαι-
 σμάτων τρεπόμενος καὶ πειρώμενος ὥσπερ δεινὸς ἀθλη-
 τῆς λαβὴν ζητῶν, προσέβαλλε καὶ διετάραττε καὶ μετήγ-
 25 λογισμῶν βουλούμενος. Τῷ δὲ ἡ γνώμη πίστιν ἔχουσα
 τοῦ συμφέροντος ἐν ἑαυτῇ βέβαιος εἰστήκει καὶ ἀμετά-
 πλωτος· ἠνώχλει δ' αὐτὸν ὁ ἵππαρχος Μινούκιος φιλο-
 μαχῶν ἀκαίρως καὶ θρασυνόμενος καὶ δημαγωγῶν τὸ
 στράτευμα μανικῆς φορᾶς καὶ κενῶν ἐλπίδων ὑπ' αὐτοῦ
 30 πεπληρωμένον· οἱ τὸν μὲν Φάβιον σκώπτοντες καὶ κατα-
 φρονοῦντες Ἀντίβου παιδαγωγὸν ἀπεκάλουν, τὸν δὲ
 Μινούκιον μέγαν ἄνδρα καὶ τῆς Ῥώμης ἄξιον ἡγοῦντο

στρατηγόν. Ὁ δὲ μᾶλλον εἰς φρόνημα καὶ θράσος ἀνι-
 μένος ἐχλεύαζε μὲν τὰς ἐπὶ τῶν ἄκρων στρατοπεδείας,
 ὡς καλὰ θέατρα τοῦ δικτάτορος αἰεὶ παρασκευαζομένου
 θεωρήσουσι πορθομένην καὶ φλεγομένην τὴν Ἰταλίαν,
 ἡρώτα δὲ τοὺς φίλους τοῦ Φαβίου, πότερον εἰς τὸν οὐ-
 ρανὸν ἄρας ἀναφέρει τὸν στρατὸν ὥς τῆς γῆς ἀπεγνω-
 κῶς, ἢ νύφη καὶ ὁμίχλας προβαλλόμενος ἀποδιδράσκει
 τοὺς πολεμίους. Ταῦτα τῶν φίλων πρὸς τὸν Φάβιον
 ἀπαγγελλόντων καὶ τὴν ἀδοξίαν τῷ κινδύνῳ λῦσαι
 παραινούντων, „Οὕτω μέντ' αἶν“ ἔφη „δειλότερος ἢ 10
 νῦν εἶναι δοκῶ γενοίμην, εἰ σκώμματα καὶ λοιδορίας
 φοβηθεὶς ἐκπέσοιμι τῶν ἐμῶν τοῦ λογισμοῦ. Καίτοι τὸ
 μὲν ὑπὲρ πατρίδος οὐκ αἰσχρὸν δέος, ἡ δὲ πρὸς δόξαν
 ἀνθρώπων καὶ διαβολὰς καὶ ψόγους ἐκπληξίς οὐκ ἀξίον
 τηλικαύτης ἀρχῆς ἀνδρός, ἀλλὰ δουλεύοντος ὧν κρατεῖν 15
 αὐτὸν καὶ δεσπόζειν κακῶς φρονοῦντων προσήκει.“

VI. Μετὰ ταῦτα γίνεται διαμαρτία τοῦ Ἀννίβου.
 Βουλόμενος γὰρ ἀποσπᾶσαι τοῦ Φαβίου πορρωτέρω τὸ
 στράτευμα καὶ πεδίῳ ἐπιλαβέσθαι προνομᾶς ἔχοντων,
 ἐκέλευσε τοὺς ὀδηγοὺς μετὰ δεῖπνον εὐθύς ἡγεῖσθαι 20
 πρὸς τὸ Κασινάτον. Οἱ δὲ τῆς φωνῆς διὰ βαρβαρισμὸν
 οὐκ ἐξακούσαντες ἀκριβῶς, ἐμβάλλουσιν αὐτοῦ τὴν δύ-
 ναμιν φέροντες εἰς τὰ καταλήγοντα τῆς Καμπανίας εἰς
 πόλιν Κασιλῖνον, ἣν τέμνει ῥέων διὰ μέσης [ὁ Ἀσθρόνος]
 ποταμός, ὃν Οὐουλτοῦρνον οἱ Ῥωμαῖοι καλοῦσιν. Ἔστι 25
 δ' ἡ χώρα τὰ μὲν ἄλλα περιστεφῆς ὄρεσιν· εὐλὼν δ'
 ἀναπέπταται πρὸς τὴν θάλατταν, ἐνθα τὰ ἔλη καταδί-
 δωσι τοῦ ποταμοῦ περιχισμένου, καὶ θύνας ἄμμου βα-
 θείας ἔχει, καὶ τελευτᾷ πρὸς αἰγιαλὸν κυματῶδη καὶ δύσ-
 ορμον. Ἐνταῦθα καταβαίνοντος τοῦ Ἀννίβου περιελθὼν 30
 ἐμπειρία τῶν ὁδῶν ὁ Φάβιος τὴν μὲν διέξοδον ὀπίστας
 τετρακισχιλίους ἐπιστήσας ἐνέφραξε, τὸν δ' ἄλλον στρα-

τὸν ὑπὲρ τῶν ἄλλων ἄκρων ἐν καλῷ καθίσας διὰ τῶν
 ἐλαφροτάτων καὶ προχειροτάτων ἐνέβαλε τοῖς ἐσχάτοις
 τῶν πολεμίων, καὶ συνετάραξεν ἅπαν τὸ στράτευμα,
 διέφθειρε δὲ περὶ ὀκτακοσίους. Ἐκ τούτου βουλόμενος
 5 Ἀννίβας ἀπαγαγεῖν τὸ στράτευμα, καὶ τὴν διαμαρτίαν
 τοῦ τόπου νοήσας καὶ τὸν κίνδυνον, ἀνισταύρῳσε μὲν
 τοὺς ὁδηγούς, ἐκβιάζεσθαι δὲ τοὺς πολεμίους καὶ προσ-
 μάχεσθαι τῶν ὑπερβολῶν ἰγκρατεῖς ὄντας ἀπεγίνωσκε.
 Αὐσθύμως δὲ καὶ περιφόβως διακειμένων ἀπάντων καὶ
 10 περιεστέναι σφᾶς πανταχόθεν ἀφύκτους ἡγουμένων
 ἀπορίας, ἔγνω δολοῦν ἀπάτη τοὺς πολεμίους. Ἦν δὲ
 τοιοῦδε. Βοῦς ὅσον δισχιλίας ἐκ τῶν αἰχμαλώτων ἐκέ-
 λευσε συλλαβόντας ἀναδῆσαι δᾶδα πρὸς ἕκαστον κέρας
 ἢ λύγων ἢ φρυγάνων αὐτῶν φάκελον· εἴτα νυκτός, ὅταν
 15 ἀρθῇ σημεῖον, ἀνάψαντας ἐλαύνειν ἐπὶ τὰς ὑπερβολὰς
 παρὰ τὰ στενὰ καὶ τὰς φυλακὰς τῶν πολεμίων. Ἄμα δὲ
 ταῦτα παρεσκευάζον οἷς προσετέτακτο, καὶ τὸν ἄλλον
 αὐτὸς ἀναστήσας στρατὸν ἤδη σκότους ὄντος ἤγε σχο-
 λαίως. Αἱ δὲ βόες ἄχρι μὲν τὸ πῦρ ὀλλόντων ἦν καὶ περιέ-
 20 καιε τὴν ὕλην, ἀτρέμα προεχώρουν ἐλαυνόμεναι πρὸς
 τὴν ὑπώρειαν, καὶ θαῦμα τοῖς καθορῶσι νομεῦσιν ἀπὸ
 τῶν ἄκρων καὶ βουκόλοις ἦσαν αἱ φλόγες ἄκροις ἐπι-
 λάμπουσαι τοῖς κέρασιν, ὥς στρατοπέδον καθ' ἓνα κό-
 σμον ὑπὸ λαμπάδων πολλῶν βαδίζοντος. Ἐπεὶ δὲ πυ-
 25 ρούμενον τὸ κέρας ἄχρι ῥίξης διέδωκε τῇ σαρκὶ τὴν
 αἰσθησιν, καὶ πρὸς τὸν πόνον διαφέρουσαι καὶ τινάσ-
 σουσαι τὰς κεφαλὰς ἀνεπίμπλαντο πολλῆς ἀπ' ἀλλήλων
 φλογός, οὐκ ἐνέμειναν τῇ τάξει τῆς πορείας, ἀλλ' ἐκφοβοὶ
 καὶ περιαλγείς οὔσαι δρόμῳ κατὰ τῶν ὁρῶν ἐφέροντο,
 30 λαμπόμεναι μὲν οὐράς ἄκρας καὶ μέτωπα, πολλὴν δὲ
 τῆς ὕλης, δι' ἧς ἐφενγον, ἀνάπτουσαι. Δεινὸν οὖν ἦν
 θέαμα τοῖς παραφυλάττονσι τὰς ὑπερβολὰς Ῥωμαίοις·

καὶ γὰρ αἱ φλόγες ἐφύεσαν ὑπ' ἀνθρώπων θεόντων
 διαφερομέναις λαμπάσι, καὶ θόρυβος ἦν ἐν αὐτοῖς πολὺς
 καὶ φόβος, ἀλλαχόθεν ἄλλους ἐπιφέρεισθαι τῶν πολε-
 μίων σφίσι καὶ κυκλοῦσθαι πανταχόθεν ἡγούμενων.
 Διὸ μένειν οὐκ ἐτόλμων, ἀλλὰ πρὸς τὸ μείζον ἀνεχώ-
 ρουν στρατόπεδον προέμενοι τὰ στενὰ. Καὶ κατὰ τοῦτο
 δὲ καιροῦ προσμύξαντες οἱ ψιλοὶ τοῦ Ἀννίβου τὰς ὑπερ-
 βολὰς κατέσχον, ἡ δ' ἄλλη δύναμις ἤδη προσέβαινεν
 ἀδεῶς πολλὴν καὶ βαρεῖαν ἐφελκομένην λείαν.

VII. Τῷ δὲ Φαβίῳ συνέβη μὲν ἐτι νυκτὸς αἰσθῆσθαι 10
 τὸν θόλον (φρεύγουσαι γὰρ ἔναιαι τῶν βοῶν σποράδες
 ἦκον αὐτῶν εἰς χεῖρας), ἐνέδρας δὲ δεδιὼς σκοταίους
 ἀτρέμα τὴν δύναμιν ἐν τοῖς ὅπλοις εἶχεν. Ὡς δ' ἦν
 ἡμέρα, διώκων ἐξήπτετο τῶν ἐσχάτων, καὶ συμπλοκαὶ
 περὶ τὰς δυσχωρίας ἐγίνοντο καὶ θόρυβος ἦν πολὺς, 15
 ἕως παρ' Ἀννίβου τῶν ὀρειβατικῶν δεινῶν Ἰβήρων ἄνδρες
 ἑλαφροὶ καὶ ποδῶνεις πεμφθέντες ἀπὸ τοῦ στόματος εἰς
 βαρεῖς ὀπλίτας τοὺς Ῥωμαίους ἐνέβαλον καὶ διαφθεί-
 ραντες οὐκ ὀλίγους ἀπέστρεψαν τὸν Φάβιον. Τότε δὴ
 μάλιστα κακῶς ἀκοῦσαι καὶ καταφρονηθῆναι συνέβη τὸν 20
 Φάβιον. Τῆς γὰρ ἐν τοῖς ὅπλοις τόλμης ὑφιέμενος, ὥς
 γνώμη καὶ προνοία καταπολεμήσων τὸν Ἀννίβαν, αὐ-
 τὸς ἡττημένος τούτοις καὶ κατεστρατηγημένος ἐφαίνετο.
 Βουλόμενος δὲ μᾶλλον ἐκκαῦσαι τὴν πρὸς αὐτὸν ὀργὴν
 τῶν Ῥωμαίων ὁ Ἀννίβας, ὥς ἦλθεν ἐπὶ τοὺς ἀγροὺς αὐ- 25
 τοῦ, τὰ μὲν ἄλλα πάντα καίειν καὶ διαφθεῖρειν ἐκέλευσεν,
 ἐκείνων δ' ἀπέειπεν ἅπτεσθαι μόνων, καὶ παρακατίστησε
 φυλακὴν οὐδὲν ἐῶσαν ἀδικεῖν οὐδὲ λαμβάνειν ἐκείθεν.
 Ταῦτα προσδιέβαλε τὸν Φάβιον εἰς Ῥώμην ἀγγελ-
 θέντα· καὶ πολλὰ μὲν αὐτοῦ πρὸς τὸν ὄχλον οἱ δῆμαρχοι 30
 κατεβόων, ἐπάγοντος μάλιστα Μετιλίου καὶ παροξύνου-
 τος, οὗ κατὰ τὴν πρὸς Φάβιον ἐχθραν, ἀλλ' οἰκείος ὦν

Μινουκίου τοῦ ὑπάρχον τιμὴν ᾤετο καὶ δόξαν ἐκείνῳ
 φέρειν τὰς τούτου διαβολὰς· ἐγγράφει δὲ καὶ τῇ βουλῇ
 δι' ὁργῆς οὐχ ἥμισυ μεμφομένη τὰς περὶ τῶν αἰχμαλώ-
 των πρὸς Ἀννίβαν ὁμολογίας. Ὁμολογῆκεισαν γὰρ αὐ-
 5 τοῖς ἄνδρα μὲν ἀνδρὶ λύεσθαι τῶν ἀλίσκομένων, εἰ δὲ
 πλείους οἱ ἕτεροι γένοιτο, διδόναι δραχμὰς ὑπὲρ ἐκά-
 στου τὸν κομιζόμενον πεντήκοντα καὶ διακοσίας. Ὡς
 οὖν γενομένης τῆς κατ' ἄνδρα διαμερίψεως εὐφρόνησαν
 ὑπόλοιποι Ῥωμαίων παρ' Ἀννίβαν τεσσαράκοντα καὶ δια-
 10 κόσιοι, τούτων ἡ σύγκλητος ἔγνω τὰ λύτρα μὴ πέμπειν
 καὶ προσηγάτο τὸν Φάβιον, ὥς οὐ προπύοντως οὐδὲ λυ-
 σιτελῶς ἄνδρας ὑπὸ δειλίας πολεμίων ἄγαν γενομένους
 ἀνακομιζόμενον. Ταῦτ' ἀκούσας ὁ Φάβιος τὴν μὲν ὁργὴν
 ἔφερε πρῶτος τῶν πολιτῶν, χρήματα δ' οὐκ ἔχων, δια-
 15 ψεύσασθαι δὲ τὸν Ἀννίβαν καὶ προσέειπεν τοὺς πολίτας
 οὐχ ὑπομένων, ἔπεμψε τὸν υἱὸν εἰς Ῥώμην κελύσας
 ἀποδόσθαι τοὺς ἀγροὺς καὶ τὸ ἀργύριον εὐθὺς ὥς αὐ-
 τὸν ἐπὶ τὸ στρατόπεδον κομίζειν. Ἀποδομένου δὲ τοῦ
 νεανίσκου τὰ χωρία καὶ ταχέως ἐπανελθόντος ἀπέπεμψε
 20 τὰ λύτρα τῷ Ἀννίβαν καὶ τοὺς αἰχμαλώτους ἀπέλαβε· καὶ
 πολλῶν ἀποδιδόντων ὕστερον παρ' οὐδενὸς ἔλαβεν, ἀλλ'
 ἀφῆκε πᾶσι.

VIII. Μετὰ δὲ ταῦτα τῶν ἱερῶν καλούντων αὐτὸν
 εἰς Ῥώμην ἐπὶ τινὰς θυσίας παρέδωκε τῷ Μινουκίῳ τὴν
 25 δύναμιν, ὑπὲρ τοῦ μὴ μάχεσθαι μηδὲ συμπλέκεσθαι τοῖς
 πολεμίοις οὐ μόνον ὡς αὐτοκράτωρ διαγορεύσας, ἀλλὰ
 καὶ παραίνεσις καὶ δεήσεις πολλὰς αὐτοῦ ποιησάμενος·
 ὧν ἐκεῖνος ἐλάχιστά φροντίσας εὐθὺς ἐνέκειτο τοῖς πο-
 λεμίοις. Καί ποτε παραφυλάξας τὸν Ἀννίβαν τὸ πολὺ
 30 τῆς στρατίας ἐπὶ σιτολογίαν ἀφεικότα, καὶ προσβαλὼν τῷ
 ὑπολειπομένῳ, κατήραξεν εἰς τὸν χάρακα καὶ διέφθειρε
 οὐκ ὀλίγους καὶ φόβον περιέστησε πᾶσιν ὡς πολιορκη-

σομένοις ὑπ' αὐτοῦ. Καὶ συλληγομένης αὐτῆς εἰς τὸ
 στρατόπεδον τῷ Ἀννίβαν τῆς δυνάμεως ἀσφαλῶς ἀνελώ-
 5 ρησεν, αὐτὸν τε μεγαλυνίας ἀμέτρου καὶ θράσους τὸ
 στρατιωτικὸν ἐμπεπληκώς. Ταχὺ δὲ τοῦ ἔργου λόγος
 μετῴκει διεφοίτησεν εἰς Ῥώμην. Καὶ Φάβιος μὲν ἀκούσας
 ἔφη μᾶλλον τοῦ Μινουκίου φοβεῖσθαι τὴν αὐτυχίαν [ἢ
 τὴν ἀτυχίαν], ὁ δὲ δῆμος ἦστο καὶ μετὰ χαρᾶς εἰς ἀγο-
 ρὰν συνέτρεχε, καὶ Μετίλιος ὁ δῆμαρχος ἐπὶ τοῦ βήματος
 καταστὰς ἐδημηγόρει μεγαλύνων τὸν Μινουκίον, τοῦ
 δὲ Φαβίου κατηγορῶν οὐ μαλακίαν οὐδ' ἀνανδρίαν, ἀλλ'
 10 ἤδη προδοσίαν, συναιτιώμενος ἕμα καὶ τῶν ἄλλων ἀν-
 δρῶν τοὺς δυνατωτάτους καὶ πρῶτους ἐπαγαγέσθαι τὸν
 πόλεμον ἐξ ἀρχῆς ἐπὶ καταλύσει τοῦ δήμου, τὴν τε πόλιν
 ἐμβαλεῖν εὐθὺς εἰς μοναρχίαν ἀνυπεύθυνον, ἢ διατρί-
 βονσα τὰς πράξεις ἰδρυσὶν Ἀννίβαν παρέξει καὶ χρόνον
 15 αὐτῆς ἐκ Διβύης ἑτέραν δύναμιν προσγενέσθαι ὡς κρα-
 τοῦντι τῆς Ἰταλίας.

IX. Ἐπεὶ δ' ὁ Φάβιος προσελθὼν ἀπολογεῖσθαι μὲν
 οὐδ' ἐμέλλησε πρὸς τὸν δῆμαρχον, ἔφη δὲ τάχιστα τὰς
 θυσίας καὶ τὰς ἱερουργίας γενέσθαι, ὥστ' ἐπὶ τὸ στρα-
 20 τεῦμα βαδίσθαι τῷ Μινουκίῳ δίκην ἐπιθήσων, ὅτι
 κωλύσαντος αὐτοῦ τοῖς πολεμίοις συνέβαλε, θόρυβος
 διῆξε τοῦ δήμου πολὺς, ὡς κινδυνεύσαντος τοῦ Μινου-
 κίου. Καὶ γὰρ εἰρξαι τῷ δικτάτορι καὶ θανατῶσαι πρὸ
 δίκης ἔξεστι· καὶ τοῦ Φαβίου τὸν θυμὸν ἐκ πολλῆς πρᾶ-
 25 ὀτητος κεκνημένον ᾤοντο βαρὺν εἶναι καὶ δυσπεραίτη-
 τον. Ὅθεν οἱ μὲν ἄλλοι καταδείσαντες ἡσυχίαν ἤγον· ὁ
 δὲ Μετίλιος ἔχων τὴν ἀπὸ τῆς δημαρχίας ἔδειαν (μόνη
 γὰρ αὕτη δικτάτορος ἀφαιρθέντος ἡ ἀρχὴ τὸ κράτος οὐκ
 ἀπόλλυσιν, ἀλλὰ μένει τῶν ἄλλων καταλυθειῶν), ἐνέ-
 30 κειτο τῷ δήμῳ πολὺς, μὴ προσέειναι θεόμενος τὸν Μι-
 νουκίον μηδ' εἶναι παθεῖν ἢ Μάλλιος Τουργκοῦτος

ἔδρασε τὸν υἱόν, ἀριστεύσαντος καὶ στεφανωθέντος ἀποκόψας πελέκει τὸν τράχηλον, ἀφελῆσθαι δὲ τοῦ Φαβίου τὴν τυραννίδα καὶ τῷ δυναμένῳ καὶ βουλομένῳ σώξειν ἐπιτρέψαι τὰ πράγματα. Τοιούτοις λόγοις κινή-
 5 θέντες οἱ ἄνθρωποι τὸν μὲν Φάβιον οὐκ ἐτόλμησαν ἀναγκάσαι καταθέσθαι τὴν μοναρχίαν, καὶ περ ἄδοξουν-
 τα, τὸν δὲ Μινούκιον ἐψηφίσαντο τῆς στρατηγίας ὁμό-
 τιμον ὄντα διέπειν τὸν πόλεμον ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἐξουσίας
 τῷ δικτάτορι, πρᾶγμα μὴ πρότερον ἐν Ῥώμῃ γεγενη-
 10 ὀλίγω δ' ὕστερον αὐτῆς γενόμενον μετὰ τὴν ἐν Κάνναις
 ἀτυχίαν. Καὶ γὰρ τότε ἐπὶ τῶν στρατοπέδων Μάρκος ἦν
 Ἰούνιος δικτάτωρ, καὶ κατὰ πόλιν τὸ βουλευτικὸν ἀνα-
 πληρῶσαι δεῖσαν, ἅτε δὴ πολλῶν ἐν τῇ μάχῃ συγκλη-
 τικῶν ἀπολωλότων, ἕτερον εἵλοντο δικτάτορα Φάβιον
 15 Βουτεῶνα. Πλὴν οὗτος μὲν, ἐπεὶ προῆλθε καὶ κατέλεξε
 τοὺς ἄνδρας καὶ συνεπλήρωσε τὴν βουλήν, αὐθημερὸν
 ἀφείλες τοὺς ῥαβδούχους καὶ διαφυγὼν τοὺς προάγοντας
 εἰς τὸν ὄχλον ἐμβαλὼν καὶ καταμύξας ἑαυτὸν ἤδη τι τῶν
 ἑαυτοῦ διοικῶν καὶ πραγματευόμενος ὥσπερ ἰδιώτης ἐπὶ
 20 τῆς ἀγορᾶς ἀναστρέφετο.

X. Τὸν δὲ Μινούκιον ἐπὶ τὰς αὐτὰς τῷ δικτάτορι
 πράξεις ἀποδείξαντες ᾤοντο κεκολοῦσθαι καὶ γεγονέναι
 ταπεινὸν παντάπασιν ἐκεῖνον, οὐκ ὁρθῶς στοχαζόμενοι
 τοῦ ἀνδρός. Οὐ γὰρ αὐτοῦ συμφορὰν ἤγειτο τὴν ἐκεί-
 25 νων ἄγνοίαν, ἀλλ' ὥσπερ Λιογένης ὁ σοφός, εἰπόντος
 τινὸς πρὸς αὐτόν „Οὗτοι σοῦ καταγελῶσιν“, „Ἄλλ' ἐγὼ“
 εἶπεν „οὐ καταγελῶμαι“ μόνους ἡγούμενος καταγελᾶ-
 σθαι τοὺς ἐνδιδόντας καὶ πρὸς τὰ τοιαῦτα διαταραττο-
 μένους, οὕτω Φάβιος ἔφερεν ἀπαθῶς καὶ ῥαδίως ὅσον
 30 ἐπ' αὐτῷ τὰ γινόμενα, συμβαλλόμενος ἀπόδειξιν τῶν
 φιλοσόφων τοῖς ἀξιοῦσι μῆτε ὑβρίζεσθαι μῆτε ἀτιμω-
 σθαι τὸν ἀγαθὸν ἄνδρα καὶ σπουδαῖον. Ἦν δ' αὐτὸν

ἢ τῶν πολλῶν ἀβουλία διὰ τὰ κοινὰ, δεδοκότωι ἀφορ-
 μὰς ἀνδρὸς οὐχ ὑγαινουσίῃ φιλοτιμίᾳ πρὸς τὸν πόλεμον.
 Καὶ δεδοικὼς μὴ παντάπασιν ἐκμανεῖς ὑπὸ κενῆς δόξης
 καὶ ὄγκου φθάσῃ τι κακὸν ἀπεργασάμενος, λαθὼν ἅπαν-
 τας ἐξῆλθε· καὶ παραγενόμενος εἰς τὸ στρατόπεδον καὶ δ
 καταλαβὼν τὸν Μινούκιον οὐκέτι καθεκτόν, ἀλλὰ βαρὺν
 καὶ τετυφωμένον καὶ παρὰ μέρος ἄρχειν ἀξιούντα, τοῦτο
 μὲν οὐ συνεχώρησε, τὴν δὲ δύναμιν διενείματο πρὸς αὐ-
 τόν, ὥς μέρους μόνος ἄρξων βέλτιον ἢ πάντων παρὰ
 μέρος. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον τῶν ταγμάτων καὶ τέταρτον 10
 αὐτὸς ἔλαβε, τὸ δὲ δεύτερον καὶ τρίτον ἐκείνῳ παρέ-
 δωκεν, ἐπίσης καὶ τῶν συμμαχικῶν διανεμηθέντων.
 Σεμνυνομένου δὲ τοῦ Μινουκίου καὶ χαίροντος ἐπὶ τῷ
 τὸ πρόσχημα τῆς ἀκροτάτης καὶ μεγίστης ἀρχῆς ὑφεί-
 σθαι καὶ προπεπηλακίσθαι δι' αὐτόν, ὑπεμίμησκει ὁ 15
 Φάβιος, ὥς ἔκ ὄντος μὲν αὐτῷ πρὸς Φάβιον, ἀλλ', εἰ
 σωφρονεῖ, πρὸς Ἀννίβαν τοῦ ἀγῶνος· εἰ δὲ καὶ πρὸς τὸν
 συνάρχοντα φιλονεικεῖ, σκοπεῖν, ὅπως τοῦ νενικημένου
 καὶ καθυβρισμένου παρὰ τοῖς πολίταις ὁ τετιμημένος καὶ
 νενικηκὼς οὐ φανεῖται μᾶλλον ὀλιγορῶν τῆς σωτηρίας 20
 αὐτῶν καὶ ἀσφαλείας.

ΧΙ. Ὁ δὲ ταῦτα μὲν εἰρωνεῖαν ἡγεῖτο γερωντικὴν·
 παραλαβὼν δὲ τὴν ἀποκληρωθεῖσαν δύναμιν ἰδίᾳ καὶ
 χωρὶς ἐστρατοπέδευσεν, οὐδὲν ἀγνοοῦντας τοῦ Ἀννίβου
 τῶν γινομένων, ἀλλὰ πᾶσιν ἐφειδρεύοντος. Ἦν δὲ λόφος 25
 κατὰ μέσον καταληφθῆναι μὲν οὐ χαλεπός, ὄχυρός δὲ
 καταληφθεὶς στρατοπέδῳ καὶ διαρκὲς εἰς ἅπαντα. Τὸ
 δὲ περὶ πεδίον ὀφθῆναι μὲν ἄπωθεν ὄμαλόν διὰ φιλό-
 τητα καὶ λειόν, ἔχον δὲ τινὰς οὐ μεγάλας τάφρους ἐν
 αὐτῷ καὶ κοιλότητας ἄλλας. Διὸ καὶ τὸν λόφον ἐκ τοῦ 30
 ὄρεστος κρύφα κατασχεῖν παρὸν οὐκ ἠθέλησεν ὁ Ἀννί-
 βας, ἀλλ' ἀπέλιπε μάχης ἐν μέσῳ πρόφασιν. Ὡς δ' εἶδε

κεχωρισμένον τοῦ Φαβίου τὸν Μινούκιον, νυκτὸς μὲν εἰς τὰς τάφρους καὶ τὰς κοιλότητας κατέσπειρε τῶν στρατιωτῶν τινας, ἅμα δὲ τῇ ἡμέρᾳ φανερώς ἐπέμφεν οὐ πολλοὺς καταληψομένους τὸν λόφον, ὥς ἐπαγάγοιτο
 5 συμπεσεῖν περὶ τοῦ τόπου τὸν Μινούκιον. Ὁ δὲ καὶ συνέβη. Πρῶτον μὲν γὰρ ἀπέστειλε τὴν κούφην στρατιάν, ἔπειτα τοὺς ἱππεῖς, τέλος δ' ὄρῳ τὸν Ἀννίβαν παραβοηθοῦντα τοῖς ἐπὶ τοῦ λόφου πάσῃ κατέβαινε τῇ δυνάμει συντεταγμένους. Καὶ μάχην καρτερὰν θέμενος
 10 ἡμύνετο τοὺς ἀπὸ τοῦ λόφου βάλλοντας, συμπλεκόμενος καὶ ἴσα φερόμενος, ἄχρι οὗ καλῶς ἡπατημένον ὄρῳ ὁ Ἀννίβας καὶ γυνὴν παρέχοντα τοῖς ἐνεδρεύουσι τὰ νῶτα τὸ σημεῖον αἶρει. Πρὸς δὲ τοῦτο πολλαχόθεν ἐξανισταμένων ἅμα καὶ μετὰ κραυγῆς προσφερομένων καὶ τοὺς
 5 ἐσχάτους ἀποκτινύντων ἀδιήγητος κατέχευε ταραχὴ καὶ πτοία τοὺς Ῥωμαίους, αὐτοῦ τε τοῦ Μινουκίου τὸ θράσος κατακέκλαστο, καὶ πρὸς ἄλλον ἄλλοτε τῶν ἡγεμόνων διεπάπταινε, οὐδενὸς ἐν χώρᾳ μένειν τολμῶντος, ἀλλὰ πρὸς φυγὴν ὠδοιμένων οὐ σωτήριον. Οἱ γὰρ Νομάδες
 20 ἤδη κρατοῦντες κύκλῳ περιήλανον τὸ πεδῖον καὶ τοὺς ἀποσκιδναμένους ἐκτείνου.

XII. Ἐν τοσούτῳ δὲ κακῷ τῶν Ῥωμαίων ὄντων οὐκ ἔλαθεν ὁ κίνδυνος τὸν Φάβιον, ἀλλὰ καὶ τὸ μέλλον, ὥς ἔοικεν, ἤδη προειληφώς τὴν τε δύναμιν συντεταγμένην
 25 εἶχεν ἐπὶ τῶν ὀπλῶν καὶ τὰ πραττόμενα γινώσκειν ἐφρόν-
 τισεν οὐ δι' ἀγγέλων, ἀλλ' αὐτὸς ἔχων κατασκοπὴν πρὸ τοῦ χάρακος. Ὡς οὖν κατεῖδε κυκλοῦμενον καὶ ταραττόμενον τὸ στράτευμα καὶ κραυγὴ προσέπιπτεν οὐ μερόντων, ἀλλ' ἤδη πεφοβημένων καὶ τρεπομένων, μηρόν τε
 30 πληξάμενος καὶ στενάξας μέγα πρὸς μὲν τοὺς παρόντας εἶπεν· „ὦ Ἡράκλεις, ὥς τάχιον μὲν ἢ ἐγὼ προσεδόκων, βράδιον δ' ἢ αὐτὸς ἔσπευδε Μινούκιος ἑαυτὸν ἀπολώ-

λεκε,“ τὰς δὲ σημαίας ἐκφύρειν κατὰ τάχος καὶ τὸν στρατὸν ἐπεσθαι κελεύσας ἀνεβόησε· „Νῦν τις, ὦ στρατιῶται, Μάρκου Μινουκίου μεμνημένος ἐπειγέσθω· λαμπρὸς γὰρ ἀνὴρ καὶ φιλόπατρις. Εἰ δέ τι σπεύδων ἐξελάσαι τοὺς πολεμίους ἡμαρτεν, αὐτῆς αἰτίας ὀμμεῖται.“ Πρῶτον μὲν οὖν ἐπιφανεῖς τρέπεται καὶ διασκέδηνσι τοὺς ἐν τῷ πεδίῳ περιελάνοντας Νομάδας· εἶτα πρὸς τοὺς μαχομένους καὶ κατὰ νότον τῶν Ῥωμαίων ὄντας ἐχώρει καὶ τοὺς ἐμποδῶν ἔκτεινεν, οἱ δὲ πλείστοι, πρὶν ἀποληφθῆναι καὶ γενέσθαι περιπετεῖς οἷς 10 αὐτοὶ τοὺς Ῥωμαίους ἐποίησαν, ἐγκλίναντες θύγον. Ὅρων δ’ ὁ Ἀννίβας τὴν μεταβολὴν καὶ τὸν Φάβιον εὐρώστως παρ’ ἡλικίαν διὰ τῶν μαχομένων ὠθούμενον ἄνω πρὸς τὸν Μινούκιον εἰς τὸν λόφον, ἐπέσχε τὴν μάχην καὶ τῇ σάλπιγγι σημήνας ἀνάκλησιν ἀπῆγεν εἰς 15 τὸν χάρακα τοὺς Καρχηδονίους, ἀσμένως καὶ τῶν Ῥωμαίων ἀποτρεπομένων. Λέγεται δ’ αὐτὸν ἀπιόντα περὶ τοῦ Φαβίου πρὸς τοὺς φίλους εἰπεῖν τι τοιοῦτον μετὰ παιδιᾶς· „Οὐκ ἐγὼ μέντοι προὔλεγον ὑμῖν πολλάκις τὴν ἐπὶ τῶν ἄκρων ταύτῃν καθημένην νεφέλην, ὅτι 20 μετὰ ξάλης ποτὲ καὶ καταιγίδων ὄμβρον ἐκρήξει;“

XIII. Μετὰ δὲ τὴν μάχην Φάβιος μὲν ὅσους ἔκτεινε τῶν πολεμίων σκυλεύσας ἀνεχώρησεν, οὐδὲν ὑπερήφανον οὐδ’ ἐπαχθὲς εἰπὼν περὶ τοῦ συνάρχοντος· Μινούκιος δὲ τὴν αὐτοῦ στρατιὰν ἀθροίσας „Ἄνδρες“ ἔφη 25 „συστρατιῶται, τὸ μὲν ἁμαρτεῖν μηδὲν ἐν πράγμασι μεγάλοις μεῖζον ἢ κατ’ ἐνθροπὸν ἐστὶ, τὸ δ’ ἁμαρτόντα χρήσασθαι τοῖς πταίσμασι διδάγμασι πρὸς τὸ λοιπὸν ἀνδρὸς ἀγαθοῦ καὶ νοῦν ἔχοντος. Ἐγὼ μὲν οὖν ὁμολογῶ μικρὰ μεμφόμενος τὴν τύχην περὶ μεζούων ἐπαινεῖν. 30 Ἄ γὰρ οὐκ ἡσθίονον χρόνον τοσοῦτον ἡμέρας μέρει μικρῷ πεκαίδευμαι, γνοὺς ἐμᾶντὸν οὐκ ἄρχειν ἑτέρων 23 *

δυνάμενον, ἀλλ' ἄρχοντας ἑτέρου δεόμενον καὶ [μὴ] φιλοτιμούμενον νικᾶν ὑφ' ὧν ἡττᾶσθαι κάλλιον. Ὑμῶν δὲ τῶν μὲν ἄλλων ἐστὶν ἄρχων ὁ δικτάτωρ, τῆς δὲ πρὸς ἐκεῖνον εὐχαριστίας αὐτὸς ἡγεμὼν ἔσομαι, πρῶτον ἐμαυτὸν εὐπειθῆ καὶ ποιῶντα τὸ κελευόμενον ὑπ' ἐκείνου παρεχόμενος. Ταῦτ' εἰπὼν καὶ τοὺς ἀετοὺς ἄρασθαι κελεύσας καὶ πάντας ἀκολουθεῖν ἤγε πρὸς τὸν χάρακα τοῦ Φαβίου. Καὶ παρελθὼν ἐντὸς ἐβάδιζεν ἐπὶ τὴν στρατηγικὴν σκηνὴν, ὥστε θαυμάζειν καὶ διαπορεῖν
 10 πάντας. Προελθόντος δὲ τοῦ Φαβίου θέμενος ἔμπροσθεν τὰς σημαίας αὐτὸς μὲν ἐκείνον πατέρα μεγάλῃ φωνῇ, οἱ δὲ στρατιῶται τοὺς στρατιώτας πατρωνας ἡσπάζοντο. Τοῦτο δ' ἐστὶ τοῖς ἀπελευθέροις προσφώνημα πρὸς τοὺς ἀπελευθερώσαντας. Ἡσυχίας δὲ γενο-
 15 μένης ὁ Μινούκιος εἶπε· „Αὐο νίκας, ὦ δικτάτωρ, τῇ σήμερον ἡμέρᾳ νενίκηκας, ἀνδρεία μὲν Ἀννίβαν, εὐβουλίᾳ δὲ καὶ χρηστότητι τὸν συνάρχοντα· καὶ δι' ἧς μὲν σέσωκας ἡμᾶς, δι' ἧς δὲ πεπαίδευκας, ἡττωμένους αἰσχρὰν μὲν ἦταν ὑπ' ἐκείνου, καλὴν δὲ καὶ σωτήριον
 20 ὑπὸ σοῦ. Πατέρα δὲ σε χρηστὸν προσαγορεύω, τιμωτέραν οὐκ ἔχων προσηγορίαν, ἐπεὶ τῆς γε τοῦ τεκόντος χάριτος μελίζων ἢ παρὰ σοῦ χάρις αὕτη. Ἐγεννήθην μὲν γὰρ ὑπ' ἐκείνου μόνος, σῶζομαι δὲ ὑπὸ σοῦ μετὰ τοσούτων.“ Ταῦτ' εἰπὼν καὶ περιβαλὼν τὸν Φάβιον ἡσπάζετο. 18
 25 Τὸ δ' αὐτὸ καὶ τοὺς στρατιώτας ἦν ὁρᾶν πράττοντας· ἐνεφύοντο γὰρ ἀλλήλοις καὶ κατεφίλον, ὥστε μεστὸν εἶναι χαρᾶς καὶ δακρύων ἡδίστων τὸ στρατόπεδον.

XIV. Ἐκ τούτου Φάβιος μὲν ἀπέθετο τὴν ἀρχήν, ὕπατοι δ' αὐθις ἀπεδείκνυντο. Καὶ τούτων οἱ μὲν πρῶ-
 30 τοι διεφύλαξαν ἣν ἐκεῖνος ἰδέαν τοῦ πολέμου κατέστησε, μάχεσθαι μὲν ἐκ παρατάξεως φεύγοντες πρὸς Ἀννίβαν, τοῖς δὲ συμμαχοῖς ἐπιβοηθοῦντες καὶ τὰς ἀποστάσεις

πωλούντες· Τερέντιος δὲ Βάρρων εἰς τὴν ὑπατείαν προ-
 αχθεὶς ἀπὸ γένους ἀσήμου, βίου δὲ διὰ δημοκρατίαν καὶ
 προπέτειαν ἐπισήμου, δηλὸς ἦν εὐθύς ἀπειρία καὶ θρα-
 σύτητι τὸν περὶ τῶν ὅλων ἀναρρίψων κύβον. Ἐβόα γὰρ
 ἐν ταῖς ἐκκλησίαις μενεῖν τὸν πόλεμον, ἄχρι οὗ Φαβίους ἢ
 χρῆται στρατηγοῖς ἢ πόλιν, αὐτὸς δὲ τῆς αὐτῆς ἡμέρας
 ὄψεσθαι τε καὶ νικήσειν τοὺς πολεμίους. Ἀμα δὲ τούτοις
 τοῖς λόγοις συνῆγε καὶ κατέγραφε δύναμιν τηλικαύτην,
 ἥλικη πρὸς οὐδένα πώποτε τῶν πολεμίων ἐχρήσαντο
 Ῥωμαῖοι. Μυριάδες γὰρ ἐννέα δισχιλίων ἀνδρῶν δέον- 10
 σαι συνατάχθησαν εἰς τὴν μάχην, μέγα δέος Φαβίῳ καὶ
 τοῖς νοῦν ἔχουσι Ῥωμαίων· οὐ γὰρ ἤλπιζον ἔξειν ἀνα-
 φορὰν τὴν πόλιν ἐν τοσαύτῃ σφαλεῖσαν ἡλικίᾳ. Αἰὸ καὶ
 τὸν συνάρχοντα τοῦ Τερεντίου Παῦλον Αἰμίλιον, ἀνδρᾶ
 πολλῶν πολέμων ἐμπειρον, οὐκ ἀρεστὸν δὲ τῷ δήμῳ καὶ 15
 καταπλῆγα ἐκ τινος καταδίκης πρὸς τὸ δημόσιον αὐτῷ
 γεγεννημένης, ἀνίστη καὶ παρεθάρρυνεν ἐπιλαμβάνεσθαι
 τῆς ἐκείνου μαρίας, διδάσκων ὥς οὐ πρὸς Ἀντίβαν αὐτῷ
 μᾶλλον ἢ πρὸς Τερέντιον ὑπὲρ τῆς πατρίδος ὁ ἀγὼν
 ἔσσοιτο· σπεύδειν γὰρ μάχην γενέσθαι τὸν μὲν οὐκ αἰ- 20
 σθανόμενον τῆς δυνάμεως, τὸν δ' αἰσθανόμενον τῆς
 περὶ αὐτὸν ἀσθενείας. „Εγὼ δ'“ εἶπεν „ὦ Παῦλε, Τε-
 ρεντίου πιστεύεσθαι δικαιότερός εἰμι περὶ τῶν Ἀντίβου
 πραγμάτων διαβεβαιούμενος, ὥς, εἰ μηδεὶς αὐτῷ μαχεῖ-
 ται τοῦτον τὸν ἐνιαυτὸν, ἀπολεῖται μένων ὁ ἀνὴρ ἢ φεύ- 25
 γων ἄπεισιν, ᾧ γε καὶ νῦν νικᾷν καὶ κρατεῖν δοκοῦντι
 τῶν μὲν πολεμίων οὐδεὶς προσκεχώρηκε, τῆς δ' οἰκομένη
 δυνάμεως οὐδ' ἡ τρίτη μοῖρα πάνυ περίεστι.“ Πρὸς
 ταῦτα λέγεται τὸν Παῦλον εἶπεν, „Ἐμοὶ μὲν, ὦ Φάβιε,
 τὰ ἔμμαντοῦ σκοποῦντι κρεῖττόν ἐστι τοῖς τῶν πολεμίων 30
 ὑποπεσεῖν δόρασιν ἢ πάλιν ταῖς ψήφοις τῶν πολιτῶν·
 εἰ δ' οὕτως ἔχει τὰ δημόσια πράγματα, πειράσομαι μάλ-

λον σοι δοκεῖν ἀγαθὸς εἶναι στρατηγὸς ἢ πᾶσι τοῖς ἄλλοις ἐπὶ τάναντία βιαζομένοις. Ταύτην ἔχων τὴν προαίρεσιν ὁ Παῦλος ἐξῆλθεν ἐπὶ τὸν πόλεμον.

XV. Ἄλλ' ὁ Τερέντιος ἐμβαλὼν αὐτὸν εἰς τὸ παρ' 5 ἡμέραν ἄρχειν καὶ τῷ Ἀννίβᾳ παραστρατοπεδεύσας περὶ τὸν Ἀνφιδίου ποταμὸν καὶ τὰς λεγομένας Κάννας, αὐτὴν ἡμέραν τὸ τῆς μάχης σημεῖον ἐξέθηκεν (ἔστι δὲ χιτῶν κόκκινος ὑπὲρ τῆς στρατηγικῆς σκηνῆς διατεινόμενος), ὥστε καὶ τοὺς Καρχηδονίους ἐξ ἀρχῆς διαταραχθῆναι, τὴν τε 10 τόλμαν τοῦ στρατηγοῦ καὶ τὸ τοῦ στρατοπέδου πλήθος ὁρῶντας, αὐτοὺς οὐδ' ἡμίση μέρος ὄντας. Ἀννίβας δὲ τὴν δύναμιν ἐξοπλίζεσθαι κελεύσας αὐτὸς ἱππότης μετ' ὀλίγων ὑπὲρ λόφον τινὸς μαλακοῦ κατεσκόπει τοὺς πολέμους ἤδη καθισταμένους εἰς τάξιν. Εἰπόντος δὲ τινος 15 τῶν περὶ αὐτὸν ἀνδρῶν ἰσοτίμου τοῦνομα Γίσκωνος, ὡς θαυμαστὸν αὐτῷ φαίνεται τὸ πλήθος τῶν πολεμίων, συναγαγὼν τὸ πρόσωπον ὁ Ἀννίβας, „Ετερον“ εἶπεν „ὦ Γίσκων, λέληθ' ἔ σε τούτου θαυμασιώτερον.“ Ἐρομένου δὲ τοῦ Γίσκωνος, τὸ ποιοῦ; „Οτι“ ἔφη „τούτων 20 ὄντων τοσούτων οὐδεὶς ἐν αὐτοῖς Γίσκων καλεῖται.“ Γενομένου δὲ παρὰ δόξαν αὐτοῖς τοῦ σκώμματος ἐμπέπει γέλως πᾶσι, καὶ κατέβαινον ἀπὸ τοῦ λόφου τοῖς ἀπαντῶ- 1 σιν αἰεὶ τὸ πεπαιγμένον ἀπαγγέλλοντες, ὥστε διὰ πολλῶν πολὺν εἶναι τὸν γέλωτα καὶ μὴδ' ἀναλαβεῖν ἑαυτοὺς 25 δύνασθαι τοὺς περὶ τὸν Ἀννίβαν. Τοῦτο τοῖς Καρχηδονίοις ἰδοῦσι θάρσος παρίστη, λογιζομένοις ἀπὸ πολλοῦ καὶ ἰσχυροῦ τοῦ καταφρονούντος ἐπιέναι γελᾶν οὕτως καὶ παίζειν τῷ στρατηγῷ παρὰ τὸν κίνδυνον.

XVI. Ἐν δὲ τῇ μάχῃ στρατηγήμασιν ἐχρήσατο, πρῶτον 30 μὲν τῷ ἀπὸ τοῦ τόπου, ποιησάμενος κατὰ νότου τὸν ἀνεμὸν· προσητήρι γὰρ εὐκαίως φλέγοντι καταρρήγνυτο καὶ τραχὺν ἐκ πεδίων ὑφάμμων καὶ ἀναπεπταμένων αἰῶων

κοινοστῶν ὑπὲρ τὴν φάλαγγα τῶν Καρχηδονίων ἐπὶ τοὺς 5 Ῥωμαίους ἐώθει καὶ προσέβαλλε τοῖς προσώποις ἀποστρεφομένοις καὶ συνταραττομένοις· δευτέρῳ δὲ τῷ περὶ τὴν τάξιν· ὁ γὰρ ἦν ἰσχυρότατος αὐτῷ καὶ μαχιμώτατος τῆς δυνάμεως ἐκατέρωσθε τοῦ μέσου τάξας, τὸ μέσον αὐτὸ 10 συνεπλήρωσεν ἐκ τῶν ἀχρειοτάτων, ἐμβόλῃ τούτῳ προέχοντι πολὺ τῆς ἄλλης φάλαγγος χρησόμενος· εἰρητὸ δὲ τοῖς κρατίστοις, ὅταν τούτους διακόψαντες οἱ Ῥωμαῖοι καὶ φερόμενοι πρὸς τὸ εἶκον ἐκφερομένου τοῦ μέσου καὶ κόλπον λαμβάνοντος ἐντὸς γένωνται τῆς φάλαγγος, 15 ὁξέως ἐκατέρωθεν ἐπιστρέψαντας ἐμβαλεῖν τε πλαγίοις καὶ περιπτύσσειν ὅπισθεν συγκλείοντας. Ὅ δὲ καὶ δοκεῖ τὸν πλεῖστον ἀπεργάσασθαι φόνον. Ὡς γὰρ ἐνέδωκε τὸ μέσον καὶ τοὺς Ῥωμαίους ἐδέξαντο διώκοντας, ἡ δὲ φά- 20 λαγγε τοῦ Ἀννίβου μεταβαλοῦσα τὸ σχῆμα μηνουίδης ἐγέ- 15 γονει καὶ τῶν ἐπιλέκτων οἱ ταξίαρχοι ταχὺ τοὺς μὲν ἐπ' ἀσπίδα, τοὺς δ' ἐπὶ δόρυ κλίναντες προσέπεισον κατὰ τὰ γυμνά, πάντας, ὅσοι μὴ τὴν κύκλωσιν ὑπεκκλίναντες ἐφθασαν, ἐν μέσῳ κατειργάσαντο καὶ διέφθειραν. Λέ- 25 γεται δὲ καὶ τοῖς ἱππεῦσι τῶν Ῥωμαίων σύμπτωμα παρὰ- 20 λογον γενέσθαι. Τὸν γὰρ Παῦλον, ὡς εἰκοι, τρωθεὶς ὁ ἵππος ἀπεσεύδατο, καὶ τῶν περὶ αὐτὸν ἄλλος καὶ ἄλλος ἀπολιπὼν τὸν ἵππον πεζὸς τῷ ὑπάρτῃ προσήμυνε. Τοῦτο δ' οἱ ἱππεῖς ἰδόντες, ὡς παραγγέλλματος κοινοῦ δεδομέ- 25 νου, πάντες ἀποπηδήσαντες πεζοὶ συνεπλέκοντο τοῖς 25 πολεμίοις. Ἰδὼν δ' ὁ Ἀννίβας „Τούτ'“ ἔφη „μᾶλλον ἡβουλόμην ἢ εἰ δεδμεμένους παρελαβον.“ Ἀλλὰ ταῦτα μὲν οἱ τὰς διεξοδικὰς γράψαντες ἱστορίας ἀπηγγέλασι. Τῶν δ' ὑπάρτων ὁ μὲν Βέρρων ὀλιγοστὸς ἀφίππευσεν εἰς 30 Οὐβενουσίαν πόλιν, ὁ δὲ Παῦλος ἐν τῷ βυθῷ καὶ κλύ- 30 δωνι τῆς φυγῆς ἐκείνης βελῶν τε πολλῶν ἐπὶ τοῖς τραύμασιν ἐγκειμένων ἀνάπλεως τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν

πένθει τοσούτω βαρυνόμενος πρὸς τινι λίθῳ καθήστο, τὸν ἐπισφάζοντα τῶν πολεμίων ἀναμένων. Ἦν δὲ δι' αἵματος πλήθος, ᾧ συνεπέφυρτο τὴν κεφαλὴν καὶ τὸ πρόσωπον, οὐ πολλοῖς διάδηλος, ἀλλὰ καὶ φίλοι καὶ
 5 θεράποντες αὐτὸν ὑπ' ἀγνοίας παρήλθον. Μόνος δὲ Κορνήλιος Λέντλος, εὐπατρίδης νέος, ἰδὼν καὶ προνοήσας ἀπεπήδησε τοῦ ἵππου, καὶ προσαγαγὼν παρεκάλει χρῆσθαι καὶ σῶξιν αὐτὸν τοῖς πολίταις ὄρχοντος ἀγαθοῦ τότε μάλιστα χρῆζουσιν. Ὁ δὲ ταύτην μὲν ἀπετρί-
 10 ψατο τὴν δέησιν, καὶ τὸ μειράκιον αὐτῆς ἠνάγκασεν ἐπὶ τὸν ἵππον ἀναβῆναι δακρυῶν, εἰτα δὲ τὴν δεξιὰν ἐμβαλὼν καὶ συνεξαναστὰς „Ἀπάγγελλε“ εἶπεν „ὦ Λέντλε, Φαβίῳ Μαξίμῳ καὶ γενοῦ μάστιγς αὐτός, ὅτι Παῦλος Αἰμίλιος ἐνέμεινεν αὐτοῦ τοῖς λογισμοῖς ἄχρι τέλους καὶ
 15 τῶν ὁμολογηθέντων πρὸς ἐκείνους οὐδὲν ἔλυσεν, ἀλλ' ἐνικήθη πρότερον ὑπὸ Βάρρωνος, εἰδ' ὑπὸ Ἀννίβου.“ Τοσαῦτ' ἐπιστείλας τὸν μὲν Λέντλον ἀπέπεμψεν, αὐτὸς δὲ ὄψας ἑαυτὸν εἰς τοὺς φονευομένους ἀπέθανε. Λέγονται δὲ πεσεῖν μὲν ἐν τῇ μάχῃ Ῥωμαίων πεντακισμύ-
 20 ροιοι, ζῶντες δ' ἁλῶναι τετρακισχίλιοι, καὶ μετὰ τὴν μάχην οἱ ληφθέντες ἐπ' ἀμφοτέροις τοῖς στρατοπέδοις μυρίων οὐκ ἐλάττους.

XVII. Τὸν δ' Ἀννίβαν ἐπὶ τηλικούτῳ κατορθώματι τῶν φίλων παρορμώντων ἅμ' ἔπαισθαι τῇ τύχῃ καὶ συν-
 25 ἐπισπεσεῖν ἅμα τῇ φυγῇ τῶν πολεμίων εἰς τὴν πόλιν, πεμπτὰιον γὰρ ἀπὸ τῆς νίκης ἐν Καπιτωλίᾳ δειπνήσειν, οὐ ῥᾴδιον εἰπεῖν, ὅστις ἀπέτρεψε λογισμός, ἀλλὰ μᾶλλον δαίμονος ἢ θεοῦ τινος ἐμποδὼν στάντος ἔοικεν ἔργον ἢ πρὸς τοῦτο μέλλησις αὐτοῦ καὶ δειλάσις γενέσθαι. Διὸ
 30 καὶ Βάρκαν τὸν Καρχηδόνιον εἶπεῖν μετ' ὀργῆς πρὸς αὐτὸν λέγουσι. „Σὺ νικᾷν οἶδας, νίκη δὲ χρῆσθαι οὐκ οἶδας.“ Καίτοι τοσαύτην μεταβολὴν ἢ νίκη περὶ αὐτὸν

ἐποίησεν, ὥς πρὸ τῆς μάχης οὐ πόλιν, οὐκ ἐμπόριον, οὐ λιμένα τῆς Ἰταλίας ἔχοντα, χαλεπῶς δὲ καὶ μόλις τὰ ἐπιτήδεια τῇ στρατιᾷ δι' ἀρπαγῆς κομιζόμενον, ὁρμώμενον ἀπ' οὐδενὸς βεβαίον πρὸς τὸν πόλεμον, ἀλλ' ὥσπερ λησθηρῶν μεγάλῳ τῷ στρατοπέδῳ πλανώμενον⁵ καὶ περιφερόμενον, τότε πᾶσαν ὀλίγου δεῖν ὑφ' αὐτῷ ποιήσασθαι τὴν Ἰταλίαν. Τὰ γὰρ πλεῖστα καὶ μέγιστα τῶν ἔθνων αὐτῷ προσεχώρησεν ἐκούσια, καὶ Καπύην, ἣ μέγιστον ἔχει μετὰ Ῥώμην ἀξίωμα τῶν πόλεων, προσθεμένην κατέσχευ. Οὐ μόνον δ' ἦν ἄρα τὸ φίλῳ παῖ-
 ραν λαβεῖν, ὥς Εὐριπίδης φησὶν, οὐ σμικρὸν κακὸν, ἀλλὰ καὶ τὸ φρονίμων στρατηγῶν. Ἡ γὰρ πρὸ τῆς μάχης Φαβίου δειλία καὶ ψυχρότης λεγομένη μετὰ τὴν μάχην εὐθύς οὐδ' ἀνθρώπινος ἐδόκει λογισμός, ἀλλὰ θεοῦ τι¹ χρεῖμα διανοίας καὶ δαιμόνιον ἐκ τοσούτου τὰ μέλλοντα¹⁵ προσορωμένης, ἃ μόλις ἦν πιστὰ πάσχουσιν. Ὅθεν εὐθύς εἰς ἐκείνου ἡ Ῥώμη συνενεγκοῦσα τὰς λοιπὰς ἐλπίδας, καὶ προσφυγοῦσα τῇ γνώμῃ τοῦ ἀνδρὸς ὥσπερ ἱερῷ καὶ βωμῷ, πρώτην καὶ μεγίστην αἰτίαν ἔσχε τοῦ μέναι καὶ μὴ διαλυθῆναι τὴν ἐκείνου φρόνησιν, καθά-
 περ ἐν τοῖς Κελτικοῖς πάθεισιν. Ὁ γὰρ ἐν οἷς οὐδὲν ἐδόκει δεινὸν εἶναι καιροῖς εὐλαβῆς φαινόμενος καὶ²⁰ δυσέλπιστος τότε πάντων καταβεβληκότων ἑαυτοὺς εἰς ἀπέραντα πένθη καὶ ταραχὰς ἀπράκτους, μόνος ἐφοῖτα διὰ τῆς πόλεως πρᾶν βαδίσματι καὶ προσώπῳ καθεστῶτι²⁵ καὶ φιλανθρώπῳ προσαγορεύσει, κοπετούς τε γυναικεῖους ἀφαιρῶν καὶ συστάσεις εἰργων τῶν εἰς τὸ δημόσιον ἐπὶ κοινοῖς ὁδυρμοῖς ἐκφερομένων, βουλήν τε συνελθεῖν ἐπεισε καὶ παρεθάρσυνε τὰς ἀρχάς, αὐτοὺς ὦν καὶ ῥώμη καὶ δύναμις ἀρχῆς ἀπάσης πρὸς ἐκείνον ἀπο-
 βλεπούσης.³⁰

XVIII. Ταῖς μὲν οὖν πύλαις ἐπέσθησε τοὺς τὸν ἐκ-

πίπτοντα καὶ προλείποντα τὴν πόλιν ὄχλον ἀπερξοντας, πένθους δὲ καὶ τόπον καὶ χρόνον ὥρισε, κατ' οἰκίαν ἀποθρηνεῖν κελεύσας ἐφ' ἡμέρας τριάκοντα τὸν βουλό-
 5 μενον· μετὰ δὲ ταύτας ἔδει πᾶν πένθος λύεσθαι καὶ καθαρῆσαι τῶν τοιούτων τὴν πόλιν. Ἐορτῆς τε Δι-
 μητρος εἰς τὰς ἡμέρας ἐκείνας καθηκούσης βέλτιον ἐφάνη παραλιπεῖν ὅπως τάς τε θυσίας καὶ τὴν πομπὴν ἢ τὸ μέγεθος τῆς συμφορᾶς ὀλιγότῃ καὶ κατηφείᾳ τῶν
 10 συνερχομένων ἐλέγχεσθαι· καὶ γὰρ τὸ θεῖον ἥδεσθαι τιμώμενον ὑπὸ τῶν εὐτυχοῦντων. Ὅσα μέντοι πρὸς ἱλασμοὺς θεῶν ἢ τεράτων ἀποτροπᾶς συνηγόρουσαν οἱ μάντις ἐπαύριτο. Καὶ γὰρ εἰς Δελφοὺς ἐπέμφθη θεο-
 πρόπος Πίκτωρ συγγενῆς Φαβίου, καὶ τῶν Ἑστιάδων παρθένων δύο διεφθαρμένας εὐρόντες, τὴν μὲν, ὥσπερ
 15 ἐστὶν ἔθος, ζώσαν κατάρουξαν, ἡ δ' ὑφ' ἑαυτῆς ἀπέθανε. Μάλιστα δ' αὖν τις ἀγάσαστο τὸ φρόνημα καὶ τὴν προό-
 τητα τῆς πόλεως, ὅτε τοῦ ὑπάτου Βάρρωνος ἀπὸ τῆς φυγῆς ἐπανιόντος, ὥς αὖν τις αἰσχίστα καὶ δυσποτιμώτατα πεπραχὼς ἐπανόιοι, ταπεινοῦ καὶ κατηφούς, ἀπήντησεν
 20 αὐτῷ περὶ τὰς πύλας ἢ τε βουλὴ καὶ τὸ πλῆθος ἅπαν ἀσπαζόμενοι. Οἱ δ' ἐν τέλει καὶ πρώτοι τῆς γερονσίας, ὧν καὶ Φάβιος ἦν, ἡσυχίας γενομένης ἐπήνεσαν, ὅτι τὴν
 πόλιν οὐκ ἀπέγνω μετὰ δυστυχίαν τηλικαύτην, ἀλλὰ πάρεστιν ἄρξων ἐπὶ τὰ πράγματα καὶ χρησόμενος τοῖς
 25 νόμοις καὶ τοῖς πολιταῖς ὥς σώζεσθαι δυναμένοις.

XIX. Ἐπεὶ δ' Ἀννίβαν ἐπύθοντο μετὰ τὴν μάχην ἀποτετραφῆναι πρὸς τὴν ἄλλην Ἰταλίαν, ἀναθαρσύναντες ἐξέπεμπον ἡγεμόνας καὶ στρατεύματα. Τούτων δ' ἐπι-
 30 φανεστάτοι Φάβιος τε Μάξιμος καὶ Κλαύδιος Μάρκελλος ἦσαν, ἀπὸ τῆς ἐναντίας σχεδὸν προαιρέσεως θαναταζόμενοι παραπλησίως. Ὁ μὲν γὰρ, ὥσπερ ἐν τοῖς περὶ αὐ-
 τοῦ γεγραμμένοις εἶρηται, περιλαμπὲς τὸ δραστηρίον

ἔχον καὶ γαῦρον, ἅτε δὴ καὶ κατὰ χεῖρα πλήκτης ἀνὴρ καὶ φύσει τοιοῦτος ὧν οἶους Ὀμηρος μάλιστα καλεῖ φι-
 λοπτολήμους καὶ ἀγερῶχους, ἐν τῷ παραβόλῳ καὶ ἱταμῷ καὶ πρὸς ἄνδρα τολμηρὸν τὸν Ἀννίβαν ἀντιτολμῶντι
 5 τρόπῳ πολέμου συνίστατο τοὺς πρώτους ἀγῶνας· Φά-
 βιος δὲ τῶν πρώτων ἐχόμενος λογισμῶν ἐκείνων ἤλπιξε μηδενὸς μαχομένου μηδ' ἐρεθίζοντος τὸν Ἀννίβαν αὐ-
 τὸν ἐπηρεᾶσαι ἑαυτῷ καὶ κατατριβήσεσθαι περὶ τὸν πό-
 λεμον, ὥσπερ ἀθλητικῷ σώματος τῆς δυνάμεως ὑπερ-
 10 τόνου γενομένης καὶ καταπόνου, ταχύτατα τὴν ἀκμὴν ἰσοβαλόντα. Διὸ τοῦτον μὲν ὁ Ποσειδώνιος φησι θυ-
 ρεόν, τὸν δὲ Μάρκελλον ξίφος ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων καλεῖ-
 σθαι, κερναμένην δὲ τὴν Φαβίου βεβαιότητα καὶ ἀσφά-
 λειαν τῇ Μαρκελλοῦ συνηθείᾳ σωτήριον γενέσθαι τοῖς
 15 Ῥωμαίοις. Ὁ δ' Ἀννίβας τῷ μὲν ὡς θέοντι σφόδρα πο-
 ταμῷ πολλάκις ἀπαντιῶν ἐσείετο καὶ παρερρήγνυτο τὴν
 δύναμιν, ὑφ' οὗ δὲ καὶ κατὰ μικρὸν ὑπορρέοντος ἀσφα-
 20 ρητὴ καὶ παρεμπύπτοντος ἐνδελεχῶς ὑπερειπόμενος καὶ
 ἀπαντῶμενος ἐλάνθανε· καὶ τελευτῶν εἰς ἀπορίαν κα-
 τίστη τὸσαύτην, ὥστε Μαρκελλῷ μὲν ἀποκαμῖν μαχό-
 25 μενον, Φάβιον δὲ φοβεῖσθαι μὴ μαχόμενον. Τὸ γὰρ
 πλεῖστον, ὡς εἶπεν, τοῦ χρόνου τούτοις διεπολήμυσεν
 ἢ στρατηγοῖς ἢ ἀνθυπάτοις ἢ ὑπάτοις ἀποδεδαιγμένοις·
 30 ἑκάτερος γὰρ αὐτῶν πεντάκις ὑπάτευσεν. Ἀλλὰ Μάρ-
 κελλον μὲν ὑπάτευσοντα τὸ πέμπτον ἐνέδρα περιβαλὼν
 35 ἔκτεινε, Φαβίῳ δὲ πᾶσαν ἀπᾶν καὶ διάπειραν ἐπάρων
 πολλάκις οὐδὲν ἐπέβαινε, πλὴν ἅπαξ ὀλίγον παρακρου-
 σάμενος ἐσφηλε τὸν ἄνδρα. Συνθεῖς γὰρ ἐπιστολὰς πα-
 40 ρὰ τῶν ἐν Μεταποντίῳ δυνατῶν καὶ πρώτων ἡγεμόνων
 πρὸς τὸν Φάβιον, ὡς τῆς πόλεως ἐνδοθησομένης
 παραγένοιτο, καὶ τῶν τοῦτο πράττοντων ἐκείνων ἐλθεῖν
 καὶ φανῆναι πλεσίον ἀναμενόντων. Ταῦτ' ἐκίνησε τὸν

Φάβιον τὰ γράμματα, καὶ λαβὼν μέρος τι τῆς στρατιάς ἐμελλεν ὁρμήσειν διὰ νυκτός· εἴτα χρησάμενος ὄρυσιν οὐκ αἰσίοις ἀπετράπη, καὶ μετὰ μικρὸν ἐπεγνωσθῆ τὰ γράμματα πρὸς αὐτὸν ὑπ' Ἀννίβου δόλῳ συντεθέντα 5 καὶ κείνους ἐνεδρεῦν αὐτὸν ὑπὸ τὴν πόλιν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἂν τις εὐνοίᾳ θεῶν ἀναθεῖη.

XX. Τὰς δ' ἀποστάσεις τῶν πόλεων καὶ τὰ κινήματα τῶν συμμάχων ὁ Φάβιος μᾶλλον ὥσπερ δεῖν ἡπίως ὁμιλοῦντα καὶ πράως ἀνείργειν καὶ δυσώπειν, μὴ πᾶσαν 10 ὑπόνοιαν ἐλέγχοντα καὶ χαλεπὸν ὄντα παντάπασι τοῖς ὑπόπτοις. Λέγεται γὰρ, ὅτι στρατιωτὴν ἄνδρα Μάρσων, ἀνδρείᾳ καὶ γένει τῶν συμμάχων πρῶτον, αἰσθόμενος διειλεγμένον τισὶ τῶν ἐν τῷ στρατοπέδῳ περὶ ἀποστάσεως οὐ διηρέθισεν, ἀλλ' ὁμολογήσας ἡμελησθαι παρ' 15 ἄλλων αὐτόν, νῦν μὲν ἔφη τοὺς ἡγεμόνας αἰτιάσθαι πρὸς χάριν μᾶλλον ἢ πρὸς ἀρετὴν τὰς τιμὰς νέμοντας, ὥστε-ρον δ' ἐκείνους αἰτιάσεσθαι μὴ φράζοντα μηδ' ἐντυγχάνοντα πρὸς αὐτόν, εἰ τοῦ δέοιτο. Καὶ ταῦτ' εἰπὼν ἵππον τε πολεμιστὴν ἐδωρήσατο καὶ τοῖς ἄλλοις ἀριστείοις ἐκό- 20 σμησεν, ὥστε πιστότατον ἐξ ἐκείνου καὶ προθυμώτατον εἶναι τὸν ἄνδρα. Λεινὸν γὰρ ἦγετο τοὺς μὲν ἵππικους καὶ κνηγετικὸς ἐπιμελεῖα καὶ συνηθεία καὶ τροφῇ μᾶλλον ἢ μάστιγι καὶ κλοιοῖς τὴν χαλεπότητα τῶν ζώων καὶ τὸ θυμούμενον καὶ τὸ δυσκολαίνον ἐξαιρεῖν, τὸν δ' 25 ἀνθρώπων ἄρχοντα μὴ τὸ πλείστον ἐν χάριτι καὶ προσότητι τῆς ἐπανορθώσεως τίθεσθαι, σκληρότερον δὲ προσφέρεσθαι καὶ βιαιότερον ἢ περ οἱ γεωργοῦντες ἐρινεοῖς καὶ ἀχράσι καὶ κοτῖνοις προσφέρονται, τὰ μὲν εἰς ἐλαίας, τὰ δ' εἰς ἀπίους, τὰ δ' εἰς σικὰς ἐξημεροῦντες καὶ τιθα- 30 σεύοντες. Ἐτερον τοίνυν τῷ γένει Λευκανὸν ἄνδρα προσήγγειλαν οἱ λοχαγοὶ ὁμιβόμενον ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου καὶ τὴν τάξιν ἐκλείποντα πολλάκις. Ὁ δ' ἠρώτησε,

τάλλα ποῖον τινα τὸν ἄνθρωπον εἶδετεν ὄντα. Μαρτυ- 5 ροῦνταν δὲ πάντων, ὅτι ῥαδίως ἕτερος οὐκ εἴη στρατιώτης τοιοῦτος, ἅμα τ' αὐτοῦ τινες ἀνδραγαθίας ἐπιφανεῖς καὶ πράξεις λεγόντων, αἰτίαν τῆς ἀταξίας ζητῶν εὑρεν ἔρωτι παιδείας κατεχόμενον τὸν ἄνδρα καὶ κιν- 5 θυνεύοντα μακρὰς ὁδοὺς ἐκάστοτε φοιτῶντα πρὸς ἐκείνην ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου. Πέμπας οὖν τινες ἀγνοοῦν-τος αὐτοῦ καὶ συλλαβὰν τὸ γύναιον ἐκρύψεν ἐν τῇ σκη- 10 νῇ, καὶ καλέσας τὸν Λευκανὸν ἰδὼς πρὸς αὐτόν, „Οὐ λέληθας“ ἔφη, „παρὰ τὰ Ῥωμαίων πάτρια καὶ τοὺς νό- 10 μους ἀπονυκτερεύων τοῦ στρατοπέδου πολλάκις· ἀλλ' οὐδὲ χρηστός ὢν πρότερον ἐλελήθεις. Τὰ μὲν οὖν ἡμαρτημένα σοι λελύσθω τοῖς ἡνδραγαθημένοις, τὸ δὲ λοιπὸν ἐφ' ἑτέρῳ ποιήσομαι τὴν φρουράν.“ Θαυμάζοντος δὲ 15 τοῦ στρατιώτου προαγαγὼν τὴν ἄνθρωπον ἐνεχείρισεν 15 αὐτῷ καὶ εἶπεν, „Αὕτη μὲν ἐγγυᾶται σε μενεῖν ἐν τῷ στρατοπέδῳ μεθ' ἡμῶν· σὺ δ' ἔργῳ δείξεις, εἰ μὴ δι' ἄλλην τινὰ μοχθηρίαν ἀπέλειπες, ὅ ὃ' ἔρω καὶ αὕτη πρόσφαις ἦν λεγομένη.“ Ταῦτα μὲν περὶ τούτων ἱστο- 20 ροῦσι.

XXI. Τὴν δὲ Ταραντίνων πόλιν ἔσχευ ἐλωκουῖαν ἐκ 5 προδοσίας τὸν τρόπον τούτον. Ἐστρατεύετο παρ' αὐτῷ νεανίας Ταραντίνος ἔχων ἀδελφὴν πιστῶς πάνυ καὶ φι- 10 λοστόργως διακειμένην πρὸς αὐτόν. Ἦρα δὲ ταύτης ἀνὴρ Βρόττιος τῶν τετυγμένων ὑπ' Ἀννίβου τὴν πόλιν 25 φρουρεῖν ἐφ' ἡγεμονίας. Τοῦτο πράξεως ἐλπίδα τῷ Τα- 15 ραντίνῳ παρέσχε, καὶ τοῦ Φαβίου συνειδότος εἰς τὴν πό- 20 λιν ἀφείδθη, λόγῳ δ' ἀποδεσθᾶν πρὸς τὴν ἀδελφὴν εἰς Τάραντα. Αἱ μὲν οὖν πρῶται τῶν ἡμερῶν ἦσαν, καὶ καθ' 25 ἑαυτὸν ὁ Βρόττιος ἀνεπαύετο, λανθάνειν τὸν ἀδελφόν 30 οἰομένης ἐκείνης. Ἐπειτα λέγει πρὸς αὐτὴν ὁ νεανίας, „Καὶ μὴν ἐκεῖ λόγος ἐφοίτα πολὺς ἀνδρὶ σε τῶν δυνατῶν

καὶ μεγάλων συνειναι. Τίς οὗτός ἐστιν; εἰ γὰρ εὐδόκι-
μός τις, ὡς φασιν, ἀρετῇ καὶ λαμπρός, ἐλάχιστα φρου-
τίζει γένους ὁ πάντα συμμιγνύς πόλεμος· αἰσχρὸν δὲ
μετ' ἀνάγκης οὐδέν, ἀλλ' εὐτυχία τις ἐν καιρῷ τὸ δίκαιον
5 ἀσθενὲς ἔχοντι πραοτέρῳ χρήσασθαι τῷ βιαζομένῳ.
Ἐκ τούτου μεταπέμπεται μὲν ἡ γυνὴ τὸν Βρέττιον καὶ
γνωρίζει τὸν ἀδελφὸν αὐτῷ· ταχὺ δὲ συμπράττων τὴν
ἐπιθυμίαν ἐκεῖνος καὶ μᾶλλον ἢ πρότερον εὖνουν καὶ
χειροῇθη τῷ βαρβάρῳ παρέχειν δοκῶν τὴν ἀδελφήν, ἔσχε
10 πιστῶς, ὥστε μὴ χαλεπῶς ἐρῶντος ἀνθρώπου μισθοφό-
ρου μεταστῆσαι διάνοιαν ἐπ' ἐλπίσι δωρεῶν μεγάλων,
ὡς ἐπηγγέλλετο παρέξειν αὐτῷ τὸν Φάβιον. Ταῦτα μὲν
οὖν οἱ πλείστοι γράφουσι περὶ τούτων· ἐμοὶ δὲ τὴν ἄν-
θρωπον, ὅφ' ἥς ὁ Βρέττιος μετήχθη, φασιν οὐ Ταραν-
15 τίνην, ἀλλὰ Βρεττίαν τὸ γένος οὔσαν, τῷ δὲ Φαβίῳ
παλλακευομένην, ὡς ᾗσθητο πολίτην καὶ γνώριμον ὄντα
τὸν τῶν Βρεττίων ἄρχοντα, τῷ τε Φαβίῳ φράσαι καὶ
συνελθοῦσαν εἰς λόγους ὑπὸ τὸ τεῖχος ἐκπεῖσαι καὶ κατ-
εργάσασθαι τὸν ἄνθρωπον.

20 **XXII.** Πρακτομένων δὲ τούτων ὁ Φάβιος περισπάσαι
τὸν Ἀννίβαν τεχνάζων ἐπίστειλε τοῖς ἐν Ῥηγίῳ στρα-
τιώταις τὴν Βρεττίαν καταδραμεῖν καὶ Κανλωνίαν ἐξε-
λεῖν κατὰ κράτος στρατοπεδεύσαντας ὅκτακισχίλους
ὄντας, αὐτομόλους δὲ τοὺς πολλοὺς καὶ τῶν ἐκ Σικελίας
25 ὑπὸ Μαρκέλλου κεκομισμένων ἀτίμων τοὺς ἀχρηστο-
τάτους καὶ μετ' ἐλαχίστης τῇ πόλει λύπης καὶ βλάβης
ἀπολουμένους. Ἥλπιζε γὰρ τούτους προέμενος τῷ Ἀν-
νίβᾳ καὶ δελεάσας ἀπάξειν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ Τάραντος·
ὁ καὶ συνέβαινεν. Εὐθύς γὰρ ἐκεῖ διώκων ὁ Ἀννίβας
30 ἐρρῶν μετὰ τῆς δυνάμεως. Ἡμέρα δ' ἔκτε τοὺς Ταραν-
τίνους τοῦ Φαβίου περιστρατοπεδεύσαντος, ὁ προδιει-
λεγμένος τῷ Βρεττίῳ μετὰ τῆς ἀδελφῆς νεανίσκος ἦν

νύκτωρ πρὸς αὐτὸν, εἰδὼς ἀκριβῶς καὶ καθεωρακῶς τὸν
τόπον, ἐφ' οὗ παραφυλάττων ὁ Βρέττιος ἐμελλεν ἐνδῶ-
σειν καὶ παρῆσειν τοῖς προσβάλλουσιν. Οὐ μὴν ἀπλῶς
γε τῆς προδοσίας ἐξήρτησεν ὁ Φάβιος τὴν πράξιν, ἀλλ'
αὐτὸς μὲν ἐκεῖσε παρελθὼν ἡσυχίαν ἤγεν, ἡ δ' ἄλλη
στρατιὰ προσέβαλλε τοῖς τεύχεσιν ἐκ τε γῆς καὶ θαλάττης
ἡμᾶς ποιοῦσα πολλὴν κραυγὴν καὶ θόρυβον, ἄχρι οὗ τῶν
πλείστων Ταραντίνων ἐκεῖ βοηθούντων καὶ συμφερο-
μένων τοῖς τειχομαχοῦσιν ἐσήμηνε τῷ Φαβίῳ τὸν καιρὸν
ὁ Βρέττιος, καὶ διὰ κλιμάκων ἀναβάς ἐκράτησε τῆς πό-
10 λεως. Ἐνταῦθα μέντοι δοκεῖ φιλοτιμίας ἦττων γενέσθαι·
τοὺς γὰρ Βρεττίους πρώτους ἀποσφάττειν ἐκέλευσεν,
ὡς μὴ προδοσία τὴν πόλιν ἔχον φανερὸς γένοιτο. Καὶ
ταύτης τε διήμαρτε τῆς δόξης καὶ διαβολῇ ἀπιστίας
προσέλαβε καὶ ὁμότητος. Ἀπέθανον δὲ πολλοὶ καὶ τῶν
15 Ταραντίνων· οἱ δὲ πραθέντες ἐγένοντο τρισμύριοι, καὶ
τὴν πόλιν ἡ στρατιὰ διήρπασεν· ἀνηνέχθη δ' εἰς τὸ δη-
μόσιον τρισχίλια τάλαντα. Πάντων δὲ τῶν ἄλλων ἐγο-
μένων καὶ φερομένων λέγεται τὸν γραμματεῖα πυθέσθαι
τοῦ Φαβίου περὶ τῶν θεῶν τί κελεύει, τὰς γραφὰς οὕτω
20 προσαγορεύσαντα καὶ τοὺς ἀνδριάντας· τὸν οὖν Φάβιον
εἰπεῖν· „Απολείπωμεν τοὺς θεοὺς Ταραντίνους κεχωλω-
μένους.“ Οὐ μὴν ἀλλὰ τὸν κολοσσὸν τοῦ Ἡρακλέους
μετακομίσας ἐκ Τάραντος ἔστησεν ἐν Καπιτωλίῳ, καὶ
πλησίον ἐπιπποῦν εἰκόνα χαλκῇν ἑαυτοῦ, πολὺ Μαρκέ-
25 κέλλου φανὲς ἀποπώτερος περὶ ταῦτα, μᾶλλον δ' ὅλως
ἐκείνον ἄνδρα πράττει καὶ φιλανθρωπίᾳ θαυμαστὸν
ἀποδείξας, ὡς ἐν τοῖς περὶ ἐκείνου γέγραπται.

XXIII. Ἀννίβαν δὲ λέγεται διώκοντα τεσσαράκοντα
μόνοις ἀπολειφθῆναι σταδίοις, καὶ φανερῶς μὲν εἰπεῖν·
30 „Ἦν ἄρα καὶ Ῥωμαίοις Ἀννίβας τις ἔσθρος· ἀπεβάλομεν
γὰρ τὴν Ταραντίνων πόλιν ὥσπερ ἐλάβομεν.“ ἰδίᾳ δὲ

- τότε πρῶτον αὐτῷ παραστήναι πρὸς τοὺς φίλους εἶπεν, ὡς πάλαι μὲν εἴωρα χαλεπὸν αὐτοῖς, νῦν δ' ἀδύνατον κρατεῖν ἀπὸ τῶν ὑπαρχόντων Ἰταλίας. Τοῦτον δευτέρου θρίαμβου ἐθριάμβευσε λαμπρότερον τοῦ προτέρου
- 5 Φάβιος, ὥσπερ ἀθλητῆς ἀγαθὸς ἐπαγωνιζόμενος τῷ Ἀννίβᾳ καὶ ῥαδίως ἀπολυόμενος αὐτοῦ τὰς πράξεις, ὥσπερ ἄμματα καὶ λαβὰς οὐκέτι τὸν αὐτὸν ἐχούσας τόνον. Ἡ μὲν γὰρ ἀνείτο τῆς δυνάμεως αὐτῷ διὰ τρυφὴν καὶ πλοῦτον, ἡ δ' ὥσπερ ἐξημβλυντο καὶ κατατέτριπτο
- 10 τοῖς ἀλωφῆτοις ἀγῶσιν. Ἦν δὲ Μάρκος Λίβιος, οὗ τὸν Τάραντα φρουροῦντος ὁ Ἀννίβας ἀπέστησεν· ὅμως δὲ τὴν ἄκραν κατέχων οὐκ ἐξεκρούσθη καὶ διεφύλαξεν ἄχρι τοῦ πάλιν ὑπὸ Ῥωμαίοις γενέσθαι τοὺς Ταραντίνους. Τοῦτον ἡνία Φάβιος τιμώμενος, καὶ ποτε πρὸς τὴν σύγ-
- 15 κλητον ὑπὸ φθόνου καὶ φιλοτιμίας ἐξενεχθεὶς εἶπεν, ὡς οὐ Φάβιος, ἀλλ' αὐτὸς αἷτιος γένοιτο τοῦ τὴν Ταραντίνων ἀλῶναι. Γελάσας οὖν ὁ Φάβιος· „Ἀληθῆ λέγεις“ εἶπεν „εἰ μὴ γὰρ σὺ τὴν πόλιν ἀπέβαλες, οὐκ ἂν ἐγὼ παρέλαβον.
- 20 XXIV. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι τὰ τ' ἄλλα τῷ Φαβίῳ προσεφέροντο λαμπρῶς, καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Φάβιον ἀνέδειξαν ὑπάτον. Παραλαβόντος δὲ τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ καὶ διοι-¹⁸ κοῦντός τι τῶν πρὸς τὸν πόλεμον ὁ πατήρ, εἴτε διὰ γῆρας καὶ ἀσθενείαν εἴτε διαπειρώμενος τοῦ παιδός,
- 25 ἀναβὰς ἐφ' ἵππον προσῆει διὰ τῶν ἐντυγχανόντων καὶ περιεστῶτων. Ὁ δὲ νεανίας κατιδὼν πόρρωθεν οὐκ ἠνέσχετο, πέμψας δ' ὑπηρέτην ἐκέλευσε καταβῆναι τὸν πατέρα καὶ δι' αὐτοῦ προσελθεῖν, εἰ δὴ τι τυγχάνει τῆς ἀρχῆς δεόμενος. Καὶ τοὺς μὲν ἄλλους ἡνίασε τὸ ἐπι-
30 ταγμα, καὶ σιωπῇ πρὸς τὸν Φάβιον ὡς ἀνάξια πάσχοντα τῆς δόξης ἀπέβλεψαν· αὐτὸς δ' ἐκεῖνος ἀποκηδήσας κατὰ τάχος, θάπτον ἢ βάδην πρὸς τὸν υἱὸν ἐπειχθεὶς καὶ

περιβαλὼν καὶ ἀσπασάμενος· „Εὐ γε“ εἶπεν „ὦ παῖ,
φρονεῖς καὶ πράττεις, αἰσθόμενος τίνων ἄρχεις καὶ πη-
λικῆς μέγεθος ἀνείληφας ἀρχῆς. Οὕτω καὶ ἡμεῖς καὶ οἱ
πρόγονοι τὴν Ῥώμην ἠνέξισαμεν, ἐν δευτέρῳ καὶ γονεὺς
καὶ παῖδες αἰεὶ τῶν τῆς πατρίδος καλῶν τιθέμενοι.“⁵
Αἰρεται δ' ὥς ἀληθῶς τοῦ Φαβίου τὸν πρόπαππον ἐν
δόξῃ καὶ δυνάμει μεγίστῃ Ῥωμαίων γενόμενον πεντάκις
μὲν αὐτὸν ὑπατεῦσαι καὶ θριαμβοῦς ἐκ πολέμων με-
γίστων ἐπιφανεστάτους καταγαγεῖν, ὑπατεύοντι δ' ὑπὸ
πρεσβευτὴν συνεξελθεῖν ἐπὶ τὸν πόλεμον, ἐν δὲ τῷ¹⁰
θριαμβῷ τὸν μὲν εἰσελαύνειν ἐπὶ τεθρίππῳ, τὸν δ'
ἵππον ἔχοντα μετὰ τῶν ἄλλων ἐπακολουθεῖν ἀγαλλό-
μενον, ὅτι τοῦ μὲν υἱοῦ κύριος, τῶν δὲ πολιτῶν μέρι-
στος καὶ ὢν καὶ προσαγορευόμενος ὕστερον αὐτὸν τοῦ
νόμου καὶ τοῦ ἄρχοντος τίθησιν. Ἀλλὰ γὰρ ἐκεῖνος οὐκ¹⁵
ἀπὸ τούτων μόνον θαυμαστός ἦν. Τοῦ δὲ Φαβίου τὸν
υἱὸν ἀποθανεῖν συνέβη· καὶ τὴν μὲν συμφορὰν ὥς ἀνὴρ
τε φρόνιμος καὶ πατὴρ χρηστὸς ἠνεγκε μετριώτατα, τὸ
δ' ἐγκώμιον, ὃ ταῖς ἐκκομιδαῖς τῶν ἐπιφανῶν οἱ προσή-
κοντες ἐπιτελοῦσιν, αὐτὸς εἶπε καταστάς ἐν ἀγορᾷ καὶ²⁰
ῥάψας τὸν λόγον ἐξέδωκεν.

XXV. Ἐπεὶ δὲ Σκηπίων Κορνήλιος εἰς Ἰβηρίαν περ-
φθὲις Καρχηδονίους μὲν ἐξήλασε μάχαις πολλαῖς κρα-
τήσας, ἔθνη δὲ πάμπολλα καὶ πόλεις μεγάλας καὶ πράγ-
ματα λαμπρὰ Ῥωμαίοις κτησάμενος εὖ νοίαν εἶχε καὶ²⁵
δόξαν ἐπανελθὼν ὅσῃ ἄλλος οὐδεὶς, ὑπατος δὲ κατα-
σταθεὶς καὶ τὸν δῆμον αἰσθόμενος μεγάλην ἀπαιτοῦντα
καὶ προσδεχόμενον πρᾶξι αὐτοῦ, τὸ μὲν αὐτόθι συμ-
πλέκεσθαι πρὸς Ἀννίβαν ἀρχαῖον ἡγεῖτο λίαν καὶ πρε-
σβυτικόν, αὐτὴν δὲ Καρχηδόνα καὶ Λιβύην εὐθύς³⁰
ἐμπλήσας ὀπλων καὶ στρατευμάτων διανοεῖτο πορθεῖν
καὶ τὸν πόλεμον ἐκ τῆς Ἰταλίας ἐκεῖ μεθίστασθαι, καὶ πρὸς

- τοῦτο παντὶ τῷ θυμῷ συνεξώρμα τὸν δῆμον, ἐνταῦθα
 δὴ Φάβιος ἐπὶ πᾶν δέους ἄγων τὴν πόλιν, ὥς ὑπ' ἀνδρός
 ἀνοήτου καὶ νέου φερομένην εἰς τὸν ἑσχατον καὶ μέ-
 5 ριστον κίνδυνον, οὔτε λόγου φειδόμενος οὔτ' ἔργου
 δοκοῦντος ἀποτρέψειν τοὺς πολίτας τὴν μὲν βουλὴν
 ἔπεισε, τῷ δὲ δῆμῳ διὰ φθόνον ἐδόκει τοῦ Σκηπίωνος
 εὐημεροῦντος ἐπιλαμβάνεσθαι καὶ δεδιέναι, μὴ τι μέγα
 καὶ λαμπρὸν ἐξεργασαμένου καὶ τὸν πόλεμον ἢ παντά-
 πασιν ἀνελόντος ἢ τῆς Ἰταλίας ἐκβαλόντος αὐτὸς ἀργός
 10 φανῇ καὶ μαλακὸς ἐν τοσοῦτῳ χρόνῳ [μὴ *] διαπεπολε-
 μηκός. Ἔοικε δ' ὀρμησαί μὲν ἐξ ἀρχῆς ὁ Φάβιος πρὸς
 τὸ ἀντιλέγειν ὑπὸ πολλῆς ἀσφαλείας καὶ προνοίας, μέγαν
 ὄντα δεδιὼς τὸν κίνδυνον, ἐντεῖναι δὲ πῶς μᾶλλον
 ἑαυτὸν καὶ πορρωτέρω προαχθῆναι φιλοτιμία τινι καὶ
 15 φιλονεικίᾳ κωλύων τοῦ Σκηπίωνος τὴν αὐξήσιν, ὅς γε
 καὶ Κράσσον ἔπειθε, τὸν συνυπατεύοντα τῷ Σκηπίωνι,
 μὴ παρῆναι τὴν στρατηγίαν μηδ' ὑπέκειν, ἀλλ' αὐτόν,
 εἰ δόξειεν, ἐπὶ Καρχηδονίους περαιουῖσθαι, καὶ χρήματα
 δοθῆναι πρὸς τὸν πόλεμον οὐκ εἴασε. Χρήματα μὲν
 20 οὖν Σκηπίων ἑαυτῷ πορρίζειν ἀναγκαζόμενος ἤγειρε¹⁰
 παρὰ τῶν ἐν Τυρρηνίᾳ πόλεων ἰδίᾳ πρὸς αὐτὸν οἰκείως
 διακειμένων καὶ χαριζομένων. Κράσσον δὲ τὰ μὲν ἢ
 φύνσις οὐκ ὄντα φιλονεικόν, ἀλλὰ πρᾶον, οἵκοι κατεῖχε,
 τὰ δὲ καὶ νόμος θεῖος ἱερωσύνην ἔχοντα τὴν μερίστην.
 25 XXVI. Αὐτίς οὖν καθ' ἑτέραν ὁδὸν ἀπαντῶν ὁ Φά-
 βιος τῷ Σκηπίωνι κατεκώλυε τοὺς ὀρμωμένους αὐτῷ
 συστρατεύεσθαι τῶν νέων καὶ κατεῖχεν, ἐν τε ταῖς βου-
 λαῖς καὶ ταῖς ἐκκλησίαις βοῶν, ὥς οὐκ αὐτὸς Ἀντίβαν
 ἀποδιδράσκει μόνος ὁ Σκηπίων, ἀλλὰ καὶ τὴν ὑπόλοι-
 30 πον ἐκπλέει λαβὼν δύναμιν ἐκ τῆς Ἰταλίας, δημαγωγῶν
 ἐλπίσι τοὺς νέους καὶ ἀναπέλθων ἀπολιπεῖν γονέας καὶ
 γυναικας καὶ πόλιν, ἧς ἐν θύραις ἐπικρατῶν καὶ ἀήτ-

τητος ὁ πολέμιος κἀθῆται. Καὶ μέντοι ταῦτα λέγων
 ἐφόβησε τοὺς Ῥωμαίους, καὶ μόνοις αὐτὸν ἐψηφίσαντο
 χρῆσθαι τοῖς ἐν Σικελίᾳ στρατεύμασι καὶ τῶν ἐν Ἰβηρίᾳ
 γεγονότων μετ' αὐτοῦ τριακοσίους ἄγειν, οἷς ἐχρήτο
 πιστοῖς. Ταῦτα μὲν οὖν ἰδόμενος πολιτεύεσθαι πρὸς τὴν 5
 αὐτοῦ φύσιν ὁ Φάβιος. Ἐπὶ δὲ Σκηπίωνος εἰς Λιβύην
 διαβάντος εὐθύς ἔργα θαυμαστά καὶ πράξεις ὑπερή-
 φανοι τὸ μέγεθος καὶ τὸ κάλλος εἰς Ῥώμην ἀπηγγέλλοντο,
 καὶ μαρτυροῦντα ταῖς φήμασι εἶπετο λάφυρα πολλὰ καὶ
 βασιλεὺς ὁ Νομάδων αἰχμάλωτος, καὶ δύο στρατοπέδων 10
 ὑφ' ἑνα καιρὸν ἐμπρήσεις καὶ φθορὰ πολλῶν μὲν ἀν-
 θρώπων, πολλῶν δ' ὀπλων καὶ ἵππων ἐν αὐτοῖς συγ-
 κατακεκαυμένων, καὶ πρεσβεῖαι πρὸς Ἀννίβαν ἐπέμ-
 πουτο παρὰ Καρχηδονίων καλούντων καὶ δεομένων
 ἵασαντα τὰς ἀτελεῖς ἐκείνας ἐλπίδας οἴκαδε βοηθεῖν, ἐν 15
 δὲ Ῥώμῃ πάντων ἐχόντων τὸν Σκηπίωνα διὰ στόματος
 ἐπὶ τοῖς κατορθώμασι Φάβιος ἡξίου πέμπεσθαι Σκη-
 πίωμι διάδοχον, ἄλλην μὲν οὐκ ἔχων πρόφασιν, εἰπὼν
 δὲ τὸ μνημονευόμενον, ὥς ἐπισφαλές ἐστι πιστεύειν
 ἀνδρὸς ἑνὸς τύχῃ τηλικαῦτα πράγματα, χαλεπὸν γὰρ αἰὲ 20
 εὐτυχεῖν τὸν αὐτόν, οὕτω προσέειπεν ἤδη πολλοῖς,
 ὥς δύσκολος ἀνὴρ καὶ βάσκανος ἢ πάμπαν ὑπὸ γήρωος
 ἄτολμος γεγονώς καὶ δύσελπις, περαιτέρω τε τοῦ μετρίου
 κατατεθαμβημένος τὸν Ἀννίβαν. Οὐδὲ γὰρ ἐκπλεύ-
 σαντος αὐτοῦ μετὰ τῶν δυνάμεων ἐξ Ἰταλίας εἶασε τὸ 25
 χαῖρον καὶ τεταρρηκὸς τῶν πολιτῶν ἀδόρυβον καὶ βέ-
 βαιον, ἀλλὰ τότε δὴ μάλιστα τὰ πράγματα τῇ πόλει
 θεούσῃ παρὰ τὸν ἐσχατὸν κίνδυνον ἐπισφαλῶς ἔχειν
 ἔλεγε· βαρύτερον γὰρ ἐν Λιβύῃ πρὸ Καρχηδόνης αὐτοῖς
 Ἀννίβαν ἐμπεσεῖσθαι καὶ στρατὸν ἀπαντήσῃν Σκηπίωνι 30
 πολλῶν ἑτι θερμὸν αὐτοκρατόρων αἵματι καὶ δικτατό-
 ρων καὶ ὑπάτων· ὥστε τὴν πόλιν αὐτίς ὑπὸ τῶν λόγων

τούτων ἀναταράττεσθαι καὶ τοῦ πολέμου μεθιστῶτος εἰς Λιβύην ἐγγυτέρω τῆς Ῥώμης οἰεσθαι γεγονέναι τὸν φόβον.

XXVII. Ἀλλὰ Σκηπίων μὲν οὐ μετὰ πολὺν χρόνον αὐτόν τε νικήσας μάχῃ κατὰ κράτος Ἀννίβαν καὶ καταβαλὼν τὸ φρόνημα καὶ καταπατήσας τῆς Καρχηδόνοιο ὑποπεσοῦσης ἀπέδωκε μείζονα χαρὰν ἀπάσης ἐλπίδος τοῖς πολίταις, καὶ τὴν ἡγεμονίαν ὥς ἀληθῶς

Πολλῷ σάλῳ σείσθεισαν ὥρθωσεν πάλιν.

10 Φάβιος δὲ Μάξιμος οὐ διήρκεσε τῷ βίῳ πρὸς τὸ τοῦ πολέμου τέλος, οὐδ' ἤκουσεν Ἀννίβαν ἡττημένου, οὐδὲ τὴν μεγάλην καὶ βέβαιον εὐτυχίαν τῆς πατρίδος ἐπέιδεν, ἀλλὰ περὶ οὗ χρόνου Ἀννίβας ἀπῆρεν ἐξ Ἰταλίας νόσφ' αὐτῶν ἐτελεύτησεν. Ἐπαμεινώνδαν μὲν οὖν Θηβαῖοι 15 δημοσίᾳ διὰ πενίαν, ἣν ἀπέλιπεν ὁ ἀνὴρ, ἔθαψαν· οὐδὲν γὰρ οἱκοὶ τελευτήσαντος εὐρεθῆναι πλὴν ὀβελίσκων σιδηροῦν λέγουσι· Φάβιον δὲ Ῥωμαῖοι δημοσίᾳ μὲν οὐκ ἐκήδευσαν, ἰδίᾳ δ' ἐκάστου τὸ σμικρότατον αὐτῷ τῶν νομισμάτων ἐπενεγκόντος, οὐχ ὥς δι' ἔνδειαν προσαρ- 20 κούντων, ἀλλ' ὥς πατέρα τοῦ δήμου θάπτοντος, ἔσχον τιμὴν καὶ δόξαν ὁ θάνατος αὐτοῦ τῷ βίῳ πρέπουσαν.

[ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ ΚΑΙ ΦΑΒΙΟΥ ΜΑΞΙΜΟΥ ΣΥΓΚΡΙΣΙΣ.]

25

1. Οἱ μὲν οὖν βίοι τῶν ἀνδρῶν τοιαύτην ἔχουσιν ἱστορίαν. Ἐπεὶ δὲ καὶ πολιτικῆς καὶ πολεμικῆς ἀρετῆς πολλὰ καὶ καλὰ παραδείγματα καταλελοίπασιν ἀμφο- 30 τεροι, φέρε τῶν πολεμικῶν ἐκεῖνο πρῶτον λάβωμεν, ὅτι Περικλῆς μὲν ἄριστα πράττοντι τῷ δήμῳ καὶ μεγίστῳ καθ' αὐτὸν ὄντι καὶ μάλιστα πρὸς δύναμιν ἀκμάζοντι

χρωμενος ὑπὸ κοινῆς ἂν δόξειεν εὐτυχίας καὶ φώμης
πραγμάτων ἀσφαλῆς διαγενέσθαι καὶ ἄπταιστος, αἱ δὲ
Φαβίου πράξεις ἐν αἰσχίστοις καὶ δυσποτιμοτάτοις και-
ροῖς ἀναδεξαμένου τὴν πόλιν οὐκ ἐπ' ἀγαθοῖς ἀσφαλῆ
διετήρησαν, ἀλλ' ἐν κακῶν εἰς βελτίω μετέστησαν. Καὶ
Περικλεὶ μὲν αἱ Κίμωνος εὐπραξίαι καὶ τὰ Μυρωνίδου
καὶ τὰ Λεωκράτους τρόπαια καὶ πολλὰ καὶ μεγάλα Τολ-
μίδης κατορθῶν ἐνεορτάσαι μᾶλλον καὶ ἐμπανηγυρίσαι
στρατηγοῦντι τὴν πόλιν ἢ κτήσασθαι πολέμῳ καὶ φυ-
λάξαι παρέδωκαν· Φάβιος δ' ὁρῶν πολλὰς μὲν φυγάς 10
καὶ ἦττας, πολλοὺς δὲ θανάτους καὶ σφαγὰς αὐτοκρα-
τόρων καὶ στρατηγῶν, λίμνας δὲ καὶ πεδία καὶ δρυμοὺς
νεκρῶν στρατοπέδων πλήθοντας, αἵματι δὲ καὶ φόνῳ
ποταμοὺς ἄχρι θαλάττης ῥέοντας, ἐν τῷ καθ' ἑαυτὸν
ὀρμωμένῳ καὶ βεβηκότι τὴν πόλιν ἀντιλαμβανόμενος 15
καὶ ὑπερείδων οὐκ εἰσες τοῖς ἐκείνων ὑποφερομένην
πταίσμασι τελέως ἐκχυθῆναι. Καίτοι δόξειεν ἂν οὐχ
οὕτω χαλεπὸν εἶναι πόλιν ἐν συμφοραῖς μεταχειρίσα-
σθαι ταπεινὴν καὶ τοῦ φρονοῦντος ὑπ' ἀνάγκης κατή-
κουον γενομένην, ὥς δι' εὐτυχίαν ἐπληρωμένῳ καὶ σπαρ- 20
γῶντι τῷ δήμῳ χαλινὸν ἐμβαλεῖν ὕβρεως καὶ θρασύτη-
τος· ὅ δὲ μάλιστα φαίνεται τρόπῳ Περικλῆς Ἀθηναίων
περιγεγόμενος. Ἀλλὰ τῶν Ῥωμαίοις συμπεσόντων τότε
κακῶν τὸ μέγεθος καὶ τὸ πλῆθος ἰσχυρόν τινα γνώμην
καὶ μέγαν ἔδειξεν ἄνδρα τὸν μὴ συγχυθέντα μηδὲ προέ- 25
μενον τοὺς αὐτοῦ λογισμούς.

Π. Καὶ Σάμῳ μὲν ὑπὸ Περικλέους ἀλώσῃ τὴν Τά-
ραντος ἔστι κατάληψιν ἀντιθεῖναι, καὶ νῆ Δε' Εὐβοίᾳ
τάς περὶ Καμπανίαν πόλεις· ἐπεὶ αὐτὴν γε Καπύην αἱ
περὶ Φούλβιον καὶ Ἀππιον ὕπατοι κατέσχον. Ἐκ δὲ 30
παρατάξεως Φάβιος οὐ φαίνεται μάχῃ νεικηκῶς πλὴν
ἂφ' ἧς τὸν πρότερον εἰσῆλασε θρίαμβον, Περικλῆς δ'

ἐννέα τρόπαια κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν ἔστησεν ἀπὸ
 τῶν πολεμίων. Οὐ μὴν λέγεται τοιαύτη πρᾶξις Περι-
 κλέους, οἷαν ἔπραξε Φάβιος Μινούκιον ἑξαρπάσας Ἀν-
 νίβου καὶ διασώσας ἐντελὲς στρατόπεδον Ῥωμαίων.
 5 καλὸν γὰρ τὸ ἔργον καὶ κοινὸν ἀνδρείας ὁμοῦ καὶ φρο-
 νήσεως καὶ χρηστότητος· ὥσπερ αὖ πάλιν οὐδὲ σφάλμα
 λέγεται Περικλέους οἷον ἐσφάλη Φάβιος διὰ τῶν βοῶν
 καταστρατηγηθεὶς ὑπ' Ἀννίβου, λαβίων μὲν αὐτομάτως
 καὶ κατὰ τύχην ὑπελθόντα τοῖς στενοῖς τὸν πολέμιον,
 10 προέμενος δὲ νυκτὸς λαθόντα καὶ μεθ' ἡμέραν βιασά-
 μενον καὶ φθάσαντα μέλλοντος καὶ κρατήσαντα συλλα-
 βόντος. Εἰ δὲ δεῖ μὴ μόνον χρῆσθαι τοῖς παροῦσιν,
 ἀλλὰ καὶ τεκμαίρεσθαι περὶ τοῦ μέλλοντος ὁρθῶς τὸν
 ἀγαθὸν στρατηγόν, Ἀθηναίοις μὲν ὡς Περικλῆς προέγνω
 15 καὶ προείπεν ἐτελεύτησεν ὁ πόλεμος· πολυπραγμονοῦν-
 τες γὰρ ἀπώλεσαν τὴν δύναμιν· Ῥωμαῖοι δὲ παρὰ τοῖς
 Φαβίου λογισμοῖς ἐκπέμψαντες ἐπὶ Καρχηδονίους Σκη-
 πίωνα πάντων ἐκράτησαν, οὐ τύχῃ, σοφίᾳ δὲ τοῦ στρα-
 τηγοῦ καὶ ἀνδρείᾳ κατὰ κράτος νικήσαντος τοὺς πολε-
 20 μίους. Ὡστε τῷ μὲν τὰ πταίσματα τῆς πατρίδος μαρτυ-
 ρεῖν, ὅτι καλῶς ἔγνω, τὸν δὲ ὑπὸ τῶν κατορθωμάτων
 ἐλέγχεσθαι τοῦ παντὸς ἐσφαλμένον. Ἰση δ' ἁμαρτία
 στρατηγοῦ κακῷ περιπεσεῖν μὴ προσδοκήσαντα καὶ
 κατορθώματος καιρὸν ἀπιστίᾳ προέσθαι. Μία γὰρ, ὡς
 25 ἔοικεν, ἀπειρία καὶ θράσος γεννᾷ καὶ θάρσος ἀφαιρεῖται.
 Ταῦτα περὶ τῶν πολεμικῶν.

III. Τῆς δὲ πολιτείας μέγα μὲν ἔγκλημα τοῦ Περικλέ-
 ους ὁ πόλεμος. Λέγεται γὰρ ἐπακτὸς ὑπ' ἐκείνου γενέ-
 σθαι Λακεδαιμονίοις ἐρίσαντος μὴ ἐνδοῦναι. Δοκῶ δὲ
 30 μὴδ' εἶναι Φάβιον Μάξιμον ἐνδοῦναι τι Καρχηδονίοις,
 ἀλλ' εὐγενῶς ὑποστῆναι τὸν ὑπὲρ τῆς ἡγεμονίας κίν-
 δυνον. Ἡ μὲντοι πρὸς Μινούκιον ἐπιείκεια τοῦ Φαβίου

καὶ πρότης ἐλέγχει τὸν πρὸς Κίμωνα καὶ Θουκυδίδην
στασιασμόν, ἄνδρας ἀγαθοὺς καὶ ἀριστοκρατικοὺς εἰς
φυγὴν ὑπ' αὐτοῦ καὶ τοῦστρακου ἐκπεσόντας. Ἀλλ' ἡ
γε δύναιμι μεῖζων ἢ τοῦ Περικλέους καὶ τὸ κράτος.
"Ὅθεν οὐδ' ἄλλον εἶσεν ἐνδυστυχεῖν τῇ πόλει κακῶς 5
βουλευσάμενον στρατηγόν, ἀλλ' ἡ μόνος αὐτὸν ἐκφυ-
γὼν Τολμίδης καὶ διωσάμενος βία προσέπταισε Βοιω-
τοῖς· οἱ δ' ἄλλοι προσετίθεντο καὶ κατεκοσμοῦντο πάν-
τες εἰς τὴν ἐκείνου γνώμην ὑπὸ μεγέθους αὐτοῦ τῆς
δυνάμεως. Φάβιος δὲ τὸ καθ' αὐτὸν ἀσφαλῆς ὦν καὶ 10
ἀναμάρτητος τῷ πρὸς τὸ κωλύειν ἑτέρους ἀδυνάτω
φαίνεται λειπόμενος. Οὐ γὰρ ἂν τοσαύταις συμφοραῖς
ἐχρήσαντο Ῥωμαῖοι Φαβίου παρ' αὐτοῖς ὅσον Ἀθήνησι
Περικλέους δυνηθέντος. Καὶ μὴν τὴν γε πρὸς χρήματα
μεγαλοφροσύνην ὁ μὲν τῷ μηδὲν λαβεῖν παρὰ τῶν δι- 15
δόντων, ὁ δὲ τῷ προέσθαι πολλὰ τοῖς δεομένοις ἐπεδεί-
ξατο, λυσάμενος τοῖς ἰδίοις χρήμασι τοὺς αἰχμαλώτους.
Πλὴν τούτων μὲν οὐ πολὺς ἦν ἀριθμὸς, ἀλλ' ὅσον 8ξ
τάλαντα· Περικλῆς δ' οὐκ ἂν ἴσως εἴποι τις ὅσα καὶ
παρὰ συμμάχων καὶ βασιλέων ὠφελείσθαι καὶ θεραπεύε- 20
σθαι παρὸν, τῆς δυνάμεως διδούσης, ἀδωρότατον
ἑαυτὸν καὶ καθαρώτατον ἐφύλαξεν. Ἔργων γε μὴν
μεγέθεσι καὶ ναῶν καὶ κατασκευαῖς οἰκοδομημάτων, ἐξ
ᾧν ἐκόσμησεν ὁ Περικλῆς τὰς Ἀθήνας, οὐκ ἄξιον ὁμοῦ
πάντα τὰ πρὸ τῶν Καισάρων φιλοτιμήματα τῆς Ῥώμης 25
παραβαλεῖν, ἀλλ' ἔξοχόν τι πρὸς ἐκείνα καὶ ἀσύγκρι-
τον ἢ τούτων ἔσχε μεγαλουργία καὶ μεγαλοπρέπεια τὸ
πρωτεῖον.

ΑΛΚΙΒΙΑΔΗΣ.

1. Τὸ Ἀλκιβιάδου γένος ἄνωθεν Εὐρυσάκην τὸν
 5 Ἀλάντος ἀρχηγρὸν ἔχειν δοκεῖ, πρὸς δὲ μητρὸς Ἀλκμαιωνίδης ἦν ἐκ Λεινομάχης γεγονὼς τῆς Μεγακλέους. Ὁ δὲ πατὴρ αὐτοῦ Κλεινίας ἰδιοστόλῳ τριήρει περὶ Ἀρτεμίσιον ἐνδόξως ἐναυμάχησεν, ὕστερον δὲ Βοιωτοῖς μαχόμενος περὶ Κορώνειαν ἀπέθανε. Τοῦ δὲ Ἀλκιβιάδου
 10 Περικλῆς καὶ Ἀρίφρων οἱ Ξανθίππου, προσήκοντες κατὰ γένος, ἐπετρόπευον. Λέγεται δ' οὐ κακῶς, ὅτι τῆς Σωκράτους πρὸς αὐτὸν εὐνοίας καὶ φιλανθρωπίας οὐ μικρὰ πρὸς δόξαν ἀπέλαυσεν, εἶπε Νικίου μὲν καὶ Δημοσθένους καὶ Λαμάχου καὶ Φορμίωνος Θρασυβούλου
 15 τε καὶ Θηραμένους, ἐπιφανῶν ἀνδρῶν γενομένων κατ' αὐτόν, οὐδενὸς οὐδ' ἡ μήτηρ ὀνόματος τετύχηκεν, Ἀλκιβιάδου δὲ καὶ τίτθην, γένος Λάκαιναν, Ἀμύκλαν ὄνομα, καὶ Ζώπυρον παιδαγωγὸν ἴσμεν, ὃν τὸ μὲν Ἀντισθένης, τὸ δὲ Πλάτων ἰστόρηκε. Περὶ μὲν οὖν τοῦ
 20 κάλλους Ἀλκιβιάδου οὐδὲν ἴσως δεῖ λέγειν, πλὴν ὅτι καὶ παῖδα καὶ μειράκιον καὶ ἄνδρα πάσῃ συναντήσαν τῇ ἡλικίᾳ καὶ ὥρα τοῦ σώματος ἐράσμιον καὶ ἡδὺν παρέσχευ. Οὐ γὰρ, ὥς Εὐριπίδης ἔλεγε, πάντων τῶν καλῶν καὶ τὸ μετόπωρον καλὸν ἐστίν, ἀλλὰ τοῦτο Ἀλ-
 25 κιβιάδῃ μετ' ὀλίγων ἄλλων δι' εὐφυΐαν καὶ ἀρετὴν σώματος ὑπῆρξε. Τῇ δὲ φωνῇ καὶ τὴν τραυλότητα ἐμπρέψαι λέγουσι καὶ τῷ λάλῳ πιθανότητα παρασχεῖν χάριν ἐπιτελοῦσαν. Μέννηται δὲ καὶ Ἀριστοφάνης αὐτοῦ τῆς τραυλότητος ἐν οἷς ἐπισκώπτει Θέωρον·
 30 Εἴτ' Ἀλκιβιάδης εἶπε πρὸς με τραυλίσας·
 „ὁλῆς Θέωλον; τὴν κεφαλὴν κόλακος ἔχει.“
 ὁρθῶς γε τοῦτ' Ἀλκιβιάδης ἐτραύλισε.

Καὶ Ἀρχιππος τὸν υἱὸν τοῦ Ἀλκιβιάδου σκωπτων· Βα-
δίζει, φησὶ, διακεχλιδῶς, θοιμάτιον ἔλκων, ὅπως ἐμφε-
ρῆς μάλιστα τῷ πατρὶ δόξειεν εἶναι,

Κλασσανχευένεται τε καὶ τραυλίζεται.

II. Τὸ δ' ἦθος αὐτοῦ πολλὰς μὲν ὕστερον, ὥς εἰκὸς 5
ἐν πράγμασι μεγάλοις καὶ τύχαις πολυτρόποις, ἀνομοιό-
τητας πρὸς αὐτὸ καὶ μεταβολὰς ἐπεδείξατο. Φύσει δὲ
πολλῶν ὄντων καὶ μεγάλων παθῶν ἐν αὐτῷ τὸ φιλόνοι-
κον ἰσχυρότατον ἦν καὶ τὸ φιλόπρωτον, ὥς δηλὸν ἐστὶ
τοῖς παιδικοῖς ἀπομνημονεύμασιν. Ἐν μὲν γὰρ τῷ πα- 10
λαίειν πιεζοῦμενος ὑπὲρ τοῦ μὴ πειθεῖν ἀναγαγὼν πρὸς
τὸ στόμα τὰ ἄμματα τοῦ πιεζοῦντος οἷος ἦν διαφარεῖν
τὰς χεῖρας. Ἀφέντος δὲ τὴν λαβὴν ἐκείνου καὶ εἰπόντος·
„Δάκνεις, ὦ Ἀλκιβιάδη, καθάπερ αἱ γυναῖκες.“ „Οὐκ 15
ἔρωγε“ εἶπεν „ἀλλ' ὥς οἱ λέοντες.“ Ἐτι δὲ μικρὸς ὢν 12
ἐπαίξεν ἀστραγάλοις ἐν τῷ στενωπῷ, τῆς δὲ βολῆς καθη-
κούσης εἰς αὐτὸν ἄμαξα φορτίων ἐπήει. Πρῶτον μὲν οὖν
ἐκέλευε περιμεῖναι τὸν ἄγοντα τὸ ξεῦρος· ὑπέπιπτε γὰρ
ἢ βολὴ τῇ παρόδῳ τῆς ἀμάξης· μὴ πειθομένου δὲ δι'
ἄγροικίαν, ἀλλ' ἐπάγοντος, οἱ μὲν ἄλλοι παῖδες διέσχον, 20
ὁ δ' Ἀλκιβιάδης καταβαλὼν ἐπὶ στόμα πρὸ τοῦ ξεύρους
καὶ παρατείνας ἑαυτὸν ἐκέλευεν οὕτως, εἰ βούλεται,
διεξελεθεῖν, ὥστε τὸν μὲν ἄνθρωπον ἀναγκοῦσαι τὸ ξεῦ-
ρος ὀπίσω δείσαντα, τοὺς δ' ἰδόντας ἐκπλαγῆναι καὶ
μετὰ βοῆς συνδραμεῖν πρὸς αὐτόν. Ἐπεὶ δὲ εἰς τὸ μαν- 25
θάνειν ἦκε, τοῖς μὲν ἄλλοις ὑπήκουε διδασκάλοις ἐπιει-
κῶς, τὸ δ' αὐλεῖν ἔφρευγεν ὥς ἄγευνες καὶ ἀνελεύθερον·
πλήκτρον μὲν γὰρ καὶ λύρας χρῆσιν οὐδὲν οὔτε σχήμα-
τος οὔτε μορφῆς ἑλευθέρῳ πρεπούσης διαφθείρειν, αὐ-
λοὺς δὲ φρυσιώτος ἀνθρώπου στόματι καὶ τοὺς συνήθεις 30
ἂν πάννυ μόλις διαγινῶναι τὸ πρόσωπον. Ἐτι δὲ τὴν μὲν
λύραν τῷ χρωμένῳ συμφθέγγεσθαι καὶ συνᾶδειν, τὴν

δ' αὐλὸν ἐπιστομίζειν καὶ ἀποφράττειν ἕκαστον τὴν τε φωνὴν καὶ τὸν λόγον ἀφαιρούμενον. „Αὐλέτωσαν οὖν“ ἔφη „Θηβαίων παῖδες· οὐ γὰρ ἴσασι διαλέγεσθαι· ἡμῖν δὲ τοῖς Ἀθηναίοις, ὡς οἱ πατέρες λέγουσιν, ἀρχηγέτις 5 Ἀθηνᾶ καὶ πατρῷος Ἀπόλλων ἐστίν, ὧν ἡ μὲν ἔρριψε τὸν αὐλόν, ὁ δὲ καὶ τὸν αὐλητὴν ἐξέδειρε.“ Τοιαῦτα παίζων ἅμα καὶ σπουδάζων ὁ Ἀλκιβιάδης αὐτόν τε τοῦ μαθήματος ἀπέστησε καὶ τοὺς ἄλλους. Ταχὺ γὰρ διήλθε λόγος εἰς τοὺς παῖδας, ὡς εὖ ποιῶν ὁ Ἀλκιβιάδης βδε- 10 λύττειτο τὴν αὐλητικὴν καὶ χλευάζει τοὺς μανθάνοντας. Ὅθεν ἐξέπεσε κομιδῇ τῶν ἐλευθέρων διατριβῶν καὶ προεπηλακίσθη παντάπασιν ὁ αὐλός.

III. Ἐν δὲ ταῖς Ἀντιφῶντος λοιδορίαις γέγραπται, ὅτι παῖς ὢν ἐκ τῆς οἰκίας ἀπέδρα πρὸς Δημοκράτη τινὰ 15 τῶν ἐραστῶν· βουλομένου δ' αὐτὸν ἀποκηρύττειν Ἀρμόφρονος, Περικλῆς οὐκ εἶασεν εἰπῶν· εἰ μὲν τέθνηκεν, ἡμέρα μὲν διὰ τὸ κήρυγμα φανεῖσθαι πρότερον, εἰ δὲ σῶς ἐστίν, ἄσωστον αὐτῷ τὸν λοιπὸν βίον ἔσεσθαι· καὶ ὅτι τῶν ἀκολουθούντων τινὰ κτείνειν ἐν τῇ Σιβυρτίου 20 παλαίστρᾳ ξύλῳ κατάξας. Ἀλλὰ τούτοις μὲν οὐκ ἄξιον ἴσως πιστεῦειν, ἃ γε λοιδορεῖσθαι τις αὐτῷ δι' ἔχθραν ὁμολογῶν εἶπεν.

IV. Ἦδη δὲ πολλῶν καὶ γενναίων ἀθροισμένων καὶ περιεπόντων, οἱ μὲν ἄλλοι καταφανεῖς ἦσαν τὴν λαμπρό- 25 τητά τῆς ὥρας ἐκπεπληγμένοι καὶ θεραπεύοντες, ὁ δὲ Σωκράτους ἔρως μέγα μαρτύριον ἦν τῆς ἀρετῆς καὶ εὐφυΐας τοῦ παιδός, ἣν ἐμφαινομένην τῷ εἶδει καὶ διαλάμπουνσαν ἐνορῶν, φοβούμενος δὲ τὸν πλοῦτον καὶ τὸ ἀξίωμα καὶ τὸν προκαταλαμβάνοντα κολακείαις καὶ χά- 30 ρισιν ἄστων καὶ ξένων καὶ συμμάχων ὄχλον, οἷος ἦν ἀμύνειν καὶ μὴ περιορᾶν, ὡς φυτόν ἐν ἄνθει τὸν οἰκτεῖον καρπὸν ἀποβάλλον καὶ διαφθεῖρον. Οὐδένα γὰρ ἡ τύχη

περιέσχεν ἔξωθεν καὶ περιέφραξε τοῖς λεγομένοις ἀγα-
θοῖς τοσοῦτον, ὥστ' ἄτρωτον ὑπὸ φιλοσοφίας γενέσθαι
καὶ λόγοις ἀπρόσιτον παρηρησίαν καὶ δηγρὸν ἔχουσιν.
ὥς Ἀλκιβιάδης εὐθύς ἐξ ἀρχῆς θρυπτόμενος καὶ ἀπο-
κλειόμενος ὑπὸ τῶν πρὸς χάριν ἐξομιλούντων εἰσακού-
σαι τοῦ νοουθετοῦντος καὶ παιδεύοντος, ὅμως ὑπ' εὐ-
φυΐας ἐγνώρισε Σωκράτη καὶ προσήκατο, διασχὼν τοὺς
πλουσίους καὶ ἐνδόξους ἐραστάς. Ταχὺ δὲ ποιησάμενος
συνήθη καὶ λόγων ἀκούσας οὐχ ἡδονὴν ἀνάνδρον ἐρα-
στοῦ θηρεύοντος οὐδὲ φιλημάτων καὶ ψαύσεως προσαι-
τοῦντος, ἀλλ' ἐλέγχοντος τὸ σαθρὸν τῆς ψυχῆς αὐτοῦ
καὶ πιεσοῦντος τὸν κενὸν καὶ ἀνόητον τυφόν

Ἐπτηξ' ἀλέκτωρ δοῦλος ὥς κλίνας πιτρών.

Καὶ τὸ μὲν Σωκράτους ἡγήσατο πρᾶγμα τῷ ὄντι θεῶν
ὑπερησίαν εἰς νέων ἐπιμέλειαν εἶναι καὶ σωτηρίαν· κα-
ταφρονῶν δ' αὐτὸς ἑαυτοῦ, θαυμάζων δ' ἐκκλινόν, ἀγα-
πῶν δὲ τὴν φιλοφροσύνην, αἰσχυρόμενος δὲ τὴν ἀρετὴν,
ἐλάνθανεν εἰδωλον ἔρωτος, ὥς φησὶν ὁ Πλάτων, ἀντέ-
ρωτα κτώμενος, ὥστε θαυμάζειν ἅπαντας ὁρῶντας αὐ-
τὸν Σωκράτει μὲν συνδειπνοῦντα καὶ συμπαλαίοντα καὶ
συσκηνοῦντα, τοῖς δ' ἄλλοις ἐρασταῖς χαλεπὸν ὄντα καὶ
δυσχείρωτον, ἐνίοις δὲ καὶ παντάπασι σοβαρῶς προσφι-
ρόμενον, ὥσπερ Ἀνύτη τῷ Ἀνθεμίωνος. Ἐτύγχανε μὲν
γὰρ ἔρῳν τοῦ Ἀλκιβιάδου, ξένους δὲ τινας ἐστιῶν ἐκάλει
κακεῖνον ἐπὶ τὸ δεῖπνον. Ὁ δὲ τὴν μὲν κλῆσιν ἀπείπατο,
μεθυθεὶς δ' οἴκοι μετὰ τῶν ἐταίρων ἐκώμασε πρὸς τὸν
Ἄνυτον, καὶ ταῖς θυραῖς ἐπιστάς τοῦ ἀνδρῶνος καὶ θεα-
σάμενος ἀργυρῶν ἐκπωμάτων καὶ χρυσῶν πλήρεις τὰς
τραπέζας, ἐκέλευσε τοὺς παῖδας τὰ ἡμίση λαβόντας οἰκαδὲ
κομίζειν πρὸς αὐτόν, εἰσελθεῖν δ' οὐκ ἠξίωσεν, ἀλλὰ
ταῦτα πράξας ἀπῆλθε. Τῶν οὖν ξένων δυσχεραίνόντων
καὶ λεγόντων, ὥς ὑβριστικῶς καὶ ὑπερηφάνως εἶη τῷ

Ἀνύτω κεχορημένος ὁ Ἀλκιβιάδης, „Επεικῶς μὲν οὖν“ ὁ Ἄνυτος ἔφη „καὶ φιλανθρωπῶς· ἃ γὰρ ἐξῆν αὐτῷ λαβεῖν ἅπαντα, τούτων ἡμῖν τὰ μέρη καταλέλοιπεν.“

V. Οὕτω δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις ἐρασταῖς ἐχρήτο· πλὴν
5 ἓνα μετοικιδὸν ἄνθρωπον, ὧς φασιν, οὐ πολλὰ κεκτη-
μένον, ἀποδόμενον δὲ πάντα καὶ τὸ συναχθὲν εἰς ἑκατὸν
στατήρας τῷ Ἀλκιβιάδῃ προσφέροντα καὶ δεόμενον λα-
βεῖν, γελᾶσας καὶ ἡσθεῖς ἐκάλεσεν ἐπὶ δεῖπνον. Ἐσιτάσας
δὲ καὶ φιλοφρονηθεὶς τὸ τε χρυσίου ἀπέδωκεν αὐτῷ καὶ
10 προσέταξε τῇ ὑστεραίᾳ τοὺς ὠνούμενους τὰ τέλη τὰ δη-
μόσια ταῖς τιμαῖς ὑπερβάλλειν ἀντωνούμενον. Παραί-
τουμένου δὲ τοῦ ἀνθρώπου διὰ τὸ πολλῶν τάλαντων
εἶναι τὴν ὥνῃν, ἠπέλησε μαστιγῶσειν, εἰ μὴ ταῦτα
πράττοι· καὶ γὰρ ἐτύγχανεν ἐγκαλῶν τι τοῖς τελῶναις¹⁹⁴
15 ἴδιον. Ἔωθεν οὖν προσελθὼν ὁ μέτοικος εἰς ἀγορὰν
ἐπέθηκε τῇ ὥνῃ τάλαντον. Ἐπεὶ δ' οἱ τελῶναι συστρε-
φόμενοι καὶ ἀγανακτοῦντες ἐκέλευον ὀνομάζειν ἐγγυη-
τήν, ὧς οὐκ ἂν εὐρόντος, θορυβουμένου τοῦ ἀνθρώπου
καὶ ἀναχωροῦντος ἐστὼς ὁ Ἀλκιβιάδης ἀπῶθεν πρὸς
20 τοὺς ἄρχοντας „Εμὲ γράψατ’“ ἔφη „ἐμὸς φίλος ἐστίν,
ἐγγυῶμαι.“ Ταῦτ' ἀκούσαντες οἱ τελῶναι ἐξηπορήθη-
σαν. Εἰσθότες γὰρ αἰεὶ ταῖς δευτέραις ὥναις χρεωλυτεῖν
τὰς πρώτας οὐχ ἐώρων ἀπαλλαγὴν αὐτοῖς οὐδαν τοῦ
πράγματος. Ἐδέοντο δὲ τοῦ ἀνθρώπου ἀργύριον δι-
25 δόντες· ὁ δ' Ἀλκιβιάδης οὐκ εἶα λαβεῖν ἑλαττον τάλαν-
τον. Αἰδόντων δὲ τὸ τάλαντον ἐκέλευσεν ἀποστήναι
λαβόντα. Κάκεινον μὲν οὕτως ὠφέλησεν.

VI. Ὁ δὲ Σωκράτους ἔρως πολλοὺς ἔχων καὶ μεγά-
λους ἀνταγωνιστάς πῃ μὲν ἐκράτει τοῦ Ἀλκιβιάδου, δι'
30 εὐφυΐαν ἀπτομένων τῶν λόγων αὐτοῦ καὶ τὴν καρδίαν
σιτρεφόντων καὶ δάκρυα ἐκχεόντων, ἔστι δ' ὅτε καὶ τοῖς
κόλαξι πολλὰς ἡδονὰς ὑποβάλλουσιν ἐνδιδοὺς ἑαυτὸν

ἀπωλίσθαινε τοῦ Σωκράτους καὶ δραπετεύων ἀτεχνῶς ἐκυνηγείτο, πρὸς μόνον ἐκείνον ἔχων τὸ αἰδεῖσθαι καὶ τὸ φοβεῖσθαι, τῶν δ' ἄλλων ὑπερορῶν. Ὁ μὲν οὖν Κλεάνθης ἔλεγε τὸν ἐρώμενον ὑφ' ἑαυτοῦ μὲν ἐκ τῶν ὧτων κρατεῖσθαι, τοῖς δ' ἀντερασταῖς πολλὰς λαβὰς παρέχειν ἁθίκτους ἑαυτῷ, τὴν γαστέρα λέγων καὶ τὰ αἰδοῖα καὶ τὸν λαιμόν. Ἀλκιβιάδης δ' ἦν μὲν ἀμέλει καὶ πρὸς ἡδονὰς ἀγώγιμος· ἡ γὰρ ὑπὸ Θουκυδίδου λεγομένη παρανομία εἰς τὸ σῶμα τῆς διαίτης ὑποψίαν τοιαύτην δίδωσιν. Οὐ μὴν ἀλλὰ μᾶλλον αὐτοῦ τῆς φιλοτιμίας ἐπιλαμβανόμενοι καὶ τῆς φιλοδοξίας οἱ διαφθείροντες ἐνέβαλλον οὐ καθ' ὧραν εἰς μεγαλοπραγμοσύνην, ἀναπελθόντες ὥς, ὅταν πρῶτον ἄρξηται τὰ δημόσια πράττειν, οὐ μόνον ἀμαυρῶσιν τοὺς ἄλλους στρατηγούς καὶ δημαγωγούς εὐθύς, ἀλλὰ καὶ τὴν Περικλέους δύναμιν ἐν τοῖς Ἑλλησι 15 καὶ δόξαν ὑπερβαλούμενον. Ὡς περ οὖν ὁ σίδηρος ἐν τῷ πυρὶ μαλασσόμενος αὐτὸς ὑπὸ τοῦ ψυχροῦ πυκνοῦται καὶ σύνεισι τοῖς μορίοις εἰς αὐτόν, οὕτως ἐκείνον ὁ Σωκράτης θρύψεως διάπλεων καὶ χαννότητος ὁσάκις ἂν λάβοι πιέζων τῷ λόγῳ καὶ συστέλλων ταπεινὸν ἐποίει 20 καὶ ἄτολμον, ἡλικίαν ἐνδεήν ἐστι καὶ ἀτελῆς πρὸς ἀρετὴν μανθάνοντα.

VII. Τὴν δὲ παιδικὴν ἡλικίαν παραλλάσσων ἐπέστη γραμματοδιδασκάλῳ καὶ βιβλίον ἤτησεν Ὀμηρικόν. Εἰπόντος δὲ τοῦ διδασκάλου μηδὲν ἔχειν Ὀμήρου, κονδύλῳ 25 καθικόμενος αὐτοῦ παρῆλθεν. Ἐτέρου δὲ φήσαντος ἔχειν Ὀμήρου ὑφ' αὐτοῦ διωρθωμένον· „Εἰτ'“ ἔφη „γράμματα διδάσκεις Ὀμηρον ἐπανορθοῦν ἱκανὸς ὢν; οὐχὶ τοὺς νέους παιδεύεις;“ Περικλεῖ δὲ βουλόμενος ἐντυχεῖν ἐπὶ θύρας ἦλθεν αὐτοῦ. Πυθόμενος δὲ μὴ σχολάζειν, 30 ἀλλὰ σκοπεῖν καθ' ἑαυτόν, ὅπως ἀποδώσει λόγον Ἀθηναίοις, ἀπὼν ὁ Ἀλκιβιάδης· „Εἰτα“ ἔφη „βέλτιον οὐκ

ἦν σκοπεῖν αὐτόν, ὅπως οὐκ ἀποδώσει λόγον Ἀθη-
ναίοις;“ Ἐτι δὲ μειράκιον ὢν ἐστρατεύσατο τὴν εἰς
Ποτίδαιαν στρατείαν καὶ Σωκράτη σύσκηνον εἶχε καὶ
παραστάτην ἐν τοῖς ἀγῶσιν. Ἰσχυρὰς δὲ γενομένης
5 μάχης ἡρίστευσαν μὲν ἀμφοτέροι, τοῦ δ' Ἀλκιβιάδου
τραύματι περιπεσόντος ὁ Σωκράτης προέσθη καὶ ἤμυνε
καὶ μάλιστα δὴ προδήλως ἐσωσεν αὐτόν μετὰ τῶν ὅπλων.
Ἐγένετο μὲν οὖν τῷ δικαιολάτῳ λόγῳ Σωκράτους τὸ ἀρι-
στεῖον· ἐπεὶ δ' οἱ στρατηγοὶ διὰ τὸ ἀξίωμα τῷ Ἀλκιβιάδῃ
10 σπουδάζοντες ἐφαίνοντο περιθεῖναι τὴν δόξαν, ὁ Σω-
κράτης βουλούμενος αὖξασθαι τὸ φιλότιμον ἐν τοῖς καλοῖς 195
αὐτοῦ πρῶτος ἐμαρτύρει καὶ παρεκάλει στεφανοῦν ἐκεῖ-
νον καὶ διδόναι τὴν πανοπλίαν. Ἐτι δὲ τῆς ἐπὶ Ἀθλήσῃ
μάχης γενομένης καὶ φευγόντων Ἀθηναίων ἔχων ἵππον
15 ὁ Ἀλκιβιάδης, τοῦ δὲ Σωκράτους περὶ μετ' ὀλίγων ἀπο-
χωροῦντος, οὐ παρήλασεν ἰδὼν, ἀλλὰ παρέπεμψε καὶ
περιῆμυνεν, ἐπικειμένων τῶν πολεμίων καὶ πολλοὺς
ἀναιροῦντων. Καὶ ταῦτα μὲν ὕστερον ἐπράχθη.

VIII. Ἱππονίκῳ δὲ τῷ Καλλίου πατρὶ καὶ δόξαν ἔχοντι
20 μεγάλην καὶ δύναμιν ἀπὸ πλούτου καὶ γένους, ἐνέτριψε
κόνδυλον, οὐχ ὑπ' ὀργῆς ἢ διαφορᾶς τινος προαχθεὶς,
ἀλλ' ἐπὶ γέλῳτι συνθέμενος πρὸς τοὺς ἐταίρους. Περι-
βοήτου δὲ τῆς ἀσελγείας ἐν τῇ πόλει γενομένης καὶ συν-
αγανακτούντων, ὥσπερ εἰκός, ἀπάντων, αἶμ' ἡμέρᾳ
25 παρῆν ὁ Ἀλκιβιάδης ἐπὶ τὴν οἰκίαν τοῦ Ἱππονίκου, καὶ
τὴν θύραν κόψας εἰσῆλθε πρὸς αὐτόν καὶ θείς τὸ ῥυά-
τιον παρεδίδου τὸ σῶμα, μαστιγοῦν καὶ κολάζειν κε-
λεύων. Ὁ δὲ συνέγνω καὶ τὴν ὀργὴν ἀφῆκεν, ὕστερον
δὲ τῆς θυγατρὸς Ἱππαρέτης ἐποιήσατο νυμφίον. Ἐνιοὶ
30 δὲ φασιν, οὐχ Ἱππόνικον, ἀλλὰ Καλλίαν, τὸν υἱὸν αὐ-
τοῦ, δοῦναι τῷ Ἀλκιβιάδῃ τὴν Ἱππαρέτην ἐπὶ δέκα τα-
λάντοις· εἰτα μέντοι τεκούσης ἄλλα πάλιν δέκα προσ-

εἰσπραῖσαι τὸν Ἀλκιβιάδην, ὥς τοῦτο συνθέμενον, εἰ
 γένοιτο παῖδες. Ὁ δὲ Καλλίας ἐπιβουλὴν δεδοικώς
 προσῆλθε τῷ δήμῳ τὰ χρήματα διδούς καὶ τὸν οἶκον,
 ἅνπερ αὐτῷ συμπέσῃ μὴ καταλιπόντι γενεὰν ἀποθανεῖν.
 Εὐτακτος δ' οὕσα καὶ φίλανδρος ἡ Ἰπαρέτη, λυπου-
 μένη δ' ὑπ' αὐτοῦ περὶ τὸν γάμον ἐταίραις ξέναις καὶ
 ἀσταῖς συνόντος, ἐκ τῆς οἰκίας ἀπιούσα πρὸς τὸν ἀδελ-
 φὸν ᾤχετο. Τοῦ δ' Ἀλκιβιάδου μὴ φροντίζοντος, ἀλλὰ
 τρυφῶντος, ἔδει τὸ τῆς ἀπολείψεως γράμμα παρὰ τῷ
 ἄρχοντι θέσθαι μὴ δι' ἐτέρων, ἀλλ' αὐτὴν παρούσαν. 10
 Ως οὖν παρῆν τοῦτο πράξουσα κατὰ τὸν νόμον, ἐπελ-
 θὼν ὁ Ἀλκιβιάδης καὶ συναρπάσας αὐτὴν ἀπῆλθε δι'
 ἀγορᾶς οἰκαδὲ κομίζων, μηδενὸς ἐναντιωθῆναι μηδ'
 ἀφελῆσθαι τολμήσαντος. Ἐμεινε μέντοι παρ' αὐτῷ μέχρι
 τελευτῆς, ἐτελεύτησε δὲ μετ' οὐ πολὺν χρόνον εἰς Ἐφε- 15
 σον τοῦ Ἀλκιβιάδου πλεύσαντος. Αὕτη μὲν οὖν οὐ παν-
 τελῶς ἔδοξεν ἡ βία παράνομος οὐδ' ἀπάνθρωπος εἶναι·
 καὶ γὰρ ὁ νόμος δοκεῖ διὰ τοῦτο προάγειν τὴν ἀπολεί-
 πουσάν εἰς τὸ δημόσιον αὐτὴν, ὥπως ἐγγένηται τῷ ἀνδρὶ
 συμβῆναι καὶ κατασχεῖν. 20

ΙΧ. Ὦντος δὲ κυνὸς αὐτῷ θαυμαστοῦ τὸ μέγεθος καὶ
 τὸ εἶδος, ὃν ἑβδομήκοντα μυνῶν ἐωνημένος ἐτύγγανεν,
 ἀπέκοψε τὴν οὐρὰν πάγκαλον οὖσαν. Ἐπιτιμῶντων δὲ
 τῶν συνηθῶν καὶ λεγόντων, ὅτι πάντας ἐπὶ τῷ κυνὶ
 δάκνονται καὶ λοιδοροῦσιν αὐτόν, ἐπιτελάσας, „Γίνεται 25
 τοίνυν“ εἶπεν „ὁ βούλομαι· βούλομαι γὰρ Ἀθηναίους
 τοῦτο λαλεῖν, ἵνα μὴ τι χεῖρον περὶ ἐμοῦ λέγωσι.“

Χ. Πρώτην δ' αὐτῷ πάροδον εἰς τὸ δημόσιον γενέ-
 σθαι λέγουσι μετὰ χρημάτων ἐπιδόσεως, οὐκ ἐκ παρα-
 σκευῆς, ἀλλὰ παριόντα θορυβοῦντων Ἀθηναίων ἐρέ- 30
 σθαι τὴν αἰτίαν τοῦ θορύβου, πυθόμενον δὲ χρημάτων
 ἐπίδοσιν γίνεσθαι παρελθεῖν καὶ ἐπιδοῦναι· τοῦ δὲ δῆ-

μου κροτοῦντος καὶ βοῶντος ὑφ' ἡδονῆς ἐπιλαθέσθαι
 τοῦ ὄρνυτος, ὃν ἐτύγχανεν ἔχων ἐν τῷ ἱματίῳ· πτοη-
 θέντος οὖν καὶ διαφυγόντος ἔτι μᾶλλον ἐκβοῆσαι τοὺς
 Ἀθηναίους, πολλοὺς δὲ συνθηρᾶν ἀναστάντας, λαβεῖν
 5 δ' αὐτὸν Ἀντίοχον τὸν κυβερνήτην καὶ ἀποδοῦναι· διὸ
 προσφιλέστατον τῷ Ἀλκιβιάδῃ γενέσθαι. Μεγάλας δ'
 αὐτῷ κλεισιάδας ἐπὶ τὴν πολιτείαν ἀνοίγοντος τοῦ τε
 γένους καὶ τοῦ πλούτου τῆς τε περὶ τὰς μάχας ἀνδρα-
 γαδίας, φίλων τε πολλῶν καὶ οἰκείων ὑπαρχόντων, ἀπ'
 10 οὐδενὸς ἡξίου μᾶλλον ἢ τῆς τοῦ λόγου χάριτος ἰσχύειν¹⁰⁰
 ἐν τοῖς πολλοῖς. Καὶ ὅτι μὲν δυνατὸς ἦν εἰπεῖν οἱ τε
 κωμικοὶ μαρτυροῦσι καὶ τῶν ζητόρων ὁ δυνατώτατος ἐν
 τῷ κατὰ Μειδίου λέγων τὸν Ἀλκιβιάδην καὶ δεινότατον
 εἰπεῖν γενέσθαι πρὸς τοῖς ἄλλοις. Εἰ δὲ Θεοφράστῳ πι-
 15 στεύομεν, ἀνδρὶ φιληρόῳ καὶ ἱστορικῷ παρ' ὄντινου
 τῶν φιλοσόφων, εὐρεῖν μὲν ἦν τὰ δεόντα καὶ νοῆσαι
 πάντων ἱκανώτατος ὁ Ἀλκιβιάδης, ζητῶν δὲ μὴ μόνον
 ἂν δεῖ λέγειν, ἀλλὰ καὶ ὥς δεῖ τοῖς ὀνόμασι καὶ τοῖς ῥή-
 μασιν, οὐκ εὐπορῶν δὲ, πολλάκις ἐσφάλλετο καὶ μεταξὺ
 20 λέγων ἀπεσιώπα καὶ διέλειπε, λέξεως διαφυγούσης αὐ-
 τόν, ἀναλαμβάνων καὶ διασκοπούμενος.

XI. Αἱ δ' ἱκποτροφίαι περιβοητοὶ μὲν ἐγένοντο καὶ
 τῷ πλήθει τῶν ἀρχόντων· ἐπεὶ γὰρ ἄλλος οὐδεὶς καθήκεν
 Ὀλυμπίασιν ἰδιώτης οὐδὲ βασιλεὺς, μόνος δὲ ἐκεῖνος.
 25 Καὶ τὸ νικῆσαι δὲ καὶ δεύτερον γενέσθαι καὶ τέταρτον,
 ὥς Θουκυδίδης φησὶν, ὁ δ' Εὐριπίδης τρίτον, ὑπερβάλ-
 λει λαμπρότητι καὶ δόξῃ πᾶσαν τὴν ἐν τούτοις φιλοτι-
 μίαν. Λέγει δ' ὁ Εὐριπίδης ἐν τῷ ἔσχατι ταῦτα· Σὺ δ'
 αἰέσομαι, ὦ Κλεινίου παῖ. Καλὸν ἀνίκα· κάλ-
 30 λιστον δ', ὃ μηδεὶς ἄλλος Ἑλλάνων, ἄρματι
 πρῶτα δραπεῖν καὶ δεύτερον καὶ τρίτον βῆναί

τ' ἀπονητὶ δις στεφθέντ' ἐλαίᾳ καρυκι βοᾶν
παρὰδοῦναι.

XII. Τοῦτο μέντοι τὸ λαμπρὸν ἐπιφανέστερον ἐποίη-
σεν ἢ τῶν πόλεων φιλοτιμία. Σκηνὴν μὲν γὰρ αὐτῷ
κεκοσμημένην διαπρεπῶς ἐστήσαν Ἐφέσιοι, τροφὰς δὲ ὁ
ἵπποις καὶ πλῆθος ἰσραίων παρείχεν ἡ Χίων πόλις, οἶνον
δὲ Λέσβιοι καὶ τὴν ἄλλην ὑποδοχὴν ἀφειδῶς ἐστιῶντι
πολλούς. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ διαβολὴ τις ἢ κακοήθεια
γενομένη περὶ τὴν φιλοτιμίαν ἐκείνην πλείονα λόγον
παρέσχε. Λέγεται γάρ, ὡς ἦν Ἀθήνησι Διομήδης, ἀνὴρ 10
οὐ πονηρός, Ἀλκιβιάδου φίλος, ἐπιθυμῶν δὲ νίκην
Ὀλυμπικὴν αὐτῷ γενέσθαι καὶ πυνθανόμενος ἄρμα
δημόσιον Ἀργείοις εἶναι, τὸν Ἀλκιβιάδην εἰδὼς ἐν Ἀργεὶ
μέγα δυνάμενον καὶ φίλους ἔχοντα πολλούς ἐπεισεν αὐ-
τῷ προέσθαι τὸ ἄρμα. Πριάμενος δὲ ὁ Ἀλκιβιάδης ἰδίον 15
ἀπεγράψατο, τὸν δὲ Διομήδην χαίρειν εἶπας χαλεπῶς φέ-
ροντα καὶ μαρτυρόμενον θεοὺς καὶ ἀνθρώπους. Φαίνε-
ται δὲ καὶ δίκη συστάσασθαι περὶ τούτου, καὶ λόγος Ἰσοκράτει
γέγραπται περὶ τοῦ ξεύγους ὑπὲρ τοῦ Ἀλκιβιάδου παι-
δός, ἐν ᾧ Τισίας ἐστίν, οὐ Διομήδης, ὁ δικασάμενος. 20

XIII. Ἐπεὶ δ' ἀφῆκεν αὐτὸν εἰς τὴν πολιτείαν ἐτι-
μειράκιον ὢν, τοὺς μὲν ἄλλους εὐθύς ἐταπείνωσε δημα-
γωγούς, ἀγῶνα δ' εἶχε πρὸς τε Φαίακα τὸν Ἐρακιστρά-
του καὶ Νικίαν τὸν Νικηράτου, τὸν μὲν ἤδη καθ' ἡλι-
κίαν προήκοντα καὶ στρατηγὸν ἀριστον εἶναι δοκοῦντα, 25
Φαίακα δ' ἀρχόμενον, ὥσπερ αὐτός, αὐξάνεσθαι τότε
καὶ γνωρίμων ὄντα πατέρων, ἐλαττούμενον δὲ τοῖς τε
ἄλλοις καὶ περὶ τὸν λόγον. Ἐντευκτικὸς γὰρ ἰδίᾳ καὶ
πιθανὸς ἐδόκει μᾶλλον ἢ φέρειν ἀγῶνας ἐν δήμῳ δυνα-
τός. Ἦν γάρ, ὡς Εὐπολὶς φησι, 30

Δαλεῖν ἀριστος, ἀδυνατώτατος λέγειν.

Φέρεται δὲ καὶ λόγος τις κατ' Ἀλκιβιάδου καὶ Φαίακος
 γεγραμμένος, ἐν ᾧ μετὰ τῶν ἄλλων γέγραπται καὶ ὅτι
 τῆς πόλεως πολλὰ πομπεῖα χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ κεκτημέ-
 νης Ἀλκιβιάδης ἐχρῆτο πᾶσιν αὐτοῖς ὥσπερ ἰδίοις πρὸς
 5 τὴν καθ' ἡμέραν διαίταν. Ἦν δὲ τις Ὑπερβόλος Περ-
 ριδίδης, οὗ μέμνηται μὲν ὥς ἀνθρώπου πονηροῦ καὶ
 Θουκυδίδης, τοῖς δὲ κωμικοῖς ὁμοῦ τι πᾶσι διατριβὴν
 αἰεὶ σκωπτόμενος ἐν τοῖς θεάτροις παρεῖχεν. Ἀτρεπτος
 δὲ πρὸς τὸ κακῶς ἀκούειν καὶ ἀπαθῆς ὢν ὀλιγωροῦ-
 10 δόξης, ἦν ἀναισχυντίαν καὶ ἀπόνοιαν οὐσάν εὐτολμίαν
 ἔνιοι καὶ ἀνδρείαν καλοῦσιν, οὐδενὶ μὲν ἥρεσκεν, ἐχρῆτο
 δ' αὐτῷ πολλάκις ὁ δῆμος ἐπιθυμῶν προπηλακίζειν τοὺς
 ἐν ἀξιώματι καὶ συκοφαντεῖν. Ἀναπεισθεὶς οὖν ὑπ' αὐ-
 τοῦ τότε τὸ ὄστρακον ἐπιφέρειν ἐμελλεν, ᾧ κολουόντες
 15 αἰεὶ τὸν προὔχοντα δόξῃ καὶ δυνάμει τῶν πολιτῶν ἐλαύ-
 νουσι, παραμυθούμενοι τὸν φθόνον μᾶλλον ἢ τὸν φό-
 βον. Ἐπεὶ δὲ δῆλον ἦν, ὅτι ἐνὶ τῶν τριῶν τὸ ὄστρακον
 ἐποίουσι, συνήγαγε τὰς στάσεις εἰς ταὐτὸν ὁ Ἀλκιβιά-
 δης, καὶ διαλεχθεὶς πρὸς τὸν Νικίαν κατὰ τοῦ Ὑπερβόλου
 20 τὴν ὄστρακοφορίαν ἔτρεψεν. Ὡς δ' ἔνιοι φασιν, οὐ πρὸς
 Νικίαν, ἀλλὰ πρὸς Φαίακα διαλεχθεὶς καὶ τὴν ἐκείνου
 προσλαβὼν ἐταιρίαν ἐξήλασε τὸν Ὑπερβόλου οὐδ' ἂν
 προσδοκήσαντα. Φαῦλος γὰρ οὐδεὶς ἐνέπιπτεν εἰς τοῦ-
 τον τὸν κολασμὸν οὐδ' ἄδοξος, ὥς που καὶ Πλάτων ὁ

25 κωμικὸς εἶρηκε τοῦ Ὑπερβόλου μνησθεὶς,
 Καίτοι πέπραχε τῶν τρόπων μὲν ἄξια,
 αὐτοῦ δὲ καὶ τῶν στιγμάτων ἀνάξια.
 οὐ γὰρ τοιούτων εἴνεκ' ὄστραχ' εὐρέθη.

Περὶ μὲν οὖν τούτων ἐν ἑτέροις μᾶλλον εἴρηται τὰ ἱστο-
 30 ρούμενα.

XIV. Τὸν δ' Ἀλκιβιάδην ὁ Νικίας οὐχ ᾔττον ἤντι
 θαναταζόμενος ὑπὸ τῶν πολέμιων ἢ τιμώμενος ὑπὸ τῶν

πολιτῶν. Πρόξενος μὲν γὰρ ἦν ὁ Ἀλκιβιάδης τῶν Λακε-
 δαιμονίων, καὶ τοὺς ἄλλοντας αὐτῶν περὶ Πύλον ἄνδρας
 ἐθεράπευσεν· ἐπεὶ δ' ἐκεῖνοί τε διὰ Νικίου μάλιστα τῆς
 εἰρήνης τυχόντες καὶ τοὺς ἄνδρας ἀπολαβόντες ὑπερη-
 γάπων αὐτῶν, ἐν τε τοῖς Ἑλλησι λόγος ἦν, ὥς Περικλέους
 μὲν συνάψαντος αὐτοῖς, Νικίου δὲ λύσαντος τὸν πόλε-
 μον, οἳ τε πλείστοι τὴν εἰρήνην Νικίειον ὠνόμαζον, οὐ
 μετρίως ἀνιῶμενος ὁ Ἀλκιβιάδης καὶ φθονῶν ἐβούλενε
 σύγχυσιν ὀρκίων. Καὶ πρῶτον μὲν Ἀργεῖους αἰσθανό-
 μενος μίσει καὶ φόβῳ τῶν Σπαρτιατῶν ζητοῦντας ἀπο-
 10 στροφὴν, ἐλπιδας αὐτοῖς ἐνεδίδου κρύφα τῆς Ἀθηναίων
 συμμαχίας, καὶ παρεθάρρυνε πέμπων καὶ διαλεγόμενος
 τοῖς προεστῶσι τοῦ δήμου μὴ δεδιέναι μηδ' ὑπέκειν
 Λακεδαιμονίοις, ἀλλὰ πρὸς Ἀθηναίους τρέπεσθαι καὶ
 περιμένειν ὅσον οὐδέπω μεταμελομένους καὶ τὴν εἰρή-
 15 νην ἀφιέντας. Ἐπεὶ δὲ Λακεδαιμόνιοι πρὸς τε τοὺς
 Βοιωτοὺς ἐποιήσαντο συμμαχίαν καὶ Πάνακτον οὐχ
 ἐστῶς, ὥσπερ ἔδει, τοῖς Ἀθηναίοις παρέδωκαν, ἀλλὰ
 καταλύσαντες, ὀργιζομένους λαβὼν τοὺς Ἀθηναίους ἐτι
 μᾶλλον ἐξετράχυνε, καὶ τὸν Νικίαν ἐθορύβει καὶ διέβαλ-
 20 λεν εἰκότα κατηγορῶν, ὅτι τοὺς ἐν Σφακτηρίᾳ τῶν
 πολέμιων ἀποληφθέντας αὐτὸς μὲν ἐξελεῖν οὐκ ἠθέλη-
 σεν στρατηγῶν, ἐτέρων δ' ἐξελόντων ἀφήκε καὶ ἀπέδωκε
 χαριζόμενος Λακεδαιμονίοις· εἴτ' ἐκείνους μὲν οὐκ ἔπεισε
 φίλος ὢν Βοιωτοῖς μὴ συνόμνυσθαι μηδὲ Κορινθίοις, 25
 Ἀθηναίους δὲ κωλύειν τὸν βουλόμενον τῶν Ἑλλήνων
 φίλον εἶναι καὶ σύμμαχον, εἰ μὴ δόξειε Λακεδαιμονίοις.
 Ἐκ δὲ τούτου κακῶς φερομένῳ τῷ Νικίᾳ παρήσαν ὥσπερ
 κατὰ τύχην πρέσβεις ἀπὸ τῆς Λακεδαιμονίας, αὐτόθεν τε
 λόγους ἐπεικεῖς ἔχοντες καὶ πρὸς πᾶν τὸ συμβιβαστικόν 30
 καὶ δίκαιον αὐτοκράτορες ἦκειν φάσκοντες. Ἀποδεξα-
 μένης δὲ τῆς βουλῆς, τοῦ δὲ δήμου τῇ ὑστεραίᾳ μέλ-

λουτος ἐκκλησιάζειν, δέσας ὁ Ἀλκιβιάδης διεπράξατο
 τοὺς πρέσβεις ἐν λόγοις γενέσθαι πρὸς αὐτόν. Ὡς δὲ
 συνήλθον ἔλεγε· „Τί πεπόνθατε, ἄνδρες Σπαρτιάται;
 πῶς ἔλαθεν ὑμᾶς, ὅτι τὰ τῆς βουλῆς ἀεὶ μέτρια καὶ φι-
 5 λάνθρωπα πρὸς τοὺς ἐντυγχάνοντάς ἐστιν, ὁ δὲ δῆμος
 μέγα φρονεῖ καὶ μεγάλων ὀρέγεται; κἄν φάσκητε κύριοι
 πάντων ἀφίχθαι, προστάττων καὶ βιαζόμενος ἀγνωμονή-
 σει. Φέρε δὴ, τὴν εὐήθειαν ταύτην ἀφέντες, εἰ βού-
 10 λασθε χρῆσασθαι μετρίοις Ἀθηναίοις καὶ μηδὲν ἐκβια-
 σθῆναι παρὰ γνώμην, οὕτω διαλέγεσθε περὶ τῶν δι-
 καίων, ὥς οὐκ ὄντες αὐτοκράτορες. Συμπράξομεν δ'
 ἡμεῖς Λακεδαιμονίοις χαριζόμενοι.“ Ταῦτα δ' εἰπὼν
 ὄρκους ἔδωκεν αὐτοῖς καὶ μετέστησεν ἀπὸ τοῦ Νικίου
 παντάπασι πιστεύοντας αὐτῷ καὶ θαυμάζοντας ἅμα τὴν
 15 δεινότητα καὶ σύνεσιν, ὥς οὐ τοῦ τυχόντος ἀνδρὸς οἴ-
 σαν. Τῇ δ' ὑστεραίᾳ συνήχθη μὲν ὁ δῆμος, εἰσῆλθον δ'
 οἱ πρέσβεις. Ἐρωτώμενοι δ' ὑπὸ τοῦ Ἀλκιβιάδου πάνν
 φιλανθρωπῶς, ἐφ' οἷς ἀφιγμένοι τυγχάνουσιν, οὐκ
 ἔφασαν ἥκειν αὐτοκράτορες. Εὐθὺς οὖν ὁ Ἀλκιβιάδης
 20 ἐνέκειτο μετὰ κραυγῆς καὶ ὀργῆς, ὥσπερ οὐκ ἀδικῶν,
 ἀλλ' ἀδικούμενος, ἀπίστους καὶ παλιμβόλους ἀποκαλῶν
 καὶ μηδὲν ὑγιὲς μήτε πράξει μήτ' εἰπεῖν ἤκοντας, ἐπη-
 γανᾶκει δ' ἡ βουλή καὶ ὁ δῆμος ἐχαλέπαινε, τὸν δὲ Νι-
 κίαν ἐκπληξίς εἶχε καὶ κατήφεια τῶν ἀνδρῶν τῆς μετα-
 25 βολῆς, ἀγνοοῦντα τὴν ἀπάτην καὶ τὸν δόλον.

XV. Οὕτω δὲ τῶν Λακεδαιμονίων ἐκπεσόντων στρα-
 τηρὸς ὑποδειχθεὶς ὁ Ἀλκιβιάδης εὐθὺς Ἀργεῖους καὶ
 Μαντινεῖς καὶ Ἡλείους συμμάχους ἐποίησε τοῖς Ἀθη-
 ναίοις. Καὶ τὸν μὲν τρόπον οὐδεὶς τῆς πράξεως ἐπῆρνε,
 30 μέγα δ' ἦν τὸ πεπραγμένον ὑπ' αὐτοῦ, διασῆσαι καὶ
 κραδᾶναι Πελοπόννησον ὀλίγον δεῖν ἅπασαν, καὶ τοσαύ-
 τας ἀσπίδας ἐν ἡμέρᾳ μᾶζ περὶ Μαντινείων ἀντιτάξαι

Λακεδαιμονίοις, καὶ πορρωτάτω τῶν Ἀθηναίων ἀγῶνα
 κατασκευάσαι καὶ κίνδυνον αὐτοῖς, ἐν ᾧ μίγα μὲν οὐδὲν
 ἢ νίκη προσέθηκε κρατήσασιν, εἰ δ' ἐσφάλησαν, ἔργον
 ἦν τὴν Λακεδαιμόνα περιγευέσθαι. Μετὰ δὲ τὴν μάχην
 εὐθύς ἐπέθεντο καταλύειν ἐν Ἀργεὶ τὸν δῆμον οἱ χίλιοι
 καὶ τὴν πόλιν ὑπήκοον ποιεῖν. Λακεδαιμόνιοι δὲ παρ-
 γευόμενοι κατέλυσαν τὴν δημοκρατίαν. Αὐτίς δὲ τῶν
 πολλῶν ἐξευεγκαμένων τὰ ὄπλα καὶ κρατησάντων ἐπελ-
 θὼν ὁ Ἀλκιβιάδης τὴν τε νίκην ἐβεβαίωσε τῷ δήμῳ καὶ
 τὰ μακρὰ τεῖχη συνέπεισε καθεῖναι καὶ προσμύξαντας τῇ 10
 θαλάσῃ τὴν πόλιν ἐξάψαι παντάπασι τῆς Ἀθηναίων
 δυνάμεως. Καὶ τέκτονας καὶ λιθουργοὺς ἐκ τῶν Ἀθη-
 νῶν ἐκόμισε καὶ πᾶσαν ἐνεδείκνυντο προθυμίαν, οὐχ ἥτ-
 τον ἑαυτῷ κτώμενος ἢ τῇ πόλει χάριν καὶ ἰσχύϊ. Ἐπεισε
 δὲ καὶ Πατρεῖς ὁμοίως τεύχεσι μακροῖς συνάψαι τῇ θα- 15
 λάσῃ τὴν πόλιν. Εἰπόντος δὲ τινος τοῖς Πατρεῦσιν ὅτι
 „καταπιοῦνται ὑμᾶς Ἀθηναῖοι.“ „Ἰσως“ εἶπεν ὁ Ἀλκι-
 βιάδης „κατὰ μικρὸν καὶ κατὰ τοὺς πόδας, Λακεδαιμό-
 νιοι δὲ κατὰ τὴν κεφαλὴν καὶ ἀθρόως.“ Οὐ μὲν ἀλλὰ
 καὶ τῆς γῆς συνεβούλευεν ἀντέχεσθαι τοῖς Ἀθηναίοις 20
 καὶ τὸν ἐν Ἀργαύλῳ προβαλλόμενον αἰεὶ τοῖς ἐφήβοις
 ὕρκον ἔργῳ βεβαίουν. Ὁμνύουσι γὰρ ὕρκις χρήσεσθαι
 τῆς Ἀττικῆς πυροῖς, κριθαῖς, ἀμπέλοις, ἐλαίαις, οἰκείαν
 ποιεῖσθαι διδασκόμενοι τὴν ἡμέραν καὶ καρποφόρον.

XVI. Ἐν δὲ τοιούτοις πολιτεύμασι καὶ λόγοις καὶ 25
 φρονήματι καὶ θεινότητι πολλὴν αὐτὸς πάλιν τὴν τρυφήν
 τῆς διαίτης καὶ περὶ πότους καὶ ἔρωτας ὑβρίσματα, καὶ
 θηλύτητας ἐσθῆτων ἀλουργῶν ἔλκομένων δι' ἀγορᾶς,
 καὶ πολυτέλειαν ὑπερήφανον, ἐκτομὰς τε καταστρωμάτων
 ἐν ταῖς τριήρεσιν, ὅπως μαλακώτερον ἐγκαθεύδοι, κει- 30
 ραῖς, ἀλλὰ μὴ θανίσι τῶν στρωμάτων ἐπιβαλλομένων,
 ἀσπίδος τε διαχρύσου ποίησιν οὐδὲν ἐπίσημον τῶν πα-

τρίων ἔχουσιν, ἀλλ' Ἐρωτα κεραυνοφόρον, [ἄπερ] ὁρῶν-
τες οἱ μὲν ἐνδοξοὶ μετὰ τοῦ βδελύττεσθαι καὶ δυσχερα-
νειν ἐφοβοῦντο τὴν ὀλιγωρίαν αὐτοῦ καὶ παρανομίαν,
ὡς τυραννικὰ καὶ ἀλλόκοτα, τοῦ δὲ δήμου τὸ πάθος τὸ
5 πρὸς αὐτὸν οὐ κακῶς ἐξηγούμενος ὁ Ἀριστοφάνης ταῦτ'
εἰρηκε·

Ποθεῖ μὲν, ἐχθαίρει δὲ, βούλεται δ' ἔχειν.
ἔτι δὲ μᾶλλον τῇ ὑπονοίᾳ πιέζων·

Μάλιστα μὲν λέοντα μὴ ἔν πόλει τρέφειν·
10 ἦν δ' ἐκτρέφῃ τις, τοῖς τρόποις ὑπηρετεῖν.

Ἐπιδόσεις γὰρ καὶ χορηγίαι καὶ φιλοτιμήματα πρὸς τὴν
πόλιν ὑπερβολὴν μὴ ἀπολείποντα καὶ δόξα προγόνων καὶ
λόγον δύναμις καὶ σώματος εὐπρέπεια καὶ ῥώμη μετ'
ἐμπειρίας τῶν πολεμικῶν καὶ ἀλκῆς πάντα τᾶλλα συγχω-
15 ρεῖν ἐποίει καὶ φέρειν μετρίως τοὺς Ἀθηναίους, αἰεὶ τὰ
πρῶτάτα τῶν ὀνομάτων τοῖς ἀμαρτήμασι τιθεμένους,
παιδιάς καὶ φιλοτιμίας. Οἷον ἦν καὶ τὸ Ἀγάθαρχον
εἰρᾶ τὸν ξωγράφον, εἴτα γράψαντα τὴν οἰκίαν ἀφελῆναι
δωρησάμενον· καὶ Ταυρᾶν ἀντιχορηγοῦντα ἡραπίσαι φρι-
20 λοτιμούμενον ὑπὲρ τῆς νίκης· καὶ τὸ Μηλίαν γυναικὰ ἐκ
τῶν αἰχμαλώτων ἐξελόμενον καὶ συνόντα θροῖσαι παιδά-
ριον ἐξ αὐτῆς. Καὶ γὰρ τοῦτο φιλόανθρωπον ἐκάλουν·
πλὴν ὅτι τοὺς Μηλίους ἡβηδὸν ἀποσφαγῆναι τὴν πλεῖ-
στην αἰτίαν ἔσχε τῷ ψηφίσματι συνειπών. Ἀριστοφάνους
25 δὲ Νεμέαν γράψαντος ἐν ταῖς ἀγκάλαις αὐτῆς καθήμενον
Ἀλκιβιάδην ἔχουσιν, ἐδεῶντο καὶ συνέτρεχον χαίροντες.
Οἱ δὲ πρεσβύτεροι καὶ τούτοις ἐδυσχέραινον ὡς τυραν-
νικοῖς καὶ παρανόμοις. Ἐδόκει δὲ καὶ Ἀρχέστρατος οὐκ
ἀπο τρόπου λέγειν, ὡς ἡ Ἑλλὰς οὐκ ἂν ἦνεγκε δύο Ἀλ-
30 κιβιάδας. Ἐπεὶ δὲ Τύμων ὁ μισάνθρωπος εὐήμερῆσαντα
τὸν Ἀλκιβιάδην καὶ προπεμπόμενον ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας
ἐπιφανῶς οὐ παρήλθεν οὐδ' ἐξέκλινεν, ὥσπερ εἰῶθαι

τοὺς ἄλλους, ἀλλ' ἀπαντήσας καὶ δεξιωσάμενος „Εὐ γ' ἔφη „ποιεῖς αὐξόμενος, ὦ παῖ· μέγα γάρ αὖξή κακὸν ἅπασιν τοῦτοις,“ οἱ μὲν ἐγέλων, οἱ δ' ἐβλασφήμουν, ἐνίους δὲ καὶ πάννυ τὸ λεχθὲν ἐπέστρεφεν. Οὕτως ἄκριτος ἦν ἡ δόξα περὶ αὐτοῦ διὰ τὴν τῆς φύσεως ἀνωμαλίαν. 5

XVII. Σικελίας δὲ καὶ Περικλέους ἔτι ζῶντος ἐπεθύμουν Ἀθηναῖοι καὶ τελευτήσαντος ἤπτοντο, καὶ τὰς λεγομένας βοηθείας καὶ συμμαχίας ἐπιεμπον ἐκάστοτε τοῖς ἀδικουμένοις ὑπὸ Συρακουσίων ἐπιβάθρας τῆς μεζονος στρατείας τιθέντες. Ὁ δὲ παντάπασιν τὸν ἔρωτα τοῦτον 10 ἀναφλέξας αὐτῶν καὶ πείσας μὴ κατὰ μέρος μηδὲ κατὰ μικρὸν, ἀλλὰ μεγάλῳ στόλῳ πλεύσαντας ἐπιχειρεῖν καὶ καταστρέφεσθαι τὴν νῆσον Ἀλκιβιάδης ἦν, τὸν τε δῆμον μεγάλα πείσας ἐπλίζειν αὐτὸς τε μεζόνων ὁρεγόμενος. Ἀρχὴν γὰρ εἶναι, πρὸς ἃ ἠλπίκει, διενοεῖτο τῆς στρα- 15 τείας, οὐ τέλος, ὥσπερ οἱ λοιποὶ, Σικελίαν. Καὶ Νικίας μὲν ὥς χαλεπὸν ἔργον ὃν τὰς Συρακούσας ἐλεῖν ἀπέτρεπε τὸν δῆμον, Ἀλκιβιάδης δὲ Καρχηδόνα καὶ Λιβύην ὄνειροπολῶν, ἐκ δὲ τούτων προσγενομένων Ἰταλίαν καὶ Πελοπόννησον ἤδη περιβαλλόμενος, ὀλίγου δεῖν ἐφόδια 20 τοῦ πολέμου Σικελίαν ἐποιεῖτο. Καὶ τοὺς μὲν νέους αὐτόθεν εἶχεν ἤδη ταῖς ἐλπίσιν ἐπηρμένους, τῶν δὲ πρεσβυτέρων ἡκροῶντο πολλὰ θαυμάσια περὶ τῆς στρατείας περαινόντων, ὥστε πολλοὺς ἐν ταῖς παλαιστοῖς καὶ τοῖς ἡμικυκλίοις καθέζεσθαι τῆς τε νήσου τὸ σχῆμα 25 καὶ θέσιν Λιβύης καὶ Καρχηδόνης ὑπογράφοντας. Σωκράτης μὲντοι τὸν φιλόσοφον καὶ Μέτωνα τὸν ἄστρολόγον οὐδὲν ἐλπίσαι τῇ πόλει χρηστὸν ἀπὸ τῆς στρατείας ἐκείνης λέγουσιν, ὁ μὲν, ὥς ἔοικε, τοῦ συνήθους δαιμονίου γενομένου καὶ προσσημαίνοντος, ὁ δὲ Μέτων εἴτε 30 θείσας ἐκ λογισμοῦ τὸ μέλλον εἴτε μαντικῆς τινα τρόπῳ 200 χρησάμενος ἐσκήφατο μεμνηνέναι, καὶ λαβὼν ἡἷδα καιο-

μένην οἶος ἦν αὐτοῦ τὴν οἰκίαν ὑφάπτειν. Ἐνιοὶ δὲ φασὶ προσποιήμα μὲν μανίας μηδὲν ἐσκενᾶσθαι τὸν Μέτωνα, καταπορῆσαι δὲ τὴν οἰκίαν νύκτωρ, εἰθ' ἔωθεν προσελθόντα δεῖσθαι καὶ ἀντιβολεῖν ἐπὶ συμφορᾷ τηλικαύτῃ ὅτ' οὖν υἱὸν αὐτῷ παρεθῆναι τῆς στρατείας. Ἐκεῖνος μὲν οὖν ἔτυχεν ὧν ἡξίον παρακρουσάμενος τοὺς πολίτας.

- XVIII. Ὁ δὲ Νικίας ἄκων μὲν ἡρέθη στρατηγός, οὐχ ἥκιστα τὴν ἀρχὴν καὶ διὰ τὸν συνάρχοντα φεύγων· ἐφαίνετο γὰρ τοῖς Ἀθηναίοις τὰ τοῦ πολέμου βέλτιον
 10 ἔξαιεν μὴ προεμένοις τὸν Ἀλκιβιάδην ἄκρατον, ἀλλὰ μιχθείσης πρὸς τὴν τόλμην αὐτοῦ τῆς Νικίου προνοίας· καὶ γὰρ ὁ τρίτος στρατηγός Λάμαχος ἡλικία προήκων ὅμως ἐδόκει μηδὲν ἦττον εἶναι τοῦ Ἀλκιβιάδου διάπυρος καὶ φιλοκίνδυνος ἐν τοῖς ἀγῶσι· βουλευομένων δὲ περὶ
 15 πλήθους καὶ τρόπου παρασκευῆς ἐπεχείρησεν αὐτῷς ὁ Νικίας ἐνίστασθαι καὶ καταπαύειν τὸν πόλεμον. Ἀντεπύοντος δὲ τοῦ Ἀλκιβιάδου καὶ κρατήσαντος, ἔγραψε τῶν ῥητόρων Δημόστρατος καὶ εἶπεν, ὡς χρὴ τοὺς στρατηγούς αὐτοκράτορας εἶναι καὶ τῆς παρασκευῆς καὶ τοῦ
 20 πολέμου παντός. Ἐπιψηφισαμένου δὲ τοῦ δήμου καὶ γενομένων ἐτοιμῶν πάντων πρὸς τὸν ἔκπλου, οὐ χρηστὰ παρῆν οὐδὲ τὰ τῆς ἐορτῆς. Ἀδωνίων γὰρ εἰς τὰς ἡμέρας ἐκεῖνας καθηκόντων εἰδῶλα πολλαχοῦ νεκροῖς ἐκκομιζομένοις ὅμοια προὔκειντο ταῖς γυναιξί, καὶ ταφὰς
 25 ἐμιμοῦντο κοπτόμεναι καὶ θρήνους ἤδον. Ἡ μὲντοι τῶν Ἑρμῶν περικοπὴ μᾶλλον νυκτὶ τῶν πλείστων ἀκρωτηριασθέντων τὰ πρόσωπα πολλοὺς καὶ τῶν περιφρονούντων τὰ τοιαῦτα διατάραξεν. Ἐλέχθη μὲν οὖν, ὅτι Κορίνθιοι διὰ τοὺς Συρακουσίους ἀποίκους ὄντας, ὡς ἐπισχέσειας
 30 ἐσομένης πρὸς τῶν οἰωνῶν ἢ μεταγνώσεως τοῦ πολέμου, ταῦτα δράσειαν. Οὐ μὲν ἥπτετό γε τῶν πολλῶν οὐθ' οὗτος ὁ λόγος οὐθ' ὁ τῶν σημείων δεινὸν εἶναι μηδὲν

οιούμενων, ἀλλ' οἷα φιλεῖ φέρειν ἄκρατος ἀκολαστων
νέων εἰς ὕβριν ἐκ παιδείας ὑποφερομένων· ὁρῇ δ' ἅμα
καὶ φόβῳ τὸ γερονδὸς λαμβάνοντες ὥς ἀπὸ συνωμοσίας
ἐπὶ πράγμασι μεγάλοις τετολμημένον, ἅπασαν ἐξήταζον
ὑπόνοιαν πικρῶς ἢ τε βουλή συνιοῦσα περὶ τούτων καὶ 5
ὁ δῆμος ἐν ὀλίγαις ἡμέραις πολλάκις.

XIX. Ἐν δὲ τούτῳ δούλους τινὰς καὶ μετοίκους προή-
γαγεν Ἀνδροκλῆς ὁ δημαγωγὸς ἄλλων τε ἀγαλμάτων
περικοπὰς καὶ μυστηρίων παρ' οἶνον ἀπομιμήσεις τῇ
Ἀλκιβιάδου καὶ τῶν φίλων κατηγοροῦντας. Ἐλεγον δὲ 10
Θεόδωρον μὲν τινα δρᾶν τὰ τοῦ κήρυκος, Πουλυντίωνα
δὲ τὰ τοῦ δαδούχου, τὰ δὲ τοῦ ἱεροφάντου τὸν Ἀλκι-
βιάδην, τοὺς δ' ἄλλους ἑταίρους παρῆναι καὶ μυεῖσθαι
μύστας προσαγορευομένους. Ταῦτα γὰρ ἐν τῇ εἰσαγγελί-
ᾳ γέγραπται Θεσσαλοῦ τοῦ Κίμωνος εἰσαγγέλαντος 15
Ἀλκιβιάδην ἄσεβεῖν περὶ τῷ θεῷ. Τραχυνομήνῳ δὲ
τοῦ δήμου καὶ πικρῶς πρὸς Ἀλκιβιάδην ἔχοντος, καὶ τοῦ
Ἀνδροκλέους (ἦν γὰρ οὗτος ἐχθρὸς ἐν τοῖς μάλιστα τοῦ
Ἀλκιβιάδου) παροξύνοντος, ἐν ἀρχῇ μὲν ἐταράχθησαν
οἱ περὶ τὸν Ἀλκιβιάδην. Αἰσθόμενοι δὲ τοὺς τε ναύτας, 20
ὅσοι πλεῖν ἔμελλον εἰς Σικελίαν, εὐνοὺς ὄντας αὐτοῖς
καὶ τὸ στρατιωτικόν, Ἀργείων δὲ καὶ Μαντινέων χιλίων
ὄντων ὀπλιτῶν ἀκούοντες ἀναφανδὸν λεγόντων, ὥς δι'
Ἀλκιβιάδην στρατεύονται διαπόντιον καὶ μακρὰν στρα-
τείαν, ἐὰν οἱ τις ἀγνωμονῇ περὶ τοῦτον, εὐθὺς ἀπο- 25
στήσεσθαι, ἀνεθάρρουν καὶ παρίσταντο τῷ καιρῷ πρὸς
τὴν ἀπολογία, ὥστε τοὺς ἐχθροὺς πάλιν ἀθυμεῖν καὶ
φοβεῖσθαι, μὴ περὶ τὴν κρίσιν ὁ δῆμος ἀμβλύτερος αὐ-
τῷ γένηται διὰ τὴν χρεῖαν. Πρὸς ταῦτ' οὖν τεχνάζουσι 30
τῶν δητόρων τοὺς οὐ δοκοῦντας ἐχθροὺς τοῦ Ἀλκι-
βιάδου, μισοῦντας δὲ αὐτὸν οὐχ ἥττον τῶν ὁμολογούν-
των ἀνισταμένους ἐν τῷ δήμῳ λέγειν, ὥς ἂτοπὸν ἐστίν

αὐτοκράτορι στρατηγῷ τηλικαύτης ἀποδεδειγμένῳ δύ-
 νάμεως, ἡθροισμένης στρατιᾶς καὶ τῶν συμμάχων, με-
 ταξὺ κληροῦντας δικαστήριον καὶ ὕδωρ διαμετροῦντας
 ἀπολλύναι τὸν καιρόν· „Ἀλλὰ νῦν μὲν ἀγαθῇ τύχῃ
 5 πλεέτω, τοῦ δὲ πολέμου διαπραχθέντος ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς
 νόμοις ἀπολογείσθω παρῶν.“ Οὐκ ἐλάνθανε μὲν οὖν ἡ
 κακοήθεια τῆς ἀναβολῆς τὸν Ἀλκιβιάδην, ἀλλ' ἔλεγε
 παριῶν, ὥς δεινόν ἐστιν αἰτίας ἀπολιπόντα καθ' ἑαυτοῦ
 καὶ διαβολὰς ἐκπέμπεσθαι μετέωρον ἐπὶ τοσαύτης δύ-
 10 νάμεως· ἀποθανεῖν γὰρ προσήκειν μὴ λύσαντι τὰς κα-
 τηγορίας, λύσαντι δὲ καὶ φανέντι καθαροῦ τρέπεσθαι
 πρὸς τοὺς πολεμίους μὴ δεδοικότι τοὺς συκοφάντας.

XX. Ἐπεὶ δ' οὐκ ἐπειθεν, ἀλλὰ πλεῖν ἐκέλευον αὐ-
 τὸν, ἀνήχθη μετὰ τῶν συστρατῆγων ἔχων τριῆρεις μὲν
 150ὺ πολλῶ τῶν τεσσαράκοντα καὶ ἑκατὸν ἀποδεύσας,
 ὀπλίτας δὲ πεντακισχιλίους καὶ ἑκατόν, τοξότας δὲ καὶ
 σφενδονήτας καὶ ψιλοὺς περὶ τριακοσίων καὶ χιλίων
 καὶ τὴν ἄλλην παρασκευὴν ἀξιόλογον. Προσβαλὼν δ'
 Ἰταλίᾳ καὶ Ῥήγιον ἐλὼν εἰσηγήσατο γνώμην, ὅτῳ τρόπῳ
 20 πολεμητέον ἐστί. Καὶ Νικίου μὲν ἀντιλέγοντος, Ἀ-
 μάχου δὲ προσθεμένου, πλεύσας εἰς Σικελίαν προσηγά-
 γετο Κατάνην, ἄλλο δὲ οὐδὲν ἔπραξε μετὰπεμπτος ὑπὸ
 τῶν Ἀθηναίων ἐπὶ τὴν κρίσιν εὐθύς γενόμενος. Πρῶ-
 τον μὲν γάρ, ὥσπερ εἴρηται, ψυχραὶ τινες ὑποψίαι καὶ
 25 διαβολαὶ κατὰ τοῦ Ἀλκιβιάδου προσέπιπτον ἀπὸ δού-
 λων καὶ μετοίκων· ἔπειτα τῶν ἐχθρῶν ἀπόντος αὐτοῦ
 καθαρπτομένων σφοδρότερον, καὶ τοῖς περὶ τοὺς Ἑρμῆς
 ὑβρίσμασι καὶ τὰ μυστικά συμπλεκόντων, ὥς ἀπὸ μιᾶς
 ἐπὶ νεωτερισμῷ συνωμοσίας πεπραγμένα, τοὺς μὲν
 30 ὁπασοῦν ἐπαιτιωθέντας ἐνέβαλλον ἀκρίτους εἰς τὸ δε-
 σμωτήριον, ἥχθοντο δὲ τὸν Ἀλκιβιάδην μὴ λαβόντες
 ὑπὸ τὰς ψήφους τότε μὴδὲ κρίναντες ἐπ' αἰτίας τηλι-

καύταις. Ὁ δὲ τῇ πρὸς ἐκεῖνον ὀργῇ παραπεισὼν οἰκεῖος ἢ φίλος ἢ συνήθης χαλεπωτέροις αὐτοῖς ἐχρήσατο. Τοὺς δὲ μηνύσαντας ὁ μὲν Θουκυδίδης ὀνομάσαι παρήκειν, ἄλλοι δ' ὀνομάζουσι Διοκλείδαν καὶ Τεύκρον, ὧν καὶ Φρύνιχός ἐστιν ὁ κωμικὸς ταυτὶ πεποιηκώς·

5

ὦ φίλταθ' Ἐρμῇ, καὶ φυλάσσου, μὴ πεσὼν αὐτὸν παρακρούσῃ καὶ παράσχης διαβολὴν ἐτέρῳ Διοκλείδῃ βουλομένῳ κακὸν τι δοῦναι.
καί· Φυλάξομαι· Τεύκρῳ γὰρ οὐχὶ βούλομαι μήνυτρα δοῦναι τῷ παλαμναίῳ ξένῳ.

10

Καίτοι βέβαιον οὐδὲν οὐδ' ἰσχυρὸν οἱ μηνύοντες ἐδείκνυσαν. Εἰς δ' αὐτῶν ἐρωτώμενος, ὅπως τὰ πρόσωπα τῶν Ἐρμοκοπιδῶν γνωρίσειε, καὶ ἀποκρινόμενος, ὅτι πρὸς τὴν σελήνην, ἐσφάλη τοῦ παντός, ἑνης καὶ νέας οὔσης, ὅτε ταῦτ' ἐδράτο· [ὁ *] θόρυβον μὲν παρέσχε 15 τοῖς νοῦν ἔχουσι, τὸν δῆμον δ' οὐδὲ τοῦτο μελακώτερον ἐποίησε πρὸς τὰς διαβολάς, ἀλλ' ὥσπερ ὥρμησεν ἐξ ἀρχῆς, οὐκ ἐπαύσατο φέρων καὶ ἐμβάλλων εἰς τὸ δεσμωτήριον οὗ τις κατεῖποι.

XXI. Τῶν οὖν δεθέντων καὶ φυλαττομένων ἐπὶ κρίσει 20 τότε καὶ Ἀνδοκίδης ἦν ὁ ρήτωρ, ὃν Ἑλλάνικος ὁ συγγραφεὺς εἰς τοὺς Ὀδυσσεύς ἀπογόνους ἀνήγαγεν. Ἐδόκει δὲ μισόδημος καὶ ὀλιγαρχικὸς ὁ Ἀνδοκίδης, ὕπνιον δὲ οὐχ ἥμισυ τῆς τῶν Ἐρμῶν περικοπῆς ἐποίησεν ὁ μέγας Ἐρμῆς ὁ πλησίον αὐτοῦ τῆς οἰκίας ἀνάθημα τῆς 25 202 Αἰγυπτιδος φυλῆς ἰδρυμένος· ἐν γὰρ ὀλίγοις πάντων τῶν ἐπιφανῶν μόνος σχεδὸν ἀκέραιος ἔμεινε· διὸ καὶ νῦν Ἀνδοκίδου καλεῖται, καὶ πάντες οὕτως ὀνομάζουσι τῆς ἐπιγραφῆς ἀντιμαρτυρούσης. Συνέβη δὲ τῷ Ἀνδοκίδῃ μάλιστα τῶν τὴν αὐτὴν αἰτίαν ἐχόντων ἐν τῷ δεσμω- 30 τηρίῳ γενέσθαι συνήθη καὶ φίλον ἐνδοξον μὲν οὐχ ὁμοίως ἐκεῖνῳ, συνέσει δὲ καὶ τόλμῃ περιττόν, ὄνομα

Τίμαιον. Οὗτος ἀναπείθει τὸν Ἀνδοκίδην ἑαυτοῦ κα-
 τήγορον καὶ τινων ἄλλων γενέσθαι μὴ πολλῶν· ὁμολο-
 γήσαντι γὰρ ἄδειαν εἶναι κατὰ ψήφισμα τοῦ δήμου, τὰ
 δὲ τῆς κρίσεως ἄδηλα πᾶσι, τοῖς δὲ δυνατοῖς φοβερῶ-
 5 τατα· βέλτιον δὲ σωθῆναι ψευδόμενον ἢ μετὰ τῆς αὐτῆς
 αἰτίας ἀποθανεῖν ἀδόξως, καὶ τὸ κοινῇ σκοποῦντι συμ-
 φέρον ὑπάρχειν, ὀλίγους καὶ ἀμφιβόλους προέμενον,
 πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς ἐξελέσθαι τῆς ὀργῆς. Ταῦτα τοῦ
 Τιμαίου λέγοντος καὶ διδάσκοντος ὁ Ἀνδοκίδης ἐπέσθη,
 10 καὶ γενόμενος μηνυτῆς καθ' αὐτοῦ καὶ καθ' ἐτέρων ἔσχε
 τὴν ἐκ τοῦ ψηφίσματος ἄδειαν αὐτός· οὓς δ' ὠνόμασε
 πάντες πλὴν τῶν φυγόντων ἀπώλοντο. Καὶ πίστεως
 ἕνεκα προσέθηκεν αὐτοῖς οἰκείας ἰδίους ὁ Ἀνδοκίδης.
 Οὐ μὴν ὅ γε δήμος τὴν ὀργὴν ἄπασαν ἀφήκεν ἐνταῦθα,
 15 ἀλλὰ μᾶλλον ἀπαλλαγείς τῶν Ἐρμοκοπιδῶν ὥσπερ σχο-
 λάζοντι τῷ θυμῷ πρὸς τὸν Ἀλκιβιάδην ὅλος ἔρρηξεν, καὶ
 τέλος ἀπέστειλε τὴν Σαλαμινίαν πρὸς αὐτόν, οὐ φαύλως
 αὐτό γε τοῦτο προστάξας, μὴ βιάζεσθαι μηδ' ἄπτεσθαι
 τοῦ σώματος, ἀλλὰ τῷ μετρίῳ λόγῳ χρῆσθαι κελεύ-
 20 οντας ἀκολουθεῖν ἐπὶ κρίσιν καὶ πείθειν τὸν δήμον.
 Ἐφοβοῦντο γὰρ ταραχὰς τοῦ στρατεύματος ἐν πολέμῳ
 γῇ καὶ στάσιν, ὃ ὁπίσθως ἂν ἐξεργάσατο βουλευθεὶς ὁ
 Ἀλκιβιάδης. Καὶ γὰρ ἠθύμουν ἀπρόντος αὐτοῦ καὶ πολ-
 λὴν τριβὴν προσεδόκων καὶ μῆκος ἄργον ἐν τῷ Νικίᾳ
 25 τὸν πόλεμον ἔχειν, καθάπερ μύωπος ἀφηρημένου τῶν
 πράξεων. Ὁ γὰρ Λάμαχος ἦν μὲν πολεμικὸς καὶ ἀνδρώ-
 δης, ἀξίωμα δ' οὐ προσῆν οὐδ' ὄγκος αὐτῷ διὰ πενίαν.
 XXII. Εὐθύς μὲν οὖν ἀποπλέων ὁ Ἀλκιβιάδης ἀφεί-
 λετο Μεσσηνίην Ἀθηναίους. Ἦσαν γὰρ οἱ μέλλοντες
 30 ἐνδιδόναι τὴν πόλιν, οὓς ἐκεῖνος εἰδὼς σαφέστατα τοῖς
 Συρακουσίων φίλοις ἐμήνυσσε καὶ διέφθειρε τὴν πράξιν.
 Ἐν δὲ Θουρίοις γενόμενος καὶ ἀποβὰς τῆς τριήρους ἔκρυ-

ψεν ἑαυτὸν καὶ διέφυγε τοὺς ζητοῦντας. Ἐπιγυρόντος δὲ τινος καὶ εἰπόντος· „Οὐ πιστεύεις, ὦ Ἀλκιβιάδη, τῇ πατρίδι;“ „Τὰ μὲν ἄλλ’“ ἔφη „πάντα· περὶ δὲ τῆς ψυχῆς τῆς ἐμῆς οὐδὲ τῇ μητρὶ, μήπως ἀγνοήσασα τὴν μέλαιναν ἀντὶ τῆς λευκῆς ἐπενέγκῃ ψῆφον.“ Ὑστερον δ’ ἀκούσας ὅτι θάνατον αὐτοῦ κατέγνωκεν ἡ πόλις· „Ἀλλ’ ἐγὼ“ εἶπε „θεῖξω αὐτοῖς ὅτι ξῶ.“ Τὴν μὲν οὖν εἰσαγγελίαν οὕτως ἔχουσιν ἀναγράφουσι· „Θεσσαλὸς Κίμωνος Λακιάδης Ἀλκιβιάδην Κλεινίου Σκαμβωνίδην εἰσήγγειλεν ἀδικεῖν περὶ τῷ θεῷ, τὴν Ἀθήνητραν καὶ τὴν 10 Κόρην, ἀπομιμούμενον τὰ μυστήρια καὶ δεικνύοντα τοῖς αὐτοῦ ἐταίροις ἐν τῇ οἰκίᾳ τῇ ἑαυτοῦ, ἔχοντα στολὴν οἴανπερ ἱεροφάντης ἔχων δεικνύει τὰ ἱερά, καὶ ὀνομάζοντα αὐτὸν μὲν ἱεροφάντην, Πουλυτίωνα δὲ δαδουῆχον, κήρυκα δὲ Θεόδωρον Φηγαιᾶ, τοὺς δ’ ἄλλους ἐταίρους 15 μύστας προσαγορεύοντα καὶ ἐπόπτας παρὰ τὰ νόμιμα καὶ τὰ καθισθηκότα ὑπὸ τε Εὐμολπίδων καὶ Κηρύκων καὶ τῶν ἱερέων τῶν ἐξ Ἑλευσίνος.“ Ἐρήμην δ’ αὐτοῦ καταγνόντες καὶ τὰ χρήματα δημεύσαντες ἐτι καταρᾶσθαι προσεψηφίσαντο πάντας ἱερεῖς καὶ ἱερεῖας, ὧν μό- 20 νην φασὶ Θεωνῶ τὴν Μένωνος Ἀγραυλῆθιν ἀντειπεῖν πρὸς τὸ ψήφισμα, φάσκουσιν εὐχῶν, οὐ καταρῶν ἱερείαν γερονεῖναι.

XXIII. Τοσούτων δὲ κατεψηφισμένων Ἀλκιβιάδου καὶ κατεγνωσμένων ἐτύγχανε μὲν ἐν Ἀργεὶ διατρίβειν, 25 ὥς τὸ πρῶτον ἐκ Θουρίων ἀποδράς εἰς Πελοπόννησον διεκομίσθη, φοβούμενος δὲ τοὺς ἐχθροὺς καὶ παντάπασι τῆς πατρίδος ἀπεγνωκὼς ἔπεμψε εἰς Σπάρτην, ἄξιων ἄδειαν αὐτῷ γενέσθαι καὶ πίστιν ἐπὶ μελίσσι χρεῖαις καὶ ὠφελείαις ὧν πρότερον αὐτοὺς ἀμυνόμενος ἔβλαψε. 30 Λόντων δὲ τῶν Σπαρτιατῶν καὶ δεξαμένων παραγενομενος προθύμως ἐν μὲν εὐθὺς ἐξεργάσατο, μέλλοντας

καὶ ἀναβαλλομένους βοηθεῖν Συρακουσίοις ἐγείρας καὶ
παροξύνας πέμψαι Γύλιππον ἄρχοντα καὶ θραῦσαι τὴν
ἐκεῖ τῶν Ἀθηναίων δύναμιν· ἕτερον δὲ, κινεῖν τὸν
αὐτόθεν πόλεμον ἐπὶ τοὺς Ἀθηναίους· τὸ δὲ τρίτον καὶ
5 μέγιστον, ἐπιτεχίσαι Δεκέλειαν, οὐ μᾶλλον οὐδὲν
διειργάσατο καὶ κατοικοφθόρησε τὴν πόλιν. Εὐδοκιμῶν
δὲ δημοσίᾳ καὶ θαναταζόμενος οὐχ ἦττον ἰδίᾳ τοὺς πολ-
λοὺς κατεδημαγῶγει καὶ κατεγοήτενε τῇ διαίτῃ λακωνί-
ζων, ὥσθ' ὀρῶντας ἐν χρῶνι κουριῶντα καὶ ψυχρολου-
10 τοῦντα καὶ μᾶζῃ συνόντα καὶ ζωμῶ μέλανι χρώμενον
ἀπιστεῖν καὶ διαπορεῖν, εἰ ποτε μάγειρον ἐπὶ τῆς οἰκίας
οὗτος ἀνὴρ ἔσχευεν ἢ προσέβλεψε μυρεφδὸν ἢ Μιλησίᾳς
ἠνέσχετο θιρεῖν χλανίδος. Ἦν γὰρ, ὥς φασι, μία δει-
νότης αὕτη τῶν πολλῶν ἐν αὐτῷ καὶ μηχανὴ θήρας ἀν-
15 θρώπων, συνεξομοιοῦσθαι καὶ συνομοπαθεῖν τοῖς ἐπι-
τηδεύμασι καὶ ταῖς διαίταις, ὁξύτερας τροπομένῳ τροπᾷ
τοῦ χαμαιλέοντος. Πλὴν ἐκεῖνος μὲν, ὥς λέγεται, πρὸς
ἐν ἑξαδυνατεῖ χρώμα τὸ λευκὸν ἀφομοιοῦν ἑαυτὸν· Ἀλ-
κιβιάδῃ δὲ διὰ χρηστῶν ἰόντι καὶ πονηρῶν ὁμοίως οὐδὲν
20 ἦν ἀμίμητον οὐδ' ἀνεπιτήδεον, ἀλλ' ἐν Σπάρτῃ γυ-
μναστικός, εὐτελής, σκυθρωπός, ἐν Ἰωνίᾳ χλιδανός, ἐπι-
τερπής, ῥᾶθυμος, ἐν Θράκῃ μεθυστικός, [ἐν Θετταλοῖς*]
ἰππαστικός, Τισαφέρῃ δὲ τῷ σατράπῃ συνὼν ὑπερ-
έβαλεν ὄγκῳ καὶ πολυτελείᾳ τὴν Περσικὴν μεγαλοπρέ-
25 πειαν, οὐχ αὐτὸν ἐξιστὰς οὕτω ῥαδίως εἰς ἕτερον ἐξ
ἐτέρου τρόπον οὐδὲ πᾶσαν δεχόμενος τῷ ἦθει μεταβο-
λὴν, ἀλλ', ὅτι τῇ φύσει χρώμενος ἔμελλε λυπεῖν τοὺς
ἐντυγχάνοντας, εἰς πᾶν αἰεὶ τὸ πρόσφορον ἐκείνοις σχή-
μα καὶ πλάσμα κατεδύετο καὶ κατέφενγεν. Ἐν γοῦν τῇ
30 Λακεδαιμόνι πρὸς τὰ ἔξωθεν ἦν εἰπεῖν· „Οὐ παῖς
Ἀχιλλέως, ἀλλ' ἐκεῖνος εἶναι ἂν αὐτός, οἷον Ἀν-
νούργος ἐπαίδευσε.“ τοῖς δ' ἀληθινοῖς ἂν τις ἐπεφώ-

νησεν αὐτοῦ πάθεισι καὶ πράγμασιν· „Ἔστιν ἡ πάλαι γυνή.“ Τιμαίαν γὰρ τὴν Ἀγιδος γυναῖκα τοῦ βασιλέως στρατευομένου καὶ ἀποδημοῦντος οὕτω διέφθειρεν, ὥστε καὶ κύειν ἐξ Ἀλκιβιάδου καὶ μὴ ἀρνεῖσθαι, καὶ τεκούσης παιδάριον ἄρρεν ἔξω μὲν Λεωτυχίδην καλεῖσθαι, τὸ δ' ἐντὸς αὐτοῦ ψιθυριζόμενον ὄνομα πρὸς τὰς φίλας καὶ τὰς ὀπαδοὺς ὑπὸ τῆς μητρὸς Ἀλκιβιάδην εἶναι· τοσοῦτος ἔρως κατεῖχε τὴν ἄνθρωπον. Ὁ δ' ἐντροφυῶν ἔλεγεν οὐχ ὕβρι τοῦτο πράττειν οὐδὲ κρατούμενος ὑφ' ἡδονῆς, ἀλλ' ὅπως Λακεδαιμονίων βασιλεύ- 10 σωσιν οἱ ἐξ αὐτοῦ γεγονότες. Οὕτω πραττόμενα ταῦτα πολλοὶ κατηγόρουν πρὸς τὸν Ἄγιν. Ἐπίστευσε δὲ τῷ χρόνῳ μάλιστα, ὅτι σεισμοῦ γενομένου φοβηθεὶς ἐξέδραμε τοῦ θαλάμου παρὰ τῆς γυναικὸς, εἴτα δέκα μηνῶν οὐκέτι συνῆλθεν αὐτῇ, μεθ' οὓς γενομένοι τὸν 15 Λεωτυχίδην ἀπέφησεν ἐξ αὐτοῦ μὴ γεγονέναι. Καὶ διὰ τοῦτο τῆς βασιλείας ἐξέπεσεν ὕστερον ὁ Λεωτυχίδης.

XXIV. Μετὰ δὲ τὴν ἐν Σικελίᾳ τῶν Ἀθηναίων δυστυχίαν ἐπρέσβευσαν εἰς Σπάρτην ἄμα Χίοι καὶ Λέσβιοι καὶ Κυζικηνοὶ περὶ ἀποστάσεως. Πραττόντων δὲ Βοιω- 20 τῶν μὲν Λεσβίοις, Φαρναβάξου δὲ Κυζικηνοῖς, Ἀλκιβιάδῃ πεισθέντες εἴλοντο Χίοις πρὸ πάντων βοηθεῖν. 20⁴ Ἐκπλεύσας δὲ καὶ αὐτὸς ἀπέστησεν ὀλίγου δεῖν ἅπασαν Ἰωνίαν, καὶ πολλὰ συνῶν τοῖς τῶν Λακεδαιμονίων στρατηγοῖς ἔβλαπτε τοὺς Ἀθηναίους. Ὁ δ' Ἄγις ἐχθρὸς μὲν 25 ὑπῆρχεν αὐτῷ διὰ τὴν γυναῖκα κακῶς πεπονθώς, ἥχθετο δὲ καὶ τῇ δόξῃ· τὰ γὰρ πλεῖστα γίνεσθαι καὶ προχωρεῖν δι' Ἀλκιβιάδην λόγος ἦν· τῶν δ' ἄλλων Σπαρτιατῶν οἱ δυνατώτατοι καὶ φιλοτιμώτατοι τὸν Ἀλκιβιάδην ἤδη ἐβαρύνοντο διὰ φθόνον. Ἰσχυσαν οὖν καὶ διεπρά- 30 ξαντο τοὺς οἰκοθεν ἄρχοντας ἐπιστεῖλαι πρὸς Ἰωνίαν, ὅπως ἐκποκτείνωσιν αὐτόν. Ὁ δ' ἡσυχῇ προγνοὺς καὶ

- φαβηθεῖς τῶν μὲν πράξεων πασῶν ἐκοινώνει τοῖς Λα-
 κεδαιμονίοις, τὸ δ' εἰς χεῖρας λέναι παντάπασιν ἔφηνε,
 Τισαφέρνῃ δὲ, τῷ βασιλέως σατράπῃ, δούς ἐαυτὸν ὑπὲρ
 ἀσφαλείας εὐθύς ἦν παρ' αὐτῷ πρῶτος καὶ μέγιστος.
 5 Τὸ μὲν γὰρ πολύτροπον καὶ περιττὸν αὐτοῦ τῆς δεινό-
 τητος οὐκ ὦν ἀπλοῦς, ἀλλὰ κακοήθης καὶ φιλοπόνηρος,
 ἐθαύμαζεν ὁ βάρβαρος· ταῖς δὲ καθ' ἡμέραν ἐν τῷ συ-
 σχολάζειν καὶ συνδιαιτᾶσθαι χάρισιν οὐδὲν ἦν ἄτερκτον
 ἦθος οὐδὲ φύσις ἀνάλωτος, ἀλλὰ καὶ δεδιόσι καὶ φθο-
 10 νοῦσιν ὅμως τὸ συγγενέσθαι καὶ προσιδεῖν ἐκεῖνον ἡδο-
 νήν τινα καὶ φιλοφροσύνην παρεῖχε. Τάλλ' οὖν ὦν καὶ
 μισέλλην ἐν τοῖς μάλιστα Περσῶν ὁ Τισαφέρνης οὕτως
 ἐνεδίδου τῷ Ἀλκιβιάδῃ κολακευόμενος, ὥσθ' ὑπερβάλ-
 λειν αὐτὸν ἀντικολακεύων ἐκεῖνος. Ὁν γὰρ ἐκέκτητο
 15 παραδείσων τὸν κάλλιστον καὶ ὑδάτων καὶ λειμῶνων
 ὑγιεινῶν ἔνεκεν [καὶ] διατριβὰς ἔχοντα καὶ καταφυγὰς
 ἡσυχμμένας βασιλικῶς καὶ περιττῶς Ἀλκιβιάδην καλεῖν
 ἔθετο· καὶ πάντες οὕτω καλοῦντες καὶ προσαγορεύοντες
 διετέλουν.
 20 XXV. Ἀπογνοὺς οὖν ὁ Ἀλκιβιάδης τὰ τῶν Σπαρτια-
 τῶν ὡς ἄπιστα καὶ φοβούμενος τὸν Ἄγιν, ἐκάκου καὶ
 διέβαλλε πρὸς τὸν Τισαφέρνῃν, οὐκ ἔων βοηθεῖν αὐτοῖς
 προθύμως οὐδὲ καταλύειν τοὺς Ἀθηναίους, ἀλλὰ γλί-
 σχως χορηγουντα θλίβειν καὶ ἀποκναίνειν ἄτρεμα καὶ
 25 ποιεῖν ἀμφοτέροισ βασιλεῖ χειροήθεις καὶ καταπόρους
 ὑπ' ἀλλήλων. Ὁ δ' ἐπέθετο ἑαδίως καὶ δῆλος ἦν ἀγα-
 πῶν καὶ θαυμάζων, ὥστ' ἀποβλέπεσθαι τὸν Ἀλκιβιάδην
 ἐκατέρωθεν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, τοὺς δ' Ἀθηναίους με-
 ταμέλῃσθαι τοῖς γνωσθεῖσι περὶ αὐτοῦ κακῶς πάσχον-
 30 τας, ἄχθεσθαι δὲ κάκεινον ἤδη καὶ φοβεῖσθαι, μὴ παν-
 τάπασι τῆς πόλεως ἀναρεθείσης ὑπὸ Λακεδαιμονίοις
 γένηται μισούμενος. Ἐν δὲ τῇ Σάμῳ τότε πάντα τὰ

πράγματα τοῖς Ἀθηναίοις σχεδὸν ὑπῆρχε· κακείθεν ὁρ-
 μώμενοι τῇ ναυτικῇ δυνάμει τὰ μὲν ἀνεκτῶντο τῶν
 ἀφεστῶτων, τὰ δ' ἐφύλαττον ἁμῶς γέ πως ἐτι τοῖς πο-
 λεμίοις κατὰ θάλατταν ὄντες ἀξιόμαχοι, Τισαφέρνην δὲ
 φοβούμενοι καὶ τὰς λεγομένας ὅσον οὕτω παρεῖναι Φοι- 5
 νίσας τριήρεις πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν οὐσας, ὧν ἀφι-
 κομένων οὐδεμία σωτηρίας ἐλπίς ὑπελείπετο τῇ πόλει.
 Ταῦτα δ' εἰδὼς Ἀλκιβιάδης ἐπεμπε κρύφα πρὸς τοὺς ἐν
 Σάμῳ δυνατοὺς τῶν Ἀθηναίων, ἐλπίδας ἐνδιδοὺς παρί-
 ξειν τὸν Τισαφέρνην φίλον, οὐ τοῖς πολλοῖς χαριζόμενος 10
 οὐδὲ πιστεύων ἐκείνοις, ἀλλὰ τοῖς ἀρίστοις, εἰ τολμή-
 σιαν ἄνδρες ἀγαθοὶ γενόμενοι καὶ πάνσαντες ὑβρίζοντα
 τὸν δῆμον αὐτοὶ δι' ἑαυτῶν σώξαι τὰ πράγματα καὶ τὴν
 πόλιν. Οἱ μὲν οὖν ἄλλοι σφόδρα προσείχον τῷ Ἀλκι-
 βιάδῃ· τῶν δὲ στρατηγῶν εἷς, Φρύνιχος ὁ Δειραδιώτης, 15
 ὑποπτεύσας, ὅπερ ἦν, τὸν Ἀλκιβιάδην οὐδέν τι μᾶλλον
 ὀλιγαρχίας ἢ δημοκρατίας δεόμενον, ζητοῦντα δὲ πάν-
 τως κατελθεῖν ἐκ διαβολῆς τοῦ δῆμου προθεραπεύειν
 καὶ ὑποδύεσθαι τοὺς δυνατοὺς ἀντίστατο. Κρατούμε-
 νος δὲ τῇ γνώμῃ καὶ φανερώς ἤδη τοῦ Ἀλκιβιάδου γε- 20
 γονῶς ἐχθρὸς ἐξήγγειλε κρύφα πρὸς Ἀστυόχον τὸν τῶν
 πολεμίων ναύαρχον, ἐγκελευόμενος φυλάττεσθαι καὶ
 συλλαμβάνειν ὡς ἐπαμφοτερίζοντα τὸν Ἀλκιβιάδην.
 Ἐλελήθει δ' ἄρα προδότης προδότῃ διαλεγόμενος. Τὸν
 γὰρ Τισαφέρνην ἐκπεπληγμένος ὁ Ἀστυόχος καὶ τὸν 25
 Ἀλκιβιάδην ὁρῶν παρ' αὐτῷ μέγαν ὄντα, κατεμήνυσε
 τὰ τοῦ Φρυνίχου πρὸς αὐτούς. Ὁ δ' Ἀλκιβιάδης εὐθὺς
 εἰς Σάμον ἐπεμψε τοὺς τοῦ Φρυνίχου κατηγορήσοντας.
 Ἀγανακτοῦντων δὲ πάντων καὶ συνισταμένων ἐπὶ τὸν
 Φρύνιχον, οὐχ ὁρῶν ἑτέραν διαφυγὴν ἐκ τῶν παρόντων 30
 ἐπεχείρησεν ἰασασθαι μείζονι κακῷ τὸ κακόν. Αὐτίς γὰρ
 ἐπεμψε πρὸς τὸν Ἀστυόχον, ἐγκαλῶν μὲν ὑπὲρ τῆς μηνύ-

σεως, ἐπαγγελλόμενος δὲ τὰς ναῦς καὶ τὸ στρατόπεδον
 τῶν Ἀθηναίων ὑποχείριον αὐτῷ παρεῖν. Οὐ μὴν
 ἐβλαψέ γε τοὺς Ἀθηναίους ἢ τοῦ Φρυνίχου προδοσία
 διὰ τὴν Ἀστυόχου παλιμπροδοσίαν. Καὶ γὰρ ταῦτα
 5 κατεῖπε τοῦ Φρυνίχου πρὸς τοὺς περὶ τὸν Ἀλκιβιάδην.
 Ὁ δὲ Φρυνίχος προαισθόμενος καὶ προσδεχόμενος δευ-
 τέραν κατηγορίαν παρὰ τοῦ Ἀλκιβιάδου, φθάσας αὐτὸς
 προεῖπε τοῖς Ἀθηναίοις, ὅτι μέλλουσιν ἐπιπλεῖν οἱ πο-
 λέμιοι, καὶ παρήνευσε πρὸς ταῖς ναυσὶν εἶναι καὶ περιτει-
 10 χίσαι τὸ στρατόπεδον. Ἐπεὶ δὲ πραττόντων ταῦτα τῶν
 Ἀθηναίων ἦκε γράμματα πάλιν παρὰ τοῦ Ἀλκιβιάδου
 φυλάττεσθαι κελεύοντος τὸν Φρυνίχον ὡς προδιδόντα
 τοῖς πολεμίοις τὸν ναύσταθμον, ἥπιστησαν οἰόμενοι τὸν
 Ἀλκιβιάδην εἰδότα σαφῶς τὴν τῶν πολεμίων παρα-
 15 σκευὴν καὶ διάνοιαν ἀποχρησθαι πρὸς τὴν τοῦ Φρυ-
 νίχου διαβολὴν οὐκ ἀληθῶς. Ὅστερον μέντοι τὸν Φρυ-
 νίχον ἑνὸς τῶν περιπόλων Ἑρμῶνος ἐν ἀγορᾷ πατάξαν-
 τος ἐγχειριδίῳ καὶ διαφθείραντος, οἱ Ἀθηναῖοι δίκης
 γενομένης τοῦ μὲν Φρυνίχου προδοσίαν κατεψηφίσαντο
 20 τεθνηκότος, τὸν δ' Ἑρμῶνα καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ συ-
 στάντας ἐστεινύωσαν.

XXVI. Ἐν δὲ τῇ Σάμῳ τότε κρατήσαντες οἱ Ἀλκιβιά-
 δου φίλοι πέμπουσι Πείσανδρον εἰς ἄστυ κινήσουντα τὴν
 πολιτείαν καὶ παραθαρρυνοῦντα τοὺς δυνατοὺς τῶν
 25 πραγμάτων ἀντιλαμβάνεσθαι καὶ καταλύειν τὸν δῆμον,
 ὡς ἐπὶ τούτοις τοῦ Ἀλκιβιάδου Τισαφέρην αὐτοῖς φί-
 λον καὶ σύμμαχον παρέξοντος. Αὕτη γὰρ ἦν πρόφασις
 καὶ τοῦτο πρόσχημα τοῖς καθιστάσι τὴν ὀλιγαρχίαν.
 Ἐπεὶ δ' ἰσχύσαν καὶ παρέλαβον τὰ πράγματα οἱ πεντα-
 30 κισχίλιοι λεγόμενοι, τετρακόσιοι δὲ ὄντες, ἐλάχιστα τῷ
 Ἀλκιβιάδῃ προσεῖχον ἤδη καὶ μαλακώτερον ἤπτοντο τοῦ
 πολέμου, τὰ μὲν ἀπιστοῦντες ἔτι πρὸς τὴν μεταβολὴν

ξυνοπαθοῦσι τῆς πολιταίς, τὰ δ' οἰόμενοι μᾶλλον ἐν-
 δώσειν αὐτοῖς Λακεδαιμονίους ἀεὶ πρὸς ὀλιγαρχίαν ἐπι-
 τηδεῖως ἔχοντας. Ὁ μὲν οὖν κατὰ τὴν πόλιν δῆμος ἄκων
 ὑπὸ θεοῦς ἡσυχίαν ἦγε· καὶ γὰρ ἀπεσφάργσαν οὐκ ὀλίγοι
 τῶν ἐναντιουμένων φανερώς τοῖς τετρακοσίοις· οἱ δ' ἐν 5
 Σάμφ ταῦτα πυνθανόμενοι καὶ ἀρνακτοῦντες ὥρμητο
 πλεῖν εὐθύς ἐπὶ τὸν Πειραιᾶ, καὶ μεταπεμφάμενοι τὸν
 Αλκιβιάδην καὶ στρατηγὸν ἀποδείξαντες ἐκέλευον ἡγεῖ-
 σθαι καὶ καταλύειν τοὺς τυράννους. Ὁ δ' οὐχ οἶον ἂν
 τις ἐξαίφνης χάριτι τῶν πολλῶν μέγας γεγωνῶς ἔπαθε 10
 καὶ ἡγάπησεν, πάντα δεῖν εὐθύς οἰόμενος χαρίζεσθαι καὶ
 μηδὲν ἀντιλέγειν τοῖς ἐκ πλάνητος καὶ θυγάδος αὐτὸν
 νεῶν τοσούτων καὶ στρατοπέδου καὶ δυνάμειος τηλικαύ-
 της ἀποδείξασιν ἡγεμόνα καὶ στρατηγόν, ἀλλ' ὅπερ ἦν
 ἄρχοντι μεγάλῳ προσήκον, ἀνθίστασθαι φερομένοις ὑπ' 15
 ὀργῆς, κωλύσας ἑξαμαρτεῖν, τότε γοῦν τὰ πράγματα τῇ
 πόλει περιφανῶς ἔσωσεν. Εἰ γὰρ ἄραντες ἀπέπλευσαν
 οἰκαδε, τοῖς μὲν πολεμίοις εὐθύς ἔχειν ὑπῆρχεν Ἰωνίαν
 20 ἅπασαν, Ἑλλήσποντον ἁμαχεὶ καὶ τὰς νήσους, Ἀθη-
 ναίοις δὲ πρὸς Ἀθηναίους μάχεσθαι τὸν πόλεμον εἰς 20
 τὴν πόλιν ἐμβαλόντας· ὃν μόνος μάλιστα μὴ γενέσθαι
 διεκώλυσεν ὁ Ἀλκιβιάδης, οὐ μόνον πείθων καὶ διδά-
 σκων τὸ πλῆθος, ἀλλὰ καὶ καθ' ἕνα τοὺς μὲν ἀντιβολῶν,
 τῶν δ' ἐπιλαμβανόμενος. Συνέπραττε δ' αὐτῷ καὶ Θρα-
 σύβουλος ὁ Στειριεὺς ἅμα παρῶν καὶ κεκραγῶς· ἦν γὰρ, 25
 ὡς λέγεται, μεγαλοφωνότατος Ἀθηναίων. Ἐκεῖνό τε δὴ
 καλὸν τοῦ Ἀλκιβιάδου καὶ δεύτερον, ὅτι ὑποσχόμενος
 τὰς Φοινίσσας ναῦς, ἃς προσεδέχοντο Λακεδαιμόνιοι
 βασιλείῳ πέμψαντος, ἢ μεταστήσειν πρὸς αὐτοὺς ἢ
 διαπραΐξεσθαι μηδὲ πρὸς ἐκείνους κομισθῆναι, διὰ τα- 30
 χέων ἐξέπλευσε. Καὶ τὰς μὲν ναῦς ἐκφανείσας περὶ
 Ἀσπενδον οὐκ ἦγαγεν ὁ Τισαφέρνης, ἀλλ' ἐψεύσατο

τοὺς Λακεδαιμονίους, τὴν δ' αἰτίαν τοῦ ἀποτρέψαι παρ' ἀμφοτέροις ὁ Ἀλκιβιάδης εἶχε, καὶ μᾶλλον ἐτι παρὰ τοῖς Λακεδαιμονίοις, ὥς διδάσκων τὸν βάρβαρον αὐτοὺς ὑφ' αὐτῶν περιορᾶν ἀπολλυμένους τοὺς Ἕλληνας. Οὐ γὰρ ἦν ἄδηλον, ὅτι τοῖς ἑτέροις δύναμεις τοσαύτη προσγε-
 5 ἤνυτο, ὅτι τοῖς ἑτέροις ἀφῆρθετο κομιδῇ τὸ κράτος τῆς θαλάττης.

- XXVII. Ἐκ τούτου κατελύθησαν μὲν οἱ τετρακόσιοι, τῶν Ἀλκιβιάδου φίλων προθύμως συλλαμβανομένων
 10 τοῖς τὰ δῆμου φρονουσί· βουλομένων δὲ τῶν ἐν ἄστει καὶ κελευόντων κατιέναι τὸν Ἀλκιβιάδην αὐτὸς ὥς τε δεῖν μὴ κεναῖς χερσὶ μηδὲ ἀπράκτοις οἴκῳ καὶ χάριτι τῶν πολλῶν, ἀλλ' ἐνδόξως κατελθεῖν. Διὸ πρῶτον μὲν ὀλίγαις ναυσὶν ἐκ Σάμου περιέπλει τὴν Κνιδίαν καὶ
 15 Κῆρον θάλασσαν· ἐκεῖ δ' ἀκούσας Μίνδαρον τὸν Σπαρτιάτην εἰς Ἑλλήσποντον ἀναπλεῖν τῷ στόλῳ παντὶ καὶ τοὺς Ἀθηναίους ἐπακολουθεῖν ἡπείγετο βοηθῆσαι τοῖς στρατηγοῖς. Καὶ κατὰ τύχην εἰς τοῦτο καιροῦ συνήνυσε πλέων ὀκτωκαίδεκα τριήρεσιν, ἐν ᾗ πάσαις ὁμοῦ ταῖς
 20 ναυσὶ συμπεσόντες εἰς τὸ αὐτὸ καὶ διαναναμαχοῦντες περὶ Ἀβυδὸν ἀμφοτέροις τοῖς μὲν ἡττώμενοι μέρεσι, τοῖς δὲ νικῶντες ἄχρι δελφῆς ἀγῶνι μεγάλῳ συνείχοντο. Καὶ παρέσχε μὲν ἐναντίαν δόξαν ἀμφοτέροις ἐπιφανείς, ὥστε θαρρεῖν μὲν τοὺς πολεμίους, θορυβεῖσθαι δὲ τοὺς Ἀθη-
 25 ναίους. Ταχὺ δὲ σημείον ἄρας ἀπὸ τῆς ναυαρχίδος φίλιον ὄρμησεν εὐθύς ἐπὶ τοὺς κρατοῦντας καὶ διώκοντας τῶν Πηλοποννησιῶν. Τρεψάμενος δ' αὐτοὺς ἐξέωσεν εἰς τὴν γῆν, καὶ προσκείμενος ἔκοπτε τὰς ναῦς καὶ συνετίτρωσκε, τῶν ἀνδρῶν ἐκνεόντων καὶ Φαρναβάξου περὶ
 30 προσβοηθοῦντος αὐτοῖς καὶ μαχομένου παρὰ τὴν θάλατταν ὑπὲρ τῶν νεῶν. Τέλος δὲ τῶν μὲν πολεμίων τριάκοντα λαβόντες, ἀνασώσαντες δὲ τὰς αὐτῶν τρόπαιον

ἔστησαν. Οὕτω δὲ λαμπρῶ χρησάμενος εὐτυχία καὶ φιλοτιμούμενος εὐθὺς ἐγκαλλωπίσασθαι τῷ Τισαφέρνη, ξένια καὶ δῶρα παρασκευασάμενος καὶ θεραπείαν ἔχων ἡγεμονικὴν ἐπορεύετο πρὸς αὐτόν. Οὐ μὴν ἔτυχεν ὧν προσεδόκησεν, ἀλλὰ πάσαι κακῶς ἀκούων ὁ Τισαφέρνης ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων καὶ φοβούμενος αἰτίαν λαβεῖν ἐκ βασιλέως, ἔδοξεν ἐν καιρῷ τὸν Ἀλκιβιάδην ἀφ᾽ ἑλθεῖν, καὶ συλλαβὼν αὐτὸν εἴρξεν ἐν Σάρδεσιν ὡς λύσιν ἐκείνης τῆς διαβολῆς τὴν ἀδικίαν ταύτην ἐσομένην.

XXVIII. Τριάκοντα δ' ἡμερῶν διαγενομένων ὁ Ἀλ- 10
κιβιάδης ἵππου ποδὲν εὐπορήσας καὶ ἀποδράς τοὺς φύλακας εἰς Κλαζομενὰς διέφυγε. Καὶ τὸν μὲν Τισαφέρνην προσδιέβαλλεν, ὥς ὑπ' ἐκείνου μεθιμένος, αὐτὸς δὲ πλεύσας εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Ἀθηναίων καὶ πυθό- 15
μενος Μίνδαρον ὁμοῦ καὶ Φαρνάβαζον ἐν Κυζίκῳ γι-
γονέναι, τοὺς μὲν στρατιώτας παρώρμησεν, ὥς ἀνάγκην οὐσαν αὐτοῖς καὶ ναυμαχεῖν καὶ πεζομαχεῖν καὶ νῆ 20
207 τειχομαχεῖν πρὸς τοὺς πολεμίους· χρήματα γὰρ οὐκ εἶναι μὴ πάντῃ κρατοῦσι· πληρώσας δὲ τὰς ναῦς καὶ κατέρας εἰς Προικόννησον ἐκέλευσεν ἐντὸς περιβάλλειν τὰ λεπτὰ 20
πλοῖα καὶ παραφυλάσσειν, ὅπως μηδεμία τοῖς πολεμίους ἐπιπλέοντος αὐτοῦ γένοιτο μηδαμόθεν προαίσθησις.
Ἔτυχε δὲ καὶ πολὺν ὄμβρον ἐξαίφνης ἐπιπεσόντα καὶ βροντὰς καὶ ζόφον συνεργῆσαι καὶ συνεπικρύψαι τὴν παρασκευήν. Οὐ γὰρ μόνον τοὺς πολεμίους ἔλαθεν, 25
ἀλλὰ καὶ τοὺς Ἀθηναίους ἀπεγνωκότας ἤδη ἐμβῆναι κελεύσας ἀνήχθη. Καὶ μετὰ μικρὸν ὃ τε ζόφος διελύθη καὶ κατώφθησαν αἱ τῶν Πελοποννησίων νῆες αἰωρού-
μεναι πρὸ τοῦ λιμένος τῶν Κυζικηνῶν. Δείσας οὖν ὁ Ἀλκιβιάδης, μὴ διὰ τὸ πλῆθος αὐτὸν προῖδόντες εἰς 30
τὴν γῆν καταφύγωσι, τοὺς μὲν στρατηγοὺς ἐκέλευσεν ἡσυχῇ πλέοντας ὑπολείπεσθαι, αὐτὸς δὲ τετταράκοντα

ναῦς ἔχων ἐφαίνετο καὶ προῦκαλεῖτο τοὺς πολεμίους· Ἐπεὶ δ' ἐξηπάτηντο καὶ καταφρονήσαντες ὥς ἐπὶ τοσαύ-
 τας ἀντεξήλασαν, αὐτοὶ μὲν εὐθὺς ἐξήπτοντο καὶ συνε-
 πλέκοντο, τῶν δ' ἄλλων ἤδη μαχομένοις ἐπιφερομένων
 5 ἐκπλαγέντες ἔφευγον. Ὁ δ' Ἀλκιβιάδης εἰκοσι ταῖς ἀρί-
 σταις διεκπλεύσας καὶ προσβαλὼν τῇ γῇ καὶ ἀποβὰς ἐνέ-
 κειτο τοῖς φεύγουσιν ἐκ τῶν νεῶν καὶ πολλοὺς ἐφθιρε·
 Μινδάρου δὲ καὶ Φαρναβάζου προσβοηθούτων κρατή-
 σας, τὸν μὲν Μίνδαρον ἀνέλεν ἐρρωμένως ἀγωνιζόμενον,
 10 ὁ δὲ Φαρναβάζος ἔφυγε. Πολλῶν δὲ καὶ νεκρῶν καὶ ὀπλων
 κρατήσαντες τὰς τε ναῦς ἀπάσας ἔλαβον, χειρωσάμενοι
 δὲ καὶ Κύζικον, ἐκλιπόντος τοῦ Φαρναβάζου καὶ τῶν Πε-
 λοποννησίων διαφθαρέντων, οὐ μόνον τὸν Ἑλλήσποντον
 εἶχον βεβαίως, ἀλλὰ καὶ τῆς ἄλλης θαλάττης ἐξήλασαν
 15 κατὰ κράτος τοὺς Λακεδαιμονίους. Ἐάλω δὲ καὶ γραμ-
 ματα λακωνικῶς φράζοντα τοῖς Ἐφόροις τὴν γεγεννημέ-
 νην ἀτυχίαν· „Ἐρρεῖ τὰ κᾶλα· Μίνδαρος ἀπισσοῦα·
 πεινῶντι τῶνδρες· ἀπορίομες, τί χρὴ δρᾶν.“

XXIX. Οὕτω δ' ἐπήρθησαν οἱ μετὰ τοῦ Ἀλκιβιάδου
 20 στρατευσάμενοι καὶ τοσοῦτον ἐφρόνησαν, ὥστ' ἀπαξιῶν
 ἔτι τοῖς ἄλλοις καταμινύναι στρατιώταις ἑαυτοὺς πολ-
 λάκις ἡττημένοις ἀηττήτους ὄντας. Καὶ γὰρ οὐ πολλῶ
 πρότερον συνεβεβήκει πταίσαντος περὶ Ἐφεσον τοῦ
 Θρασύλλου τὸ χαλκοῦν ἀνεστάναι τρόπαιον ὑπὸ τῶν
 25 Ἐφεσίων ἐπ' αἰσχύνῃ τῶν Ἀθηναίων. Ταῦτ' οὖν ὠνεί-
 διζον οἱ μετὰ τοῦ Ἀλκιβιάδου τοῖς μετὰ τοῦ Θρασύλλου,
 μεγαλύνοντες αὐτοὺς καὶ τὸν στρατηγόν, ἐκείνοις δὲ
 μήτε γυμνασίων μήτε χώρας ἐν στρατοπέδῳ κοινωνεῖν
 ἐθέλοντες. Ἐπεὶ δὲ Φαρναβάζος ἱππέας τε πολλοὺς ἔχων
 30 καὶ πεζοὺς ἐπῆλθεν αὐτοῖς ἐμβεβληκόσιν εἰς τὴν Ἀβυ-
 δηνῶν, ὁ δ' Ἀλκιβιάδης ἐκβοηθήσας ἐπ' αὐτὸν ἐτρέφετο
 καὶ κατεδίωξεν ἄχρι σκότους μετὰ τοῦ Θρασύλλου, καὶ

ἀνελίγνυντο καὶ κοινῇ φιλοφρονούμενοι καὶ χαίροντες ἐπανήεσαν εἰς τὸ στρατόπεδον. Τῇ δ' ὕστερα αὖ στήσας τρόπαιον ἐλεηλάτει τὴν Φαρναβάζου χώραν οὐδενὸς ἀμύνεσθαι τολμῶντος. Ἰερεῖς μέντοι καὶ ἱερεῖας ἔλαβε μέν, ἀλλ' ἀφῆκεν ἄνευ λύτρων. Χαλκηδουνοὶς δ' ἀφε-
στῶσι καὶ δεδεδυμένοις φρουρὰν καὶ ἄρμωσθιν Ἀακεδαι-
μονίων ὥρμημένος πολεμεῖν, ἀκούσας δ' ὅτι τὴν λείαν
πᾶσαν ἐκ τῆς χώρας συναγαρόντες εἰς Βιδυνοὺς ἐκτί-
θενται φίλους ὄντας ἤκεν ἐπὶ τοὺς ὄρους ἄγων τὸ στρα-
τευμα καὶ κήρυκα προπέμψας ἐνδικάλοι τοῖς Βιδυνοῖς. 10
Οἱ δὲ δεισάντες τὴν τε λείαν ἀπέδοσαν αὐτῷ καὶ φίλιαν
ὡμολόγησαν.

XXX. Ἀποτεριχισμένης δὲ τῆς Χαλκηδόνος ἐκ θαλάτ-
της εἰς θάλατταν ὁ Φαρναβάζος ἤκεν ὡς λύσων τὴν πο-
λιορκίαν· καὶ Ἰπποκράτης ὁ ἄρμωστής ἐκ τῆς πόλεως 15
208 ἐξαγαγὼν τὴν σὺν αὐτῷ δύναμιν ἐπεχείρει τοῖς Ἀθη-
ναίοις. Ὁ δ' Ἀλκιβιάδης ἅμα πρὸς ἀμφοτέρους ἀντι-
τάξας τὸ στρατευμα τὸν μὲν Φαρναβάζον αἰσχροῶς φεύ-
γειν ἠνάγκασε, τὸν δ' Ἰπποκράτη διέφθειρε καὶ συχνοὺς
τῶν περὶ αὐτὸν ἡττηθέντας. Εἰς αὐτὸς μὲν ἐκπλεύσας 20
εἰς τὸν Ἑλλήσποντον ἡγουρολόγει καὶ Σηλυβρίαν εἶλεν,
ἀφειδήσας ἑαυτοῦ παρὰ τὸν καιρὸν. Οἱ γὰρ ἐνδιδόντες
τὴν πόλιν συνέθεντο μὲν ἀνασχῆσειν πυρσὸν αὐτῷ με-
σοῦσης νυκτὸς, ἠναγκάσθησαν δὲ τοῦτο ποιῆσαι πρὸ
τοῦ καιροῦ τῶν συνωμοτῶν τινα φοβηθέντες ἐξαίφνης 25
μεταβαλλόμενον. Ἀρθέντος οὖν τοῦ πυρσοῦ μηδέπω τῆς
στρατιᾶς οὔσης ἐτοίμης, ἀναλαβὼν ὅσον τριάκοντα περὶ
αὐτὸν ἐπέλγετο δρόμῳ πρὸς τὰ τεῖχη, τοὺς ἄλλους ἐπε-
σθαι κατὰ τάχος κελεύσας. Ἀνοιχθείσης δὲ τῆς πύλης
αὐτῷ καὶ προσγενομένων τοῖς τριάκοντα πελταστῶν εἰ- 30
κοσι παρεισπεσὼν εὐθύς ἤσθετο τοὺς Σηλυβριανοὺς ἐξ
ἐναντίας μετὰ τῶν ὅπλων ἐπιφερομένους. Ἐπεὶ δ' ὑπο-

στάντι μὲν οὐκ ἐφαίνετο σωτηρία, πρὸς δὲ τὸ φυγεῖν ἀήττητος ἄχρὶ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἐν ταῖς στρατηγαῖς γεγονὼς φιλονεικότερον εἶχε, τῇ σάλλπιγγι σημήνας σιωπὴν ἐκέλευσεν ἕνα τῶν παρόντων ἀνειπεῖν Σηλυβριαν-
 5 νοῖς Ἀθηναίους ἐναντία ὅπλα μὴ τίθεσθαι. Τοῦτο τὸ κήρυγμα τοὺς μὲν ἀμβλυτέρους ἐποίησε πρὸς τὴν μάχην, ὡς τῶν πολεμίων ἐνδον ὄντων ἀπάντων, οἱ δὲ ταῖς ἐλπίσιν ἡδίους ἐγένοντο πρὸς τὰς διαλύσεις. Ἐν ᾧ δὲ συστάντες ἀλλήλοις ἐδίδοσαν λόγον, ἐπῆλθεν ἡ στρατιὰ
 10 τῷ Ἀλκιβιάδῃ καὶ τεκμαιρόμενος, ὅπερ ἦν, εἰρηνικὰ φρονεῖν τοὺς Σηλυβριανούς, ἔδεισε μὴ τὴν πόλιν οἱ Θοῤῃκες διαρπάσωσιν. Ἦσαν δὲ πολλοί, χάριτι τοῦ Ἀλκιβιάδου καὶ δι' εὐνοίαν στρατευόμενοι προθύμως. Ἀπέπεμψεν οὖν τούτους ἅπαντας ἐκ τῆς πόλεως, τοὺς
 15 δὲ Σηλυβριανούς δεηθέντας οὐδὲν ἡδίκησεν, ἀλλὰ χρήματα λαβὼν καὶ φρουρὰν ἐγκαταστήσας ἀπῆλθεν.

XXXI. Οἱ δὲ πολιορκοῦντες τὴν Χαλκηδὸνα στρατηγοὶ σπονδὰς ἐποίησαντο πρὸς Φαρνάβαζον ἐπὶ τῷ χρή-
 20 ματα λαβεῖν καὶ Χαλκηδονίους ὑπηκόους πάλιν Ἀθηναίοις εἶναι, τὴν δὲ Φαρναβάζου χώραν μὴ ἀδικεῖν, Φαρναβάζον δὲ πρέσβεισιν Ἀθηναίων πρὸς βασιλέα πομπὴν μετ' ἀσφαλείας παρασχεῖν. Ὡς οὖν ἐπανελθόντα τὸν Ἀλκιβιάδην ὁ Φαρναβάζος ἤξιον καὶ αὐτὸν ὁμῶσαι περὶ τῶν ὁμολογημένων, οὐκ ἔφη πρότερον ἢ ἐκεῖνον
 25 αὐτοῖς ὁμῶσαι. Γενομένων δὲ τῶν ὄρκων ἐπὶ Βυζαντίους ἀφεστῶτας ἦλθε καὶ περιετείχιζε τὴν πόλιν. Ἀναξιλάου δὲ καὶ Λυκούργου καὶ τινων ἄλλων συνθεμένων ἐπὶ σωτηρίᾳ παραδώσειν τὴν πόλιν, διαδοὺς λόγον, ὡς ἀνέστησιν αὐτοὺς πράγματα νεώτερα συνιστάμενα περὶ τὴν
 30 Ἰωνίαν, ἡμέρας ἀπέπλει ταῖς ναυσὶ πάσαις, νυκτὸς δ' ὑποστρέψας αὐτὸς μὲν ἀπέβη μετὰ τῶν ὀπλιτῶν καὶ προσελθὼν τοῖς τείχεσιν ἡσυχίαν ἤγεν, αἱ δὲ νῆες ἐπὶ

τὸν λιμένα πλεύσασαι καὶ βιαζόμεναι κραυγῇ τε πολλῇ καὶ θορύβοις καὶ ψόφοις ἅμα μὲν ἐξέπληττον τῷ ἀπροσδοκῆτῳ τοὺς Βυζαντίους, ἅμα δὲ τοῖς ἀτικίζουσι παρεῖχον ἐπ' ἀδείας τὸν Ἀλκιβιάδην δέχεσθαι, πάντων ἐπὶ τὸν λιμένα καὶ τὰς ναῦς βοηθούντων. Οὐ μὴν ἀμαχεῖς προσεχώρησαν· οἱ γὰρ παρόντες ἐν τῷ Βυζαντίῳ Πελοποννήσιοι καὶ Βοιωτοὶ καὶ Μεγαρεῖς τοὺς μὲν ἀπὸ τῶν νεῶν ἐτρέψαντο καὶ καθείρξαν εἰς τὰς ναῦς πάλιν, τοὺς δ' Ἀθηναίους ἔνδον ὄντας αἰσθόμενοι καὶ συντάξαντες ἑαυτοὺς ἐχώρουν ὁμοῖε. Καρτερᾶς δὲ μάχης γενομένης 10 ἐνίκησεν Ἀλκιβιάδης τὸ δεξιὸν κέρας ἔχων, Θηραμένης δὲ τὸ εὐώνυμον, καὶ τῶν πολεμίων τοὺς περιγενομένους ὅσον τριακοσίους ζῶντας ἔλαβε. Βυζαντίων δὲ μετὰ τὴν 209 μάχην οὐδεὶς ἀπέθανεν οὐδ' ἐφυγεν· ἐπὶ τούτοις γὰρ οἱ ἄνδρες παρέδωκαν τὴν πόλιν καὶ ταῦτα συνέδυντο, μηδὲν 15 αὐτοῖς ἴδιον ὑπεξελόμενοι. Διὸ καὶ δίκην προδοσίας ἐν Λακεδαιμονίᾳ φεύγων ὁ Ἀναξίλαος ἐφάνη τῷ λόγῳ τὸ ἔργον οὐκ αἰσχύνων. Ἔφη γὰρ οὐκ ὦν Λακεδαιμόνιος, ἀλλὰ Βυζάντιος, οὐδὲ τὴν Σπάρτην κινδυνεύουσαν, ἀλλὰ τὸ Βυζάντιον ὁρῶν, τῆς μὲν πόλεως ἀποτετελιχ- 20 σμένης, μηδενὸς δ' εἰσαγομένου, τοῦ δ' ὄντα σῖτον ἐν τῇ πόλει Πελοποννησίων καὶ Βοιωτῶν ἐσθιόντων, Βυζαντίων δὲ πεινῶντων σὺν τέκνοις καὶ γυναιξίν, οὐ προδοῦναι τοῖς πολεμίοις, ἀλλὰ πολέμων καὶ κακῶν ἀπαλλάξαι τὴν πόλιν, μιμούμενος τοὺς ἀρίστους Λακε- 25 δαιμονίων, οἷς ἐν καλὸν ἀπλῶς καὶ δίκαιόν ἐστι τὸ τῆς πατρίδος συμφέρον. Οἱ μὲν οὖν Λακεδαιμόνιοι ταῦτ' ἀκούσαντες ἡδέσθησαν καὶ ἀπέλυσαν τοὺς ἄνδρας.

XXXII. Ὁ δ' Ἀλκιβιάδης ἰδεῖν τε ποθῶν ἤδη τὰ οἴκοι καὶ ἐτι μᾶλλον ὀφθῆναι βουλόμενος τοῖς πολίταις νεύει- 30 κηκῶς τοὺς πολεμίους τοσαυτάκις, ἀνήχθη, πολλὰς μὲν ἀσπίσι καὶ λαφύροις κύκλῳ κεκοσμημένων τῶν Ἀττικῶν

τριήρων, πολλὰς δ' ἐφελκόμενος αἰχμαλώτους, ἐτι δὲ
 πλείω κομίζων ἀκροστόλια τῶν διεφθαρμένων ὑπ' αὐ-
 τοῦ καὶ κερρατημένων. Ἦσαν γὰρ οὐκ ἐλάττους συναμ-
 φότεραι διακοσίων. Ἄ δὲ Δοῦρις ὁ Σάμιος Ἀλκιβιάδου
 5 φράσκων ἐπόγονος εἶναι προστίθῃσι τούτοις, αὐλεῖν μὲν
 εἰσεῖλαι τοῖς ἐλαύνουσι Χρυσόγονον τὸν πυθιονίκην,
 κελεύειν δὲ Καλλιππίδην τὸν τῶν τραγωδιῶν ὑποκρι-
 τήν, στατοὺς καὶ ξυστίδας καὶ τὸν ἄλλον ἐναγώνιον
 ἀμπεχομένους κόσμον, ἰστίῳ δ' ἄλουργῷ τὴν ναυαρχίδα
 10 προσφέρεισθαι τοῖς λιμέσιν, ὥσπερ ἐκ μέθης ἐπικωμά-
 ζοντος, οὔτε Θεόπομπος οὔτ' Ἐφορος οὔτε Ξενοφῶν
 γέγραφεν, οὔτ' εἰκὸς ἦν οὕτως ἐντροφῆσαι τοῖς Ἀθη-
 ναίοις μετὰ φυγὴν καὶ συμφορὰς τοσαύτας κατερχόμε-
 νον, ἀλλ' ἐκεῖνος καὶ δεδιὼς κατήγετο, καὶ καταχθεῖς οὐ
 15 πρότερον ἀπέβη τῆς τριήρους, πρὶν στὰς ἐπὶ τοῦ κατα-
 στρώματος ἰδεῖν Εὐρύπτολέμον τε τὸν ἀνεψιὸν παρόντα
 καὶ τῶν ἄλλων φίλων καὶ οἰκείων συγχροὺς ἐκδεχομένους
 καὶ παρακαλοῦντας. Ἐπεὶ δ' ἀπέβη, τοὺς μὲν ἄλλους
 στρατηγοὺς οὐδ' ὄραν ἐδόκουν ἀπαντῶντες οἱ ἄνθρω-
 20 ποι, πρὸς δ' ἐκεῖνον συντρέχοντες ἐβόων, ἡσπάξοντο,
 παρέπεμπον, ἐστεφάνουν προσιόντες, οἱ δὲ μὴ δυνά-
 μενοι προσελθεῖν ἄπωθεν ἐθειῶντο καὶ τοῖς νεοῖς ἐδέλ-
 κυνσαν οἱ πρεσβύτεροι. Πολὺ δὲ καὶ δάκρυον τῷ χαί-
 ροντι τῆς πόλεως ἀνεέκρατο καὶ μνήμη πρὸς τὴν παρ-
 25 οὔσαν εὐτυχίαν τῶν πρόσθεν ἀτυχημάτων λογιζομένοις,
 ὥς οὔτ' αὖ Σικελίας διήμαρτον οὔτ' ἄλλο τι τῶν προσ-
 δοκηθέντων ἐξέφυγεν αὐτοὺς ἑάσαντας Ἀλκιβιάδην ἐπὶ
 τῶν τότε πραγμάτων καὶ τῆς δυνάμεως ἐκείνης, εἰ νῦν
 τὴν πόλιν παραλαβὼν ὀλίγον δίδουσιν ἐκπεπτωκέναι τῆς
 30 θαλάττης, κατὰ γῆν δὲ μόλις τῶν προαστείων κρατοῦ-
 σαν, αὐτὴν δὲ πρὸς ἑαυτὴν στασιάζουσιν, ἐκ λυπρῶν
 ἐτι λειψάνων καὶ ταπεινῶν ἀναστήσας οὐ μόνον γε τῆς

θαλάττης τὸ κράτος ἀποδέδωκεν, ἀλλὰ καὶ περὶ νικῶσαν ἀποδείκνυσι πανταχοῦ τοὺς πολεμίους.

XXXIII. Τὸ μὲν οὖν ψήφισμα τῆς καθόδου πρότερον ἐκεκύρωτο, Κριτίου τοῦ Καλλαίσχρου γράψαντος, ὡς αὐτὸς ἐν ταῖς ἐλεγείαις πεποίηκεν ὑπομιμνήσκων τὸν Ἄλκιβιάδην τῆς χάριτος ἐν τούτοις.

Γνώμη δ' ἣ σε κατήγαγ', ἐγὼ ταύτην ἐν ἅπασιν εἶπον καὶ γράψας τοῦργον ἔδρασα τόδε.

σφραγὶς δ' ἡμετέρης γλώττης ἐπὶ τοῖσδεσι κεῖται·

τότε δὲ τοῦ δήμου συνελθόντος εἰς τὴν ἐκκλησίαν παρ-
 210 ἐλθὼν ὁ Ἄλκιβιάδης, καὶ τὰ μὲν αὐτοῦ πάθη κλαύσας καὶ ὀλοφνυράμενος, ἐγκαλέσας δὲ μικρὰ καὶ μέτρια τῷ δήμῳ, τὸ δὲ σύμπαν ἀναθεὶς αὐτοῦ τινι τύχῃ πονηρᾷ καὶ φθονερῇ δαίμονι, πλείστα δ' εἰς ἐλπίδας τῶν πολέ-
 μίων καὶ πρὸς τὸ θαρρεῖν διαλεχθεὶς καὶ παρορμήσας, 15 στεφάνοις μὲν ἐστεφανώθη χρυσοῖς, ἡρέθη δ' ἅμα καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν αὐτοκράτωρ στρατηγός. Ἐψηφίσαντο δὲ τὴν οὐσίαν ἀποδοῦναι αὐτῷ καὶ τὰς ἀρὰς ἀφοσιώσασθαι πάλιν Εὐμολπίδας καὶ Κήρυκας, ἃς ἐποίησαντο τοῦ δήμου προστάξαντος. Ἀφοσιουμέ-
 20 νων δὲ τῶν ἄλλων Θεόδωρος ὁ Ιεροφάντης, „Ἄλλ' ἐγὼ“ εἶπεν „οὐδὲ κατηρασάμην αὐτῷ κακὸν οὐδέν, εἰ μὴδὲν ἀδικεῖ τὴν πόλιν.“

XXXIV. Οὕτω δὲ τοῦ Ἄλκιβιάδου λαμπρῶς εὐήμε-
 ροῦντος ὑπέδραττεν ἐνίοις ὅμως ὁ τῆς καθόδου καιρός. 25 Ἦν γὰρ ἡμέρα κατέπλευσεν ἔδρατο τὰ Πλυντηρια τῇ θεῷ. Ἀρῶσι δὲ τὰ ὄργια Πραξιεργίδαι Θωαργηλιῶνος ἔκτη φθί-
 ροντος ἀπόρρητα, τὸν τε κόσμον καθελόντες καὶ τὸ ἔδος κατακαλύψαντες. Ὅθεν ἐν ταῖς μάλιστα τῶν ἀπιφραδῶν τὴν ἡμέραν ταύτην ἄπρακτον Ἀθηναῖοι νομίζουσιν. Οὐ 30 φιλοφρόνως οὖν οὐδ' εὐμενῶς ἐδόκει προσδεχομένη τὸν Ἀλκιβιάδην ἡ θεὸς παρακαλύπτεσθαι καὶ ἀπελαννεῖν

ἑαυτῆς. Οὐ μὴν ἀλλὰ πάντων γεγενομένων τῷ Ἀλκιβιάδῃ
 κατὰ γνώμην καὶ πληρουμένων ἑκατὸν τριήρων, αἷς αὐ-
 θις ἐκπλεῖν ἐμελλε, φιλοτιμία τις οὐκ ἀρεννῆς προσ-
 πισοῦσα κατέσχευεν αὐτὸν ἄχρι μυστηρίων. Ἀφ' οὗ γὰρ
 5 ἐπετειχίσθη Δεκέλεια καὶ τῶν εἰς Ἐλευσίνα παρόδων
 ἐκράτουν οἱ πολέμιοι παρόντες, οὐδένα κόσμον εἶχεν ἡ
 τελετὴ πεμπομένη κατὰ θάλατταν, ἀλλὰ καὶ θυσίαι καὶ
 χοροὶ καὶ πολλὰ τῶν δρωμένων καθ' ὁδὸν ἱερῶν, ὅταν
 ἐξελαύνωσι τὸν Ἰακχον, ὑπ' ἀνάγκης ἐξελείπετο. Καλὸν
 10 οὖν ἐφαίνετο τῷ Ἀλκιβιάδῃ καὶ πρὸς θεῶν ὁσιότητα καὶ
 πρὸς ἀνθρώπων δόξαν ἀποδοῦναι τὸ πάτριον σχῆμα τοῖς
 ἱεροῖς, παραπέμψαντα περὶ τὴν τελετὴν καὶ δορυφορή-
 σαντα παρὰ τοὺς πολέμιους· ἡ γὰρ ἀτρεμήσαντα κομιδῇ
 κολούσειν καὶ ταπεινώσειν τὸν Ἄγιν, ἡ μάχην ἱερὰν καὶ
 15 θεοφιλῆ περὶ τῶν ἀγιωτάτων καὶ μεγίστων ἐν ὧσι τῆς
 πατρίδος μαχεῖσθαι καὶ πάντας ἔξειν μάρτυρας τοὺς πο-
 λίτας τῆς ἀνδραγαθίας. Ὡς δὲ ταῦτ' ἔγνω καὶ προεῖπεν
 Εὐμολπίδαις καὶ Κήρυξι, σκοποὺς μὲν ἐπὶ τῶν ἄκρων
 ἐκάθισε καὶ προδρόμους τινὰς ἅμ' ἡμέρᾳ προεξέπεμψε,
 20 ἱεροῖς δὲ καὶ μύσταις καὶ μυσταγωγοὺς ἀναλαβὼν καὶ τοῖς
 ὅπλοις περικαλύψας ἦγεν ἐν κόσμῳ καὶ μετὰ διωπῆς,
 θέαμα σεμνὸν καὶ θεοπρεπὲς τὴν στρατηγίαν ἐκείνην
 ἐπιδεικνύμενος, ὑπὸ τῶν μὴ φθονούντων ἱεροφαντίαν
 καὶ μυσταγωγίαν προσαγορευομένην. Μηδενὸς δὲ τῶν
 25 πολέμιων ἐπιθέσθαι τολμήσαντος ἀσφαλῶς ἐπαναγαρῶν
 εἰς τὴν πόλιν, ἥρθη μὲν αὐτὸς τῷ φρονήματι καὶ τὴν
 στρατιὰν ἐπῆρεν ὥς ἄμαχον καὶ ἀήττητον οὐδαν ἐκείνου
 στρατηγοῦντος, τοὺς δὲ φορτικούς καὶ πύνητας οὕτως
 ἐδημαγώγησεν, ὥστ' ἱερὰν ἔρωτα θαυμαστὸν ὑπ' ἐκείνου
 30 τυραννεῖσθαι, καὶ λέγειν ἐνέους καὶ προσιέναι παρακί-
 λευμένους, ὅπως τοῦ φθόνου κραίττων γενόμενος καὶ
 καταβαλὼν ψηφίσματα καὶ νόμους καὶ φλυάρους ἀπολ-

λύοντας τὴν πόλιν ὥς ἂν πράξῃ καὶ χρήσῃται τοῖς πράγμασι μὴ δεδιώς τοὺς συκοφάντας.

XXXV. Αὐτὸς μὲν οὖν ἐκεῖνος ἦν εἶχε διάνοιαν περὶ τῆς τυραννίδος ἄδηλόν ἐστιν· οἱ δὲ δυνατώτατοι τῶν πολιτῶν φοβηθέντες ἐσπούδασαν αὐτὸν ἐκπλεῦσαι τὴν ταχίστην, τὰ τ' ἄλλα ψηφισάμενοι καὶ συνάροντας οὓς ἐκεῖνος ἠθέλησεν. Ἐκπλεύσας δὲ ταῖς ἐκατὸν ναυσὶ καὶ προσβαλὼν Ἄνδρᾳ, μάχῃ μὲν ἐκράτησεν αὐτῶν καὶ Λακεδαιμονίων ὅσοι παρῆσαν, οὐχ εἶλε δὲ τὴν πόλιν, ἀλλὰ τοῦτο τῶν κοινῶν ἐγκλημάτων πρῶτον ὑπῆρξε κατ' αὐτοῦ τοῖς ἐχθροῖς. Ἔοικε δ', εἴ τις ἄλλος, ὑπὸ τῆς αὐτοῦ δόξης καταλυθῆναι καὶ Ἀλκιβιάδης. Μεγάλη γὰρ οὐσα καὶ τόλμης καὶ συνέσεως γέμουσα ἀφ' ὧν κατώρθωσεν, ὑποπτον αὐτοῦ τὸ ἐλλείπον, ὥς οὐ σπουδάζαντος, ἀπιστία τοῦ μὴ δυνηθῆναι παρεῖχε· σπουδάζαντα γὰρ οὐδὲν ἂν διαφυγεῖν. Ἠλπίζον δὲ καὶ Χίους ἐαλωκότας ἀκούσεσθαι καὶ τὴν ἄλλην Ἰωνίαν. Ὅθεν ἡγανάκτουν μὴ ταχὺ πάντα μὴδ' εὐθὺς, ὥς ἐβούλοντο, πυνθανόμενοι διαπεπραγμένον, οὐχ ὑπολογιζόμενοι τὴν ἀχρηματίαν, ἀφ' ἧς πολεμῶν πρὸς ἀνθρώπους βασιλῆα μέγαν χορηγόν ἔχοντας ἡναγκάζετο πολλάκις ἐκπλέων καὶ ἀπολείπων τὸ στρατόπεδον μισθοὺς καὶ τροφὰς πορίζειν. Καὶ γὰρ τὸ τελευταῖον ἐγκλημα διὰ ταύτην ἔλαβε τὴν αἰτίαν. Αὐσάνδρου γὰρ ἐπὶ τὴν ναυαρχίαν ἀποσταλέντος ὑπὸ Λακεδαιμονίων καὶ τετρώβολον ἀντὶ τριωβόλου τῷ ναυ- τη διδόντος ἐξ ὧν ἔλαβε παρὰ Κύρου χρημάτων, αὐτὸς ἤδη γλίσχρως χορηγῶν καὶ τὸ τριώβολον ἀπῆρσεν ἀργυρολογῆσων ἐπὶ Καρίας. Ὁ δ' ἀπολειφθεὶς ἐπὶ τῶν νεῶν ἐπιμελητῆς Ἀντίοχος ἀγαθὸς μὲν ἦν κυβερνήτης, ἀνόητος δὲ τὰλλα καὶ φορτικὸς· ἔχων δὲ πρόσταγμα παρὰ τοῦ Ἀλκιβιάδου μὴδ' ἂν ἐπιπλέωσιν οἱ πολέμιοι διανανμαχεῖν, οὕτως ἐξύβρισε καὶ κατεφρόνησεν, ὥστε τὴν

αὐτοῦ πληρωσάμενος τριήρη καὶ τῶν ἄλλων μίαν ἐπι-
 πλεῦσαι τῇ Ἐφέσῳ καὶ παρὰ τὰς πρῶτας τῶν πολεμίων
 νεῶν πολλὰ καὶ πρᾶττων καὶ φθιγγόμενος ἀκόλαστα καὶ
 βωμολόχα παρεξελάνειν. Τὸ μὲν οὖν πρῶτον Λύσαν-
 5 δρος ὀλίγαις ναυσὶν ἐπαναχθεὶς ἐδίωκεν αὐτόν, τῶν δ'
 Ἀθηναίων ἐπιβοηθούντων πάσαις ἀναχθεὶς καὶ κρατή-
 σας αὐτόν τε διέφθειρε τὸν Ἀντίοχον καὶ ναῦς ἔλαβε
 πολλὰς καὶ ἀνθρώπους καὶ τρόπαιον ἔστησεν. Ὡς δὲ
 ταῦτ' ἤκουσεν ὁ Ἀλκιβιάδης ἐπανελθὼν εἰς Σάμον ἀν-
 10 ἦχθη παντὶ τῷ στόλῳ καὶ προῦκαλεῖτο τὸν Λύσανδρον.
 Ὁ δ' ἡγάπα νενικηκὼς καὶ οὐκ ἀντανήγετο.

XXXVI. Τῶν δὲ μισούντων τὸν Ἀλκιβιάδην ἐν τῷ
 στρατοπέδῳ Θρασύβουλος ὁ Θράσωνος ἐχθρὸς ὢν ἀπῆρεν
 εἰς Ἀθήνας κατηγορήσων. Καὶ τοὺς ἐκεῖ παροξύνας ἔλεγε
 15 πρὸς τὸν δῆμον, ὡς Ἀλκιβιάδης διέφθαρχε τὰ πράγματα
 καὶ τὰς ναῦς ἀπολώλεκεν ἐντροπῶν τῇ ἀρχῇ καὶ παρα-
 διδοὺς τὴν στρατηγίαν ἀνθρώποις ἐκ πότων καὶ ναυτι-
 κῆς σπερμολογίας δυναμένοις παρ' αὐτῷ μέγιστον, ὅπως
 αὐτὸς ἐπ' ἀδείας χρηματίζεται περιπλέων καὶ ἀκολα-
 20 σταίῃ μεθυσκόμενος καὶ συνῶν ἐταίραις Ἀβυθιναῖς καὶ
 Ἰωνίσιν ἐφορμούντων δι' ὀλίγου τῶν πολεμίων. Ἐνεκά-
 λουν δ' αὐτῷ καὶ τὴν τῶν τειχῶν κατασκευὴν, ἣ κατε-
 σκεύασεν ἐν Θράκῃ περὶ Βισάνθην αὐτῷ καταφυγὴν ὡς
 ἐν τῇ πατρίδι μὴ δυνάμενος βιοῦν ἢ μὴ βουλόμενος. Οἱ
 25 δ' Ἀθηναῖοι πεισθέντες ἑτέροους εἴλοντο στρατηγούς, ἐν-
 δεικνύμενοι τὴν πρὸς ἐκείνον ὀργὴν καὶ κακόνοιαν. Ἀ-
 δὴ πυνθανόμενος ὁ Ἀλκιβιάδης καὶ δεδοικὼς ἀπῆλθεν
 ἐκ τοῦ στρατοπέδου παντάπασι καὶ συναγαγὼν ξένους
 30 ματα συνήγαγεν ἀπὸ τῶν ἀλισκομένων, καὶ τοῖς Ἑλλήσιν
 ἅμα τοῖς προσοικοῦσιν ἄδειαν ἀπὸ τῶν βαρβάρων παρ-
 εἶχεν. Ἐπεὶ δ' οἱ περὶ Τυδεῖα καὶ Μένανδρον καὶ Ἀδεί-

μαντον στρατηγοὶ πάσας ὁμοῦ τὰς ὑπαρχούσας τότε ναῦς
τοῖς Ἀθηναίοις ἔχοντες ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς εἰώθεσαν ἐπι-
πλεῖν τῷ Αὐσάνδρῳ ναυλοχοῦντι περὶ Λάμφακον ἅμ'
ἡμέρα προκαλούμενοι καὶ πάλιν ἀναστρέφειν ὀπίσω καὶ
διημερεύειν ἀτάκτως καὶ ἀμελῶς, ἅτε δὴ καταφρονοῦν-
212 τες, ἐγγὺς ὦν ὁ Ἀλκιβιάδης οὐ περιεῖδεν οὐδ' ἡμέλησεν,
ἀλλ' ἵππῳ προσελάσας ἐδίδασκε τοὺς στρατηγούς, ὅτι
κακῶς ὁρμουσιν ἐν χωρίοις ἀλιμένοις καὶ πόλιν οὐκ
ἔχουσιν, ἀλλὰ πόρρωθεν ἐκ Σηστοῦ τὰ ἐπιτήδεια λαμ-
βάνοντες καὶ περιορῶντες τὸ ναυτικόν, ὅταν ἐπὶ τῆς γῆς 10
γένηται, πλανώμενον ὅποι τις θέλοι καὶ διασπειρόμενον,
ἀντεφορμοῦντος αὐτοῖς στόλου πρὸς ἐπίταγμα μοναρχι-
κὸν εἰδισμένου σιωπῇ πάντα ποιεῖν.

XXXVII. Ταῦτα δὲ λέγοντος τοῦ Ἀλκιβιάδου, καὶ
παραينوῦντος εἰς Σηστόν μεθορμίσαι τὸν στόλον, οὐ 15
προσεῖχον οἱ στρατηγοί. Τυδεὺς δὲ καὶ πρὸς ὕβριν ἐκέ-
λευσεν ἀποχωρεῖν, οὐ γὰρ ἐκείνον, ἀλλ' ἑτέρους στρα-
τηρεῖν. Ὁ δ' Ἀλκιβιάδης ὑπονοήσας τι καὶ προδοσίας
ἐν αὐτοῖς ἀπῆι, καὶ τοῖς προπέμπουσι τῶν ἀπὸ τοῦ
στρατοπέδου γνωρίμων ἔλεγεν, ὅτι μὴ προπηλακισθεῖς 20
οὕτως ὑπὸ τῶν στρατηγῶν ὀλίγαις ἂν ἡμέραις ἠνάγκασαι
Λακεδαιμονίους διαναυμαχεῖν αὐτοῖς ἄκοντας ἢ τὰς ναῦς
ἀπολιπεῖν. Ἐδόκει δὲ τοῖς μὲν ἀλαξοευέεσθαι, τοῖς δ'
εἰκότα λέγειν, εἰ Θρᾷκας ἐκ γῆς ἐπαγαγὼν πολλοὺς
ἐκοντιστάς καὶ ἱππεῖς προσμάχοιτο καὶ διαταράττοι τὸ 25
στρατόπεδον αὐτῶν. Ὅτι μὲντοι τὰς ἀμαρτίας τῶν Ἀθη-
ναίων ὀρθῶς συνείδε, ταχὺ τὸ ἔργον ἐμαρτύρησεν. Ἀφνω
γὰρ αὐτοῖς καὶ ἀπροσδοκῆτως τοῦ Αὐσάνδρου προσπε-
σόντος ὁκτὰ μόναι τριήρεις ἐξέφυγον μετὰ Κόνανος, αἱ
δ' ἄλλαι μικρὸν ἀπολείπουσαι διακοσίων ἀπήχθησαν 30
αἰχμάλωτοι. Τῶν δ' ἀνθρώπων τρισχιλίους ἐλὼν ζῶν-
τας ἀπέσφαξεν ὁ Αὐσάνδρος. Ἐλαβε δὲ καὶ τὰς Ἀθήνας

ὀλίγῳ χρόνῳ καὶ τὰς ναῦς ἐνέπρησε καὶ τὰ μακρὰ τείχη
καθεῖλεν. Ἐκ δὲ τούτου φοβηθεὶς ὁ Ἀλκιβιάδης ἄρχον-
τας ἤδη καὶ γῆς καὶ θαλάττης τοὺς Λακεδαιμονίους εἰς
Βιθυνίαν μετέστη, πολλὰ μὲν ἄγων χρήματα, πολλὰ δὲ
5 κομίζων, ἔτι δὲ πλείω καταλιπὼν εἰ οἷς ᾧκει τείχεσιν.
Ἐν δὲ Βιθυνίᾳ πάλιν οὐκ ὀλίγα τῶν ἰδίων ἀπολέσας καὶ
περικοπεὶς ὑπὸ τῶν ἐκεῖ Θορακῶν ἔγνω μὲν ἀναβαίνειν
πρὸς Ἀρταξέρηην, ἑαυτὸν τε μὴ χείρωνα Θεμιστοκλέους
πειρωμένῳ βασιλεῖ φανεῖσθαι νομίζων, καὶ κρείττονα
10 τὴν πρόφασιν· οὐ γὰρ ἐπὶ τοὺς πολίτας, ὥς ἐκείνον,
ἀλλ' ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἐπὶ τοὺς πολεμίους ὑπουργήσειν
καὶ δεήσεσθαι τῆς βασιλείας δυνάμεως· εὐπορίαν δὲ τῆς
ἀνόδου μετὰ ἀσφαλείας μάλιστα Φαρνάβαζον οἰόμενος
παρέξειν ᾧχετο πρὸς αὐτὸν εἰς Φρυγίαν καὶ συνδιῆγε
15 θεραπεύων ἅμα καὶ τιμώμενος.

XXXVIII. Ἀθηναῖοι δὲ χαλεπῶς μὲν ἔφερον καὶ τῆς
ἡγεμονίας ἀποστερηθέντες· ἐπεὶ δὲ καὶ τὴν ἐλευθερίαν
ἀφελόμενος αὐτῶν ὁ Λύσανδρος ἀνδράσι τριάκοντα
παρέδωκε τὴν πόλιν, οἷς οὐκ ἐχρήσαντο σῶζεσθαι δυν-
20νάμενοι λογισμοῖς, ἀπολωλότων ἤδη τῶν πραγμάτων
συνίεσαν, ὀλοφνυρόμενοι καὶ διεξιόντες τὰς ἁμαρτίας αὐ-
τῶν καὶ ἀγνοίας, ὧν μερίστην ἐποιοῦντο τὴν δευτέραν
πρὸς Ἀλκιβιάδην ὀργήν. Ἀπερρίφη γὰρ οὐδὲν ἀδικῶν
αὐτός, ἀλλ' ὑπηρετῇ χαλεπήναντες ὀλίγας ἀποβαλόντι
25 ναῦς αἰσχυρῶς αἰσχιον αὐτοὶ τὸν κρείττιστον καὶ πολεμι-
κώτατον ἀφείλοντο τῆς πόλεως στρατηγόν. Ἐτι δ' οὖν
ὅμως ἐκ τῶν παρόντων ἀνέφερε τις ἐλπίς ἀμυδρὰ μὴ
παντάπασιν ἔρρειν τὰ πράγματα τῶν Ἀθηναίων Ἀλκι-
βιάδου περιόντος· οὔτε γὰρ πρότερον ἡγάπησε φεύγων
30 ἀπραγμόνως ξῆν καὶ μεθ' ἡσυχίας, οὔτε νῦν, εἰ τὰ καθ'
ἑαυτὸν ἱκανῶς ἔχει, περιόψεται Λακεδαιμονίους ὑβρί-
ζοντας καὶ τοὺς τριάκοντα παροινουντας. Ταῦτα δ' οἷα

ἦν ἄλογον οὕτως ὀνειροπολεῖν τοὺς πολλοὺς, ὅποτε καὶ τοῖς τριάκοντα φροντίζειν ἐπ' αὐτοῖς καὶ διαπνύσασθαι καὶ λόγον ἔχειν πλεῖστον ὧν ἐκεῖνος ἐπραττε καὶ διενόετο.

213 Τέλος δὲ Κριτίας ἐδίδασκε Ἀύσανδρον, ὡς Ἀθηναίων οὐκ ἔστι δημοκρατουμένων ἀσφαλῶς ἄρχειν Ἀλκιβιάδου τῆς Ἑλλάδος· Ἀθηναίους δὲ, καὶ πρῶτος πάντων καὶ καλῶς πρὸς ὀλιγαρχίαν ἔχουσι, οὐκ ἔασι ζῶν Ἀλκιβιάδης ἀτρεμεῖν ἐπὶ τῶν καθ' ἑστώτων. Οὐ μὴν ἐπέισθη γε πρότερον τούτοις ὁ Ἀύσανδρος ἢ παρὰ τῶν οἰκοι τῶν σκυτάλην ἔλθειν κελεύουσιν ἐκ ποδῶν ποιήσασθαι 10 τὸν Ἀλκιβιάδην, εἴτε κακείνων φοβηθέντων τὴν ὀξύτητα καὶ μεγαλοπραγμοσύνην τοῦ ἀνδρός, εἴτε τῷ Ἀγιδι χαριζομένων.

XXXIX. Ὡς οὖν ὁ Ἀύσανδρος ἐπεμψε πρὸς τὸν Φαρνάβαζον ταῦτα πράττειν κελεύων, ὁ δὲ Μαγαλὼν τε τῷ 15 ἀδελφῷ καὶ Σουσαμίδῳ τῷ θείῳ προσέταξε τὸ ἔργον, ἔτυχε μὲν ἐν κόμῃ τινὶ τῆς Φρυγίας ὁ Ἀλκιβιάδης τότε διαιτώμενος, ἔχων Τιμάνδραν μετ' αὐτοῦ τὴν ἑταίραν, ὅψιν δὲ κατὰ τοὺς ὕπνους εἶδε τοιαύτην· ἐδόκει περικεῖσθαι μὲν αὐτὸς τὴν ἰσθμίδα τῆς ἑταίρας, ἐκείνην δὲ 20 τὴν κεφαλὴν ἐν ταῖς ἀγκάλαις ἔχουσιν αὐτοῦ κοσμεῖν τὸ πρόσωπον ὥσπερ γυναικὸς ὑπογράφουσιν καὶ ψιμυθιοῦσαν. Ἄλλοι δὲ φασιν ἰδεῖν τὴν κεφαλὴν ἀποτέμνοντας αὐτοῦ τοὺς περὶ τὸν Μαγαλὼν ἐν τοῖς ὕπνοις καὶ τὸ σῶμα καιόμενον. Ἀλλὰ τὴν μὲν ὅψιν οὐ πολὺν 25 γενέσθαι λήγουσι πρὸ τῆς τελευτῆς. Οἱ δὲ πεμφθέντες πρὸς αὐτὸν οὐκ ἐτόλμησαν εἰσελθεῖν, ἀλλὰ κύκλῳ τὴν οἰκίαν περιστάντες ἐνεπίμπρασαν. Αἰσθόμενος δ' ὁ Ἀλκιβιάδης τῶν μὲν ἱματίων τὰ πλεῖστα καὶ τῶν στρωμάτων συναγαγὼν ἐπέροισεν τῷ πυρὶ, τῇ δ' ἀριστερᾷ χειρὶ τὴν 30 ἑαυτοῦ χλαμύδα περιελίξας, τῇ δεξιᾷ σπασάμενος τὸ ἐγχειρίδιον ἐξέπεσεν ἀπαθὴς ὑπὸ τοῦ πυρός, πρὶν ἢ δια-

φλέγεσθαι τὰ ἱμάτια, καὶ τοὺς βαρβάρους ὀφθαλμοὺς διεσκέ-
 δασεν. Οὐδεὶς γὰρ ὑπέμεινεν αὐτὸν οὐδ' εἰς χεῖρας συν-
 ἦλθεν, ἀλλ' ἀποστάντες ἐβαλλον ἀκοντίοις καὶ τοξέυ-
 μασιν. Οὕτω δ' αὐτοῦ πεσόντος καὶ τῶν βαρβάρων
 5 ἀπελθόντων ἡ Τιμάνδρα τὸν νεκρὸν ἀνείλετο, καὶ τοῖς
 αὐτῆς περιβαλοῦσα καὶ περικαλύψασα χιτωνίσκοις ἐκ
 τῶν παρόντων ἐκήδευσεν λαμπρῶς καὶ φιλοτίμως. Ταύ-
 της λέγουσι θυγατέρα γενέσθαι Λαΐδα τὴν Κορινθίαν
 μὲν προσαγορευθεῖσαν, ἐκ δὲ Ἑκκάρων, Σικελικοῦ πο-
 10 λίσματος, αἰχμάλωτον γενομένην. Ἔνιοι δὲ τὰ μὲν ἄλλα
 περὶ τῆς Ἀλκιβιάδου τελευτῆς ὁμολογοῦσι τούτοις, αἰ-
 τίαν δὲ φασιν οὐ Φαρνάβαζον οὐδὲ Λύσανδρον οὐδὲ
 Λακεδαιμονίους παρασχεῖν, αὐτὸν δὲ τὸν Ἀλκιβιάδην
 γνωρίμων τιῶν διεφθαρκότα γύναιον ἔχειν σὺν αὐτῷ,
 15 τοὺς δ' ἀδελφοὺς τοῦ γυναιίου τὴν ὕβριν οὐ μετρίως
 φέροντας ἐμπρηῆσαι τε τὴν οἰκίαν νύκτωρ, ἐν ᾗ διαιω-
 μένος ἐτύγχανεν ὁ Ἀλκιβιάδης, καὶ καταβαλεῖν αὐτόν,
 ὥσπερ εἰρηται, διὰ τοῦ πυρὸς ἐξαλλόμενον.

20

ΓΑΙΟΣ ΜΑΡΚΙΟΣ.

1. Ὁ Μαρκίων οἶκος ἐν Ῥώμῃ τῶν πατρικίων πολ-
 λούς παρέσχεν ἐνδόξους ἄνδρας, ὧν καὶ Μάρκιος ἦν
 25 Ἄγκος ὁ Νομᾶ θυγατρίδους καὶ μετὰ Τύλλον Ὀστίλιον
 βασιλεὺς γενόμενος. Μάρκιοι δ' ἦσαν καὶ Πόπλιος καὶ
 Κόιντος οἱ πλείστον ὕδαρ καὶ κάλλιστον ἐν Ῥώμῃ κατα-
 γαγόντες, καὶ Κηνσωρίνος, ὃν δις ἀπέδειξε τιμητὴν ὁ
 21 Ῥωμαίων δῆμος, εἴτα ὑπ' αὐτοῦ πεισθεὶς ἐκείνου νό-
 30 μον ἔθετο καὶ ἐψηφίσατο μηδεὶν τὴν ἀρχὴν δις ἐξεῖναι
 μετελθεῖν. Γάτος δὲ Μάρκιος, ὑπὲρ οὗ τάδε γέγραπται,
 τραφεὶς ὑπὸ μητρὶ χήρᾳ πατρὸς ὀρφανὸς ἀπέδειξε τὴν

ὄρφανίαν ἄλλα μὲν ἔχουσιν κακὰ, πρὸς δὲ τὸ γενέσθαι
 σπουδαῖον ἄνθρωπα καὶ διαφέροντα τῶν πολλῶν οὐδὲν
 ἐμποδῶν οὐσαν, ἄλλως δὲ τοῖς φαύλοις αἰτιασθαι καὶ
 ψέγειν παρέχουσιν αὐτὴν ὡς ἀμελείᾳ διαφθείρουσαν.
 Ὁ δ' αὐτὸς ἀνὴρ ἐμαρτύρησε καὶ τοῖς τὴν φύσιν ἡγου- 5
 μένοις, ἔαν οὐσα γενναία καὶ ἀγαθὴ παιδείας ἐνδεής γέ-
 νηται, πολλὰ τοῖς χρηστοῖς ὁμοῦ φαῦλα συναποτίκτειν,
 ὥσπερ εὐγενῇ χώρῃ ἐν γεωργίᾳ θεραπείας μὴ τυχοῦ-
 σαν. Τὸ γὰρ ἰσχυρὸν αὐτοῦ πρὸς ἅπαντα τῆς γνώμης
 καὶ καρτερόν ὁρμᾶς τε μεγάλας καὶ τελεσιουργοὺς τῶν 10
 καλῶν ἐξέφερε, θυμὸς τε αὐτὸς πάλιν χρώμενον ἀκράτοις
 καὶ φιλονεικίαις ἀτρέπτοις οὐ βῆδιν οὐδ' εὐάρμοστον
 ἀνθρώποις συνεῖναι παρεῖχεν, ἀλλὰ τὴν ἐν ἡδοναῖς καὶ
 πόνοις καὶ ὑπὸ χρημάτων ἀπάθειαν αὐτοῦ θαυμάζοντες
 καὶ ὀνομάζοντες ἐγκράτειαν καὶ δικαιοσύνην καὶ ἐν- 15
 δρείαν, ἐν ταῖς πολιτικαῖς αὐτὸς πάλιν ὁμιλίαις ὡς ἐπαχθῇ
 καὶ ἄχαριν καὶ ὀλιγαρχικὴν ἐδυσχέραινον. Οὐδὲν γὰρ
 ἄλλο Μουσῶν εὐμενείας ἀπολαύουσιν ἄνθρωποι τοσοῦ-
 του, ὅσον ἐξημερῶσαι τὴν φύσιν ὑπὸ λόγου καὶ παιδείας,
 τῷ λόγῳ δεξαμένην τὸ μέτριον καὶ τὸ ἄγαν ἀποβαλοῦσαν. 20
 Οὕτως μὲν οὖν ἐν τοῖς τότε χρόνοις ἡ Ῥώμη μάλιστα τῆς
 ἀρετῆς τὸ περὶ τὰς πολεμικὰς καὶ στρατιωτικὰς ἐκύδαινε
 πράξεις, καὶ μαρτυρεῖ τὸ τὴν ἀρετὴν ὑπ' αὐτῶν ἐν τῷ
 τῆς ἀνδρείας ὀνόματι προσαγορευέσθαι, καὶ τοῦτο τοῦ
 γένους ὄνομα κοινὸν ὑπάρχειν, ὃ τὴν ἀνδρείαν ἰδίᾳ 25
 καλοῦσιν.

Π. ὁ δὲ Μάρκιος ἐτέρων μᾶλλον ἐμπαθῆς γεγονώς
 πρὸς τοὺς πολεμικοὺς ἀγῶνας εὐθύς ἐκ παιδὸς τὰ ὄπλα
 διὰ χειρὸς εἶχε, καὶ τῶν ἐπικτήτων οὐδὲν ἔργον οἶό-
 μενος εἶναι τοῖς μὴ τὸ σύμφυτον ὄπλον καὶ συγγενὲς 30
 ἐξηρτυμένον ἔχουσι καὶ παρσκευασμένον, οὕτως ἤσκησε
 τὸ σῶμα πρὸς ἅπασαν ἰδέαν μάχης, ὥστε καὶ θείν ἐλα-

φρόν εἶναι καὶ βάρος ἔχειν ἐν λαβαῖς καὶ ἐν διαπάλαις πολέμου δυσεκβίαστον. Οἱ γοῦν ἔρην ἔχοντες εὐψυχίας αἰεὶ καὶ ἀρετῆς πρὸς αὐτόν, ἐν οἷς ἐλείποντο, τὴν τοῦ σώματος ἡτιῶντο ὁμῶν ἄτρεπτον οὖσαν καὶ πρὸς μηδένα
5 πόνον ἀπαγορεύουσιν.

III. Ἐστρατεύσατο δὲ πρώτην στρατείαν ἐπὶ μειράκιον, ὅτε Ταρκυνίῳ τῷ βασιλεύσαντι τῆς Ῥώμης, εἴτα ἐκπεσόντι, μετὰ πολλὰς μάχας καὶ ἥττας ὥσπερ ἔσχατον κύβον ἀφιέντι πλείστοι μὲν Λατίνων, πολλοὶ δὲ καὶ τῶν
10 ἄλλων Ἰταλιωτῶν συνελάμβανον καὶ συγκατήγον ἐπὶ τὴν Ῥώμην, οὐκ ἐκείνῳ χαριζόμενοι μᾶλλον ἢ φόβῳ τὰ Ῥωμαίων ἀνξιομένα καὶ φθόνῳ καταβάλλοντες. Ἐν ταύτῃ τῇ μάχῃ πολλὰς τροπὰς ἐπ' ἀμφοτέρω λαμβανούσῃ Μάρκιος ἀγωνιζόμενος εὐρώστως ἐν ὧν τοῦ δικτάτορος ἄν-
15 δρα Ῥωμαίων πεσόντα πλησίον ἰδὼν οὐκ ἡμέλησεν, ἀλλ' ἔστη πρὸ αὐτοῦ καὶ τὸν ἐπιφερόμενον τῶν πολεμίων ἀμυνόμενος ἀπέκτεινεν. Ὡς οὖν ἐκράτησεν ὁ στρατηγός, ἐν πρώτοις ἐκεῖνον ἐστεφάνωσε θρυὸς στεφάνῳ. Τοῦτον γὰρ ὁ νόμος τῷ πόλεμιν ὑπερασπίσαντι τὸν στέφανον
20 ἀποδέδωκεν, εἴτε δὴ μάλιστα τιμήσας δι' Ἀρκάδας τὴν θρυὸν βαλανεφάγους ὑπὸ τοῦ θεοῦ χρησμῷ προσαγορευθέντας, εἴτε ὡς ταχὺ καὶ πανταχοῦ θρυὸς οὖσαν εὐπορίαν στρατευομένοις, εἴτε Διὸς πολιέως ἱερὸν ὄντα τὸν τῆς θρυὸς στέφανον οἰόμενος ἐπὶ σωτηρίᾳ πολίτην δι-
25 δοσθαι πρεπόντως. Ἔστι δὲ ἡ θρυὸς τῶν μὲν ἀγρίων καλλικαρπότατον, τῶν δὲ τιθασῶν ἰσχυρότατον. Ἦν δὲ καὶ σιτίον ἅπ' αὐτῆς ἡ βάλανος καὶ ποτὸν τὸ μελίτειον, ὅσων δὲ παρεῖχε τὰ πλείστα τῶν νεμομένων τε καὶ πτηνῶν θήρας ὄργανον φέρουσα τὸν ἕξον. Ἐν ἐκείνῃ δὲ τῇ μάχῃ
30 καὶ τοὺς Διοσκούρους ἐπιφανῆσαι λέγουσι, καὶ μετὰ τὴν μάχην εὐθύς ὀφθῆναι θεομένοις ἰδρωῖτι τοῖς ἵπποις ἐν ἀγορᾷ τὴν νίκην ἀπαγγέλλοντας, οὗ νῦν παρὰ τὴν κρή-

νην νεώς ἐστὶν αὐτοῖς ἰδρυμένος. Ὅθεν καὶ τὴν ἡμέραν ἐπινίκιον οὔσαν, ἐν τῷ Ἰουλίῳ μηνὶ τὰς εἰδούς, Διοσκούροις ἀνιερώκασι.

IV. Νέων δὲ, ὡς ἔοικεν, ἀνδρῶν ἐπιφάνεια καὶ τιμὴ τὰς μὲν ἐλαφρῶς φιλοτίμους φύσεις πρωταίτερον παρα-
γενομένη σβέννυσι, καὶ ἀποπύμπλησι ταχὺ τὸ διαψῶδες αὐτῶν καὶ ἀψίκορον· τὰ δ' ἐμβριθῇ καὶ βέβαια φρονήματα αὐξοῦσιν αἱ τιμαὶ καὶ λαμπρύνουσιν ὥσπερ ὑπὸ πνεύματος ἐγειρόμενα πρὸς τὸ φαινόμενον καλόν. Οὐ γὰρ ὡς μισθὸν ἀπολαμβάνοντες, ἀλλ' ὡς ἐνέχυρον δι-
δόντες αἰσχύνονται τὴν δόξαν καταλιπεῖν καὶ μὴ τοῖς αὐτοῖς ἔργοις ὑπερβαλέσθαι. Τοῦτο παθὼν καὶ ὁ Μάρκιος αὐτὸς αὐτῷ ζῆλον ἀνδραγαθίας προῦθιγε, καινός τε αἰεὶ βουλόμενος εἶναι ταῖς πράξεσιν ἀριστεταῖς ἀριστείας συνῆπτε καὶ λάφυρα λαφύροις ἐπέφερε, καὶ τοῖς
προτέροις αἰεὶ τοὺς ὑστέρους ἡγεμόνας εἶχε περὶ τῆς ἐκείνου τιμῆς ἐρίζοντας καὶ μαρτυρίας ὑπερβαλέσθαι. Πολλῶν γέ τοι τότε Ῥωμαίοις ἀγώνων καὶ πολέμων γενομένων ἐξ οὐδενὸς ἀστεφάνωτος ἦλθεν οὐδ' ἀγέραςτος. Ἦν δὲ τοῖς μὲν ἄλλοις ἡ δόξα τῆς ἀρετῆς τέλος, ἐκείνῳ
δὲ τῆς δόξης ἡ τῆς μητρὸς εὐφροσύνη. Τὸ γὰρ ἐκείνην ἐπαινούμενον ἀκοῦσαι καὶ στεφανοῦμενον ἰδεῖν καὶ περιβαλεῖν δακρύουσαν ὑφ' ἡδονῆς ἐντιμώτατον αὐτὸν ἐνόμιζε ποιεῖν καὶ μακαριώτατον. Τοῦτο δ' ἀμείλει καὶ τὸν Ἐπαμεινώνδαν φασὶν ἐξομολογήσασθαι τὸ πάθος,
εὐτυχίαν ποιούμενον αὐτοῦ μεγίστην, ὅτι τὴν ἐν Λεύκτροις στρατηρίαν αὐτοῦ καὶ νίκην ὁ πατήρ καὶ ἡ μήτηρ ἔτι ζῶντες ἐπέιδον. Ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν ἀμφοτέρων ἀπέλαυσε τῶν γονέων συνηδόμενων καὶ συνευημερούντων, Μάρκιος δὲ τῇ μητρὶ καὶ τὰς τοῦ πατρὸς ὀφείλειν χά-
ριτας οἰόμενος οὐκ ἐνεπίμπλατο τὴν Οὐόλουμνίαν εὐφραίνων καὶ τιμῶν, ἀλλὰ καὶ γυναῖκα βουλομένης καὶ

δεομένης ἔγρημε καὶ τὴν οἰκίαν ὥκει γενομένων παιδῶν
 ὁμοῦ μετὰ τῆς μητρὸς.

- V. Ἦδη δὲ καὶ δόξαν αὐτοῦ καὶ δύναμιν ἀπὸ τῆς
 ἀρετῆς ἐν τῇ πόλει μεγάλην ἔχοντας, ἡ βουλὴ τοῖς πλου-
 5 σίοις ἀμύνουσα πρὸς τὸν δῆμον ἐστασίασε πολλὰ καὶ
 δεινὰ πάσχειν ὑπὸ τῶν δανειστῶν δοκοῦντα. Τοὺς μὲν
 γὰρ κεκτημένους μέτρια πάντων ἀφηροῦντο τῶν ὄντων
 ἐνεχυρασμοῖς καὶ πράσσει, τοὺς δὲ παντελῶς ἀπόρους
 αὐτοὺς ἀπῆγον καὶ τὰ σώματα καθείργνυσαν αὐτῶν
 10 ὠτειλὰς ἔχοντα τετρωμένων πολλὰς καὶ πεπονηκότων
 ἐν ταῖς ὑπὲρ τῆς πατρίδος στρατείαις, ὧν τὴν τελευταίαν
 ἐδέξαντο πρὸς Σαβίνους, τῶν τε πλουσιωτάτων ἐπαγγει-
 λαμένων μετριάσειν καὶ τῆς βουλῆς τὸν ἄρχοντα Μάρκον
 Οὐαλλέριον ἐγγυήσασθαι ψηφισαμένης. Ἐπεὶ δὲ καὶ κεί-
 15 νην ἀγωνισαμένοις τὴν μάχην προθύμως καὶ κρατήσας
 τῶν πολεμίων οὐδὲν ἐγίνετο παρὰ τῶν δανειστῶν ἐπιει-
 κές, οὐδ' ἡ βουλὴ προσεποιεῖτο μεμνησθαι τῶν ὁμολο-
 γημένων, ἀλλ' ἀγομένους πάλιν περιεώρα καὶ ὕσια-
 ζομένους, θόρυβοι δὲ καὶ συστάσεις ἦσαν ἐν τῇ πόλει
 20 πονηραί, καὶ τοὺς πολεμίους οὐκ ἔλαθε ταραχδῶς ἔχων
 ὁ δῆμος, ἀλλ' ἐμβαλόντες ἐπυρόλουν τὴν χώραν, τῶν
 δ' ἀρχόντων εἰς τὰ ὄπλα τοὺς ἐν ἡλικίᾳ καλούντων οὐ-
 δεῖς ὑπῆκουεν, οὕτω διέστησαν αἱ γνώμαι πάλιν τῶν ἐν
 τέλει. Καὶ τινες μὲν ᾤοντο δεῖν ὑφίσθαι τοῖς πένησι
 25 καὶ χαλάσαι τὸ σύντονον ἄγαν καὶ νόμιμον, ἔνιοι δ' ἀν-
 τέτεινον, ὧν ἦν καὶ Μάρκιος, οὐ τὸ τῶν χρημάτων μέ-
 γιστον ἡγρούμενος, ἀρχὴν δὲ καὶ πείραν ὕβρεως ὄχλον
 καὶ θρασυτήτος ἐπανισταμένου τοῖς νόμοις, εἰ σωφρο-
 νοῦσι, παύειν καὶ σβεννύειν παρακελευόμενος.

- 30 VI. Συνιούσης δὲ περὶ τούτων πολλάκις ἐν ὀλίγῳ
 χρόνῳ τῆς βουλῆς καὶ μηδὲν τέλος ἐκφερούσης συστάν-
 τες οἱ πένητες ἄφνω καὶ παρακαλέσαντες ἀλλήλους ἀπέ-

λιπον τὴν πόλιν, καὶ καταλαβόντες ὄρος, ὃ νῦν ἱερὸν
 καλεῖται, παρὰ τὸν Ἀνίωνα ποταμὸν ἐκαθέζοντο, πρῶ-
 τουτες μὲν οὐδὲν βίαιον οὐδὲ στασιαστικόν, ἐκπεπτω-
 κέναι δὲ τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν πλουσίων πάλαι βοῶντες,
 ἀέρα δὲ καὶ ὕδωρ καὶ τόπον ἐνταφῆναι πανταχοῦ τὴν
 Ἰταλίαν αὐτοῖς παρῆξιν, ὧν πλεόν οὐδὲν οἰκοῦσι τὴν
 Ῥώμην ὑπάρχειν αὐτοῖς, ἀλλ' ἢ τιτρώσκεσθαι καὶ ἀπο-
 θνήσκειν ὑπὲρ τῶν πλουσίων στρατενομένοις. Ταῦτ'
 ἔδωκεν ἡ βουλή, καὶ τοὺς ἐπιεικεῖς μάλιστα καὶ δημο-
 τικοὺς τῶν πρεσβυτέρων ἐξαπέστειλε. Προηγόρει δὲ 10
 Μενήγιος Ἀγρίππας· καὶ πολλὰ μὲν τοῦ δήμου δεόμε-
 νος, πολλὰ δ' ὑπὲρ τῆς βουλῆς παρησιαζόμενος τελευ-
 τῶντι τῷ λόγῳ περιῆλθεν εἰς σχῆμα μύθου διαμνημο-
 νευόμενον. Ἐφη γὰρ τοῦ ἀνθρώπου τὰ μέλη πάντα πρὸς
 τὴν γαστέρα στασιάσαι, καὶ κατηγορεῖν αὐτῆς ὡς μόνης 15
 ἄργου καὶ ἀσυμβόλου καθεζομένης ἐν τῷ σώματι, τῶν
 δ' ἄλλων εἰς τὰς ἐκείνης ὀρεῖς πόρους τε μεγάλους καὶ
 λειτουργίας ὑπομενόντων· τὴν δὲ γαστέρα τῆς εὐθιείας
 αὐτῶν καταγελαῦν ἀγνοούντων, ὅτι τὴν τροφήν ὑπὸ λαμ-
 βάνει μὲν εἰς ἑαυτὴν ἅπασαν, ἀναπέμπει δ' αὐτῆς 20
 τῆς καὶ διανέμει τοῖς ἄλλοις. „Οὕτως οὖν“ ἔφη „καὶ τῆς
 συγκλήτου λόγος ἐστίν, ᾧ πολῖται, πρὸς ὑμᾶς· τὰ γὰρ
 ἐκεῖ τυγχάνοντα τῆς προσηκούσης ἐπιμελείας καὶ οἰκο-
 νομίας βουλευμάτων καὶ πράγματα πᾶσιν ὑμῖν ἐπιφέρει
 καὶ διανέμει τὸ χρήσιμον καὶ ὠφέλιμον.“ 25

VII. Ἐκ τούτου διηλλάγησαν, αἰτησάμενοι παρὰ τῆς
 βουλῆς καὶ τυχόντες ἄνδρας αἰρεῖσθαι πέντε προστάτας
 τῶν δεομένων βοηθείας, τοὺς νῦν δημάρχους καλουμέ-
 νους. Ἐίλοντο δὲ πρῶτους, οἷς ἐχρήσαντο καὶ τῆς ἀπο-
 στάσεως ἡγεμόσι, τοὺς περὶ Βροῦτον Ἰούνιον καὶ Σι- 30
 κίνιον Βέλλουτον. Ἐπεὶ δ' ἡ πόλις εἰς ἕν ἦλθεν, εὐθύς
 ἐν τοῖς ὅπλοις ἦσαν οἱ πολλοὶ καὶ παρείχον αὐτοὺς τοῖς

ἀρχουσι χρῆσθαι προθύμως ἐπὶ τὸν πόλεμον. Ὁ δὲ Μάρκιος οὐτ' αὐτὸς ἠδόμενος οἷς ὁ δῆμος ἴσχυεν ἐνδούσης τῆς ἀριστοκρατίας, καὶ τῶν ἄλλων πατρικίων πολλοὺς ὄρων τὸ αὐτὸ πεπονθότας, ὅμως παρεκάλει μὴ ἀπολείπεσθαι τῶν δημοτικῶν ἐν τοῖς περὶ τῆς πατρίδος ἀγῶσιν, ἀλλὰ τῇ ἀρετῇ μᾶλλον ἢ τῇ δυνάμει φαίνεσθαι διαφέροντας αὐτῶν.

VIII. Ἐν δὲ τῷ Οὐολούσκων ἔθνει, πρὸς οὓς ἐπολέμουν, ἡ Κοριολανῶν πόλις ἀξίωμα μέγιστον εἶχε. Ταύτην οὖν τοῦ ὑπάτου Κομινίου περιστρατοπεδεύσαντος, οἱ λοιποὶ Οὐολούσκοι δεισάντες ἐπὶ τοὺς Ῥωμαίους συνεβόηθουν πανταχόθεν, ὥς πρὸς τῇ πόλει ποιησόμενοι μάχην καὶ διχόθεν ἐπιχειρήσουντες αὐτοῖς. Ἐπεὶ δ' ὁ Κομίνιος διελὼν τὴν δύναμιν αὐτὸς μὲν ἀπήντα τοῖς
 15 ἔξωθεν ἐπιούσι τῶν Οὐολούσκων, Λάρκιον δὲ Τίτον, ἄνδρα Ῥωμαίων ἐν τοῖς ἀρίστοις, ἐπὶ τῆς πολιουρκίας ἀπέλιπε, καταφρονήσαντες οἱ Κοριολανοὶ τῶν παρόντων ἐπέξηλθον, καὶ προσμαχόμενοι τὸ πρῶτον ἐκράτουν καὶ κατεδίωκον εἰς τὸν χάρακα τοὺς Ῥωμαίους. Ἐνθα
 20 δὴ Μάρκιος ἐκδραμὼν σὺν ὀλίγοις καὶ καταβαλὼν τοὺς προσμύξαντας αὐτῷ μάλιστα, τοὺς δ' ἄλλους στήσας ἐπιφερομένους, ἀνεκαλεῖτο μεγάλη βοή τοὺς Ῥωμαίους. Καὶ γὰρ ἦν, ὥσπερ ἤξιον τὸν στρατιώτην ὁ Κάτων, οὐ χειρὶ καὶ πληγῇ μόνον, ἀλλὰ καὶ τόνῳ φωνῆς καὶ ὄψει προσ-
 25 ὄπον φοβερὸς ἐντυχεῖν πολέμῳ καὶ δυσυπόστατος. Ἀθροιζομένων δὲ πολλῶν καὶ συνισταμένων περὶ αὐτὸν ἀπεχώρουν οἱ πολέμιοι δεισάντες. Ὁ δ' οὐκ ἠγάπησεν, ἀλλ' ἐπηκολούθει καὶ συνήλωνεν ἤδη προτροπαδὴν φεύγοντας ἄχρι τῶν πυλῶν. Ἐκεῖ δ' ὄρων ἀποτρεπομέ-
 30 νους τοῦ διώκειν τοὺς Ῥωμαίους, πολλῶν μὲν ἀπὸ τοῦ τείλους βελῶν προσφερομένων, τὸ δὲ συνεισπεσεῖν τοῖς φεύγουσιν εἰς πόλιν ἀνδρῶν πολεμικῶν γέμουσαν ἐν

τοῖς ὅπλοις ὄντων οὐδενὸς εἰς νοῦν ἐμβαλέσθαι τολμῶν-
 τος, ὅμως ἐπιστὰς παρεκάλει καὶ παρεθάρρυνεν, ἀνε-
 φῆχθαι βοῶν ὑπὸ τῆς τύχης τοῖς διώκουσι μᾶλλον ἢ τοῖς
 φεύγουσι τὴν πόλιν. Οὐ πολλῶν δὲ βουλομένων ἐπα-
 κολουθεῖν, ὡς ἄμενος διὰ τῶν πολεμίων ἐνῆλτο ταῖς
 πύλαις καὶ συνεισέπεισε, μηδενὸς τὸ πρῶτον ἀντισχεῖν
 μηδ' ὑποστῆναι τολμήσαντος, ἔπειτα δὲ, ὡς κατείδον
 ὀλίγους παντάπασιν ἔνδον ὄντας, συμβοηθούτων καὶ
 προσμαχομένων, ἀναμειγμένος ὁμοῦ φίλοις καὶ πολε-
 μίοις ἅπιστον ἀγῶνα λέγεται καὶ χειρὸς ἔργοις καὶ πο- 10
 θῶν τάχει καὶ τολμήμασι ψυχῆς ἀγωνιζόμενος ἐν τῇ
 πόλει καὶ κρατῶν ἅπαντων, πρὸς οὓς ὀρούσειε, τοὺς
 μὲν ἔξῳσα πρὸς τὰ ἔσχατα μέρη, τῶν δ' ἀπειπαμένων
 καὶ καταβαλόντων τὰ ὅπλα πολλὴν ἄδειαν τῷ Ἀαρκίῳ
 παρασχεῖν ἔξῳθεν ἐπάγοντι τοὺς Ῥωμαίους. 15

ΙΧ. Οὕτω δὲ τῆς πόλεως ἀλούσης καὶ τῶν πλείστων
 ἐν ἀρπαγαῖς ὄντων καὶ διαφορήσεισι χρημάτων, ὁ Μάρ-
 κιος ἡγανάνκει καὶ ἐβόα, δεινὸν ἡγούμενος, τοῦ ὑπάτου
 καὶ τῶν σὺν ἐκείνῳ πολιτῶν τάχα που συμπεπιτωκότων
 τοῖς πολεμίοις καὶ διαμαχομένων, αὐτοὺς χρηματίζεσθαι 20
 περιδόντας ἢ προφάσει χρηματισμοῦ τὸν κίνδυνον ἀπο-
 διδράσκειν. Ἐπεὶ δ' οὐ πολλοὶ προσεῖχον αὐτῷ, τοὺς
 βουλομένους ἀναλαβὼν ἐβάδιξε τὴν ὁδὸν, ἣ τὸ στρα-
 τευμα προκεχωρηκὸς ἦσθετο, πολλάκις μὲν ἐποτρύνων
 τοὺς σὺν αὐτῷ καὶ παρακαλῶν μὴ ἐνδιδόναι, πολλάκις 25
 δὲ τοῖς θεοῖς εὐχόμενος μὴ ἀπολειφθῆναι τῆς μάχης,
 ἀλλ' εἰς καιρὸν ἐλθεῖν, ἐν ᾧ συναγωνιέται καὶ συγκιν-
 δυνεύσει τοῖς πολίταις. Ἦν δὲ τότε τοῖς Ῥωμαίοις ἔθος
 εἰς τάξιν καθισταμένοις καὶ μέλλουσι τοὺς θυρεοὺς
 ἀναλαμβάνειν καὶ περιζώννυσθαι τὴν τήβεννον ἅμα καὶ 30
 διαθήκας ἀγράφους γίνεσθαι, τριῶν ἢ τεττάρων ἐπα-
 κούντων ὀνομάζοντας τὸν κληρονόμον. Ταῦτα δὲ

πράττοντας ἤδη τοὺς στρατιώτας Μάρκιος ἐν ὄψει των
 πολεμίων ὄντων κατελάμβανε. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἐνίοις
 διετάραξεν ὀφθαλμοὺς μετ' ὀλίγων αἵματος περίπλεως καὶ
 ἰδρωτός· ἐπεὶ δὲ προσδραμὼν τῷ ὑπάτῳ περιχαρῆς τὴν
 5 δεξιὰν ἐνέβαλε καὶ τῆς πόλεως ἀπήγγειλε τὴν ἄλωσιν,
 ὃ δὲ Κομίνιος περιεπτύξατο αὐτὸν καὶ κατησπάσατο,
 τοῖς μὲν πυνθομένοις τὸ γεγεννημένον κατόρθωμα, τοῖς
 δ' εἰκάσαισι θάρσος παρέστη, καὶ βοή παρεκάλουν ἄγειν
 καὶ συνάπτειν. Ὁ δὲ Μάρκιος ἠρώτησε τὸν Κομίνιον
 10 πῶς διακεκόσμηται τὰ τῶν πολεμίων ὄπλα καὶ ποῦ τέτα-
 κται τὸ μαχιμώτατον. Ἐκείνου δὲ φήσαντος οἰεσθαι τὰς
 κατὰ μέσον σπείρας Ἀντιατῶν εἶναι, πολεμικωτάτων
 καὶ μηδενὶ φρονήματος ὑφιμένων, „Ἄξιῳ σε τοίνυν“ ὁ
 Μάρκιος ἔφη „καὶ αἰτοῦμαι, κατὰ τοὺς τάξιν ἡμῶς
 15 τοὺς ἄνδρας.“ Ἐδωκεν οὖν ὁ ὑπάτος θαυμάσας αὐτοῦ
 τὸ πρόθυμον. Ὡς δ' ἦσαν ἐμβολαὶ δοράτων, καὶ τοῦ
 Μαρκίου προεκδραμόντος οὐκ ἀντέσχον οἱ κατὰ στόμα
 τῶν Οὐλοούσκων, ἀλλ' ὅς προσέμιξε μέρῳ τῆς φάλαγγος
 εὐθύς διεκέκοπτο, τῶν δ' ἐκατέρωθεν ἐπιστρεφόντων
 20 καὶ περιλαμβανόντων τοῖς ὅπλοις τὸν ἄνδρα, δειδὼς ὁ
 ὑπάτος τοὺς κρατίστους τῶν περὶ αὐτὸν ἐξέπεμπε.
 Ἰσχυρὰς δὲ περὶ τὸν Μάρκιον μάχης γενομένης καὶ πολ-
 λῶν ἐν ὀλίγῳ νεκρῶν πεσόντων, ἐγκείμενοι καὶ καταβια-
 ζόμενοι τοὺς πολεμίους ἐώσαντο, καὶ τρεπόμενοι πρὸς
 25 δίωξιν αὐτῶν τὸν Μάρκιον ἤξιον ὑπὸ τε καμάτου βα-
 ρὺν ὄντα καὶ τραυμάτων ἀναχωρεῖν ἐπὶ τὸ στρατόπεδον. 21
 Εἰπὼν δ' ἐκεῖνος, ὅτι νικούντων οὐκ ἔστι τὸ κάμνειν,
 ἐφείπετο τοῖς φεύγουσιν. Ἠτήθη δὲ καὶ τὸ λοιπὸν
 στρατεύμα, πολλῶν μὲν διαφθαρέντων, πολλῶν οὐ
 30 ἀλόντων.

X. Τῇ δ' ὑστεραίᾳ τοῦ Μαρκίου παραγενομένου καὶ
 τῶν ἄλλων ἀθροισθέντων πρὸς τὸν ὑπάτον, ἀναβὰς ἐπὶ το

βῆμα καὶ τοῖς θεοῖς τὴν πρέπουσαν ἀποδοὺς ἐπὶ τηλικούτοις κατορθώμασιν εὐφημίαν, πρὸς τὸν Μάρκιον τρέπεται. Καὶ πρῶτον μὲν αὐτοῦ θαυμαστὸν ἐπαινὸν εἶπε, τῶν μὲν αὐτὸς ἐν τῇ μάχῃ γεγυῶς θεατῆς, τὰ δὲ τοῦ Λαρκίου μαρτυροῦντος. Ἐπειτα, πολλῶν χρημάτων καὶ ἵππων γεγυῶτων αἰχμαλώτων καὶ ἀνθρώπων, ἐκέλευσεν αὐτὸν ἐξελεῖσθαι δέκα πάντα πρὸ τοῦ νέμειν τοῖς ἄλλοις. Ἄνευ δὲ ἐκείνων ἀριστεῖον αὐτῷ κεκοσμημένον ἵππον ἐδώρῃσατο. Τῶν δὲ Ῥωμαίων ἐπαινεσάντων ὁ Μάρκιος προελθὼν τὸν μὲν ἵππον ἔφη δέχεσθαι καὶ 10 χαίρειν τοῖς ἐπαίνοις τοῦ ἄρχοντος, τὰ δὲ ἄλλα μισθόν, οὐ τιμὴν ἡγούμενος ἔαν, καὶ ἀγαπήσειν ὥς εἰς ἕκαστος τὴν νέμῃσιν. „Ἐξαίρετον δὲ μίαν αἰτοῦμαι χάριν“ ἔφη „καὶ δέομαι λαβεῖν. Ἦν μοι ξένος ἐν Οὐσολούσκοις καὶ φίλος, ἀνὴρ ἐπιεικὴς καὶ μέτριος· οὗτος ἐάλωκε νῦν καὶ 15 γέρονεν ἐκ πλουσίου καὶ μακαρίου δοῦλος. Πολλῶν οὖν αὐτῷ κακῶν παρόντων ἐν ἀφελείᾳ ἀρκεῖ, τὴν πρᾶσιν.“ Ἐπὶ τούτοις λεχθεῖσι βοή τε μείζων ἀπήντησε τῷ Μαρκίῳ, καὶ πλείονες οἱ θαυμάζοντες ἐγένοντο τὸ μὴ κρατούμενον ὑπὸ χρημάτων τάνδρὸς ἢ τὴν ἐν τοῖς πολέμοις 20 ἀνδραγαδίαν. Καὶ γὰρ οἷς φθόρον τι καὶ ζήλου πρὸς αὐτὸν ὑπέκειτο τιμώμενον ἐκπρεπῶς, κακείνοις τότε τοῦ λαβεῖν μεγάλα τῷ μὴ λαβεῖν ἄξιός ἐδοξε, καὶ μᾶλλον αὐτοῦ τὴν ἀρετὴν ἡγάπησαν, ἀφ' ἧς κατεφρόνει τηλικούτων, ἢ δι' ὧν ἡξιοῦτο. Τὸ μὲν γὰρ εὐ χρῆσθαι χρή- 25 μασι κάλλιον ἐστίν ἢ ὅπλοις, τοῦ δὲ χρῆσθαι τὸ μὴ δεῖσθαι χρημάτων σεμνότερον.

XI. Ἐπεὶ δὲ ἐπαύσατο βοῆς καὶ θορύβου τὸ πλῆθος, ὑπολαβὼν ὁ Κομίνιος „Ἄλλ' ἐκείνας μὲν“ εἶπεν „ὡ συστρατιῶται, τὰς δωρεὰς οὐ δύνασθε βιάζεσθαι μὴ δεχό- 30 μενοι τὸν ἄνδρα μηδὲ βουλόμενον λαβεῖν· ἦν δὲ οὐκ ἐστὶν ἐπὶ τούτῳ διδομένην ἀπώσασθαι, δῶκεν αὐτῷ καὶ

- ψηφισώμεθα καλεῖσθαι Κοριολανόν, εἰ μὴ καὶ πρὸ ἡμῶν
 ἢ πρᾶξις αὐτῇ τοῦτο δέδωκεν.“ Ἐκ τούτου τρίτον ἔσχεν
 ὄνομα τὸν Κοριολανόν. Ὡς καὶ μάλιστα δηλόν ἐστιν,
 5 ὅτι τῶν ὀνομάτων ἰδιον ἦν ὁ Γάιος, τὸ δὲ δευτέρον οἰκίας
 ἢ γένους κοινόν ὁ Μάρκιος, τῷ δὲ τρίτῳ ὕστερον ἐχρή-
 σαντο πράξεώς τινος ἢ τύχης ἢ ιδέας ἢ ἀρετῆς ἐπιθέτω,
 καθάπερ Ἕλληνες ἐτίθεντο πράξεως μὲν ἐπώνυμον τὸν
 Σωτῆρα καὶ τὸν Καλλίνικον, ιδέας δὲ τὸν Φύσκιωνα καὶ
 10 τὸν Γρυπὸν, ἀρετῆς δὲ τὸν Εὐεργέτην καὶ τὸν Φιλά-
 δελφον, εὐτυχίας δὲ τὸν Εὐδαίμονα τῷ δευτέρῳ τῶν
 Βάττων. Ἐνίοις δὲ τῶν βασιλέων καὶ σκώμματα παρ-
 εσχεν ἐπικλησεῖς, ὥς Ἀντιγόνῳ τὸν Ἀώσωνα καὶ Πτολε-
 μαίῳ τὸν Λάθυρον. Ἐπὶ πλείον δὲ τῷ γένει τούτῳ καὶ
 Ῥωμαῖοι κέχρηται, Διαδήματόν τινα τῶν Μετέλλων κα-
 15 λίσαντες, ὅτι πολὺν χρόνον ἔλκος ἔχων περιενόστει πε-
 ριδεδεμένος τὸ μέτωπον, ἕτερον δὲ Κέλερα σπύσαντα
 μεθ' ἡμέρας ὀλίγας τῆς τοῦ πατρὸς τελευτῆς ἐπιταφίους
 μονομάχων ἀγῶνας παρασχεῖν, τὸ τάχος καὶ τὴν ὀξύτητα
 τῆς παρασκευῆς θαυμάσαντες. Ἐνίοις δὲ συντυχία
 25 γενέσεως μέχρι νῦν καλοῦσι, Πρόκλου μὲν, ἐὰν ἀποδη-
 μούντος πατρὸς γένηται, καὶ Πόστουμον, ἂν τεθνηκό-
 τος· ὅς δ' ἂν διδύμῳ γενομένῳ συμβῇ περιβιῶναι, θα-
 τέρου τελευτήσαντος, Οὐπίσκον. Τῶν δὲ σωματικῶν
 οὐ μόνον Σύλλας οὐδὲ Νίγρους οὐδὲ Ρούφους, ἀλλὰ
 20 καὶ Καίους καὶ Κλωδίους ἐπωνυμίας τίθενται, καλῶς
 ἐθίζοντες μῆτε τυφλότητα μῆτ' ἄλλην τινα σωματικὴν
 ἀτυχίαν ἀνείδος ἡγεῖσθαι μηδὲ λοιδορίαν, ἀλλ' ὥς οἰ-
 κείοις ὑπακούειν ὀνόμασιν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἑτέρῳ γένει
 γραφῆς προσήκει.
- 30 XII. Πανσαμένῳ δὲ τῷ πολέμῳ τὴν στάσιν ἐπήγειρον
 αὐτοῖς οἱ δημαγωγοί, καινὴν μὲν οὐδεμίαν αἰτίαν ἔχοντες
 οὐδ' ἔγκλημα δίκαιον, ἃ δὲ ταῖς προτέραις αὐτῶν δια-

φοραῖς καὶ ταραχαῖς ἀναγκαίως ἐπηκολούθησε κακὰ,
 ταῦτα ποιούμενοι πρόφασιν ἐπὶ τοὺς πατρικίους. Ἀσπο-
 ρος γὰρ ἡ πλείστη καὶ ἀγεώργητος ἀπελείφθη τῆς χώρας,
 ἀγορᾶς δ' ἐπεισάκτου παρασκευὴν διὰ τὸν πόλεμον ὁ
 καιρὸς οὐκ ἔδωκεν. Ἰσχυρᾶς οὖν ἀπορίας γενομένης ἃ
 ὁρῶντες οἱ δημαγωγοὶ μὴτ' ἀγορὰν ἔχοντα μὴτ', εἰ
 παρῇν ἀγορά, χρημάτων εὐποροῦντα τὸν δῆμον, ἐνέβαλ-
 λον λόγους καὶ διαβολὰς κατὰ τῶν πλουσίων, ὥς ἐκεῖνοι
 τὸν λιμὸν ἐπάγοιεν αὐτοῖς ὑπὸ μνηστιακίας. Ἐκ δὲ τῶν
 Οὐελιτρανῶν ἦκε πρεσβεία τὴν πόλιν παραδιδόντων 10
 καὶ δεομένων ἀποίκους ἀποστέλλειν. Νόσος γὰρ ἐμπε-
 σοῦσα λοιμώδης αὐτοῖς τοσοῦτον ὄλεθρον καὶ φθορὰν
 ἀπειργάσατο τῶν ἀνθρώπων, ὥστε μόλις τὸ δέκατον τοῦ
 παντὸς ἀπολειφθῆναι μέρος. Ἐδοξεν οὖν τοῖς νοῦν
 ἔχουσιν εἰς θεόν γερονέει καὶ κατὰ καιρὸν ἡ χρεῖα τῶν 15
 Οὐελιτρανῶν διὰ τε τὴν ἀπορίαν κουφισμοῦ δεομένοις,
 καὶ τὴν στάσιν ἅμα σκεδάσειν ἡλπίζον, εἰ τὸ θορυβοῦν
 μάλιστα καὶ συνεπηρμένον τοῖς δημαγωγοῖς ὥσπερ πε-
 ρίττωμα τῆς πόλεως νοσερὸν καὶ ταραχῶδες ἀποκαθαρ-
 θεῖη. Τούτους τε δὴ καταλέγοντες εἰς τὴν ἀποικίαν ἐξέ- 20
 πεμπον οἱ ὕπατοι, καὶ στρατείαν ἐπήγγελλον ἑτέροις ἐπὶ
 τοὺς Οὐολούσκους, ἀσχολίαν τε τῶν ἐμφυλίων μηχανώ-
 μενοι θορύβων, καὶ νομίζοντες ἐν ὅπλοις καὶ στρατοπέδῳ
 καὶ κοινοῖς ἀγῶσιν αὐθις γενομένους πλουσίους ὁμοῦ
 καὶ πένητας καὶ δημοτικούς καὶ πατρικίους ἡμερώτερον 25
 [ἀν*] διατεθῆναι πρὸς ἀλλήλους καὶ ἥδιον.

XIII. Ἐνίσταντο δὲ λοιπὸν οἱ περὶ Σικίννιον καὶ
 Βροῦτον δημαγωγοί, βοῶντες ἔργον ὁμότατον αὐτοῖς
 τῷ προσητάτῃ τῶν ὀνομάτων ἀποικίαν προσαγορεύσαν-
 τας ἀνθρώπους πένητας ὥσπερ εἰς βάρβαρον ὠθεῖν, ἐκ 30
 πέμποντας εἰς πόλιν ἄερος τε νοσεροῦ καὶ νεκρῶν ἀτά-
 φων γέμουσαν, ἄλλοτρίῳ δαίμονι καὶ παλαμναίῳ συνοικι-

ζομένους· εἶτα ὥσπερ οὐκ ἀρκουμένους τοὺς μὲν ὑπό-
 λιμου διολλύναι τῶν πολιτῶν, τοὺς δὲ λοιμῶ προσβάλ-
 λειν, ἔτι καὶ πόλεμον αὐθαίρετον ἐπάγειν, ὅπως μηδὲν
 κακὸν ἀπῇ τῆς πόλεως, ὅτι δουλεύουσα τοῖς πλουσίοις
 5 ἀπέειπε. Τοιούτων ἀναπιμπλάμενος λόγων ὁ δῆμος
 οὔτε τῷ καταλόγῳ προσήει τῶν ὑπάτων πρὸς τε τὴν
 ἀποικίαν διεβέβλητο. Τῆς δὲ βουλῆς διαπορουμένης ὁ
 Μάρκιος ἤδη μεστὸς ὢν ὄγκου καὶ μέγας γεγονὼς τῷ
 φρονήματι καὶ θαυμαζόμενος ὑπὸ τῶν κρατίστων φανε-
 10 ρὸς ἦν μάλιστα τοῖς δημαγωγοῖς ἀνθιστάμενος. Καὶ τὴν
 μὲν ἀποικίαν ἀπέστειλαν, ἐπιτιμίαις μεγάλοις τοὺς λα-
 χόντας ἐξελεθεῖν ἀναγκάσαντες· πρὸς δὲ τὴν στρατείαν
 παντάπασιν ἀπαγορευόντων, αὐτὸς ὁ Μάρκιος τοὺς τε
 πελάτας ἀναλαβὼν καὶ τῶν ἄλλων ὅσους ἔπεισε κατέ-
 15 ἔδραμε τὴν Ἀντιατῶν χώραν. Καὶ πολὺν μὲν σίτον εὐ-
 ρὼν, πολλῇ δὲ λείᾳ θρεμμάτων καὶ ἀνδραπόδων περι-
 τυχὼν, αὐτῷ μὲν οὐδὲν ἐξείλετο, τοὺς δὲ στρατευσαμέ-
 νους πολλὰ μὲν ἄγοντας ἔχων, πολλὰ δὲ φέροντας ἐπαν-
 ῆλθεν εἰς τὴν Ῥώμην, ὥστε τοὺς ἄλλους μεταμελομένους
 20 καὶ φθονήσαντας τοῖς εὐπορήσασιν ἄχθεσθαι τῷ Μαρκίῳ
 καὶ βαρύνεσθαι τὴν δύξαν αὐτοῦ καὶ τὴν δύναμιν, ὥς
 ἐπὶ τὸν δῆμον αὐξομένην.

XIV. Ὀλίγου δὲ χρόνου μετῆει μὲν ὑπατείαν ὁ Μάρ-
 κιος, ἐκάμπτοντο δὲ οἱ πολλοί, καὶ τὸν δῆμον αἰδῶς τις
 25 εἶχεν ἄνδρα καὶ γένει καὶ ἀρετῇ πρῶτον ἀτιμάσαι καὶ
 καταβαλεῖν ἐπὶ τοσούτοις καὶ τηλικούτοις εὐεργετήμασι.
 Καὶ γὰρ ἔθος ἦν τοῖς μειοῦσι τὴν ἀρχὴν παρακαλεῖν
 καὶ δεξιοῦσθαι τοὺς πολίτας ἐν ἱματίῳ κατιόντας εἰς τὴν
 ἀγορὰν ἄνευ χιτῶνος, εἴτε μᾶλλον ἐκταπεινούοντας ἐαν-
 30 τοὺς τῷ σχήματι πρὸς τὴν δέησιν, εἴτε δεικνύοντας ὡς
 ἦσαν ὠτειλαὶ προφανῇ τὰ σύμβολα τῆς ἀνδρείας. Οὐ
 γὰρ ὑποψία δῆπον διανομῆς ἀργυρίου καὶ δεκασμῶν

ἄξωστον ἐβούλοντο προσιέναι καὶ ἀχίτωνα τοῖς πολίταις
 τὸν δεόμενον αὐτῶν· ὁπὲ γὰρ μετὰ πολὺν χρόνον ὠνὴ
 καὶ πρᾶσις ἐπεισῆλθε καὶ συνεμίγη ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς
 ψήφοις ἀργύριον. Ἐκ δὲ τούτου καὶ δικαστῶν θιγοῦσα
 καὶ στρατοπέδων ἡ δωροδοκία περιέστησεν εἰς μοναρχίαν
 τὴν πόλιν, ἐξαυδραποδισαμένη τὰ ὄπλα τοῖς χρήμασιν.
 Οὐ γὰρ κακῶς ἔοικεν εἰπεῖν ὁ εἰπών, ὅτι πρῶτος κατέ-
 λυσε τὸν δῆμον ὁ πρῶτος ἐστιάσας καὶ δεκάσας. Φαίνε-
 ται δὲ κρύφα καὶ κατὰ μικρὸν ὑπορρέον οὐκ εὐθὺς ἐκ-
 δηλον ἐν Ῥώμῃ γενέσθαι τὸ κακόν. Οὐ γὰρ ἴσμεν ὅστις 10
 ἦν ὁ δεκάσας πρῶτος ἐν Ῥώμῃ δῆμον ἢ δικαστήριον·
 Ἀθήνησι δὲ λέγεται πρῶτος ἀργύριον δοῦναι δικασταῖς
 Ἄνυτος ὁ Ἀνθεμίωνος προδοσίας περὶ Πύλου κρινόμενος
 ἐν τοῖς Πελοποννησιακοῖς ἤδη τελευτῶσιν, ὅπηνίκα το
 χρυσοῦν ἔτι γένος καὶ ἀκήρατον ἐν Ῥώμῃ τὴν ἀγορὰν 15
 κατεῖχεν.

XV. Ἀλλὰ τοῦ γε Μαρκίου πολλὰς ὑποφαίνοντος
 ὠτειλὰς ἀπὸ πολλῶν ἀγῶνων, ἐν οἷς ἐπρώτευσεν ἑπτα-
 καίδεκα ἔτη συνεχῶς στρατευόμενος, ἐδυσωποῦντο τὴν
 ἀρετὴν, καὶ λόγον ἀλλήλοις ἐδίδουσιν ὥς ἐκείνον ἀπο- 20
 δεῖξοντες. Ἐπεὶ δὲ τῆς ἡμέρας, ἐν ἣ τὴν ψῆφον ἔδει φέ-
 ρειν, ἐνστάσης ὁ Μάρκιος εἰς ἀγορὰν ἐνέβαλε σοβαρῶς
 ὑπὸ τῆς βουλῆς προπεμπόμενος, καὶ πάντες οἱ πατρίκιοι
 περὶ αὐτὸν ἐγένοντο φανεροὶ πρὸς μηδὲν οὕτω μηδέποτε
 σπουδάζαντες, ἔξέπεσον αὐτῷ οἱ πολλοὶ τῆς πρὸς αὐ- 25
 τὸν εὐνοίας, εἰς τὸ νυμεσᾶν καὶ φθονεῖν ὑποφερόμενοι.
 Προσῆν δὲ τῷ πάθει τούτῳ καὶ δέος, εἰ γένοιτο τῆς
 ἀρχῆς κύριος ἀνὴρ ἀριστοκρατικὸς καὶ τοσοῦτον ἔχων ἐν
 τοῖς πατρίκιοις ἀξίωμα, μὴ παντάπασιν ἀφέλοιτο τοῦ
 δῆμον τὴν ἐλευθερίαν. Οὕτω δὲ φρονήσαντες ἀπεψη- 30
 φίσαντο τὸν Μάρκιον. Ὡς δ' ἀνηγορεύθησαν ἑτεροί,
 βαρὺς μὲν ἤνεγκεν ἡ βουλή δοκοῦσα προπεπηλυσθαι

μᾶλλον ἑαυτὴν ἢ τὸν Μάρκιον, αὐτὸς δ' ἐκεῖνος οὐ με-
 τρώς ἔσχεν οὐδ' ἐπεικῶς πρὸς τὸ συμβεβηκός, ὅτε δὴ
 πλείστα τῷ θυμοειδεῖ καὶ φιλονείκῳ μέρει τῆς ψυχῆς,
 ὡς ἔχοντι μέγεθος καὶ φρόνημα, κεχρημένους, τὸ δ' ἐμ-
 5 βριθὲς καὶ τὸ πρᾶον, οὐ τὸ πλείστον ἀρετῇ πολιτικῇ
 μέτεστιν, ἐγκρατεμένον οὐκ ἔχον ὑπὸ λόγον καὶ παιδείας,
 οὐδὲ τὴν ἐρημίαν ξύνοικον, ὡς Πλάτων ἔλεγεν, αὐθά-
 δειαν εἰδὼς ὅτι δεῖ μάλιστα διαφεύγειν ἐπιχειροῦντα
 πράγμασι κοινοῖς καὶ ἀνθρώποις ὀμιλεῖν, καὶ γενέσθαι
 10 τῆς πολλὰ γελωμένης ὑπ' ἐνίων ἀνεξικακίας ἔραστῆν.
 Ἄλλ' ἀπλοῦς τις ὢν αἰὲ καὶ ατενής, καὶ τὸ νικᾶν καὶ κρα-
 τεῖν ἀπάντων πάντως ἀνδρείας ἔργον ἡγούμενος, οὐκ
 ἀσθενείας καὶ μαλακίας, ἐκ τοῦ ποιοῦντος καὶ πεπον-
 θότος μάλιστα τῆς ψυχῆς, ὥσπερ οἶδημα, τὸν θυμὸν
 15 ἀναδιδούσης, ἀπῆει ταραχῆς μεστὸς ὢν καὶ πικρίας πρὸς
 τὸν δῆμον. Οἱ δ' ἐν ἡλικίᾳ τῶν πατρικίων, ὅτι περ ἦν
 ἐν τῇ πόλει μάλιστα γαυρούμενον εὐγενείᾳ καὶ ἀνθοῦν,
 αἰὲ τε θαυμαστικῶς ἐσπουδάζεσαν περὶ τὸν ἄνδρα, καὶ
 τότε προσκείμενοι καὶ παρόντες οὐκ ἐπ' ἀγαθῷ τὸν θυ-
 20 μὸν ἐξεργάζοντο αὐτοῦ τῷ συναγανακτεῖν καὶ συναλγεῖν.
 Ἦν γὰρ ἡγεμὼν αὐτοῖς καὶ διδάσκαλος εὐμενῆς τῶν πο-
 λεμικῶν ἐν ταῖς στρατείαις καὶ ζῆλον ἀρετῆς ἀνευ φθό-
 νου πρὸς ἀλλήλους γαυρῶσαι τοὺς κατορθοῦντας.

XVI. Ἐν τούτῳ δὲ αἶτος ἦκεν εἰς Ῥώμην, πολὺς μὲν
 25 ὠνητὸς ἐξ Ἰταλίας, οὐκ ἐλάττων δὲ δωρητὸς ἐκ Συρα-
 κουσῶν, Γέλωνος τοῦ τυράννου πέμπαντος· ὥστε τοὺς
 πλείστους ἐν ἐλπίσι γενέσθαι χρησταῖς, ἅμα τῆς ἀπορίας
 καὶ τῆς διαφορᾶς τὴν πόλιν ἀπαλλαγῆσεσθαι προσδο-
 κῶντας. Εὐθὺς οὖν βουλῆς ἀθροισθείσης περιχυθεὶς ὁ
 30 δῆμος ἐξωθεν ἐκαπαδόκει τὸ τέλος, ἐλπίζων ἀγορᾷ τε
 χορηγεῖσθαι φιλανθρωπῶ καὶ προῖκα τὰς δωρεὰς νεμή-
 σεσθαι. Καὶ γὰρ ἐνδον ἦσαν οἱ ταῦτα τὴν βουλήν περὶ-

θοντες. Ὁ μὲντοι Μάρκιος ἀναστὰς σφόδρα καθήψατο
των χαριζομένων τοῖς πολλοῖς, δημαγωγούς καὶ προδότας
ἀποκαλῶν τῆς ἀριστοκρατίας καὶ σπέρματα πονηρὰ θρα-
σύτητος καὶ ὕβρεως εἰς ὄχλον ἀφειμένα τρέφοντας καθ'
αὐτῶν, ἃ καλῶς μὲν εἶχε μὴ περιιδεῖν ἐν ἀρχῇ φυόμενα 5
μηδ' ἰσχυρὸν ἀρχῇ τηλικαύτῃ ποιῆσαι τὸν δῆμον, ἥδη
δὲ καὶ φοβερὸν εἶναι τῷ πάντα βουλομένοις αὐτοῖς ὑπάρ-
χειν καὶ μηδὲν ἄκοντας βιάζεσθαι, μηδὲ πείθεσθαι τοῖς
ὑπάτοις, ἀλλ' ἀναρχίας ἔχοντας ἡγεμόνας ἰδίους ἄρχον-
τας προσαγορεύειν. Ἐπιδόσεις μὲν οὖν καὶ διανομὰς, 10
ὥσπερ Ἑλλήνων οἱ κράτιστα δημοκρατούμενοι, καθέ-
ζεσθαι ψηφίζομένους ἔφη παντελῶς εἰς κοινὸν ὅλεθρον
τὴν ἀπείθειαν αὐτῶν ἐφοδιάζειν. „Οὐ γὰρ χάριν γε δῆ-
που φήσουσιν ἀπολαμβάνειν τῶν στρατειῶν, ἃς ἐγκατέ-
λιπον, καὶ τῶν ἀποστάσεων, αἷς προήκαντο τὴν πατρίδα, 15
καὶ τῶν διαβολῶν, ἃς ἐδέξαντο κατὰ τῆς βουλῆς. ἀλλ'
ὑφριμένους διὰ φόβον καὶ κολακεύοντας ὑμᾶς ταῦτα
διδόναι καὶ συγχωρεῖν ἐλπίσαντες, οὐδὲν ἔξουσιν πέρας
ἀπειθείας, οὐδὲ παύσονται διαφερόμενοι καὶ στασιάζ-
οντες. Ὡστε τοῦτο μὲν ἐστὶ κομιδὴ μανικόν· εἰ δὲ 20
σωφρονοῦμεν, ἀφαιρησόμεθα τὴν δημαρχίαν αὐτῶν,
ἀναίρεσιν οὖσαν ὑπατείας καὶ διάστασιν τῆς πόλεως,
οὐκέτι μιᾶς, ὥς πρότερον, οὔσης, ἀλλὰ δεδεγμένης το-
μὴν μηδέποτε συμφῶναι μηδ' ὁμοφρονῆσαι μηδὲ παύ-
σασθαι νοσοῦντας ἡμᾶς καὶ ταραττομένους ὑπ' ἀλλή- 25
λων ἐάσανσαν.“

XVII. Πολλὰ τοιαῦτα λέγων ὁ Μάρκιος ὑπερφυνῶς
εἶχε τοὺς νέους συνενθουσιῶντας αὐτῷ καὶ τοὺς πλου-
σίους ὀλίγου δεῖν ἅπαντας, μόνον ἐκείνον ἄνδρα τὴν
πόλιν ἔχειν ἀήττητον καὶ ἀκολάκευτον βοῶντας. Ἐνιοι 30
δὲ τῶν πρεσβυτέρων ἠναντιοῦντο, ὑποφωόμενοι τὸ ἀπο-
βησόμενον. Ἀπέβη δὲ χρηστὸν οὐδέν. Οἱ γὰρ δῆμαρχοι

παρόντες, ὡς ἤσθοντο τῇ γνώμῃ κρατοῦντα τὸν Μάρκιον, ἐξέδραμον εἰς τὸν ὄχλον μετὰ βοῆς παρακελευόμενοι συνίστασθαι καὶ βοηθεῖν αὐτοῖς τοὺς πολλοὺς. Ἐκκλησίας δὲ θορυβώδους γενομένης, καὶ τῶν λόγων, 5 οὓς ὁ Μάρκιος εἶπεν, ἀναγορευθέντων, ὀλίγον ἐδέησεν ἔμπεσεῖν ὑπ' ὀργῆς φερόμενος εἰς τὴν βουλὴν ὁ δῆμος· οἱ δὲ δῆμαρχοι τοῦ Μαρκίου τὴν αἰτίαν ἐποιοῦντο, καὶ πέμποντες ἐκάλουν αὐτὸν ἀπολογησόμενον. Ὡς δὲ πρὸς ὕβριν τοὺς πεμφθέντας ἐξήλασεν ὑπηρέτας, αὐτοὶ μετὰ 10 τῶν ἀγορανόμων ἦγον ἄξοντες βίᾳ τὸν ἄνδρα, καὶ τοῦ σώματος ἐπελαμβάνοντο. Συστάντες δ' οἱ πατρίκιοι τοὺς μὲν δημάρχους ἀπετρίψαντο, τοῖς δ' ἀγορανόμοις καὶ πληγὰς ἐνέβαλον. Τότε μὲν οὖν ἐσπέρα καταλαβοῦσα τὴν ταραχὴν διέλυσεν· ἅμα δ' ἡμέρᾳ τὸν δῆμον 15 ἐξηγριωμένον ὁρῶντες οἱ ὑπάτοι καὶ συντρέχοντα πανταχόθεν εἰς τὴν ἀγορὰν ἐδεδισαν ὑπὲρ τῆς πόλεως, καὶ τὴν βουλὴν ἀδροίσαντες ἐκέλευον σκοπεῖν, ὅπως ἐπιεικέσι λόγοις καὶ δόγμασι χρηστοῖς πρᾶνῶσι καὶ καταστήσωσι τοὺς πολλοὺς, ὡς οὐ φιλοτιμίας οὐσαν ὥραν 20 οὐδ' ὑπὲρ δόξης ἄμιλλαν, εἰ σωφρονουσίην, ἀλλὰ καιρὸν ἐπισφαλὴ καὶ ὀξὺν εὐγνώμονος πολιτείας καὶ φιλανθρωποῦ δεόμενον. Εὐξάντων δὲ τῶν πλείστων προσελθόντες ὡς ἐνῆν μάλιστα τῷ δήμῳ διελέγοντο καὶ κατεπράννον, ἀπολυόμενοι τε τὰς διαβολὰς ἐπεικῶς καὶ τῷ 25 νοουθετοῦντι καὶ δάκνonti μετρίως χρώμενοι, περὶ δὲ τιμῆς ὠνίων καὶ ἀγορᾶς οὐδὲν διοίσεσθαι πρὸς αὐτοὺς φράσκοντες.

XVIII. Ὡς οὖν ἐνεδίδου τὸ πολὺ τοῦ δήμου καὶ 22 φανερόν ἦν τῷ κοσμίως καὶ σωφρόνως ἀκούειν ἀγόμενον καὶ κηλούμενον, ἀνέστησαν οἱ δῆμαρχοι, τῇ μὲν βουλῇ σωφρονούσῃ τὸν δῆμον ἀνθυπεῖξιν ὅσα καλῶς 30 ἔχει φράσκοντες, τὸν δὲ Μάρκιον ἀπολογεῖσθαι κελεύον-

τες, εἰ μὴ φησιν ἐπὶ συγχύσει τῆς πολιτείας καὶ κατα-
 λύσει τοῦ δήμου τὴν τε βουλὴν παροξύνειν καὶ καλού-
 μενος ὑπ' αὐτῶν ἀπειθῆσαι, τέλος δὲ τοὺς ἀγορανόμους
 τύπτων ἐν ἀγορᾷ καὶ προπηλακίζων ἐμφύλιον, ὅσον ἐπ'
 αὐτῷ, πόλεμον ἐξεργάσασθαι καὶ προαγαγεῖν εἰς ὄπλᾳς
 τοὺς πολίτας. Ἐλεγον δὲ ταῦτα βουλόμενοι τὸν Μάρ-
 κιον ἢ ταπεινὸν ἀποδεῖξαι, παρὰ φύσιν ὑφέντα τὸ φρό-
 νημα καὶ θεραπεύοντα τὸν δῆμον, ἢ τῇ φύσει χρώμενον
 ἀνήκεστον ἀπειργάσασθαι τὴν πρὸς αὐτὸν ὀργήν· ὁ μάλ-
 λον ἤλπιζον ὀρθῶς στοχαζόμενοι τοῦ ἀνδρός. Ἔσθη μὲν 10
 γὰρ ὡς ἀπολογησόμενος, καὶ παρέσχευ αὐτῷ σιωπὴν καὶ
 ἡσυχίαν ὁ δῆμος· ὡς δ' ἤρξατο πρὸς τοὺς ἀνθρώπους
 δεητικὸν τινα λόγον προσδεχομένους οὐ μόνον ἐπαχθεῖ
 παρρησίᾳ χρῆσθαι καὶ πλείονι κατηγορίᾳ τῆς παρρησίας,
 ἀλλὰ καὶ τόνῳ φωνῆς καὶ διαθέσει προσώπου τὴν ἐγγύς 15
 ὑπεροψίας καὶ ὀλιγορίας ἀφοβίαν ἐπιδεικνύμενος, ὁ μὲν
 δῆμος ἐξετραχύνθη καὶ φανερός ἦν δυσανασχετῶν καὶ
 βαρυνόμενος τοῖς λεγομένοις, τῶν δὲ δημάρχων ὁ θρα-
 σύτατος Σικίννιος μικρὰ τοῖς συνάρχουσι διαλεχθεὶς,
 εἰτ' εἰς μέσον ἀναγορεύσας, ὡς θάνατος ὑπὸ τῶν δη- 20
 μάρχων τοῦ Μαρκίου κατέγνωσται, προσέταξε τοῖς ἀγο-
 ρανόμοις ἀναγαγόντας αὐτὸν ἐπὶ τὴν ἄκραν εὐθύς ὥσαι
 κατὰ τῆς ὑποκειμένης φάραγγος. Ἀπομένων δὲ τῶν
 ἀγορανόμων τοῦ σώματος ἔδοξε μὲν καὶ τῶν δημοτῶν
 πολλοῖς φρικτὸν εἶναι τὸ γινόμενον καὶ ὑπερήφανον, 25
 οἱ δὲ πατρίκιοι παντάπασιν ἐκστάντες καὶ περιπαθή-
 σαντες ὥρμησαν ἀπὸ κραυγῆς βοηθεῖν, οἱ δὲ καὶ χερσὶ
 τοὺς ἐπιλαμβανομένους ἀνείργοντες καὶ καταμινύντες
 ἑαυτοῖς τὸν Μάρκιον· ἔνιοι δὲ καὶ τὰς χεῖρας ὀρέγοντες
 ἐδέοντο τῶν πολλῶν, ἐπειδὴ λόγου τε καὶ φωνῆς οὐδὲν 30
 ἔργον ἦν ἐν ἀκοσμίᾳ τοσαύτῃ καὶ θορύβοις, ἄχρι οὗ
 συμφρονήσαντες οἱ φίλοι καὶ οἰκεῖοι τῶν δημάρχων, ὡς

ἀνευ φόνον πολλοῦ τῶν πατρικίων οὐκ ἔστιν ἐξαγαγεῖν οὐδὲ κολάσαι τὸν Μάρκιον, ἐπεισαν αὐτοὺς ἀφελεῖν τῆς τιμωρίας τὸ ἀλλόκοτον καὶ βαρὺ, μὴ βία μὴδ' ἄκριτον ἀποκτινύνοντας, ἀλλὰ τῷ δήμῳ ψῆφον ἐπενεργεῖν ἀπο-
 5 δόντας. Ἐκ τούτου καταστάς ὁ Σικίννιος ἡρώτα τοὺς πατρικίους, τί βουλόμενοι τὸν Μάρκιον ἀφαιροῦνται τοῦ δήμου βουλομένου κολάσειν. Ἐκείνων δὲ πάλιν ἀν-
 τερωτώντων· „Τί μὲν οὖν διανοεῖσθε καὶ τί βούλεσθε ὑμεῖς, ἄνδρα Ῥωμαίων ἐν τοῖς ἀρίστοις ἀνευ κρίσεως ἐπὶ
 10 τιμωρίαν ὤμην καὶ παράνομον οὕτως ἄγοντες;“ „Ἀλλὰ ταύτην μὲν“ εἶπεν ὁ Σικίννιος, „ὑμεῖς μὴ ποιεῖσθε πρό-
 φασιν διαφορᾶς καὶ στάσεως πρὸς τὸν δῆμον· ὁ γὰρ ἄξι-
 οὔτε, δίδωσιν ὑμῖν, κριθῆναι τὸν ἄνδρα. Σοὶ δὲ, Μάρκιε,
 15 προαγορεύομεν εἰς τρίτην ἀγορὰν παρεῖναι καὶ πείθειν
 τοὺς πολίτας, εἰ μὴδὲν ἀδικεῖς, ὥς ψήφῳ κρινούντας.“

XIX. Τότε μὲν οὖν ἡγάπησαν οἱ πατρικοί τὴν διά-
 λυσιν, καὶ τὸν Μάρκιον ἀσμένως ἔχοντες ἀπῆλθον. Ἐν
 δὲ τῷ μεταξὺ χρόνῳ τῆς τρίτης ἀγορᾶς (ἀγορᾶς δὲ ποιοῦσι
 Ῥωμαῖοι δι' ἡμέρας ἐνάτης νουνδίας καλοῦντες) ἐλπίδα
 20 μὲν αὐτοῖς παρέσχε διακρουσέως στρατεία γενομένη πρὸς
 Ἀντιάτας, ὥς μήκος ἔξουσα καὶ χρόνον, ἐν ᾧ χειροῦθης
 ὁ δῆμος ἔσται τῆς ὀργῆς ἀπομαρανθείσης ἢ παντελῶς
 ἐκπεσοῦσης δι' ἀσχολίαν καὶ πόλεμον· ἔπειτα δ', ὥς
 ταχὺ διαλυσάμενοι πρὸς τοὺς Ἀντιάτας ἐπανῆλθον, ἐρί-
 25 νοντο σύνοδοι τῶν πατρικίων πολλάκις, δεδιότων καὶ
 σκοποῦντων, ὅπως τὸν τε Μάρκιον οὐ προήσουνται τὸν
 τε δῆμον αὐτίς οὐ παρεξουσιν ἐκταράττειν τοῖς δημα-
 γογοῖς. Ἀππίος μὲν οὖν Κλαύδιος αἰτίαν ἔχων ἐν τοῖς
 μάλιστα μισόδημος εἶναι διεμαρτύρετο, λέγων τὴν τε
 30 βουλὴν αὐτοὺς ἀναιρήσειν καὶ προήσεσθαι παντάπασιν
 τὴν πολιτείαν, εἰ κύριον τῆς ψήφου κατὰ τῶν πατρικίων
 δεῖξονται γενόμενον τὸν δῆμον· οἱ δὲ προεβύτατοι καὶ

δημοτικώτατοι τούναντιον ἡξίουν οὐ χαλεπὸν οὐδὲ βαρύν, ἀλλὰ πρᾶον καὶ φιλάνθρωπον ὑπὸ τῆς ἐξουσίας ἔσεσθαι τὸν δῆμον· οὐ γὰρ καταφρονοῦντι τῆς βουλῆς, ἀλλ' οἰομένω καταφρονεῖσθαι τιμὴν καὶ παραμυθίαν γενήσεσθαι τὴν κρίσιν, ὥσθ' ἅμα τὴν ψῆφον λαβόντας ἀποθήσεσθαι τὴν ὀργήν.

XX. Ὅρων οὖν ὁ Μάρκιος εὐνοίᾳ μὲν αὐτοῦ, φόβῳ δὲ τοῦ δήμου τὴν σύγκλητον ἀπορουμένην, ἠρώτησε τοὺς δημάρχους, τί κατηγοροῦσιν αὐτοῦ καὶ περὶ τίνος κριθισόμενον ἐπὶ τὸν δῆμον ἐξάγουσιν. Εἰπόντων δ' ἐκεῖ-
νων, ὅτι τυραννίς ἐστι τὸ ἐγκλημα καὶ τυραννεῖν δια-
νοούμενον ἀποδείξουσιν αὐτόν, οὕτως ἐξαναστὰς αὐτὸς
ἔφη πρὸς τὸν δῆμον ἥδη βαδίζειν ἀπολογησόμενος καὶ
μηδὲνα τρόπον κρίσεως μηδὲ, ἂν ἂλῶ, κολάσεως παραι-
τεῖσθαι. „μόνον ὅπως“ ἔφη „τοῦτο κατηγορήσητε καὶ 15
μὴ ψεύσησθε τὴν βουλήν.“ Ὡς δ' ὠμολόγησαν, ἐπὶ
τούτοις ἡ κρίσις ἐγένετο. Συνελθόντος δὲ τοῦ δήμου
πρώτον μὲν οὐ κατὰ λόγους, ἀλλὰ κατὰ φυλὰς ἐβιάζοντο
γίνεσθαι τὴν ψηφοφορίαν, τῶν εὐπόρων καὶ γνωρίμων
καὶ στρατευομένων τὸν ἄπορον καὶ πολυπράγμονα καὶ 20
τοῦ καλοῦ φροντίζοντα μηδὲν ὄχλον ἐπὶ προσέθεν ταῖς
ψήφοις ποιοῦντες. Ἐπειτα τὴν τυραννίδος ἀφέντες αἰ-
τίαν ἀναπόδεικτον οὖσαν, ἐκείνων πάλιν ἐμέμνητο τῶν
λόγων, οὓς ὁ Μάρκιος πρότερον εἶπεν ἐν τῇ βουλῇ, κω-
λύων μὲν ἐπευνανίσαι τὴν ἀγοράν, ἀφελέσθαι δὲ τὴν 25
δημαρχίαν τοῦ δήμου κελεύων. Καινὸν δὲ κατηγορήσαν
αὐτοῦ κατηγορήματα τὴν διανομὴν τῶν λαφύρων, ἃ λαβόν
ἐκ τῆς Ἀντιατιῶν χώρας οὐκ ἀνήνεγκεν εἰς τὸ δημόσιον,
ἀλλὰ διένειμε τοῖς μετ' αὐτοῦ στρατευομένοις· ὑφ' οὗ
δὴ καὶ μάλιστα λέγεται διαταραχθῆναι τὸν Μάρκιον. Οὗ 30
γὰρ προσεδόκησεν οὐδ' εὐπόρησε πρὸς τὸν ὄχλον ἐκ τοῦ
παραντίκα λόγων πιθανῶν, ἀλλ' ἐπαινοῦντι τοὺς στρα-

τευσαμένους ἐθορύβησαν αὐτῷ πλείονες ὄντες αἱ μὴ στρατευσάμενοι. Τέλος δ' οὖν ταῖς φυλαῖς τῆς ψῆφου δοθείσης αἱ καθαιρούσαι τρεῖς ἐγένοντο. Ἦν δὲ τίμημα τῆς καταδίκης αἰδῖος φυγή. Μετὰ δὲ τὴν ἀναγόρευσιν 5 ὁ μὲν δῆμος οὐδέποτε νικήσας μάχῃ πολεμίους τοσοῦτον ἐφρόνησεν, ὅσον τότε φρονῶν καὶ γεγηθὼς ἀπῆει, τὴν δὲ βουλὴν ἄχος ἔσχε καὶ κατήφεια δεινὴ μεταμελομένην καὶ δυσφοροῦσαν ἐπὶ τῷ μὴ πάντα ποιῆσαι καὶ παθεῖν πρότερον ἢ περιδεῖν ὑβρίσαντα καὶ χρησάμενον ἐξουσίᾳ 10 τοσαύτῃ τὸν δῆμον. Οὐδὲν δ' ἔδει τότε πρὸς διάγνωσιν ἐσθῆτος ἢ παρασῆμων ἐτέρων, ἀλλ' εὐθύς ἦν δῆλος ὅτι δημότης ὁ χαλῶν καὶ ὁ δυσφορῶν ὅτι πατρίκιος.

XXI. Πλὴν αὐτὸς ὁ Μάρκιος ἀνέκκλητος καὶ ἀτα-
 πείνωτος καὶ σχήματι καὶ βαδίσματι καὶ προσώπῳ καθε-
 15 στικῶς ἐν πᾶσι τοῖς ἄλλοις ἐφαίνετο πεπονθόσιν ἀσυμ-
 παθῆς ἑαυτῷ μόνος, οὐχ ὑπὸ λογισμοῦ καὶ προότιτος, οὐδὲ τῷ φέρειν μετρίως τὸ συμβεβηκός, ἀλλ' ἐμπαθῆς ὢν ὑπ' ὀργῆς καὶ βαρυφροσύνης, ὅπερ ἀγνωοῦσιν οἱ πολλοὶ λύπην οὔσαν. Ὅταν γὰρ εἰς θυμὸν μεταβάλῃ, 20 καθάπερ ἐκ πυρωθείσα τὸ ταπεινὸν ἀποβάλλει καὶ ἀργόν· ἢ καὶ δοκεῖ θραστικὸς ὁ θυμούμενος ὡς θερμὸς ὁ πυρέττων, οἷον ἐν σφυγμῷ καὶ διατάσει καὶ ὄγκῳ γενομένης τῆς ψυχῆς. Ἐδήλωσε δὲ τοῖς ἔργοις ἀντίκα μάλα τὴν διάθεσιν ταύτην ὁ Μάρκιος. Εἰσελθὼν γὰρ οἴκαδε, 25 καὶ τὴν μητέρα καὶ τὴν γυναῖκα μετὰ κλαυθμοῦ καὶ βοῆς 224 ὀλοφυρομένους ἀσπασάμενος καὶ κελεύσας μετρίως φέρειν τὸ συμβεβηκός, εὐθύς ἀπιὼν ἐβάδιζεν ἐπὶ τὰς πύλας. Ἐκεῖ δὲ τῶν πατρίκιων ὁμοῦ τι πάντων προπεμπόντων αὐτὸν οὔτε τι λαβὼν οὔτε τινὸς δεηθεὶς ἀπηλλάττετο, 30 τρεῖς ἢ τέτταρας πελάτας ἔχων περὶ αὐτόν. Ἡμέρας δ' ὀλίγας ἐν τισιν ἀγροῖς αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν ὑπὸ πολλῶν διενεχθεὶς διαλαγισμῶν, οἷους ὁ θυμὸς ὑπέβαλλεν, ᾧσ'

οὐτ' εἰς καλὸν οὔτε συμφέρον οὐδέν, ἀλλ' ἢ τὸ Ῥωμαίους μετελθεῖν, ἐγίνωσκε πόλεμόν τινα βαρὺν καὶ ὁμορον ἀναστῆσαι ἐπ' αὐτούς. Ὁρμησεν οὖν διαπειραῖσθαι πρῶτον Οὐολούσκων, ἀκμάζοντας μὲν εἰδὼς ἔτι καὶ σώμασι καὶ χρήμασι, ταῖς δὲ γεγεννημέναις ἐναγχος ἦ-
 5 ταις οὐ τοσοῦτον ἀπολωλέναι τῆς δυνάμεως, ὅσον ἐργερονέαι φιλονεικίας αὐτοῖς καὶ ὀργῆς οἰόμενος.

XXII. Ἦν δέ τις ἀνὴρ ἐξ Ἀντίου πόλεως διὰ τε πλοῦ-
 τον καὶ ἀνδρείαν καὶ γένους ἐπιφάνειαν ἀξίωμα βασι-
 λικὸν ἔχων ἐν πᾶσιν Οὐολούσκοις, ὄνομα Τύλλος Ἀμφί-
 10 διος. Ἐπὶ τούτου μισούμενον ὁ Μάρκιος ἐαυτὸν ὡς οὐδένα Ῥωμαίων ἐγίνωσκε· πολλάκις γὰρ ἐν ἀπειλαῖς καὶ προκλήσεσι κατὰ τὰς μάχας γενόμενοι, καὶ κομπᾶ-
 σαντες διὰ τὸ ἐνάμιλλον, οἷα νεανιῶν πολεμικῶν φι-
 λοτιμίαι καὶ ξῆλοι φέρουσιν, ἴδιον προσεκτῆσαντο τῷ 15
 κοινῷ τὸ κατ' ἀλλήλων ἔχθος. Οὐ μὴν ἀλλὰ μέγεθος τι φρονήματος ἔχοντα τὸν Τύλλον ὁρῶν, καὶ μάλιστα δὴ Οὐολούσκων ἐπιθυμοῦντα Ῥωμαίους λαβὴν παρασχόν-
 τας ἐν μέρει κολουῖσαι, μαρτυρίαν ἀπέλιπε τῷ εἰπόντι·
 „Θυμῷ μάχεσθαι χαλεπὸν· ὃ γὰρ ἂν θέλῃ, ψυχῆς ὠνεῖ-
 20 ται.“ Λαβὼν γὰρ ἰσθῆτα καὶ σκευήν, ἐν ἣ μάλιστα μὴ δόξειεν ὅς ἦν ἔμελλεν ὁρῶμενος, ὥσπερ Ὀδυσσεὺς

Ἀνδρῶν δυσμενέων κατέδυν πόλιν.

XXIII. Ἦν δ' ἐσπέρα, καὶ πολλοὶ μὲν αὐτῷ προσε-
 τύγχανον, ἐγνώριξε δ' οὐδεὶς. Ἐβάδιζεν οὖν ἐπὶ τὴν 25
 οἰκίαν τοῦ Τύλλου, καὶ παρσισελθὼν ἄφνω πρὸς τὴν
 ἐστίαν ἐκάθισε σιωπῇ καὶ τὴν κεφαλὴν ἐγκαλυψάμενος
 ἡσυχίαν ἤγεεν. Οἱ δὲ κατὰ τὴν οἰκίαν θαυμάσαντες ἀνα-
 στῆσαι μὲν οὐκ ἐτόλμησαν (ἦν γὰρ τι καὶ περὶ αὐτὸν
 ἀξίωμα καὶ τοῦ σχήματος καὶ τῆς σιωπῆς), ἔφρασαν δὲ τῷ 30
 Τύλλῳ περὶ δεῖπνον ὄντι τὴν ἀτοπίαν τοῦ πράγματος.
 Ὁ δ' ἐξαναστὰς ἦκε πρὸς αὐτὸν καὶ ἀνέκρινε, τίς ὢν

- ἀφίκεται καὶ τίνων δεόμενος. Οὕτως οὖν ὁ Μάρκιος ἀποκαλυψάμενος καὶ μικρὸν ἀνασχὼν „Εἰ μήπω με γινώσκεις, ὦ Τύλλε“ εἶπεν „ἀλλ’ ὁρῶν ἀπιστεῖς, ἀνάγκη με κατήγορον ἑμαυτοῦ γενέσθαι· Γάλός εἰμι Μάρκιος, ὁ
 5 πλείστα σέ καὶ Οὐολούσκους ἐργασάμενος κακὰ καὶ τὴν οὐκ ἐῷσαν ἀρνεῖσθαι ταῦτα περιφέρων προσηγορίαν τὸν Κοριολανόν. Οὐδὲν γὰρ ἄλλο τῶν πολλῶν πόνων καὶ κινδύνων ἐκείνων ἐκτησάμην ἐπαθλον ἢ τὸ παράσημον ὄνομα τῆς πρὸς ὑμᾶς ἐχθρας. Καὶ τοῦτό μοι περίεστιν
 10 ἀναφαίρετον· τὰ δ’ ἄλλα ὁμοῦ πάντα φθόνῳ δήμου καὶ ὕβρει, μαλακίᾳ δὲ καὶ προδοσίᾳ τῶν ἐν τέλει καὶ ἰσότη-
 μων ἀπεστέρηται, καὶ φυγὰς ἐλήλαμαι καὶ γέγονα τῆς ἐστίας τῆς σῆς ἰκέτης, οὐχ ὑπὲρ ἀδείας καὶ σωτηρίας (τί γὰρ ἔδει με δεῦρο ἥκειν φοβούμενον ἀποθανεῖν;) ἀλλὰ
 15 δίκας λαβεῖν χρήσων, καὶ λαμβάνων ἤδη παρὰ τῶν ἐκβαλ-
 λόντων τῷ σέ ποιεῖν ἑμαυτοῦ κύριον. Εἰ μὲν οὖν ἐστί σοι θυμὸς ἐπιχειρεῖν τοῖς πολεμίοις, ἴθι ταῖς ἐμαῖς συμ-
 φοραῖς, ὦ γενναῖε, χρῆσαι, καὶ κοινὸν εὐτύχημα ποιή-
 σον Οὐολούσκων τὴν ἐμὴν ἀτυχίαν, τοσοῦτ’ ὅσον βέλτιον
 20 ὑπὲρ ὑμῶν πολεμήσουντος ἢ πρὸς ὑμᾶς, ὅσον πολεμουσί βέλτιον οἱ γινώσκοντες τὰ παρὰ τοῖς πολεμίοις τῶν ἀγνοούντων. Εἰ δ’ ἀπειρήκας, οὐτ’ ἐγὼ βούλομαι ξῆν
 225 οὔτε σοὶ καλῶς ἔχει σῶζειν πάλαι μὲν ἐχθρὸν ἄνδρα καὶ πολέμιον, νῦν δ’ ἄνωφελῆ καὶ ἄχρηστον.“ Ὡς οὖν ταῦτα
 25 ὁ Τύλλος ἤκουσεν, ἥσθη τε θανμαστώδως καὶ τὴν δεξιὰν ἐμβαλὼν „Ἀνίστασο“ εἶπεν „ὦ Μάρκιε, καὶ θάρρει. Μέγα γὰρ ἡμῖν ἀγαθὸν ἥκεις διδοὺς σεαυτὸν, ἔλπιζε δὲ μείζονα παρὰ Οὐολούσκων.“ Καὶ τότε μὲν εἰστία φιλο-
 φρονούμενος τὸν Μάρκιον, ἐν δὲ ταῖς ἐπιούσαις ἡμέραις
 30 ἐβουλευόντο περὶ τοῦ πολέμου καθ’ ἑαυτούς.

XXIV. Τὴν δὲ Πρώμην ἢ τε τῶν πατρικίων δυσμένεια πρὸς τον δῆμον, οὐχ ἥκιστα τὴν τοῦ Μαρκίου καταδίκην

αἰτίαν ἔχόντων, ἐτάραττε, καὶ πολλὰ δαιμόνια μάντις καὶ
 ἱερεῖς καὶ ἰδιῶται προσήγγελλον ἄξια φροντίδος. Ἐν δὲ
 λέγεται τοιοῦτό τι γενέσθαι. Τίτος ἦν Λατῖνος, ἀνὴρ
 οὐκ ἄγαν ἐπιφανής, ἀπράγμων δὲ καὶ μέτριος ἄλλως
 καὶ καθαρὸς δεισιδαιμονίας, ἔτι δὲ μᾶλλον ἀλαζονείας. 5
 Οὗτος ὄναρ εἶδεν, ὡς τοῦ Λιδος εἰς ὄψιν ἤκουτος αὐτῷ
 καὶ κελεύοντος εἰπεῖν πρὸς τὴν σύγκλητον, ὅτι κακὸν
 τὸν ὀρχηστὴν ἐστειλαν αὐτῷ πρὸ τῆς πομπῆς καὶ ἀτερ-
 πέστατον. Ἰδὼν δὲ τὴν ὄψιν ἔλεγε μὴ πάνυ φροντίσαι
 τὸ πρῶτον· ὡς δὲ καὶ δεῦτερον ἰδὼν καὶ τρίτον ἡμέλησε, 10
 παιδὸς τε χρηστοῦ θάνατον ἐπιθεῖν καὶ τοῦ σώματος
 ἄφνω παρεθéntος ἀκρατῆς γενέσθαι. Ταῦτα δ' ἐν κλι-
 νιδίῳ φοράδην κομισθεὶς εἰς τὴν σύγκλητον ἀπήγγειλεν.
 Ἀπαγγέλλας δ', ὥς φασιν, εὐθύς ἥσθετο ῥωννύμενον
 αὐτοῦ τὸ σῶμα, καὶ ἀναστὰς ἀπῆει δι' αὐτοῦ βαδίζων. 15
 Θαυμάσαντες οὖν οἱ βουλευταὶ πολλὴν ἐποίησαντο τοῦ
 πράγματος ζήτησιν. Ἦν δὲ τοιοῦτον· οἰκίτην τις αὐτοῦ
 παραδοὺς οἰκίταις ἑτέροις ἐκέλευσεν ἐξάγειν δι' ἀγορᾶς
 μαστιγοῦντας, εἰτ' ἀποκτεῖναι. Ταῦτα πράττουσιν αὐ-
 τοῖς καὶ τὸν ἄνθρωπον αἰκίζομένοις, στροφάς τε παντο- 20
 δαπὰς ὑπ' ὀδύνης στρεφόμενον καὶ κινήσεις ἄλλας ἀτερ-
 πείς τῷ περιπαθεῖν κινούμενον, ἢ πομπὴ κατὰ τύχην
 ἠκολουθήκει. Καὶ πολλοὶ μὲν ἐδυσχέραινον τῶν παρόν-
 των, οὐτ' ὄψιν ἱλαρὰν ὀρῶντες οὔτε κινήσεις πρεπούσας,
 οὐδεὶς δ' ἐπέξηλθεν, ἀλλὰ λαιδοῦναι μόνον ἐγένοντο καὶ 25
 κατάραι τῷ πικρῶς οὕτως κολάζουσι. Καὶ γὰρ ἐχρῶντο
 πολλῇ πρὸς τοὺς οἰκίτας ἐπεικείας τότε, διὰ αὐτουργίαν
 καὶ τὸ κοινωνεῖν διαίτης ἡμερώτερον ἔχοντες πρὸς αὐ-
 τοὺς καὶ συνηθέστερον. Ἦν δὲ μεγάλη κόλασις οἰκέτου
 πλημμελήσαντος, εἰ ξύλον ἀμάξης, ᾧ τὸν θυμὸν ὑπερεί- 30
 δουσιν, ἑράμενος διεξέλθοι παρὰ τὴν γεινυάσιν. Ὁ γὰρ
 τοῦτο παθὼν καὶ ὀφθεὶς παρὰ τῶν συνοίκων καὶ γειτό-

νων οὐκέτι πίστιν εἶχεν. Ἐκαλεῖτο δὲ φούρκιφοι· ὃ γὰρ οἱ Ἕλληνες ὑποστάτην καὶ στήριγμα, τοῦτο Ῥωμαῖοι φούρκαν ὀνομάζουσιν.

- XXV. Ὡς οὖν ὁ Λατίνος ἀπήγγειλε τὴν ὄψιν αὐτοῖς
 5 καὶ διηπόρουν, ὅστις ἦν ὁ τῆς πομπῆς τότε προηγού-
 μενος ἀτερπῆς καὶ κακὸς ὄρχηστής, ἀνεμνήσθησαν ἑνιοὶ
 διὰ τὴν ἀτοπίαν τῆς τιμωρίας ἐκείνου τοῦ θεράποντος,
 ὃν μαστιγοῦντες ἐξήγαγον δι' ἀγορᾶς, εἰτ' ἐθανάτωσαν.
 Συμφωνησάντων οὖν τῶν ἱερῶν ὃ τε δεσπότης δίκην
 10 ἔδωκε, καὶ τῷ θεῷ τὴν πομπὴν καὶ τὰς θέας αὐτῆς ἐξ
 ἀρχῆς ἐπετέλουν. Ἔοικεν οὖν ὁ Νομᾶς τὰ τ' ἄλλα τῶν
 ἱερῶν σοφώτατος ἐξηγητὴς γεγονέναι, καὶ τοῦτο παγκά-
 λως γε νομοθετῆσαι πρὸς εὐλάβειαν αὐτοῖς. Ὅταν γὰρ
 ἄρχοντες ἢ ἱερεῖς πράττωσί τι τῶν θείων, ὃ κήρυξ πρόϊσι
 15 μεγάλη φωνὴ βοῶν· Ὅκ ἄγε. Σημαίνει δ' ἡ φωνή· τοῦτο
 πράττε, προσέχειν κελεύουσα τοῖς ἱεροῖς καὶ μηδὲν ἔργον
 ἐμβαλεῖν μετὰ μὴδὲ χρεῖαν ἀσχολίας, ὥς τὰ πλεῖστα
 τῶν ἀνθρωπίνων ἀναγκάων τιμὴν τρόπον καὶ διὰ βίας
 περαινόμενα. Θυσίας δὲ καὶ πομπὰς καὶ θέας οὐ μόνον
 20 ἐξ αἰτίας τηλικαύτης, ἀλλὰ καὶ διὰ μικρὰς Ῥωμαίοις ἔθος
 ἐστὶν ἀναλαμβάνειν. Ἰαπὺν τε γὰρ ἐνός τῶν ἀγόντων
 τὰς καλουμένας θήσας ἀτονήσαντος, καὶ πάλιν τοῦ ἡνι-
 25 ὄχου τῇ ἀριστερᾷ χειρὶ τὰς ἡνίας συλλαβόντος, αὐτῆς
 ἐψηφίσαντο τὴν πομπὴν ἐπιτελεῖν. Ἐν δὲ τοῖς κάτω
 χρόνοις μίαν θυσίαν τριακοντάκις ἐποίησαν, αἰετίνος
 ἐλλείμματος ἢ προσκρούσματος γίνεσθαι δοκοῦντος.
 Τοιαύτη μὲν εὐλάβεια πρὸς τὸ θεῖον Ῥωμαίων.

- XXVI. Ὁ δὲ Μάρκιος καὶ Τύλλος ἐν Ἀντίφ τοῖς
 δυνατωτάτοις κρῦφα διελέγοντο, καὶ παρικόλουν, ἕως
 30 στασιάζουσιν οἱ Ῥωμαῖοι πρὸς ἀλλήλους, τὸν πόλεμον
 ἐξενεγκεῖν. Τῶν δὲ δυσωπομένων, ὅτι σπονδαὶ διέτις
 ἦσαν αὐτοῖς καὶ ἀνοχαὶ γεγεννημένοι, πρόφασιν αὐτοῖς

Ῥωμαῖοι παρέσχον ἐκ τινος ὑποψίας ἢ διαβολῆς ἐν θείαις
καὶ ἀγῶσι κηρύξαντες ἀπιέναι Οὐολούσκους πρὸ ἡλίου
δύνοντος ἐκ τῆς πόλεως. Ἐνιοὶ δὲ φασιν ἀπάτη τοῦ
Μαρκίου καὶ δόλῳ γενέσθαι τοῦτο, πέμψαντος εἰς Ῥώ-
μην πρὸς τοὺς ἄρχοντας οὐκ ἀληθῆ κατήγορον τῶν
Οὐολούσκων, ὥς ἐν ταῖς θείαις διανοοιμένων ἐπιθέ-
σθαι τοῖς Ῥωμαίοις καὶ τὴν πόλιν ἐμπιπρᾶν. Πάντας μὲν
γὰρ αὐτοὺς τὸ κήρυγμα τοῦτο δυσμενεστέρους ἐποίησε
τοῖς Ῥωμαίοις· ὁ δὲ Τύλλος ἐπὶ μείζον αἶσαν τὸ πρᾶγμα
καὶ παροξύνων τέλος ἐπεισε πέμψαντας εἰς Ῥώμην τὴν
τε χώραν ἀπαιτεῖν καὶ τὰς πόλεις, ὅσας ἀφῆρηνται πο-
λέμῳ τῶν Οὐολούσκων. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι τῶν πρέσβειων
ἀκούσαντες ἠγανάκτησαν, καὶ ἀπεκρίναντο προτέρους
μὲν ἀναλήψεσθαι τὰ ὅπλα τοὺς Οὐολούσκους, ὑστέρους
δὲ καταθέσθαι Ῥωμαίους. Ἐκ τούτου συναγαγὼν ἐκ-
κλησίαν πάνδημον ὁ Τύλλος, ἐπεὶ τὸν πόλεμον ἐψηφί-
σαντο, συνεβούλευε τὸν Μάρκιον καλεῖσαι μηδὲν αὐτῷ
μνησικακοῦντας, ἀλλὰ πιστεύσαντας, ὅτι συμμαχῶν
ᾧφελήσῃ ὅσα πολέμων οὐκ ἐβλαψεν.

XXVII. Ἐπεὶ δὲ κληθεὶς ὁ Μάρκιος καὶ διαλεχθεὶς
πρὸς τὸ πλῆθος οὐχ ἦττον ἀπὸ τῶν λόγων ἢ τῶν ὅπλων
ἀνὴρ δεινὸς ἐφάνη καὶ πολεμικὸς καὶ τὸ φρονεῖν καὶ
τολμᾶν περιττός, ἀποδείκνυται μετὰ Τύλλου στρατηγὸς
αὐτοκράτωρ τοῦ πολέμου. Αἰδιῶς δὲ τὸν χρόνον, ἐν ᾧ
παρασκευάσασθαι τοὺς Οὐολούσκους ἔδει, μὴ πολὺς γε-
νόμενος τὸν καιρὸν ἀφέληται τῆς πράξεως, τὰ μὲν ἄλλα
τοὺς κατὰ πόλιν δυνάτους καὶ ἄρχοντας ἐκέλευε συνά-
γειν καὶ πορίζειν, αὐτὸς δὲ τοὺς προθυμοτάτους ἄνευ
καταλόγου πείσας ἐκόντας αὐτῷ συνεξελθεῖν ἐνέβαλεν
εἰς τὴν τῶν Ῥωμαίων ἄφνω καὶ μηδενὸς προσδοκῶντος.
Ὅθεν ἠνέπρησε λείας τοσαύτης, ὅσην ἄγοντας καὶ φέ-
ροντας καὶ χρωμένους ἐν τῷ στρατοπέδῳ τοὺς Οὐο-

λούσκους ἀπειπεῖν. Ἦν δὲ μικρότατον ἔργον αὐτῷ τῆς
στρατείας ἐκείνης ἢ εὐπορία καὶ τὸ πολλὰ βλάψαι καὶ
κκῶσαι τὴν χώραν· οὐ δ' ἔνεκα ταῦτ' ἐπραττε, μέγα,
τὸ τοὺς πατρικίους προσδιαβαλεῖν τῷ δήμῳ. Τὰ γὰρ
5 ἄλλα πάντα λυμαίνόμενος καὶ διαφθείρων, τοὺς ἐκεί-
νων ἀγροὺς ἰσχυρῶς ἐφύλαττε, καὶ οὐκ εἶα κακουργεῖν
οὐδὲ λαμβάνειν ἐξ ἐκείνων οὐδέν. Ὅθεν ἐν διαβολαῖς
ἔτι μᾶλλον ἐγένοντο καὶ ταραχαῖς πρὸς ἀλλήλους, οἱ μὲν
πατρικιοὶ τοῖς πολλοῖς ἐγκαλοῦντες ὡς ἄνδρα δυνατὸν
10 ἀδίκως ἐκβαλοῦσιν, ὁ δὲ δῆμος ἐκείνους ἡτῶτο διὰ μνη-
σικακίαν ἐπάγειν τὸν Μάρκιον, εἰτα πολεμουμένων ἐτέ-
ρων θεατὰς καθῆσθαι, φύλακα τοῦ πλούτου καὶ τῶν
χρημάτων ἕξω τὸν πόλεμον αὐτὸν ἔχοντας. Ταῦτα δια-
πραξάμενος ὁ Μάρκιος, καὶ μεγάλα πρὸς τὸ θαρρεῖν καὶ
15 καταφρονεῖν τῶν πολεμίων τοὺς Οὐολούσκους ὠφελή-
σας, ἀπήγαγεν ἀσφαλῶς.

XXVIII. Ἐπεὶ δὲ πᾶσα ταχὺ καὶ προθύμως ἡ τῶν
Οὐολούσκων δύναμις ἡθροίσθη πολλὴ φανείσα, μέρος
μὲν ἔγνωσαν ὑπολιπεῖν ταῖς πόλεσιν ὑπὲρ ἀσφαλείας,
20 μέρει δὲ στρατεύειν ἐπὶ τοὺς Ῥωμαίους· ἐλθεῖν δὲ τῶν
ἡγεμονιῶν ὁ Μάρκιος ἔδωκε τῷ Τύλλῳ τὴν ἐτέραν. Ὁ
δὲ Τύλλος εἰπὼν, ὡς οὐδὲν ἀρετῇ λειπόμενον αὐτοῦ
τὸν Μάρκιον ὄρα, τύχῃ δὲ βελτίονι κεχρημένον ἐν ταῖς
μάχαις ἀπάσαις, ἐκέλευσεν ἡγεῖσθαι τῶν ἐξιόντων, αὐ-
25 τὸς δὲ τὰς τε πόλεις ὑπομένων φυλάττειν καὶ τοῖς στρα-
τευομένοις ὑποურγῆσαι τὰ πρόσφορα. Μᾶλλον οὖν
ἐπιρρωσθεὶς ὁ Μάρκιος ἐχώρει πρῶτον ἐπὶ Κίρκαιον,
πόλιν ἀποικίδα Ῥωμαίων, καὶ ταύτην ἐνδοῦσαν ἐκου-
σίως οὐδὲν ἡδίκησε. Μετὰ δὲ ταύτην ἐπόρθει τὴν Λα-
30 τίνων χώραν, ἐνταῦθα προσμαχεῖσθαι προσδεχόμενος
αὐτῷ τοὺς Ῥωμαίους ὑπὲρ τῶν Λατίνων συμμαχῶν
όντων καὶ πολλάκις αὐτοὺς ἐπικαλουμένων. Ἐπεὶ δὲ

καὶ τὸ πλῆθος ἀπρόθυμον ἐγένετο καὶ τοῖς ὑπάτοις ὀλί-
 γος ἔτι περιῆν τῆς ἀρχῆς χρόνος, ἐν ᾧ κινδυνεύειν οὐκ
 ἐβούλοντο, καὶ διὰ ταῦτα τοὺς Λατίνους ἀπέπεμψαν,
 οὕτως ὁ Μάρκιος ἐπ' αὐτὰς τὰς πόλεις ἦγε, καὶ Τολερί-
 νους καὶ Ακουικανούς καὶ Πεδανούς, ἔτι δὲ Βωλανούς 5
 ἀντιστάντας αὐτῷ κατὰ κράτος ἐλὼν τὰ τε σώματα λείαν
 ἐποίησατο καὶ τὰ χρήματα διήρπασε. Τῶν δὲ προστιθε-
 μένων ἐπιμέλειαν ἐποιεῖτο πολλήν, ὅπως μὴδ' ἄκοντος
 αὐτοῦ βλάπτωιντο, πορρωτάτῳ στρατοπεδεύων καὶ τῆς
 χώρας ἀπεχόμενος. 10

XXIX. Ἐπεὶ δὲ καὶ Βόλλας πόλιν οὐ πλείους σταδίους
 ἑκατὸν ἀπέχουσιν τῆς Ῥώμης ἐλὼν χρημάτων πολλῶν
 ἐκράτησε καὶ πάντας ὀλίγον δεῖν τοὺς ἐν ἡλικίᾳ διέ-
 φθειρε, τῶν δὲ Ουολούσκων οὐδ' οἱ μένειν ἐν ταῖς
 πόλεσι ταχθέντες ἐκαρτέρουν, ἀλλ' ἐφέροντο σὺν τοῖς 15
 ὅπλοις πρὸς τὸν Μάρκιον, ἕνα στρατηγὸν καὶ μόνον
 ἄρχοντα ἑαυτῶν γινώσκειν ἐκεῖνον εἶναι λέγοντες, ἣν
 ὄνομα κατὰ πᾶσαν αὐτοῦ τὴν Ἰταλίαν μέγα καὶ δόξα
 θαυμαστή, τῆς ἀρετῆς ἐνὸς σώματος μεταθέσει τοσοῦτον
 ἀπεργασαμένης τὸ παράλογον ἐν τοῖς πράγμασι. Τὰ δὲ 20
 τῶν Ῥωμαίων οὐδένα κόσμον εἶχε, μάχεσθαι μὲν ἀπε-
 γνωκότων, ἐν δὲ συστάσεσιν καὶ λόγοις στασιαστικοῖς ὁση-
 μέραι πρὸς ἀλλήλους ὄντων, ἔχρη οὐκ Ακουῖνιον ἀπηγ-
 γέλθη περιτειχιζόμενον ὑπὸ τῶν πολεμίων, ὅπου καὶ
 θεῶν ἱερὰ Ῥωμαίοις πατρῴων ἀπέκειτο καὶ τοῦ γένους 25
 ἦσαν αὐτοῖς ἀρχαὶ διὰ τὸ πρῶτην πόλιν ἐκείνην κτίσαι
 τὸν Αἰνείαν. Ἐκ δὲ τούτου θαυμαστή μὲν ἔσχε καὶ
 ἀθρόα μεταβολὴ γνώμης τὸν δῆμον, ἄτοπος δὲ κομιδῇ
 καὶ παράλογος τοὺς πατρικίους. Ὁ μὲν γὰρ δῆμος ὥρ-
 μησε λυεῖν τὴν τοῦ Μαρκίου καταδίχην καὶ καλεῖν αὐ- 30
 τον εἰς τὴν πόλιν, ἣ δὲ βουλὴ συναχθεῖσα καὶ σκοποῦσα
 περὶ τοῦ βουλευματος ἀπέγνω καὶ διενκώλυσεν, εἰτε

πάντως ἐνίστασθαι φιλονεικοῦσα πᾶσιν οἷς ὁ δῆμος
 ἐσπούδαζεν, εἴτ' ἄλλως χάριτι τοῦ δήμου τὸν ἄνδρα
 μὴ βουλομένη κατελθεῖν, εἴτε κἀκείνον αὐτὸν ἤδη πε-
 ποιημένη δι' ὀργῆς, ὅτι πάντας ἐποίει κακῶς οὐχ ὑπὸ
 5 πάντων ἀγνωμονηθεὶς, καὶ τῆς πατρίδος αὐτὸν ἐδειξεν
 ἐχθρόν, ἐν ᾗ τὸ κυριώτατον καὶ κράτιστον μέρος ἐγί-
 νωσκε συμπαθεῖν αὐτῷ καὶ συναδικούμενον. Ἐξενε-
 χθείσης δὲ τῆς γνώμης εἰς τοὺς πολλοὺς ὁ μὲν δῆμος
 ἄκυρος ἦν τοῦ ψήφου καὶ νόμος τι ποιεῖν ἄνευ προβου-
 10 λεύματος,

XXX. ὁ δὲ Μάρκιος ἀκούσας ἔτι μᾶλλον ἑξετρα-
 χύνθη, καὶ τὴν πολιορκίαν ἀπολιπὼν ἐπὶ τὴν πόλιν ὑπ'
 ὀργῆς ἐχώρει, καὶ περὶ τὰς λεγομένας Κλοιλίας τάφρους
 κατεστρατοπέδευσε τεσσαράκοντα τῆς πόλεως σταδίων
 15 ἀφεστώς. Ὀφθεῖς δὲ φοβερός καὶ πολὺν θόρυβον παρα-
 σχὼν ὅμως ἐν τῷ παρόντι τὴν στάσιν ἔπαυσεν· οὐδεὶς
 γὰρ ἔτι τοῖς πολλοῖς ἐτόλμησεν ἀντιπεῖν οὔτ' ἄρχων
 οὔτε βουλευτὴς περὶ τοῦ τὸν Μάρκιον κατὰγειν, ἀλλ'
 ὁρῶντες ἐν τῇ πόλει διαδρομὰς γυναικῶν καὶ πρὸς ἱεροῖς
 20 ἱκεσίας καὶ δάκρυα πρεσβυτῶν καὶ δεήσεις, πάντα δ'
 ἐνδεᾶ τόλμης καὶ σωτηρίων λογισμῶν, συνέγνωσαν ὀρ-
 θῶς τὸν δῆμον ἐπὶ τὰς διαλλαγὰς τοῦ Μαρκίου τραπέ-
 σθαι, τὴν δὲ βουλὴν τοῦ παντὸς ἀμαρτάνειν, ὅτι παν- 228
 σασθαι καλῶς εἶχεν ὀργῆς καὶ μνησικακίας, ἀρχομένην.
 25 Ἐδοξεν οὖν πᾶσι πρέσβεις ἀποστεῖλαι πρὸς τὸν Μάρκιον
 ἐκείνῳ τε καθοδὸν διδόντας εἰς τὴν πατρίδα καὶ τὸν πό-
 λεμον αὐτοῖς λῦσαι δεομένους. Οἱ δὲ πεμφθέντες ἀπὸ
 βουλῆς ἦσαν μὲν ἐπιτήδειοι τῷ Μαρκίῳ, προσεδέχοντο
 δὲ πολλὴν περὶ γε τὰς πρώτας ἀπαντήσεις φιλοφρο-
 30 σύνην παρ' ἀνδρὸς οἰκείου καὶ συνηθούς. Ἐγίνετο δὲ
 τοιοῦτον οὐδέν, ἀλλὰ διὰ τοῦ στρατοπέδου τῶν πολε-
 μίων ἀχθέντες ἐνετυγχانون αὐτῷ μετ' ὄγκου καθεξομένου

καὶ βαρύντητος οὐκ ἀνεκτῆς. Ἐχων δὲ τοὺς πρώτους τῶν Οὐολούσκων περὶ αὐτὸν ἐκέλευε λέγειν ὧν θεόμενοι τυγχάνουσιν. Εἰπόντων δὲ λόγους ἐπιεικεῖς καὶ φιλανθρώπους ἐν ᾗθει τῷ πρέποντι καὶ παυσσαμένων ἀπεκρίνατο τὰ μὲν πικρῶς ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ πρὸς ὀργὴν ὧν ὁ ἔπαθε, τὰ δ' ὑπὲρ τῶν Οὐολούσκων ὡς στρατηγός, ἀποδοῦναι τὰς πόλεις καὶ τὴν χώραν, ὅσῃν ἀπετέμοντο πολέμῳ, κελεύων καὶ ψηφίσασθαι Οὐολούσκοις ἰσοπολιτείαν ἥνπερ Λατίνοις· ἄλλην γὰρ οὐκ εἶναι βέβαιον ἢ τὴν ἐπὶ τοῖς ἴσοις καὶ δικαίοις ἀπαλλαγὴν τοῦ πολέμου. 10 Χρόνον δὲ βουλῆς ἔδωκεν αὐτοῖς ἡμέρας τριάκοντα· καὶ τῶν πρέσβων ἀπελθόντων εὐθὺς ἀνέβηξεν ἐκ τῆς χώρας.

XXXI. Τοῦτο δὴ πρῶτον αἰτίημα τῶν Οὐολούσκων οἱ πάλαι βαρυνόμενοι τὴν δύναμιν αὐτοῦ καὶ φθοροῦν- 15 τες ἐλάμβανον· ὧν ἦν καὶ ὁ Τύλλος, ἰδίᾳ μὲν ὑπὸ τοῦ Μαρκίου μηδὲν ἀδικούμενος, ἐν δ' ἀνθρωπίνῳ πάθει γεγωνῶς. Ἦχθετο γὰρ ἡμαυρωμένος παντάπασι τῇ δόξῃ καὶ παρορώμενος ὑπὸ τῶν Οὐολούσκων, πάντα μόνον ἡγουμένων αὐτοῖς εἶναι τὸν Μάρκιον, τοὺς δὲ ἄλλους 20 ἀξιούντων, ὅσον ἐκεῖνος αὐτοῖς μεταδώσει δυνάμειος καὶ ἀρχῆς, ἀγαπᾶν ἔχοντας. Ὅθεν αἱ πρῶται κατηγορίαι κρύφα διεσπείροντο, καὶ συνιστάμενοι πρὸς ἀλλήλους ἡγανάκτουν καὶ προδοσίαν ἐκάλουν τὴν ἀνάβηξιν, ἐν τειχῶν οὐδ' ὄπλων, ἀλλὰ καιρῶν, οἷς καὶ τὰλλα πάντα 25 σῶζεσθαι καὶ πάλιν ἀπολλυσθαι πέφυκεν, ἡμερῶν τριάκοντα τῷ πολέμῳ δεδομένων, οὗ μείζονας οὐδὲν ἐν ἐλάττω χρόνῳ λαμβάνειν μεταβολάς. Καίτοι τὸν χρόνον τοῦτον ὁ Μάρκιος οὐκ ἄργον διῆγεν, ἀλλὰ τοὺς συμμάχους τῶν πολεμίων ἐφθίρειν ἐπιὼν καὶ περιέ- 30 κοπτε καὶ πόλεις ἐπὶ μεγάλας καὶ πολυανθρώπους ἔλαβεν. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι βοηθεῖν μὲν οὐκ ἐτόλμων, ἀλλ'

ὄκνον πλήρεις ἦσαν αὐτῶν αἱ ψυχαί, καὶ τοῖς ἐκνεναρ-
 κηκόσι κομιδῇ καὶ παραλελυμένοις σώμασιν ὁμοίως διέ-
 κειντο πρὸς τὸν πόλεμον. Ἐπεὶ δ' ὁ χρόνος διηλθε καὶ
 παρῆν αὐθις ὁ Μάρκιος μετὰ τῆς δυνάμεως ἀπάσης, ἐκ-
 5 πέμπουσι πρεσβείαν πάλιν τοῦ Μαρκίου δεησομένην
 ὑφέσθαι τῆς ὀργῆς καὶ τοὺς Οὐολούσκους ἐκ τῆς χώρας
 ἀπαγαγόντα πράττειν καὶ λέγειν ὅτι ἂν ἀμφοτέροις οἴη-
 ται βέλτιον εἶναι· φόβῳ μὲν γὰρ οὐδὲν ἐνδώσειν Ῥω-
 μαίους, ἐὰν δέ τις τῶν φιλανθρωπῶν οἴηται δεῖν
 10 τυχεῖν τοὺς Οὐολούσκους, ἅπαν αὐτοῖς γενήσεσθαι τὰ
 ὄπλα καταθεμένοις. Πρὸς ταῦθ' ὁ Μάρκιος ἔφη μηδὲν
 ὥς Οὐολούσκων ἀποκρίνεσθαι στρατηγός, ὥς δὲ Ῥω-
 μαίων ἔτι πολίτης παραινέειν καὶ παρακαλεῖν μετριώτερα
 φρονήσαντας ἐπὶ τοῖς δικαίοις ἤκειν πρὸς αὐτὸν ἐν
 15 ἡμέραις τρισὶν ἃ προκαλεῖται ψηφισαμένους· εἰ δ' ἔτερα
 δοῖξαι, γινώσκειν οὐκ οὔσαν αὐτοῖς ἄδειαν αὐθις μετὰ
 λόγων κενῶν βαδίζουσιν εἰς τὸ στρατόπεδον.

XXXII. Ἐπανελθόντων δὲ τῶν πρεσβῶν ἀκούσασα
 ἡ βουλή, καθάπερ ἐν χειμῶνι πολλῷ καὶ κλύδωνι τῆς
 20 πόλεως, ἄρασα τὴν ἀφ' ἱερᾶς ἀφῆκεν. Ὅσοι γὰρ ἦσαν
 ἱερεῖς θεῶν ἢ μυστηρίων ὀργιαστοὶ ἢ φύλακες ἢ τὴν ἀπ'
 οἰωνῶν πάτριον οὔσαν ἐκ παλαιῶν μαντικὴν ἔχοντες, 229
 τούτους πάντας ἀπιέναι πρὸς τὸν Μάρκιον ἐψηφίσαντο,
 κεκοσμημένους ὥς ἦν ἐκάστῳ νόμος ἐν ταῖς ἱερουργίαις·
 25 λέγειν δὲ ταῦτά, καὶ παρακαλεῖν, ὅπως ἀπαλλάξας τὸν
 πόλεμον οὕτω διαλέγηται περὶ τῶν Οὐολούσκων τοῖς
 πολίταις. Ἐδέξατο μὲν οὖν εἰς τὸ στρατόπεδον τοὺς
 ἄνδρας, ἄλλο δ' οὐδὲν ἔδωκεν οὐδ' ἐπραξεν οὐδ' εἶπε
 μαλακώτερον, ἀλλ' ἐφ' οἷς πρότερον ἐκέλευε ποιεῖσθαι
 30 τὰς διαλύσεις ἢ δέχεσθαι τὸν πόλεμον. Ἐπανελθόν-
 των οὖν τῶν ἱερῶν ἔδοξεν ἀτρεμοῦντας ἐν τῇ πόλει τὰ
 τεῖχη φυλάττειν καὶ προσβάλλοντας ἀποκρούεσθαι τοὺς

πολεμίους, ἐν τῷ χρόνῳ μάλιστα καὶ τοῖς ἀπὸ τῆς τύχης
 παραλόγοις τιθεμένοις τὰς ἐλπίδας, ἐπεὶ δι' αὐτῶν γε
 σωτήριον οὐδὲν ἠπίσταντο πράττοντες, ἀλλὰ ταραχὴν
 καὶ πτολὰ καὶ φήμην πονηρὰ τὴν πόλιν κατεῖχεν, ἄχρι
 οὐ συνέβη τι πρᾶγμα τῶν πολλάκις ὑφ' Ὀμήρου λεγο-
 μένων, μὴ πάνυ δὲ πεῖθον τοὺς πολλοὺς, ὅμοιον. Λέ-
 γοντος γὰρ αὐτοῦ καὶ ἀναφωνοῦντος ἐπὶ ταῖς μεγάλαις
 πράξεσι καὶ παραλόγοις

Τῷ δ' ἄρ' ἐπὶ φρεσὶ θῆκε θεὰ γλαυκῶπις Ἀθήνη·
 καὶ τὸ

10

Ἀλλὰ τις ἀθανάτων τρέψεν φρένας, ὅς γ' ἐνὶ θυμῷ
 δήμου θῆκε φάτιν,
 καὶ τὸ

Ἡ τι δισσάμενος ἦ καὶ θεὸς ὧς ἐκέλευε·
 καταφρονοῦσιν ὧς ἀδυνάτοις πράγμασι καὶ μυθεύμασιν
 ἀπίστοις τὸν ἐκάστου λογισμόν τῆς προαιρέσεως ἄπιστον
 καθιστάντος. Οὐ ποιεῖ δὲ τοῦτο Ὀμηρος, ἀλλὰ τὰ μὲν
 εἰκότα καὶ συνήθη καὶ κατὰ λόγον περαινόμενα τῷ ἔφ'
 ἡμῖν ἀποδίδωσι, καὶ λέγει δήπου πολλάκις

Αὐτὰρ ἐγὼ βούλευσα κατὰ μεγαλήτορα θυμόν
 καὶ

20

Ὡς φάτο, Πηλεΐωνι δ' ἄχος γένετ', ἐν δέ οἱ ἦτορ
 στήθεσσι λασίοισι διάνδιχα μερμήριζεν,
 καὶ πάλιν

ἀλλὰ τὸν οὐ τι

25

πεῖθ' ἄγαθὰ φρονέοντα δαΐφρονα Βελλεροφόντην,
 ἐν δὲ ταῖς ἀτόποις καὶ παραβόλοις πράξεσι καὶ φορᾷς
 τινος ἐνθουσιώδους καὶ παραστάσεως δεομέναις οὐκ
 ἀναιροῦντα ποιεῖ τὸν θεόν, ἀλλὰ κινεῖν τὴν προαι-
 ρεσιν, οὐδ' ὁρμὰς ἐνεργαζόμενον, ἀλλὰ φαντασίας ὁρ-
 μῶν ἀγωγούς, αἷς οὐδὲ ποιεῖ τὴν πρᾶξιν ἀκούσιον, ἀλλὰ
 τῷ ἐκουσίῳ δίδωσιν ἀρχὴν καὶ τὸ θαρρεῖν καὶ τὸ ἐλπί-

PLUT. VIT. I.

29

ξιν προστίθουσιν. Ἡ γὰρ ἀπαλλακτέον ὅλως τὰ θεία πάσης αἰτίας καὶ ἀρχῆς τῶν καθ' ἡμᾶς, ἢ τίς ἂν ἄλλος εἴη τρόπος, ὃ βοηθοῦσιν ἀνθρώποις καὶ συνεργοῦσιν, οὐ τὸ σῶμα δήπου πλάττοντες ἡμῶν οὐδὲ τὰς χεῖρας, ὥς
 5 δεῖ, μετατιθέντες αὐτοὶ καὶ τοὺς πόδας, ἀλλὰ τῆς ψυχῆς τὸ πρακτικὸν καὶ προαιρετικὸν ἀρχαῖς τισι καὶ φαντασίαις καὶ ἐπινοαῖς ἐγείροντες ἢ τοῦναντίον ἀποστρέφοντες καὶ ἰστώντες.

XXXIII. Ἐν δὲ τῇ Ῥώμῃ τότε τῶν γυναικῶν ἄλλαι
 10 μὲν πρὸς ἄλλοις ἱεροῖς, αἱ δὲ πλείσται καὶ δοκιμώταται περὶ τὸν τοῦ Καπιτωλίου Διὸς βωμὸν ἰκέτευον. Ἐν δὲ ταύταις ἦν ἡ Ποπλικόλα τοῦ μεγάλα καὶ πολλὰ Ῥωμαίους ἐν τε πολέμοις καὶ πολιτείαις ὠφελήσαντος ἀδελφῇ Οὐαλερία. Ποπλικόλας μὲν οὖν ἐτεθνήκει πρότερον,
 15 ὥς ἐν τοῖς περὶ ἐκείνου γεγραμμένοις ἱστορήκαμεν, ἡ δὲ Οὐαλερία δόξαν εἶχαν ἐν τῇ πόλει καὶ τιμῇ, δοκοῦσα τῷ βίῳ μὴ καταισχύνειν τὸ γένος. Ὅπερ οὖν λέγω παῖδος ἐξαπίνης παθοῦσα, καὶ κατ' ἐπίνοιαν οὐκ ἀθείαστον ἀψαμένη τοῦ συμφέροντος, αὐτὴ τε ἀνέστη καὶ τὰς ἄλλας
 20 ἀναστήσασα πάσας ἤκεν ἐπὶ τὴν οἰκίαν τῆς τοῦ Μαρκίου μητρὸς Οὐόλουμνίας. Ὡς δ' εἰσῆλθε καὶ κατέλαβε μετὰ τῆς υἱοῦ καθεζομένην καὶ τὰ παῖδια τοῦ Μαρκίου πρὸς τοῖς κόλποις ἔχουσαν, ἐν κύκλῳ περιστήσασα τὰς γυναῖ-
 25 κας αὐτῆς. „Αὐταὶ γε ἡμεῖς“ εἶπεν „ὦ Οὐόλουμνία, καὶ σὺ, Οὐεργιλία, γυναῖκες ἤκομεν πρὸς γυναῖκας οὔτε βουλῆς ψηφισαμένης οὔτ' ἀρχοντος κελεύσαντος, ἀλλ' ὁ
 θεὸς ἡμῶν, ὥς ἔοικεν, οἰκτεῖρας τὴν ἰκετείαν, ὁρμὴν παρέσθησε δευρὶ τραπέσθαι πρὸς ὑμᾶς καὶ δεηθῆναι σωτηρίαν μὲν αὐταῖς καὶ τοῖς ἄλλοις πόλλαις, ὑμῖν δὲ
 30 πεισθείσαις ἐπιφανεστέραν φέροντα δόξαν ἥς αἱ Σαβίνων θυγατέρες ἔσχον εἰς φιλίαν καὶ εἰρήνην ἐκ πολέμων συναγαγοῦσαι πατέρας καὶ ἄνδρας. Δεῦτε πρὸς Μάρ-

κίον ἰοῦσαι μεθ' ἡμῶν συνάψασθε τῆς ἱκετηρίας, καὶ μαρτυρήσατε τῇ πατρίδι μαρτυρίαν ἀληθῆ καὶ δικαίαν, ὅτι πολλὰ πάσχουσα κακῶς οὐδὲν οὔτ' ἐπραξε δεινὸν οὔτ' ἐβούλευσε περὶ ὑμῶν δι' ὀργήν, ἀλλ' ἀποδίδωσιν ὑμᾶς ἐκείνῳ καὶ μηδεὶνός τυγχάνειν μέλλῃ τῶν ἐπιει-5 κῶν.“ Ταῦτα τῆς Οὐαλερίας εἰπούσης ἀνεβόησαν αἱ λοιπαὶ γυναῖκες, ἡμείψατο δὲ ἡ Οὐολουνμία. „Καὶ τῶν κοινῶν ἡμῖν συμφορῶν, ὧς γυναῖκες, ἴσον μέτεστι καὶ ἰδίᾳ πράττομεν κακῶς ἀπολέσασθαι τὴν Μαρκίον δόξαν καὶ ἀρετὴν, τὸ σῶμα δ' αὐτοῦ τοῖς τῶν πολιμίων ὄπλοις 10 φρουροῦμενον μᾶλλον ἢ σωζόμενον ἐφορῶσαι. Μέριστον δ' ἡμῖν τῶν ἀτυχημάτων ἐστίν, εἰ τὰ τῆς πατρίδος οὕτως ἐξησθένηκεν, ὥστ' ἐν ἡμῖν ἔχειν τὰς ἐλπίδας. Οὐκ οἶδον γάρ, εἰ τίνα ποιήσεται λόγον ἡμῶν ἐκεῖνος, εἰ γε μηδένα ποιεῖται τῆς πατρίδος, ἣν καὶ μητρὸς καὶ γυναικὸς καὶ 15 τέκνων προετίμησεν. Οὐ μὴν ἀλλὰ χρῆσθε ἡμῖν λαβοῦσαι καὶ κομίζετε πρὸς ἐκεῖνον, εἰ μὴδὲν ἄλλο, ταῖς ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἱκεσίαις ἐναποπνεῦσαι δυναμένας.“

XXXIV. Ἐκ τούτου τὰ τε παῖδια καὶ τὴν Οὐεργιλίαν ἀναστῆσασα μετὰ τῶν ἄλλων γυναικῶν ἐβάδιζεν εἰς τὸ 20 στρατόπεδον τῶν Οὐολούσκων. Ἡ δ' ὄψις αὐτῶν τό τ' οἰκτρὸν καὶ τοῖς πολεμίοις ἐνεποίησεν αἰδῶ καὶ σιωπὴν. Ἐτυχε δ' ὁ Μάρκιος ἐπὶ βήματος καθεζόμενος μετὰ τῶν ἡγεμονικῶν. Ὡς οὖν εἶδε προσιούσας τὰς γυναῖκας, ἐθαύμασεν· ἐπιγνοὺς δὲ τὴν μητέρα πρῶτην βαδίζουσαν 25 ἐβούλετο μὲν ἐμμένειν τοῖς ἀτρέπτοις ἐκείνοις καὶ ἀπαραιτήτοις λογισμοῖς, γενόμενος δὲ τοῦ πάθους ἐλάττων καὶ συνταραχθεὶς πρὸς τὴν ὄψιν οὐκ ἔτλη καθεζομένῳ προσελθεῖν, ἀλλὰ καταβὰς θάπτον ἢ βάδην καὶ ἀπαντήσας πρῶτην μὲν ἡσπάσατο τὴν μητέρα καὶ πλείστον χρό- 30 νον, εἶτα δὲ τὴν γυναῖκα καὶ τὰ τέκνα, μῆτε δακρύων ἔτι

μήτε τοῦ φιλοφρονεῖσθαι φειδόμενος, ἀλλ' ὥσπερ ὑπὸ
 φεύματος φέρεσθαι τοῦ πάθους ἑαυτὸν ἐνδεδωκώς.

- XXXV. Ἐπεὶ δὲ τούτων ἄδην εἶχε καὶ τὴν μητέρα
 βουλομένην ἤδη λόγων ἄρχειν ἤσθετο, τοὺς τῶν Οὐό-
 5 λούσκων προβούλους παραστησάμενος ἤκουσε τῆς Οὐό-
 λουμνίας τοιαῦτα λεγούσης· „Ὅρᾳς μὲν, ὦ παῖ, καὶ
 αὐταὶ μὴ λέγωμεν, ἐσθῆτι καὶ μορφῇ τῶν ἀθλίων σω-
 μάτων τεκμαιρόμενος, οἷαν οἰκουρίαν ἡμῖν ἡ σὴ φυγὴ
 περιποιήσατο· λόγισαι δὲ νῦν, ὡς ἀτυχεύσεται πασῶν
 10 ἀφίγμεθα γυναικῶν, αἷς τὸ ἥδιστον θέαμα φοβερώτατον
 ἡ τύχη πεποίηκεν, ἐμοὶ μὲν υἱόν, ταύτῃ δ' ἄνδρα τοῖς
 τῆς πατρίδος τέχεσιν ἰδεῖν ἀντικαθήμενον. Ὁ δ' ἔστι
 τοῖς ἄλλοις ἀτυχίας πάσης καὶ κακοπραγίας παραμύδιον,
 εὖχεσθαι θεοῖς, ἡμῖν ἀπορώτατον γέγονεν. Οὐ γὰρ οἶόν
 15 τε καὶ τῇ πατρίδι νίκην ἅμα καὶ σοὶ σωτηρίαν αἰτεῖσθαι
 παρὰ τῶν θεῶν, ἀλλ' ἂν τις ἂν ἡμῖν καταράσαιο τῶν
 ἐχθρῶν, ταῦτα ταῖς ἡμετέραις ἐνέστιν εὐχαῖς. Ἀνάγκη
 γὰρ ἢ τῆς πατρίδος ἢ σοῦ στέρεσθαι γυναικὶ σῇ καὶ
 τέκνοις. Ἐγὼ δ' οὐ περιμενῶ ταύτην μοι διαιτῆσαι τὴν
 20 τύχην ζώσῃ τὸν πόλεμον, ἀλλ' εἰ μὴ σε πείσαιμι φιλίαν
 καὶ ὁμόνοιαν [ἀντὶ*] διαφορᾶς καὶ κακῶν θέμενον ἀμφο-
 τέρων εὐεργέτην γενέσθαι μᾶλλον ἢ λυμεῖνα τῶν ἐτέ-
 ρων, οὕτω διανοοῦ καὶ παρασκεύαζε σεαυτὸν, ὥς τῇ
 πατρίδι μὴ προσμῖξαι δυνάμενος πρὶν ἢ νεκρὰν ὑπερ- 231
 25 βῆναι τὴν τεκοῦσαν. Οὐ γὰρ ἐκείνην με δεῖ τὴν ἡμέραν
 ἀναμένειν, ἐν ἣ τὸν υἱὸν ἐπόφομαι θριαμβευόμενον ὑπὸ
 τῶν πολιτῶν ἢ θριαμβεύοντα κατὰ τῆς πατρίδος. Εἰ
 μὲν οὖν ἀξιῶ σε τὴν πατρίδα σῶσαι Οὐολούσκους ἀπολέ-
 30 σάμεναι, χαλεπὴ σοὶ καὶ δυσδιατέγος, ὦ παῖ, πρόκειται
 σκέψις· οὔτε γὰρ διαφθεῖραι τοὺς πολίτας καλὸν οὔτε
 τοὺς πεπιστευκότας προδοῦναι δίκαιον· νῦν δ' ἀπαλ-
 λαγὴν κακῶν αἰτούμεθα, σωτήριον μὲν ἀμφοτέροις

ὁμοίως, ἐνδοξον δὲ καὶ καλὴν μᾶλλον Οὐολούσκοις, ὅτι τῷ κρατεῖν δόξουσι διδόναι τὰ μέγιστα τῶν ἀγαθῶν, οὐχ ἥττον λαμβάνοντες, εἰρήνην καὶ φιλίαν, ὣν μάλιστα μὲν αἴτιος ἔση γινομένων, μὴ γινομένων δὲ μόνος αἰτία ἐξείς παρ' ἀμφοτέροις. Ἀδελφός δ' ὢν ὁ πόλεμος τοῦτ' ἔχει πρόδηλον, ὅτι σοι νικῶντι μὲν ἀλάστορι τῆς πατρίδος εἶναι περὶ ἐστίν, ἥττωμένος δὲ δόξεις ὑπ' ὀργῆς εὐεργέταις ἀνδράσι καὶ φίλοις τῶν μεγίστων συμφορῶν αἰτιος γερονέναι.⁴

XXXVI. Ταῦτα τῆς Οὐολουμνίας λεγούσης ὁ Μάρ-
κιος ἠκροῶτο μηδὲν ἀποκρινόμενος. Ἐπεὶ δὲ καὶ πανσα-
μένης εἰστήκει σιωπῶν πολὺν χρόνον, αὐτὸς ἡ Οὐο-
λουμνία· „Τί σιγᾷς“ εἶπεν, „ὦ παῖ; Πότερον ὀργῇ καὶ
μνησικακίᾳ πάντα συγχωρεῖν καλόν, οὐ καλὸν δὲ μητρί
χαρίσασθαι δεομένη περὶ τηλικούτων; ἢ τὸ μνηστῆσαι¹⁵
πεπονθότα κακῶς ἀνδρὶ μεγάλῳ προσήκει, τὸ δ' εὐεργε-
σίας, αἷς εὐεργετοῦνται παῖδες ὑπὸ τῶν τεκόντων,
σέβεσθαι καὶ τιμᾶν οὐκ ἀνδρὸς ἔργον ἐστὶ μεγάλου καὶ
ἀγαθοῦ; Καὶ μὴν οὐδεὶς μᾶλλον ἐπρεπε τηρεῖν χάριν,
ὥς σοί, πικρῶς οὕτως ἀχαριστίαν ἐπέξιόντι. Καίτοι²⁰
παρὰ τῆς πατρίδος ἤδη μεγάλας δίκας ἀπέληφας, τῇ
μητρὶ δ' οὐδεμίαν χάριν ἀποδέδωκας. Ἦν μὲν οὖν
ὀσιώτατον ἄνευ τινὸς ἀνάγκης τυχεῖν με παρὰ σοῦ δεο-
μένην οὕτω καλῶν καὶ δικαίων· μὴ πελθούσα δὲ τί φεί-
δομαι τῆς ἐσχάτης ἐλπίδος;“ Καὶ ταῦτ' εἰπούσα προσ-²⁵
πίπτει τοῖς ποσὶν αὐτοῦ μετὰ τῆς γυναικὸς ἅμα καὶ τῶν
τέκνων. Ὁ δὲ Μάρκιος ἀναβοήσας· „Οἷα εἰργασαί με,
ὦ μῆτερ“ ἐξανίστησιν αὐτὴν καὶ τὴν δεξιὰν πιέσας σφό-
δρα· „Νενίκηκας“ εἶπεν „εὐτυχῇ μὲν τῇ πατρίδι νίκην,
ἐμοὶ δ' ὀλέθριον· ἄπειμι γὰρ ὑπὸ σοῦ μόνης ἥττω-³⁰
μενος.“ Τοῦτο δ' εἰπὼν καὶ βραχέα τῇ μητρὶ καὶ τῇ γυ-
ναικὶ διαλεχθεὶς ἰδίᾳ, τὰς μὲν ἀπέπεμψεν εἰς Πάμην πάλιν

αὐτὰς δεομένας, τῆς δὲ νυκτὸς παρελθούσης ἀπήγαγεν
 Οὐολούσκους, οὐ τὸν αὐτὸν τρόπον οὐδ' ὁμοίως διακει-
 μένους ἅπαντας. Οἱ μὲν γὰρ ἐμέμφοντο καὶ τὸν ἄνδρα
 καὶ τὴν πράξιν, οἱ δὲ οὐδέτερα, πρὸς διάλυσιν καὶ εἰρή-
 5 νην οἰκείως ἔχοντες, ἔνιοι δὲ δυσχεραίνοντες τὰ πραττύ-
 μενα τὸν Μάρκιον ὅμως οὐ πονηρὸν ἐνόμιζον, ἀλλὰ
 συγγνωστὸν ἐπικλασθέντα τηλικαύταις ἀνάγκαις. Αὐτ-
 εῖπε δ' οὐδείς, ἀλλὰ πάντες εἶποντο τὴν ἀρετὴν μᾶλλον
 αὐτοῦ θαυμάζοντας ἢ τὴν ἐξουσίαν.

- 10 XXXVII. Ὁ δὲ Ῥωμαίων δῆμος ἐν ὅσῳ φόβῳ καὶ κιν-
 δύνῳ καθεισθήκει τοῦ πολέμου παρόντος, αἰσθησὶν παρ-
 ἔσχε μᾶλλον λυθέντος. Ἄμα γὰρ ἀφώρων τοὺς Οὐο-
 λούσκους ἀναξευγνύοντας οὐ περὶ τὰ τεῖχη, καὶ πᾶν εὐθύς
 ἱερὸν ἀνέφγει στεφανηφορούντων ὥσπερ ἐπὶ νίκῃ καὶ
 15 θυνόντων. Μάλιστα δὲ τῇ περὶ τὰς γυναῖκας ἀγαπήσει
 καὶ τιμῇ τῆς τε βουλῆς τοῦ τε πλήθους ἅπαντος ἐνδηλος
 ἦν ἡ χαρὰ τῆς πόλεως, καὶ λερόντων καὶ νομιζόντων
 γεγονέναι τῆς σωτηρίας περιφανῶς ἐκείνας αἰτίας. Ψη-
 φισαμένης δὲ τῆς βουλῆς, ὃ τι ἂν αὐταῖς ἀξιώσωσι γε-
 20 νέσθαι πρὸς δόξαν ἢ χάριν, τοῦτο ποιῆσαι καὶ παρασχεῖν
 τοὺς ἄρχοντας, οὐδὲν ἠξίωσαν ἄλλο ἢ Τύχης γυναικείας
 ἱερὸν ἰδρύσασθαι, τὸ μὲν ἀνάλωμα συμβαλόμεναι παρ'
 αὐτῶν, ἱερουργίας δὲ καὶ τιμᾶς, ὅσαι θεοῖς πρέπουσι,
 δημοσίᾳ τῆς πόλεως ἀναλαβούσης. Ἐπεὶ δὲ ἡ βουλή τὴν
 25 μὲν φιλοτιμίαν ἐπήνεσε, δημοσίαις δὲ δαπάναις ἐποιή-
 σατο τὸν νεὼν καὶ τὸ ἔδος, οὐδὲν ἥττον αὐταὶ χρήματα
 συνεισενεγκοῦσαι δεύτερον ἄγαλμα κατεσκευάσαν, ὃ δὴ
 καὶ φασὶ Ῥωμαῖοι καθιστάμενον ἐν τῷ ἱερῷ φθέρξασ-
 30 κατε. „θεοφιλεῖ με θεομῶ γυναῖκες δεδω-
 κάμε.“

XXXVIII. Ταύτην καὶ δις γενέσθαι τὴν φωνὴν μυ-
 θολογοῦσιν, ἀρενῆτοις ὅμοια καὶ χαλεπὰ πεισθῆναι

πείθοντες ἡμᾶς. Ἰδόντα μὲν γὰρ ἀγάλματα φανῆναι καὶ
 δακρυρροοῦντα καὶ τινὰς μεθιέντα νοτίδας αἵματώδεις
 οὐκ ἀδύνατόν ἐστι· καὶ γὰρ ξύλα καὶ λίθοι πολλάκις
 μὲν εὐρωῶτα συνάγουσι γόνιμον ὑγρότητος, πολλὰς δὲ
 χροιάς ἀνιᾶσιν ἐξ ἑαυτῶν, καὶ δέχονται βαφὰς ἐκ τοῦ
 περιέχοντος, οἷς ἐνία σημαίνειν τὸ δαιμόνιον οὐδὲν ἂν
 δόξειε κωλύειν. Ἀνατόν δὲ καὶ μυρμῶ καὶ στεναγμῶ
 ψόφου ὅμοιον ἐκβάλλειν ἀγάλματα κατὰ ᾗξιν ἢ δια-
 στασιν μορίων βιαιοτέραν ἐν βάθει γενομένην· ἐναρθρον
 δὲ φωνὴν καὶ διάλεκτον οὕτω σαφῇ καὶ περιττῇ καὶ 10
 ἀρτίστομον ἐν ἀψύχῳ γενέσθαι παντάπασιν ἀμήχανον,
 εἰ μὴδὲ τὴν ψυχὴν καὶ τὸν θεὸν ἄνευ σώματος ὁργανικοῦ
 καὶ διηρμοσμένου μέρεσι λογικοῖς γέγονεν ἡγεῖν καὶ
 διαλέγεσθαι. Ὅπου δ' ἡμᾶς ἡ ἱστορία πολλοῖς ἀποβιά-
 ζεται καὶ πιθανοῖς μάρτυσιν, ἀνόμοιον αἰσθῆσαι πάθος 15
 ἐγγινόμενον τῷ φανταστικῷ τῆς ψυχῆς συναναπειθεῖ
 τὸ δόξαν, ὥσπερ ἐν ὕπνοις ἀκούειν οὐκ ἀκούοντες καὶ
 βλέπειν οὐ βλέποντες δοκοῦμεν. Οὐ μὴν ἀλλὰ τοῖς ὑπ'
 εὐνοίας καὶ φιλίας πρὸς τὸν θεὸν ἄγαν ἐμπαθῶς ἔχουσι
 καὶ μηδὲν ἀθετεῖν μηδ' ἀναίνεσθαι τῶν τοιούτων δυνα- 20
 μένοις μέγα πρὸς πίστιν ἐστὶ τὸ θαυμάσιον καὶ μὴ καθ'
 ἡμᾶς τῆς τοῦ θεοῦ δυνάμεως. Οὐδὲν γὰρ οὐδαμῶς ἀν-
 θρωπίνῳ προσέοικεν οὔτε φύσιν οὔτε κίνησιν οὔτε
 τέχνην οὔτ' ἰσχύν, οὐδ' εἴ τι ποιεῖ τῶν ἡμῖν ἀποιήτων
 καὶ μηχανᾶται τῶν ἀμηχάνων, παράλογόν ἐστιν, ἀλλὰ 25
 μᾶλλον ἐν πᾶσι διαφέρων πολὺ μάλιστα τοῖς ἔργοις ἀνό-
 μοιός ἐστι καὶ παρηλλαγμένος. Ἀλλὰ τῶν μὲν θείων τὰ
 πολλὰ, καθ' Ἡράκλειτον, ἀπιστίῃ διαφωγγάνει μὴ γι-
 νώσκεσθαι.

XXXIX. Τὸν δὲ Μάρκιον, ὡς ἐπανήλθεν εἰς τὸ Ἄν- 30
 τιον ἀπὸ τῆς στρατείας, μισῶν πάλαι καὶ βαρυνόμενος
 διὰ φθόνον ὁ Τύλλος ἐπεβούλευεν ἀνελεῖν εὐθύς, ὡς

- εἰ νῦν διαφύγοι, λαβὴν ἑτέραν οὐ παρέχοντα. Πολλοὺς δὲ συστήσας καὶ παρασκευάσας ἐπ' αὐτὸν ἐκέλευσεν εὐθύνas ὑποσχεῖν τοῖς Οὐολούσκοις ἀποδόντα τὴν ἀρχήν. Ὁ δὲ φοβούμενος ἰδιώτης γενέσθαι τοῦ Τύλλου στρατηγούντος καὶ δυναμένου μέγιστον ἐν τοῖς ἑαυτοῦ πολίταις, ἔλεγε τὴν ἀρχὴν ἀποδώσειν Οὐολούσκοις, ἐὰν κελεύωσι, καὶ γὰρ λαβεῖν πάντων κελευόντων, εὐθύνas δὲ διδόναι καὶ λόγον οὐδὲ νῦν παραιτεῖσθαι τοῖς βουλομένοις Ἀντιατῶν. Γενομένης οὖν ἐκκλησίας οἱ παρ-
 10 εσκευασμένοι τῶν δημαγωγῶν ἀνιστάμενοι παρῴξυνον τὸ πλῆθος. Ἐπεὶ δ' ἀναστάντι τῷ Μαρκίῳ τὸ μὲν ἄραν θορυβοῦν ὑπ' αἰδοῦς ἐνεδίδου καὶ παρῆχεν ἄδεῶς λέγειν, οἱ δὲ βέλτιστοι καὶ μάλιστα χαίροντες εἰρήνῃ τῶν Ἀντιατῶν ἐγένοντο φανεροὶ μετ' εὐνοίας ἀκουσόμενοι
 15 καὶ δικαίως κρινοῦντες, ἔδειξεν ὁ Τύλλος τὴν ἀπολογία τοῦ ἀνδρός. Ἦν γὰρ ἐν τοῖς μάλιστα δεινὸς εἰπεῖν, καὶ τὰ πρόσθεν ἔργα μέλζονα τὴν χάριν εἶχε τῆς ὕστερον αἰτίας, μᾶλλον δ' ὅλως τὸ ἐγκλημα τοῦ μεγέθους τῆς χάριτος ἦν μαρτύριον. Οὐ γὰρ ἂν ἔδοξαν ἀδικεῖσθαι
 20 τὴν Ῥώμην ὑποχείριον μὴ λαβόντες, εἰ μὴ τοῦ λαβεῖν ἐγγὺς ἐγένοντο διὰ Μάρκιον. Οὐκέτ' οὖν ἔδοξε δια-
 238 μέλλειν οὐδὲ πειρᾶσθαι τῶν πολλῶν, ἀλλ' ἐγκραγόντες οἱ θρασύτατοι τῶν συνεστῶτων, ὥς οὐκ ἔστιν ἀκουστέον οὐδὲ περιοπτέον Οὐολούσκοις τὸν προδότην τυ-
 25 ραννοῦντα καὶ μὴ κατατιθέμενον τὴν ἀρχήν, προσπεσόντες ἀθρόοι διέφθειραν αὐτόν, καὶ προσήμυνεν οὐδεὶς τῶν παρόντων. Ὅτι δὲ τοῖς πλείστοις οὐκ ἐπράχθη κατὰ γνώμην, ἐδήλωσαν αὐτίκα συνδραμόντες ἐκ τῶν πόλεων ἐπὶ το σῶμα καὶ θάψαντες ἐντίμως καὶ τὸν τάφον ὅπλοις
 30 καὶ λαφυροῖς κοσμήσαντες ὥς ἀριστέως καὶ στρατηγῶν. Ῥωμαῖοι δὲ τὴν τελευταίην πνυθόμενοι ἄλλο μὲν οὐδὲν ἀπεδείξαντο σημεῖον οὔτε τιμῆς οὔτ' ὀργῆς πρὸς αὐτόν,

αἰτησαμέναις δὲ ταῖς γυναιξίν ἐπέτρεψαν ἀποπενθῆσαι δέκα μῆνας, ὥσπερ ἔθος ἦν ἐκάστη πατέρα καὶ παῖδα καὶ ἀδελφόν. Οὗτος γὰρ ἦν ὁρος τοῦ μακροτάτου πένθους, ὃν ὥρισε Νομᾶς Πομπίλιος, ὡς ἐν τοῖς περὶ ἐκείνου γεγραμμένοις δεδήλωται. Τὸν δὲ Μάρκιον εὐθύς ἐπόθει τὰ Οὐολούσκων πράγματα. Πρῶτον μὲν γὰρ στασιάσαντες πρὸς Αἰκανοὺς συμμάχους καὶ φίλους ὄντας ὑπὲρ ἡγεμονίας ἄχρὶ τραυμάτων καὶ φόνων προῆλθον· ἔπειτα μάχῃ κρατηθέντες ὑπὸ Ῥωμαίων, ἐν ᾗ Τύλλος ἀπέθανε καὶ τὸ ἀνθούν μάλιστα τῆς δυνάμεως διεφθάρη, διαλύσεις αἰσχίστας ἠγάπησαν ὑπήκοοι γενόμενοι καὶ τὸ προσταττόμενον αὐτοῖς ποιῆσειν ὁμολογήσαντες.

[ΑΛΚΙΒΙΑΔΟΥ ΚΑΙ ΚΟΡΙΟΛΑΝΟΥ ΣΥΓΚΡΙΣΙΣ.] 15

Ι. Ἐκκειμένων δὲ τῶν πράξεων, ὅσας ἡγούμεθα λόγου καὶ μνήμης ἀξίας εἶναι, τὰς μὲν πολεμικὰς ἐπ' οὐδέ-
 τερρον ποιούσας ῥοπὴν μεγάλην ὁρᾶν ἔστιν. Ὁμαλῶς γὰρ 20
 ἀμφοτέροι πολλὰ μὲν στρατιωτικῆς ἔργα τόλμης καὶ ἀνδρείας, πολλὰ δὲ καὶ τέχνης καὶ προνοίας στρατηγούντες ἐπεδείξαντο, πλην εἰ μὴ τις θέλοι τὸν Ἀλκιβιάδην, ὅτι καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν ἐν πολλοῖς ἀγῶσι νικῶν καὶ κατορθῶν διετέλεσεν, ἀποφαίνειν τελειότερον στρα-
 τηγόν· ἐπεὶ τό 25 παρόντας καὶ ἄρχοντας ὀρθοῦν ἀεὶ προδήλως τὰ οἰκτεῖα καὶ προδηλότερον αὐτὸν πάλιν βλάπτειν μεθισταμένους ἀμφοτέροις ὑπῆρξε. Πολιτεῖαν δὲ τὴν μὲν Ἀλκιβιάδου τὴν ἄγαν λαμνρὰν καὶ τὸ μὴ καθαρεῦσθαι ἀναγωγίας καὶ βωμολοχίας ἐν τῇ πρὸς χάριν ὁμιλεῖν τοῖς 30
 πολλοῖς οἱ σάφρονες ἐβδελύττοντο, τὴν δὲ Μαρκίου παντάπασιν ἄχαριν καὶ ὑπερήφανον καὶ ὀλιγαρχικὴν

γενομένην ἐμίσησεν ὁ Ῥωμαίων δῆμος. Οὐδετέρων μὲν οὖν ἐπαινετέον· ὁ δὲ δημαγωγῶν καὶ χαριζόμενος τῶν ὅπως οὐ δόξουσι δημαγωγεῖν προπηλακιζόντων τοὺς πολλοὺς ἀμεμπότερος· αἰσχρὸν μὲν γὰρ τὸ κολακεύειν δῆμον ἐπὶ τῷ δύνασθαι, τὸ δ' ἰσχύειν ἐκ τοῦ φοβερόν εἶναι καὶ κακοῦν καὶ πιέζειν πρὸς τῷ αἰσχυρῷ καὶ ἄδικόν ἐστιν.

II. Ὅτι τοίνυν ἀπλοῦς τις ὁ Μάρκιος ἐπέληπται τῷ τρόπῳ γερονέναι καὶ αὐθέκαστος, ὁ δὲ Ἀλκιβιάδης πανοῦργος ἐν τῇ πολιτείᾳ καὶ ἀναλήθης, οὐκ ἄδηλόν ἐστι. Μάλιστα δὲ κατηγοροῦσιν αὐτοῦ κακοήθειαν καὶ ἀπάτην, ἣ τοὺς Λακεδαιμονίων πρέσβεις παρακρουσάμενος, ὡς Θουκυδίδης ἰστόρηκε, τὴν εἰρήνην ἔλυσεν. Ἀλλ' αὕτη μὲν ἡ πολιτεία, καίπερ εἰς πόλεμον αὐτῆς ἐμβαλοῦσα τὴν πόλιν, ἰσχυράν ἐποίησε καὶ φοβεράν, τῆς Μαντινέων καὶ Ἀργείων συμμαχίας δι' Ἀλκιβιάδου προσγενομένης. Μάρκιος δ' ὅτι μὲν ἀπάτη καὶ αὐτὸς ἐξέπολέμωσε Ῥωμαίους καὶ Οὐολούσκους διαβαλὼν ψευδῶς τοὺς ἡκοντας ἐπὶ τὴν θεάν, Διονύσιος ἰστόρηκεν· ἡ δ' αἰτία φανυλότερον ποιεῖ τὸ ἔργον. Οὐ γὰρ ἐκ φιλονεικίας οὐδὲ πολιτικῆς μάχης ἢ ἀμίλλης, ὡς ἐκεῖνος, ἀλλ' ὀργῇ χαριζόμενος, παρ' ἧς οὐδένα φησὶν ὁ Αἰών ἀπολαβεῖν χάριν, πολλὰ τῆς Ἰταλίας μέρη συνετάραξε καὶ πολλὰς πόλεις οὐδὲν ἀδικούσας τῷ πρὸς τὴν πατρίδα θυμῷ παρανόλῳσε. Καίτοι καὶ Ἀλκιβιάδης δι' ὀργὴν μεγάλων αἰτίων συμφορῶν κατέστη τοῖς πολίταις. Ἀλλ' ὅτε πρωτον ἔγνω μεταμελομένους εὐγνωμόνησε, καὶ πάλιν ἀπορριφείς οὐκ ἐφήσθη τοῖς στρατηγοῖς ἀμαρτάνουσιν οὐδὲ παρεῖδε κακῶς βουλευομένους καὶ κινδυνεύοντας, ἀλλ', ὅπερ Ἀριστείδης ἐπαινεῖται μάλιστα πράξας πρὸς Θेमιστοκλέα, ταῦτ' ἐποίησε, πρὸς τοὺς τότε ἄρχοντας οὐ φίλους ὄντας ἐλθὼν καὶ φράσας τὸ δέον καὶ διδάξας.

Μάρκιος δὲ πρῶτον μὲν ὅλην κακῶς ἐποίει τὴν πόλιν οὐχ ὑφ' ὅλης παθὼν, ἀλλὰ τοῦ βελτίστου καὶ κρατίστου μέρους συναδικηθέντος αὐτῷ καὶ συναλγήσαντος· ἔπειτα πολλαῖς πρεσβείαις καὶ δεήσεσι μίαν ἰωμένων ὀργὴν καὶ ἄγνοιαν οὐ τεργχθεῖς οὐδ' εἰξας ἐδήλωσεν ἐπὶ τῷ δια- 5 φθεῖραι τὴν πατρίδα καὶ καταβαλεῖν, οὐχ ὅπως ἀπολάβῃ καὶ κατέλθῃ, βαρὺν πόλεμον καὶ ἄσπονδον ἐπανηρο- μένος. Τούτῳ δὲ φήσει τις διαφέρειν· Ἀλκιβιάδην μὲν γὰρ ἐπιβουλευόμενον ὑπὸ Σπαρτιατῶν διὰ δόλος ἅμα καὶ μῖστος αὐτῶν μεταστῆναι πρὸς Ἀθηναίους, Μαρκίῳ δὲ 10 πάντα δίκαια ποιοῦντας Οὐολούσκους οὐ καλῶς εἶχεν ἐγκαταλιπεῖν. Καὶ γὰρ ἡγεμῶν ἀποδέδεικτο καὶ μεγίστην πίστιν εἶχε μετὰ δυνάμεως, οὐχ ὥς ἐκεῖνος, ἀπο- χρωμένων μᾶλλον ἢ χρωμένων αὐτῷ Λακεδαιμονίων, ἐν τῇ πόλει περιῶν καὶ κυλινδούμενος αὐθις ἐν τῷ στρα- 15 τοπέδῳ τέλος εἰς τὰς Τισαφέρου χεῖρας ἀφῆκεν αὐτόν· εἰ μὴ νῆ Δία μὴ φθαρῆναι τὰς Ἀθῆνας παντάπασι πο- θῶν κατελθεῖν ἐθεράπευε.

III. Χρήματα τοίνυν ὁ μὲν Ἀλκιβιάδης καὶ λαβεῖν οὐκ εὖ πολλάκις ἐκ δωροδοκιῶν καὶ διαθέσθαι κακῶς εἰς 20 τρυφὴν καὶ ἀκολασίαν ἱστόρηται· Μάρκιον δὲ σὺν τιμῇ διδόντες οἱ στρατηγοὶ λαβεῖν οὐκ ἐπεισαν. Αἶδ' καὶ μά- λιστα τοῖς πολλοῖς ἐπαχθῆς ἦν ἐν ταῖς περὶ χρηῶν δια- φοραῖς πρὸς τὸν δῆμον, ὥς οὐκ ἐπὶ κέρδεσιν, ἀλλὰ δι' ὕβριν καὶ περιφροσύνην τοῖς πένησιν ἐπηρεάξων. Ἀντί- 25 πατρος μὲν οὖν ἐν ἐπιστολῇ τινι γράφων περὶ τῆς Ἀρι- στοτέλους τοῦ φιλοσόφου τελευτῆς „Πρὸς τοῖς ἄλλοις“ φησὶν „ὁ ἀνὴρ καὶ τὸ πείθειν εἶχε.“ τὰς δὲ Μαρκίου πράξεις καὶ ἔρετας τοῦτο μὴ προσὸν ἐπαχθεῖς ἐποίησεν αὐτοῖς τοῖς εὖ παθοῦσι, τὸν ὄγκον αὐτοῦ καὶ τὴν ἐρημίαν 30 σύνοικον, ὥς Πλάτων εἶπεν, αὐθάδεια μὴ ὑπομείναν- τας. Τοῦ δ' Ἀλκιβιάδου τοῦναντίον ἐπισταμένου χρη-

σθαι τοῖς προστυγχάνουσιν οἰκείως, οὐδὲν θαυμαστὸν ἐν
οἷς κατώρθου τὴν δόξαν ἀνθεῖν μετ' εὐνοίας καὶ τιμῆς
εὐήμεροῦσαν, ὅπου καὶ τῶν ἀμαρτημάτων ἐνια πολλά-
κας χάριν εἶχε καὶ ὦραν. Ὅθεν οὗτος μὲν οὐ μικρὰ βλά-
5 ψας οὐδ' ὀλίγα τὴν πόλιν ὅμως ἀπεδείκνυτο πολλάκις
ἡγεμῶν καὶ στρατηγός, ἐκεῖνος δὲ μετιῶν ἐπὶ πολλαῖς
ἀριστεταῖς καὶ ἀνδραγαθταῖς ἀρχὴν προσήκουσαν ἐξέ-
πесεν. Οὕτω τὸν μὲν οὐδὲ πάσχοντες κακῶς ἐδύναντο
μισεῖν οἱ πολῖται, τῷ δὲ περιῆν θαυμαζομένῳ μὴ φι-
10 λείσθαι.

IV. Καὶ γάρ τοι Μάρκιος μὲν οὐδὲν ἀπεδείξατο τῇ
πόλει στρατηγῶν, ἀλλὰ τοῖς πολέμοις κατὰ τῆς πατρί-
δος· Ἀλκιβιάδου δὲ καὶ στρατευομένου πολλάκις καὶ
στρατηγοῦντος ἀπέλαυσαν οἱ Ἀθηναῖοι· καὶ παρῶν
15 ἐκράτει τῶν ἐχθρῶν ὅσον ἐβούλετο, καὶ μὴ παρόντος
ἰσχυσαν αἱ διαβολαί· Μάρκιος δὲ παρῶν ὑπὸ Ῥωμαίων
κατεδικάσθη, παρόντα δὲ Οὐλοῦσχοι διέφθειραν, οὐ
δικαίως μὲν οὐδ' ὀσίως, αἰτίαν δὲ τοῦ εὐλόγου παρέσχεν
αὐτός, ὅτι δημοσίᾳ τὰς διαλύσεις μὴ προσδεξάμενος,
20 ἰδίᾳ δὲ πεισθεὶς ὑπὸ τῶν γυναικῶν οὐκ ἔλυσεν τὴν
ἐχθραν, ἀλλὰ τοῦ πολέμου μένοντος ἀπώλεσε τὸν και-
ρὸν καὶ διέφθειρε. Πείσαντα γὰρ ἔδει τοὺς πεπιστευκό-
τας ἀπελθεῖν, εἰ τοῦ πρὸς ἐκείνους δικαίου πλείστον
ἐποιεῖτο λόγον. Εἰ δὲ μηδὲν ἐφρόντιζεν Οὐλοῦσχων,
25 ἀλλὰ τὴν ὀργὴν ἐμπλήσαι τὴν ἑαυτοῦ βουλόμενος ἐνήγε
τὸν πόλεμον, εἰτ' ἔληξεν, οὐ διὰ τὴν μητέρα καλῶς εἶχε
φείσασθαι τῆς πατρίδος, ἀλλὰ σὺν τῇ πατρίδι τῆς μη-
τρὸς· μέρος γὰρ ἦν καὶ ἡ μητρὸς καὶ ἡ γυνὴ τῆς πατρίδος,
ἣν ἐπολιόρκει. Τὸ δὲ δημοσίαις ἱεραῖαις καὶ δεήσει
30 πρέσβεισιν καὶ λιταῖς ἱερέων ἀπηνῶς χρησάμενον εἴτα
χαρίσασθαι τῇ μητρὶ τὴν ἀναχώρησιν, οὐ τῆς μητρὸς ἦν
τιμὴ, ἀλλ' ἀτιμία τῆς πατρίδος οἴατο καὶ παραιτήσῃ διὰ

μίαν γυναῖκα σωζομένης, ὥς οὐκ ἀξίας σώζεσθαι δι' αὐ-
τήν. Ἐπίφθονος γὰρ ἡ χάρις καὶ ὦμῃ καὶ ἀχάριστος
ἀληθῶς καὶ πρὸς οὐδετέρους ἔχουσα τὸ εὐγνώμον· ἀνε-
χώρησε γὰρ μήτε πεισθεὶς ὑπὸ τῶν πολεμουμένων μήτε
πέισας τοὺς συμπολεμοῦντας. Ὡν αἴτιον ἀπάντων τὸ ὅ
ἀνομύλητον τοῦ τρόπου καὶ λίαν ὑπερήφανον καὶ αὐθα-
δες, ὃ καθ' αὐτὸ μὲν ἐπαχθέες ἐστί τοῖς πολλοῖς, τῷ δὲ
φιλοτίμῳ προσὸν γίνεται παντάπασιν ἄγριον καὶ ἀπα-
ραίτητον. Οὐ γὰρ θεραπεύουσι τοὺς πολλοὺς ὥς μὴ
δοόμενοι τιμῆς, εἴτα χαλεπαίνουνσι μὴ τυγχάνοντες. Ἐπεὶ 10
τό γε μὴ λιπαρῇ μηδὲ θεραπευτικῷ ὄχλων εἶναι καὶ
Μέτελλος εἶχε καὶ Ἀριστείδης καὶ Ἐπαμεινώνδας· ἀλλὰ
τῷ καταφρονεῖν ἀληθῶς ὧν δῆμος ἐστί καὶ δοῦναι καὶ
ἀφελῆσθαι κύριος, ἐξοστρακιζόμενοι καὶ ἀποχειροτονοῦ-
μενοι καὶ καταδικαζόμενοι πολλάκις οὐκ ὠργίζοντο τοῖς 15
πολίταις ἀγνωμονοῦσιν, ἀλλ' ἡγάπων αὐτῶς μεταμελο-
μένους καὶ διηλλάττοντο παρακαλούντων. Τὸν γὰρ
ἥμιστα θεραπευτικὸν ἥμιστα πρέπει τιμωρητικὸν εἶναι
τῶν πολλῶν, ὥς τὸ χαλεπαίνειν μάλιστα μὴ τυγχάνοντα
τῆς τιμῆς ἐκ τοῦ σφόδρα γλίχεσθαι φνόμενον. 20

V. Ἀλκιβιάδης μὲν οὖν οὐκ ἠρνεῖτο τιμώμενος χα-
ρεῖν καὶ δυσφορεῖν παρορῶμενος, ὅθεν ἐπειρᾶτο προσ-
φιλῆς εἶναι τοῖς παροῦσι καὶ κεχαρισμένος· Μάρκιον δὲ
θεραπεύειν μὲν οὐκ εἶα τοὺς τιμᾶν δυναμένους καὶ αὐ-
ξεῖν τὸ ὑπερήφανον, ὀργὴν δὲ καὶ λύπην ἀμελουμένῳ 25
τὸ φιλότιμον παρεῖχε. Καὶ ταῦτ' ἐστίν, ἃ τις ἂν αἰτιά-
σαιο τοῦ ἀνδρός· τὰ δ' ἄλλα πάντα ἐκείνου ἐκείνου. Σωφρο-
σύνης δὲ καὶ χρημάτων ἐλευθερίας ἐκείνου τοῖς ἀρίστοις
καὶ καθαρωτάτοις τῶν ἀλλήλων ἄξιον αὐτὸν παραβάλ-
λειν, οὐκ Ἀλκιβιάδῃ μόνῳ· ἀλλὰ τῷ ἀριστοτάτῳ περὶ ταῦτα 30
καὶ ὀλιγωροτάτῳ τοῦ καλοῦ γενομένου.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Im Verlage von B. G. Teubner in Leipzig sind erschienen:

Benseler-Schenkl's

Griechisch-deutsches und Deutsch-griechisches

SCHUL-WÖRTERBUCH.

- I. Band: Griechisch-Deutsch. Von G. E. Benseler. 5. Aufl.
Besorgt von J. Rieckher. gr. 8. geh. Preis 6 Mark
75 Pf.
- II. Band: Deutsch-Griechisch. Von K. Schenkl. gr. 8.
2. Aufl. geh. Preis 8 Mark 40 Pf.

Wörterbuch zu den Homerischen Gedichten. Für
den Schulgebrauch bearbeitet von Georg Antenrieth.
Mit vielen Holzschnitten und zwei Karten. Zweite ver-
besserte Auflage. gr. 8. 1877. geh. 3 Mark.

Wörterbuch zu Xenophon's Anabasis. Von F. Voll-
brecht. Mit 75 Holzschnitten, 3 lith. Tafeln und 1 Karte.
3. Aufl. gr. 8. 1876. geh. 1 Mark 80 Pf.

**Schulwörterbuch zu C. J. Cäsar mit besonderer Berück-
sichtigung der Phraseologie.** Von Dr. H. Ebeling. gr. 8.
geh. 1 Mark.

**Wörterbuch zu den Lebensbeschreibungen des Cornelius
Nepos.** Für den Schulgebrauch herausgegeben von D. Haade.
5. Aufl. 8. 1878. geh. 1 Mark. [Mit dem Text des Nepos
1 Mark 20 Pf.]

**Schulwörterbuch zu Cornelius Nepos mit besonderer
Berücksichtigung der Phraseologie.** Von Dr. H. Ebeling.
gr. 8. geh. 80 Pf.

Wörterbuch zu den Fabeln des Phädrus. Für den Schul-
gebrauch herausgegeben von A. Schaubach. 2. Aufl. 8. 1877.
geh. 60 Pf. [Mit dem Text des Phädrus 90 Pf.]

Wörterbuch zu Siebelis' tirocinium poeticum. Von
A. Schaubach. 4. Aufl. gr. 8. 1877. geh. 45 Pf.

Lateinisch-deutsches und deutsch-lateinisches
SCHUL-WÖRTERBUCH

VON

Friedrich Adolph Heinichen,

Dr. der Phil. und Licentiaten der Theologie, Gymnasialprorektor a. D.
und Professor.

Erster Theil:

Lateinisch-deutsch.

3. Aufl. Lex.-8. 1875. geh. 6 Mark.

Zweiter Theil:

Deutsch-lateinisch.

3. Aufl. Lex.-8. 1877. geh. 5 Mark.

Dieses neueste lateinische Wörterbuch ist für den ganzen Cursus des
Gymnasial-Unterrichts bestimmt und hat bereits in den meisten Schulen
Deutschlands Eingang gefunden. Seine Vorzüge vor ähnlichen compendiösen
Wörterbüchern sind allgemein anerkannt.

Wörterbuch

zu

Ovid's Metamorphosen.

Von

Dr. Johannes Siebelis.

2. Aufl. Besorgt von Fr. Polle. gr. 8. geh. 2 Mark 70 Pf.

Der durch seine Ausgabe der Metamorphosen (9. Aufl. 1876) und anderer
Schulbücher rühmlichst bekannte Verfasser bietet in diesem Wörterbuche
ein neues Hilfsmittel für das Verständniß der Metamorphosen, das den Be-
dürfnissen der Schule und der Wissenschaft gleichzeitig Rechnung trägt.

Fr. Lübker's

Reallexikon des classischen Alterthums

für Gymnasien.

Fünfte durchgängig verbesserte Auflage.

Herausgegeben

von

Prof. Dr. Max Erler,

Director des Gymnasiums zu Bielefeld.

Lex.-8. Mit vielen Abbildungen. geh. 12 Mark.

Das Buch hat eine so ausserordentlich günstige Aufnahme gefunden,
dass vier starke Auflagen rasch hintereinander nöthig wurden. Dasselbe wird
vorzugsweise gern zu Prämien benutzt.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΕΡΟΙΑΣ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΑΗΜΕΛΙΑ